

სვუდენთა და ახაღბაზრდა
მეცნიერთა კონფერენცია

აფხაზეთის კულტურულ-ისტორიული ნარსული და თანამედროვეობა

კონფერენციის მასალები

თბილისი
2019

კონფერენციის ორგანიზატორი:

სალომე კაკანაძე

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
გრიგოლ რობაქიძის სახელობის
უნივერსიტეტის ასოცირებული პროფესორი.

კონფერენციის სამეცნიერო საბჭო:

ნანა მაჭავარიანი

ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი,
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი, საქართველოს მეცნიერებათა
აკადემიის არნ. ჩიქობავას სახელობის
ენათმეცნიერების ინსტიტუტის დირექტორი.

ბეჟან ხორავა

ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, სოხუმის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი.

თამარ ბელქანიძე

კულტურის საკითხთა კვლევების დოქტორი,
ივ. ჯავახიშვილის სახელობის თბილისის
სახელმწიფო უნივერსიტეტის ასისტენტ
პროფესორი.

ინგლისური ტექსტის თარგმანი - **ქეთევან ჩიგოძიძე**
რუსული ტექსტის თარგმანი - **ოლგა ქავთარიანი**

თბილისი
2019

აფხაზეთის ა/რ უმაღლესი საბჭო

ქ. თბილისის მერია

აპიკ „აფხაზეთი - ჩემი სახლი“

ISBN 978-9941-9670-3-0

**პოლიტიკური ვითარება აფხაზეთში საქართველოს
პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დროს
(1918-1921 წლები)**

**თამარიკო ლაკიაშვილი
ასოცირებული პროფესორი
საქართველოს უნივერსიტეტი**

საქართველოს ისტორიულ-გეოგრაფიულ მხარეს – აფხაზეთს დღეს ავტონომიური რესპუბლიკის სტატუსი აქვს, თუმცა რეალურად ოკუპირებულია რუსეთის ფედერაციის შეიარაღებული ძალების მიერ. აფხაზეთს მართავს მარიონეტული დე-ფაქტო ხელისუფლების. მისი დამოუკიდებლობა აღიარა რუსეთმა და სხვადასხვა გარიგებების სანაცვლოდ, ნიკარაგუამ, ვენესუელამ, ნაურუმ და სირიამ.

რუსეთი XIX საუკუნიდან მოყოლებული ცდილობდა ჩამოეშორებინა საქართველოსათვის აფხაზეთი. ამისათვის იყენებდა ყველა შესაძლო მეთოდს: აფხაზეთში აღვივებდა სეპარატიზმს, სიძულვილს აფხაზებსა და ქართველებს შორის, ეწეოდა ანტიქართულ, აგრესიულ პოლიტიკას. აქტიურად მიმდინარეობდა და ახლაც გრძელდება საქართველოს ისტორიული წარსულის არასწორი ინტერპრეტაცია და ფალსიფიცირება. გამოიცა მრავალი ტენდენციური სამეცნიერო ნაშრომი (ს. ლაკობა, ო. ბლაჟუბა, თ. აჩუგბა, დ. დბარი..) სხვადასხვა ენაზე. დე – ფაქტო აფხაზური მთავრობა სხვადასხვა ქვეყანაში ხსნის აფხაზურ კულტურულ ცენტრს (მაგ. იტალია). შექმნილია ასოციაცია „ევროპა-აფხაზეთი“. 2019 წლის ივლისში რუსეთის ფედერაციის პრეზიდენტმა ვლადიმერ პუტინმა განცხადება გააკეთა. მისი თქმით, აფხაზეთი და ე.წ. „სამხრეთ ოსეთი“ ისტორიულად დამოუკიდებელი ქვეყნები იყვნენ და 1918-1920 წლებში საქართველომ აფხაზეთის ოკუპაცია და ოსი ხალხის გენოციდი მოახდინა. ისტორიის ფალსიფიცირება გრძელდება, ბუნებრივია, ამ ყველაფერს გრძელვადიანი მიზანი აქვს – აფხაზეთი საბოლოოდ ჩამოშორდეს საქართველოს და იქცეს რუსეთის განუყოფელ ნაწილად.

ისტორიკოსთა წინაშე აფხაზეთის ისტორიის ობიექტურად და საფუძვლიანად შესწავლის აუცილებლობა დგას; აქედან გამომდინარე, ჩვენი მოხსენების მიზანია წარმოვაჩინოთ პოლიტიკური ვითარება აფხაზეთში საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დროს (1918-1921 წლები). კიდევ ერთხელ ვაჩვენოთ, რომ: 1. რუსეთის იმპერიის პოლიტიკა აფხაზეთთან მიმართებაში გულისხმობდა

რეგიონის საქართველოდან ჩამოშორებას და აფხაზი ხალხის რუსეთის პოლიტიკურ და სოციალურ-ეკონომიკურ სივრცეში ინტეგრაციას; 2. პროოსმალური და პრორუსული ძალები აფხაზეთში ენეოდნენ ანტიქართულ სეპარატისტულ საქმიანობას; 3. 1918-1921 წლებში აფხაზეთი შედიოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში, როგორც ავტონომიური ერთეული; 4. 1918 წელს გენერალ გიორგი მაზნიაშვილს არ მოუხდენია აფხაზეთის ანექსია, როგორც ამას ამტკიცებს აფხაზური და რუსული ისტორიოგრაფია.

XX საუკუნის დასაწყისში აფხაზეთის საზოგადოებრივ-პოლიტიკური მდგომარეობა მეტად რთული იყო. გამოკვეთილი იყო სამი პოლიტიკური ძალა: პროოსმალური (რომლებიც მხარს უჭერდნენ მთიელთა კავშირში შესვლას), პრორუსული და პროქართული. 1917 წლის 7-8 ნოემბერს აფხაზეთში მოიწვიეს „აფხაზი ხალხის ყრილობა“. ყრილობამ შექმნა „აფხაზთა სახალხო საბჭო“. (მოგვიანებით მას „აფხაზეთის სახალხო საბჭო ეწოდა“ და მოხდა მისი რეორგანიზაცია, რის შედეგადაც აფხაზეთის სახალხო საბჭო შეივსო სხვადასხვა ეროვნების წარმომადგენლებით: მაგ. ქართველთა, სომეხთა, ბერძენთა საბჭოს თავმჯდომარეები) საბჭოს თავმჯდომარე გახდა ს. ბასარია, მოადგილე – გ. აჯამოვი, მდივანი – მ. ტარნავა. მიღებულ იქნა ოფიციალური დოკუმენტები: „აფხაზი ხალხის დეკლარაცია“ და „აფხაზთა სახალხო საბჭოს კონსტიტუცია“. ამ პერიოდში აფხაზეთში არსებობდა – ქართველთა, სომეხთა, ბერძენთა და რუსთა ეროვნული საბჭოებიც, თუმცა მათ ნაკლები ძალაუფლება ჰქონდათ.

მეტად მნიშვნელოვანია 1918 წლის 9 თებერვალს დადებული ხელშეკრულება აფხაზთა სახალხო საბჭოსა და საქართველოს ეროვნულ საბჭოს შორის. (ჩიტაია., გვ. 143-144). 9 თებერვლის შეთანხმებას ჰქონდა ისტორიული მნიშვნელობა ქართველი და აფხაზი ხალხის დაახლოების საქმეში. დაიწყო ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების მოგვარების პირველი ეტაპი. აქვე აღსანიშნავია, რომ თბილისში მიღებული ეს შეთანხმება არ შეიძლება ჩაითვალოს სახელმწიფოთაშორის დადებულ ხელშეკრულებად, იმ დროისათვის არც აფხაზეთი და არც საქართველო არ იყო სუვერენული სახელმწიფო. მაგრამ რეალურად ამ ხელშეკრულებით საფუძველი ჩაეყარა ავტონომიური აფხაზეთის არსებობას, მიუხედავად იმისა, რომ საბოლოო გადანყევტილება დემოკრატიული წესით არჩეულ დამფუძნებელ კრებას უნდა მიეღო.

9 თებერვლის შეთანხმებას განსხვავებულ ინტერპრეტაციას აძლევენ აფხაზურ ისტორიოგრაფიაში (ბ. საღარია, ვ. კობახია, სტ. ლაკობა..). ნაწილი თვლის, რომ 9 თებერვლის შეთანხმებით აღიარე-

ბული იყო ერთიანი, განუყოფელი აფხაზეთის არსებობა, საზღვრებში: მდინარე ენგურიდან მდინარე ბზიმთამდე. რაც, ბუნებრივია, ქემმარიტებას მოკლებულია. რეალურად ეს შეთანხმება ქმნიდა პირობას აფხაზეთის ერთიან ქართულ სახელმწიფოებრივ სივრცეში შემოსვლისათვის. საფუძველი ეყრებოდა აფხაზეთის ერთიან ტერიტორიულ-ადმინისტრაციულ, განუყოფელ ორგანიზმს საქართველოს ფარგლებში. თუმცა აქვე აღსანიშნავია, რომ ამ დოკუმენტს არ ჰქონდა იურიდიული ძალა.

1918 წლის 26 მაისს გამოცხადდა საქართველოს დამოუკიდებლობა, რასაც მოჰყვა აფხაზეთის საკითხის გამწვავება. აფხაზთა სახალხო საბჭოს სეპარატისტულმა ჯგუფმა ხელში აიღო პოლიტიკური მართვის სადავები (მათ შორის იყვნენ როგორც პროოსმალურად, ისე პრობოლშევიკურად განწყობილი ძალები). 28 მაისს, სოხუმში შედგა საოლქო სასამართლოს განყოფილების შეკრება, სადაც ხაზგასმით აღინიშნა, რომ აფხაზეთი იურიდიულად იმყოფებოდა ქუთაისის გუბერნიის შემადგენლობაში და ამდენად, იგი წარმოადგენდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ნაწილს. მიუხედავად ამისა, სეპარატისტული ძალები პოზიციებს არ თმობდნენ და ცდილობდნენ აფხაზეთის დამოუკიდებლობის საკითხის დაყენებას. 1918 წლის 2 ივნისს აფხაზთა სახალხო საბჭომ აღნიშნა, რომ ამიერკავკასიის ფედერაციული რესპუბლიკის დაშლის და საქართველოს დამოუკიდებლობის გამოცხადების შემდეგ აფხაზეთმა დაკარგა საქართველოსთან კავშირის იურიდიული საფუძველი და ამიერკავკასიის წითელი გვარდიის რაზმი, რომელიც უკვე წარმოადგენდა საქართველოს რესპუბლიკის საჯარისო ნაწილს, აღმოჩნდა თავის სახელმწიფოს ფარგლებს გარეთ. შექმნილი მდგომარეობის გამო აფხაზთა სახალხო საბჭომ მიიღო დადგენილება ძალაუფლება საკუთარ ხელში აეღო. სახალხო საბჭო მეგობრული თხოვნით მიმართავდა საქართველოს ეროვნულ საბჭოს დახმარება გაენია მისთვის აფხაზეთში სახელმწიფო ხელისუფლების ორგანიზების საქმეში, მაგრამ ამავე დროს მოითხოვდა წითელი გვარდიის რაზმებს დაეტოვებინათ აფხაზეთის ტერიტორია. ამ საკითხების მოსაგვარებლად საქართველოში იგზავნებოდა აფხაზთა სახალხო საბჭოს წარმომადგენელი ინჟინერი რ.ი. კაკუბა და თბილისში მყოფი დელეგატები: ვ.გ. ლურჯუა, გ.ვ. აჯამოვი, გ.რ. თუმანოვი. (პოლიტიკურ-სამართლებრივი აქტების კრებული., გვ. 16-17). დაიწყო მოლაპარაკებები; აღსანიშნავია, რომ თბილისში მიმდინარე მოლაპარაკებების ინიციატორი იყო აფხაზეთის სახალხო საბჭო, ეს გამონეული იყო რეგიონში შექმნილი მძიმე სიტუაციითა და ერთის მხრივ ოსმალეთის აგრესიის და მეორე მხრივ ბოლშევიკური მმართველობის დამყარების

რეალური საფრთხით.

მოლაპარაკებების შედეგად, 1918 წლის 11 ივნისს ხელი მოეწერა ხელშეკრულებას, რომელიც 8 პუნქტისაგან შედგებოდა. (პოლიტიკურ-სამართლებრივი აქტების კრებული., გვ. 19-20). აღნიშნული ხელშეკრულება 9 თებერვლის (1918 წლის) შეთანხმების განვითარებას წარმოადგენდა. ახალი ხელშეკრულებით დასტურდებოდა აფხაზეთის საქართველოს შემადგენლობაში ყოფნა, ხოლო საქართველოს მთავრობა აფხაზეთის ავტონომიის გარანტიას იძლეოდა; აფხაზეთს ენიჭებოდა სრული შიდა ავტონომია; ხელშეკრულება ასევე ითვალისწინებდა აფხაზთა სახალხო საბჭოსათვის საქართველოს მთავრობის მხრიდან სამხედრო-ეკონომიკური დახმარების განუვას. ასევე ცენტრალურ მთავრობაში შემოიღეს აფხაზეთის საქმეთა მინისტრის თანამდებობა, რომელიც სახალხო საბჭოს წარდგინებით რ. ჩქოტუამ დაიკავა.

აღნიშნული ხელშეკრულება მნიშვნელოვანი პოლიტიკურ-სამართლებრივი აქტია, რომელმაც მყარი ნიადაგი შექმნა საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის შენარჩუნებისათვის. თუმცა ეს ჯერ კიდევ არ ნიშნავდა აფხაზეთის პრობლემის საბოლოო გადაწყვეტას. აფხაზეთის სახელმწიფოებრივი მოწყობის საკითხი საბოლოოდ, აფხაზეთის მოსახლეობის ყრილობას უნდა გადაეწყვიტა დემოკრატიულ საწყისებზე.

11 ივნისის ხელშეკრულების პირობების შესრულება საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ მალევე დაიწყო. იმავე წლის 13 ივნისს მთავრობამ მიიღო დადგენილება; აფხაზთა სახალხო საბჭოსთვის გადაეცათ 10 000 მანეთი სესხად, რომელიც უნდა მოხმარებოდა ფორმირებადი საჯარისო ნაწილებისათვის ფორმისა და აღჭურვილობის გადასაზიდად. (პოლიტიკურ-სამართლებრივი აქტების კრებული., გვ. 20).

ამასობაში აფხაზეთში სიტუაცია კვლავ დაიძაბა; ბუნებრივია, შოვინისტებსა და ანტიქართულად განწყობილ ძალებს არ აწყობდათ სიტუაციის დარეგულირება. განსაკუთრებით გააქტიურდნენ ბოლშევიკური ძალები. ბოლშევიკებმა სოხუმიდან მათი განდევნის შემდეგ გააგრძელეს დაიხიეს, სადაც შექმნეს ყუბან-შავიზღვისპირეთის საველე შტაბი ჯერ ა. ურუშაძის, შემდეგ ბ. კვირკველიას თავმჯდომარეობით (გამახარია, გვ. 55). შტაბმა მოულოდნელად განახორციელა ბოლშევიკების ახალი შეტევა, აიღეს გუდაუთა და ახალ ათონს მიადგნენ. აღსანიშნავია, რომ ბოლშევიკური მოძრაობა ადგილობრივ მოსახელობაში პოპულარობით არ სარგებლობდა. აფხაზეთის სახალხო საბჭოს წევრების უმრავლესობამ 16 ივნისს, დახმარებისათვის მიმართა გენერალ გიორგი მაზნიაშვილს. აფხაზთა სახალხო საბჭო

გენერალს წერდა: „სამურზაყანოს უბანში ბოლშევიკური ანარქია შეუკავებლად იზრდება. ხდება ძარცვა და დაჭერები. მომავალში ბოლშევიკებისთვის მოქმედების თავისუფლების მიცემა სამურზაყანოში მეტისმეტად საშიშია, რადგან მათი ბატონობით ტერორიზებული მშვიდობიანი მოსახლეობა მოკლებულია ყანებში მუშაობის შესაძლებლობას. გენერალო, მიიღეთ სასწრაფო ზომები სამურზაყანოში ანარქიის ჩასახშობად“ (სცსსა, ფ.1861, აღ.2, ს. 37 ჩიტაია 189) ამ დოკუმენტს ხელს აწერდა აფხაზთა სახალხო საბჭოს თავმჯდომარე. გენერალმა დეპუტაცია საქართველოს მთავრობასთან გაგზავნა. იმავე წლის 18 ივნისს გენერალმა მიიღო სამხედრო მინისტრის დეკრეტი, აფხაზეთის გენერალ-გუბერნატორად დანიშვნისა და დაუყოვნებლივ სოხუმში გამგზავრების შესახებ. 19 ივნისს გიორგი მაზნიაშვილი სოხუმში ჩავიდა. აფხაზურ ისტორიოგრაფიაში მაზნიაშვილის სოხუმში ჩასვლა აღქმულია 1918 წლის 11 ივნისის ხელშეკრულების დარღვევად. „აფხაზთა სახალხო საბჭოსათვის დახმარების საბაზით ხელშეკრულების დადების შემდეგ შემოყვანილ იქნა გენერალ გ. მაზნიაშვილის ჯარები, რომლებმაც არსებითად მოახდინეს აფხაზეთის ოკუპაცია, დაიკავეს სანაპირო სოჭამდე და ტუაფსემდე. აფხაზეთი გამოცხადდა საგენერალ – გუბერნატოროდ, ხოლო მაზნიაშვილი – გენერალ-გუბერნატორად და სოხუმის გარნიზონის უფროსად. ასე ვერაგულად დაირღვა დადებული ხელშეკრულება, რასაც მოჰყვა აფხაზეთის ანექსია“ (გამახარია, გვ. 56). ზემოაღნიშნული ბუნებრივია სიმართლეს არ შეესაბამება. სრულიად აშკარაა, რომ გენერალი გიორგი მაზნიაშვილი გენერალ-გუბერნატორად დაინიშნა სოხუმში ჩამოსვლამდე. გარდა ამისა გიორგი მაზნიაშვილი არ იყო პოლიტიკური უფლებებით აღჭურვილი პირი. გენერალ-გუბერნატორი – ეს იყო სამხედრო მოქმედების ტერიტორიაზე ან ფრონტისპირა რაიონებში დროებით დანიშნული უმაღლესი სამხედრო-ადმინისტრაციული პირი. გენერალი აფხაზეთში შევიდა აფხაზთა საბჭოს მინვევით. გიორგი მაზნიაშვილი დაინიშნა სოხუმის გარნიზონის უფროსად; მან მიმართა სახალხო საბჭოს და გადაწყდა გამოცხადებულიყო მობილიზაცია; დროის მცირე მონაკვეთში შეიქმნა 300 კაციანი აფხაზური კავალერია. ამ ფაქტით ნათლად ჩანს რომ აფხაზები და ქართველები საერთო მტერს ერთად ებრძოდნენ, რაც, ბუნებრივია, კიდევ ერთხელ ადასტურებს სეპარატისტული ისტორიოგრაფიის აბსურდულობას, რომ თითქოს ქართველებმა აფხაზეთის ოკუპაცია მოახდინეს.

1918 წლის 27 ივნისს ქართული ჯარის ნაწილები აფხაზეთის საჯარისო ნაწილებთან ერთად შეტევაზე გადავიდნენ. გენერალი მაზნიაშვილის მეთაურობით მათ სოფელი პილენკოვო (ლესელიძე)

დაიკავეს. ეს ფაქტი გენერალმა აცნობა საქართველოს სამხედრო მინისტრს და აფხაზთა სახალხო საბჭოს. გენერალი მოგონებებში წერს: „როგორც ტფილისიდან, ისე აფხაზეთის ეროვნული საბჭოდან მივიღე ანალოგიური ბრძანებანი, წამენია წინ და დამეჭირა სოჭი“ (მაზნიაშვილი., გვ. 64).

ზემოაღნიშნული საკითხი აფხაზთა სახალხო საბჭომ განიხილა ჯერ კიდევ 1918 წლის 24 ივნისს. სხდომის ოქმში აღნიშნული იყო რომ „...ბოლშევიკური ანარქია, რომელიც უკვე სამი თვეა ჯიჯგნის აფხაზეთს, ძირითადად საზრდოობს სოჭის და ტუაფსეს ოლქებიდან, და მეორე, გაითვალისწინა რა ასევე ის გარემოებებიც, რომ შეიქმნა ბოლშევიკური განწყობილება, რომელიც ემყარება იმ სასურსათო სიძნელეებს, რაც წარმოიქმნა ბოლშევიკების მიერ ტუაფსეს პორტის დაკავების შემდეგ, რამაც განყვიტა კავშირი ჩრდილოეთ კავკასიასთან და დააკავა ჩრდილოეთ კავკასიიდან აფხაზეთის და საქართველოს შავიზღვისპირეთისაკენ მომავალი სასურსათო ტვირთები, აფხაზეთში მტკიცე წესრიგის დამყარებისა და სასურსათო კრიზისის გადაჭრისათვის როგორც აფხაზეთში, ისე მთლიანად საქართველოში საჭიროდ ჩათვალოს სოჭისა და ტუაფსეს ოლქების დაკავება ტუაფსეს პორტიურთ. ეს დადგენილება ეცნობოს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობას და რაზმის მეთაურს გენერალ-მაიორ მაზნიევს“ (პოლიტიკურ-სამართლებრივი აქტების კრებული, გვ. 20-21).

აფხაზთა სახალხო საბჭოს ზემოაღნიშნული დადგენილება კიდევ ერთხელ ადასტურებს სეპარატულ ისტორიოგრაფიაში გავრცელებული შეხედულების – გენერალ მაზნიაშვილის მიერ აფხაზეთის ანექსიის – აბსურდულობას. სრულიად აშკარაა, რომ ქართულმა საჯარისო შენაერთებმა იხსნეს აფხაზეთი ანარქიისაგან, ბოლშევიკურმა ძალებმა უკან დაიხიეს. 28 ივნისს ქართველებმა გაათავისუფლეს გაგრა, 29 ივნისს კი ქალაქი ადლერი. ანტიქართულად განწყობილი ძალები შეეცადნენ კოდორის უბანზე გაეხსნათ „მეორე ფრონტი“. იმავე წლის 27 ივნისს, კოდორის მარაში, სეპარატისტების მოწვევით, გადმოსხდა მუჰაჯირებით დაკომპლექტებული ოსმალური დესანტი. ქართულმა შენაერთებმა და რუს-კაზაკთა რაზმებმა მოახერხეს გამარჯვების მოპოვება. ქართველებმა გააგრძელეს წინსვლა ჩრდილო-დასავლეთის მიმართულებით. 26 ივლისს მათ ხელში აღმოჩნდა ტუაფსე. საბოლოო მიზანი იყო ტუაფსე -მაიკოპის რკინიგზის დაკავება.

პროოსმალური და პრორუსული ძალები ყველანაირად ცდილობდნენ მოეხდინათ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ჯარების დისკრედიტაცია, რათა დაუყოვნებლივ მომხდარიყო მათი აფხაზეთი-

დან გაყვანა. თუმცა უშედეგოდ. 1918 წლის ზაფხულში ოსმალეთი ეწეოდა ფარულ ომს აფხაზეთისათვის. ოსმალეთმა მოახერხა მთიულთა კავშირთან პოლიტიკური ურთიერთობის განმტკიცება და სწორედ მათი დახმარებით ცდილობდა ფეხი მყარად მოეკიდებინა აფხაზეთში. გარდა ამისა აფხაზეთის სახალხო საბჭოშიც იყვნენ ისეთი წევრებიც (ძირითადად აფხაზი თავადები, მაგ. ალექსანდრე შარვაშიძე) რომლებიც აშკარად პროოსმალური ორიენტაციისაკენ იხრებოდნენ.

1918 წლის 9 აგვისტოს კოდორის უბანში განხორციელდა ოსმალური დესანტის ბოლო გადმოსხმა. სიტუაცია დაიძაბა, აფხაზთა სახალხო საბჭოს სეპარატისტული ფრთა აშკარად ცდილობდა აფხაზეთის მოსახლეობა განეწყო საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ. ბუნებრივია, ამ ფაქტმა აფხაზთა სახალხო საბჭოს დემოკრატიული ფრთის აღშფოთება გამოიწვია. საჭირო გახდა სასწრაფო ზომების მიღება. შექმნილმა სიტუაციამ დააჩქარა პოლიტიკური გარდაქმნები. კვლავ გაგრძელდა ქართველ მეომრებსა და ოსმალ ასკერებს შორის (1918 წლის აგვისტო) შეტაკებები. რაც საბოლოო ჯამში ქართველთა გამარჯვებით დასრულდა. სამხედრო ოპერაციებს ოსმალებისა და ბოლშევიკების წინააღმდეგ თან ახლდა სამხედრო პირების მიერ მშვიდობიანი მოსახლეობის რბევა. აფხაზთა სახალხო საბჭო საქართველოს მთავრობასთან აწარმოებდა მოლაპარაკებას ივლის-აგვისტოში აფხაზეთში მიმდინარე ბრძოლების დროს მშვიდობიანი მოსახლეობის მატერიალური ზარალის ანაზღაურებაზე.

იმავე წლის 3 სექტემბერს, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის სხდომაზე მიღებულ იქნა დადგენილება, სადაც ნათქვამი იყო: „დაუყოვნებლივ გაგზავნილიყო აფხაზეთში საგანგებო კომისია, რომელიც გამოიძიებდა სახალხო საბჭოს სამ წარმომადგენელთაგან ერთად ქართული ჯარის მოქმედებასა და აფხაზთა დატუსაღების საქმეს. გაარკვევდა იმ ზარალის რაოდენობას, რომელიც ჯარმა მიაყენა ადგილობრივებს (პოლიტიკურ-სამართლებრივი აქტების კრებული, გვ. 24). როგორც ირკვევა, კომისია მართლაც შეიქმნა და გადაიდგა ქმედითი ნაბიჯები სიტუაციის გამოსასწორებლად.

1918 წლის შემოდგომაზე ვითარება აფხაზეთში კვლავ დაძაბული იყო. ბოლშევიკური და ოსმალური შემოტევების ალაგმვამ, ასევე სახალხო საბჭოში პროქართული კურსის გამარჯვებამ, აფხაზეთის საბჭოს რეორგანიზაციამ და ახალი დემოკრატიული არჩევნების მოსამზადებლად შექმნილმა კომისიამ გააღიზიანა ანტიქართული ძალები და სეპარატისტები. ამჯერად მათ გადაწყვიტეს ესარგებლად ჩრდილოეთში შექმნილი პოლიტიკური ვითარებით, სადაც მოხალისეთა არმია გენერალ მ. ალექსეევისა და ა. დენიკინის მეთაურობით

ებრძოდა რუსეთში საბჭოთა ხელისუფლებას. მათი მთავარი მიზანი რუსეთის იმპერიის 1914 წლამდე არსებულ საზღვრებისა და მონარქიული მმართველობის აღდგენა იყო. ჯერ კიდევ 1918 წლის ივნისში მოხალისეთა არმიის სარდლობამ განახორციელა ე.წ. ყუბანის მეორე ლაშქრობა ბოლშევიკთა წინააღმდეგ, რომელიც წარმატებით დასრულდა. გენერალმა დენიკინმა ყუბანში შექმნა ახალი სამხარეო მთავრობა. აფხაზმა სეპარატისტებმა (ვინც თავის დროზე მხარს უჭერდა ოსმალეთს) გაგზავნეს დელეგაცია გენერალ ალექსეევთან. 1918 წლის სექტემბერში სოჭში მოხდა შეხვედრა; აფხაზური დელეგაცია ითხოვდა დახმარებას, რათა აფხაზეთი გაეთავისუფლებინათ საქართველოს შეიარაღებული ძალებისაგან. სამხრეთ რუსეთის მონარქისტებთან კავშირს აქტიურად უჭერდა მხარს აფხაზეთის საბჭოს წევრი თავადი ალექსანდრე შარვაშიძე.

1918 წლის სექტემბრის შუა რიცხვებში სოჭის ოლქში, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის დავალებით, საგარეო საქმეთა მინისტრი ევგენი გეგეჭკორი გაემგზავრა, რათა ყუბანის მთავრობასთან საზღვრების მოწესრიგებისა და საქონლის გაცვლა-გამოცვლის თაობაზე მოლაპარაკება გაემართა. მას დავალებული ჰქონდა, რომ საქართველოს მოეთხოვა მაქსიმუმ ტუაფსეს ოლქი, ხოლო სოჭისა და გაგრის რაიონები არავითარ შემთხვევაში არ უნდა დაეთმო. სოჭში ჩასვლისას ევგენი გეგეჭკორი, გენერალი გიორგი მანზიაშვილი და გიზო ანჯაფარიძე სოჭის ოლქის მოსახლეობას და პოლიტიკური პარტიების წარმომადგენლებს შეხვდნენ. მათთან საუბრისას გამოიჩინა, რომ ოლქის მცხოვრებლები სიმპათიით იყვნენ განწყობილნი საქართველოს და ქართველების მიმართ. ასეთი განწყობის მიზეზი იყო მოხალისეთა არმიის სისასტიკე, როგორც ბოლშევიკების ისე მენშევიკების მიმართ; ისინი არც მშვიდობიან მოსახლეობას ინდობდნენ. იმავე წლის 15 სექტემბერს ე. გეგეჭკორი სოჭიდან ნოე ჟორდანიას ატყობინებდა, რომ აფხაზთა სახალხო საბჭოს დელეგაცია ჩავიდა გენერალ ალექსეევთან (ჩიტაია, გვ. 244). დელეგაცია თეთრგვარდიელ გენერალს „მთელი სულით“ რუსეთის მომხრე აფხაზების ქართველი „მოძალადეებისაგან“ დაცვას სთხოვდა (Гамахария, Гогия, /გამახარია, გოგია, გვ. 84). აფხაზური დელეგაციის თხოვნა გენერალმა ალექსეევმა ხელსაყრელ საბაზად გამოიყენა დაკარგული მიწების რუსეთის მფარველობაში დასაბრუნებლად.

საქართველოს ჯარების მიერ სოჭის ოლქის დაკავებამ გამოწვია ურთიერთობის გამწვავება საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასა და მოხალისეთა არმიის სარდლობას შორის. გენერლები ალექსევი და დენიკინი მოითხოვდნენ საქართველოსა და ყუბანის ოლქს

შორის საზღვრების დაზუსტებას; შექმნილი ვითარებიდან გამომდინარე ქართულმა მხარემ თეთრგვარდილებთან მოლაპარაკების დაწყების გადაწყვეტილება მიიღო; თუმცა ამ მოლაპარაკებების დაწყების ინიციატივა, როგორც ჩანს, გენერალ მ. ალექსიევისაგან მოდიოდა. 16 აგვისტოს მან გენერალ მაზნიაშვილს წერილი მიწერა, რომელშიც „მოკავშირეობაზე, საქართველოსათვის სურსათით დახმარებაზე, ფართო თანამშრომლობაზე იყო საუბარი; ამ და სხვა საკითხებზე მოსალაპარაკებლად გენერალი ქ. ეკატერინოდარში ინვევდა საქართველოს დემოკრატიული მთავრობის მიერ უფლებამოსილ პირებს (Деникин., / დენიკინი გვ. 398-399).

იმავე წლის 25 სექტემბერს მართლაც შედგა შეხვედრა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას (ე. გეგეჭკორი, გ. მაზნიაშვილი), ყუბანის მთავრობასა (ბიჩი, ნ. ვორობიოვი) და მოხალისეთა არმიის (მ. ალექსეევი, ა, დენიკინი, ვ. შულგინი) წარმომადგენლებს შორის. რუსული მხარე მოითხოვდა საქართველოს დაეცალა სოჭის ოლქი და გაგრა. მოხალისეთა არმიის წარმომადგენლები აფხაზების „დამცველებად“ გამოდიოდნენ და აცხადებდნენ, რომ თავად აფხაზებს არ სურდათ საქართველოს შემადგენლობაში ყოფნა; სავარაუდოდ აქ ისინი გულისხმობდნენ სეპარატისტთა ლიდერის თავად ალექსანდრე შერვაშიძის დაჯგუფების მომხრეთა სურვილს, აფხაზეთი გამოეყოთ საქართველოსაგან.

შეხვედრაზე ყუბანის მთავრობის წარმომადგენელი ნ. ვორობიოვი, აცხადებდა რომ არ არსებობს გაგრის საქართველოსადმი კუთვნილების არც ეთნოგრაფიული და არც ისტორიული საბუთი. „გაგრის იქით არის კიდე აფხაზეთი, რომელსაც ჩასაყლაპად ვერავის მივცემთ...ჩვენ ვერ დავთმობთ რუსეთის მიწა-წყალს, როგორც არის სოჭი და გაგრის ოლქები“ (Документы по внешней политике Закавказья и Грузии 1990, გვ. 413). საქართველოს მთავრობის წარმომადგენლების პოზიციებიც ურყევი იყო, ამიტომ გენერალმა ალექსეევმა მოაპარაკებების გაგრძელება და სხვა საკითხების განხილვა შეუძლებლად მიიჩნია. მოლაპარაკებები უშედეგოდ დასრულდა. უკმაყოფილო თეთრგვარდილებმა ყუბანის მთავრობას კატეგორიულად აუკრძალეს საქართველოსთან ვაჭრობა, ნავთობისა და სურსათის ექსპორტი მანამდე, სანამ ქართული ჯარებისაგან სოჭის ოლქი მთლიანად არ იქნებოდა განმენდილი.

ცხადი იყო, რომ მოხალისეთა არმია აპირებდა აფხაზეთა სახალხო საბჭოს სეპარატისტულად განწყობილი ნაწილის გამოყენებას საქართველოს წინააღმდეგ. დაიწყო ფარული ბრძოლა. სანამ საქართველოში გერმანიის ჯარი იდგა, მოხალისეთა არმიის სარდლობა ვერ ბედავდა საქართველოს წინააღმდეგ ამკარა საბრძოლო მოქმედებების დაწყებას.

მათ აფხაზეთში მიაველინეს წარმომადგენელი ა. დემიანოვი, რომელიც მოგვიანებით, 1919 წლის 13 თებერვალს აფხაზეთა სახალხო საბჭოს არჩევნებში ახალ არჩეული ორგანოს – აფხაზეთის სახალხო საბჭოს დეპუტატი გახდა. მის გარშემო შემოიკრიბნენ ანტიქართული ძალები. მათ შორის აფხაზეთის საქმეთა მინისტრი პოლკოვნიკი რ. ჩქოტუა, რომელმაც მნიშვნელოვნად დაძაბა საქართველოს მთავრობასა და აფხაზეთა სახალხო საბჭოს შორის ურთიერთობა.

სოხუმში შექმნილი პოლიტიკური სიტუაციიდან გამომდინარე მოხალისეთა არმიის სარდლობამ გადაწყვიტა მოეწყო სახელმწიფო გადატრიალება სოხუმში. სწორედ მათი ნაქეზებით და დახმარებით სეპარატისტთა მცირე ჯგუფი 1918 წლის 9 ოქტომბერს, საოლქო კომისრის ივ. მარლანიას ხელმძღვანელობით აფხაზ ცხენოსანთა ასეულმა სხდომის მიმდინარეობისას აფხაზეთა სახალხო საბჭოს შენობას ალყა შემოარტყა. აფხაზეთის საქმეთა მინისტრმა გუდაუთიდან გამოიძახა „აფხაზეთა ასეული“. მემამბოხეები შენობაში შეიჭრნენ, სადაც მიმდინარეობდა სხდომა და ულტიმატუმის ფორმით მოითხოვეს სახალხო საბჭოს თავმჯდომარის ვარლამ შერვაშიძის გადაყენება. აჯანყებულებს (ივ. მარლანია, რ. ჩქოტუა, დ. ალანია, ს. აშხაცავა და სხვები) სურდათ თავმჯდომარის თანამდებობაზე თავიანთი კანდიდატურა – ს. აშხაცავა დაენიშნათ. საბჭოს თავმჯდომარე ვ. შარვაშიძე არ დაემორჩილა მემამბოხეებს, მომხდარის შესახებ აცნობა საქართველოს სამთავრობო ჯარის სარდლობას და დახმარების განევა სთხოვა. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შეიარაღებული ნაწილების შტაბის უფროსის პოლკოვნიკ თუხარელის ოპერატიული მოქმედებების შედეგად სახალხო საბჭოს შენობა განთავისუფლებულ იქნა, ხოლო შეთქმულების ხელმძღვანელები დააპატიმრეს და თბილისში, მეტეხის ციხეში მოათავსეს.

1918 წლის 10 ოქტომბერს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ მიიღო დადგენილება, რომელმაც დაგმო აფხაზეთა სახალხო საბჭოს ნაწილის მოლაღატეობრივი ქმედება. მთავრობამ გაითვალისწინა ის გარემოებაც, რომ აფხაზეთა სახალხო საბჭოს წევრები არ იყვნენ არჩეულნი დემოკრატიული წესით და ისინი ვერ გამოხატავდნენ სოხუმის ოლქის მცხოვრებთა უმრავლესობის ინტერესებს. სხდომაზე მიიღეს დადგენილება, რომლის მიხედვითაც დაშლილად გამოცხადდა აფხაზეთის სახალხო საბჭო. დროებით, სანამ აირჩევდნენ აფხაზეთის ახალ სახალხო საბჭოს, სოხუმის ოლქის კომისრად დაინიშნა ბენია ჩხიკვიშვილი, რომელსაც უნდა დაექვემდებარებოდა ყოველი ძალაუფლება სოხუმის ოლქში; (პოლიტიკურ-სამართლებრივ აქტების კრებული., გვ. 27).

აფხაზთა სახალხო საბჭოს არჩევნების ჩასატარებლად შეიქმნა ცენტრალური საარჩევნო კომისია; აფხაზთა საქმეთა მინისტრის რწმუნებანი ძალადაკარგულად გამოცხადდა; ხოლო მისი ფუნქციები, დროებით, დაეკისრა შინაგან საქმეთა მინისტრს.

აფხაზეთის ცენტრალურმა საარჩევნო კომისიამ, რომელსაც ვ. შარვაშიძე ხელმძღვანელობდა ინტენსიური მუშაობა დაიწყო. 1918 წლის ნოემბრის ბოლოსათვის საარჩევნო დებულების პროექტი წარედგინა საქართველოს მთავრობას. პროექტი მოწონებულ იქნა და დასამტკიცებლად გადაეცა საქართველოს პარლამენტს. არჩევნების დებულების პროექტი შედგენილი იყო საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნების შესახებ კანონის საფუძველზე, მაგრამ მასში შეტანილ იქნა მნიშვნელოვანი ცვლილებები. არჩევნებში მონაწილეობის უფლება საქართველოს მოქალაქეებთან ერთად ენიჭებოდათ 1914 წლის 19 ივლისამდე (პირველი მსოფლიო ომის დაწყებამდე) აფხაზეთში დამკვიდრებულ ნებისმიერ მოქალაქეს. აღსანიშნავია, რომ ასეთი გადაწყვეტილება აფხაზთა სახალხო საბჭომ ჯერ კიდევ 1918 წლის 2 ოქტომბერს მიიღო. აფხაზეთის სახალხო საბჭოში არჩევნების უფლება მიენიჭათ იმ მოქალაქეებსაც, რომლებმაც აფხაზეთში ბინადრობის უფლება მოიპოვეს 1914 წლის 19 ივლისის შემდეგსაც და ასევე, აფხაზეთში არამოსახლე საქართველოს ქვეშევრდომებსაც.

1918 წლის 27 დეკემბერს საქართველოს პარლამენტმა თითქმის უცვლელად დაამტკიცა აფხაზეთის სახალხო საბჭოს არჩევნების დებულება. (პოლიტიკურ-სამართლებრივი აქტების კრებული, გვ. 32-33). ამ დებულების საფუძველზე 1919 წლის 13 თებერვალს აფხაზეთში ჩატარდა მის ისტორიაში პირველი დემოკრატიული არჩევნები. ახლადარჩეული აფხაზეთის სახალხო საბჭო იყო მრავალპარტიული და მრავალეროვნული. აფხაზეთის სახალხო საბჭოს შემადგენლობა განისაზღვრა 40 წევრის შემადგენლობით. სახალხო საბჭოში წარმოდგენილი იყო 7 ფრაქცია. არჩეულ იქნა სოციალ-დემოკრატიული პარტიის 27, სოციალ-ფედერაციული პარტიის 1, ესერთა პარტიის 3, ეროვნულ-დემოკრატიული პარტიის 1, დამოუკიდებელ სოციალისტების 4, დამოუკიდებელი სოციალისტებიდან გამოყოფილ უკიდურეს მემარჯვენე ჯგუფის 3 და კოლონისტების 1 წარმომადგენელი.

ფაქტობრივად, ამჯერადაც აფხაზეთის სახალხო საბჭოში გამოყოფილი იყო ორი ძირითადი მიმდინარეობა – პროქართული და პრორუსული (იმის მიუხედავად რუსეთი გახდებოდა ბოლშევიკური თუ დენიკინური). დეპუტატთა უმრავლესობა ვარლამ შერვაშიძის და დიმიტრი ემუხვარის მეთაურობით აქტიურად ატარებდნენ აფხაზეთის დანარჩენ საქართველოსთან შემდგომი ინტეგრაციის კურსს,

საშინაო საკითხებში სრული ავტონომიის შენარჩუნებით. დეპუტატთა ნაწილი კი, რომლის სათავეში იყვნენ: მ. ტარნავა, დ. ალანიამ ს. ჭანბა, მ. ცაგურია, რ. ჩქოტუა, ი. მარლანია – მკვეთრად ანტიქართული პოზიციის გამტარებლები იყვნენ. ვინაიდან დეპუტატები არჩეული იყვნენ ეროვნების პროცენტული რაოდენობის შესაბამისად, უმრავლესობას ქართველები შეადგენდნენ, მეორე ადგილზე იყვნენ აფხაზები, 5 დელეგატი იყო რუსი, 2 – ბერძენი და 1 – სომეხი.

1919 წლის თებერვალში, აფხაზეთში სახალხო საბჭოს არჩევნების პარალელურად ჩატარდა საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნებიც. აფხაზეთიდან საქართველოს დამფუძნებელი კრების წევრებად არჩეულ იყვნენ სოციალ-დემოკრატიული პარტიის წარმომადგენლები: ვ. შარვაშიძე, დ. ემუხვარი, ვ. ლურჯუა, დ. ზახაროვი და ი. ფაშალიძე. 1919 წლის 12 მარტს საქართველოს დამფუძნებელმა კრებამ დაამტკიცა 1918 წლის 26 მაისის საქართველოს დამოუკიდებლობის აქტი, რომელსაც ხელს აფხაზეთის წარმომადგენლებიც აწერდნენ. ამ საკითხთან დაკავშირებით სტ. ლაკობა თავის ნაშრომში წერს და ამტკიცებს, რომ აფხაზეთში საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები არ ჩატარებულა, რომ მას აფხაზეთის მოსახლეობამ ბოიკოტი გამოუცხადა. (Бгажиа, Лакоба გვ. 34-36). დოკუმენტური მასალით კი სრულიად ამკარაა, რომ აფხაზეთში საქართველოს დამფუძნებელი კრების არჩევნები ჩატარდა; არჩევნების ჩატარებასთან დაკავშირებით მოხდა აფხაზეთის სახალხო საბჭოს კრებაზე კენჭისყრა; „განიხილა რა საქართველოს დამფუძნებელ კრებაზე დამატებითი არჩევნების საკითხი, აფხაზეთის სახალხო საბჭოს აუცილებლად მიაჩნია, აფხაზეთში რაც შეიძლება მალე განხორციელდეს არჩევნები, ხოლო რაც შეეხება განხორციელების ტექნიკას, აფხაზეთის სახალხო საბჭოს პრეზიდიუმს უნდა შევთავაზოთ ჯარი დამფუძნებელი კრების პრეზიდიუმთან შეთანხმებით“ (ჩიტაია გვ. 196). ამ პროექტს 17-მა წევრმა მისცა ხმა, 7 წინააღმდეგი იყო.

1919 წლის 20 მარტს აფხაზეთის სახალხო საბჭომ მიიღო „აქტი აფხაზეთის ავტონომიის შესახებ“. აქტში ვკითხულობთ: „აფხაზეთის პირველმა სახალხო საბჭომ, არჩეულმა საყოველთაო პირდაპირი, თანასწორი და ფარული საარჩევნო სამართლის საფუძველზე, თავის, 1919 წლის 20 მარტს სხდომაზე აფხაზეთის მოსახლეობის სახელით დაადგინა: 1. აფხაზეთი შედის საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შემადგენლობაში, როგორც მისი ავტონომიური ერთეული, რის შესახებაც ეცნობოს საქართველოს რესპუბლიკის მთავრობას და მის დამფუძნებელ კრებას. 2. ავტონომიური აფხაზეთის კონსტიტუციის შესადგენად და ცენტრალურ და ავტონომიური ხელისუფლე-

ბებს შორის ურთიერთობების განსაზღვრისათვის, საქართველოს დამფუძნებელი კრებისა და აფხაზეთის სახალხო საბჭოსაგან აირჩევა შერეული კომისია წევრების თანაბარი რაოდენობით და საქართველოს დამფუძნებელი კრებისა და აფხაზეთის სახალხო საბჭოს მიერ შემუშავებული დებულებების მიღების შემდეგ შეტანილ უნდა იქნეს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის კონსტიტუციაში (პოლიტიკურ-სამართლებრივი აქტების კრებული; გვ. 36).

აქტის პირველი მუხლის კენჭისყრა ჩატარდა ფარულად. დამსწრე 34 დეპუტატიდან -27-მა მისცა ხმა, სამმა თავი შეიკავა, ხოლო ოთხმა კენჭისყრაში მონაწილეობა არ მიიღო. აქტის მეორე პუნქტი ერთხმად იქნა მიღებული. რეალურად ამ დოკუმენტით აფხაზეთი გამოცხადდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ავტონომიურ ერთეულად.

აფხაზეთის სახალხო საბჭოს იმავე სხდომაზე დეპუტატთა უმრავლესობამ მოითხოვა დენიკინის ჯარებს დაეცალათ გაგრის ოლქი;

1918 წლის ბოლოს გერმანიის ადგილი სამხრეთ კავკასიაში დაიკავა ინგლისმა. მოხალისეთა არმია მაშინვე შეეცადა ეს სიტუაცია თავის სასარგებლოდ გამოეყენებინა და აქტიურად ჩარეულიყო აფხაზეთის საშინაო საქმეებში. ალსანიშნავია, რომ დენიკინს ანტანტა, საბჭოთა რუსეთის წინააღმდეგ ბრძოლაში დიდ დახმარებას უწევდა. შესაბამისად მოხალისეთა არმიის გენერალი ფიქრობდა, რომ ინგლისი მას დაუჭერდა მხარს სოჭის ოლქის ხელში ჩასაგდებად. თეთრგვარდიელებმა ჯარების თავმოყრა სადგურ ლაზარევსკაიას და ლოოს შორის, ქართული სამხედრო ძალების პოზიციებთან დაიწყეს. საქართველოს დემოკრატიულმა რესპუბლიკამ მიმართა ინგლისის ხელისუფლებას, რომ სოჭის ოლქის სადავო ტერიტორია დროებით საქართველოს დაეკავებინა. 1918 წლის დეკემბერში ინგლისელებისაგან დაიმდებულმა საქართველომ, რომ სოჭის ოლქი ნეიტრალურ ზონად გამოცხადდებოდა, დაიწყო იქედან ჯარების გაყვანა. შავიზღვისპირეთის ფრონტის სარდალი, გენერალი კონიაშვილი ამასთან დაკავშირებით 16 დეკემბერს აცხადებდა: „სოჭის ოლქი ინგლისელებთან შეთანხმებით ნეიტრალურადაა აღიარებული. ამ შემთხვევის ძალით, ნებისმიერი არმიის ან სახელმწიფოს შეიარაღებული ჯარის ოლქის ტერიტორიაზე შესვლა არ მოხდეს, ოლქში რჩება ქართული მართვა-გამგეობა“. (დენიკინი, გვ.282). შესაბამისი მითითებები ინგლისის მხრიდან მიიღო დენიკინმაც. მაშინ მოხალისეთა არმიის მეთაურმა გადაწყვიტა პროვოკაცია მოეწყო. სოჭის ოლქში მოაწყვეს ქართველთა მიერ ვითომ შევიწროვებული სომხების აჯანყება, მოამზადეს ამ სომეხთა წერილობითი „თხოვნა“, ისინი მოითხოვდნენ, რომ „მოხალისეთა არმიას“

„დაეცვა“ სოხუმის ოლქის, კერძოდ კი, სოფ. გუდაუთის სომხური ეროვნების მოსახლეობა ქართული ჯარისაგან. (დენიკინი, გვ. 290). სწორედ ამ საბაბით, 1919 წლის 24 იანვარს დენიკინმა სოჭი დაიკავა, ხოლო მომდევნო ოთხი დღის განმავლობაში - ტერიტორია მდინარე ბზიფამდე.

9 თებერვალს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ თბილისში აკრედიტირებულ სახელმწიფოთა დიპლომატიურ წარმომადგენლებს ოფიციალური ნოტიით მიმართა, სადაც თხოვდა მათ თეთრგვარდიელ მოხალისეთა შემადრწუნებელი მოქმედებები აღეკვეთათ.

ამასობაში დენიკინის არმიამ დაიკავა ადლერი, ვესიოლოე, პილენკოვო, გაგრა და შეჩერდა მდინარე ბზიფთან. ანუ დროებით, მაგრამ მაინც აღადგინეს 1904 წლის საზღვარი. დაპყრობილ ტერიტორიაზე დენიკინის არმიამ საშინელი ტერორი გააჩაღა. განსაკუთრებით დევნიდნენ ქართველებს. ამ ფაქტების შესახებ სოჭის ქართული ეროვნული საბჭოს თავმჯდომარემ მიხეილ ხოფერიამ, გაგრაში ინგლისის წარმომადგენლებს ზომების მიღების მოთხოვნით სპეციალური კომისიის აქტებიც კი გადასცა, მაგრამ ამით არაფერი შეცვლილა (საქართველო-რუსეთის ურთიერთობა., გვ. 216). ა. დენიკინი მისი ჯარების სრულ განადგურებამდე და რუსეთიდან გაქცევამდე ცდილობდა გაგრიდან ქართველთა განდევნას, მთელი აფხაზეთის ხელში ჩაგდებას.

მოხალისეთა არმიამ მემორანდუმი გაუგზავნა ინგლისის მთავრობას. მემორანდუმში ნათქვამი იყო, რომ „აფხაზეთის მოსახლეობა მეტისმეტად მტრულად არის განწყობილი ქართველებისადმი და მიიღტვის რუსეთისაკენ, ნიადაგ მიმართავს მოხალისეთა არმიას თხოვნით დახმარების შესახებ ქართველების გაძევებისა და სოხუმის ოლქის რუსეთთან შეერთების შესახებ. აფხაზი ხალხის ოფიციალური წარმომადგენლებისაგან მსგავსი განცხადების მიღების გამო, მთავარსარდალმა მიმართა გენერლებს მილკესა და ფორესტიე უიკკერს დეპეშით, რომელშიც აფხაზეთის დანყნარების მიზნით სთავაზობდა შემდეგ ზომებს: 1. ქართული ჯარისა და ადმინისტრაციის დაუყოვნებლივ განდევნა ოლქიდან; 2. ოლქის გამოცხადება ნეიტრალურად, მასში ნესრიგის დაცვის დაკისრება ხალხის მიერ თავისუფლად არჩეულ ხელისუფალთათვის. 3. ქართველთა გაყვანა მდინარე ენგურს გაღმა“. (ჩიჭაია, გვ. 290).

1919 წლის 15 აპრილს აფხაზეთის სახალხო საბჭოს სხდომაზე რიგგარაშე განცხადებით გამოვიდა ი. რამიშვილი. განცხადება ზემოთ მოყვანილ მემორანდუმს ეხებოდა. მემარჯვენე ფრაქციის გარდა, აფხ-

აზეთის სახალხო საბჭოს ყველა დეპუტატმა გამოთქვა უარყოფითი დამოკიდებულება დენიკინის არმიის მიმართ. მათი აზრით, „მოხალისეთა არმიას“ მოჰქონდა დამონება და ცარიზმი. აფხაზეთის სახალხო საბჭო საქვეყნოდ აცხადებს:

„1. აფხაზეთის ერთადერთი უფლებამოსილი, სრულუფლებიანი წარმომადგენელია აფხაზეთა სახალხო საბჭო, რომელიც არჩეულია ყველაზე დემოკრატიულ საწყისებზე;

2. ამ საბჭოს მეშვეობით აფხაზეთმა დაამყარა გარკვეული და მყარი კავშირი საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკასთან, შევიდა რა მასში როგორც ავტონომიური ნაწილი და ამით სავსებით განსაზღვრა საქართველოსთან საერთო სახელმწიფო საზღვრები;

3. მემორანდუმში ხსენებული აფხაზი ხალხის ყოველგვარი „ოფიციალური წარმომადგენლები“ სხვა არა არიან, თუ არა თვითმარქვეები, აფხაზეთისა და საქართველოს დემოკრატიის მტრები, რომლებიც დაინტერესებულნი არიან კონტრრევოლუციისათვის ხელსაყრელი პირობების შექმნით, ძველი წესრიგის რესტავრაციითა და დემოკრატიული წყობის მოსპობით... (გაზეთი „ერთობა“, 1919, 18 აპრილი).

როგორც ვნახეთ, „მოხალისეთა არმიის“ მემორანდუმი დაგმო აფხაზეთის სახალხო საბჭოს უმრავლესობამ. მათ შორის, ანტიქართული განწყობილებით ცნობილმა სოციალისტურმა ფრაქციამაც კი.

შექმნილ მძიმე სიტუაციაში საქართველოს დემოკრატიულმა მთავრობამ 1919 წლის 16 აპრილს გასცა ბრძანება ქართულ რეგულარულ არმიას და გვარდიის ნაწილებს გადაელახათ მდინარე ბზიფი. დღის 2 საათზე ქართულმა საჯარისო შენაერთებმა მოახერხეს მოხალისეების განდევნა ოტრადნოედან, კოლხიდადან და მოახერხეს გაგრის დაკავებაც. 18 აპრილს გადალახეს მდინარე მესადირი. დამფუძნებელ კრებაზე ევგენი გეგეჭკორი სიტყვით გამოვიდა და აღნიშნა, რომ ინგლისელთა დაპირებიდან უკვე ორი თვე იყო გასული, მაგრამ სოჭის საკითხი კვლავ ღიად რჩებოდა. საქართველოს მთავრობა სოჭის ოლქის ბედს პარიზის კონფერენციაზე გადასაწყვეტ საკითხად მიიჩნევდა. მანამდე კი ქართულ შენაერთებს ის პოზიციები უნდა დაეკავებინათ, რომელსაც საქართველოს მთავრობა საჭიროდ ჩათვლიდა. ამასობაში ინგლისმა საქართველოს გამოუგზავნა ნოტა, სადაც აღნიშნული იყო, რომ ინგლისი მზად იყო გაეწყო სადემარკაციო ხაზი მდინარე ბზიფთან, მაგრამ ამისათვის ქართულ შენაერთს უკან უნდა დაეხია; და თუ საქართველოს მთავრობა ამას არ შეასრულებდა, მომავალში ისინი დენიკინის არმიის შეჩერებს ველარ შეძლებდნენ. ინგლისელი გენერალი ბიჩი ნოე ყორდანის არწმუნებდა, რომ გაგრის რაიონის უპირობო დატოვებით, საქართველო ეკონომიკურად და პოლიტიკურად მოიგებ-

და. აშკარა იყო ინგლისის ტენდენციურობა და კეთილგანწყობა დენიკინისადმი. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობა იძულებული გახდა დათანხმებოდა ინგლისელთა მოთხოვნას, მაგრამ მოთხოვა მტკიცე გარანტიები, რომ მოხალისეები არ გადმოლახავდნენ მდინარე მესადირს, ხოლო ბზიფიდან მესადირამდე შექმნილ ნეიტრალურ ზონას ინგლისელები დაიკავებდნენ. მაგრამ დენიკინის პრეტენზიები აფხაზეთის ტერიტორიაზე შემდეგშიც გაგრძელდა.

1919 წლის 23 მაისს საქართველოს მთავრობის წარმომადგენლებმა, ე. გეგეჭკორმა და ი. რამიშვილმა თათბირი გამართეს დენიკინის წარმომადგენელ, ინგლისელ გენერალ ბრიგსთან. ქართული მხარე მოითხოვდა საზღვრის დანეშებას მდინარე მესადირთან; ხოლო ინგლისელი გენერალი კი შემდეგ პირობებს აყენებდა: ქართულ ჯარს უკან უნდა დაეხია მდინარე ბზიფის აქეთ. მისი აზრით სოხუმის ოლქი დროებით უნდა დარჩენილიყო საქართველოს მთავრობის მმართველობის ქვეშ იმ პირობით, თუ უზრუნველყოფილი იქნებოდა რუსეთის ქონების უსაფრთხოება როგორც სოხუმის ოლქში, ისე საერთოდ საქართველოში. თათბირზე შეთანხმებას ვერ მიაღწიეს და შესაბამისად ამ შეხვედრას არავითარი შედეგი არ მოჰყოლია. (Ментешашвили А. /მენტეშაშვილი გვ. 28-34).

ა. დენიკინის მოქმედებები საქართველოს წინააღმდეგ სახიფათო ხდებოდა; ამას ემატებოდა თეთრგვარდიელთა აგენტურა სეპარატისტების სახით. მაგალითად, ა.გ. შარვაშიძე დენიკინს სთხოვდა, რომ უფრო მეტი ყურადღება მიექცია აფხაზეთისათვის (Дзидзария, Очерки истории Абхазии (1910-1921)/ძიძარია., გვ. 251).

„მოხალისეთა არმიის“ აგრესიული მოქმედებებისადმი მსოფლიოს ყურადღების მიპყრობის მიზნით, 1919 წლის 14 ივნისს პარიზის საერთაშორისო კონფერენციაზე, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დელეგაციამ ნ. ჩხეიძის მეთაურობით მიმართა ამერიკის შეერთებული შტატების, დიდი ბრიტანეთის, იტალიისა და იაპონიის დელეგატებს წერილით, რომელშიც საუბარი იყო დენიკინის გეგმებზე – წაერთმია საქართველოსათვის მნიშვნელოვანი ტერიტორია, რომელიც შეადგენდა „აფხაზეთის ნაწილს, რომლის საქართველოსთან შეერთება სანქცირებული იყო მისი ხალხის კენჭისყრით და რომლის მმართველობას საქართველოს რესპუბლიკის ფარგლებში უზრუნველყოფდა საყოველთაო კენჭისყრით არჩეული აფხაზეთის სახალხო საბჭო (მენტეშაშვილი., გვ.46).

1919 წლის ივნისის დასაწყისში ესტონეთის, ლიტვის, ლატვიის, ჩრ. კავკასიის, საქართველოს, აზერბაიჯანის, პოლონეთის წარმომადგენლებმა მიმართეს დიდი სახელმწიფოების წარმომადგენლებს

დენიკინის აგრესიული მოქმედების წინააღმდეგ პროტესტის ნოტიო.

აფხაზეთში შექმნილი მეტად რთული ვითარების მიუხედავად, აფხაზეთის სახალხო საბჭო ფლობდა რეალურ პოლიტიკურ სიტუაციას აფხაზეთის შიგნით. არსებული მწვავე წინააღმდეგობების მიუხედავად მართვის სადავეები პროქართულად განწყობილ ძალებს ეჭირათ.

1919 წლის ოქტომბრიდან იწყება წითელგვარდიელთა კონტრშეტევა – მოხალისეთა არმიის წინააღმდეგ. შეტევამ გამოიწვია მოხალისეთა არმიის უკან დახევა. მალე საბჭოთა ჯარებმა დაიკავეს დენიკინის უკანასკნელი დასაყრდენი – ნოვოროსიისკი. საბჭოთა რუსეთი უშუალოდ გაუმეზობლდა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკას. სიტუაცია რადიკალურად შეიცვალა ჩრ. კავკასიაში. ბოლშევიკები აქტიურობდნენ აფხაზეთშიც, თუმცა აფხაზეთის სახალხო საბჭოს ძალისხმევით ეს მოძრაობა ჩახშობილ იქნა. საბჭოთა რუსეთი ყველანაირად ცდილობდა დაემტკიცებინა დემოკრატიული საქართველოს მთვრობის კავშირი რუსეთის რეაქციონერ გენერლებთან. რუსეთი ბრალს სდებდა საქართველოს გენერალი დენიკინის მხარდაჭერასა და დახმარებაში, რაც სრული აბსურდი გახლდათ. 1920 წლის 14 იანვარს გაიმართა დამფუძნებელი კრების საგანგებო საზეიმო სხდომა, რომელიც ევროპის დიდ სახელმწიფოთა მიერ საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დე ფაქტოდ აღიარებას მიეძღვნა. ამ ფაქტთან დაკავშირებით აფხაზეთის სახალხო საბჭომ მისასაღმებელი დეკლარაცია გაუგზავნა საქართველოს დამფუძნებელ კრებას.

1920 წლის 8 აპრილს რუსეთის ბოლშევიკური პარტიის ცენტრალურმა კომიტეტმა კავკასიის ბოლშევიკთა ბიურო – „კავბიურო“ შექმნა, რითაც რუსეთი კავკასიაში აქტიური ჩარევის პოლიტიკას ანახლებდა და თავისი ძველი ბატონობის აღდგენას ცდილობდა. 1920 წლის 28 აპრილი აზერბაიჯანის გასაბჭოება, საქართველოს მომავლდინებელ საფრთხეს უქმნიდა (ნოზაძე., გვ. 93). საქართველოს დემოკრატიულმა მთავრობამ მოსკოვში მოლაპარაკებების საწარმოებლად დამფუძნებელი კრების წევრი გრიგოლ უროტაძე გააგზავნა.

1920 წლის 7 მაისს, მოსკოვში, რუსეთ-საქართველოს შორის დაიდო საზავო ხელშეკრულება. რუსეთმა სოხუმის ოლქი საქართველოს უდავო ტერიტორიად აღიარა, საზღვარი სახელმწიფოებს შორის გავიდა მდ. ფსოუზე. აქვე აუცილებლად უნდა აღვნიშნოთ ერთი გარემოება, თანამედროვე აფხაზი სეპარატისტები ო. ბლაჟბა და ს. ლაკობა აცხადებენ, რომ ზემოაღნიშნული ხელშეკრულება „ანექსირებულ“ აფხაზეთზე არ ვრცელდებოდა (Бгажба, Лакоба/ბლაჟბა, ლაკობა გვ. 213-215). რაც, ბუნებრივია, აბსურდია და საერთაშორისო სამართლებრივი ნორმების არცონდას ან იგნორირებას გულისხმობს.

რეალურად, 7 მაისის ხელშეკრულებით ბოლშევიკებს მიეცათ სრული შესაძლებლობა ლეგალური საქმიანობისა და იდეოლოგიური ბრძოლისათვის. ამ მოძრაობას რეალურად თბილისში რუსეთის საელჩო წარმართავდა. ელჩის – ს. კიროვის მითითებით სოხუმში მოქმედებდა საგანგებო კომისია, რომლის წევრები იყვნენ – ვ. ივანოვი, ვ. სვერდლოვი, ბ. ვოლხოვსკი, მუზიკანტსკი.

საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის შინაგან საქმეთა სამინისტროს ცნობაში „კომუნისტები სოხუმის ოლქში“ თავმოყრილია ფაქტობრივი მასალა მათი დანაშაულებრივი, ანტისახელმწიფოებრივი საქმიანობის შესახებ 1919-1920 წლებში. მათ კავშირი ჰქონდათ საბჭოთა რუსეთის სამხედრო ძალებთან გაგრის ფრონტზე. „უმთავრესი სამხედრო ორგანიზაცია იყო: 1. ქალაქ სოხუმში „სოკი“, რომელიც საერთო ხელმძღვანელობას უწევდა დანარჩენ ორგანიზაციებს, იძენდა ასაფეთქებელ მასალას, ეწინააღმდეგებოდა მთავრობის მიერ გამოცხადებულ მობილიზაციას და ფულად დახმარებას უწევდა ხელქვეით ორგანიზაციებს; 2. გაგრაში – გაგრის სამაზრო რევოლუციური კომიტეტი, რომელიც საჯამუშო მასალებს აწვდიდა საბჭოთა ჯარებს, პროპაგანდით და აგიტაციით ხრწნიდა საქართველოს ჯარისკაცებსა და არღვევდა ჩვენს ფრონტს; 3. აფხაზეთში ავრცელებდნენ აფხაზეთის საქართველოდან ჩამოშორების შესახებ ხმებს, ურჩევდნენ აფხაზებს, შეერთებოდნენ რუსეთს და აწყობდნენ აფხაზეთში შეიარაღებულ აჯანყებებს“ (ჩიტაია, გვ. 330-331).

მიმდინარე მოვლენებზე აფხაზური ისტორიოგრაფია წერს, რომ 1920 წლის გაზაფხულიდან მთელი აფხაზეთი საქართველოს მთავრობის საწინააღმდეგო გამოსვლებითა და აჯანყებებით იყო მოცული. მართლაც, ხდებოდა ბოლშევიკების შეიარაღებული გამოსვლები, თუმცა აფხაზეთის სახალხო საბჭოსა და საქართველოს გვარდიის მიერ ხდებოდა ამ აჯანყებების ჩახშობა; მასში ნაკლებად იღებდნენ მონაწილეობას ადგილობრივი აფხაზები.

სახელმწიფოს მიერ მიღებული ენერგიული ზომების შედეგად აფხაზეთში 1920 წლის ბოლოსათვის განადგურებულმა ბოლშევიკურმა ორგანიზაციებმა 1921 წლის იანვარში კვლავ დაიწყეს გამოცოცხლება. 1921 წლის 25 იანვარს საბჭოთა რუსეთის სამხედრო ატაშე აცნობებდა მოსკოვს, რომ ქალაქ სოხუმის გარნიზონში სამიულისაგან შექმნილიყო სამხედრო-რევოლუციური კომიტეტი.

1921 წლის დასაწყისში შეიქმნა ხელსაყრელი საგარეო და საშინაო პირობები რუსეთის აგრესიისა და საბჭოთა ხელისუფლების დამყარებისათვის საქართველოში. იმავე წლის 11 თებერვალს მოენყო ინსცენირებული აჯანყება ლორეს რაიონში, რომელსაც მხარი დაუჭირა

სომხეთში განლაგებულმა წითელი არმიის ნაწილებმა. საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ტერიტორიაზე ხუთი მხრიდან შემოიჭრნენ წითელი არმიის დივიზიები: – სომხეთიდან, აზერბაიჯანიდან, დარიალის ხეობიდან, მამისონის უღელტეხილიდან და შავი ზღვის სანაპიროთი – სოჭიდან.

1921 წლის 14 თებერვალს, რუსეთის კომპარტიის ცენტრალური კომიტეტის კავკასიის ბიუროს (კავბიურო) მითითებით, აფხაზეთში ბოლშევიკთა საოლქო კომიტეტი ჩამოყალიბდა. მისი წევრები იყვნენ – მ. კარგაროდსკაია, ე. სვერდლოვი და ი. ჟვანია. 18 თებერვალს შეიქმნა დროებითი რევოლუციური კომიტეტი (რევკომი), რომელშიც შევიდნენ ი. ჟვანია, ე. სვერდლოვი და მ. ცაგურია. მის ამოცანას წარმოადგენდა აფხაზეთის ტერიტორიაზე რევკომების შექმნა და საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის წინააღმდეგ მემამბოხე რაზმების ჩამოყალიბება (Борна за октябрь в Абхазии, გვ. 172-173). იმ დღეებში მ. ცაგურიამ მიიღო კავბიუროს წარმომადგენლის ა. საჯაიას წერილი, რომელშიც ის აღნიშნავდა, რომ მალე მოხდებოდა საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამხობა და აფხაზეთს თვითგამორკვევის უფლება მიეცემოდა; წერილის ავტორი იმედოვნებდა, რომ სახალხო საბჭოს დამოუკიდებელთა ფრაქცია ყველა ზომას მიიღებდა „აფხაზეთის მშრომელი მასების განთავისუფლებისათვის. აფხაზეთს აქვს უფლება ისეთივე თავისუფალი განვითარებისა, როგორც მისცა საბჭოთა რუსეთმა ყოფილი რუსეთის იმპერიის ყველა მცირერიცხოვან ხალხს (Борна за октябрь в Абхазии, გვ. 175-176). ამ სიტყვებიდანაც კარგად ჩანს, თუ რა ბედი ელოდა აფხაზეთს.

სრულიად აშკარაა, რომ „რევოლუციური“ მოძრაობა აფხაზეთში ინსპირირებული იყო გარედან და იმართებოდა არააფხაზი ბოლშევიკების მიერ.

ამასობაში, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის ჯარები უთანასწორო ბრძოლებში იგერიებდნენ რუსეთის მე-11 არმიის ნაწილების შეტევას თბილისზე. საქართველოს ჩრდილო-დასავლეთიდან დაიძრა მე-9 არმიის ნაწილები. 17 თებერვალს საბჭოთა რუსეთის სარდლობის ბრძანებით 31-ე დივიზია აფხაზეთში შემოიჭრა. საქართველოს ჩრდილო-დასავლეთ საზღვართან განლაგებული ძალები იძულებული გახდნენ უკან დაეხიათ. 22 თებერვალს საბჭოთა ჯარებმა დაიკავეს გაგრა და მდინარე ბზიფის სანაპიროებთან გამაგრდნენ. აფხაზეთის სახალხო საბჭომ გამოაცხადა მობილიზაცია, მიღებულ იქნა გადაწყვეტილება, რომ საბჭოთა ჯარებისათვის მთავარი დარტყმა ახალ ათონთან მიეყენებინათ, სადაც თავი მოიყარეს აფხაზეთის სახალხო საბჭოს განკარგულებაში არსებულმა შეიარაღებულმა ძალებს.

(История Абхазской АССР, გვ. 72, 76). 1 მარტს საბჭოთა არმიამ დაიწყო შეტევა ახალი ათონის მიმართულებით. 3 მარტს საბჭოთა ჯარებმა გაარღვიეს ახალი ათონის დაცვა, 4 მარტს აიღეს სოხუმი და იქ გამოაცხადეს საბჭოთა ხელისუფლების დამყარება. 6 მარტს არსებობა შეწყვიტა აფხაზეთის დროებითმა რევკომმა და ძალაუფლება გადაეცა კავბიუროს მიერ შექმნილ საოკუპაციო ორგანოს – რევკომს. თავმჯდომარე გახდა ე. ეშბა, წევრები ნ. ლაკობა და ნ. აქირთავა.

1921 წლის მარტში დასრულდა მთელი საქართველოს ოკუპაცია, რომელსაც მოჰყვა ანექსია. დაიწყო ახალი ეტაპი ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში.

დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, რომ 1. საქართველოს ეროვნულ საბჭოს ერთ-ერთ მთავარ ამოცანად მიაჩნდა აფხაზეთთან ურთიერთდამოკიდებულების გარკვევა, ქვეყნის ეროვნული მთლიანობის შენარჩუნება. 1918 წლის 9 თებერვლის შეთანხმებას ჰქონდა ისტორიული მნიშვნელობა, რადგან ამით საფუძველი ჩაეყარა ავტონომიური აფხაზეთის არსებობას; რომელიც შემდეგ განმტკიცდა დამატებითი ხელშეკრულებებით (1920 წლის ოქტომბერში აფხაზეთის სახალხო საბჭომ დაამტკიცა „დებულება აფხაზეთის ავტონომიური მართვის შესახებ“) და საქართველოს კონსტიტუციით;

2. 1918-1919 წლებში აფხაზეთში შეიქმნა რთული პოლიტიკური ვითარება; საჭირო გახდა აფხაზეთის დაცვა არა მარტო ბოლშევიკური რუსეთისაგან, არამედ ოსმალური დივიზიებისა და თეთრგვარდიული რუსეთისაგან; შექმნილ ვითარებაში აფხაზეთის ეროვნულმა საბჭომ დახმარება სთხოვა საქართველოს დემოკრატიულ მთავრობას; შესაბამისად, ქართულმა საჯარისო ნაწილებმა აფხაზეთის ანექსია კი არ მოახდინეს, არამედ დაიცვეს რეგიონი გარეშე მტრისაგან;

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. აფხაზეთის და სამხრეთ-ოსეთის ავტონომიური რეგიონების სტატუსი საქართველოს შემადგენლობაში (1917-1988) პოლიტიკურ – სამართლებრივი აქტების კრებული, თბილისი, 2004;
2. გამახარია ჯ., ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობათა ისტორიიდან., თბილისი, 1991;
3. მაზნიშვილია გ., მოგონებანი (1917-1925), აჭარა, 1990;
4. ნოზაძე ვ., საქართველოს აღდგენისათვის ბრძოლა მესხეთის გამო., თბილისი, 1989;
5. პაპასჭირი ზ., ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან, ნაკვ. II., თბილისი, 2007;

6. საქართველო-რუსეთის ურთიერთობა XVIII-XXI საუკუნეებში., წიგნი II., თბილისი, 2016;
7. ჩიტაია დ., აფხაზეთის საკითხი საქართველოს პირველ რესპუბლიკაში., თბილისი, 2006;
8. ჩიტაია დ., აფხაზეთის სოციალურ-ეკონომიკური და პოლიტიკური მდგომარეობა XX საუკუნის პირველ ოცეულში., თბილისი 2002;
9. Бгажба, С. З. Лакоба., История Абхазии с древнейших времен до наших дней., Сухум: 2007
10. Деникин А. И., Очерки русской смуты., Воспоминания, мемуары., Минск Харвест., 2002
11. Дзидзария Г. А Очерки истории Абхазии (1910-1921)., Тбилиси — 1963
12. Документы и Материалы по внешней политики Закавказья и Грузии., 1990
13. Ментешавили А., Исторические предпосылки современного сепаратизма в Грузии., Тб .1998
14. История Абхазской АССР (1917-1937). – Сухуми: Алашара, 1983
15. Гамахария Д., Гогия Б., Абхазия -историческая область Грузии, Тб .1997
16. გაზეთი „ერთობა“, 1919, 18 აპრილი;

აფხაზეთის ენობრივი სიტუაცია XX საუკუნის 20-იან წლებში

სოფიკო ჭაავა ფილოლოგიის დოქტორი სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

საქართველოში არსებული ეროვნული და ენობრივი სიტუაცია ხშირ შემთხვევაში სხვა სახელწოდებების პოლიტიკური გეგმების მიხედვით იცვლებოდა ან ვითარდებოდა. XIX-XX საუკუნეებში ცარიზმისა და საბჭოთა ხელისუფლების მიერ განხორციელებული ფარული თუ აშკარა პროექტები სხვადასხვა ეთნოსის წარმომადგენელთა ეროვნული თვითმყოფადობის შეცვლას და მათ რუსიფიკაციას ისახავდა მიზნად. ორივე იმპერიულ სისტემას დაახლოებით ერთნაირი სამოქმედო გეგმა ჰქონდა ეთნიკური ჯგუფების ასიმილაციისთვის. სამიზნე ქვეყნებში არსებული დემოგრაფიული ვითარების შესაცვლელად ისინი ხშირად მიმართავდნენ მოსახლეობის დეპორტაციებს და ქმნიდნენ ახალ კომპაქტურ დასახლებებს, რომლებშიც ახალი ენობრივი გარემო ყალიბდებოდა. მათი ერთ-ერთი უმთავრესი იარაღი იყო ასევე განათლებისა და კულტურის კერები, სადაც უფრო ადვილად ფორმირდებოდნენ სასურველი ეროვნული თვითშეგნებისა და ენობრივი კომპეტენციის მქონე მოქალაქეები. მცირე ერების „თვითგამორკვევის“ წახალისება „ჩაგრული ერების“ კულტურული აღორძინება, მათთვის დამწერლობის, სალიტერატურო ენისა და სხვა საგანმანათლებლო ორგანოების შექმნა, სინამდვილეში, მხოლოდ რუსიფიკაციას და ერთა შორის დაპირისპირების გაღვივებას ემსახურებოდა. საბჭოთა პერიოდში ჩამოთვლილი ღონისძიებები შესაბამისი კანონებითა და დადგენილებებით იყო გამყარებული, რითაც იქმნებოდა ახალი სივრცე რუსული თვითშეგნების მქონე და რუსული ენის მცოდნე „საბჭოთა ადამიანების“ აღსაზრდელად. ამ მხრივ გამონაკლისს არ ქმნიდნენ საქართველოს ის მხარეები, რომლებშიც მე-19 საუკუნეში რადიკალურად შეცვალეს ეთნიკური და ენობრივი ვითარება და ხელოვნურად შეიქმნა პოლიეთნიკური და მულტილინგუური გარემო (აფხაზეთი, სამცხე-ჯავახეთი, ჰერეთ-საინგილო, ქვემო ქართლი, ნაწილობრივ აჭარა).

წინამდებარე ნაშრომში წარმოვადგენთ ჟურნალ-გაზეთებში გამოქვეყნებული სტატიების, მოსახლეობის აღწერებისა და საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცული რამდენიმე მნიშვნელოვანი დოკუმენტის ანალიზს, რომლებითაც იკვეთება საკვლევ პერიოდში აფხაზეთის სსრ-ში მიმდინარე ენობრივი ვითარება. აქ არსებულმა ყველაზე მძიმე და

რთულმა ენობრივმა სიტუაციამ მხარის შემდგომ ბედზეც იმოქმედა.

1918-1921 წლებში საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობამ აფხაზეთის სრული შინაგანი დამოუკიდებლობა დაუქანონა. საქართველოს ხელისუფლების მიერ მინიჭებული უფლებებით აფხაზეთის სახალხო საბჭოს წევრებს შეეძლოთ თავადვე განესაზღვრათ აფხაზეთში საქმის წარმოებისა და სწავლების ენა. სამწუხაროდ, საბჭოს წევრებმა არ გაითვალისწინეს ადგილობრივი ქართველებისა და აფხაზების, აგრეთვე მხარეში მცხოვრები დიასპორების ენობრივი კომპეტენცია და ქართულ სახელმწიფოში რუსულს მიანიჭეს ოფიციალური ენის სტატუსი.

აფხაზ სეპარატისტთა ბრალდებებს, თითქოს ქართველებმა ძალდატანებით მოახდინეს აფხაზეთში სასწავლებლებისა და სახელმწიფო დაწესებულებების ნაციონალიზაცია, არ ადასტურებს დოკუმენტური მასალა. ისტორიკოსი ჯ. გამახარია წერს: „საქართველოს მთავრობა ნამდვილად არ ჩქარობდა სახელმწიფო დაწესებულებების ნაციონალიზაციას (საქმის წარმოება აფხაზეთში რუსულ ენაზე მიმდინარეობდა, ურთიერთობა კი ცენტრალურ ხელისუფლებასთან სახელმწიფო ენაზე უნდა ყოფილიყო, თუმცა ეს მოთხოვნაც ხშირად ირღვეოდა), ქართულ ენაზე სწავლის შემოღებას, რისთვისაც მას მკაცრად აკრიტიკებდა დამფუძნებელთაკრებაში წარმოდგენილი პოლიტიკური ოპოზიცია“ [1. 303-304].

ამავე მოსაზრებას იზიარებს პროფ. ზ. პაპასქირიცი, რომელიც გვთავაზობს საქართველოს დამფუძნებელი კრების სპეციალურ სხდომაზე ბენია ჩხიკვიშვილის სიტყვით გამოსვლის ამ ნაწილს: „ბ. ჩხიკვიშვილი აღნიშნავდა, რომ საჭიროა სიფრთხილის გამოჩენა და არავითარ შემთხვევაში არაა მიზანშეწონილი დაძალება ქართული ენის შესწავლის საკითხში მანამ, სანამ თვით აფხაზეთის სახალხო საბჭო არ შეძლებს ქართული ენის გამოყენებას იმ მიზნით, რისთვისაც საერთოდ არსებობს ენა. ორატორის აზრით, ყოველგვარი დაძალება ამ მიმართულებით საპირისპირო შედეგს გამოიღებდა და ამგვარი პოლიტიკის გატარება საზიანო იქნებოდა“ [2. 55]. აშკარაა, რომ იმ დროს ერთბაშად რთული იქნებოდა გაბატონებული რუსული ენის პოზიციების შერყევა. გარდა ამისა, რადიკალური ზომების მიღება შესაძლოა საზოგადოების უკმაყოფილება გამოეწვია და გარეშე ძალებიც გაეაქტიურებინა. აქედან გამომდინარე, შეიძლება ითქვას, რომ გონივრული იყო საქართველოს მთავრობის ფრთხილი და მოზომილი მიდგომა აღნიშნული საკითხისადმი.

1920 წლის აპრილში „განათლებლებაში“ უცნობი ავტორი, ფსევდონიმით „ერთი მასწავლებელთაგანი“, მოგვითხრობს აფხაზეთის სასწავლე-

ბლებში ქართული ენის დაკნინების სანაცვლოდ როგორ იზრდებოდა რუსული ენის ზეგავლენა:

„1) ნაციონალიზაცია ქართულ (მეგრულ) სკოლებში ბევრ ადგილას არ მომხდარა. მასწავლებლები თუ ასწავლიან ქართულს, მხოლოდ როგორც ერთ საგანს, ხოლო რუსულის, არითმეტიკის და სხვა საგნების სწავლება რუსულადაა; 2) განსაკუთრებით ცუდ მდგომარეობაში არიან მეგრელები, რომლებიც აბხაზეთში არიან ჩასახლებულნი. მაგ. სოფელ ტამუშში 50 კომლი მეგრელი სახლობს. მათი შვილები აბხაზებთან ერთად აბხაზურს და რუსულს სწავლობენ, ხოლო ქართულის მასწავლებელი არ ყავთ; 3) გარდა ამისა სოხუმში არის პირველი დანწყებითი ქართული სკოლა (ქალაქის), სადაც მესამე განყოფილებიდან რუსულის სწავლა სავალდებულოა; 4) ქ. გაგრაში არის რეალური სასწავლებელი, რომელიც წმინდა რუსულია და ქართულის სწავლებაზედ არავის უზრუნვია“ [3. 65-67].

უურნალ „განათლების“ მე-2 ნომრის მიხედვით, სკოლების „ნაციონალიზაცია“ ვერ მოხერხდა სოხუმში: რეალურ სემინარიაში, ქალთა გიმნაზიასა და უმაღლეს დანწყებით სასწავლებელში, ვინაიდან მასწავლებელთა უმრავლესობა „უცხო ტომის“ (ძირითადად რუსები) იყვნენ. სემინარიის დირექტორიც უფრო რუსი ყოფილა, ვიდრე ქართველი. ძალიან ცოტა ქართულის მასწავლებელი მუშაობდა სამურზაყანოში, მხოლოდ ერთი მასწავლებელი (ქურიძე) იყო სემინარიაში და მასთან არსებულ სასწავლებელში, ხოლო გაგრის ქართულ სკოლაში საერთოდ არც ერთი.

„ერთი მასწავლებელთაგანი“ ზრუნავდა აფხაზურ ენაზეც. მისი აზრით: „1. აბხაზების სკოლებისთვის უნდა შესდგეს სახელმძღვანელო აბხაზურ ენაზე, მაგრამ დაიბეჭდოს არა რუსული კუდიანი ასოებით, არამედ ქართულით. დაბეჭდვა უნდა მოენწყოს უსათუოდ ტფილისში; 2. გარდა ამისა, აბხაზების სკოლებში, ჩემი აზრით, უნდა შემოღებულ იქნას ქართულის სწავლება მესამე განყოფილებიდან და არა უმაღლეს დანწყებითი სასწავლებლის I კლასიდან (1905 წელს კოდორის მაზრის აბხაზებმა მოითხოვეს ქართულის სავალდებულო სწავლება მათს კოლებში. დადგენილებანი ამის შესახებ წარმოადგინეს სოხუმის საეპარქიო სამოსწავლო საბჭოში); 3. აბხაზების სკოლებისათვის სახელმძღვანელოს შედგენაში დახმარება შეუძლია ზოგიერთ ჩვენებურ მღვდლებს, რომლებმაც აბხაზური კარგად იციან და მასწავლებლებად დიდხანს ყოფილან. ამისთანაა, მაგ. სამურზაყანოს გუდავის დეკანოზი ბართლომე ხარებავა“ [3. 65-67].

1921 წელს საბჭოთა რუსეთის მიერ საქართველოს ოკუპაციისა და ანექსიის შემდგომ საბჭოთა რეჟიმის პირობებში ენობრივი პოლიტიკის

ძირითადი დამგეგმავი იყო საქართველოს რევოლუციური კომიტეტი და ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტი, ხოლო უმთავრეს განმახორციელებელ ორგანოებად გამოდიოდა განათლების სახალხო კომისარიატი და მასთან არსებული ეროვნულ უმცირესობათა საბჭო (ეუსი). აფხაზეთის სსრ-ს განათლების სისტემაში არსებული რთული ვითარება კიდევ უფრო დამძიმდა 1921 წელს საქართველოში საბჭოთა ხელისუფლების უკანონოდ დამყარების შემდეგ.

საქართველოს ეროვნულ არქივში დაცულია დოკუმენტი, რომლის მიხედვითაც: 1922 წელს საქართველოს სსრ-ს სახალხო განათლების კომისარიატმა განმარტებითი ბარათი გაუგზავნა საქართველოს კომპარტიის ცენტრალურ კომიტეტს (ცაკს), რომელშიც განხილული იყო აფხაზეთის სსრ-ს განათლების სისტემაში არსებული ვითარება:

“სსრ რესპუბლიკის სახალხო განათლების კომისარიატის მიერ დანიშნულ იქნა საგანგებო რევიზია აფხაზეთში სწავლა-განათლების მდგომარეობის შესასწავლად. რევიზიის ხანგრძლივმა მუშაობამ და საქმის დეტალურად გაცნობამ გამოარკვია ანორმალური მდგომარეობა, რომელშიც მოქცეულა სწავლა-განათლების საქმე აფხაზეთში. ცხადი გახდა, რომ აფხაზეთის სკოლებში დიდი არეგ-დარევაა გამეფებული და რომ არ ტარდება ცხოვრებაში დაწესებულ პროგრამასთან შეფარდებული მინიმალური მოთხოვნილებანიც კი. განათლების ბედი აფხაზეთში დაკავშირებული დისციპლინასთან და საერთო პროგრამასთან და მის გამავრცელებელ ტექნიკურ პერსონალთან – მასწავლებლობასთან – საფრთხეშია ჩავარდნილი, ვინაიდან როგორც ეს რევიზიამ გამოარკვია, არც ერთი ზემოთაღნიშნული ელემენტი სწავლა-განათლების ხალხში რეალიზაციისთვის არ არის დაყენებული სათანადო სიმაღლეზე.

აფხაზეთი როგორც კულტურულ-პოლიტიკური მოვლენა საქართველოს განუყრელ ერთეულს წარმოადგენს და ამიტომ ორივე ქვეყნის კულტურულ წინმსვლელობის ინტერესები მოითხოვენ მჭიდრო კავშირს და მთლიან სამოსწავლო გეგმას, რასაკვირველია, ადგილობრივი ინტერესების და ანგარიშის განვიით, პატივისცემით და დაცვით.

აფხაზეთში სწავლა-განათლების შეფერხების ერთ-ერთ მიზეზად შეიძლება დასახელებულ იქნეს სწორედ ის გარემოება, რომ მისი სახალხო განათლების კომისარიატი მოქმედებს განცალკევებულად, არა აქვს საერთო საქმისთვის აუცილებელი კავშირი საქართველოს რესპუბლიკის სახალხო განათლების კომისარიატთან და ახორციელებს უშუალო დამოკიდებულებას რ.ს.ფ.ს. რესპუბლიკასთან. ამ მიზნით მას ყავს თავისი რწმუნებული საბჭოთა რუსეთის სახალხო განათლების კომისარიატთან, მაშინ როდესაც უკანასკნელთან იმყოფება სსრ რეს-

პუბლიკის რწმუნებული ამხ. ჯგუშია. მოგახსენებთ რა ზემოთხსენებულს სსრ რესპუბლიკის სახალხო განათლების კომისარიატი ამასთანავე დასძენს თავის შეხედულებას აქ აღძრულ საკითხის შესახებ: აფხაზეთში სწავლა-განათლების სათანადო დონეზე დაყენებისთვის აუცილებელია მჭიდრო კავშირის შექმნა სახალხო განათლების კომისარიატთან. სწავლა-განათლების გატარებაში ერთი სისტემის და პოლიტიკის ჩამოყალიბება ადგილობრივი ინტერესების სასტიკი დაცვით. არ არის მიზანშეწონილი და საჭირო ანარმოოს აფხაზეთის სახალხო განათლების კომისარიატმა უშუალო დამოკიდებულება რ.ს.ფ.ს.რ. სახალხო განათლების კომისარიატთან. უნდა გაუქმდეს აფხაზეთის სახალხო განათლების კომისარიატის რწმუნებულება საბჭოთა რუსეთში და ყოველგვარი დამოკიდებულება მასთან ანარმოოს სსრ საქართველოს სახალხო განათლების კომისარიატის საშუალებით.

მხოლოდ ასეთი ზომების განხორციელება შესძლებს აფხაზეთის სწავლა-განათლების მდგომარეობის გამოსწორებას. ზედმეტი ხარჯების შემცირებას ცალკე რწმუნებულის შენახვისთვის განუელს და შექმნის მტკიცე შეთანხმებულ მუშაობას ორ კულტურულად განუყრელ რესპუბლიკას შორის განათლების საქმეში“ [4. 32].

როგორც ვხედავთ, საქართველოს სახალხო კომისარიატის მიერ შედგენილ დოკუმენტში რამდენჯერმე ხაზგასმითაა აღნიშნული საქართველოსა და აფხაზეთის ისტორიული ერთიანობა და აქვე რამდენჯერმეა მითითებული, რომ განათლების კომისარიატი ვითარების გამოსწორებისთვის აუცილებელ პირობად მიიჩნევდა ადგილობრივი ინტერესების დაცვასა და პატივისცემას. ამ შემთხვევაშიც ჩანს ქართველთა მხრიდან აფხაზეთის საკითხებისადმი განსაკუთრებულად საპასუხისმგებლო და მოკრძალებული დამოკიდებულება.

1922-23 წლების მოსახლეობის აღწერების მიხედვით, აფხაზეთში მცხოვრები ძირითადი ეთნიკური ჯგუფებია: ქართველები, აფხაზები, ბერძნები და სომხები. განსხვავებულია მათი რაოდენობრივი განაწილება სოფლებისა და ქ. სოხუმის მიხედვით. აფხაზეთის სოფლებში მოსახლეობის უმრავლესობას შეადგენენ ქართველები და აფხაზები, ქ. სოხუმში კი მათი წილი შედარებით მცირეა. ბერძნები და სომხები ორივეგან თანაბარი რაოდენობით არიან წარმოდგენილი, ამასთანავე ბერძნები ქ. სოხუმში მოსახლეობის უმრავლესობას, დაახლოებით 30 %-ს შეადგენენ [5. 6]. ჩვენი ვარაუდით, ქალაქში მოსახლე ბერძენთა და სომხთა უმრავლესობა კომერციითა და მომსახურების სფეროში დასაქმებული პირები და მათი ოჯახის წევრები უნდა ყოფილიყვნენ, ხოლო ქალაქელი რუსები – უპირატესად მოხელები, პედაგოგები, სამხედრო პირები და მათი ოჯახის წევრები.

1922-1923 წლებში საქართველოს სსრ-ში სულ აღრიცხულია 37 119 აფხაზი, რომლებიც, ძირითადად, აფხაზეთის სოფლებში არიან განაწილებული. ქ. სოხუმში სულ 426 აფხაზია დაფიქსირებული, აფხაზეთის ქალაქის ტიპის დასახლებებში – 1 067, ხოლო აფხაზეთის სოფლებში – 35 749 [5. 6].

1922, 1923 და 1926 წლის სტატისტიკური მონაცემების მიხედვით, აფხაზეთის სოფლებში მცხოვრებმა ქართველებმა და აფხაზებმა მშობლიურ ან სალაპარაკო ენად დაასახელეს ქართული და აფხაზური ენები. განსხვავებული ვითარება იყო ამ მხრივ დაბა-ქალაქებში, სადაც მოსახლეობის უმრავლესობას შეადგენდნენ ბერძნები, სომხები, ქართველები და რუსები, რომლებმაც რუსულ და ქართულ ენებს მიანიჭეს უპირატესობა, ვინაიდან დაბა-ქალაქებში რუსული და ქართული იყო კომუნიკაციის, განათლებისა და კულტურის ენები. შეიძლება ითქვას, რომ აფხაზეთის სოფლებში, სადაც ჯერ კიდევ მძლავრად არ იყო გატარებული რეჟიმის სასურველი ენობრივი პოლიტიკა, მოსახლეობა ლაპარაკობდა თავის მშობლიურ ენაზე – ქართულად ან აფხაზურად. დაბა-ქალაქებში კი სხვადასხვა ეთნიკურ ჯგუფებს შორის ძირითადი საკომუნიკაციო, პრესტიჟული რუსული ენა თანდათან იკიდებდა ფეხს და ასუსტებდა ქართული ენის ფუნქციონირებას და სტატუსს.

საქართველოს ეროვნული არქივის ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის ფონდში დაცულია ანდრია ჭოჭუას (აფხაზი განმანათლებელი, აფხაზეთის სსრ-ს განათლების სახალხო კომისარი, 1925-1931 წწ.) ხელმოწერილი ტექსტი სათაურით: „საგანმანათლებლო მუშაობა ნაცუმცირესობათა შორის აფხაზეთის სსრ-ში“. ავტორი წერდა: „არ მოეპოვება რა ადგილებზე ყველა ეროვნებისათვის გადამზადების კურსების დაარსების საშუალება, განსაკვირვებით (განათლების სახალხო კომისარი) ჯერჯერობით ყოველწლიურად მეზობელ რესპუბლიკებში საზაფხულო კურსებზე გზავნის სომეხ და ბერძენ მასწავლებლებს. ასე, 1926 წელს სომხურ კურსებზე ახალქალაქში გაიგზავნა 5 სომეხი მასწავლებელი და ანაპაში ბერძნულ კურსებზე 5 ბერძენი მასწავლებელი. თვით წერა-კითხვის სწავლება უკეთესის სურვილს აჩენს. ზოგ ადგილას, განსაკუთრებით ბერძნულ ლიკპუნქტებში, სწავლება მიმდინარეობს რუსულ ენაზე, ეს გარემოება კი აუარესებს ხარისხსა და შრომის შედეგიანობას“ [6. 12-13].

1927-28 სასწავლო წლისთვის აფხაზეთში ყველაზე მეტი იყო ქართული სკოლა (86 ერთეული), შემდეგ სომხური (77), აფხაზური (56), ბერძნული (54), რუსული (17) და ინტერნაციონალური (12), იყო თურქული (3), ესტონური (3) და გერმანული (1) სკოლებიც [6. 12-13].

აფხაზეთის ცაკის თავმჯდომარის, მწერალ სამსონ ჭანბას 1930

ნლის მოხსენებაში „აფხაზეთის სსრ-ში მცხოვრებ ეროვნულ უმცირესობათა შორის განეული მუშაობის შესახებ“ წერია შემდეგი: აფხაზური და ქართული ენები სახელმწიფო [ენებად] მიიჩნევიან ამ ეროვნებათა რაოდენობრივი მეტობის გამო. რაც შეეხება რუსულ ენას, იგი სახელმწიფო [ენად] ცნობილ იქნა რუსული მოსახლეობის მცირერიცხოვნობის მიუხედავად, იმის გამო, რომ ამჟამად მან შეწყვიტა პრივილეგირებული კლასების ხელში ჩაგვრის იარაღადყოფნა, იგი არის [საბჭოთა] კავშირის ყველა ხალხთან ურთიერთობის ენა და მაღალგანვითარებულ და მსოფლიო მნიშვნელობის მქონე რუსულ კულტურასთან აფხაზეთში მცხოვრები ეროვნებების ზიარების საშუალება“. ჭანბა აქვე დასძენს: „აფხაზური მოსახლეობის რაიონებში საქმისწარმოების გადაყვანა ეროვნულ ენაზე ფერხდება საამისოდ მომზადებულ პირთა უკმარისობის გამო. ამ ნაკლის აღმოსაფხვრელად: 1929 წელს ორგანიზებულ იქნა სასოფლო საბჭოების მდივანთა გადამზადების კურსები, ამასთანავე განსაკუთრებული ყურადღება მიეპყრო ახალი აფხაზური ანბანის ცხოვრებაში დანერგვას“ [7. 14-15].

დოკუმენტის მიხედვით, 1927-1930 წლებში აფხაზეთი დაყოფილი იყო 5 მაზრად: გაგრის, გუდაუთის, სოხუმის, კოდორისა და გალისა და 3 ქალაქად (ოჩემჩირი, გუდაუთი, სოხუმი). მაზრები ნაწილდებოდა 90 თემად ანუ სასოფლო საბჭოებად. აფხაზეთის 90 თემიდან რუსული ენა საქმისწარმოებისათვის გამოიყენებოდა 44 თემში, ხოლო სასაუბრო ენად 17-ში, აფხაზური საქმისწარმოების ენად – 24 თემში, სასაუბრო ენად – 38-ში; ქართული საქმისწარმოების ენად – 22-ში, სასაუბროდ კი 27 თემში.

ს. ჭანბა ჩივის კვალიფიციური მასწავლებლების ნაკლებობაზე: „ეროვნული სკოლები, როგორც აფხაზური და ქართული, ისე სხვა ეროვნებებისა არ არის საკმარისად უზრუნველყოფილი საჭირო კვალიფიკაციის მუშაკებით. საქმე ის არის, რომ აფხაზეთში ადგილობრივი სომეხი მასწავლებლები არ არიან. მთელი სომეხი მასწავლებლობა ტფილისიდან, ან სომხეთიდან მოსული ელემენტია. ისინი აფხაზეთში წაიშუშავენ ერთ, ან სულ ბევრი ორ წელიწადს და მიემგზავრებიან უკან, ხოლო მათ ადგილას მოდიან ახლები, რომლებიც ერთ-ორ წელიწადში კვლავ ახლებით იცვლებიან და ა.შ. კიდევ უფრო უარესი მდგომარეობაა ბერძნულ სკოლაში. ყველა ბერძენ მასწავლებელს, ძალზე იშვიათი გამონაკლისის გარდა, აქვს ბერძნული გიმნაზიის (უცხოურის) 2-3 კლასის განათლება. ამგვარ მუშაკებს არამცთუ არა აქვთ სპეციალური პედაგოგიური მომზადება, არამედ არც საჭირო ზოგადი განათლება აქვთ. მომზადებული რუსი მასწავლებლები საერთოდ ბევრია. აფხაზურ სკოლებში შეინიშნება აგრეთვე აფხაზურენოვანი

სახელმძღვანელოების ნაკლებობა“ [7. 27-29 იმ].

1927 წლის გაზეთ „კომუნისტში“ გამოქვეყნებულია აფხაზეთის სსრ-ს სახალხო კომისარიატის საბჭოს თავმჯდომარის ნესტორ ლაკობას წერილი (სტატიის სათაურია „საბჭოთა აღმშენებლობა აფხაზეთში“), რომელიც შედგენილი იყო საქართველოს საბჭოების ყრილობისთვის. ნ. ლაკობას მოხსენებაში აღწერილია 1927 წლისთვის აფხაზეთში არსებული ენობრივი და ეთნიკური ვითარება. ავტორი ანგარიშის პირველ ნაწილში განმარტავს, რომელია ძირითადი ეროვნებები აფხაზეთში და ხაზს უსვამს იქ მცხოვრები ეთნიკური ჯგუფების სიმრავლეს, კერძოდ: „აფხაზეთის ტერიტორია მდებარეობს მდინარე ენგურსა და ცივის წყაროს¹ შორის. ამ ტერიტორიაზე ცხოვრობენ აფხაზები, ქართველები, სომხები, ბერძნები, რუსები, ესტონელები, გერმანელები და სხ. ეროვნება აფხაზეთში ბევრია. ერთი წყაროს მიხედვით მათი რაოდენობა 22-დე აღწევს, მეორეს მიხედვით, შეიძლება 30-დეც აღწევდეს. ჩვენ შევხებით მთავარ მათგანს – აფხაზებს, ქართველებს, სომხებს, ბერძნებს და რუსებს.. უკანასკნელი (საკავშირო) აღწერის წინასწარი ცნობების მიხედვით, აფხაზეთში ორივე სქესის მცხოვრებთა რიცხვი უდრის 200. 000 ერთეულს. ამ 200.000 სულიდან აფხაზები ძლივს აღწევენ 57-60 ათასამდე. შეიძლება ითქვას, რომ საშუალოდ აფხაზები 60 000 სულს შეადგენენ. რატომ ვსთქვით ძლივს-ძლივობით? იმიტომ, რომ რამდენიმე ათასი კაცი თავს აფხაზად სთვლის, თუმცა ისინი ლაპარაკობენ მეგრულად. მეგრელები იგივე ქართველები, აფხაზეთში 65-70 ათას სულზე ნაკლებს ყოველ შემთხვევაში არ წარმოადგენენ. სომხები, ალბად, იქნებიან არა ნაკლები 22 ათასამდე, შესაძლებელია 24 ათასამდეც იყვნენ. დაახლოვებით 20 ათასამდე იქნებიან ბერძნები. რამდენი იქნება რუსი მოსახლეობა, არ შემოიძლია დაახლოვებითაც ვსთქვა. ვიცი, რომ სოფლის მაცხოვრებლებს შორის მათი რიცხვი ცოტაა, ქალაქის მცხოვრებთა შორის კი მეტი. აი ამ მთავარ ეროვნებათა ეს რიცხვობრივი შეფარდება ჩვენ გვაკისრებს ერთგვარ ვალდებულებას, რაც იმაში მდგომარეობს, რომ აფხაზეთი უნდა განვიხილოთ როგორც ისეთი ქვეყანა, რომელიც ეკუთვნის არა მარტო აფხაზებს, არა მარტო ქართველებს, და არა ორივე ამ ეროვნებებს ერთად, არამედ იმ სხვა ეროვნებებსაც, რომლებიც აფხაზეთში მოსახლეობენ“ [8. 3].

ნესტორ ლაკობა საბჭოთა ხელისუფლების წარმომადგენლებს მოუწოდებდა, რომ სწორად წარემართათ ნაციონალური ურთიერთობები აფხაზეთში: ... „ისე უნდა წარვმართოთ ჩვენი პოლიტიკა, რომ აფხაზმა არ სთქვას, რომ მას ვინმე შეურაცხყოფს, რომ ის წინადაც

1 იგულისხმება მდინარე ხოლოდნაია რეჩკა.

შეურაცხყოფილი იყო და დიდათ არც ეხლა უღიმის ბედი. აფხაზი რომ ასე მსჯელობდეს, ეს იმის მლალადებელი იქნებოდა, რომ ჩვენს პოლიტიკაში დიდი შეცდომები გვქონდა. ან მეგრელი რომ ამბობდეს: ეს ყველაფერი კარგი, რაღაც თავს არ მომდის, როგორღაც თავს კარგად ვერ ვგრძნობ, აფხაზეთი თითქმის ჩემიც არის და არც არის ჩემი, აქ თითქოს არც თავის ვარ და არც სხვისი. მეგრელი რომ ასე ლაპარაკობდეს, ჩვენი პოლიტიკა ვერ იქნებოდა მაინცდამაინც სწორი, სომეხი და ბერძენი რომ ლაპარაკობდეს: აფხაზეთში ცხოვრება ცუდი არ იქნებოდა, აქ მიწაც კარგია, შეგვეძლო თამბაქოს გაშენება, მაგრამ რა ხეირია აქედან, როცა მე მართვა-გამგეობის არაფერი მეკითხებაო. ასე რომ ლაპარაკობდნენ სომეხები და ბერძენები – საქმე მაინც და მაინც კარგად ვერ იქნებოდა. აი, ამიტომ ამ ეროვნებათა შორის ურთიერთობა იმ რიგად უნდა მოვანყოთ, რომ ისინი ერთმანეთთან დაკავშირებული იქნენ საერთო ინტერესობით, ძმობისა და სოლიდარობის პრინციპით, რათა თვითუფლ ცალკე ეროვნებათაგანი ამბობდეს, რომ ის სცხოვრობს არა მარტო თავისთვის, არამედ თვითუფლ ცალკე ეროვნებისთვისაც, რომელიც აფხაზეთში ბინადრობს“ [8. 3].

სტატიის ერთ-ერთ აბზაცში აფხაზი ფუნქციონერი ენობრივ საკითხებზეც ამახვილებს ყურადღებას. მისი აზრით: „ამა თუ იმ მაზრის ოფიციალურ ენად ჩვენ ვსთვლით მაზრის მცხოვრებთა დიდი უმრავლესობის ენას, მაგალითად: გალის მაზრაში – ქართულ ენას, კოდორის და გუდაუთის მაზრებში – აფხაზურ ენას, ხოლო გუმისტანის და გაგრის მაზრებში, სადაც მოსახლეობის ინტერნაციონალური შემადგენლობაა და არც ერთი ეროვნება არ შეადგენს მოსახლეობის უმრავლესობას – ოფიციალურ ენად ცნობილია რუსული ენა, როგორც ამ მაზრების მთელი მოსახლეობის შემარიგებელი და დამაკმაყოფილებელი ენა.იქ, სადაც ძნელია აფხაზურ ენაზე გადასვლა, მუშაობა სწარმოებს რუსულ ენაზე. აფხაზი მასწავლებლების რიცხვი ძალიან ცოტაა, ხოლო თუ სადმე მოიპოვებინან, მათ დიდი სახელმწიფო მუშაკობა უნდათ და ჩვენც ვაქეზებთ ამისკენ“ [8. 3]. ამ ტექსტში ლაკობა ირიბად აღიარებს, რომ აფხაზური ენის სახელმწიფო ენად გამოცხადება კოდორისა და გუდაუთის მაზრებში პრაქტიკულად რუსული ენის ფუნქციონირების სფეროებისა და გეოგრაფიის გაზრდას ემსახურებოდა.

საქართველოს ცენტრალური აღმასრულებელი კომიტეტის ფონდში [9. 130] დაცულია კიდევ ერთი საყურადღებო დოკუმენტი სათაურით: „პარტიული მუშაობა ნაცუმცირესობაში“. მასში აღწერილია 1927-1930 წლების აფხაზეთში არსებული ვითარება. დოკუმენტის პირველ აბზაცში ნათქვამია, რომ: „აფხაზეთის პარტიული ორგანიზაციის რიგ-

მა დადგენილებამ და საქართველოს კპ(ბ) ცკ-ს რეზოლუციამ ხაზი გაუსვეს აფხაზეთში ნაცუმციირესობათა, განსაკუთრებით კი ყველაზე ჩამორჩენილ ნაცუმციირესობებს (ბერძნებს, ლაზებს, სვანებსა და სხვ.) შორის მუშაობის სუსტად დაყენებას და ნაცუმციირესობებში სპეციალური მუშაობის აუცილებლობას (საამისოდ საოლქო კომიტეტში (ОБКОН) გამოყოფილ იქნა სპეციალური მუშაკი, ნაცმენი ინსტრუქტორი [ნაცმენი – ნაცუმციირესობის წარმომადგენელი პირი – ს.ჭ.]“.

როგორც ვხედავთ, ტექსტში „ნაციონალურ უმციირესობებად“ ბერძნების თანაბარ დონეზე არიან დასახლებული არიან სვანები და ლაზები, ისევე როგორც 1926 წლის მოსახლეობის აღწერაში ცალკე ერებად გამოყოფილი არიან მეგრელები, სვანები და აჭარლები.

შეიძლება ითქვას, რომ სინამდვილეში, საბჭოთა ხელისუფლება არ ზრუნავდა აფხაზეთში მცხოვრები ეროვნებების განათლების, ენისა და კულტურის განვითარებისათვის. ჩვენს მოსაზრებას ადასტურებს ამავე დოკუმენტში აღნიშნული შემდეგი წინადადებები, კერძოდ: „ნაცუმციირესობებით დასახლებულ რაიონებში პარტიული უჯრედებსა და პარტიულ მუშაკთა კადრებს დიდი მნიშვნელობა აქვთ, ვინაიდან აქ არ არის საჭირო, საქმით განხორციელდეს პარტიის ეროვნული პოლიტიკა, რომელიც განსაკუთრებით რთულია აფხაზეთის პირობებში“. საინტერესოა, რომ აქ ვილაცის მიერ წითელი ფანქრითაა მიწერილი: **напротив „პირიქით“**.

დოკუმენტის ავტორი საყვედურს გამოთქვამს იმის გამო, რომ სათანადოდ არ ხდება „ჩამორჩენილი ნაცუმციირესობების გადაბირება (вербовка)“. მისი სიტყვით, «ისინი მათი კულტურული განვითარების დონის მიხედვით გაცილებით იოლად შეიძლებოდა ჩართულიყვნენ პარტიასა და კომკავშირში“. ეთნოსების „ჩამორჩენილობა“ იმ დროში ამ ერების პოლიტიკურ პასიურობას ნიშნავდა მხოლოდ და არც იმას მალავდნენ, თუ რა იყო უმციირესობებთან მუშაობის უპირველესი მიზანი, როცა აცხადებდნენ: „ჩამორჩენილ ნაცუმციირესობათა პოლიტიკური და კულტურულ-სამეურნეო განვითარების საქმეში უმნიშვნელოვანეს მომენტად უნდა ჩაითვალოს მძლავრი პარტიული ორგანიზაციის არსებობა, რომელსაც შეეძლება საბჭოთა ხელისუფლების განმტკიცება და პარტიის ყველა ღონისძიების განხორციელება“.

საარქივო დოკუმენტის მეორე ქვეთავის სათაურში განხილულია ორი საკითხი: ეროვნული ურთიერთობები აფხაზეთში და ეროვნული საკითხი აფხაზეთის „ნაცუმციირესობებში“, თუმცა ზოგადად აფხაზეთში მცხოვრები ყველა ეროვნების ადამიანთა საჭიროებებზეც არის საუბარი. ამ თავში, ძირითადად, განხილულია ის მიზეზები, რის გამოც ხდება ეროვნებათშორისი უთანხმოებები. გამომდინარე იქიდან,

რომ დოკუმენტის ამ ნაწილში მოცემული ინფორმაცია მეტად მნიშვნელოვანია, წარმოვადგენთ მას სრულად:

„მეფისა და მენშევიკების დროს ერთმანეთთან აპირისპირებდნენ სხვადასხვა ეროვნებებს (აფხაზებსა [და] ქართველებს, რუსებსა და ქართველებს, სომხებსა და ბერძნებს, სომხებსა და თურქებს და ა.შ.). საბჭოთა ხელისუფლებამ შეძლო, სწორად გადაეჭრა ეროვნული საკითხი და შეენწყვიტა მტრობა სხვადასხვა ეროვნებებს შორის. ეროვნული შუღლის გადმონაშთები ჩვენს დრომდე შემორჩა. კლასობრივი მტერი, კულაკი, სამღვდელოება, მენშევიკები, დაშნაკები ყოველნაირად ცდილობდნენ გაეღვივებინათ ეროვნული შუღლი ნაცუმცირესობათა რაიონებშიც.

საბჭოთა და პარტიული ორგანიზაციების მხრიდან დაშვებული უმცირესი შეუსაბამობები და არასწორი [ქმედებები], ანდა უყურადღებო დამოკიდებულება ნაცუმცირესობათა საჭიროებებისადმი მკვეთრ უკმაყოფილებას იწვევს. საყვედურებს ხელისუფლებისადმი იწვევს ადმინისტრაციული და სასამართლო ორგანოების მხრიდან დაშვებული ზოგი მარცხი [промах], ნაცუმცირესობათა საჩივრისადმი მცირედი უყურადღებობა, შევიწროება ნაცუმრავლესობის მხრიდან (ნიკოლავესკო-ანასტასიევსკოეს რაიონში ბერძენი და რუსი გლეხების ცემა, მიხაილოვკაში გლეხების დაპატიმრება ღამით), ბიუროკრატიული დამოკიდებულება ნაცუმცირესობებისადმი. შეიგრძნობა ეროვნული ანტაგონიზმი სომხებსა და ბერძნებს შორის. ბერძენი მუშა კომუნისტები, პროფკავშირის ბერძენი მუშა წევრები კომპარტიის ნაცუმცირესობათა [საბჭოში შეტანილ] განცხადებაში ჩივიან სომხურ შემტევ ნაციონალიზმზე, ნაწილობრივ უთითებენ აფხაზეთის თამბაქოს კავშირის თამბაქოს განყოფილების გამგე ჩოლოკიანზე. პროფკავშირული ორგანიზაცია, – ამბობენ ბერძენები, – ჩვენ გვანინაურებს, ჩოლოკიანი კი სომეხ ანტისაბჭოთა, კულაკურ ელემენტებს ანინაურებს და სულაც არა აქვს სურვილი, ყურადღება მიაქციოს ბერძნებს, იგი ბერძნებს უხეშად ეპყრობაო. ბერძნული მოსახლეობა ნაწილობრივ ჩივის ქართული ნაციონალიზმის გამოც. მაგალითად, ოლგინსკოეს რაიონში ვინმე შონია ხაზს უსვამდა საბჭოთა მოქალაქეების მიერ ბერძნული პასპორტების შეძენისა და საბერძნეთში საბოლოოდ ნასვლის აუცილებლობას.

ოლგინსკოეს რაიონში 80% ბერძნული მოსახლეობაა, მაგრამ საბჭოთა ხელისუფლების აპარატში არ არის არცერთი ბერძენი. სოფლსაბჭოს თავმჯდომარე ქართველია, მდივანი – სომეხი, კომპარტიის უფროსი მთლიანად ქართულია. ამასწინათ აირჩიეს დასახლების ამხანაგობა, თავმჯდომარედ გამოიყო ქართველი. გადარჩიეს სოფლსაბჭოს აპარა-

ტი, სოფლსაბჭოს თავმჯდომარე და მდივანი სომხები არიან. აშკარაა ეროვნული დამახინჯება, მიუხედავად რამდენიმე მითითებისა, ზომები ჯერაც არ მიუღიათ. აფხაზი თავადების, კულაკების შოვინისტური აგიტაციის გავლენით ეშერის რაიონში ნაციონალური უკმაყოფილება აფხაზებსა და სომხებს შორის. ეროვნული დამახინჯების მაგალითები ადგილებზე ცოტა არ არის. ეროვნული ანტაგონიზმის გაღვივების ხელმძღვანელები არიან სამღვდელოება, სპეკულანტები, მენშევიკები, დაშნაკები“ [9. 63ინ-64]. როგორც ვხედავთ, ავტორის აზრით, ეროვნული შუღლის გაღვივებას გასაბჭოებამდე ხელმძღვანელობდნენ კლასობრივი მტრები, კულაკები, სამღვდელოება, მენშევიკები, სპეკულანტები და დაშნაკები. საყურადღებოა, რომ აქ ქართველი მენშევიკებიც სახელდება. ეტყობა, ტექსტის შედგენის დროს უკვე ტრაფარეტად იყო ქცეული ჩვენს თანამედროვე აფხაზ სეპარატისტთა მიერ აქტიურად გავრცელებული ეს ბრალდება, რომელსაც არავითარი რეალური საფუძველი არ ჰქონდა.

მაშასადამე, ჩვენ მიერ მოძიებული მასალებით დგინდება, რომ XX საუკუნის 20-იანი წლებში აფხაზეთის სსრ-ს ტერიტორიაზე სამი სახელმწიფო ენიდან მხოლოდ რუსული ენისთვის იქმნებოდა ხელსაყრელი გარემო მისი გავრცელებისა და უკეთ დამკვიდრებისთვის. განათლების სისტემასა და ოფიციალური საქმისწარმოების სფეროში რუსულს უპირობოდ ჰქონდა ფუნქციონალური გაფართოების შესაძლებლობები. ხელოვნურად შექმნილი მრავალი სხვადასხვაენოვანი სკოლა და სახელმწიფო სტრუქტურები რუსული ენის გავრცელების ერთგვარი საშუალება იყო. საბჭოთა ხელისუფლება ვერ ან არ ახერხებდა არაქართულენოვანი სკოლების ელემენტარული პირობებით უზრუნველყოფას. სწორედ ამ ენობრივ სიტუაციაში დგებოდა რუსული ენის გამოყენების საჭიროება. შესაბამისად, რუსული ნელ-ნელა იკავებდა უპირატესი ენის სტატუსს. თვით აფხაზი ფუნქციონერებიც (ნ. ლაკობა, ს. ჭანბა, ა. ჭოჭუა) აღიარებდნენ, რომ აფხაზურის ნაცვლად ინერგებოდა რუსული ენა, ხოლო ეთნიკურად შერეულ თემებში ასევე რუსული იყო გაბატონებული იმ შემთხვევებშიც კი, როცა ამ თემებში არცერთი რუსი არ ცხოვრობდა. ანალოგიური ვითარება იყო დანარჩენი საქართველოს მსგავს თემებში. ამრიგად, პირველ ეტაპზე საბჭოთა რეჟიმი ცდილობდა საქართველოში ბილინგვური (ქართულ-რუსული) გარემოს შექმნას მომდევნო საფეხურზე მონოლინგვური (რუსული) სიტუაციის ჩამოსაყალიბებლად.

საბჭოური ლოგიკით, სხვადასხვა ეროვნების დაბალი კულტურული დონის ასამაღლებლად კი არ დაგეგმილა ღონისძიებები, პირიქით, ჩანს, რომ საბჭოთა ხელმძღვანელები სარგებლობდნენ მათი მდგო-

მარეობით, ვინაიდან „ჩამორჩენილი ნაცუმცირესობების“ პოლიტიკური გააქტიურება მხოლოდ სტატისტიკა იყო პარტიული ორგანოების სიმრავლისა და „მასებისაგან ფართო მხარდაჭერის“ წარმოსაჩენად.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გამახარია ჯემალ, ნარკვევები საქართველოს ისტორიიდან, აფხაზეთი, თბ., 2007;
2. პაპასქირი ზურაბ, ნარკვევები თანამედროვე აფხაზეთის ისტორიული წარსულიდან, ნაკვეთი II, 1917-1993, თბ., 2007;
3. ჟურნალი „განათლება“, 1920, N 2;
4. სეა, ფ. 300, ან. 4, N 16;
5. ჭავჭავაძე სოფიკო, აფხაზეთის მოსახლეობის ეროვნული და ენობრივი განაწილება 1922-1926 წლების აღწერების მიხედვით, ჟურნალი „ქუთაისის ილია ჭავჭავაძის სახელობის სამეცნიერო ბიბლიოთეკის წელიწადი“, ქუთ., 2016;
6. სეა, ფ. 284, ან. 1, 1926-1927, N 640;
7. სეა, ფ. 284, ან. 1, 1929, N 640;
8. გაზეთი „კომუნისტი“, 1927, N 68;
9. სეა, ფ. 284, ან. 1, 1927-1930, N 640.

თანამედროვე პროპაგანდა აფხაზეთისათვის ბრძოლაში

ლელა ჯავახიშვილი

მაგისტრი

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი**

თანამედროვეობამ ტექნოლოგიების განვითარება ახალ ეტაპზე გადაიყვანა და დღეს, როცა ინფორმაცია მთავარ იარაღად იქცა, მისით მანიპულირების მცდელობა ტექნიკურ დონეზე ბევრად ადვილია, ვიდრე მანამდე იყო. კერძო პირებს თუ სახელმწიფოებს შეუძლიათ ნებისმიერი სიტუაცია თავიანთ სასიკეთოდ შემოატრიალონ სწორედ იმ ტექნოლოგიების მეშვეობით, რომლებიც ინფორმაციის რამდენიმე წამში გავრცელების შესაძლებლობას იძლევა. ამგვარმა განვითარებამ მინიმუმამდე დაიყვანა მონაცემთა გაფილტვრისა და გადამონმეზის საშუალება და მაქსიმალურად გაზარდა მანიპულირების შანსები. სწორედ ასეთ ქარცეცხლში მოექცა აფხაზეთი, რომელიც სხვა ყველაფერთან ერთად ინფორმაციული ომის ველად გადაიქცა. მის შესახებ საერთაშორისო თუ ლოკალურ მედიაში სიახლეების გაშუქება არ წყდება და ეს ნაკადი იმდენად შეუქცევადია, რომ დაუყოვნებლივ მასთან დასაპირისპირებელი ინტელექტუალური, დროითი, თუ ფინანსური რესურსების გამოძებნა აშკარა სირთულეს წარმოადგენს.

აღნიშნული ვითარებიდან გამომდინარე, დაგროვდა მასალები, რომლებიც ხაზს უსვამენ იმას, რომ თანამედროვე პროპაგანდა აფხაზეთისთვის ბრძოლის საქმეში წამყვან როლს ასრულებს და ეს ყოველივე უმეტესად მედიასაშუალებებით ხერხდება. ამის გამო, ნაშრომში განხილულია ის შემთხვევები (კასეს), რომელთა შორისაც გარკვეული ლოგიკური კავშირი არსებობს. წარმოდგენილი მაგალითები თითქმის არ ტოვებს იმის შესაძლებლობას, რომ ეს კონკრეტული მედიანაწარმი პროპაგანდის იარაღად არ მივიჩნიოთ, რადგან მათში კონკრეტული მხარისათვის სასურველი ინფორმაციაა გაჟღერებული.

მოცემულ სტატიაში ჩანს, თუ როგორ მოქმედებს მედია იმისათვის, რომ აფხაზეთის შესახებ ინფორმაცია, ისტორიული ფაქტები, მიმდინარე მოვლენები დაამახინჯოს ისე, რომ ამით მხოლოდ რუსული მხარე დარჩეს „კმაყოფილი“ ან „მოგებული“.

სექტემბრის თვეში აფხაზეთი და მასთან დაკავშირებული საკითხები თავისი ისტორიული დატვირთვის გამო უფრო აქტიურად განიხილება, ვიდრე ეს სხვა პერიოდში ხდება ხოლმე, თუმცა მუდმივ რეჟიმში

ვრცელდება დეზინფორმაცია, რომელიც ათწლეულების წინ მომხ-
დარ მოვლენებთანაა ასოცირებული. აფხაზეთის თემატიკა საქართვე-
ლოსთვის მუდმივად აქტუალური უნდა იყოს, თუმცა, ზოგჯერ,
სოციალურ-ეკონომიკური მდგომარეობა, ან საარჩევნო მართონში
ჩართული ქვეყნის ყოფა – ადამიანებს მასზე კონცენტრირების უნარს
უსუსტებს. ამას ემატება ისიც, რომ მედია საკმარისი სიმწვავით არ
აშუქებს აფხაზეთთან დაკავშირებულ მნიშვნელოვან მოვლენებს, ან
საერთოდ ფაქტების გადაკეთებითაა დაკავებული.

იმის გამო, რომ ტერიტორიული მთლიანობის საკითხი საქართვე-
ლოსთვის განსაკუთრებით აქტუალურია, აფხაზეთის თემატიკაც
თავისთავად მნიშვნელოვნად მიიჩნევა. უნდა აღინიშნოს, რომ პრო-
პაგანდის სიმძლავრიდან გამომდინარე, ეს უკანასკნელი არა მხოლოდ
ჩვენი ქვეყნისთვის რჩება აქტუალურად, არამედ რუსული მხარისთ-
ვისაც მუდმივი დაკვირვებისა და ფიქრის საგანია.

მსოფლიო თანხმდება, რომ პროპაგანდა ცალსახად ნეგატიური
მნიშვნელობის მატარებელია, თუმცა დროის სვლასთან ერთად ის
უფრო მეტად აქტუალური ხდება. იცვლება მისი აღსრულების ხერხ-
ები და საშუალებები, ხოლო ფაქტი რჩება, რომ პროპაგანდისთვის
მნიშვნელოვანი დაპირისპირების იარაღი ვერ მოიძებნა. მედიაპროპა-
განდის გასაწივრებლად შეიქმნა ცალკეული ჯგუფები, რომლებიც
საზოგადოებისათვის მიწოდებული ინფორმაციის გადამოწმებით არი-
ან დაკავებული, თუმცა ხშირ შემთხვევაში მათი დასკვნები ადამი-
ანებამდე ისეთივე წარმატებით ვერ აღწევს, როგორც პროპაგანდა.
აქედან გამომდინარე, დეზინფორმაციის გავრცელების საკითხი უფრო
და უფრო ხშირი მსჯელობის საგანი ხდება და დარგის სპეციალისტები
მას ერთ-ერთ უმთავრეს თანამედროვე გამოწვევად მიიჩნევენ.

უნდა აღინიშნოს, რომ ამ საკითხის შესასწავლად გამოყენებული
იქნა კვლევის თვისებრივი მიდგომა, კონკრეტულად კი დოკუმენტ-
ების ტრადიციული ანალიზი. პროცესში მნიშვნელოვანი ისტორიუ-
ლი, იურიდიული თუ უახლესი ჟურნალისტური მასალების შესწავლა,
სწორედ დოკუმენტების ტრადიციული ანალიზის მეშვეობით მოხერხდა.
ამ გზით შეგროვდა ვალიდური ინფორმაცია, რომელიც საკითხის არა
მხოლოდ აღწერითი, არამედ ახსნითი შეფასებისთვის იყო საჭირო.

კვლევის საწყის ეტაპზე მოიძებნა და დახარისხდა ის ინფორ-
მაცია, რომელიც თემის სათაურს უშუალოდ ეხმიანებოდა. გამოიყო
რამდენიმე ძირითადი თემატური ბლოკი: თეორიული ლიტერატურა,
იურიდიული დოკუმენტაცია, ისტორიული მასალები, მედიაპროდუქტი
და გამოხმაურებები კონკრეტულ შემთხვევებზე (ცასე). კლასიფიკაცი-
ის შემდეგ ეტაპზე შინაარსობრივად დამუშავდა თითოეული ტექსტი

და მომზადდა ინფორმაცია აკადემიური სტატიის მოსამზადებლად.

უნდა აღინიშნოს, რომ დოკუმენტების ანალიზი ყველაზე მიზანშეწონილ მიდგომას წარმოადგენდა ისეთი თემის საკვლევად, როგორცაა თანამედროვე პროპაგანდა აფხაზეთისთვის ბრძოლაში, რადგან ამ უკანასკნელის ლოგიკურ შესწავლას აზრი მხოლოდ თვისებრივი კვლევის პირობებში აქვს. დოკუმენტების ანალიზი კი შესაძლებელს ხდის მოვლენების შესახებ არსებული დოკუმენტაციის (ოფიციალური დოკუმენტები, რეგულაციები, სტატიები, წერილები და ა.შ.) თავმოყრასა და მათ შინაარსობრივ შესწავლას ისე, რომ კონკრეტული დასკვნების გამოტანის საშუალება ცალსახად არსებობდეს. კვლევის შეზღუდვას წარმოადგენდა მხოლოდ ის, რომ საკითხთან დაკავშირებული ისტორიული ფაქტები და მასზე შექმნილი დოკუმენტაცია იმდენად მრავალრიცხოვანია, რომ მოკლე დროში თითოეული მათგანის შესწავლა ვერ მოხერხდა, თუმცა ძირითადი ნაწილი ბოლომდე იქნა გაანალიზებული.

შინაარსობრივი თვალსაზრისით საკითხის უკეთ გასაანალიზებლად, საწყის ეტაპზე საჭიროა თავად ცნება „პროპაგანდის“ ოპერაციონალიზაცია, რაშიც უმეტესწილად მოიაზრებენ ინფორმაციის მიწოდების ფორმას. მის უმთავრეს მიზანს ადამიანთა გონებაზე ზემოქმედება წარმოადგენს, რისი მიღწევაც სხვადასხვა ხერხებითა და საშუალებებით ხდება. არსებობს დადებითი განწყობის შემქმნელი პროპაგანდა, რომელიც პირის ან ვითარების უკეთესი კუთხით წარმოჩენას ცდილობს, თუმცა ამავდროულად გვხვდება უარყოფითიც. მაგალითად, „იარლიყების მიწებება“, რაც ნეგატიური ნარატივის გავრცელებას უწყობს ხელს. პროპაგანდისათვის შესაძლოა იყენებდნენ ავტორიტეტული ადამიანების, უწყებებისა თუ სუბკულტურების აზრებს როგორც დადასტურებას, რომ ეს ნამდვილად ასეა და ამ უკანასკნელთა მხარდაჭერა ნამდვილად ადასტურებს პოზიციის სისწორეს. პროპაგანდის 7 ტიპიდან ერთ-ერთს წარმოადგენს „ბანქოს ჩანყობა“, რაც გულისხმობს არგუმენტებისა და ფაქტების იმგვარად დალაგებას, რომ მხოლოდ ერთი დასკვნის გაკეთების შესაძლებლობა რჩება. სწორედ ამგვარად შეიძლება ისტორიული ფაქტების დალაგება ისე, რომ ნაკლებად გათვითცნობიერებულ აუდიტორიაში შეიქმნას შთაბეჭდილება, რომ მოვლენები იმდენად ლოგიკური და თანმიმდევრულია, რომ სიტუაციიდან მხოლოდ ერთ პასუხამდე მივდივართ [5. 6]

აღსანიშნავია, რომ პროპაგანდას უმნიშვნელოვანესი როლი აქვს პოლიტიკის წარმართვის საქმეში და მას ერთ-ერთ მთავარ ინსტრუმენტადაც განიხილავენ. პროპაგანდისტული მექანიზმებით, ყალიბდება ისეთი აზრები, რომლებიც ხელს უწყობენ მმართველსა თუ სისტემას,

რათა სასურველი პოლიტიკა გაატაროს. უმეტესწილად ეს ემსახურება საერთაშორისო არეალში ქვეყნის პოზიტიურად წარმოჩენას, ან დაპირისპირებული სახელმწიფოს უარყოფითი ნიშნების წინ წამოწევის, მის მიმართ ნეგატიური განწყობების გავრცელებასა და დანერგვას. ამ მიზნით თანამედროვე ეპოქაში წარმატებით გამოიყენება ტელევიზია, ინტერნეტი, რადიო, პრესა და ყველა ის მექანიზმი, რაც ინფორმაციის გავრცელებას უწყობს ხელს. პროცესში განსაკუთრებით მნიშვნელოვანია ფაქტების იმგვარად შენიღბვა, რომ ინფორმაცია მაქსიმალურად რეალისტურად გამოიყურებოდეს და თავდაპირველადვე ნათელი არ იყოს, რომ ის პროპაგანდის ნაწილია [4]

იმის გამო, რომ ხშირად მედია და პროპაგანდა განიხილება როგორც ერთმანეთისაგან განუყოფელი, რიჩარდ ალენ ნელსონი ხსნის იმ ასოციაციას, რაც ამ ორს შორის არსებობს. მისი თქმით, „პროპაგანდა არის დარწმუნების ფორმა, რომელშიც კონკრეტული განზრახვითა და მიზნით, ადგილი აქვს ინფორმაციის მხოლოდ ერთი მხრიდან გაშუქებას, რაც ყველაზე რეალისტურად მასმედიას შეუძლია გააკეთოს“.[11.12] მისივე თქმით: „ყველაფერთან ერთად, პროპაგანდას შეუძლია წარმოშვას კონფლიქტი საზოგადოებებს, ქვეყნებსა და ფენებს შორის, ამისთვის კი, მედია ყველაზე მძლავრი პლატფორმაა“.[11.11]

ისტორიული დისკურსიდან ჩანს, რომ პროპაგანდის სათავე 1914 წელი, მსოფლიო ომის დასაწყისია. თანამედროვე სამყაროში კი, ამ უკანასკნელის გამოყენება ძირითადად არადემოკრატიული ქვეყნებისთვისაა დამახასიათებელი. ცნობილი ექსპერტი, ზემოქმედების (Influence) საკითხებში, რობერტ ქიელდინი წერს, რომ პროპაგანდის ძალაუფლება მდგომარეობს იმაში, რომ ჩვენ, თანამედროვე ადამიანებს გვეჭირდება სათაურები, მედიისგან მონოდებული მოკლე და მკაფიო ინფორმაცია, რადგან არ გვაქვს ანალიზისა და გადამოწმებისთვის დასათმობი დროითი რესურსები და შესაბამისად, მიღებული მონაცემები ჩვენს გონებაში ილექება ყოველგვარი მსჯელობის გარეშე. სწორედ ასე მიდის პროპაგანდა სამიზნე აუდიტორიამდე და ცდილობს, საყოველთაო აზრების ფორმირებას [9.9]

წლების მანძილზე, მკვლევარები შეისწავლიდნენ, თუ როგორ მუშაობდა პროპაგანდის მექანიზმი, რამაც ისინი სხვადასხვა დასკვნებამდე მიიყვანა, თუმცა მათ შორის გარკვეული გადაკვეთის წერტილები მაინც მოიძებნება. აღიარებულია, რომ პროპაგანდის წარმოება დამყარებულია ემოციურ მანიპულაციებზე[1], ინფორმაციის დახარისხებასა [2] და მათგან სასურველის ამორჩევაზე [3], ამავდროულად, ფაქტების გადაკეთებასა [4] და ცენზურაზე[5]. თანამედროვე პოლი-

ტიკურ სისტემებში, პროპაგანდის წარმატებული განხორციელების მთავარ ატრიბუტად მისი დაფინანსება განიხილება. ეს ნიშნავს, რომ პოლიტიკურ ველში პროპაგანდას უფრო ეფექტურად აწარმოებს ის, ვისაც შედარებით მეტი მატერიალური რესურსები აქვს, ან ინფორმაციის გავრცელებაზე უკეთ მიუწვდება ხელი. [7.10]

როგორც დასაწყისში აღინიშნა, პროპაგანდა საომარი, კონფლიქტური ვითარებების დროს მნიშვნელოვან როლს ასრულებს. არსებობს გამოთქმა, რომ ომს იგებს ის, ვის მხარესაც მედია დგას (ჩონენელყ, ჭოხ, შცჰმიდტ & ჩოებელ 2019). [9] ამიტომ პროპაგანდის გასანეიტრალებლად, საერთაშორისო საზოგადოება, პირველ რიგში, მედიის მიერ ინფორმაციის არასწორი გავრცელების ფაქტებს მხილებას ცდილობს [12.13]

სწორედ იმის გამო, რომ თანამედროვე ეპოქაში მედიაპროპაგანდის საკითხი საკმაოდ მწვავედ დგას, საინტერესოა მისი საქართველოსთან მიმართებით განხილვა, კონკრეტულად კი იმის, თუ რა გამოწვევების წინაშეა ქვეყანა აფხაზეთთან დაკავშირებით წარმოებული პროპაგანდის გამო.

თანამედროვე მედიაში აფხაზეთის შესახებ ინფორმაცია პერმანენტულად ჩნდება, ხშირად, ეს უკანასკნელი, რუსეთ-საქართველოს კონტექსტშია განხილული და ბუნებრივია, თითოეულ მედია ნაწარმს, რომელიც ამ თემას ეძღვნება პოლიტიკური ელფერი დაკრავს. როგორც უკვე არაერთხელ აღინიშნა, მოცემული სტატია ძირითადად შეეხება გერმანიის ტელევიზიაში გასულ სიუჟეტს, რომელშიც ფაქტები, აფხაზეთის შესახებ არასწორად გაშუქდა. წარმოდგენილია სხვადასხვა შემთხვევები (ცასეს), რაც უშუალოდ სტატიის თემატიკას ერგება და ანალიზდება ის რეაქციები, რომლებიც ამ ყოველივეს პოლიტიკურ, თუ საზოგადოებრივ სექტორებში მოჰყვა.

ქართულ მედიაში სოციალური ქსელით მალევე გახმაურდა ფაქტი იმის შესახებ, რომ 2019 წლის 21 ივლისს, გერმანიის საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველ არხზე გასულ სიუჟეტში, რომელიც აფხაზეთს ეძღვნებოდა ისტორიული დისკურსი იმგვარად იყო მიმართული, თითქოს ეს უკანასკნელი საქართველოს იოსებ სტალინმა შეუერთა. მოვლენას თავდაპირველად დაერქვა პროპაგანდის სახელი, რადგან ნარატივი აშკარად რუსეთის სასარგებლოდ მეტყველებდა. სიუჟეტი ეძღვნება ექსტრემალ სპორტსმენ პაველ კაჟეიჯინს, რომელიც თოკებით ეშვება ძველი შენობებიდან. გერმანულ საზოგადოებრივ მაუწყებელზე გასულ სიუჟეტში „აფხაზეთი – თოკით დაშვება საბჭოთა ნანგრევებზე“ ავტორი ამბობს, რომ ასეთი შენობები, რომლებიც უკვე მიტოვებულია, ბევრს შევხვდებით ტყვარჩელში. აღსანიშნავია, რომ

ივლისი 23, 2019

აფხაზეთზე სიუჟეტი გერმანულ მაუწყებლებზე დამახინჯებული ისტორიული ფაქტებით გავიდა

გაცნობავთ, რომ საქართველოს საელჩომ გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკის მოახდინა შესაბამისი რეაგირება 21 ივლისის გერმანიის საზოგადოებრივი მაუწყებლის პირველ არხზე გასულ სიუჟეტთან „აფხაზეთი - თოკით დამგზავნა საპოლია წაგრძელებზე“ დაკავშირებით. ისტორიული ფაქტების დამახინჯების გამო, ოფიციალური წერილი გაუგზავნა გერმანიის საზოგადოებრივი მაუწყებლის ხელმძღვანელობას და რეპორტაჟის ავტორს. წერილში მითითებული იქნა, რომ სიუჟეტში დამახინჯებული ისტორიული ფაქტები და საქართველოს იკვებრებულ ტერიტორიაზე - აფხაზეთში - არსებული ვითარება არა სათანადოდ წარმართული.

საქართველოს საელჩო ურადღებთ ადევნებს თვალურს გერმანულ მედიასი საქართველოს შესახებ გავრცელებულ ინფორმაციას და, საჭიროების შემთხვევაში, მომართავს შესაბამის ზომებს.

საელჩო დიდი კმაყოფილებით იღებს ცნობად საქართველოს მოქალაქეების სიზნობურსა და ურადღებას, რომელიც აღნიშნული სიუჟეტის ეთერში გასვლამ გამოიწვია და მადლობას უხდის ყველას, ვის თაგისი წვლილი შეტანა ზემოთ ხსენებულ საკითხში.

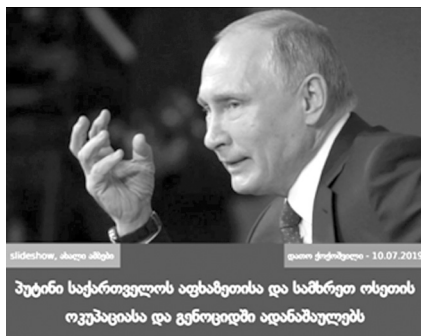
როგორც საგარეო საქმეთა სამინისტრო, ისე საქართველოს საელჩო გერმანიის ფედერაციული რესპუბლიკაში დიპლომატიური არხების მეშვეობით აქტიურად მუშაობს აღნიშნულ პრობლემის მოგვარებაზე. მაღალი საზოგადოებრივი ინტერესიდან გამომდინარე, შედეგებს უახლოეს მომავალში გაეცნობთ.

ის ტყვარჩელს, როგორც „ეკვარჩალს“ მოიხსენიებს. სიუჟეტის მიხედვით, შენობები 90-იან წლებში 40 000-მა ადამიანმა მიატოვა, რადგან საქართველოსა და აფხაზეთს შორის ომი დაიწყო. სწორედ აქ იჩენს პირველად თავს რუსული ნარატივი: „რუსეთი აფხაზეთის ერთადერთი მოკავშირეა. საქართველოს ნაწილად თავი ვერც ერთ აფხაზს ვერ წარმოუდგენია. აფხაზეთის ლამაზი ბუნება საბჭოთა დიქტატორს სტალინსაც უყვარდა. მან რინის ტბაზე აიშენა საზაფხულო რეზიდენცია და მიიღო მნიშვნელოვანი გადაწყვეტილება, აფხაზეთი საქართველოსთვის გადაეცა“.

მთლიანობაში, 6 წუთსა და 48 წამში (მსტენ, 2019), სიტუაცია წარმოჩენილი იყო იმგვარად, რომ საქართველოსა და აფხაზეთს ერთმანეთთან ომის გარდა არაფერი აკავშირებდათ, რამაც ბუნებრივია, ქართული მხარის პროტესტი გამოიწვია. მალევე, მოქალაქეების მიერ შეიქმნა პეტიცია, რომელშიც გერმანიის საზოგადოებრივი მაუწყებლისაგან ბოდიში მოხდა იყო მოთხოვნილი. პეტიციას 1297 მომხრე გამოუჩნდა და მასზე 555-მა ინტერნეტ-მომხმარებელმა დატოვა კომენტარი. მოთხოვნას თან ჰქონდა დართული ისტორიული ფაქტები, რომლის მიხედვითაც აფხაზეთი საქართველოს ნაწილი იყო და ის ქვეყანას რუსეთისგან არ აქვს მიღებული. რა თქმა უნდა, ამან გარკვეული დისკუსიები გამოიწვია, თუმცა ნარატივის მომხრეების მიერ სიუჟეტის მინარსი ცალსახად რუსული პროპაგანდის ნიმუშად შეფასდა. მნიშვნელოვანია, რომ ამ აზრს არა მხოლოდ ქართველები, არამედ გერმანელებიც აფიქსირებდნენ [20]

რა თქმა უნდა, აღნიშნულის თაობაზე კომენტარი გერმანიის ფედერალურ რესპუბლიკაში საქართველოს საელჩოშიც გააკეთა. მას-

ში ნათქვამია, რომ „ისტორიული ფაქტების დამახინჯების გამო, ოფიციალური წერილი გაეგზავნა გერმანიის საზოგადოებრივი მაუწყებლის ხელმძღვანელობას და რეპორტაჟის ავტორს“, რაც უმთავრესად, საზოგადოებრივი პროტესტით იყო ნაკარნახევი. რაც შეეხება ელჩის განცხადებას, მისი თქმით, გერმანულ მედიაში აქამდეც ყოფილა მსგავსი შემთხვევა, როცა ტერმინოლოგიის დამახინჯებას ჰქონდა ადგილი, თუმცა, მიმართვის შედეგად, სიტუაცია გამოსწორდა და ამ შემთხვევაშიც პრობლემის უმტკივნეულოდ მოგვარებას ელიან [14]

საპასუხოდ, გერმანიის ელჩმა საქართველოში ჰუბერტ ქნირშმა მედიასაშუალებებთან განაცხადა, რომ „უურნალისტები ფრთხილად უნდა იყვნენ და პასუხისმგებლიანად იმოქმედონ, როდესაც ისტორიასთან დაკავშირებით აკეთებენ განცხადებებს“ [16]

უნდა აღინიშნოს, რომ სიუჟეტში გაჟღერებული ნარატივი, აფხაზეთის საქართველოსთვის სტალინის მიერ შეერთების შესახებ, ძალიან ჰგავს რუსეთის პრეზიდენტის, ვლადიმერ პუტინის განცხადებას, რომელიც მანამდე რამდენიმე დღით ადრე გავრცელდა :

“ოსეთი რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში, თუ სწორად მახსოვს, 1774 წელს შევიდა. შევიდა მთლიანად, მისი სამხრეთი ნაწილიც და ჩრდილოეთიც, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფო. აფხაზეთი რუსეთის იმპერიაში შევიდა 1810 წელს, როგორც დამოუკიდებელი სახელმწიფო, სამთავრო. შემდეგში ოსეთის სამხრეთი ნაწილი შევიდა ტფილისის გუბერნიაში, არავითარი საქართველო არ ყოფილა, ეს იყო ტფილისის გუბერნია“. [17]

ვლადიმერ პუტინის მტკიცებით, საქართველომ 1918 წელს აფხაზეთის ოკუპაცია მოახდინა, რაც ერთმნიშვნელოვნად ჰგავს სიუჟეტში ნათქვამს, რომ საქართველო დამოუკიდებლობის სურვილის მქონე აფხაზეთთან იბრძოდა. პრეზიდენტის განცხადებაში ასევე არაერთი ფაქტი დამახინჯდა, რაც ისტორიკოსების მიერ შეფასდა როგორც განზრახ მცდელობა ისტორიის შეცვლით პროპაგანდის გატარებისა. აქვე ისიც უნდა ითქვას, რომ რუსეთის ჯერ კიდევ იმპერიის მხრიდან მუდამ ხდებოდა ქართული ისტორიოგრაფიის დაგეგმვის მცდელობა, რაც ბოლშევიკურმა ხელისუფლებამ სამოქმედო გეგმად დაისახა და

წარმატებით განახორციელა. ქართული ისტორიოგრაფიის გაყალბება სწორედ სტალინის ეპოქაში აღწევს პიკს.

რუსეთის ფედერაციაში მედიის ძალა კარგადაა გააზრებული და ის სახელმწიფო პოლიტიკის ნაწილია, ამიტომაც სახელმწიფო დოტაციაზე; ამის მაგალითია კანადაში ერთადერთი უფასო არხი „რამა თუდეი“ და „სპუტნიკის“ ქსელი.

ის, რომ რუსეთი პროპაგანდისტის დიდი რაოდენობის სახელმწიფო ფულად რესურსებს დებს, სიახლეს არ წარმოადგენს. საქართველოში ამის ყველაზე მკაფიო გამოვლინებად „სპუტნიკს“ მიიჩნევენ.

საბინიკის კალთარალი ეასანსია საპაროპოლოში

06.02.2017 20:13

„რუსული რბილი ძალის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი იარაღია მედია საშუალება „სპუტნიკი“, რომელიც საქართველოს გარდა მსოფლიოს 30-ზე მეტ ქვეყანასა თუ რეგიონში, ამდენივე ენაზე მუშაობს – დანყებული ევროპაკავკასიიდან, დამთავრებული სამხრეთ ამერიკითა და აღმოსავ-

ლეთ აზიით. „სპუტნიკი“ რუსეთის ხელისუფლების მიერ შექმნილი და მის მიერვე დაფინანსებული მედიასაშუალებაა“ [18] სწორედ ამ უკანასკნელის მეშვეობით ხდება რუსეთთან მეგობრობის საკითხის პოპულარიზება და მისი დადებითი მხარეების წარმოჩენა ისე, რომ გამოგონილი კვლევებისა თუ სიახლეების გაშუქებით მედიაეთიკა სრულებით ირღვევა. „სპუტნიკი“ ფარავს ისეთ ქვეყანასაც, როგორც მაგალითად, ბრაზილია და მასში თავისი სამხედრო მიღწევების შესახებ ინფორმაციას პერმანენტულად ავრცელებს [19]. ეს კიდევ ერთხელ ადასტურებს, რომ რუსული პროპაგანდისტის არ არსებობს არახელსაყრელი ადგილი, დრო ან ვითარება. მისთვის მსოფლიოს ნებისმიერი წერტილისთვის გამოინახება ინფორმაცია, რაც მას დადებითად წარმოაჩენს.

რუსული პროპაგანდისა და მისი აფხაზეთისთვის ბრძოლაში გამოყენების კონტექსტში მნიშვნელოვანია გამოიყოს Russia Today-ს ფაქტორიც. ეს არის რუსეთის მთავრობის მიერ დაფინანსებული მედიასაშუალება, რომელიც საერთაშორისო სიახლეებს აშუქებს და მათ შორის, საქართველოზეც ხშირად სვამს აქცენტს. მნიშვნელოვანია აღინიშნოს, რომ ლუსსია თოდაყ 2008 წლის ომს ცალმხრივად და მიკერძოებულად აშუქებდა და ომის ყოველ წლისთავზე იმავეს იმეორებს. ამ პროცესში „აფხაზეთი და ე.წ. სამხრეთ ოსეთი დამოუკიდებელ

ქვეყნებად, რუსეთი მშვიდობისმყოფელად, საქართველო კი აგრესორადაა წარმოჩენილი. ამ საკითხზე ბოლო მასალა 3 თვის წინ, ომიდან 10 წლისთავზე გამოქვეყნდა. მასალა ასეა დასათაურებული: „10 წელი მას შემდეგ, რაც საქართველომ სამხრეთ ოსეთსა და რუსეთზე იერიში მიიტანა“. სიუჟეტში აუდიტორიას კიდევ ერთხელ „შეახსენეს“, რომ ომი საქართველომ დაიწყო და რომ საერთაშორისო სამართლის პრინციპებიც დაარღვია. მასალაში ეთნიკური ოსები „ქართველების მიერ ჩადენილ სისასტიკეებზე“ საუბრობენ. მაგალითად, 9-10 წლის ბავშვი იხსენებს, „როგორ გადაუარა ქართულმა ტანკმა მის თვალწინ პატარა გოგონებს“ [20] რუსული პროპაგანდის გამოვლინება მხოლოდ ამ მედიასაშუალებებითა და შემთხვევებით არ სრულდება. 2018 წლის ივნისში, Mediachecker-მა კვლავ გამოაქვეყნა დასკვნა, რომლის მიხედვითაც, გამოცემა „საქართველო და მსოფლიო“ ცალსახად რუსულ ნარატივებს ავრცელებდა. სტატიაში, სათაურით „დიდმა ბრიტანეთმა, პრაქტიკულად აღიარა აფხაზეთის დამოუკიდებლობა“, თანამედროვე პოლიტიკური სიტუაცია რეალურისაგან მკვეთრად განსხვავებულადაა წარმოჩენილი. მასში ნათქვამია, რომ ბრიტანეთმა აფხაზეთის დამოუკიდებლობა აღიარა, რაც იმით დადასტურდა, რომ ლონდონის საფეხბურთო ჩემპიონატში მონაწილეობდა გუნდი აფხაზეთიდან. ცნობილია, რომ დიდი ბრიტანეთის საელჩომ აღნიშნულთან დაკავშირებით კომენტარი გააკეთა და კიდევ ერთხელ აღიარა აფხაზეთის სუვერენიტეტი, თუმცა სტატიაში ამაზე არაფერი ყოფილა ნათქვამი. ყველაფერთან ერთად, ტექსტში ნათქვამია ისიც, რომ სომხეთმაც აღიარა აფხაზეთის დამოუკიდებლობა იმით, რომ აფხაზურ პასპორტებს ოფიციალურად ცნობს. [3]

მითების დეტექტორმა გამოავლინა ფაქტი, რომელიც რუსული პროპაგანდის ნიშნებს ყველა ზემოთ განხილულის მსგავსად მკაფიოდ წარმოაჩენს. გერმანიის საზოგადოებრივ მაუწყებელზე აფხაზეთის შესახებ სიუჟეტის გასვლამდე ორი თვით ადრე, საინფორმაციო სააგენტო „პირველმა“ გამოაქვეყნა სტატია სათაურით „დე ფაქტო მთავრობის ცნობით, ოკუპირებულ აფხაზეთში „არჩევენებს“ ევროპარლამენტარები დააკვირდებიან“. სტატიის მიხედვით, აფხაზეთში იმ დროისთვის დაგეგმილ არჩევნებს ევროპარლამენტის წარმომადგენლები დააკვირდებიან. წყაროდ ზემოთ ნახსენები „სპუტნიკი“ დამოწმებული. იდენტური ინფორმაცია წყაროს მითითების გარეშე გაავრცელა „კვირის პალიტრამ“, თუმცა ორივე შემთხვევაში მონაცემები „სპუტნიკ-აფხაზიას“ ეყრდნობოდა. ბუნებრივია, აღნიშნული სიმართლეს არ წარმოადგენდა, რადგან ევროკავშირს საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიების მიმართ არაღიარების პოლიტიკა აქვს არჩეული [5]

როგორც ლიტერატურის მიმოხილვაში ვკითხულობთ, პროპაგანდის პრაქტიკული რეალიზება არა მხოლოდ სპეციალურად შერჩეული, ან შექმნილი ინფორმაციის გავრცელების მეშვეობით ხდება, არამედ,

საყურადღებო მონაცემების დაფარვითაც ხორციელდება. ასე, მაგალითად, Mediachecker. ge-ს დასკვნით, ტერიტორიული მთლიანობის საკითხს მედიაში საკმაოდ მცირე ადგილი ეთმობა. მაგალითად, აფხაზი მეზაჟის მიერ გიგა ოთხოზორიას მკვ-

ლელობას, მიუხედავად მოსახლეობის რეაქციებისა ხანგრძლივი განხილვები არ მოჰყოლია. ეს საკითხი დაისვა ჟენევის მოლაპარაკების ფორმატშიც, თუმცა მედიამ მოსახლეობის ყურადღება ამ თემისკენ ვერ მიმართა. აგრეთვე, მედიის მხრიდან მნიშვნელოვანი რესურსი არ დათმობია იმავე დროის მონაკვეთში მომხდარ პატიმრების გაცვლას ქართულ, აფხაზურ და ოსურ მხარეებს შორის. [7]

მთლიანობაში მოცემული მაგალითები გვიჩვენებს, თუ როგორ წარიმართება თანამედროვე პროპაგანდა აფხაზეთისათვის ბრძოლაში და როგორ არის ჩართული არა მხოლოდ რუსული, არამედ ევროპის სხვადასხვა ქვეყნის მედიაც. ამგვარად, მსოფლიოში ვრცელდება რუსეთისათვის სასურველი ცრუ ინფორმაცია, კერძოდ:

- აფხაზეთი დამოუკიდებელი სახელმწიფოა;
- 2008 წელს იყო ომი საქართველოსა და აფხაზეთს შორის;
- ეთნიკურად ქართველმა იოსებ სტალინმა 1921 წელს საქართველოს აჩუქა აფხაზეთი;
- საქართველომ მოახდინა აფხაზეთის ანექსია.

საბოლოოდ, შეიძლება ითქვას, რომ რუსული პროპაგანდა აფხაზეთისთვის ბრძოლის საქმეში იმდენად მძლავრია, რომ მის იარაღად არა მხოლოდ საერთაშორისო, არამედ ადგილობრივი მედიის ნაწილიცაა ქცეული. იმგვარად გაშუქებული ინფორმაცია, სადაც შინაარსი აშკარად დამახინჯებულია, მკითხველსა და მაცურებელზე გარკვეულ ზეგავლენას მაინც ახდენს, მიუხედავად იმისა, ეთანხმებიან თუ არა, გონებაში რჩება ის, რაც მათ მედიამ მიანოდა და პროპაგანდა წარმატებულად ჩაითვლება მაშინ, თუ ადამიანები საგნებისა და მოვლენების მიმართ დამოკიდებულებებს ამ „ნარჩენებით“ შეიქმნიან.

დადებითად შეგვიძლია მივიჩნიოთ ის ფაქტი, რომ თითოეული ამგვარი პროპაგანდისტული მექანიზმის ამუშავებისას წინააღმდეგობას საზოგადოება, მეცნიერები, ან მედიის კრიტიკოსები (იგუ-

ლისხმება, Mediachecker.ge, Mythdetector.ge და ა.შ) დროულად უწევენ, თუმცა, რადგანაც საქმე უშუალოდ პოლიტიკურ ვითარებას ეხება, აქ ალბათ სრულიად სახელმწიფოს ჩართულობაა მიზანშეწონილი, რადგანაც თანამედროვე, მსხვილი პოლიტიკური ფიგურების მიერ გაჟღერებული ნარატივი ისტორიაში ისეთივე ფაქტად იწერება როგორც სხვა დანარჩენი და მათ ნათქვამს ათწლეულების შემდეგ, შესაძლოა, სხვა დანიშნულება მოექცნოთ.

აფხაზეთის შესახებ გავრცელებული ამ რაოდენობის ცრუ ინფორმაცია საშუალებას გვაძლევს დავასკვნათ, რომ ოკუპირებული ტერიტორიების საკითხი რუსეთის მიერ კვლავ მწვავედ აღიქმება და მათი საერთაშორისო აღიარების მოსაპოვებლად პროპაგანდის გამოყენება ერთ-ერთი გამოსავალია. რუსეთი ცდილობს სწორედ მედიააქტივობებით დააკანონოს და გაახანგრძლივოს თავისი აპარტიდო „ანექსირებულ ტერიტორიებზე“.

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1) აჩბა ს., Russia Today – კრემლის სამსახურში, 2018
- 2) კალანდაძე რ., ყალბი ინფორმაცია, მანიპულაცია და რუსული პროპაგანდა „საქართველო და მსოფლიოს სტატიაში“, 2008
- 3) კოდუა ე., სოციალურ და პოლიტიკურ ტერმინთა ლექსიკონი ცნობარი (სოციალურ მეცნიერებათა სერია/რედ: ჩიტაშვილი, მ.); 2004
- 4) რაფაეა ნ., დეზინფორმაცია, თითქოს ოკუპირებულ აფხაზეთში არჩევნებს ევროპარლამენტარები დააკვირდებიან, 2019
- 5) საყვარელიძე ფ., ჭაბაშვილი ა., ადამიანის უფლებათა ლექსიკონი, 1999
- 6) ჯანგიანი გ., ქართულ-რუსული კონფლიქტი და NDI-ს ბოლო კვლევები – სამი კითხვა მედიისთვის, 2016
- 7) Bergstrom, G. (2019). Understanding the Mechanisms of Propaganda;
- 8) Connelly M., Fox, J., Schmidt, U., Goebel, S. (2019). Propaganda and Conflict _ War, Media and Shaping the Twentieth Century;
- 9) Manzarina, J., Bruck, J. (2016). Media’s Use of Propaganda to Persuade People’s Attitude, Beliefs and Behaviors;
- 10) “Media’s Use of Propaganda to Persuade People’s Attitude, Beliefs and Behaviors». web.stanford.edu. Retrieved 2019-03-23;
- 11) Snow, Nancy (2008). Routledge Handbook of Public Diplomacy;
- 12) Zollman, F., Lang, P. (2017). Media, Propaganda and the Politics of Intervention;

- 13) Osten, D, (2019). «Abchasien – Abseilen an Sowjet-Trümmern» ;
- 14) გაზეთი „კვირის პალიტრა“ , „რას აცხადებს საქართველოს ელჩი აფხაზეთის შესახებ გერმანიის საზმაუნყებლის ეთერში გასულ სიუჟეტზე?“, 2019
- 15) ინტერპრესნიუსი, „ჰუბერტ ქნირში – ჟურნალისტები ფრთხილად უნდა იყვნენ და პასუხისმგებლიანად იმოქმედონ, როდესაც ისტორიასთან დაკავშირებით აკეთებენ განცხადებებს“, 2019
- 16) ქოქოშვილი დ., „პუტინი საქართველოს აფხაზეთისა და სამხრეთ ოსეთის ოკუპაციასა და გენოციდში ადანაშაულებს“ 2019
- 17) Mediachecker, „სპუტნიკის კულტურული ექსპანსია საქართველო“, 2017
- 18) Mediachecker, „კრემლის პროპაგანდა ლათინო-ამერიკულად“, 2017
- 19) არაბული ნ., „მოდის ვისაუბროთ ქეშმარიტ „ფეიკებზე“ – კრემლის მედიადესანტი თბილისში“, 2017
- 20) Openpedition, «Aufforderung zur entschuldigung:wissenslücke oder Putin’s propaganda?». 2019

საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის ვალსიფიკაცია აფხაზი ისტორიკოსების შრომებში

ავთანდილ წერეთელი

დოქტორანტი

საქართველოს საპატრიარქოს წმინდა თამარ მეფის სახელობის უნივერსიტეტი

ისტორიოგრაფიის თანახმად, აფხაზეთი ისტორიულად ყოველთვის საქართველოს განუყოფელი ნაწილი იყო. თავიანთი არსებობის მანძილზე ისინი მშვიდობით თანაცხოვრობდნენ. აფხაზ ხალხს დიდი წვლილი მიუძღვის ერთიანი ქართული კულტურის და სახელმწიფოებრიობის შექმნაში. აფხაზი და ქართველი ხალხი მხარდამხარ იბრძოდა დამპყრობლების წინააღმდეგ და ერთად ამდიდრებდა ქართულ ქრისტიანულ კულტურას. აფხაზებმა სხვა ქართულ სათავადოებთან ერთად გადამწყვეტი როლი შეასრულეს ერთიანი ქართული მონარქიული სახელმწიფოს შექმნაში. [4:14]

ოდითგანვე, აფხაზეთი ცნობილი იყო ქრისტიანული სარწმუნოების დაცვა-გავრცელებით, რაზეც მეტყველებს VIII საუკუნის ქართული ჰაგიოგრაფიული ძეგლი „ჰაბოს წამება“. აფხაზი და ქართველი ხალხის ძმურ დამოკიდებულებაზე მეტყველებს აფხაზური ანბანის შექმნის ფაქტიც, რომელსაც ქართველი ინტელიგენცია სიხარულით შეხვდა. იაკობ გოგებაშვილის სიტყვებია: „აფხაზეთი მრავალი საუკუნის მანძილზე შეადგენდა საქართველოს პოლიტიკური სხეულის ნაწილს. იქ ღვთისმსახურება სრულდებოდა ქართულ ენაზე და დამწერლობაც ქართული იყო თვით აფხაზთა სურვილისამებრ. ჩვენ, ქართველებს, მხურვალედ გვსურს როგორც ჩვენი საღვთისმსახურო ენის, ისე ჩვენი მშობლიური ლიტერატურის განვითარება და გამდიდრება, მოვალენი ვართ იგივე ვისურვოთ სხვა ეროვნებებისათვისაც, მათ შორის აფხაზებისთვისაც.“ [3:134]

დღეს საქართველოსა და აფხაზეთს შორის შექმნილია მძიმე ვითარება, რასაც თავისი ობიექტური მიზეზები აქვს. აღნიშნული გარემოება მყისიერად არ მომხდარა და მას ხანგრძლივი ისტორია აქვს. თუ თვალს გადავავლებთ ისტორიას, მათ შორის მტრობისა და შუღლის ჩამოგდებას ჯერ ირანის შაჰები და თურქების სულთნები შეეცადნენ; მოგვიანებით, მათ ერთმორწმუნე რუსეთი შეუერთდა. იგი ცდილობდა აფხაზეთის თავისი იმპერიის საზღვრებში მოქცევას და მის საქართველოსგან გამიჯვნას, ანუ ე.წ. „მაგნე ზეგავლენისგან“ გათავისუფლებას. [7:63-64] ამ პოლიტიკის გატარებას საუკუნეზე მეტი

დასჭირდა. საქართველოს პოლიტიკური ათვისების (1801წ.) შემდეგ, რუსეთმა მიზნად დაისახა მისი საეკლესიო ათვისებაც. „კავკასია უნდა დავიპყროთ ხელმეორედ და ამ შემთხვევაში სრულიად სხვა იარაღით. ამ სულიერი გამარჯვების გარეშე არ მოხდება მისი ფიზიკური დაპყრობა. ასეთი კი სარწმუნოებრივი გამარჯვებაა. დადგა დრო შევირწყნათ ადგილობრივი ერები, მივიკედლოდ, დავიპყროთ მათი სული და გული.“ - აღნიშნავდა რუსეთის სასულიერო უწყება. [7:61]

საწყის ეტაპზე, აფხაზებს ყოველივეს მიმართ ჯანსაღი რეაქცია ჰქონდათ, თუმცა დროთა განმავლობაში, მძიმე პოლიტიკური თუ ეკონომიკური რეალობის ფონზე ვითარება რადიკალურად შეიცვალა. რუსულმა თვითმპყრობელობამ დასახული მიზნის რეალიზება დაიწყო ჯერ აფხაზური ენის შექმნით, რომელსაც მოჰყვა ქართველებთან მათი პოლიტიკურ-კულტურული და ეკლესიური გათიშვა. ამ განხეთქილების შესანარჩუნებლად და გასაღრმავებლად აუცილებელი გახდა საამისო მყარი ნიადაგის მოძებნა; სწორედ, ამ ნიადაგს წარმოადგენდა ისტორია; სამწუხროდ, ისტორია იქცა არა თვითგამორკვევის საშუალებად, არამედ პოლიტიკურ-პროპაგანდისტულ იარაღად, რაც გულისხმობდა გარკვეული კორექტივების შეტანას სასურველი იდეოლოგიის გასატარებლად. ამრიგად, აუცილებელი გახდა ისტორიის ფალსიფიკაცია, რაც იწყება XX საუკუნის 80-იან წლებში, ძალას იკრებს 90-იან წლებში ეთნიკური დაპირისპირების ფონზე და კულმინაციას აღწევს 2000-იან წლებში. არსებულ ვითარებას ხელი შეუწყო საბჭოთა იმპერიის დაშლამ, ერთა თვითგამორკვევის რთულმა პროცესებმა და ცალკე რესპუბლიკად აფხაზეთის ფორმირების სურვილმა. აქედან გამომდინარე, აფხაზ მეცნიერთა წრეში მწვავედ დადგა საკუთარი ისტორიის დაწერის პრობლემა. ამ უკანასკნელის მისაღწევად კი ისტორიის გაყალბება იყო საჭირო.

ამ ეტაპზე შევეცდებით განვიხილოთ იმ აფხაზ მეცნიერთა ძირითადი რამდენიმე ნაშრომი, რომლებიც ეხება დასავლურ-ქართულ ეკლესიის ისტორიას. 2005-2007 წლების ისტორიკოსთა შრომებში ნათლად ჩანს აფხაზურ ისტორიოგრაფიაში მიმდინარე თანამედროვე ტენდეციები და სიახლეები, რომლებიც ქართული მხარისგან პასუხგაუცემელი არ დარჩენილა.

2006-2007 წლებში აფხაზეთის სკოლების X-XI კლასებისთვის ოლეგ ბლაჟბასა და სტანისლავ ლაკობას აფხაზეთის ისტორიის სახელმძღვანელო – „აფხაზეთის ისტორია – უძველესი დროიდან დღემდე“ გამოიცა. სახელმძღვანელოში სათანადო ადგილი აქვს დათმობილი აფხაზეთის ეკლესიის ისტორიის I-VIII საუკუნეებს. ავტორები გადმოსცემენ აფხაზეთში ქრისტიანობის ისტორიის იმ ეპოქას,

როდესაც საქართველოს ამ რეგიონზე ბიზანტიის პოლიტიკური გავლენა დიდი იყო. [12:105-111] სამწუხაროდ, ავტორები არაფერს წერენ VIII – IX საუკუნეების ისეთ მნიშვნელოვან მოვლენაზე, როგორიცაა დასავლურ-ქართული სახელმწიფოს („აფხაზთა სამეფო“) ჩამოყალიბება; ამ სამეფოს მესვეურთა ძალისხმევით დასავლურ-ქართული ეკლესიის (აფხაზეთის საკათალიკოსო) დაარსებაზე, საქართველოს შავიზღვისპირა რეგიონის ბიზანტიური საეკლესიო გავლენისგან გამიჯვნის და ქართულ სივრცეში მოქცევის პროცესზე, რაც საბოლოოდ დაგვირგვინდა საქართველოს პოლიტიკური და ეკლესიური გაერთიანებით.

განსაკუთრებით საყურადღებოა წიგნის ის ნაწილი, რომელიც გოთებსა და აფხაზებს ეხება. მოცემულ თავში ნახსენებია ქვემო და ზემო ივერია. ქვემო ივერია წარმოდგენილია როგორც დასავლეთ საქართველოს ნაწილი, რომელიც შედიოდა აფხაზეთის მთავრის ლეონ I-ის სამფლობელოში. ავტორებმა აფხაზეთი წარმოადგინეს დასავლეთ საქართველოდან მოწყვეტილად. ისინი ტერმინ „ქვემო ივერიაში“ არ გულისხმობენ მთლიანად დასავლეთ საქართველოს, [12:104], რაზეც საპირისპიროს მეტყველებენ უცხოური წყაროები, ანტიკური ხანიდან მოყოლებული გვიან შუა საუკუნეებამდე. XVII ს-ის იერუსალიმელი პატრიარქი დოსითეოსი წერს: „იბერიაში ორი ავტოკეფალური არქიეპისკოპოსია, რომელთაც ქართველები უწოდებენ კათალიკოსებს. ქვემო იბერიას, რომელსაც ძველად კოლხეთს და ლაზიკას უწოდებდნენ, აქვს ეპარქიები იმერეთში, გურიაში, სამეგრელოში, აფხაზეთში, სვანეთსა და მესხეთის ნაწილში.“ [10:90] იმავეს წერს XVII ს-ის მეორე იერუსალიმელი პატრიარქი ქრისანთი (ხრისანფი): „საქართველოში, რომელსაც ადრე იბერია ერქვა, იყო ორი ავტოკეფალური არქიეპისკოპოსი, რომელთაც ჩვეულების თანახმად უწოდებენ კათალიკოსებს. არქიეპისკოპოსი ქვემო იბერიისა იწოდება იმერეთის, ოსეთის, გურიის და სრულიად ქვემო იბერიის უნეტარეს კათალიკოსად...“ [10:94]

ავტორები ასევე ეხებიან აფხაზეთის ხუროთმოძღვრებასაც. მათი აზრით, აფხაზეთში არსებული არქიტექტურული ძეგლები წარმოადგენენ ბიზანტიური ხუროთმოძღვრების „აფხაზურ-ალანური“ სკოლის ნიმუშებს. აფხაზეთის ტერიტორიაზე არსებულ ჯვარ-გუმბათოვან ეკლესიებს (ბიჭვინთა, ბზიფი, ლიხნი, ფსირცხა და ა. შ.) ათანაბრებენ ერთის მხრივ, ტრაპიზონის ტაძრებთან, ხოლო მეორეს მხრივ, დასავლეთ ალანიის ძეგლებთან. აფხაზი მეცნიერები ამგვარად მიჯნავენ აფხაზეთს საერთო ქართული კულტურულ-სარწმუნოებრივი სივრცისგან. ავტორთა მტკიცებით, აფხაზეთის არქიტექტურისთვის დამახასიათებელი სტილი არ გვხვდება „აფხაზთა“ სამეფოს სხვა ადგილებში, თვით ქუთაისშიც კი. ილორის ეკლესია, ბაგრატის ციხე, ბესლეთის

თაღოვანი ხიდი, ანუხვის ეკლესიის კანკელი და ა. შ. წარმოდგენილია როგორც „აფხაზთა და ქართლელთა სამეფოს“ ეპოქის მონუმენტური არქიტექტურის ნიმუშები.

აღნიშნულის საილუსტრაციოდ გამოდგება აფხაზეთში V-IX სს-ში გავრცელებული ე. წ. სამეკლესიანი ბაზილიკები, რომელთა თანავდროული ანალოგიები საქართველოს სხვა კუთხეებშიც მოგვეპოვება. მათგან ყველაზე უადრესია ძველი გაგრის (V-VI სს.) ეკლესია, რომელიც კომპოზიციურ მსგავსებას ავლენს კახეთის ზოგიერთ ძეგლთან (მაგ. წმ. ევსტატეს ტაძარი გრემთან, ვაზისუბნის „სამეკლესიანი ბაზილიკა“ (VI ს.) და სხვ.) [1:78] აღმოსავლეთ საქართველოში „სამეკლესიანი ბაზილიკის“ ტიპის ტაძრებს განეკუთვნება ქვემო ბოლნისის ტაძარი (VI ს.) და ნეკრესის (VII ს.) ეკლესია. [6:123-129]

არამართებულია ასევე, აფხაზეთის ჯვარ-გუმბათოვანი ტიპის ძეგლების „აფხაზურ-ალანური ხუროთმოძღვრული სკოლისთვის“ მიკუთვნება, რადგან ქრისტიანული არქიტექტურის ეს ტიპი აფხაზეთში მკვიდრად იკიდებს ფეხს მაშინ, როდესაც საქართველოს ეს კუთხე გამოდის კონსტანტინეპოლის საპატრიარქოს იურისდიქციიდან და ხდება ქართული ეკლესიის ორგანული ნაწილი. მკვლევარები აფხაზეთის ჯვარ-გუმბათოვანი ტაძრების კონსტრუქციაში საერთო-ქართული ხუროთმოძღვრული სტილისთვის დამახასიათებელ რამოდენიმე მოტივს გამოყოფენ. ძირითადად, აფხაზეთში აღმოსავლეთ საქართველოს მსგავსად კედლების წყობაში თლილი ქვაა გამოყენებული; ორივე რეგიონში გუმბათქვეშა კვადრატიდან გუმბათის წრეზე გადასვლისას იყენებენ ეპოქისათვის დამახასიათებელ აფრებს, ბიზანტიკაში კი აფრების ნაცვლად – ტრომპებს; აფხაზეთის, ისევე როგორც აღმოსავლეთ საქართველოს ტაძრებში, ხდება დასავლეთ-აღმოსავლეთის სიგრძივი ლერძის თანდათანობითი დაგრძელება, ბიზანტიურ ძეგლებში კი პირიქით – სიგრძივი ლერძი მოკლდება; აფხაზეთის ტაძრებისთვის დამახასიათებელია საკურთხეველის აფსიდის ნალისებური მოყვანილობა და ფასადთა ძუნწი მორთულობა. ამ მახასიათებლებით ისინი კახეთის ძეგლებთან ამჟღავნებენ სიახლოვეს. [6:128]

დასავლეთ და აღმოსავლეთ საქართველოს ძეგლთა სტილისტურ ერთიანობაზე მიუთითებს მცხეთის ჯვრის არქიტექტურული სტილის გავრცელება ქართლის, კახეთის, სამეგრელოსა და აფხაზეთის ტერიტორიაზე. აფხაზეთში საეკლესიო ხუროთმოძღვრების ეს ფორმა გამოიხატა დრანდის ეკლესიის არქიტექტურაში. [6:123-129]

დასავლურ-ქართული ეკლესიის ისტორიის გაყალბების მიზეზად იქცა ე.წ. აფხაზური ეკლესიის დაარსების სურვილი, რომელიც გახდა საფუძველი 2009 წლის 15 სექტემბერს ე.წ. სოხუმ-აფხაზეთის რიგგა-

რეშე ეპარქიალური კრების მოწვევისა, სადაც საეკლესიო კანონმდებლობის აბსოლიტური დარღვევით გამოცხადდა „აფხაზეთის კანონიკური ეკლესიის“ აღდგენა; იგივე მიზანს ემსახურებოდა 2011 წლის 14 მაისს მოწვეული ე.წ. აფხაზეთის სახალხო-საეკლესიო კრება, სადაც გადაწყდა „აფხაზეთის წმინდა სამიტროპოლიტოს“ დაარსება.

ხსენებულ კამპანიაში განსაკუთრებული წვლილი შეიტანა ახალი ათონის სასულიერო სასწავლებლის რექტორმა, ღვთისმეტყველების მეცნიერებათა კანდიდატმა მღვდელმონაზონმა დოროთე დბარმა. მან არაერთი ნაშრომი უძღვნა აფხაზეთში ქრისტიანობის ისტორიის პრობლემებს, რომელთაგან განსაკუთრებული პოპულარობით სარგებლობს „აფხაზეთის მართლმადიდებლური ეკლესიის ისტორიის მოკლე მიმოხილვა.“ მოცემულ ნაშრომში, აფხაზეთში, ქრისტიანობის ისტორიაზე თხრობა იწყება I საუკუნიდან და ქრონოლოგიური თანმიმდევრობით მოდის თანამედროვე ეპოქამდე. ავტორი, აფხაზეთის საკათალიკოსოში აფხაზურ შინაარსს ხედავს და, შესაბამისად, მისი მიზანია, რომ „დაამტკიცოს“ აფხაზური ეკლესიის ისტორიულად არსებობის „ფაქტი“; მიაჩნია, რომ IV საუკუნის დასაწყისში ბიჭვინთაში დაარსებული საეპისკოპოსო კათედრა იყო პირველი საეკლესიო ორგანიზაცია, რომლითაც საფუძველი ჩაეყარა მომავალ აფხაზეთის ეკლესიას.

ავტორის განზრახვა ნათელია – ერთის მხრივ, „აფხაზურ ეკლესიას“ საფუძველი მოუძებნოს ჯერ კიდევ ადრექრისტიანულ ეპოქაში, რაც ამ ეკლესიის სიძველეს დაადასტურებდა და მისი „აღდგენისთვის“ მეტ ისტორიულ საფუძველს შექმნიდა, ხოლო, მეორეს მხრივ, „დაასაბუთებდა“, რომ საფუძველშივე ეს ეკლესია აფხაზური იყო, ხოლო მისი „გაქართულება“ მოგვიანებით მოხდა.

დოროთე დბარი აფხაზეთში ქრისტიანობის გავრცელების შესახებ თხრობას მოციქულთა პერიოდიდან იწყებს, რის შემდეგაც ქრისტიანობა ინტენსიურად ვრცელდებოდა და უკვე IV საუკუნის დასაწყისში აფხაზეთში სერიოზული საეკლესიო ორგანიზაცია ჩამოყალიბდა ბიჭვინთის საეპისკოპოსოს სახით. აფხაზეთში ქრისტიანობის პროცესის დასრულებას იგი იმპერატორ იუსტინიანე დიდის (VI ს.) სახელს უკავშირებს, რომელმაც, მისი აზრით, არაერთი ღონისძიება გაატარა აბაზგიაში ქრისტიანობის განსამტკიცებლად.[13:4-5]

დ. დბარი არაფერს წერს იუსტინიანე დიდის თანამედროვე ბიზანტიელი ისტორიკოსის პროკოფი კესარიელის ცნობაზე აბაზგთა გაქრისტიანების შესახებ, სადაც აღნიშნულია ფაქტი, რომ მის დრომდე ისინი წარმართები იყვნენ (თავყანს სცემდნენ „ტყეებსა და ჭალებს“).[9:103] კესარიელის თქმით, იუსტინიანემ ბევრი იღვანა აბაზგთა გასაქრისტიანებლად – აუშენა ღვთისმშობლის ტაძარი, დაუყენა მღვდელმსახ-

ურები და „მიალნია იმას, რომ მათ შეითვისეს ქრისტიანული წესები.“ იუსტინიანე დიდის მიერ აბაზგთა გაქრისტიანების შესახებ ცნობებს გვანძდის ასევე მისი თანამედროვე მწერალი ევაგრი სქოლასტიკოსი და XI-XII საუკუნეების მიჯნაზე მოღვაწე იოანე ზონარა. ანალოგიურ ინფორმაციას ვხვდებით ევრემ მცირესთან და „ქართლის ცხოვრების“ დამატებაში.

როგორც ვხედავთ, წყაროები პირდაპირ მიუთითებენ იმაზე, რომ იუსტინიანე დიდმა აბაზგეთში ქრისტიანიზაციის პროცესი კი არ დაასრულა, არამედ წარმართი აბაზგები გააქრისტიანა (რა თქმა უნდა, არ გამოვრიცხავთ იმას, რომ VI საუკუნემდე აბაზგებში (ზედა ფენებში მაინც) უკვე შეღწეული იყო ახალი რელიგია, თუმცა მას რომ ფართო მასშტაბები ჰქონოდა, უთუოდ ისტორიულ წყაროებში აისახებოდა.

საყოველთაოდ ცნობილია, რომ ეკლესიის ეროვნული ხასიათის ძირითადი განმსაზღვრელი არის ის, თუ რომელია ამ ეკლესიის საქმეთწარმოებისა და ღვთისმსახურების ენა. დბარი მიიჩნევს, რომ VIII საუკუნეში აფხაზეთის ეკლესიებში საღვთისმსახურო პრაქტიკაში (როგორც ზეპირი ასევე წერილობითი სახით, ოღონდ ბერძნული ორთოგრაფიის გამოყენებით) ბერძნულის თანასწორად მკვიდრდება აფხაზური ენა. დ. დბარის მტკიცებით, აფხაზეთის ტაძრებში ქართული, როგორც საღვთისმსახურო ენა მკვიდრდება მხოლოდ „აფხაზ-ქართველთა“ გაერთიანებული სამეფოს შექმნის შემდეგ. მისი აზრით, ეს არ იყო მოკლევადიანი პროცესი, რადგან აფხაზეთში ლოკალურად აფხაზური და ბერძნული ენა XV საუკუნემდე გამოიყენებოდა.[13:6] ის არგუმენტად იყენებს წმ. კირილეს (სლავთა განმანათლებლის, წმ. მეთოდეს ძმის) მორავიასა და პანონიაში მოღვაწეობის აღწერილობას. წმ. კირილე რომის სამღვდლოებთან საუბრისას იცავს რა ეროვნულ ენებზე წირვა-ლოცვის ჩატარების უფლებას, ასახელებს იმ ხალხებს, რომლებიც საკუთარ ენებზე აღასრულებენ ღვთისმსახურებას. ამ ხალხებს შორის იგი აბაზგებსაც იხსენიებს. ეს ვერანაირად ვერ ჩაითვლება აფხაზური საღვთისმსახურო ენის არსებობის მოწმობად. [15:484-486]

ნიშანდობლივია, რომ ღვთისმსახურების ჩატარებისათვის, როგორც მინიმუმ, აუცილებელია ამ ენაზე საღვთისმსახურო ლიტურჯურის არსებობა. ისტორიაში არ არსებობს მოწმობა იმის შესახებ, რომ შუა საუკუნეებში აფხაზურ ენაზე ეთარგმნათ საღვთისმსახურო წიგნები. აფხაზეთის ეკლესიებში ბერძნული ენა რომ ქართულმა ჩაანაცვლა, უდავო ფაქტად იყო აღიარებული თვით აფხაზურ სამეცნიერო წრეებშიც. ცნობილი აფხაზი ისტორიკოსი ზ. ანჩაბაძე ხსნის რა ამის მიზეზებს, აღნიშნავს: „აფხაზეთის სამეფოს კულტურული და

საეკლესიო პოლიტიკა, ისევე როგორც მისი სოციალური და სახელმწიფოებრივი პოლიტიკა, ნაკარნახევი იყო საერთო ქართული ინტერესებით. ამ პოლიტიკის წარმატება აიხსნება იმით, რომ აფხაზეთის სამეფოს მმართველი წრეები, დაინტერესებულნი იყვნენ ფეოდალური სამოქალაქო დაპირისპირებების აღმოფხვრით, სახელმწიფოს სამხედრო ძალის გაძლიერებით, რომელსაც შესძლებოდა წინააღმდეგობის განევა დამპყრობლებისთვის. მასები დაინტერესებულნი იყვნენ ქართული ენისა და წერილობითი ენის გავრცელებით ყველა სფეროში, მათ შორის საეკლესიოში...“ [11:153].

ამ თვალსაზრისით საინტერესო დაკვირვება აქვს ენათმეცნიერ თ. გვანცელაძეს. აფხაზური ენის ლინგვისტური ანალიზის საფუძველზე ის ამგვარ შეხედულებას აყალიბებს: „თუ აფხაზთა წინაპრებმა მართლაც უშუალოდ ბერძნებისგან შეითვისეს ქრისტიანობა და ეს რჯული მათში მასობრივად იყო გავრცელებული, მაშინ აფხაზურ ენაში შემორჩენილი უნდა იყოს ბერძნული ქრისტიანული ტერმინოლოგიის კვალი. კვლევით კი აღმოჩნდა, რომ ბერძნული წარმოშობის ქრისტიანული ტერმინები აფხაზურ ენას ნასესხები აქვს არა უშუალოდ ბერძნული ტინიდან, არამედ მთლიანად არის შეთვისებული ან ქართულისგან, ან კიდევ კოლხური ენის მეგრული დიალექტისგან.“ [2:76]

საქართველოს სხვადასხვა კუთხის მოსახლეობისათვის კუთხურობის პრინციპით ტომობრივი ხასიათით დაყოფა იმპერიის პოლიტიკას წარმოადგენდა. ამგვარად ცდილობდა რუსეთის იმპერია აფხაზეთის, მეგრელებისა და სვანების ქართველებისგან განსხვავებულ ეთნოსებად გამოცხადებას და მათთვის დამწერლობის შექმნას. ასე გადანყდა აფხაზური ანბანის შექმნა, რომლის ჯგუფი დაკომპლექტდა ქართველი, აფხაზი და რუსი მოღვაწეებით. პირველი აფხაზური ანბანი შეიქმნა რუსული ე.წ. კირილური გრაფიკის გამოყენებით.[7:169-170]

ამრიგად, აფხაზი მეცნიერების მსჯელობა დასავლურ-ქართული ეკლესიისა და ზოგადად აფხაზეთში ქრისტიანობის ისტორიის საკითხების შესახებ ძალზედ სუბიექტური და ტენდენციურია. მცდელობა რომ ე.წ. აფხაზეთის ეკლესია ქართული საეკლესიო სივრცისგან გამიჯნულად წარმოაჩინონ, ასევე დასავლურ-ქართულ ეკლესიაში აფხაზურ-აფსუური შინაარსი დაინახონ და ქრისტიანული კულტურა ქართული ერთიანი კულტურისგან თვითმყოფადად გამოაცხადონ, ყოველგვარ ისტორიულ საფუძველსაა მოკლებული. მიგვაჩნია, რომ წარმოდგენილ ნაშრომში განხილული, ფალსიფიცირებული საქართველოს ეკლესიის რიგი საკითხის გაბათილება მოცემული საისტორიო საბუთებით მკაფიოდ წარმოაჩენს იმას, თუ რომელი სარწმუნოებრივი, პოლიტიკურ-სახელმწიფოებრივი და კულტურული სივრცის ნაწილი

იყო აფხაზეთი. აფხაზეთში არსებული ქრისტიანული არქიტექტურის ძეგლები, აფხაზეთის საკათალიკოსოს ეროვნული ხასიათი, საეკლესიო საქმეთანამშრომლობისა და ღვთისმსახურების ენის საკითხები პირდაპირ მეტყველებენ აფხაზეთზე, როგორც ქართული, საერთო-ეროვნული სივრცის თვისობრივ და განუყოფელ ნაწილზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ბერძენიშვილი ი., ქრისტიანობის გავრცელების საკითხი აფხაზეთში არქეოლოგიური მასალების მიხედვით (IV – VIII სს), დისერტაცია ისტორიის მეცნიერებათა კანდიდატის სამეცნიერო ხარისხის მოსაპოვებლად, თბ. 2006
2. გვანცელაძე თ. ქართველური სუბსტრატის საკითხისათვის აფხაზურ ენებში ქრისტიანული საკულტო ლექსიკის მიხედვით. – კრებ. „ქართველური მემკვიდრეობა“, ტ; I, ქუთაისის უნივერსიტეტის გამომცემლობა, ქუთაისი, 1996
3. გოგებაშვილი, ი., აფხაზეთის შესახებ-რჩეული შრომები, ტ. III, თბილისი, 1990
4. გულია, დ., О моей книге „История Абхазии“, Сухуми, 1951,
5. დიასამიძე ბ. ქრისტიანობა დასავლეთ საქართველოში (I-X საუკუნეები): დის...ისტ. მეცნ. დოქტ. 07.00.01 / საქ. მეცნ. აკად. ისტ. და ეთნოგრ. ინ-ტი, ბსუ. – ბათუმი, 1999
6. ნარკვევები საქართველოს ისტორიიდან: აფხაზეთი უძველესი დროიდან დღემდე / [ავტ. კოლ. სარედ. კოლ.: ჯემალ გამახარია], თბ.: ინტელექტი, 2007
7. პავლიაშვილი, ქ., საქართველოს სამოციქულო მართლმადიდებლური ეკლესიის ისტორია (1800-1945) ნაწილი პირველი, თბილისი, 2008
8. ქართული ხუროთმოძღვრების ისტორია / გ. აბრამიშვილი, პ. ზაქარაია, ი. ციციშვილი; [რედ.: პ. ზაქარაია]. – თბ.: თბილ. უნტის გამ-ბა, 2000
9. ყაუხჩიშვილი, ს., გეორგიკა, ტომი მეორე, თბ., 1934
10. ჯაფარიძე ანანია (მთავარეპისკოპოსი), საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორია, ტ. 2: [ქართული ეკლესია VII-XI საუკუნეებში...]. – თბ.: მერანი, 1998
11. Анчабадзе З.В. _ Из истории средневековой Абхазии (VI-XVII вв.). Сухуми. Абхазское государственное издательство, 1959.
12. Бгажба, О. Х., Лакоба, С. З., История Абхазии. С древнейших времён до наших дней. 10-11 классы. Учебник для общеобразователь-

- ных учебных учреждений. Сухуми, 2006.
13. Иеромонах Дорофей (Дбар). Краткий очерк истории Абхазской Православной Церкви. Новый Афон, 2006
  14. Папаскири, З., Абхазия. История без фальсификации. Издание второе, исправленное и дополненное. Издат.: «Меридиани». Тбилиси, 2010
  15. Папаскири, З., Моя Абхазия. Воспоминания и размышления. Издат.: «Меридиани». Тбилиси, 2012

გამონჴევაჴი და ჰერსჴეჴიჴიჴი ქართულ-აფხაზურ ურთიერტობაჴში

გიორგი გაბადავა
მაგისტრი
სიენას უნივერსიტეტი

1992 წლის ცნობილი მოვლენების შემდეგ აფხაზებისა და ქართველების თანაცხოვრება შეწყდა და მათ შორის გაუცხოების ეტაჴი დაიწყო. ამ დანაკარგმა შექმნა ურთიერთობის უფსკრული ორ საზოგადოებას შორის, რომელიც კონფლიქტის ხასიატს კიდეე უფრო მკვეტრს ხდის. ჩვენ კარგად გვესმის, რომ რუსული ოკუპაცია, ჰიბრიდული ომით, დეზინფორმაციით, ისტორიული ფაქტების დამახინჯებით და აფხაზებზე აგრესიული მანიჴულაციით აუარესებს სიტუაციას რეგიონში. კრემლი მუდმივად ცდილობს მოახდინოს აგრესიული ნაბიჯების ლეგიტიმაცია და გაამართლოს თავისი გეოპოლიტიკური ინტერესები. აქედან გამომდინარე, არ არსებობს ხელშესახები პოზიტიური ძვრები ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში, შესაბამისად გაუცხოების ხარისხი მაღალია და უფრო რთულია კონფლიქტის ტრანსფორმაციაზე და დიალოგზე საუბარი ხელოვნურად გაყოფილ საზოგადოებებს შორის. ნაშრომის მიზანია აფხაზურ საზოგადოებებში დღესდღეობით არსებული გამოწვევებისა და ჰერსჴეჴიჴიჴების ჩვენება, იმისათვის რომ მოხდეს შესაბამისი ნაბიჯების გადადგმა ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების გამოსასწორებლად. ამავდროულად ნაშრომის მიზანია შეიმუშავოს კონკრეტული რეკომენდაციები არასამთავრობო და სამთავრობო ორგანიზაციებისათვის, რომელიც რეგიონში სიტუაციის გაუმჯობესებას შეუწყობს ხელს.

27 ნელზე მეტი გავიდა აფხაზეტში 1992-93 წლის შეიარაღებული კონფლიქტიდან,¹ რომელმაც 300000² ქართველი საკუთარ სამშობლოში დევნილად აქცია. კონფლიქტის შემდგომ საქართველოს ხელისუფლებამ და გაერთიანებული ერების ორგანიზაციამ არაერთხელ სცადეს მიეღოტ გაეროს რეზოლუცია³, ქართველი დევნილების

1 Giorgi Gabedava, Banu Chichek, Tamara Grygoryan, “Returning home becomes a question“, 2018, available at- <https://caucasusedition.net/returning-home-becomes-a-question/> Accessed on 17.10.2019

2 Supreme council of the autonomous republic of Abkhazia/Georgia, “International society to bring a verdict on the tragedy of Abkhazia/Georgia” Pg. 80-81, 2015, Accessed on 10.10.2019

3 Resolution adopted by the General Assembly on 3 June 2015, “69/286. Status of in-

ავხაზეთში დაბრუნების შესახებ, თუმცა რუსეთის ფედერაცია მუდმივად ბლოკავს ამგვარ წინადადებებს, რაც კიდევ უფრო ართულებს უკანონოდ გამოძევებული ქართველების საკუთარ სახლებში დაბრუნების საკითხს.

მიუხედავად იმისა, რომ დღესდღეობით ქართველების და აფხაზების ურთიერთობები ჩიხშია შესული და მათ შორის პირდაპირი კავშირები არ არის აქტიური, საერთაშორისო ორგანიზაციები აფინანსებენ სამშვიდობო პროგრამებს, რომელთა საშუალებით ქართულ-აფხაზური ჯგუფები ხვდებიან ერთმანეთს და თემატურ პროგრამებზე ერთობლივად მუშაობენ. ამგვარ პროექტებში ქართველებისა და აფხაზების მრავალწლიანი მუშაობის გათვალისწინებით შეგვიძლია აფხაზურ საზოგადოებაში არსებული პრობლემების ორი ასპექტი გამოვყოთ: გამონვევები, რომლებიც დანახულია ქართველების მიერ აფხაზურ საზოგადოებაში და გამონვევები, რომლებზეც ეთნიკურად აფხაზი ახალგაზრდები საუბრობენ. ჩვენი ნაშრომი განიხილავს აფხაზურ საზოგადოებაში არსებულ გამონვევებს, ხელოვნურად გაყოფილი საზოგადოებების ურთიერთობების გაუმჯობესების პერსპექტივებს და იმ გადასადგმელ ნაბიჯებს, რომელიც ხელს შეუწყობს ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების გაუმჯობესებას.

გამონვევები აფხაზურ საზოგადოებაში

1. რუსული პროპაგანდა¹, ნეგატიური დღის წესრიგი და რუსული სამხედრო ბაზები

ევროკავშირის და ამერიკის მთავრობის მიერ მიღებულ დოკუმენტებში ხშირად ვხვდებით რუსეთის მიერ საინფორმაციო ომის ფარგლებში გამოყენებულ ისეთ ინსტრუმენტთა ერთობლიობას როგორცაა: კიბერშეტევები, სახელმწიფოს მიერ დაფინანსებული მედია საშუალებები, სოციალური მედია, ინტერნეტ „ტროლები“ და ა.შ. რომლებსაც რუსეთი საკუთარი იმპერიალისტური მიზნებიდან გამომდინარე ხშირად იყენებს სხვადასხვა ქვეყნების მიმართ. რუსული პროპაგანდის

---

ternally displaced persons and refugees from Abkhazia, Georgia, and the Tskhinvali region/South Ossetia, Georgia” Available at-https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/286 Accessed on 06.10.2019

1 საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი, ელენე ფანჭულიძე, “რბილი ძალა რუსულად, გამოწვევები და საფრთხეები“, 2017წ. Available at- <http://gip.ge/wp-content/uploads/2017/06/%E1%83%99%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%98-5.pdf> Accessed on 15.09.2019.

მოქმედება, რა თქმა უნდა, სახეზეა კავკასიის რეგიონშიც და რუსეთი, როგორც ამერიკის სხვა მოკავშირეებზე, საქართველოშიც აქტიურად იყენებს საკუთარ პროპაგანდას.

1992 წლის ცნობილი მოვლენების შემდეგ აფხაზურ საზოგადოებაში არ წყდება ქართველებისგან მტრის ხატის შექმნა. რუსეთს ისევე როგორც მის საბჭოთა წინამორბედს, მსგავსი კამპანიების განხორციელების დიდი ისტორიული გამოცდილება გააჩნია, რომლის ფარგლებშიც აქტიურად იყენებს სპეცსამსახურებს და მედია საშუალებებს აფხაზი საზოგადოების მარგინალიზაციისათვის. ამ და სხვა მიზეზების გამო აფხაზური საზოგადოება ომს დღემდე ვერ ივიწყებს და ისევ წარსულში იყურება. აფხაზეთში ყოველი დღე ომის განხილვით იწყება, რაც ბუნებრივია, ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების გამოსწორებას ხელს უშლის. საკმარისია თვალი გადავავლოთ აფხაზეთში არსებულ მედიასაშუალებებს, რომ ადვილად მივხვდებით, თუ რა მდგომარეობაა რეგიონში. მაგალითად, „სპუტნიკ აფხაზია“, რომელიც რუსეთის მთავრობის მიერ ფინანსდება და აფხაზეთში ერთ-ერთ წამყვან მედიასაშუალებად ითვლება, აფხაზეთის ომის ქრონიკებზე¹ ისტორიული ფაქტების დამახინჯებით, გამუდმებით ავრცელებს დეზინფორმაციას, რითაც აფხაზ ახალგაზრდებში ქართველების მიმართ სიძულვილს აღვივებს.

აფხაზეთში 2008 წლის აგვისტოს ომის² შემდეგ რუსეთის ფედერაციამ აფხაზეთის და ცხინვალის რეგიონის სრული მილიტარიზაცია მოახდინა და რეგიონები სამხედრო ბაზებად აქცია. რაც ორი მიზეზით არის გამოწვეული; პირველი, კრემლს სამხრეთ კავკასიის რეგიონში თავისი გეოპოლიტიკური ინტერესები აქვს და მეორე, სამხედრო ძალა აფხაზეთში რუსეთს საშუალებას აძლევს სრულად აკონტროლოს სიტუაცია რეგიონში და არ დაუმვას საქართველოს ხელისუფლების კონტროლი ტერიტორიაზე. ამასთანავე, რუსული სამხედრო ბაზები და მილიტარისტული მიდგომები აფხაზური საზოგადოებისთვის წარდგენილია როგორც მათი „გადარჩენის ერთადერთი გარანტი“. შესაბამისად, მსგავსი პროპაგანდით რთულია მარგინალიზებული აფხაზების ქართველების მიმართ პოზიტიურ განწყობებზე საუბარი.

1 Хроника Отечественной войны народа Абхазии 1992-1993 годов в проекте Sputnik Абхазия “413 дней”, который стартовал 14 августа 2017 года, Available at <https://sputnik-abkhazia.ru/trend/413-dnej/> Accessed on 20.11.2019

2 ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომი, 2015წ. Available at <https://idfi.ge/ge/russia-georgia-war-infographic> Accessed on 25.11.2019

2. ქართული „რბილი ძალა“ და ე.წ. იზოლაცია

საქართველოს ხელისუფლების მიერ შეთავაზებული სამშვიდობო პოლიტიკას „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისაკენ“¹ ვიზალიბერალიზაციით და ნეიტრალური დოკუმენტებით სარგებლობის შესაძლებლობას, აფხაზი ახალგაზრდები საქართველოს ხელისუფლების რბილი ძალის ნაწილად აღიქვამენ. როდესაც, საქმე მათ ჯანმრთელობას ეხება, აფხაზები უარს არ ამბობენ ქართველების მიერ შეთავაზებულ უფასო ჯანდაცვის სერვისებზე და ამას უკიდურესი აუცილებლობით ხსნიან. თუმცა მათი განმარტებით, ჯანდაცვის პოლიტიკაც ქართული სახელმწიფოს რბილი ძალის ნაწილია.

ბევრი აფხაზი ახალგაზრდა აღნიშნავს, რომ ისინი „იზოლირებულები“ არიან და უცხოეთში სწავლის სირთულეები მათთვის სერიოზულ გამოწვევას წარმოადგენს, მიზეზად კი აფხაზეთში მიღებული განათლების აღიარებასთან დაკავშირებულ სირთულეებს ასახელებენ, თუმცა როგორც სხვა შემთხვევებში, უარს ამბობენ საქართველოს ხელისუფლების მიერ შეთავაზებული ოკუპირებულ ტერიტორიაზე მიღებული უმაღლესი განათლების აღიარების² შესაძლებლობაზეც. ისინი აგრეთვე პროტესტს გამოთქვამენ საქართველოს ხელისუფლების არაღიარების პოლიტიკასთან მიმართებით და აღნიშნავენ, რომ საქართველოს ხელისუფლება აფხაზებს საერთაშორისო ღონისძიებებში მონაწილეობაში ხელს უშლის.

3. ქართული ენის ელემინაციისკენ სწრაფვა

კიდევ ერთი მნიშვნელოვანი საკითხია აფხაზი ახალგაზრდების დამოკიდებულება გალის რაიონში მცხოვრები ქართველი მოსახლეობის და მათი ცხოვრების მონური პირობების მიმართ, (მათ შორის ქართული სკოლების დახურვა, ქართულ ენის ელემინაციისკენ სწრაფვა და ა.შ.) ამას ემატება აფხაზეთში, გალის რაიონის დე ფაქტო ხელმძღვანელის თემურ ნადარაიას მიერ 2019 წლის 24 ნოემბერს გაკეთებული განცხადება³, რომლის მიხედვით სეპარატისტები აპირებენ სრულად აკრძალონ ქართული ენის სწავლება სკოლებში, რათა შეაჩერონ აფხაზეთიდან საქართველოს სხვა უნივერსიტეტებში სტუ-

1 შერიგებისა და სამოქალაქო თანაწირობის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატი „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისაკენ“ სამშვიდობო ინიციატივა, 2018 წ. Available at http://smr.gov.ge/Uploads/Concept_GE_7dd46c38.pdf Accessed on 10.11.2019

2 განათლების ხარისხის განვითარების ეროვნული ცენტრის ვებ გვერდი, Available at https://eqe.ge/geo/static/225?fbclid=IwAR0gaEiPbz2AY0TUxZPqnaAQ2gU1LTQzcs_NZkvAx-soDEde6oLcpJcYHWJk Accessed on 10.11.2019

3 ტელეკომპანია „აფხაზეთის ხმა“, Available at https://www.facebook.com/VoiceOfAbkhaziaTV/posts/2436668889984770?hc_location=ufi Accessed on 20.11.2019

დენტების გადინების პროცესი. ნადარაიას განცხადებით, ე.წ. კანონი და კონსტიტუცია მათ არ ავალდებულებს იზრუნოს ქართულ ენაზე.

ამ საკითხთან მიმართებით აფხაზ ახალგაზრდებს ორი პოზიციაა აქვთ. ერთი ნაწილი მიიჩნევს, რომ ქართველები აფხაზების მტრები არიან და რომ ეს სწორი პოლიტიკაა. ხოლო მეორე ნაწილი მსგავს ქმედებებს აფხაზეთის ე.წ. განათლების სისტემის ხარვეზად მიიჩნევს (მაგალითად, ქართული სკოლების დახურვას). აფხაზი ახალგაზრდების ამ ნაწილმა იცის, რომ მშობლიურ ენაზე განათლების ხელმისაწვდომობა არის საერთაშორისოდ აღიარებული უფლება, თუმცა ქართველების მიმართ აღნიშნული უფლების დარღვევაზე აფხაზურ საზოგადოებაში ხმას არავინ იმაღლებს.

4. პერსპექტივები ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში

გამოწვევების გარდა აფხაზებთან ურთიერთობებში იკვეთება პოზიტიური ასპექტებიც. ბევრი სამშვიდობო პროგრამის ფარგლებში ჩატარებულმა დაკვირვებებმა ნათლად წარმოაჩინა, რომ ქართველი და აფხაზი ახალგაზრდები ძალიან მარტივად პოულობენ საერთო ენას, რაც წარსულში თანაცხოვრების ნათელი გამოხატულებაა. არიან ისეთი აფხაზი ახალგაზრდებიც, რომელებიც ხაზს უსვამენ წარსულზე და გამუდმებული ნეგატივის ტყვეობაში ყოფნისგან თავის დაღწევის მნიშვნელობაზე, შესაბამისად აფხაზების გარკვეული ნაწილი ღიად გამოხატავს განვითარების და პოზიტიური დღის წესრიგის ქონის სურვილს. თვალმისაცემია ინტერესი იმ სიკეთების მიმართ, რითაც საქართველოს მოქალაქეები სარგებლობენ. მიუხედავად იმისა, რომ აფხაზი ახალგაზრდები საქართველოს ხელისუფლების მიერ შემოთავაზებულ სამშვიდობო პოლიტიკას „რბილი ძალის“ ნაწილად აღიქვამენ, ისინი ხშირად დიდი ინტერესით უყურებენ ქართველების მიღწევებს და ხაზს უსვამენ იმას, თუ რამდენად წინ არიან ქართველები აფხაზებთან შედარებით. ასეთ აფხაზებთან საუბრისას ხშირად იკვეთება თბილისში ჩამოსვლის სურვილი, ქართველებთან ურთიერთობისკენ სწრაფვა და იმ სიკეთებით სარგებლობის ინტერესი, რითაც საქართველოს მოქალაქეები არიან უზრუნველყოფილნი. მიუხედავად დაბრკოლებებისა, ბევრია ისეთი შემთხვევაც, როდესაც ისინი ქართულ პასპორტებს იღებენ, თუმცა პირადი და საკუთარი ოჯახების უსაფრთხოებიდან გამომდინარე, ამას მალულად აკეთებენ.

როგორც მოგეხსენებათ, აფხაზების უმეტესობას რუსული პასპორტები აქვთ და სამოგზაუროდ სწორედ მას იყენებენ, თუმცა ევროპის ქვეყნებში გასამგზავრებლად და ვიზის მისაღებად ჯერ რუსეთის ტერიტორიაზე უნევთ ჩასვლა, რაც მათ მოგზაურობას როგორც

ბიუროკრატიული, აგრეთვე ფინანსური კუთხით ართულებს. შესაბამისად, პირად საუბრებში აფხაზები აღფრთოვანებას ვერ მაღავენ საქართველოს მოქალაქეებისათვის ხელმისაწვდომ უფიზო-მიმოსვლაზე და დაბალბიუჯეტიანი ავიაკომპანიების საშუალებით ევროპაში მოგზაურობაზე. მათთვის ძალიან მიმზიდველია აგრეთვე საერთაშორისო საგანმანათლებლო პროგრამები, რომლითაც ქართველი სტუდენტები სარგებლობენ.

5. საჭირო ნაბიჯები არსებული კონტექსტის გათვალისწინებით.

საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონფეფციაში¹ უსაფრთხოების პოლიტიკის ძირითად მიმართულებებს შორის მნიშვნელოვანი ადგილი უჭირავს საქართველოს ოკუპირებული ტერიტორიების დეოკუპაციას და ჩართულობის პოლიტიკის განხორციელებას. პირველ შემთხვევაში დოკუმენტი ითვალისწინებს საქართველოს ოკუპირებული რეგიონების დეოკუპაციას, იქ მცხოვრები მოსახლეობის სამოქალაქო რეინტეგრაციას და ქვეყნის მთელ ტერიტორიაზე სუვერენიტეტის აღდგენას. ხოლო ჩართულობის პოლიტიკა მოწოდებულია შექმნას ისეთი ფორმატები და ნამახალისებელი მექანიზმები, რომლებიც ხელს შეუწყობს ოკუპირებული ტერიტორიების მოსახლეობის დაახლოებას ქვეყნის დანარჩენი რეგიონების მცხოვრებლებთან და ოკუპაციის შედეგად გამყოფი ხაზებით დაშორიშორებული საქართველოს მოქალაქეების ურთიერთობათა გაღრმავებას. ამასთანავე, საქართველო დაინტერესებულია, გააგრძელოს თანამშრომლობა საერთაშორისო თანამეგობრობასთან ჩართულობის პოლიტიკის განხორციელებისას მისი შესაძლებლობებისა და მიდგომების გამოყენებისათვის.

ზემოაღნიშნული დოკუმენტებიდან ნათლად ჩანს, რომ საქართველოს ხელისუფლება და ქართული საზოგადება ორი გამოწვევის წინაშე დგას. ეს არის ოკუპაცია და რეინტეგრაცია/შერიგება. როგორც წესი, ჯერ დეოკუპაცია უნდა მოხდეს და შემდგომში დაიწყოს შერიგების პროცესი, თუმცა არსებული გეოპოლიტიკური ვითარებიდან გამომდინარე, საქართველოს ორივე მიმართულებით ერთდროულად უწევს მუშაობა. ძალიან ბევრი კრიტიკოსი ოკუპაციის პირობებში შერიგების პოლიტიკას სკეპტიკურად უყურებს. ამის საპირისპოვოდ შეგვიძლია ვთქვათ, რომ კრიტიკულად მნიშვნელოვანია იმ ნაბიჯების შენარჩუნების დინამიკა, რომელიც მიმართული იქნება შერიგებისაკენ, რადგან, როდესაც საქართველოს ხელისუფლებას საშუალება

1 საქართველოს ეროვნული უსაფრთხოების კონცეფცია, Available at <http://www.mfa.gov.ge/MainNav/ForeignPolicy/NationalSecurityConcept.aspx> Accessed on 19.10.2019

ექნება ეფექტური კონტროლი დაამყაროს აფხაზეთის ტერიტორიაზე, ქართველების და აფხაზების გაუცხოების ხარისხი გაცილებით ნაკლები იქნება, ვიდრე იმ შემთხვევაში, თუ შერიგების პოლიტიკას ოკუპაციის პირობებში ქართული საზოგადოება და სახელმწიფო შეაჩერებს.

6. დიასპორების როლი ნდობის აღდგენის პროცესში

საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახურის¹ ოფიციალური მონაცემებით ქართველ ემიგრანტთა რაოდენობა 2018 წლის მონაცემებით არის 98 935, რაც აჭარბებს წინა წლების მაჩვენებელს. ქართველთა დიდი ნაწილი ევროპაში, ამერიკაში, რუსეთსა და თურქეთში ცხოვრობს. საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროში შექმნილია დიასპორებთან ურთიერთობების დეპარტამენტი², რომლის ფუნქციებში საზღვარგარეთ მცხოვრებ თანამემამულეებთან მდგრადი ურთიერთობების განვითარება და საქართველოს მდგრადი განვითარების პროცესში ქართული დიასპორის აქტიური ჩართულობის ხელშეწყობა შედის. თუმცა ბევრ ქვეყანაში არ არსებობს ქართული დიასპორების გაერთიანება. იმ ქვეყნებში კი, სადაც დიასპორული ორგანიზაციებია შექმნილი, იკვეთება კოორდინაციისა და კომუნიკაციის პრობლემები.

რუსეთის ფედერაცია საერთაშორისო არენაზე საქართველოს სუვერენიტეტის დარღვევით ჯიუტად განაგრძობს აფხაზეთის და ე.წ. სამხრეთ ოსეთის აღიარების პოლიტიკას და ამაში, როგორც ფინანსურ, აგრეთვე სახელმწიფო რესურსებს იყენებს. საერთაშორისო არენაზე რუსეთის დეზინფორმაციული პოლიტიკის განხორციელებისას საქართველოს საელჩოები თავიანთი შეზღუდული რესურსებიდან გამომდინარე ვერ უმკლავდებიან ყველა გამოწვევას, რაც საქართველოს წინაშე არაღიარების პოლიტიკის მიმართულებით არსებობს. ამრიგად, დიასპორების კოორდინაცია ამ კუთხით არის კრიტიკულად მნიშვნელოვანი, რათა შესაბამისი ღონისძიებების დაგეგმვით და საქართველოს საელჩოებთან კოორდინირებით მოხდეს არაღიარების პოლიტიკის მხარდაჭერა.

---

1 საქართველოს სტატისტიკის ეროვნული სამსახური, მოსახლეობა და დემოგრაფია, Available at- <https://www.geostat.ge/ka/modules/categories/316/mo-sakhleoba-da-demografia> Accessed on 01.11.2019

2 საქართველოს საგარეო საქმეთა სამინისტროს ვებ გვერდი, დიასპორებთან ურთიერთობის დეპარტამენტი, Available at- <http://mfa.gov.ge/MainNav/DiplomatService/Structure/diaspora.aspx> Accessed on 20.10.2019

7. სახალხო დიპლომატიის როლი კონფლიქტის დარეგულირების პროცესში

არსებული გეოპოლიტიკური რეალობის გათვალისწინებით, საქართველოს ცენტრალური ხელისუფლება ვერ იყენებს ბერკეტებს ეფექტური კონტროლის დასამყარებლად აფხაზეთის ტერიტორიაზე. შესაბამისად ჩნდება კითხვა – საერთაშორისო თანამეგობრობის გარდა, კიდევ რა შეიძლება იყოს ის ძირითადი „იარაღი“, რითაც შესაძლებელი იქნება ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების გაუმჯობესება? კარგი იქნება, თუკი გადავხედავთ მსოფლიოში არსებულ პრაქტიკას და სახალხო დიპლომატიის როლს კონფლიქტების ტრანსფორმაციაში. სახალხო დიპლომატია ახალი ცნებაა და ის შეიძლება განიმარტოს როგორც დიპლომატიის საჯარო, ინტერაქტიული განზომილება, რომელიც არა მხოლოდ გლობალური ხასიათით გამოირჩევა, არამედ შედგება მრავალი აქტორისა და ქსელისგან. სახალხო დიპლომატია არის ძირითადი მექანიზმი, რომლის საშუალებით ერები ზრდიან ნდობას და პროდუქტიულ ურთიერთობას ერთმანეთისადმი, რათა ერთობლივად შეუწყონ ხელი გლობალური გარემოს შექმნას.

მაგალითად, 1998 წელს კონგოს¹ დემოკრატიულ რესპუბლიკაში ხელისუფლებასა და აჯანყებულებს შორის ოფიციალური ცეცხლის შეწყვეტის შეთანხმებაში მინიმალური როლი ითამაშა სახალხო დიპლომატიამ, თუმცა მან იმუშავა საზოგადოებების შერიგების კუთხით სამოქალაქო სექტორში. სახალხო დიპლომატიამ კონფლიქტთან დაკავშირებით შეუიარაღებელი ძალების მიერ თავიანთი პოზიციების გააქვრებით მშვიდობის შექმნაში მნიშვნელოვანი როლი ითამაშა. ომის პერიოდში სახალხო დიპლომატიამ სამოქალაქო ორგანიზაციებსა და ოკუპირებული რეგიონების ორგანიზაციებს ერთმანეთთან ურთიერთობის შესაძლებლობა მისცა.

სახალხო დიპლომატიას, როგორც კონფლიქტების მშვიდობიანი რეზოლუციის ხელსაწყოს რამდენიმე ეტაპი აქვს. იმისათვის, რომ კონფლიქტის ტრანსფორმაცია და შემდგომ რეზოლუცია მოხდეს, პირველ რიგში საჭიროა კონფლიქტის მონაწილე მხარეების ერთმანეთთან შეხვედრა, მნიშვნელოვანია მათ მიეცეთ საშუალება პირისპირ გაახმოვანონ საკუთარი საჭიროებები და სურვილები. ამგვარი ურთიერთობების დროს მნიშვნელოვანია საერთო ინტერესებზე და არა განსხვავებულ პოზიციებზე აპელირება. პრაქტიკამ აჩვენა, რომ მხა-

1 Sagaren Naidoo, "The Role of Track Two Diplomacy in the Democratic Republic of Congo Conflict" Pg.87-99, available at -<https://www.ajol.info/index.php/ajcr/article/view/136216/125709> Accessed on 18.11.2019

რეების კონსტრუქციული კოლაბორაციით, დიალოგით და ხალხებს შორის პირდაპირი ურთიერთობებით ნამდვილად შეიძლება პოზიტიური ცვლილებების განხორციელება. მეორე ეტაპზე, შეხვედრის და ერთმანეთის პოზიციების გაზიარების შემდეგ, საჭიროა ნდობის მოპოვებაზე/აღდგენაზე მუშაობა, რომელიც დაპირისპირებულ მხარეებს საშუალებას აძლევს შინაარსობრივად იმუშავონ საერთო ინტერესების ძიებაზე, შესაბამისად კონფლიქტების სახეცვლილებასა და შემდგომში მათ რეზოლუციაზე.

სახალხო დიპლომატიის პრაქტიკული სქემა:

სახალხო დიპლომატიის ჭრილში შეგვიძლია განვიხილოთ აგრეთვე რონდინეს¹ მოდელი, რომელიც გულისხმობს კონფლიქტის კრეატიულ ტრანსფორმაციას ახალგაზრდებში. ახალგაზრდები, რომლებიც ცდილობენ თავიანთ მტრებში აღმოაჩინონ ადამიანი. აღნიშნული მოდელი შეიქმნა 1998 წელს და მას შემდეგ რონდინეს ასოციაცია მსოფლიოს სხვადასხვა ქვეყნებიდან და რეგიონებიდან საშუალებას აძლევს მტრულად განწყობილ საზოგადოებების წარმომადგენლებს შეხვდნენ, იცხოვრონ, ისწავლონ და ერთობლივად განახორციელონ მშვიდობის მშენებლობის პროექტები. აღნიშნულ მეთოდს უნიკალურობას სძენს „მტრების თანაცხოვრება“, რომლებიც გარკვეული პერიოდის შემდეგ მეგობრები ხდებიან. შემდგომში ისინი მშვიდობის ელჩების როლს ასრულებენ და მნიშვნელოვანი წვლილი შეაქვთ თავიანთ საზოგადოებებში კონფლიქტების ტრანსფორმაციის კუთხით. აღნიშნულ პროგრამაში უკვე 20 წელზე მეტია ქართველები და აფხაზები მონაწილეობენ და ისინი მშვიდობიანად თანაცხოვრობენ.

8. სახელმწიფოს როლი კონფლიქტის რეგულირების პროცესში
მედიაში გავრცელებული ინფორმაციებითა და პრაქტიკაში არსე-

1 Rondine Citadella Della Pace, Available at- <https://www.rondine.org/en/projects/studentato-internazionale-world-house/> Accessed on 20.11.2019

ბული ბევრი მაგალითით ირკვევა, რომ აფხაზური საზოგადოების დაინტერესების სფეროს წარმოადგენს ის სიკეთეები, რომლითაც საქართველოს მოქალაქეები სარგებლობენ. როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ეს არის ვიზალიბერალიზაცია და დაბალბიუჯეტიანი ავიაკომპანიები ევროპის ქვეყნებში მოსახვედრად. გარდა ამისა, მათთვის მიმზიდველია ის საგანმანათლებლო ევროპული და ამერიკული პროგრამები, რომლითაც ქართველი სტუდენტები სარგებლობენ. აგრეთვე საქართველოს ქალაქების, ბათუმის, სიღნაღის და ა.შ. ურბანული განვითარების ტემპები. მიუხედავად აფხაზი ახალგაზრდების ამგვარი დაინტერესებისა, არსებული ეკონომიკური და გეოპოლიტიკური სიტუაციიდან გამომდინარე, საქართველოს ხელისუფლება აფხაზებს დღეს ვერ სთავაზობს განვითარების იმ მოდელს, რომელიც აფხაზებს უკეთესი ცხოვრების იმედით გამოიყვანდა რუსული მარწუხებიდან. ანუ სხვა სიტყვებით რომ ვთქვათ, მათ დღესდღეობით არ უღირთ რისკის განევა და რუსეთის აგრესიასთან დაპირისპირება ქართველების მიერ შეთავაზებული სიკეთეების მიუხედავად.

ზემოაღნიშნული მოცემულობებიდან გამომდინარე, მნიშვნელოვანია საქართველომ კიდევ უფრო გააძლიეროს ეკონომიკური და ტექნოლოგიური განვითარება, სახელმწიფო ინსტიტუტების გაძლიერება, ევროპული ინტეგრაცია და ა.შ. რაც ხელს შეუწყობს როგორც არაოკუპირებულ ტერიტორიაზე მცხოვრები მოსახლეობის ცხოვრების დონის გაუმჯობესებას, ისე აფხაზი თანამოქალაქეების დაინტერესებას და ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების გაუმჯობესებას.

9. ანაკლია – დაახლოების რეალური პერსპექტივა

ანაკლიის პორტი ბევრ მნიშვნელოვან კონტექსტში შეგვიძლია განვიხილოთ. მათ შორის ყველაზე საკვანძოა მისი ფუნქცია გახდეს ხიდი ევროპასა და ცენტრალურ აზიას შორის. გარდა სტრატეგიული მნიშვნელობისა, ჩატარებული კვლევით¹ ირკვევა, რომ ანაკლიის სპეციალური ეკონომიკური ზონა 16 000 ადამიანს დაასაქმებს და 1, 04 მილიარდი დოლარის ჯამურ ინვესტიციას მოიზიდავს. ახალი აბრეშუმის გზის კონტექსტში, ანაკლიის პორტი შექმნის დამატებით ეკონომიკურ შესაძლებლობებს და უსაფრთხოების გარანტიებს რეგიონში.

ანაკლიის ნავსადგურის მშენებლობა საერთაშორისო სავაჭრო

---

¹ ანაკლიის განვითარების კონსორციუმის ვებგვერდი, Available at - <http://anakliadevelopment.com/ka/news/%e1%83%90%e1%83%9c%e1%83%90%e1%83%99%e1%83%9a%e1%83%98%e1%83%98%e1%83%a1%e1%83%a1%e1%83%9e%e1%83%94%e1%83%aa%e1%83%98%e1%83%90%e1%83%9a%e1%83%a3%e1%83%a0%e1%83%98%e1%83%94%e1%83%99%e1%83%9d%e1%83%9c/> Accessed on 20.11.2019

მარშრუტებთან ერთად ხელს შეუწყობს ქართველებისა და აფხაზების კიდევ უფრო დაახლოვებას, მათთვის სამუშაო ადგილების ხელმისაწვდომობას, მათ შორის ბიზნესურთიერთობების ჩამოყალიბებას და უპრეცედენტო მასშტაბის დადებითი პოლიტიკური, სოციალური და ეკონომიკური ცვლილებების განხორციელებას.

როგორც ნაშრომში მოცემული ინფორმაციები და დოკუმენტაცია აჩვენებს, აფხაზურ საზოგადოებაში არსებულ ძირითად გამოწვევებს წარმოადგენს; რუსული პროპაგანდა, ნეგატიური „დღის წესრიგი“, მილიტარიზაცია და ადამიანის უფლებების ხელყოფა რეგიონში. შესაბამისად, ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების გაუმჯობესებას და საქართველოს ხელისუფლების სამშვიდობო პოლიტიკას ხელს უშლის რუსული დეზინფორმაცია, ქართულენოვანი მოსახლეობის უფლებების შეზღუდვა და ქართული ენის ელემინაციისკენ სწრაფვა.

აფხაზურ საზოგადოებაში არსებული პერსპექტივებიდან შეგვიძლია გამოვყოთ აფხაზების ინტერესი იმ სიკეთეების მიმართ, რითაც საქართველოს მოქალაქეები სარგებლობენ, კერძოდ ვიზალიბერალიზაცია და დაბალბიუჯეტიანი ავია კომპანიები, აგრეთვე ქართველი სტუდენტებისათვის ხელმისაწვდომი საერთაშორისო პროგრამები.

მნიშვნელოვანია აღვნიშნოთ, რომ საერთაშორისო თანამეგობრობის გარდა, გამოწვევების პასუხად იკვეთება ქართული დიასპორების გამოყენების აუცილებლობა, რომელიც პერსპექტივაში რეალურ ძალას წარმოადგენს არალიარების პოლიტიკის განხორციელებაში. იკვეთება მათი კოორდინაციის და სისტემატიზაციის საჭიროება. იმის გათვალისწინებით, რომ საქართველოს ხელისუფლება ვერ ახორციელებს კონტროლს აფხაზეთის ტერიტორიაზე, დეოკუპაციის და შერიგების პროცესებში, მხოლოდ სახელმწიფო პოლიტიკა არ იქნება საკმარისი. რუსული პროპაგანდის გამო აფხაზი ახალგაზრდები არ ენდობიან საქართველოს ხელისუფლებას, ამიტომაც აუცილებელია სახალხო დიპლომატიის გაძლიერება და ქართული საზოგადოების გააქტიურება ამ ნაპრალის შესავსებად.

გადასადგმელი ნაბიჯების სიაში იკვეთება ქართული სახელმწიფოს მნიშვნელოვანი როლი, კერძოდ, ქართულ-აფხაზური ურთიერთობების გაუმჯობესებას ხელს შეუწყობს ეკონომიკური და ტექნოლოგიური განვითარება, ევროპული ინტეგრაცია და შავიზღვრისპირა სტრატეგიული პროექტების განხორციელება. აღნიშნული მექანიზმებით საქართველოს ხელისუფლებას პერსპექტივაში სამუალება ექნება ქართველებსა და აფხაზებს შეთავაზოს სტაბილური და მდგრადი განვითარება.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. Giorgi Gabedava, Banu Chichek, Tamara Grygoryan, “Returning home becomes a question“, 2018, available at-<https://caucasusedition.net/returning-home-becomes-a-question/> Accessed on 17.10.2019
2. ელენე ფანჩულიძე, „რბილი ძალა რუსულად, გამოწვევები და საფრთხეები“, საქართველოს პოლიტიკის ინსტიტუტი, 2017 Available <http://gip.ge/wpcontent/uploads/2017/06/%E1%83%99%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%98-5.pdf> Accessed on 15.09.2019.
3. 2008 წლის რუსეთ-საქართველოს ომი, ინფორმაციის თავისუფლების განვითარების ინსტიტუტი, 2015. Available at <https://idfi.ge/ge/russia-georgia-war-infographic> Accessed on 25.11.2019
4. შერიგებისა და სამოქალაქო თანასწორობის საკითხებში სახელმწიფო მინისტრის აპარატი „ნაბიჯი უკეთესი მომავლისკენ“ სამშვიდობო ინიციატივა, 2018 Available at-http://smr.gov.ge/Uploads/Concept_GE_7dd46c38.pdf Accessed on 10.11.2019
5. ტელეკომპანია „აფხაზეთის ხმა“, Available at-https://www.facebook.com/VoiceOfAbkhaziaTV/posts/2436668889984770?hc_location=ufi Accessed on 20.11.2019
6. ანაკლიის განვითარების კონსორციუმის ვებ გვერდი, Available at-<http://anakliadevelopment.com/ka/news/%e1%83%90%e1%83%9c%e1%83%90%e1%83%99%e1%83%9a%e1%83%98%e1%83%98%e1%83%a1%e1%83%a1%e1%83%9e%e1%83%94%e1%83%aa%e1%83%98%e1%83%90%e1%83%9a%e1%83%a3%e1%83%a0%e1%83%98-%e1%83%94%e1%83%99%e1%83%9d%e1%83%9c/> Accessed on 20.11.2019
7. Supreme council of the autonomous republic of Abkhazia/Georgia, “International society to bring a verdict on the tragedy of Abkhazia/Georgia» Pg.80-81, 2015, Accessed on 10.10.2019
8. Resolution adopted by the General Assembly on 3 June 2015, «69/286. Status of internally displaced persons and refugees from Abkhazia, Georgia, and the Tskhinvali region/South Ossetia, Georgia» Available at-https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/286 Accessed on 06.10.2019
9. Хроника Отечественной войны народа Абхазии 1992-1993 годов в проекте Sputnik Абхазия «413 дней», который стартовал 14 августа

- 2017 года, Available at <https://sputnik-abkhazia.ru/trend/413-dnej/>
Accessed on 20.11.2019
10. Rondine Citadella Della Pace, Available at [_ https://www.rondine.org/en/projects/studentato-internazionale-world-house/](https://www.rondine.org/en/projects/studentato-internazionale-world-house/) Accessed on 20.11.2019
  11. Sagaren Naidoo, The Role of Track Two Diplomacy in the Democratic Republic of Congo Conflict» Pg.87-99, available at [-https://www.ajol.info/index.php/ajcr/article/view/136216/125709](https://www.ajol.info/index.php/ajcr/article/view/136216/125709) Accessed on 18.11.2019

აფხაზეთის საკითხი 2010-იანი წლების ქართულ კინოში

გიორგი რაზმაძე ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი საქართველოს შოთა რუსთაველის თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტი

კონფლიქტოლოგია შედარებით ახალი დისციპლინაა, რომელიც თანამედროვე სამყაროში მიმდინარე პოლიტიკურ, ეთნიკურ, რასობრივ, რელიგიურ თუ სხვა სახის კონფლიქტებს სწავლობს, იკვლევს მიზეზებს და ცდილობს გადაჭრის გზების გამონახვას. შემთხვევითი არ არის, რომ ეს დარგი სულ ახლახან გაჩნდა, მას შემდეგ, რაც იმპერიები ჩამოიშალა, მათ ადგილზე კი ახალი სახელმწიფოები გაჩნდა.

მაშინ, როდესაც „ისტორია დასრულდა“ [9], მსოფლიოს ტერიტორიით ყველაზე დიდი იმპერია კონფლიქტებში ჩაიძირა. პოსტსაბჭოთა ომების დიდი ნაწილი 1990-იანი წლებში მოხდა, მაგრამ ზოგიერთი „დაგვიანებით“, 2014 წელს დაიწყო, როგორც ეს აღმოსავლეთ უკრაინის ტერიტორიაზე მოხდა ჰიბრიდული, „უსისხლო“ ომის სახით ყირიმის ანექსიის დროს.

ყველა პოსტსაბჭოთა კონფლიქტის უკან დგას ყოფილი იმპერია, რომელიც აცდენილია თანამედროვეობას და ყველა საშუალებით ეწინააღმდეგება საბჭოთა კავშირის სივრცეში პოსტკოლონიალიზმის ერის დადგომას, რაც დასავლეთმა 1950-60-იან წლებში უკვე გამოიარა. რუსეთს არაფერში სჭირდებოდა ყირიმი, თუმცა უკრაინის ნახევარკუნძული იმიტომ მიიტაცა, რომ ამით ვესტერნიზაციას ხელი შეეშალა, რაც „ღირსების რევოლუციის“ შემდეგ „რუსულ სამყაროს“ სწრაფი ჩამოშლით ემუქრებოდა.

უკრაინის ამბებმა ცხადყო, რომ რუსეთი პოსტსიმართლის ეპოქისთვის დამახასიათებელი ახალი ტიპის ომის ტაქტიკის მიუხედავად, ერთი ნაბიჯითაც წინ არ წაწეულა და „გავლენის სფეროების“ შენარჩუნებისთვის თითქმის იგივე მეთოდებს იყენებს, რასაც „ისტორიის დასასრულის“ პერიოდში და მანამდე მიმართავდა.

ბევრი სამართლიანად იშვერს ხელს რუსეთისკენ, რომელიც დაუფარავად მონაწილეობს კონფლიქტების ნახალისება-შენარჩუნებაში. თუმცა, ეს ხშირად მიამიტურობაში, ანდა, უარეს შემთხვევებში, პასუხისმგებლობის არიდებაში გადაიზრდება ხოლმე. ყველა პოსტსაბჭოთა კონფლიქტი ეთნიკურ ნიადაგზე აღმოცენდა. მიზეზი საბჭოთა

კავშირის ნაციონალურ პოლიტიკაში უნდა ვეძიოთ, რომელიც თავიდან ბოლომდე აბსურდულ იდეებზე იყო დაფუძნებული და რომლის მეგაციაც უშუალოდ სტალინს უკავშირდება.

1990-იან წლებში პოსტსაბჭოთა ქვეყნები და საზოგადოებები არჩევანის წინაშე იდგნენ – უარი ეთქვათ სტალინიზმზე არა ზედაპირულად, არამედ გააზრებულად და ყველა მიმართულებით, ანდა კატასტროფებისთვის მომზადებულიყვნენ.

სტალინი საბჭოთა და შესაბამისად, პოსტსაბჭოთა იდენტობის ფუძემდებელი, კონფლიქტების მთავარი შემოქმედიც იყო. არ დაგვავინწყდეს, რომ მისი სამოხელეო კარიერა სწორედ ახლადჩამოყალიბებულ საბჭოთა კავშირში ნაციონალურ საკითხთა სახალხო კომისრის თანამდებობით დაიწყო, რომელსაც იგი 1917-23 წწ-ში იკავებდა. ლენინს სტალინისთვის ეს პოზიცია შემთხვევით არ შეუთავაზებია (უფრო ზუსტად კი სპეციალურად მისთვის შექმნა და სტალინის სხვა სამსახურში გადაყვანის შემდეგ გააუქმა), სწორედ ვენაში ბოლშევიკების წინამძღოლთან სტუმრობის დროს დაწერა სტალინმა „მარქსიზმი და ნაციონალური საკითხი“. აღნიშნული შრომა წარმოადგენდა ორ სტატიას, რომელიც გაზეთ „პროსვეშენიეში“ იბეჭდებოდა და რომელმაც უამრავი ერისა თუ ადამიანის ბედი გადაწყვიტა. პირველად ეს ნაშრომი ქართულ ენაზე ეროვნებათა სახალხო კომისარიატის გამომცემლობამ 1923 წელს დასტამბა წიგნში „წერილების კრებული ნაციონალური საკითხების შესახებ“. თავდაპირველად კრებულში თარგმნეს როგორც „მარქსიზმი და ეროვნული საკითხი“, თუმცა 1951 წელს ეს სტატია ყველასთვის ნაცნობი სათაურით უკვე წიგნადაც გამოიცა.

„მარქსიზმი და ნაციონალური საკითხი“ არამეცნიერული, დილეტანტის მიერ დაწერილი ნაშრომია, რომლის გენერალური ხაზიც ავტორის სიმპტომატურ აკვიატებაზე გადის, რომ რუსეთის იმპერია წმიდათაწმინდაა და ის სოციალისტური რევოლუციის შემდეგაც უნდა შენარჩუნდეს. სტალინი ღიად უპირისპირდება ეროვნულ მოძრაობებს და მათ ბურჟუაზიულ მოვლენებად ასაღებს, [6.49] ოცნებობს მათ დამხოზაზე. [6.56]

სტალინის იდეა იმაში მდგომარეობს, რომ რუსეთის იმპერიის ტერიტორიაზე მცხოვრები პროლეტარიატი საბოლოოდ ბოლშევიკურ რევოლუციაში გაერთიანდება [6.49]. ამ ერთობას კი ყველა, ვინც გარკვეულ ნიშნებს დააკმაყოფილებს, ავტონომიის სახით შეუერთდება. ამ აზრს დაუპირისპირდა ლენინი, რომელმაც „კორენიზაციის“ პოლიტიკა შეიმუშავა (ტიტულოვანი და მეორეხარისხოვანი ერების კონცეფცია), თუმცა კი ბევრ რამეში სტალინის პოსტულატებს დაეყრდნო. „კორენიზაცია“ საბოლოო ჯამში საბჭოთა ნაციონალიზმი მოიტანა.

ცნობილ ამერიკელ სლავისტს იური სლეზკინს შემოაქვს ეთნიკური პარტიკულარიზმის ცნება, რაც ყველაზე ზუსტად გამოხატავს „ხალხთა ერთობის“ საბჭოთა მოდელის ილუზორულობას.

საბჭოთა კავშირში ადმინისტრაციული მოწყობა, იგივე „კორენიზაცია“ ადგილობრივი ხალხის ბუნებრივი საცხოვრებელი საზღვრების დაცვით წარიმართა. მარქსი ამბობდა, პროლეტარიატს სამშობლო და ეროვნება არ გააჩნია[4.63], რაშიც, როგორც გამოჩნდა, არც სტალინი და არც ლენინი არ ეთანხმებოდნენ. ნაციონალიზმი პირველ საბჭოთა ოქსიმორონად იქცა.

როგორც ვთქვით, სტალინი ეროვნულ საკითხებზე 1912 წლიდან იწყებს მუშაობს. 1923 წელს იბეჭდება „ნაციონალური საკითხი“, 1934 წელს – „მარქსიზმი და ნაციონალური კოლონიალური საკითხები“, „მოგვიანებით, 1950 წელს გამოიცემა სტალინის რიგით მეორე ყველაზე ცნობილი და კიდევ უფრო მეტად არამეცნიერული ნაშრომი – „მარქსიზმი და ენათმეცნიერების საკითხები“.

თუმცა კორენიზაციის საკითხებზე სტალინს დამატებით სხვაგანაც ბევრი დაუწერია თუ უთქვამს. მოსაზრებებში მისი სითამამე იმის მიხედვით იზრდება, რამდენადაც ის ძალაუფლების ვერტიკალზე ზემოთ ინაცვლებს. ყველაფერი კი რადიკალურად ანტიმარქსისტული იდეების გატარებით მთავრდება, რასაც ადგილი ჰქონდა 1930-იანი წლებში.

სოციალისტური რეალიზმი საბჭოთა ხელოვნების ყველა მკვლევარისთვის ნაცნობი მოვლენაა. თუმცა ეს ცნება თავდაპირველად არა ხელოვნებას, არამედ სწორედ ნაციონალურ საკითხებთან მიმართებით წარმოიშვა. კომპარტიის XVI ყრილობაზე სტალინის სიტყვაში პირველად გაისმა „სოცრეალიზმის“ დოქტრინა, რომლის მიხედვითაც მომავალში ნებისმიერ საბჭოთა ნაციასა თუ ხალხს უნდა ეცხოვრა.

ამონარიდი სტალინის სიტყვიდან: – „სსრ კავშირში პროლეტარიატის დიქტატურისა და სოციალიზმის მშენებლობის პერიოდი არის შინაარსით სოციალისტურ და ფორმით ეროვნულ კულტურათა აყვავების პერიოდი. – იქვე აგრძელებს, – იქნებ ვინმეს უცნაურდ ეჩვენოს, რომ ჩვენ, მომხრენი იმისა, რომ მომავალში ეროვნული კულტურები შეერთდნენ ერთ საერთო (ფორმითაც და შინაარსითაც) კულტურად, ერთი საერთო ენით, ამავე დროს მხარს ვუჭერთ ეროვნული კულტურების აყვავებას ამჟამად“. [7.400]. ამრიგად, სტალინი, რომელმაც არაერთი წელი დაუთმო ნაციონალურ საკითხზე მუშაობას, 1930 წელს ლენინის ზომიერებაზე მტკიცე უარს აცხადებს და საკუთარი პოლიტიკის გატარებას იწყებს. XVI ყრილობა იმითაც გამოირჩევა, რომ კოლექტივიზაციისა და შიდა კლასობრივ „მტერთან“, კულაკებთან და ტროცკისტებთან, ასევე უკლონისტებთან, ანუ შიდაპარტიულ ოპოზი-

ციასთან ბრძოლის პოლიტიკა არნახულ მასშტაბებს იძენს. ამიერიდან სრულიად ახალ სახელმწიფოს ეყრება საფუძველი.

საბჭოთა კავშირში სტალინური აბსოლუტიზმის დამყარება სოცრეალიზმის ერთადერთ „სწორ“ სახელოვნებო მეთოდად გამოცხადებას შემთხვევით არ ემთხვევა. დიქტატორის გამობდომების დაგვირგვინება 1950 წელს გაზეთ „პრავდას“ ფურცლებზე გაჩაღებული ენათმეცნიერული პაექრობა იყო, რომელიც სტალინმა დიდიხნის გარდაცვლილ ნიკო მარს გაუმართა, მანამდე კი მარის შეხედულებებთან ახლოს მყოფ რუს მარქსისტ ისტორიკოსს მიხაილ პოკროვსკის, რომლის ისტორიული მოძღვრებაც „სკოლა“ – პარტიის ცენტრალური კომიტეტის (ანუ უშუალოდ სტალინის) გაზეთებში „პრავდასა“ და „იზვესტიამი“ გამოქვეყნებული გადაწყვეტილებებით სასტიკად დაიგმო (1936 წლის 27 იანვარი).

მაშასადამე, სტალინმა 1930-იან წლებში ჩამოიშორა ყველა კონკურენტი და მისთვის მიუღებელი იდეოლოგიური პლატფორმები, დაიწყო პირადი ქვეყნის მშენებლობა. პოლიტიკური სოცრეალიზმის გამოცხადებას მოჰყვა ეროვნული სამოსის, ხელოვნების, გმირებისა და ნარატივების გამოგონება, არამხოლოდ საკავშირო რესპუბლიკებისთვის, არამედ თითქმის ყველა ეთნიკური ჯგუფისთვის. ნაციონალიზმი, იმ სახით, როგორითაც ყოფილი საბჭოთა კავშირის ტერიტორიაზე ვიცნობთ, არის სტალინის უშუალო პროექტი.

სტალინიზმი, ისევე როგორც ნაციზმი, ერთი ფეხით წარსულში, მეორეთი კი მომავალში იდგა. მის მიერ წახალისებული პოლიტიკა ერების სიძველის დადგენაში, ანდა ამ სიძველის გამოგონებაში მდგომარეობდა. წარსული კი თავისთავად ტერიტორიასთანაა დაკავშირებული. კორენიზაციამ ეთნიკური ჯგუფები, მარქსისტული იდეოლოგიის მიუხედავად, კვლავ ტერიტორიასა და ისტორიას მიაჯაჭვა.

„ერი არის ადამიანთა ისტორიულად ჩამოყალიბებული მყარი ერთობა, – წერს სტალინი, – წარმოშობილი ენის, ტერიტორიის, ეკონომიკური ცხოვრებისა და იმ ფსიქიკური წყობის ერთობის ბაზაზე, რომლის გამობატულებაა კულტურის ერთობა“. [7.23] ეს არამეცნიერული ფორმულა, რიგ შემთხვევებში, დღემდე წარმატებით მუშაობს პოსტსაბჭოთა სივრცის იმ ნაწილში, რომელმაც ევროპასთან ინტეგრაცია არ ან ვერ მოახერხა. სამწუხაროდ, არც საქართველო წარმოადგენს გამონაკლისს: „ეროვნულობა“ ჯერ კიდევ არაავთენტურ ხალხურ ტანსაცმელსა და ატრიბუტებთან, გამოგონილ ნარატივებთან ასოცირდება, სადაც მთავარია მინა, სიძველე, ანუ გაყალბებული ან მანიპულირებული წარსული.

მოკლე შენიშვნა ერის მიწაზე დაფუძნებულობასთან დაკავშირე-

ბით. ერთ-ერთი მთავარი ანტიფაშისტი მოაზროვნე პაულ ტილიხი ნიგნში „სოციალისტური გადაწყვეტილება“ ნაციზმის ქვაკუთხედად მინაზე, როგორც ძალაუფლების წყაროზე დაფუძნებას განიხილავს. [13.17] ტილიხი ებრაელებზეც საუბრობს, რომ ღმერთი „საკუთარ ერს“ აღქმული მინის დაკარგვით სჯის, [13.20] „უფესვობა“ მომდევნო საუკუნეებში ანტისემიტიზმის მთავარ არგუმენტად იქცევა. ამავე აზრს ამტკიცებს ბენედიქტ ანდერსონი, რომელიც „სისხლით ერთობის“ წარმოსახვითობაზე საუბრობს, თუ რამდენად პირობითია ეთნიკური ჯგუფების ინდეტობები.[8. 25]

მინაზე კონცენტრაცია სტალინის აკვიატებას წარმოადგენდა. იგი წერს: „ებრაელებს არა ჰყავთ მინასთან დაკავშირებული ფართო მყარი ფენა, რომელიც ბუნებრივად ამაგრებს ერს არა მარტო როგორც მისი ჩონჩხი, არამედ როგორც ნაციონალური ბაზარიც“. [106] სწორედ მინის საკუთრების პრობლემა დაისვა 1980-იან წლებში ქართულ ისტორიოგრაფიაში. გაცილებით ადრე, 1954 წელს თავის ნაშრომში „გიორგი მერჩულე“ პავლე ინგოროყვამ გამოთქვა მოსაზრება, რომ აფხაზი ხალხი მე-17 საუკუნეში გამოჩნდა საქართველოში. ამდენად, აფხაზები აფხაზეთის ტერიტორიაზე სტუმარ ხალხად ჩაითვალა და ამით ეთნიკური კონფლიქტის დუღილის ტემპერატურა კრიტიკულ წერტილამდე მიიყვანეს. უნდა აღინიშნოს, რომ მკვლევარები „აფხაზთა საკითხზე“ საუბრისას განსაკუთრებით გამოარჩევენ გაზეთ „ლიტერატურულ საქართველოს“, რომელიც, სამწუხაროდ 1980-იან წლებში ეთნოფაშიზმისა და პოპულიზმის მთავარ ცენტრს წარმოადგენდა. მის ფურცლებზე აქტიურად ქვეყნდებოდა ანტიაფხაზური, ანტისომხური და ზოგადად შოვინისტური წერილები.

ეთნიკურ ნიადაგზე აღმოცენებულ გარდაუვალ კატასტროფას ეძღვნება გიორგი ოვაშვილის „სიმინდის კუნძული“ (2014). კარლოვი-ვარის საერთაშორისო კინოფესტივალის გრან-პრის მფლობელი ფილმი ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებზე გვიყვება. მოქმედება მდინარე ენგურზე სეზონურად წარმოქმნილ კუნძულზე ვითარდება, სადაც აფხაზი ფერმერი (ილიას სალმანი) სიმინდის დასათესად მიემგზავრება. თან მიჰყავს შვილიშვილი (მარიამ ბუთურიშვილი), რომელიც ქოხის ამენებასა და მოსავლის მოყვანაში ეხმარება. ამბავი 2008 წელს ხდება. ამას ქართველი ჯარისკაცის დახმარებით ვხვდებით, რომელიც დაჭრილი სწორედ ამ კუნძულს მიადგება. ბაბუა-შვილიშვილი მას იფარებენ. ფილმის დასასრულს ენგური ადიდდება და მინას მთლიანად მოწყვეტს, თან მოხუც ფერმერსაც წაიყოლებს, თუმცა გოგონა გადარჩება.

ფილმის თაგლიანის მიხედვით, – „წყალს მოაქვს სიცოცხლე, მინას – ომი“, კუნძულისთვის, ანუ მინისთვის ბრძოლა აუცილებლად კატასტრო-

ფით უნდა დასრულდეს. თუმცა ამ სტიქიურ ძალაში ჩვენ რუსეთიც შეგვიძლია დავინახოთ, რომელიც აფხაზი ოჯახისა და ქართველი ჯარისკაცის ერთობით გააფთრებული ყველაფრის განადგურებას იწყებს.

უკანასკნელი აზრი ბანალურია და არც ფილმის ჩანაფიქრს პასუხობს. ქართველი რეჟისორი მართალია, ჰუმანური პოზიციებით გამოდის, თუმცა თუკი უფრო დაკვირვებით შევხედავთ სიუჟეტს, დავრწმუნდებით, რომ ოვაშვილი სინამდვილეში აფხაზ ფერმერს უსწორდება, კუნძულის დაპატრონების გამო სჯის. აღსანიშნავია, ფილმის დასაწყისიც. ნავი, რომელსაც აბორიგენები მოჰყავს „არსაიდან“ ჩნდება, ისე როგორც ქართველ ისტორიკოსებს წარმოედგინათ აფხაზების „აფსუობა“, გადამთიელობა და ა.შ. აქვე შეგვიძლია გავიხსენოთ მთარეული ფრაზა დასტენსილები, რომლებიც თბილისის ქუჩებში გვხვდებოდა: „აფხაზეთი, ჩემი იერუსალიმი“. აფხაზეთი, იერუსალიმის მსგავსად, წართმეულ მიწად ჩაითვალა, რომელსაც უცხოტომელები დაეპატრონენ.

საგულისხმოა მეორე გარემოებაც, რომ ფილმში დიალოგები თითქმის არ არის. თუმცა ქართველები ნამდვილად ბევრს საუბრობენ უტყვი აფხაზი ბაბუა-შვილიშვილის ფონზე. ეს რეჟისორს თითქოს გამირების ხასიათის გამოსავლენად სჭირდება, მაგრამ საბოლოო ჯამში ვიღებთ „უფესვობასთან“ ერთად „უენო“ აფხაზებს, რომლებიც მინურში ცხოვრობენ, როგორც უკულტურო, პრეისტორიული ადამიანები. ზემოთ მოყვანილი სტალინის ერის ფორმულიდან „სიმინდის კუნძულში“ მინიმუმ სამი პუნქტი აფხაზებზე არ ვრცელდება. კეთილი, ღირსეული, მამაცი და ა.შ. ბაბუა-შვილიშვილი არა „ტიტულოვანი ერის“, არამედ „ჩამორჩენილი კულტურის“ წარმომადგენლებად გვევლინებიან, რომლებსაც არ აქვთ კუნძულის დაკავების მორალური თუ სხვა სახის უფლება.

ნაკლებ სავარაუდოა, რომ ოვაშვილი სტალინის ფორმულას გაცნობიერებულად იმეორებდეს რეჟისორ რუსუდან გლურჯიძისგან განსხვავებით. ამ უკანასკნელმა რუსეთის კულტურის სამინისტროს თანადაფინანსებით 2016 წელს „სხვისი სახლი“ გადაიღო, ფილმი აფხაზეთ-რუსეთ-საქართველოს კონფლიქტის პერიოდზე გვიყვება. ფილმში მოქმედება აფხაზეთში, ქართველებისგან დაცლილ ერთ-ერთ სოფელში ვითარდება. ომსა და ეთნიკურ წმენდას გამოქცეული ადამიანების სახლებს აფხაზები ეპატრონებიან. თუმცა ფილმი ისეთ ოჯახებზეც გვიყვება, რომლებიც სხვის სახლებში შეჭრას ვერაფრით ეგუება.

ამბის ადგილსა და ვითარებაში მაყურებელი გვიან ერკვევა, რადგან მსახიობები ქართულად საუბრობენ. „სხვის სახლს“ სხვა მინუსებიც აქვს: მსახიობების ცუდი თამაში, ზედმეტად რომანტიზებული ისტო-

რია, გმირების ღარიბი პროფილები (სქემატურობა). თუმცა ფილმის არც ეს და არც სხვა მინუსები ენის ფაქტორთან ახლოსაც ვერ მივა, რადგან ერთია კინემატოგრაფიული წუნი და მეორე – მსოფლმხედველობრივი სიბეცე.

რუსუდან გლურჯიძე სტალინური პოლიტიკის ნესებით ხელმძღვანელობს – ქართულ-აფხაზურ კონფლიქტში რუსეთის ფაქტორი შემოაქვს. მართალია, ფილმში ეს უკანასკნელი არსად ჩანს, მაგრამ შესავალ ტიტრებში რუსული გერბი მაყურებელს იმ ძველ სტერეოტიპს უცოცხლებს, რომლის მიხედვითაც იმპერია საკუთარ თავს თაღლითურად მშვიდობის დამამყარებლად, ცივილიზაციისა და კულტურის გამავრცელებლად ასალებდა (განსაკუთრებით კავკასიასთან მიმართებაში).

არგუმენტი, რომ რუსუდანგლურჯიძეს არ ჰქონდა აფხაზეთში გადაღების, ანდა აფხაზ მსახიობებთან მუშაობის საშუალება – არ გამოდგება ორი მიზეზით. ერთი, რომ კინო ვერ იტანს ონტოლოგიური რეალობისგან გადახვევას და მეორე – ადგილობრივი ენების უგულვებელყოფა კოლონიალიზმის გამოვლინებად მიიჩნევა. ცნობილია, რომ კინოს ორი ყველაზე დიდი თეორეტიკოსი ანდრე ბაზენი და ზიგმუნდ კრაკაუერი კინოს ქვაკუთხედად ონტოლოგიურ რეალობაზე დაფუძნებულობას განიხილავენ. მართალია, კინო ცნობს მხატვრული რეალობის პირობითობას, თუმცა მხოლოდ გარკვეულ ფარგლებში. აღნიშნული დამახასიათებელია ყველა ტიპის უპირატესისა და მეორეხარისხოვანის ურთიერთობებში, იქნება ეს ენის/კულტურის/ხალხის/ბაზრის შემთხვევები თუ სხვა. მაგალითად, ჰოლოკოსტის ნიშნების განმავლობაში არადასავლურ ენებს არაფრად მიიჩნევა და ეგზოტიკური ადგილების მაცხოვრებლებს ინგლისურ ენაზე ალაპარაკებდა (საუკეთესო მაგალითია სტივენ სპილბერგის ინდიანა ჯონსზე გადაღებული ფილმები).

კინოს ისტორიაში არის შემთხვევები, მაგალითად, ბერნარდო ბერტოლუჩისა და რობერტო როსელინის ზოგიერთი ფილმი, რომლებიც ამერიკულ ბაზარზე იყო გათვლილი, რის გამოც, სიუჟეტისა და მოქმედების ადგილის მიუხედავად გმირები ინგლისურად მეტყველებდნენ. თუმცა ამ პრაქტიკაზე დიდი ხანია უარი ითქვა და დღეს მსგავსი რამ ცუდ ტონად მიიჩნევა, რიგ შემთხვევებში, სკანდალის მიზეზიც შეიძლება გახდეს.

იქმნება შთაბეჭდილება, რომ რუსუდან გლურჯიძე გამიზნულად დგამს პოლიტიკურ ნაბიჯს და აფხაზებს ქართულ ენაზე ამეტყველებს. ნუ დაგვაინყდება, რომ ამ „მცირე იმპერიალიზმის“, (როგორც დაახასიათა რუსმა უფლებადამცველმა და ნობელიანტმა ანდრეი სახაროვმა საქართველო) ყოველ გამოვლინებას რუსეთი სათავისოდ იყენებს და

აქეზებს მას. ამ შემთხვევაში რუსუდან გლურჯიძის ეს რეჟისორული გადწყვეტილება ან უმეცრებაა, ან მიზანმიმართული მავნებლობა და კოლაბორაციონიზმი.

ფილმში თითქოს გამოსავალზეა საუბარი, იმაზე რომ ქართველებმა და აფხაზებმა ერთმანეთს უნდა გაუგონ, რომ ორივე მხარეს არიან ღირსეული და უღირსი ადამიანები – მთავარი გმირების ოჯახი უარს იტყვის სხვისი სახლის დასაკუთრებაზე, მაგრამ საბოლოოდ მაინც ქართველების აფხაზებზე უპირატესობამდე მივდივართ, სადაც აფხაზთა სიკარგესიავე ისევ და ისევ ქართველების ფაქტორით განისაზღვრება.

იურიდიულად და მორალურად ქართველი დევნილები, რომლებმაც ქონება და სამშობლო დაკარგეს კონფლიქტის მსხვერპლსა და დაზარალებულ მხარეს წარმოადგენენ. თუმცა, ამ შემთხვევაში, ყურადღება სხვა გარემოებებზე უნდა გავამახვილოთ. რუსუდან გლურჯიძე ფილმს თითქოს აფხაზებზე იღებს, მაგრამ მთავარ გმირად ისევ საქართველო და ქართველები გამოჰყავს. უადგილო არ იქნება, აქ გავიხსენოთ ჟან-ლუკ გოდარის და ჟან პიერ გორინის ესეი-ფილმი „წერილი ჯეინს“ (1972), სადაც ისინი ვიეტნამში ჩასულ ჯეინ ფონდას ტრაგედიის მითვისებაში ადანაშაულებენ. ავტორები განიხილავენ ერთ ფოტოს, რომლის ცენტრშიც არა ომით დაზარალებულები, არამედ ჰოლივუდის ვარსკვლავია.

ერთი შეხედვით, გაუგებარია რატომ უნდა აფინანსებდეს კინოში ცალსახად ქართულ პოზიციებს რუსეთი. მაგრამ კონფლიქტოლოგია გვკარნახობს, რომ ძალა, რომელიც დაინტერესებულია სხვადასხვა სუბიექტის დაპირისპირებაში, შეეცდება ორივე მხარის ისეთ გაძლიერებას, რაც კონფლიქტის გახანგრძლივებას შეუწყობს ხელს. უფრო ღიად ეს ყარაბაღის შემთხვევაში ჩანს, როდესაც აზერბაიჯანსა და სომხეთს იარაღით თითქმის ერთნაირად ამარაგებს.

აფხაზეთი-რუსეთი-საქართველოს დაპირისპირებაში, საბედნიეროდ, სხვა შუამავლებიც მონაწილეობენ. მას შემდეგ, რაც საქართველომ პროევროპული კურსი აირჩია, კონფლიქტში დასავლეთიც ჩაერთო და საქართველოს ერთგული მოკავშირედ იქცა. მიუხედავად არასაკმარისი სიმტკიცისა, სწორედ დასავლეთის ურყევი პოზიციის გამო ჯერ ისევ რეალურია საქართველოს ტერიტორიული მთლიანობის აღდგენის პერსპექტივა.

ევროპა გამოსავალს დაპირისპირებული მხარეების საერთო მიზნების გარშემო გაერთიანებაში ხედავს. ამ მიდგომის მიამიტურობა ყველაზე ნაკლებად პრობლემურია, მით უფრო, რომ ბოლომდე უსაფუძვლო არაა რუსეთის იმპერიისგან მრავალგზის დაჩაგრული კავკასიის გაერთიანების ჰიპოთეტური დაშვება. მაგრამ ევროპას კავკასია წარმოუდგენია

ბალტიისპირეთის ანდა ბენილუქსის მსგავს რეგიონად, სადაც უბრალო მედიააციის გზით შესაძლებელია მეზობლების, შერიგება“.

ამ ინფანტილურ შეხედულებებს იმეორებს ზაზა ურუშაძის „მანდარინები“ (2013), ფილმი რომელიც აფხაზეთში ერთ-ერთი ესტონური სოფლის შესახებ მოგვითხრობს. ომის გამო გამოცხადებულია ევაკუაცია. მხოლოდ რამდენიმე მოსახლე ამბობს უარს ისტორიულ სამშობლოში დაბრუნებაზე და დაცარიელებულ სოფელში რჩებიან. მთავარი გმირი ივო (ლემბიტ ულფსაკი) მორიგი საომარი მოქმედების შემდეგ, დაჭრილ ქართველ და ჩეჩენ მეომარს შეიფარებს, უმკურნალებს და საბოლოოდ ერთგულ მეგობრებად აქცევს.

ფილმის შემქმნელების ჰუმანური პოზიცია, რამაც ესტონურ მხარეს ამერიკის კინოაკადემიის პრემიის „ოსკარების“ უცხოენოვანი ფილმების კატეგორიაში ნომინაცია მოუტანა, საბოლოოდ ანტიაფხაზურ კონოტაციას იძენს. ახმედი (გიორგი ნაკაშიძე) და ნიკა (მიხეილ მესხი) უპირისპირდებიან რუს ჯარისკაცებს, რომლებიც კლავენ ნიკას და ივოს ესტონელ მეზობელს. რუსეთი კი, როგორც ცნობილია, ამ ომში აფხაზი სეპარატისტების მხარეს იბრძოდა, მათი მფარველი იყო. მაშასადამე, „მანდარინებში“ აბსოლუტურ ბოროტებასა და აფხაზებს შორის ტოლობა ჩნდება.

ფილმში ქართველები, აფხაზები, ჩეჩენები და რუსები ველურ ხალხადაა წარმოადგენილი. სიძულვილის ჭაობიდან თავის დაღწევას მხოლოდ ახმედი და ნიკა შეძლებენ, რადგან მათ ევროპელი ივო შეიფარებს. რუსები ამ ომში კავკასიის ერთიანობის მტრები არიან, მაშასადამე, ეს ტვირთი აფხაზებზეც ვრცელდება, რაც „მანდარინების“ ორმაგ ანტიაფხაზურ ნარატივად შეიძლება მივიჩნიოთ.

ფილმ „მანდარინებზე“ დაწერილ ერთ-ერთ ვრცელ სტატიაში ფილოლოგის დოქტორი და აფხაზეთის განათლებისა და კულტურის ყოფილი მინისტრი სალომე კაპანაძე აქცენტს სწორედ კავკასიის რუსულ პოლიტიკაზე აკეთებს. ის ზემოხსენებულ ეპიზოდს, რეჟისორის მსგავსად, რუსეთის ანტიკავკასიური განწყობის გამოვლინებად მიიჩნევს. კაპანაძის სიტყვებით, რუსი ოფიცრისათვის არც ჩეჩენია „მისი“ და არც ქართველი“. [21.189] ამ ეპიზოდში ივოს გაფრთხილების მიუხედავად, რომ ახმედი ჩეჩენია, რუსები მეზობლს არ დაინდობენ და ცეცხლს გაუხსნიან. თუმცა, როგორც ვთქვით, რადგან კონფლიქტში რუსებსა და აფხაზებს შორის ტოლობა დაისმის, ქართველი მეცნიერიც კიდევ ერთხელ განამტკიცებს მოსაზრებას, რომ აფხაზებმა „კავკასიურ ერთობას უღალატეს“, რადგან ამ ერთიანობის მტერთან, რუსეთთან დაიჭირეს საქმე.

სალომე კაპანაძე ივოს პერსონაჟზე საუბრისას სრულფასოვნად

ხსნის რეჟისორის ჩანაფიქრს, რომელიც ესტონელ გმირში რუსული იმპერიალიზმის ალტერნატივას მოიაზრებს. „ლემბიტ ულფსაკის მიერ შექმნილი ფილმის ზნეობრივი გმირი იდეალურია იმ ჩანაფიქრისთვის, მან, „მანდარინებში“ მორალის დომინანტი უნდა განაპირობოს. გაუტყეხელი, სულიერად ძლიერი, ჭარმაგი ესტონელი ივო, რომელმაც ომის დროს არ დატოვა მშობლიური სანახები, მოთმინებით ცდილობს განდევნოს სიკვდილისა და შურისძიების აჩრდილი ქართველ და ჩეჩენ მეომარს შორის. ივო პირადი მაგალითია, რათა მათ შეგნებაში მორალურ-ზნეობრივი ფასეულობები შურისძიებამ არ დათრგუნოს“ [21.188] – წერს სალომე კაპანაძე.

რუსეთის ნაცვლად კავკასიის გამართიანებლად ევროპის წარმოდგენა ძალზედ ახალია. ჩვენ არ ვიცით, სხვა კავკასიელებისთვის რამდენად მისაღებია ივოს სახეში წარმოდგენილი ცივილიზაცია და ამ ცივილიზაციის ფასეულობები. ივოს პერსონაჟში ნაგულისხმევი სამყარო გამორიცხავს ეთნიკურ დომინირებას, რასაც მეტ-ნაკლებად ყველა კავკასიური რესპუბლიკა ესწავფოდა და დღემდე ვერ ელევა კოლონიური აზროვნების რუდიმენტს.

საქართველოშიც კი, რომელიც რეგიონში ერთერთ ყველაზე პრო-ევროპულ ქვეყანას წარმოადგენს, ჯერჯერობით კიდევ არსებობს იერარქიზირებული აზროვნება კავკასიური „მაღალი“ და „დაბალი“ კულტურების შესახებ. „მანდარინებში“ ნიკასა და ახმედის ურთიერთაღქმა მსგავსია. ისინი ერთმანეთს „ნამდვილ“ კავკასიელობაში ეტოლებიან. მტრების დაზავება, უპირველეს ყოვლისა, ამ უმინარ-სობასთან ბრძოლით იწყება. ოდნავ პლაკატური, მაგრამ მაინც, არბიტრის როლში მოვლენილი ივო საბოლოოდ მიზანს აღწევს.

ის რაც „მანდარინებში“ ბრძოლით, მაგრამ მაინც მოხერხდა, რეალურ ცხოვრებაში რთულად წარმოსადგენია. ევროპულ პოლიტიკას ქცევის რუსული მოდელი ეღობება, რომელიც წარსულში ყურებასა და მუდმივად გაღვივებულ ეთნიკურ შუღლს მოიცავს. იყო დრო როდესაც ანტიაფხაზური რიტორიკა არა ფარულად (რისი მაგალითებიც ზემოთ მოვიყვანეთ), არამედ სრულიად დაუფარავად იკავებდა საჯარო სივრცეს. „აფხაზურმა საკითხმა“ 1980-იანი წლების ბოლოს პოლიტიკური დისკურსი თითქმის მთლიანად მოიცვა. მართალია, ყველა პროცესი ტრადიციულად კრემლიდან იმართებოდა, თუმცა ქართული ფორმალური თუ არაფორმალური პოლიტიკური ელიტები ეთნიკური სიძულვილის ტალღას ადვილად, წინააღმდეგობის გარეშე აყვნიენ .

გიორგი მაისურაძე ამ პროცესებს შემდეგნაირად იხსენებს: „უკვე 1988 წელს საქართველოში დემოგრაფიული კატასტროფის განგაში ატყდა: „არაქართველები ქართველებზე სწრაფად მრავლდებიან და

მათ ქართველებზე მეტი პრივილეგიები აქვთ!“, „არ მივცეთ ოსებს ორ შვილზე მეტის გაჩენის უფლება!“, „საქართველო ქართველები-სთვის!“, „სტუმრებს არ დაავინყდეთ, რომ საქართველოში სტუმრად არიან!“... დღეს შეიძლება ბევრს აღარც ახსოვდეს, – ნერს მაისურაძე – რომ 1989 წლის აპრილის მიტინგების სერია, რომელიც 9 აპრილის დარბევით დასრულდა, თავდაპირველად „აფსუა სეპარატისტების“ წინააღმდეგ იყო მიმართული“. [13.15]

სიძულვილის მსგავსი გრძნობა გვეუფლება გიორგი ოვაშვილის „გალმა ნაპირს“ (2009) ფინალის ყურების დროსაც, სადაც მამის მოსაძებნად წასულ, ათას ფათერაკს გამოვლილ თედოს შეიარაღებული „აფსუა სეპარატისტები“ შეიპყრობენ. მეზრძოლები მას ამცირებენ და უხეშად ეპყრობიან. ამ სწორხაზოვან პასაჟში ჩანს ქართველების თვითრეპრეზენტაციის მოდელიც, რომელიც უდანაშაულო მსხვერპლის იერსახეში ვლინდება.

„გალმა ნაპირს“ ღია ფინალი აქვს; ბუნდოვანია აფხაზეთი-საქართველოს მომავალიც, ყოველ შემთხვევაში მშვიდობიანი თანაცხოვრების პერსპექტივა. ქართული კინო, საზოგადოების კოლექტიური დისკურსებისა და წარმოდგენების ამსახველი მედიუმი, კონფლიქტის ერთი მხარის თვალსაზრის გვამცნობს, თუმცა თითქმის უცნობია აფხაზეთის პერსპექტივა, როგორია კონფლიქტის მათი ანალიზი და ზოგადი დამოკიდებულება. სავარაუდოა, ენგურს იქით მყოფი საზოგადოებაც მსგავსი გამოწვევების წინაშე იდგეს, რაც წარსულის მორევში გაჭედვას გულისხმობს.

კონფლიქტების მოგვარებას ყველაზე მეტად სწორედ წარსულზე ორიენტაცია უშლის ხელს. მიუხედავად ისტორიული თუ იურიდიული სამართლიანობისა, არანაკლებ მნიშვნელოვანია სხვა სახის „სიმართლაც“, სადაც უკვე ქართული მხარე მოიკოჭლებს. ამრიგად, ჯერ არ დამდგარა, თუმცა ალბათ მალე დადგება როგორც ქართულ კინოში, ასევე საზოგადოებაშიც ეტაპი, როდესაც ხედვის პერსპექტივა წარსულიდან მომავალზე გადაინაცვლებს და შეცდომებში გაუთავებელი დადანაშაულების ნაცვლად, ერთმანეთის ხელახალი გაცნობისა და აღმოჩენის სურვილი გაჩნდება.

ბიბლიოგრაფია:

1. ინგოროყვა პ., გიორგი მერჩულე. ქართველი მწერალი მეთათე საუკუნისა (1954), თბილისი: საბჭოთა მწერალი.
2. კაპანაძე ს., კავკასიური ერთიანობა-თვითგადარჩენის უნიკალური კოდი, წიგნში ჩხეიძე, რ. (რედ.). კონტექსტი (2019)

- წერილები ქართულ მწერლობასა და კულტურაზე (მე-2 გამ.). თბილისი: სვეტი.
3. მაისურაძე გ., ჩაკეტილი საზოგადოება და მისი დარაჯები(2011 თბილისი: ბაკურ სულაკაურის გამომცემლობა.
  4. მარქსი კ., და ენგელსი ფ., კომუნისტური პარტიის მანიფესტი (1954), თბილისი: სახელგამი.
  5. სვანიძე ნ., ქართულ-აფხაზური პოსტკოლონიური კონფლიქტი და ქართულ-რუსული კულტურულ-პოლიტიკური ურთიერთობები.(2015), კადმოსი, №7, 147-162.
  6. სტალინი ი., მარქსიზმი და ნაციონალური საკითხი(1954), თბილისი: სახელგამი.
  7. სტალინი ი., თხზულებანი(1950), ტ. 12. თბილისი: სახელგამი.
  8. Anderson, B. (1991) Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London, New York: Verso.
  9. Fukuyama, F. (1992) The End of History and the Last Man. New York: Free Press.
  10. Godard, J.-L., and Gorin, J.-P. (Director). (1972). Letter to Jane [Film]. France.
  11. Rywkin, M. (1988) Russian Colonial Expansion to 1917. London, New York: Mansell.
  12. Slezkine, Y. (1994, Summer). The USSR as a Communal Apartment, or How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism. Slavic Review, Vol. 53, No. 2, 414-452.
  13. Tillich, P. (1977) Socialist Decision (Franklin Sberman, Trans.). Eugene: Wipf and Stock.
  14. Морозова, И. (1989, №31). Интервью с Андреем Сахаровым. Огонек.

ფილმები:

1. გლურჯიძე რ., (რეჟისორი). (2016). სხვისი სახლი [ფილმი]. საქართველო, რუსეთი, ესპანეთი, ხორვატია.
2. ოვაშვილი გ., (რეჟისორი). (2009). გაღმა ნაპირი [ფილმი]. საქართველო, ყაზახეთი.
3. ოვაშვილი გ. (რეჟისორი). (2014). სიმინდის კუნძული [ფილმი]. საქართველო, საფრანგეთი, გერმანია, ჩეხეთის რესპუბლიკა, უნგრეთი, ყაზახეთი.
4. ურუშაძე ზ., (რეჟისორი). (2013). მანდარინები [ფილმი]. ესტონეთი, საქართველო.

ააქარა – აფხაზური მამამძუძეობის ტრადიცია

ლავით ესათია

ბაკალავრი კაკვასიის უნივერსიტეტი

კაკვასიაში, მათ შორის აფხაზეთშიც, საკმაოდ გავრცელებულ უძველეს ინსტიტუტს მამძუძეობა, ანუ აფხაზურად „ააქარა“¹ ეწოდება. მსგავსი რამ იყო გავრცელებული აგრეთვე სამეგრელოშიც და ეწოდებოდა „მორდუბა“.² მამამძუძეობის ინსტიტუტი, რომელიც კლასობრივი საზოგადოების პირობებში შემდეგ დაექვემდებარა გარდაქმნას, შემორჩენილი იყო მეოცე საუკუნის დასაწყისამდე, როგორც ფეოდალიზმის გადმონაშთი.

მამამძუძეობის მთელი მნიშვნელობა და არსი მდგომარეობს იმაში, რომ ბავშვს მშობლები მისი დაბადებიდანვე მალევე გადასცემდნენ სრულიად სხვა ოჯახს ალსაზრდელად და ეს გადაცემა, როგორც წესი, ხდებოდა პროვილეგირებული ფენიდან გლეხის ოჯახში. გლეხის ოჯახი რამდენიმე წლის განმავლობაში თავისთავად დიდი პატივითა და მოწინებით ზრდიდა მას, რის შემდეგაც მოზარდი უბრუნდებოდა თავის ოჯახს, მშობლიურ კერას. აღსანიშნავია, რომ ოჯახებს შორის ბავშვის აღზრდისათვის აყვანის მომენტიდან იქმნებოდა ისეთი ძლიერი ურთიერთკავშირი, რომელიც არაფრით ჩამოუვარდებოდა ნათესაურ კავშირებს.

მსგავსი ტრადიციის პირდაპირი ხსენება გვხვდება ინტერიანოს³ მიერ XV საუკუნის დასაწყისში ადიღეული ხალხის ცხოვრების აღწერაში [1].

მიუხედავად იმისა, რომ მამამძუძეობის ტრადიცია დიდი ხნის წინ არსებობდა, მის შესახებ აფხაზურ და მეგრულ საზოგადოებებში მოგონებები მაინც შემორჩა, რაც ადასტურებს ტრადიციაში მის მნიშვნელობას წლების წინ. საინტერესოა, რომ ალსაზრდელი არავითარ შემთხვევაში არ ეძლეოდა ნათესავს და როგორც წესი ის იყო აღმზრდელზე მაღალი სიცოცხლური იერარქიიდან. გლეხები ამდაგვარად ზრდიდნენ თავადებისა და მეფეების შვილებს, ზოგჯერ კი სასულიერო წოდების შთამომავლებსა და ვაჭრების, ან უფრო გავლენიანი გლეხ-

1 „ააქარა“ აფხაზურად ნიშნავს აღზრდას.

2 „მორდუ“ მეგრულად ნიშნავს გამზრდელს.

3 ინტერიანო ჯორჯიო - გენუეზელი ისტორიკოსი, ეთნოგრაფი, მოგზაური (1500-იანი წლები).

ების შვილებს. მაღალი იერარქიის ოჯახებიდან ასიდან რამდენიმესაც კი ვერ ვიპოვიდით, ვინც იქნებოდა მშობელი დედის რძით გამოკვებილი. გამონაკლისი შემთხვევები იყო, როდესაც თავადები ზრდიდნენ სხვა თავადის შვილს მხოლოდ იმისათვის, რომ მყარი კავშირები ჰქონოდათ მათ ოჯახებს და მიეღოთ სარგებელი. ამ შემთხვევაში კი თავადების ცოლები თითქმის არასოდეს აჭმევდნენ აღსაზრდელებს მკერდიდან და ამ მოვალეობის შესასრულებლად მოყავდათ გლეხი ქალი („აბჟააძაიუ“¹).

მამამძუძუების ტრადიციის დამკვიდრების მიზეზად ასახელებენ რამდენიმე მიზეზს. მათ შორის, ყველაზე რეალისტური და ლოგიკურია ეკონომიკური მოგების მიღების საფუძველი, რომლის მიღებასაც მოელოდნენ აღმზრდელი გლეხები. სხვა მიზეზი შეიძლება ყოფილიყო თავდაცვითი მისწრაფება, რაც ნიშნავდა, რომ ერთგვარი ზურგი ჰქონდა აღმზრდელი გლეხის ოჯახს აღსაზრდელისაგან. აქედან გავრცელდა წინადადება: „ვისი პატრონიც ძლიერია, მისი ძალიც ძლიერია“. რა თქმა უნდა, არ უნდა დაგვავიწყდეს, რომ მიუხედავად ყველაფრისა, ყველაზე დიდ მოგებას ნახულობდნენ თავადები და აზნაურები, რომლებიც მეტ დამოკიდებულ ადამიანებსა და ერთგულ მოკავშირეებს იძენდნენ, რაც ეკონომიკური და პოლიტიკური სიძლიერის ერთგვარი გარანტია იყო. გლეხი, რომელიც აღმზრდელი ხდებოდა, ა შესაბამისად იცვლიდა პატრონს და გადადიოდა აღსაზრდელის ოჯახის დაქვემდებარების ქვეშ. აქვე უნდა ითქვას, რომ შედარებით ძლიერი თავადის მხარეს გადასვლა არ ნიშნავდა გლეხის ეკონომიკური მდგომარეობის გაუმჯობესებას, უფრო პირიქით, ის ხშირად იძულებული იყო ერთდროულად ორივესთვის ემსახურა.

აღნიშნული პროცესი და აღზრდის სპეციფიკა მეტად გასაგები რომ იყოს, უპირველეს ყოვლისა, საჭიროა დავაკვირდეთ რამდენად განსხვავებული შეხედულებები ჰქონდათ მაშინ ადამიანის დაბადებასთან. აფხაზეთში, მაგალითად, ჩვევად ჰქონდათ: ორსულობის დამალვა; ქმრის სახლში მშობიარობა თივაზე; მშობიარობის პროცესში სიდედრი არ უნდა ესწრებოდეს პროცესს, ხოლო მამაკაცები კი სახლიდან გადიან; თოფის სროლა (რაც სრულიად საქართველოში ყველგან გავრცელებული იყო); ბავშვების დაავადებებისგან დასაცავად მსხვერპლშემწირვები და ა.შ.

მამამძუძუების (ააძარას) შეთანხმება იქმნებოდა ზოგჯერ ბავშვის დაბადებამდე. მიდიოდა მოლაპარაკებები. ზოგიერთი მონათხრობიდან ირკვევა, რომ ხშირად აღმზრდელი ოჯახი ორსულ ქალთან მიდიოდა და ხელს უხვევდა ძაფით, რაც იმის ნიშანი იყო, რომ დაბადებულ

1 შუამავალი.

ბავშვს ისინი გაზრდიდნენ. მოლაპარაკებებისა და შეთანხმების შემდეგ ისროდნენ თოფს შვიდჯერ (სიმბოლური რიცხვი, რაც იყო გავრცელებული იმ პერიოდში), ეს იყო გაურღვეველი კავშირი ოჯახებს შორის [4].

ძიძას (ქალბატონს აღმზრდელი ოჯახიდან) შეეძლო წინასწარ მისულიყო ორსულ ქალთან და დახმარებოდა. ამ შემთხვევაში ის თვითონ ესწრებოდა მშობიარობას და იმ მომენტიდან აჩვენებდა თავადის შვილს თავის რძეს. აღსაზრდელის დაბადება განსაკუთრებული ქეიფით აღინიშნებოდა, ხოლო ქეიფის შემდეგ თავადის ოჯახი აკვნით (სხვა აუცილებელ საჩუქრებთან ერთად) გადასცემდა ბავშვს გლეხის ოჯახს.

უშუალოდ აღზრდა ითვლებოდა განსაკუთრებული მნიშვნელობის საქმედ. ამაზე ის ფაქტიც მიგვითითებს, რომ ბავშვის მკვებავს ეკრძალებოდა ინტიმური კავშირი ქმართან იმ შიშით, რომ „რძე არ გაეფუჭებინა“. პირადი ცხოვრება და საერთოდ აღმზრდელი ოჯახის ცხოვრება უკანა პლანზე გადადიოდა, რადგან ყურადღების ცენტრში იყო აღსაზრდელი. მიუხედავად იმისა, რომ აღმზრდელს ასევე ჰყავდა თავისი შვილი, ის უკანა პლანზე იყოს და ერთგვარად დედის რძესაც და აღზრდასაც იღებდა შეთავსებით („ახაძარა“)[2]. ასეთ მდგომარეობაში მყოფი გლეხი ქალი ზოგჯერ იძულებული იყო თავისი შვილი დროებით დაქალისათვის ჩაებარებინა (რადგან მას რძე არ ჰყოფნიდა). მკაფიოდ ჩანს, თუ როგორი ყურადღება ექცეოდა აღსაზრდელს ოჯახში, საკუთარ შვილზე მეტად.¹ წესი იყო იმდაგვარი, რომ საკუთარ შვილს მშობლები ერთი წლის განმავლობაში (ზოგჯერ მეტიც) არ აკითხავდნენ. ხოლო თუ შემთხვევით მოუხდებოდათ მამამძუძის ოჯახში მისვლა, შორს იჭერდნენ თავს (განსაკუთრებით მამა). 1865 წლის ერთ-ერთ დოკუმენტში ნათქვამია: „თავადის ცოლი სირცხვილად მიიჩნევს შვილის საკუთარი მკერდით გამოკვებას, ზუსტად ასევე მამას რცხვენია შვილის ნახვა როდესაც ის იმყოფება აღსაზრდელთან“ [3]. არსებობს ინფორმაცია, რომ უფრო ადრეულ პერიოდში (ასწლეულებს წინ) მშობლები დიდი ხანი არ ნახულობდნენ. რადგანაც მამა-შვილი ერთმანეთს არ იცნობდნენ, ერთგვარი შემრიგებლური ქეიფი იმართებოდა მამამძუძის ოჯახში, რათა მამა-შვილს გაეცნო ერთმანეთი.

აღზრდილის დაბრუნება² ოჯახში ხდებოდა ორ ეტაპად: პირველი

1 მე-19 საუკუნის ბოლოს სოფელ მერხეულში თავადის ა. ლაკრბას ვაჟი იყო აღსაზრდელად აყვანილი მეზობელ სოფელში გლეხი ოჯახის, შონიების მიერ. ერთხელ მათ სახლში გაჩენილა ხანძარი, ძიძას კი უპირველესად აუყვანია აღსაზრდელი და თავისი შვილის გამოყვანა კი ველარ მოსწრება.

2 ერთგვარი საჩვენებელი.

დაბრუნება ხდებოდა აყვანიდან ორი წლის შემდეგ, საბოლოო კი შედარებით გვიან, ზოგჯერ სრულწლოვნების ასაკამდეც კი.¹

წლების შემდეგ, პერიოდულობით აღზრდილი თავადები სტუმრობდნენ ხოლმე მამამძუძის ოჯახს, თანაც რამოდენიმე დღით, რომლის დროსაც იმართებოდა ქეიფები და უხვი პურმარილი არ აკლდა მაგიდას. მამამძუძე ნამდვილად წმინდა ადამიანი იყო არა მხოლოდ აღზრდილისათვის, არამედ თვით თავადის ოჯახისათვის, მას ხშირ-

ფიგურა 1. ტყავის ქამარი

ად მოფერებით „აუფშვილ“-ს უწოდებდნენ, რაც ნიშნავს ყველაზე ძვირფასს, „უფლის შვილს“.

საჭმელი, სასმელი, ტანსაცმელი, ძილი, ტრადიციები, ადამიანური ღირებულებები-

ის გამომუშავება: სიკეთის, თავმდაბლობის, პატიოსნების, უფროსებისა და ქალების პატივისცემის, სიმამაცის, ცხენისა და იარაღის ფლობის – ყველაფერი ეს იყო აღმზრდელი ოჯახის ამოცანა.

მჭიდრო კავშირები ოჯახებს შორის არ წყდებოდა აღზრდის დასრულების შემდეგაც, პირიქით ორივე მხარე ცდილობდა ის გაემყარებინა. ზოგი აფხაზური ოჯახები (აძინბა-მარშან, ახუბა-აჩბა, ტვანბა-ლაკრბა, კვინინია-ჩაჩბა და სხვ.) მამამძუძეობის კავშირიდან დიდი დროის შემდეგ ანახლებდნენ მას, რაც მიუთითებს იმაზე, რომ კავშირის შესუსტებისთანავე ისინი ყველაფერს აკეთებდნენ მის გასადლიერებლად.

ამგვარმა ღრმა კავშირებმა გლეხებსა და თავადებს შორის ითამაშა თავისი როლი. გლეხები ქალიშვილის გათხოვების შემთხვევაში უხდიდნენ თავადებს „ახშბირას“ („ახშბირ“ – რძის გადასახადი)², რომელიც შეადგენდა ერთ ძროხასა და 10 მანეთს. ხოლო საქმრო ვალდებული იყო გადაეხადა გარკვეული საფასური – ცხენი, ძროხა, კამეჩი, – პირისთვის, ვის მამამძუძედ ითვლებოდა საცოლუ (ამასაც „ახშბის“-ს ეძახდნენ).

მამამძუძესა და აღზრდილს შორის მატერიალური ურთიერთობა გამოიხატებოდა რეგულარულ გადასახადში გლეხის მხრიდან გარკვეული „აღზრდილის წილის“ („ახაფხა იხუ“) სახით. პასეკის ყოველ ორშაბათს (მას ერქვა „აციფხუ“) აღმზრდელები სტუმრობდნენ თავიანთ

1 ისტორიული წყაროებიდან დასტურდება, რომ ეს ტრადიცია დროთა განმავლობაში ტრანსფორმირდა და ბოლო ხანებში აღზრდის პერიოდი საკმაოდ შემცირდა.

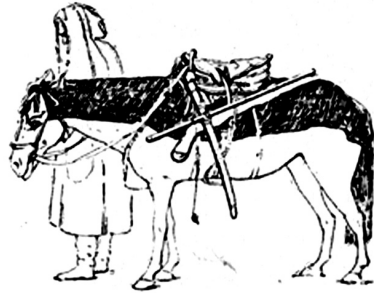
2 „ახშ“ - აფხაზურად ნიშნავს რძეს.

აღზრდილებს („ახთნი“-ში)¹ და მიჰყავდათ ქათმები, ბატები, თხები. აღზრდილები თავის მხრივ ზოგჯერ მიწებსაც აძლევდნენ თავიანთ გამზრდელებს. ამდაგვარად მაგალითად დიდი ფართობი სოფელი კუტოლის სამხრეთის მხარეს მიხაილმა დაუთმო კესარია შერვაშიძეს (მისი უფროსი ვაჟის აღმზრდელი) სამუდამოდ. [4]

ფიგურა 2. სამგლოვიარო ტანისამოსი

რადგან მამამძუძეობის ტრადიცია იყო წმინდა, ნებისმიერი სახით მისი შეურაცხყოფა სასტიკად და უმოწყალოდ ისჯებოდა. ამიტომაც ამ ტრადიციით დაკავშირებული ორივე მხარე იღებდა აქტიურ მონაწილეობას ოჯახის წევრების დაქორწინების საკითხებში. მომხდარა ისე, რომ აღსაზრდელი რჩებოდა აღმზრდელის ოჯახში დაქორწინებამდე, ამ შემთხვევაში კი, აღმზრდელი ოჯახი თავის თავზე იღებდა მთელ პასუხისმგებლობას. თუ საცოლის მოტაცება იყო აუცილებელი, ამ მეტად სახიფათო საქმეს ანდობდნენ მამამძუძეობით დაკავშირებულ ძმებს (მათთვის ასევე ნებისმიერი სახიფათო საქმე იყო მიწდობილი). ქორწილის ორგანიზებაში აღმზრდელები იღებდნენ აქტიურ მონაწილეობას არა მხოლოდ პირადი შრომით, არამედ მატერიალურადაც. თუ მაგალითად აღზრდილი გოგო თხოვდებოდა, მამამძუძეობით დაკავშირებული ძმა იყო მისი თანმხლები ქორწილის დღეს.

ფიგურა 3. აღჭურვილი ცხენი სამგლოვიარო დღეს

როგორც მაჭავარიანი აღწერს „ძიძეები სიკვდილამდე თვალყურს ადევნებენ აღზრდილების ცხოვრებას“ [5]. რაც არ უნდა გასაკვირი იყოს მამამძუძის ოჯახი ზრუნავდა არა მხოლოდ მის აღზრდილზე, არამედ მის შვილებზეც კი მომავალში. დედის სიკვდილის შემთხვევაში კი, მისი შვილების აღზრდას ზუსტად მამამძუძის ოჯახი იღებდა თავის თავზე. აღზრდილი კი, თავის მხრივ, მამამძუძეობით დაკავშირებული დაძმების საქორწინო საქმეებში იღებდა მონაწილეობას. მაგალითად, თუ ძმა (ძმამძუძე) საცოლეს მოიპარავდა, ის ყველაფერს აკეთებდა, რომ დაემალა ისინი (მშვიდობიან დარეგულირებამდე მაღავედა საკუ-

1 სპეციალური ადგილი სადაც იყვნენ იმ დროს თავადები.

თარ სახლში) და მდევრებს არ ეპოვნათ. „აღზრდილი“ თავისი ძმამ-ძუძის ცოლს ჩუქნიდა ცხენს (ქორწილამდე), ხოლო შემდეგ (ქორწილის შემდეგ) კი ფულს [6].

განსაკუთრებულად მძიმე და საზარელი იყო მამაძუძეობისთვის ის შემთხვევა, როდესაც აღზრდილი გარდაიცვლებოდა. გლოვის დროს ქალებიც და მამაკაცებიც დადიოდნენ ფეხშიშველები წლის ნებისმიერ დროს. ქალები ბოლოხმაზე ყვიროდნენ, სახეს ისახიჩრებდნენ (ჩვეულებრივ ნასახიჩრევი სახეზე ეტყობოდათ მთელი წელი). მამაკაცები კი კეფაზე ირტყამდნენ გრძელი ტყავის ქამარს (იხ. ფიგურა 1), სხვადასხვა გადმოცემით კი ზოგიერთი თავს ურტყამდა ცხოველების რქებს. აღმზრდელის ოჯახის წევრები 40 დღის განმავლობაში არ შორდებოდნენ „ანშან“-ს (მანეკენი, რომელიც შედგებოდა გარდაცვლილის ტანსაცმლისა და იარაღებისგან), ზოგჯერ კი მის წინ წებოდნენ. აღმზრდელ ოჯახს არ ჰქონდა უფლება მსგავსი სახის გლოვა (ტანსაცმლის ხევა, სახის დაკანწრა, ფეხშიშველი სიარული) გაეტარებინათ სხვა ნათესავის გარდაცვალების შემთხვევაში. ახლო ნათესავების შემთხვევაში ისინი გლოვის ნიშნად უბრალოდ შავი სამოსელით (იხ. ფიგურა 2) იმოსებოდნენ. მამაძუძის გლოვის სიდიდეს გვიჩვენებს ასევე ფაქტი, როდესაც 1833 წელს მამაძუძის შვილებმა მოიჭრეს ყურები და გარდაცვლილის კუბოში ჩადეს (საუბარია ალიბეი შერვაშიძეზე). ხოლო 1853 წელს სამურზაყანოელმა გლეხმა მოიჭრა ყური და სამეგრელოს თავადის, დავით დადიანის სხეულთან ჩადო იმის ნიშნად, რომ ის თავადის მონაა იქეთა სამყაროშიც[7].

მიცვალებულის გლოვის დღეს აღზრდილს ძიძის სახელზე სპეციალურად მოყავდა სამსხვერპლო ძროხა, ხოლო მამაძუძის შემთხვევაში – ხარი. ეს ცხოველები ერთგვარ სულის საჩუქრად მიიჩნეოდა (აფსათატ'უ). ზოგჯერ მას ასევე მოყავდა აღჭურვილი ცხენი (იხ. ფიგურა 3.) რომელსაც აყენებდნენ გლოვის ადგილას. ხოლო ცხენის ლაგამი ეჭირა გარდაცვლილის ნათესავს (იშვიათად თვით აღზრდილს).

მამაძუძის ნათესავებიდან ვინმე თუ მოკვდებოდა, თავის მხრივ აღზრდილიც ვალდებული იყო ეგლოვა, ჩაეცვა შავი, თმები გაეშალა და ასევე დაკრძალვის ხარჯების ნაწილი თავის თავზე აეღო. ძიძის ან მამაძუძის გარდაცვალების შემთხვევაში აღზრდილი განსაკუთრებულ, ძვირადღირებულ კუბოს უკვეთავდა.

საყურადღებო მომენტი, რაც ახასიათებდა მამაძუძეობას იყო ძალიან ახლო კავშირი და როდესაც ერთ მათგანს რამე მოსდიოდა (რამე დაემუქრებოდა) ორივე მხარე სრული შემადგენლობით იძიებდა შურს. უპირველესად კი იდგა ძმამძუძეები, რომლებიც არაფერს იშურებდნენ ერთმანეთის გამო სამაგიერო გადაეხადათ მტრისთვის. ამიტომ „გამ-

ბრაზებელმა“ წინასწარ იცოდა, რომ პასუხი მოეთხოვებოდა თანაბრად ორივე მხარესთან. საინტერესოა, რომ სამაგიერო გადახდილად ითვლებოდა, თუ დაზარალებულის მამაძუძის ნებისმიერი ნათესავი მოკლავდა დამნაშავეს მამაძუძის რომელიმე ნათესავს. მაგალითად, თუ თავადი კლავდა გლეხს, ამ გლეხის ნათესავები ხშირად ვერ ბედავდნენ თავადის მოკვლას და კლავდნენ მის აღმზრდელს-მამაძუძეს[8]. ამგვარად, ფეოდალიზირებული უძველესი ტრადიცია სიცოცხლეს უსპობდა უამრავ უდანაშაულო ადამიანს.

XIX საუკუნის ბოლოს გლეხები მეტად უარს ამბობდნენ მამაძუძეობის ტრადიციაზე და წლების შემდეგ ის წარსულს მიეცა. უკვე იმ პერიოდში, როდესაც ეს ტრადიცია პირველად იქნა აღწერილი (XIX საუკუნის 30-იანი წლები) ის ძალადაკარგული იყო, ხოლო მე-XX საუკუნეში კი მთლიანად კვდება. მთელი ამ პერიოდის განმავლობაში არც თავადებისგან იყო ინტერესი „კარგ გლეხებად“ აღეზარდათ თავიანთი შვილები, უფრო მეტად იყო ეკონომიკური ინტერესი (ვიდრე კლასობრივი). შესაბამისად ნაკლებად მდიდარ ფეოდალებს უკვე არ ჰქონდათ ძველებური არჩევანი და ისინი იძულებულნი ხდებოდნენ „პირველი მსურველი“ გლეხისათვის მიეცათ შვილი აღსაზრდელად.

მამაძუძეობასთან არის დაკავშირებული შემდგომში შვილად აყვანის პრაქტიკა, რომელიც ასევე ანაცვლებდა სისხლით ნათესაობას და ცნობილი იყო როგორც „სახლთან დაახლოება“ („აიუნდარა“). ის ხდებოდა იგივე სოციალურ ჯგუფებში, სადაც მამაძუძეობა იყო და იგივე მიზანს ემსახურებოდა, რაც მდგომარეობდა მეტი მოკავშირისა და „ზურგის“ გაჩენაში. შვილად აყვანას ასევე მაშინ მიმართავდნენ, როდესაც შესარიგებელი იყო ორი გვარი (ნებისმიერი დანაშაული ამ შემთხვევაში ხდებოდა შენდობილი).¹ ბავშვის „მიმღებსა“ და „გამშვილებელს“ შორის ისეთივე კავშირი იქმნებოდა როგორიც მამაძუძეობის შემთხვევაში.

ამ სიმბოლური წესის, რომელიც აახლოვებდა სრულიად უცხო ადამიანებს, მთავარი ელემენტი იყო შვილად ამყვანის „(აკიკაცხარა“) დედის, ცოლის ან დის მკერდის შეხება. შუა ქეიფის დროს, რომელიც იმართებოდა სპეციალურად ამ დღისთვის, ქალბატონი გამოდიო-

1 მსგავსი რამ ასევე ახასიათებდათ ადილელებს.

და, ჯდებოდა სკამზე, გარდა ჩვეულებრივი ტანსაცმლისა მკერდს აფარებდნენ სპეციალურ აბრეშუმის ქსოვილს („აჩიქიტი“), ხოლო შვილობილი დგებოდა მუხლებზე, პირით სამჯერ ეხებოდა მკერდს და იმეორებდა: „ამ დღიდან დედა ხარ ჩემი“. ამ მომენტიდან ის ითვლებოდა როგორც ვაჟი და უახლოესი ნათესავი ამ ოჯახისა (ინოდებოდა ასევე „ახუჰხა“).

მამამძუძეობას – როგორც უძველეს ინსტიტუტს აქვს რთული წარმოშობის ისტორია. პროფესორ მ. ო. კოსვენის ჰიპოთეზით მამამძუძის ჯგუფი არქაულად იყო დედის ხაზით (გვართ) ბიძის ჯგუფი. მამამძუძეობის დაბადებას მიაწერენ მატრიარქატიდან პატრიარქატისკენ გადასვლის პერიოდს, რომლის დროსაც დიდი ტრანსფორმაცია მოხდა. ამ გარდამავალ პერიოდში ბავშვი ისევ ეკუთვნოდა დედის გვარს და თუ დაქორწინებულების დასახლება იყო პატრიარქალური, ბავშვს ზრდიდა დედის ბიძა. ზუსტად ამ პერიოდს შეიძლება მივაკუთვნოთ ბავშვის აღსაზრდელად ნათესავებისათვის გადაცემის ტრადიცია. პატრიარქარული წყობის დამკვიდრების შემდეგ ის ტრადიცია კავკასიაში, რასაც დღეს ჩვენ მამამძუძეობას (აფხაზურად ააძარას)¹ ვეძახით გავრცელდა „კავკასიაში[9]. – წერს კოსვენი, – ბავშვებს აძლევდნენ არა დედის ხაზს (სანათესაოს). ეს კი იყო აუცილებელი რათა ბავშვები არ დარჩენილიყვნენ სხვა ოჯახებში, არამედ დაბრუნებულყვნენ მამის ოჯახში“[10].

როგორც ეთნოგრაფიული წყაროებიდან ჩანს, აფხაზური საზოგადოებისთვის ეს ტრადიცია იყო ორგანული, როგორც უძველესი ინსტიტუტი, რომელმაც თავისი კვალი დატოვა ხალხის რწმენაში, აზროვნებაში, სოციალურ ცხოვრებაში. მასალებიდან ჩანს, რომ ბავშვის აღსაზრდელად გაცემის სურვილზე გაცილებით მეტი იყო მისი აღსაზრდელად მიღება, რომელიც ხანდახან მის მოტაცებამდეც მიდიოდა. მიუხედავად იმისა, რომ კარგა ხანი იყო, რაც დედის გვარის მნიშვნელობა დაიკარგა (პატრიარქატზე გადასვლის შემდეგ), მაინც ვხედავთ იმ ფაქტს, რომ ორსული ქალი სამშობიაროდ მიდიოდა მშობლების სახლში. აღსანიშნავია ისიც, რომ დაბადებულს სახელს არ არქმევდნენ მშობლები, არამედ ამის პატივი ჰქონდათ მამამძუძეობით დაკავშირებულ ნათესავებს.(არსებობს ასევე ინფორმაცია, რომ ბავშვს არქმევდნენ იმ პირველი უცხო პირის სახელს, ვინ შემოდიოდა მშობიარობის ადგილას.) მამამძუძის მიერ აღსაზრდელის აყვანის დღეს თან ახლდა სპეციალურად „აკვნის წამომღებები“ („აგარაგაიუ“), რომელიც, რაც ასევე საინტერესოა, არ უნდა ყოფილიყო ნათესავი და ხშირად იყო მეზობელი. აფხაზურ ენაში სიტყვა „აკვანი“ (აგარა) და

1 სიტყვა „აბირ“ კი ნიშნავს მთებში ცალკე მყოფ ხარების ნახირს.

„ნაღება“ (აგარა) მხოლოდ ინტონაციით განსხვავდება. ეს თავისთავად არ არის შემთხვევითი დამთხვევა და სწორედ ამ ტრადიციიდან იღებს სათავეს.

მამამძუძუებობასთან დაკავშირებული ტერმინები იმსახურებენ განსაკუთრებულ ინტერესს. აღსაზრდელები აღმზრდელის მთლიან გვარს (ჯგუფს, ოჯახს) ეძახდნენ „აბრაა“-ს, რაც ნიშნავს „მამებს“, ხოლო პირიქით კი, აღსაზრდელის ოჯახისათვის ტერმინი არ არსებობს. რჩება კითხვა, როგორ შეიძლება ადამიანი ამათ ეძახდნენ „მამებს“, როგორც ამას აკეთებს თავის გვართან მიმართებაში ქალი? შეიძლება ვივარაუდოთ განსხვავებული პერიოდის არსებობაზე, როდესაც მიუხედავად ქალის (ცოლის) გადასვლა კაცის (ქმრის) დასახლებაში, რაღაც პერიოდი ბავშვები იზრდებოდნენ ქალის ოჯახში (გვარში), სადაც ღებულობნენ აღზრდას. გამზრდელი-გვარი თავის აღზრდილს უწოდებს „ახუფხა“-ს, რაც დაახლოებით ნიშნავს „ქალიშვილის სანაცვლოდ“, „ქალიშვილის ფასად“ (ამ ტერმინს კი აღსაზრდელის სქესის მიუხედავად, ორივესთან მიმართებაში გამოიყენებდნენ).

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ლავროვი ლ., „საბჭოთა ეთნოგრაფია“, №4, 1957
2. ჩქოტუა დ., ორი წესი აფხაზეთში. „დროება“, №30, 4 აგვისტო 1872 w. (http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/154886/1/Droeba_1872_N30.pdf)
3. საქართველოს სსრ-ს ცენტრალური სახელმწიფო ისტორიული არქივი: ЦГИА Груз. ССР ф. 416, оп. 3, д. 1012, л. 19 об.
4. ვერდენი, მასალები შერვაშიძეებზე, თბ., 1913, გვ. 41.
5. Мачавариани К. Д. Описательный путеводитель..., стр. 318.
6. П. Чарая. Указ. соч., «Иверия», 1888, №173. (http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/48500/1/Iveria_1888_N173.pdf)
7. Бардавелидзе В. В. Древнейшие религиозные верования и обрядовое графическое искусство грузинских племён. Тбилиси, 1957, стр. 241.
8. М. Джанашвили. Абхазия и абхазы. ЗКОИРГО. Тифлис 1894, кн. XVI, стр.12.
9. Г. Новицкий. «Тбилисские ведомости», №24, 15 июня, 1829 г. (http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/191123/1/Tifliskie_Vedomosti_1829_N24.pdf)
10. Косвен М. О. Аталичество. «Советская этнография», №2, 1935, стр. 52.

11. Вяткина К. В. Пережитки материнского рода. «Советская этнография», 1946, №1 (<https://elib.rgo.ru/safe-view/123456789/226488/1/MDAwMDAwMjlfRXRub2dy0LBmaWNoZXNrb2Ugb2JvenJlbmlIIOKEljEucGRm>)
12. Смирнова Я. С. Семейный быт и общественное положение абхазской женщины (19-20 вв.). «Кавказский этнографический сборник». 1, Москва, 1955.
13. Косвен М. О. Аталычество. «Советская этнография», 2, 1935.
14. Инал-Ипа Ш. Д. Социальная сущность аталычества в Абхазии в 19 веке. Сухому 1956
15. <https://web.archive.org/web/20120128105752/http://constitutions.ru/archives/6319> (М. О. Косвен «Аталычество») «Советская этнография», 1935, № 2 (<https://elib.rgo.ru/safe-view/123456789/222187/1/MDAwMDAxMDlfRXRub2dy0LBmaWNoZXNrb2Ugb2JvenJlbmlIIOKEljIucGRm>)
16. https://studme.org/1350082628481/pedagogika/semeynye_obychai_obryady (Семейные обычаи и обряды, Аталычество)
17. <https://cyberleninka.ru/article/n/institut-atalychestva-u-abhazov-v-xix-nachale-xx-ww> (Институт аталычества у абхазов в XIX-начале XX вв)

*2019 წელს მითითებული (წყაროები) ელექტრონული მისამართები არის აქტიური.

აფხაზეთის კონფლიქტი უახლეს ქართულ მწერლობაში

თეკლა განაჩი

მაგისტრი

სოსუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტი

ხელოვნება, ამ შემთხვევაში კი ლიტერატურა სოციუმთან კომუნიკაციის ერთ-ერთი მთავარი საშუალება და ადამიანის ფსიქიკაზე ზემოქმედების მქონე უნივერსალური ინსტრუმენტი. ამაზე კაცობრიობა ჯერ კიდევ ანტიკურ ხანაში შეთანხმდა. ამრიგად, უმნიშვნელოვანესია ლიტერატურის, მწერლობის როლი კაცობრიობის სოციო-კულტურულ, პოლიტიკურ და ისტორიულ ასპექტებში. ეპოქისა და მოვლენის კვლევის დროს კი შეუძლებელია ობიექტური სურათის შექმნა ლიტერატურულ ნაწარმოებთან ურთიერთობის გარეშე. ის ერთ-ერთი ავტორიტეტი და უტყუარი მემატინაა იმ მეთოდთა შორის, რომელიც ეპოქას ასახავს. სწორედ ლიტერატურის/მწერლის/ კომპეტენციაა წარმოდგენა შეგვიქმნას წარსულზე, კონკრეტულ დროებაზე და მოვლენებზე. ამრიგად, საზოგადოების აზრის ფორმირების მისიაც მწერლობას ეკუთვნის.

ლიტერატურული ნარატივი წარსულის გააზრების საშუალებას იძლევა. სწორედ ხელოვნებაა კულტურათმორისი დიალოგის გზა. ამის გათვალისწინებით მწერლების როლი, როგორც ეროვნულ ყოფაში, ისე კონფლიქტის მოგვარების საკითხში უმნიშვნელოვანესია, რადგან ათწლეულების მერეც, ფუჭად ჩავლილი მოლაპარაკებებისა და დიპლომატიური შეხვედრების მიუხედავად, ეთნოკონფლიქტის მოუგვარებელია. და როცა პოლიტიკა უძღურია, სარბიელი ხელოვნებას ეთმობა, მწერალი კი მედიატორად გვევლინება. ნაშრომში განხილული ნაწარმოებების ავტორებმა შეძლეს სუბიექტური თვალთახედვით, მაგრამ ობიექტურად, სხვადასხვა რაკურსიდან აესახათ ჩვენი უახლესი ისტორია – აფხაზეთის კონფლიქტი, ეროვნული დაპირისპირება – ომამდელი ყოფა, ომის მოვლენები და მისი შემდგომი რეალობა. ამ თვალსაზრისით, შეიძლება ითქვას, რომ მწერლებმა შეასრულეს საკუთარი მისია – თანამედროვე მკითხველისთვის შეექმნათ წარმოდგენა ჩავლილი დროებისა და მოვლენების შესახებ და გადმოეცათ ქრონიკები.

მწერლების ფუნდამენტური თემატიკა საერთოა. ერთი და იგივეა პრობლემატიკაც – ტერიტორიული კონფლიქტი მისი თანმხლები – შინაგანი, ომით დეტერმინირებული ყოფა.

XX-XXI სს-ის მიჯნაზე – ომიანობის, ტექნიკურ პროგრესისა და იდეოლოგიური კრახის პერიოდში საქართველოში სოციალისტური რეალიზმის კლანჭებიდან თავდაღწეული ქართული მოდერნისტული მწერლობა ახალ ტენდენციებს ეზიარება და პოსტმოდერნისტული ესთეტიკის ნიშნების მქონე სტილი იკიდებს ფეხს. ბუნებრივია, რომ შესაბამისია მწერლების ტენდენციაც. ამასთან დაკავშირებით ლიტერატურათმცოდნე ირმა რატიანი აღნიშნავს: „ნაციონალური იდენტობისა და ეროვნული ღირებულებების დაცვა აქტუალურ დატვირთვას იძენს 90-იანი წლებიდან და გრძელდება მიმდინარე ქართულ ლიტერატურაშიც. ომის დისკურსი – აფხაზეთისა თუ აგვისტოს ომის თემები, ოკუპირებულ ტერიტორიებზე, დევნილ მოსახლეობასა თუ დარღვეულ ისტორიულ მთლიანობაზე ფიქრი, როგორც ქართველი ხალხის დიდი ტკივილის გამოხატულება, – თანამედროვე ქართული ლიტერატურის მნიშვნელოვან ნაწილს წარმოადგენს. ამ თემებზე მუშაობენ არა მხოლოდ ის მწერლები, რომლებმაც საკუთარ თავზე, ფიზიკურად გამოსცადეს ომების სიმწარე, არამედ ისინიც, ვინც მხოლოდ სულიერად არიან ჩართულნი ამ პრობლემებში. [2. 44]

ქართველი ავტორები მსოფლიო კონტექსტში გააზრებულ ინტერტექსტუალურ ნარატივს ქმნიან და ახალი ფორმების საშუალებით გამოხატავენ სათქმელს. ყოველი მათგანი სხვადასხვა ფორმით და სხვადასხვა კუთხით, ასევე სხვადასხვა აქცენტით ასახავს ომის სურათს და იმ დროების თანმხლებ კონფლიქტებს. მათი დისკურსი კი, ცხადია, საერთოა.

ზოგიერთი ნაწარმოები თუ ერთი კონკრეტული ოჯახის ან პერსონის პირად განცდებზე მოგვითხრობს, რომლის ტკივილიც თავისთავად განზოგადებულია, ზოგი ტექსტი მთლიანად საზოგადოების ფონს, სოციუმის განწყობასა და მის ფსიქოლოგიურ მზაობას ეხება. მწერლები ომთან ერთად აღწერენ პოსტსაბჭოურ ყოფას და ომის შემდეგ განვითარებულ მოვლენებს. იმ მიმდინარე სოციო-კულტურულ პროცესებს, რომლებმაც ხალხი მარგინალურ საზოგადოებად აქცია. ამგვარად, წარმოქმნილმა უპერსპექტივობამ, ჩამოშლილმა სახელმწიფოებრივმა და ეკონომიკურმა წყობამ (რაც ომთან ერთად საბჭოეთის დამლამაც განაპირობა) ქვეყანა ეროვნულ დეპრესიამდე მიიყვანა. არსებული რეალობაც შესაბამისი ფერთა პალიტრით აისახა ნივთების ფურცლებზე.

ლიტერატურათმცოდნე, პროფესორი ლალი ავალიანი თავის საავტორო ნიგნში იმდროინდელი მწერლობის შესახებ სამართლიანად აღნიშნავს: „XX საუკუნის მინურულის მწერლობაც და ხელოვნებაც ერთ უმთავრეს, ზოგად ტენდენციას წარმოგვიჩენს, – ეს გახლავთ

ეკლექტიკა. ამას ლოგიკური ახსნაც მოეპოვება: ერთის მხრით, – იგავმიუნვდომელი კომუნიკაციების, კულტურული ინტეგრაციისა და ეროვნული მწერლობის „გლობალიზაციის“ პროცესი; მეორე მხრით, – მწერლობის მრავალსაუკუნოვანი ისტორიის გათვალისწინებით, – სიახლის დიდი დეფიციტი. XX საუკუნის ახლისმადიებელ მწერალთა ლეგიონმა თითქმის ამოწურა ახლის მიგნების ყველა შესაძლებლობა. ამიტომაც მიეცა „გზა ფართო“ – ეკლექტიკას. ეს არც საძრახისია და არც მოულოდნელი; თუმცა საფრთხესაც შეიცავს, მით უმეტეს, – ჩვენებრ პატარა ერისთვის.

რასაკვირველია, ჩვენში ტოტალიტარული ცენზურისგან ახლად თავდახსნილ, ტრადიციულად დიდი მწერლობის ქვეყანაში ძველისა და ახლის ჭიდილი მეტად მძაფრად, „შუბების მტვრევით“ მიმდინარეობს. სავალალო უფრო ის გახლავთ, რომ ფასეულობათა გადაფასების უცილობელი პროცესის გარეშე სიტყვის თავისუფლების „თავისებურმა“ გაგებამ და გაუთავებელმა კინკლაობამ, – მასკულტურის მძლავრობით ისედაც გაზარმაცებული, მთვლემარე გონების გემოვნებაშერყვნილი მკითხველი მთლად დააბნია და, ზოგ შემთხვევაში, – ზურგი აქცევინა ჭეშმარიტი მწერლობისთვის. ამას თან დაერთო თაობათა მარადიული ჭიდილი; თუმცა, ზოგჯერ, „მამათა“ და „შვილთა“ ბრძოლა ახლებურ ყაიდაზე – მრწამსისა და მხატვრული მანერის ურთიერთდაპირისპირება უფროა, ვიდრე ასაკის პრობლემა.“ [1.125]

...ამ პერიოდში, ღირებულებათა აღრევის, ინფლაციის, დევალვაციის ხანაში, ხელოვნებაში მასობრივად იქმნებოდა ვესტერნული ნიმუშები. ავტორები ასე ეხმიანებოდნენ იმ დესტრუქციას, რაც ძველმა „ცივილიზაციამ“ დაუტოვა. არარეალიზებული ახალგაზრდები საკუთარ პოტენციალს „ვენაში უშვებენ“ – ნარკომანიას, ალკოჰოლიზმს, ქუჩურ დაპირისპირებებს, უპერსპექტივობას და სხვა პრობლემებს, რაც ცხადია, კომპლექსურმა მიზეზებმა, არეულობამ განაპირობა, ეხმიანებიან ქართველი მწერლებიც. ყოველი მათგანი თავისებურად ასახავს კონკრეტული ეპოქის მიმდინარე მოვლენებს.

ამ ტექსტებზე მუშაობისას მუდამ თან გვდევდა აბსურდის განცდაც, ომის აბსურდულობის შეგრძნება. ასევე, ურთიერთგაგებისა და ურთიერთმტრობის პარადოქსი, რომელიც ამ კონფლიქტს ახლდა და რომელსაც ვანყდებით, როცა ქართულ-აფხაზური ურთიერთობის ფენომენს ვეცნობი. ყველაზე მკაფიოდ გურამ ოდიშარიას შემოქმედებაში ჩანს, რომ დაპირისპირებული ორივე მხარე საერთო კოლორიტს წარმოადგენს და მათი ტრაგედიაც საერთოა. საერთოა უბედურება და მინა. ეს და სხვა დამაფიქრებელი აქცენტები გვხვდება მის შემოქმედებაში, რაც მნიშვნელოვანია კონფლიქტის მოგვარების მიმართულებით.

ზოგადად მასთან ხშირია შერიგების გზავნილები. ავტორი დოკუმენტური სიზუსტით ასახავს ამბებს, რადგან თავადაა ამ ისტორიის უშუალო მონაწილეც და თვითმხილველიც, ამ თვალსაზრისით მისი ტექსტები მაქსიმალურად ობიექტური და ავტორიტეტულია.

ომი არ დამთავრებულა, ომი გაგრძელდა სხვა ფაზაში, რეინკარნირებული სხეულით – მიგრაციებით, ნარკომანიით, სილატაკით, ქუჩური დაპირისპირებებით, ფასეულობათა აღრევით, ქაოსით და შეშლილობით მოელო ბოლო იმას, რაც ფრონტს გადაურჩა. ომი გაგრძელდა საფლავების ძიებით, მიცვალებულების გაცვლით, ლტოლვილობით, ომის გმირის შაოსანი დედებით, მედალდაკიდებული ინვალიდებით, უკვალოდ დაკარგულებით, შვილდაკარგული მშობლებით.

თანამედროვე ავტორები დროების ამ საკითხებს ეხებიან და 90-იანელი მწერლების პოსტმოდერნისტული ტენდენციაც შესაბამისია – აკა მორჩილაძის, გურამ ოდიშარიას, ნინო სადღობელაშვილის, თამრი ფხაკაძის, გოგიტა მელიქიძის, შორენა ლებანიძის ტექსტები საინტერესო და გასათვალისწინებელია ზემოხსენებულ თემებთან დაკავშირებით.

ომის შემდგომ შექმნილ საზოგადოებრივ მდგომარეობას აღწერს მწერალი აკა მორჩილაძე წიგნში „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლები“, რომელშიც მოთხრობილია ომის შემდგომ დროებაზე, როცა სოციალურ გარემოში გაბატონებულია სიღუფე. ავტორი თამამად აღწერს იმ გაორებას და უპერსპექტივობას, რომლის მარწმუნებშიც ქვეყანა ომის შემდეგ მოექცა და ეხება დროების პრობლემებს, მათ შორის, ერთ-ერთ ყველაზე უცნაურს – უბნებშორის დაპირისპირების თემას. იგი რეალობას სახასიათო პიკანტურობით ასახავს, თითქოს ინვესც კიდევ საზოგადოებას და არც კრიტიკოსთა რეაქცია აყოვნებს: „როდის-როდის ვიკითხე – რა დაწერა? – „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლები“ ამრეზით შევხვდი წიგნის სათაურს; საყოველთაო გათიშულობის, მოულოდნელი გაუცხოების (მიამიტურად მწამდა, რომ გაუცხოება ქართულ მრწამსთან სრულიად შეუთავსებელი რამ იყო), ილიას თქმით – გათითოკაცების, დედაქალაქისა და პროვინციის მართლა ღრმად პროვინციული დაპირისპირების ფონზე, თბილისის შეუვალ უბნებად კი არა, ახლა ქუჩებით დაყოფა? მოთხრობა სცენაზე დაიდგა „ოპერატიულად“ (ასეთი ოპერატიულობა, სამწუხაროდ, კრიტიკას არ გაუმჟღავნებია). სპექტაკლმა, როგორც ამბობენ, ბევრი ვერაფერი შემატა თხზულებას, თუმცა მის პოპულარობას შეუწყო ხელი“ [1.142].

მწერალი ეპოქალურ ჩიხს ასახავს, ნაწარმოებში აღწერილია „დაკარგული თაობა“, არარეალიზებული ახალგაზრდობა – საზოგადოება, რომელიც სასმელში, მორფში, ქუჩის გარჩევებში ხარჯავს საკუთარ

შესაძლებლობებს, სიცოცხლეს. არაფრის კეთებით დაკავებულებს, სამსახურის მიმართ ნიჰილისტურ-ფლეგმატური დამოკიდებულება აქვთ, ცხოვრებასაც პესიმისტურად უყურებენ. „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლების“ სიუჟეტი ვითარდება დედაქალაქში, ომის შემდგომ და პოსტსაბჭოთა ჩაბნელებულ, გაღარიბებულ, დეპრესიულ სივრცეში: „რაც მთავარია, შუქი არის და ჩემი მაგიდის ქვეშ ლეგენდარული რეფლექტორი“ დს-მ-10“ დგას. აქვე უნდა აღვნიშნო, რომ მაგიდის შიდა მხარე ერთიანად შებოლილი, გამომწვარი და დანახშირებულია, რადგან ის, ხსენებული“ დს-მ-10“, როგორც ჩვენები ამბობენ, ჩემი საყვარელია და თან გამოურთველად მუშაობს.“ [3.11]

„აუ, რა საშინელია ლოგინიდან გამოძრომა და საპირფარეოს ცივ იატაკზე დგომა. ახლა პირის დაბანა ნახე... სარკეში ჩახედავ, ვილაც გამოშტერებული კლიენტი გიყურებს, თან შესამჩნევად მელოტდება და წვერიც გაუპარსავი აქვს. ყველაფერი ეს სანთლის შუქზე. ფანტასტიკური სანახაობაა, ნიფხავი და სანთელი. მოკლედ, დაიბანე-ნუ დაიბან, მაინც ქლიავს გავხარ. მარტო მე კი არა, ყველა. რაღაც ჩამოგრძელებული სიფათები გაგვიხდა. დროა ეგეთი, დაქლიაების კლასიკური ჟამი.“ [3.1]

ამ დროს საზოგადოება გარდამტეხი მომენტის წინაშე დგას და ირგვლივ სახელმწიფოებრივი, პოლიტიკური ქაოსია. ავტორი მულტიპერსპექტიული ფორმით, პერსონაჟების დახმარებით გვთავაზობს ერთი ისტორიის სხვადასხვაგვარ, ინდივიდუალურ ხედვას. ცხადია, მწერლის ამგვარი გადაწყვეტილებები, პოსტმოდერნულობა ინტერესსა და არაერთგვაროვან შეფასებასაც იწვევს. აკა მორჩილადის შემოქმედებასთან დაკავშირებით ფილოლოგიის დოქტორი სოფიკო ძნელაძე აღნიშნავს: „აკა მორჩილადის შემოქმედება გვაცნობს პოსტმოდერნისტული ლიტერატურის თავბრუდამხვევ სამყაროს, რომანი შეიცავს ქვეტექსტებს, რომელთა განხილვის გარეშე შეუძლებელია ნაწარმოების ბოლომდე გაგება. ავტორი გვიჩვენებს ჩვენი ქვეყნის პრობლემებს. შეიძლება ითქვას, რომ აკა მორჩილადის სახით ქართულ მწერლობას ერთ-ერთი გამორჩეული ავტორი ჰყავს. მისი შემოქმედება ბევრ საინტერესო და მნიშვნელოვან ამბავს გადმოგვცემს ჩვენი ქვეყნის წარსულზე. ამ რომანებში გამონაგონი ამბავიც კი „ცხოვრებიდან გადმონერის ნიშნებს ატარებს“, ახლოა იმ რეალობასთან, რომელიც თითოეული ჩვენგანის ირგვლივ ხდება. ნაჩვენებია ცვლილებები, რომელიც მათ შინაგან სამყაროში მიმდინარეობს, რაც ფასეულობების რღვევას იწვევს. ეს ურთიერთობები დეგრადაციის გზაზე მიმავალ ადამიანს მხოლოდ უარყოფით შედეგებს უწინასწარმეტყველებს. გარდა ამისა, რომანებში გამოყენებულია პოსტმოდერნიზმისთვის დამახასიათებელი

ნიშნები: ისტორიზმი, დეტექტიური ეპიზოდები, ალუზია, ქაოსი, ორმაგი კოდირება, მორალურ-ზნეობრივი იმპერატივების რღვევა, ირონია, ინტერტექსტი, თამაშის პრინციპი, ყველა ის ნიშანი რაც პოსტმოდერნიზმს ახასიათებს, ახასიათებს აკა მორჩილადის შემოქმედებასაც. ხოლო ინტერტექსტუალობა მისი შემოქმედების განმსაზღვრელი ნიშანია. სხვადასხვა ნაწარმოების გმირები ყოველგვარი ნებართვის გარეშე შემოდიან ჩვენს თანამედროვეობაში და ირონია ინტერტექსტი თამაშის პრინციპი ნერტილი ყველა ის ნიშანი რაც პოსტმოდერნიზმის პოსტმოდერნიზმს ახასიათებს ახასიათებს აკა მორჩილადის შემოქმედებასაც ნერტილი ხოლო ინტერტექსტუალობა მისი შემოქმედების განმსაზღვრელი ნიშანია ნერტილი სხვადასხვა ნაწარმოების გმირები ყოველგვარი ნებართვის გარეშე შემოდიან ჩვენს თანამედროვეობაში და ოსტატურად ირგებენ ამ საუკუნის ადამიანის ნიღაბს. მწერლის შემოქმედება არ რჩება კრიტიკოსთა ყურადღების მიღმა. მართალია, ის ხშირად აზრთა სხვადასხვაობას იწვევს, მაგრამ ფაქტი ერთია, ყველა თანხმდება, რომ აკა მორჩილადე ჩვენი დროის გამორჩეული შემოქმედია, რომელმაც თავისი ადგილი დაიკავა ქართულ ლიტერატურულ სივრცეში.“ [14.203]

თანამედროვე მწერლების ტექსტში საბჭოური და არასაბჭოური სივრცისთვის სახასიათო და სიმბოლური უამრავი დეტალი ფიგურირებს, მატერიალური, კომერციული, ინტელექტუალური თუ კულტურული: „აქეთ მარლბოროს ყიდი, იქით წიგნებს წერ. იდეალებს არ ივიწყებ,“; „მაგნა“ ხომ პირდაპირ ეპოქის სიმბოლოა ლამის კომუნიზმის დასასრულის მაუნყებლად შემოვიდა თბილისში. შეიძლება პირდაპირ დავარქვათ – ეპოქა „მაგნა“ [3.1] ამგვარი ნიუანსები ალევორიული მინიშნებაა სიახლეზე, ახალ დროებაზე თანამედროვე, ამერიკული სიმბოლოებით პოსტმოდერნიზმს ეხმიანებიან მწერლები თამარი ფხაკაძე და გურამ ოდიშარიაც. ცხადია, აკა მორჩილადის რომანში ასახული იმ რამდენიმე ახალგაზრდა პერსონაჟის უიმედო, კოლაფსისკენ მიმართული მდგომარეობა საზოგადოებაში არსებულ კრიზისულ ატმოსფეროზე მეტყველებს და „ცოცხლად დარჩენილ“ იმ სოციალურ მოგვითხრობს, რომლებიც სრულიად უპერსპექტივო რეალობას ამჯობინეს გაქცევა ქვეყნიდან, ან სიმთვრალესა და კაიფში ყოფნა.

„მივდივარ და ვფიქრობ: „კოტე ამერიკამია, ჯავახა ესპანეთში, ცქვიტა ჰოლანდიაში, თუშმალა პარიზში, შეშეკა ლონდონში, სხვები ან მოსკოვში, ან სადმე სხვაგან.“ სხვა რომ არაფერი იყოს, უბრალოდ, ისე, ადამიანურად მოგენატრება ვინმე. მე შენ გეტყვი და დარეკავ. [3.3]“ ვინც წელს გადავრჩებით, გაისად სურათი გადავიღოთ და „საქართველო“ დავანეროთ...“ [3.66]

ომით მიყენებული ზარალი რომ კოლოსალურ ზღვარს სცილდება, მატერიალური, მორალური და, პირველ რიგში, ფსიქოლოგიური თვალსაზრისით, ეს კონფლიქტზე დაწერილი ყველა ტექსტიდან გამოსჭვივის. ავტორები ინდივიდუალურად განიცდიან, მათი პირადი შეგრძნების მიხედვით აღიქვამენ და გამოხატავენ ტრაგედიას და იმ მორალურ ზიანს, რომელიც ომმა მიაყენა ერს, სოციუმს, ეთნოსს და რომელიც თაობებს გადაეცათ გენეტიკური მემსიერებით, გენომით. ბუნებრივია, პოსტკომუნისტური ნარატივში ერთმანეთის მსგავსია განწყობაცა და გარემოც. ასეთი ნიჰილისტურ-პესიმისტური ნოტები სჭარბობს თამრი ფხაკაძის ნაწარმოებებში, რომლებშიც მუდმივად ფიგურირებს ომის თემატიკა, ხან პირდაპირ, ხან პერიფერიულად გასდევს სიუჟეტს ომით გამონვეული სტრესი. მის ტექსტებში ხშირია უსამართლობის ხაზგასმა და ადამიანთა დაუდევრობითა და სისასტიკითა გამონვეული იმედგაცრუება. თითქოს ამაზე აპელირებს ავტორი, როცა ცხოველების, ძაღლების უანგარობასა და ერთგულებაზე გადააქვს აქცენტი, (ანიმალისტური პასაჟები ხშირია გიორგი ოდიშარიას შემოქმედებაშიც). თამრი ფხაკაძის დეპრესიულ გარემოს შეჩვეული პერსონაჟებიც თითქოს არაფერს ელიან. ნარკომანია, ომი და გამუდმებით ომის მოლოდინი როგორც მემკვიდრეობა. 90-იანი წლების ტიპიურ სიტუაციებს ავტორი, ერთი შეხედვით, აპათიური, თუმცა საკმაოდ მძაფრი ემოციებით გადმოსცემს.

თამრი ფხაკაძის მოთხრობაში „კროსვორდი“ უზნის გარჩევებს – დაპირისპირებას მორფის გამო, ლაიტმოტივად გასდევს ამერიკული ჰიტები. „ბიტლზების“ ცნობილი სიმღერა – „ჰეი, ჟუდე!“ ალეგორიულად ასახავს დროებისთვის ნიშანდობლივ უსამართლობას. ბრიყვულ ომს ყოველთვის მშვიდობიანი მოსახლეობა ეწირება, უამრავი გამწვლელის სიცოცხლე იმსხვერპლა ქუჩური გარჩევების დროს მფრინავმა ტყვიებმა. მოთხრობაც ამ ტრაგიკული ფენომენით სრულდება. ფინალში კი უპატრონოდ დარჩენილი ისევ და ისევ ადამიანების ოთხფეხა მეგობარი გვევლინება ერთგულების სიმბოლოდ.

მსუბუქი ტრაგი-კომიკურობით გამსჭვალულ, ომზე დაწერილ კიდევ ერთ მინიატურაში „ომი თუ მშვიდობა“ ავტორისთვის ჩვეული მეტაფორულობით, ალეგორიულობითა და სიმბოლიზმითაა გადმოცემული იდეა, რომ სიყვარული და ბრძოლა ერთმანეთისგან გამომდინარეობს. ქვეტექსტი სადღაც ეხმიანება კიდევ ამ რომანტიკულ მოსაზრებას. სიკვდილი ომის შემდეგაც გაგრძელდა, სტრესმა მასები შეინირა, დააავადა „ვიეტნამის სინდრომით“, ფსიქოლოგიურად დაამახინჯა სრული უმრავლესობა... ათწლეულებია ვლინდება „ომის რადიაცია“, გადარჩენილები კი დროზე ადრე ილუპებიან, სტატისტი-

კის მიხედვით, ძირითადად ერთი და იმავე დიაგნოზით – ინფარქტი, ინსულტი, მეტნილად – უფროსი თაობა, ცხადია... უმცროსს კიდეც აქვს გადარჩენის შანსი, თუ ნარკომანიისა და ლოთობის კლანჭებს დაუსხლტა მათი კონტუზირებული სიცოცხლე.

დროების აქტიუალურ თემატიკას ეხმიანება ნინო სადღობელაშვილის „ბამბაზიის სამოთხე“. კონკრეტული ისტორია ზოგადია და ბევრისთვის ნაცნობ ტრაგედიას ასახავს. მოთხრობაში ბელეტრისტული ოსტატობითაა გადმოცემული ომის შემდგომ შექმნილი რეალობის კლასიკურ სურათი: სილატაკე, ემიგრაცია, ლოთობა, ფსიქიკური აშლილობა. „გადარჩენილი“ საზოგადოების ნაწილმა ქვეყნიდან გაქცევით უშველა თავს, ნაწილმა ლოთობას და მორფს შეაფარა თავი, ნაწილის ფსიქიკამ, უბრალოდ, ვერ გაუძლო და რადგან ომს თან ახლდა საბჭოეთის ნგრევა, დარტყმა ორმაგი აღმოჩნდა.

მწერალი მოგვითხრობს დალუპული ბიჭის ფსიქიკაშერყეულ მოხუც დედაზე, მის ემიგრაციაში გადახვეწილ რძალსა და შვილიშვილზე, რომლებსაც ფანტაზიებში და უპასუხო წერილებში ესაუბრება ხოლმე – „...როგორა ხართო... დედაშენი როგორ არისო... კიდეც აწუხებს თირკმელებიო? მე რომ კაბა გამოგიგზავნე, მოგერგოო?.. ჩემი ქალიშვილობისდროინდელიაო, მაგაში გამონყობილი მაგნოლიის ყვავილს ვგავდიო – ყოველ შემთხვევაში, მე ასე მეუბნებოდნენო... მეც ვარ, რა ძველებურადო... ორი მოსწავლე მყავს, ისინიც – თავს არ მანებებენ, შენზე უკეთესთან ვისთან მოვემზადებითო, თორემ, მე კი აღარ შემიძლიაო... ეჰ, დავბერდიო... ჰო, მართლა – წუხელ დამესიზმრეთო... მე და რატი ვიყავით მდინარის პირას, კენჭებს ვისროდით და ამ დროს თქვენც გამოჩნდით, თეთრი ნავით მოდიოდითო... რა სასაცილოები იყავით, დედაშენი შიგ ძლივს ეტეოდა, იმის თეძოების რხევისგან ნავს წრიალი გაჰქონდაო... ჰო, მეჩქარება ეხლა მე, ძალიან მეჩქარება და მგონი კარზეც ზარიაო...“ [4.4]

მწერალი მოგვითხრობს მის ანგარებიან მომვლელზე, შვილის გალოთებული ძმაკაცზე, რომელიც დროდადრო აკითხავს მოხუცს და სანაცვლოდ ლუდის ფულს გამოჩნება და ბოლოს – „... მაღალ ქუსლებზე შემდგარი და ჩანთაატატებული მოხუცი ერთ პირქუშ საავადმყოფოში ტაქსით მიიყვანეს. იქ გულისხმიერად შეხვდნენ. როგორც ჩანს, მოენონათ. ჩააცვეს თეთრი, უხალისო პერანგი და მიუჩინეს თავისი კუთხე.“ [4.18], ფინალი კი მოხუცთა თავმესაფარში დასრულებული სიცოცხლეა. მოთხრობაში ყოველ პერსონაჟს საკუთარი ომით განპირობებული ტრაგედია აქვს. ქალი გარდაცვლილი შვილის ლანდს ვერ ელევა და ილუზიაში ცხოვრებას ამჯობინებს, სადაც მისი შვილი ისევ ცოცხალია: „ლამით ისევ მოვიდა რატის ლანდი. ჩამოუჯდა ცხვირწინ

და გაუბოლა მურაბაში გაცვლილი სიგარეტი.“[4.2]

კედელზე გაკრული ფერადი აპლიკაციები კი, რომლებსაც მოხუცი შვილის ბავშვობისდროინდელი ტანსაცმლიდან ქრის, მისთვის სამოთხეს განასახიერებს. მოთხრობაში ნინო სადღობელაშვილის საკვანძო ალეგორია სწორედ ეს გახლავთ.

გარდა იმ შედეგებისა და პროცესებისა, რომელიც ომის შემდგომ მივიღეთ, ჩვენი აზრით, უმნიშვნელოვანესია მიზეზ-შედეგობრიობის ფაქტორი, რომელმაც ეს მარცხი განაპირობა. კონფლიქტი, პროვოცირებულიც კი, ჯერ ჩვენში იწყება და მავანი მხოლოდ მერე იყენებენ სათავისოდ. ასე რომ, არეულობა როგორი ბრყყული და მიამიტურიც არ უნდა ყოფილიყო მიზეზი, ჯერ გონებაში წარმოიშვა და თუ ახლა მაინც რამის შეცვლა გვსურს, კომუნიკაციის ერთადერთ საშუალებად ისევ დიალოგი რჩება. ფაქტია, „ტანკი მოუხერხებელი მასწავლებელია...“. ამ აზრობრივ ხაზს მიუყვება მწერალი გურამ ოდიშარია, როცა მოგვითხრობს რეალური პერსონაჟების შეხვედრას და გადმოგცემს მათ დამაფიქრებელ დიალოგს: „ომი მაშინ დაიწყო, როცა პირველად თბილისში ესროლეს ერთმანეთს ძმებმა“ თანამოქალაქეებმა (იგულისხმება სამოქალაქო დაპირისპირება დედაქალაქში), ასე რომ „ჩვენ ომამდე დავმარცხდით მაშინ, როცა იარაღი ავიღეთ და კიდევ უფრო ადრე – როცა ომი ჯერ ჩვენს გულში დაიწყო და სანამ თვითონ არ გავერკვევით საკუთარ უბედურებაში და ნაგავს არ ჩამოვირეცხთ, ვერაფერი გვიშველის...“. „ვაჟკაცობა კი იმაში მდგომარეობს, რომ საკუთარ შეცდომებზე თვითონ ილაპარაკო“. (ციტატები ზემოხსენებულ ავტორის სცენარის ტექსტიდან „ზღვა რომელიც შორია“).

აფხაზეთის მკვიდრი მწერლის ნაწარმოებები დოკუმენტურთან ერთად ავტობიოგრაფიულ პასაჟებს შეიცავს, რაც უფრო მკაფიო წარმოდგენას გვიქმნის კონკრეტულ მოვლენებზე. მრავლადაა იმის საილუსტრაციო ფაქტებიც, თუ როგორ უფრთხილდებოდნენ ერთმანეთს „მტრები“ ომში, ერთი კუთხის დაპირისპირებული მხარეები ბრონირებულ ჟილეტებს აძლევდნენ ერთმანეთს, რომ ისინი შემთხვევით ერთმანეთისთვის ნასროლ ტყვიას არ მოეკლა. აფხაზები ქართველებს მარხავდნენ, „მტრის“ მშობლების საფლავს უვლიდნენ, ფრონტის ხაზზე მონინალმდევე ხაზზე მეზობლურად გადადიოდნენ. მსგავსი ფაქტები ხაზს უსვამს იმ ურთიერთობებს და გარემოებას, რომელიც ასულდგამულებდა აფხაზეთს, და რომელიც ომმა გაანადგურა.

გურამ ოდიშარიას სევდანარევი იუმორისტული პასაჟებით სავსე რომანებს ტრაგიკომედიის ელფერი ახლავს. მათში კარგად იკითხება სოხუმელების ურთიერთსიყვარული, სოხუმელობის განცდა, ზღვის სიყვარული და ერთგულება, მინიმუმამდე დაყვანილი ტრაგიკული-

ბის პათოსი და ჰიპერბოლა, დრამა (ან რად სჭირდება ომს გაზვიადება). იუმორითა და სიმსუბუქით გადმოცემული პოზიტიური ამბები კი, რომლებიც წარსულში დარჩა, უფრო მეტად სენტიმენტს და სინანულს იწვევს.

მწერლის სტილი, მეთოდი, თხრობისას აქცენტირება ბუნებაზე და ყველა სულიერზე – ფრინველებზე, ცხოველებზე და მათ ურთიერთკავშირზე, ერთიანობაზე – ემსახურება მთლიანობის იდეას და მიუთითებს იმ სინერგიაზე, რომელიც ომმა დაარღვია. მიუხედავად უძიმესი მდგომარეობისა და მწვავე დაპირისპირებისა მწერალი როგორც ქართველი ავტორების უმრავლესობა წარსულს მხოლოდ პოზიტიურ პრიზმაში განიხილავს და მისი იმედიანი გზავნილები, ენგურს გაღმა, მხოლოდ დადებითი შინაარსისაა.

აღსანიშნავია, რომ მკითხველისთვის დაუფარავი არ რჩება კიდევ ერთი დეტალი. ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, ნონა კუპრეიშვილი მის წიგნში „სიტყვის დეგუსტაცია“ აღნიშნავს: „საერთოდ, დევნილობის, (სხვათაშორის, ისევე როგორც ომის თემა) მწერლისთვის გარკვეული სიფრთხილითაა გასააზრებელი, ვინაიდან იგი „არსებობის განსაკუთრებულობით“ სპეკულაციის ცდუნებას შეიცავს. ყველა ნიშნის მიხედვით, გურამ ოდიშარია შორს დგას ამგვარი ცდუნებისგან. ესწრაფვის კიდევ გაემიჯნოს მსგავს შესაძლებლობასაც კი, თუმცა თვით გამიჯვნის სურვილს თავის სასარგებლოდ იყენებს და მას ახალი მხატვრული ფორმის ძიებისა და ათვისების იმპულსად აქცევს. ნიშანდობლივია, რომ ამ თვალსაზრისით მწერლის ლოკალური თვითრეფლექსიის პროცესი დაემთხვა ზოგადად ქართულ პროზაში მიმდინარე იმ პროცესებს, რომლებზედაც ლალი ავალიანიც მინიშნებს აკა მორჩილას „მადათოვისადმი“ მიძღვნილ თავის მრავალმხრივ საყურადღებო წერილში. „დროდადრო, – წერს იგი, – განათლებული საზოგადოების ნაწილს უჩნდება ილუზია, რომ აღარ შეიძლება უწინდებურად წერა. ამგვარი განცდა ეუფლება ცალკეულ მკითხველსაც, მეტადრე – მწერალსა და შემოქმედს. ეს, საბოლოო ჯამში, სასიკეთოა წერისთვის და ზოგადად ლიტერატურისთვისაც; თუმცა ზოგჯერ, შესაძლოა ნოვაციისადმი დაჟინებულობა და თვითმიზნურმა სწრაფვამ იმგვარი სახე მიიღოს, რომ მწერლობა უაზრო თამაშს დაემსგავსოს. მწერლობა კი აზრიანი თამაშია.“ იმთავითვე უნდა ითქვას, რომ თავის ახალ რომანში გურამ ოდიშარია მწერლობის, როგორც გარკვეული წესების მქონე თამაშის, დემონსტრირებას ახდენს. ამიტომ იგი მოჩვენებითად ქაოტურ სივრცეს ქმნის, რომელიც სინამდვილეში ღრმად ორგანიზებულია. მეტიც, წერა მისთვის ერთგვარ თავშესაქცევად (ლევ ლოსევის მიხედვით კი „ავტოთერაპიასთან“) ერთად საკუთარ ქალაქში, საკუ-

თარ თავთან „დაბრუნების მექანიზმია“, რომელსაც სხვათა განკურნების, სხვათა იმედით დაპურების ფუნქციაც აკისრია.“ [11.121]

გურამ ოდიშარია გვაცნობს სოხუმის კოლორიტულ ადგილებს, აფხაზურ ფოლკლორს, ლეგენდებად ქცეულ სოხუმელებს და მოგვითხრობს იქაურ ჰარმონიულ, ეთნიკურ თანაცხოვრებაზე, ზღვისპირულ ლალ, თანამედროვე ყოფაზე და საპორტო ქალაქისთვის ნიშანდობლივ პროგრესულობაზეც – „და ვპოულობდით ჩვენს ამერიკას სოხუმის პორტში სულ რამდენიმე საათის ღუზაჩაშვებულ უცხოეთის გემების მეზღვაურებთან ნაყიდი ჯინსებით, საღეჭი რეზინით, ანსამბლ „ჩიკაგოს“ ჩანანერებით, ელვის პრესლით, ვარსკვლავიან-ზოლებიანი დროშით, წვერიანი ჰემინგუეის მოკრივეები და მონადრეებით, ვისკით, „კოკა-კოლათი“, „ამერიკის ხმით“...და ველოდით ჩვენ ამერიკას ჯიბრზე კომუნისტური პროპაგანდისა“.[9. 19]

ტკივილამდე პოზიტიურია მისი ნაწარმოები „პრეზიდენტის კატა“. მწერალი მოგვითხრობს ცნობილ აფხაზ მოღვაწეზე მიხაილ ბლაჟაზე, რომელიც თითქოს სოხუმის პერსონიფიცირებული სიმბოლოა და ასევე წარმოადგენს ყველა სოხუმელის კრებსით სახეს.

თითქოს ქალაქის მფარველის ალეგორიად გვევლინება სამყაროზე, საკუთარ მხარეზე, ბუნებაზე, ხალხზე, ზოგადად შეყვარებული აფხაზი – მოქნილი გონებითა და ნიჭიერებით აღსავსე „მიუნჰაუზენი“, რომელიც განუწყვეტილ სიკეთის კეთებაზე ფიქრობდა, მეტიც – ყოველგვარი მოცემულობის დადებითად ტრანსფორმირება შეეძლო, ყველა სიტუაციას პოზიტიურ პრიზმაში აქცევდა და მისთვის არსებობდა მხოლოდ კეთილი კონტექსტი. საკუთარ ავტორიტეტს, თანამდებობას, შესაძლებლობებსაც მხოლოდ შესაბამის საქმეს ანმარდა. შეიძლება ითქვას, რომ მთელი პოტენციალი და ცხოვრება სიკეთეს დაუთმო, ომი კი ვერ (გად)აიტანა, – „ნათილების მეშვიდე დღეს გარკვევით გაიგონა, თუ როგორ უთხრა გალიაში მოცახცახე მისმა უკანასკნელმა ჩიტმა ღმერთს – მარტო ადამიანის ხომ არ არის ეს პლანეტაო. საყვედურს ჰგავდა, უფრო ზუსტად, საყვედური იყო. უკანასკნელად სწორედ იმ წუთს ელაპარაკა. მერე არავისთვის უთქვამს სიტყვა, მოკვდა ჩიტი. კიდევ – მისი და სხვა მიტოვებული თუ დამწვარი სახლების ანგელოზებმა მოიყარეს თავი მის ბინაში ნათილების მეშვიდე ღამეს. ბედნიერი რიცხვია 7. და ყველა სხვა დღე და ყველა სხვა ღამე. ყველა ალერსიანი სიტყვა და ყველა საყვარელი სახე, ყველა მოძრაობა, ამბორი, სადღეგრძელო, ბგერა, მოგონება, იმედი შეერწყა იმ დღეს და იმ ღამეს. უკანასკნელი, რაც გაიგონა, მკვდარი ჩიტის ხმა იყო – გაახილე თვალი. თვალი გაახილა და ღმერთი იხილა. და გაოგნება, ვერაფრით წარმოიდგენდა, რომ ღმერთი შეიძლება ასე-

თი ყოფილიყო... დილით გარდაცვლილი ნახეს, იატაკზე იწვა, გვერდულად, სანოლთან, ნაბადგადახურული. ნაბდის კალთა ჩაებლუჯა. ილიმებოდა. შარვლის ჯიბეში სამი ცალი თესლი უპოვეს. უცხო უცხო თესლი“ [8. 274]

ეს რეალური პერსონაჟი განასახიერებს ომისა და მშვიდობის ამბივალენტობას და თან ქართულ-აფხაზური სიყვარულის და ურთიერთობის სიმბოლოა ნაწარმოებში, რომელიც ნამდვილი ამბების და ლეგენდების კრებულაა. თხრობისას სწრაფად იცვლება ზღვისპირეთის ჰარმონიული ყოფა ომით. ერთ მაგიდასთან მსხდომი მოყვარეები თითქოს დაპროგრამებული რობოტებივით უპირისპირდებიან ერთმანეთს და ეს ყველაფერი ძალიან ჰგავს ჰიპნოზს, – „ყველა ქალაქი ერთი ქალაქია და ყველა დღე ერთი დღეა და ყველა ქალი ერთი ქალია. ყველა ომი ერთი ომია. ყველა სიცოცხლე ერთი სიცოცხლეა. ყველა სიკვდილი ერთი სიკვდილია. ადრე სიკვდილის მეშინოდა, სოსიკ, ახლა სიცოცხლის მეშინია. ჩვენ ღმერთის ბავშვები ვართ, დაბადებამდე დაბადებულები, სიკვდილამდე მკვდრები.“ [8.275]

მწერალი ასახავს იმ გაორებას რომელიც ომმა გამოიწვია, როცა ერთი მთლიანი ორგანიზმი მავთულხლართებით დაიყო და როცა ერთი ოჯახის სახლის ნახევარი საზღვრის გაღმა აღმოჩნდა მეორე კი – გამოღმა. სცენარში „ზღვა რომელიც შორია“ ერთმანეთს ხვდებიან ბავშვობის მეგობრები. ომიდან ათწლეულზე მეტია გასული, მაგრამ მათ შორის წარმოქმნილ აიზბერგს წარსულის თბილი ტალღები ადნობს. ეს ორი ადამიანიც კრებსითი სახეა გაორებული აფხაზეთისა, გახლეჩილი ოჯახების. ბრაზის და სიყვარულის ორმაგი გრძნობა მართავს მათ ემოციებს. მეგობრები ერთმანეთს ვერ პატიობენ ომს და ამდენი ხნის მერეც უჭირთ ბრაზს მოერიონ, თუმცა, როგორც ერთ-ერთი პერსონაჟი ამბობს „მიუხედავად იმისა, რომ მათში რაღაც მოკვდა, რაღაც მაინც ცოცხალია და აკავშირებთ“. ეს რაღაცა საერთო მოგონებებია, საერთო წარსული, საერთო ადამიანები და მინაა უპირველესად კი, სიყვარული.

ამიტომაც, სიხისტის, უნდობლობის და ბრაზის მიუხედავად, მაინც ერთმანეთისკენ ხელის ცეცებით მიიწვევენ. ერთმანეთზე გულაცრუებულებიც კი ქვეცნობიერად მაინც ვერ ეგუებიან მოცემულობას – დაეძებენ გამოსავალს და ყოველი მათგანი ქვიშაში გამოორიყულ, უწყლოდ დარჩენილ თევზს ჰგავს, ის, ვისაც ზღვა აღარ აქვს და ისიც – ვინც ზღვასთან დარჩა.

პერსონაჟები თვითიდენტიფიკაციის პროცესშიც კი დგანან რეალობის წინაშე, რომელშიც აფხაზი მეგრულად მღერის და ქართველი აფხაზურად ლაპარაკობს. ამ ერთიან კოლორიტს იდიომები და

შაირებიც საერთო აქვთ, მხოლოდ მათთვის გასაგები. ომს გამარჯვებული არ ჰყავს - შესაბამისად ლოგიკურია ტექსტში გატარებული ლაიტმოტივი, რომელსაც ერთ-ერთი პერსონაჟი აჟღერებს: „ჩვენ ეს ჭირი ერთად უნდა გადაგველახა“... „ღმერთი ძალიან შორსაა, სოსიკ, ძალიან შორს. რაღაც სხვაა საჭირო, რაღაც მეტი, ვიდრე რელიგია. მეტი ვიდრე სიყვარული. სხვაგვარად ღმერთი ვერ მოგვამზადებს მისი განზომილების ტალღების მისაღებად. სოხუმში არ ინერებოდა ლექსები. სოხუმში კვდებოდნენ. კვდებოდნენ სოხუმში და იმავე დროს კვდებოდნენ ყველგან და ყოველთვის და ხანდახან და სამარადჟამოდ კვდებოდნენ გაგრამიცი და ტყვარჩელში, ოჩამჩირეშიც და გუდაუთაშიც, გულრიფშიც და გალმიც...“ [8.264]

გურამ ოდიშარიას მხატვრული ტექსტები მაგალითად, რომანი „სათვალისიანი ბომბი“ ომის კონსტატაციაცაა. იგი თითქოს უკვე ემოციებისგან დაცლილი და გამოფიტული მოგვითხრობს ომის საშინელ ფაქტებზე. რომანის ფინალში კი მჟღავნდება ტექსტის იდეა – შურისძიება, რომელიც ჰუმანიზმის წინაშე მარცხდება, როცა სისხლის აღებით შეპყრობილი კაცი, მტერს – მამის მკვლელს ცოცხლად ტოვებს, მეტიც – მას სიცოცხლეს უნარჩუნებს. ომის სიმწარესა და ტრაგიზმს შერეული ირონიით და რაფინირებული კომიკურობითაა გადმოცემული ამბის სიბრყველიც. ტექსტები გაჟღენთილია ნოსტალგიით. პერსონაჟები ვერ ელევინ ბედნიერ წარსულს. ვერ ეგუებიან სხვანაირ ქალაქს, ხალხს, სულს... ქალაქს რომელსაც სოხუმის ნაცვლად დაერქვა „სუხუმი“.

მწერლის შემოქმედებასთან ზიარების შემდეგ ორივე მხარეს უცილობლად შერიგების სურვილი გაგვკრავს და იმ მზიან, ხალისიან, სიყვარულით და მეგობრობით სავსე, ზღაპრულ ზღვისპირეთში ყოფნის წყურვილი გვიბიძგებს გამოვნახოთ გამოსავალი -საერთო ენა.

პროფესორი ნანა კუციია გურამ ოდიშარიას შემოქმედებაზე საუბრისას აღნიშნავს: „ოდიშარია ყვება ქალაქის სურნელს – ევკალიპტების, ლიაცინიების, მაგნოლიების დამბანგველ არსმატს შეზავებულს ზღვის მლაშე სურნელს და მოხალული ყავისას... დადის პოეტი თავის ქალაქში, რომელიც სულშიდა შეარჩინეს, ხსოვნის ტალანებში, რომ არ დასძალოს, დაძლიოს ვერაგმა ფიქრმა: „მქონდა იგი თუ მომაგონდა?!“ [13.293]

ამრიგად, კარგი ლიტერატურული ტექსტი ყოველთვის ასრულებს თავის მისიას. როგორც ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი სალომე კაპანაძე აღნიშნავს: „კულტურა ახერხებს იმას, რასაც პოლიტიკოსები ვერ აღწევენ ხოლმე. ეს ფაქტი იმ კანონზომიერებაში ჯდება, რომლის თანახმად, შემოქმედი ყოველთვის იღებს ვალდებულებას

დაეხმაროს ადამიანს საკუთარ თავში სიმართლე მოიძიოს. ეს პროცესი მუდმივ კავშირშია კულტურის, როგორც კაცობრიობის კეთილი ნების ფუნდამენტის აღიარებასთან და სიკეთის, სიყვარულისა და მშვიდობის დასამკვიდრებლად“. „სიძულვილითა და დეჰუმანიზაციით დაზაფრულ სივრცეში ადამიანები იწყებენ გამოსავლის ძიებას და ამ დროს ცხადი ხდება, რომ „მშვიდობის ტაძრამდე“ მისასვლელი გზის მეტი წილი, ზოგადად, კულტურაზე გადის.“ [12. 165]

ქართველებისთვის, ისევე როგორც ყველა ავტოქთონი ხალხისთვის, ბრძოლა, ომიანობა და კონფლიქტები თანმდევი პროცესია, ის ყოველ ეპოქას თავის დაღს ასვამს და აისახება საზოგადოებაზეც. შესაბამისად ვითარდება სახელწიფო და კულტურული პროცესიც. სწორედ კულტურისა და ხელოვნების მნიშვნელობის გათვალისწინებითაა საგულისხმო ლიტერატურა კონფლიქტთან მიმართებაში. ნაშრომის ფარგლებში გამოკვლეულმა მწერლებმა შექმნეს დოკუმენტური, ავტობიოგრაფიული, მხატვრული, ისტორიული ნარატივი, რომელშიც ჩანს როგორ აისახა ომი საზოგადოებაზე და კერძოდ, მწერლობაზე.

საგულისხმოა, რომ მწვავე დაპირისპირებისა და უმძიმესი შედეგების მიუხედავად, არც ერთი ავტორი ეთნოკონფლიქტის საკითხს არ უდგება ეგოცენტრულად, მათ ნარატივში ვერ იპოვით სიძულვილის შემცველ მესიჯებს და ნეგატიურ შტრიხებს დაპირისპირებული მხარის მიმართ. ხელოვანები ამ ისტორიულ კრახს აღიქვამენ საერთო გაჭირვებად და არა ერთი რომელიმე მხარის დანაშაულად, რაც სავსებით სწორი აქცენტი და ჯანსაღი დამოკიდებულებაა, რადგან თუ პირად თვალსაწიერს გავცდებით, საკუთარი ტრაგედიის მიუხედავად სენტიმენტებს გადავდებთ, აღარ დაინერება მხოლოდ იმაზე, თუ რა გვავნო ომმა კონკრეტულად ჩვენ და დავინყებთ საუბარს იმაზე, თუ რა დაფუშავეთ ერთმანეთს. სწორედ მაშინ დავიძვრებით შერიგებისკენ. სწორედ ამგვარი კონტექსტი მიგვაჩნია ჰუმანიზმისა და ურთიერთსიყვარულის მაღალ გამოვლინებად და პრაგმატულ ნაბიჯად. მით უფრო, რომ დრომ გვაჩვენა – დაპირისპირებას მხოლოდ კოლაფსისკენ მივყავართ, ერთად სიმღერას კი – სოხუმში. უახლესი ქართული მწერლობის მთავარი სათქმელიც სწორედ ეს გახლავთ.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ავალიანი ლალი, „ჭაბუა ამირეჯიბიდან აკა მორჩილაძემდე“, თბ., 2005;
2. რატინი ირმა, „თანამედროვე ქართული ლიტერატურული პროცესი“ – ჟურნალი „ჩვენი მწერლობა“, №24, თბ., 2011

3. მორჩილაძე აკა, „ფალიაშვილის ქუჩის ძაღლები“, თბ., 1995
4. სადღობელაშვილი ნინო, „ბამბაზიის სამოთხე“, თბ., 2005
5. ფხაკაძე თამარი – „კროსვორდი“, თბ., 2006
6. ფხაკაძე თამარი, „ომი თუ მშვიდობა“, თბ., 2006
7. ფხაკაძე თამარი, „ბოსტანი კონფლიქტის ზონაში“, თბ., 2010;
8. ოდიშარია გურამ, „პრეზიდენტის კატა“. თბ., 2007
9. ოდიშარია გურამ, „სათვალისანი ბომბი“, თბ, 2009
10. ოდიშარია გურამ, „ზღვა რომელიც შორია“, თბ., 2013
11. კუპრეიშვილი ნონა, „სიტყვის დეგუსტაცია“, თბ, 2013;
12. კაპანაძე სალომე, კონტექსტი – წერილები ქართულ მწერლობა-სა და კულტურაზე“, თბ., 2016
13. აფხაზეთის ქართული მწერლობის ისტორიიდან, ტომი II, თბ, 2017
14. ძნელაძე სოფიკო, – „პოსტმოდერნისტული ტენდენციები თანამედროვე ქართულ რომანში“, თბ, 2014

ყოველდღიური ყოფა კონფლიქტის ზონის მიმდებარე სოფლებში

მარიამ ხაზალია

მაგისტრი

**ივანე ჯავახიშვილის სახელობის
თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი**

ნაშრომში აფხაზეთის კონფლიქტის შემდგომ დე-ფაქტო საზღვრის მიმდებარე მოსახლე ადამიანების ყოფას ეთოგრაფიულ ქრილში განვიხილავთ. კვლევა ეყრდნობა საველე-ეთნოგრაფიული კვლევის მეთოდებს: ჩართულ დაკვირვებასა და ნახევრად-სტრუქტურირებულ ინტერვიუს.

კონფლიქტები და გამყოფ ხაზებთან არსებული ადამიანთა ყოველდღიურობის შესწავლა ანთროპოლოგიური კვლევების ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი სფეროა. კონფლიქტები გავლენას ახდენენ ადამიანის იდენტობის განცდაზე, შეხედულებებზე, აღქმებსა და ზოგადად ყოველდღიურ ყოფაზე. საზღვრები ის ჩარჩოებია, რომლებიც შეიძლება დაირღვეს. კომუნიკაცია ადამიანებისთვის უმნიშვნელოვანესი სოციალური მოთხოვნილებაა, ხოლო ხელოვნურად შექმნილი დაბრკოლებები აბრკოლებს კომუნიკაციას და მასზე მიმდინარე პროცესების წყალობით გადაიქცევა ისეთ ადგილად, რომლის გადალახვასაც ადამიანები ნებისმიერ ფასად ცდილობენ.(2.128)

ადგილობრივი მოსახლეობის საჭიროებები ენგურს გაღმა და გამოღმა ხელს უწყობს ეკონომიკურ და ჯანდაცვის საჭიროებებს. ენგურის ხიდი ის ბარიერია, რომელზეც მიმდინარე პროცესები ვერ მოიშალა სხვადასხვა დაბრკოლებებით, რასაც საფუძვლად უდევს კულტურული, ეთნიკური თუ ენობრივი ჰომოგენურობა ენგურს გაღმა და გამოღმა მცხოვრებ მოსახლეობაში (2.128).

საქართველოში პოსტსაბჭოთა პერიოდში წარმოქმნილმა კონფლიქტებმა 1992-1993 წლებში, აფხაზეთში დე-ფაქტო საზღვრები წარმოქმნა, რამაც აფხაზეთის მიმდებარე სოფლებში გამყოფი ხაზის გაჩენა გამოიწვია. ამ პროცესებმა მჭიდროდ დაკავშირებული ადამიანების ურთიერთობა შეაფერხა. მდინარე ენგურს გაღმა მცხოვრებმა მოსახლეობამ იძულებით დატოვა თავისი საცხოვრებელი და გალის რაიონის სოფლებში დასახლდა. კონფლიქტის რეგიონიდან იძულებით გადაადგილებულებს არ გააჩნდათ ეკონომიკური სიკეთეები. მალევე შეიქმნა სპეციალური ცენტრები, სადაც მოხდა დევნილების სოციალური და სამედიცინო მომსახურების განევა. კონფლიქტის სანყის

ეტაპზე იძულებით გადაადგილებულ პირთა ნაწილი ადგილობრივ მოსახლეობასთან ერთად ცხოვრობდა. ისინი ასევე კომპაქტურად დაასახლეს აფხაზეთის მიმდებარე სოფლების ცენტრალურ ადგილებში, კლუბებსა და სკოლის შენობაში. „დევნილობის საწყისი ეტაპი მარტივად არ დანყებულა. იყო ოჯახები სადაც 60 ადამიანი მიიღეს“ (ინფორმ 1: 2.12.2018).

აფხაზეთსა და დანარჩენ საქართველოს შორის დე-ფაქტო საზღვარი გადის მდინარე ენგურზე. მთავარი გადასასვლელი ხიდი კი მდებარეობს სოფელ რუხსა და ჭუბურხინჯს შორის. რუხის ანუ ოცარცეს ხიდი მთავარი გამშვები პუნქტია.¹ გარდა რუხის ხიდისა, არსებობს რამდენიმე მოქმედი გადასასვლელი, რომლებიც პერიოდულად იხსნებოდა და იხურებოდა, ესენია: ხურჩა-ნაბაკევის, შამგონა-თაგილონის, განმუხური-ფიჩორი-ნაკარლალის, ორსანტია-ოტობაიის და რუხის. მიუხედავად პოლიტიკური დაძაბულობისა მოსახლეობა ბოლო პერიოდამდე ახერხებდა არსებული გადასასვლელებით სარგებლობას. 2016 შამგონა-თაგილონის გადასასვლელი დაიხურა, ამას მოჰყვა 2017 წელს ხურჩა-ნაბაკევის და ორსანტია-ოტობაიის გზის გადაკეცვა (ზანთარაია თ. 6.03.2017). დღეისათვის მოსახლეობა გამოიღმა მხარეს გადმოსვლას მხოლოდ ენგურის ხიდით ახერხებს. ხშირია ეთნიკური აფხაზების კონტაქტი ენგურს გამოიღმა. სარგებლობენ სხვადასხვა სოციალური, ჯანდაცვისა და საგანმანათლებლო პროგრამებით. მოსახლეობის ყოფითი ეთგვაროვნება ქმნის ერთიან სივრცეს და უწყვეტ კავშირებს ერთმანეთს შორის. რაც გამოიხატება საქორნილო კავშირების შენარჩუნებაში². აფხაზეთიდან დევნილი ახალგაზრდები თხოვდებიან ზუგდიდი რაიონში ან დევნილებს მოჰყავთ ადგილობრივები. რაც უფრო აახლოებს ადამიანებს დაძაბული პოლიტიკური მდგომარეობის ფონზე.

კონფლიქტის ხაზის მიმდებარე სოფლები არ კარგავენ კავშირს ენგურს გაღმა ნაპირთან. მიმდებარე სოფლების ცხოვრებაზე გავლენას ახდენს ურთიერთობები დე-ფაქტო საზღვრის გაღმა და გამოიღმა. საზაფხულო და საშემოდგომო სამუშაოებზე სპეციალური საბუთების მეშვეობით ან არალეგალური გზებით კვეთენ მდინარე ენგურს. გამყოფი ხაზის გასწვრივ მუდმივად მიმდინარეობს კომუნიკაცია როგორც სოციალური ისე ეკონომიკური კუთხით.

ორსანტია ოტობაიის, ხურჩა-შამგონის, განმუხური ფიჩორის და შამგონა-განმუხურის დაკეტვის შედეგ გალის რაიონის სოფლების მოსახლეობას უწევს დამატებით 25-30 კილომეტრის გავლა რუხის

1 იხ.სურათი 1

2 რაც დამახასიათებელი იყო ზუგდიდის და გალის მოსახლეობისთვის უძველესი დროიდან.

ხიდამდე და იქედან სავაჭროდ ზუგდიდში გადმოსვლა.¹ ზუგდიდში, როგორც სავაჭრო ქალაქში გალიდან ხშირად გადმოდის მოსახლეობა. ყველა ინფორმანტი აღნიშნავს, რომ გალის ბაზარი ძალიან ძვირია². ზოგი ამბობს, რომ სანამ საბჭოთა პასპორტი მოქმედებდა თავისუფლად შეეძლოთ მიმოსვლა და თხილის შეგროვება, თუმცა თითო ტომრის გადმოტანა საბაჟოზე 50-60 მანეთი ჯდება.

როდესაც გალა-გამოღმა დაკავშირებულ სოფლებს შორის კომუნიკაცია შეუფერხებლად მიმდინარეობდა, მოსახლეობა გამოღმა სოფლებში დასაქმებული იყო ხიდებზე, გალმიდან გადმოტანილ საქონელს ადგილობრივები ტვირთავდნენ, ასევე უწევდნენ ტრანსპორტირებას. „სოფელ ხურჩაში გადაადგილება არ ჭირდა, ადამიანი გზაზე არ დარჩებოდა, 60-70 ტაქსი დადიოდა“ (ინფორმ. 2: 27.03.2019).

ერთ-ერთი ყველაზე აქტუალური პრობლემა გამყოფ ხაზს გაღმა და გამოღმა მცხოვრები მოსახლეობისათვის თხილის ჩაბარებაა. აფხაზეთის მოსახლეობა ენგურს გამოღმა აბარებდა თხილს. 2010 წლიდან, როდესაც თხილის ღირებულებამ აინია, გამოღმა სოფლებში მცხოვრებმა მოსახლეობამ გახსნა თხილის ჩამბარებელი პუნქტები. ასეთი სავაჭრო პუნქტები არსებობდა ორსანტიან-ოცობაიის ხიდთან, ასევე ხურჩა-ნაბაკევის მიმდებარე ზოლში. „რამდენ ადგილას ჰქონდათ „ტოჩკები“ გახსნილი და ვინ ამზადებდა თხილს ვინ იცის., მეც მქონდა „ყაზარმა“, რომელიც დავხურე, რადგან თხილის მოსავალი აღარ იყო გაღმა“ (ინფორმ. 3: 02.03.2019).

მოსახლეობა გამყოფი ხაზის გადაკვეთას აფხაზეთის მხრიდან უფრო მარტივად ახერხებს, ვიდრე დანარჩენი საქართველოდან გადასვლას. იმისათვის, რომ გამოღმიდან მოხერხდეს ენგურს გაღმა გადასვლა, საჭიროა ახლობლები და კონტაქტები აფხაზეთში, რომელიც მოწვევას გაუკეთებს გამყოფი ხაზის გადაკვეთის მსურველს. თუ საბუთების გაკეთებას ვერ მოახერხებენ დე-ფაქტო საზღვრის აქეთ დარჩენილები, მაშინ ურეკავენ ნათესავეებს და იგებენ რა ხდება მათ საკარმიდამო ნაკვეთსა და სამეზობლოში. „იქ მათი ყოფა არის ბრძოლა არსებობისთვის, იქ მაინც შენი სახლია და შენი წინაპრების საძვალე. იქ რომ არ იცხოვრო ისე ვერაფრით გაითავისებ იმას, რაც იქ ხდება. ჩვენ ჩვენი და ვერაფრით იქ და ფაქტობრივად გალის რაიონი დავიბრუნეთ. ჩვენი გალის რაიონი დავიბრუნეთ გალის ქართველებმა“ (ინფორმ. 4: 02.05.2019). აქედან წამსვლელს დამრჩენები ხშირად აბარებენ იქ დარჩენილი სამეზობლოსა და საცხოვრებელი სახლების

1 იხ.სურათები: 2,3,4,5,

2 ენგურს გაღმა საჭიროება არის ბოსტნეულზე, ხილზე, მინერალურ წყლებზე და ყველზე.

მდგომარეობის გაგებას.

გამყოფ ზოლზე ხშირად აკავებენ აფხაზეთისკენ მიმავალ მოსახლეობას. ძირითადად აკავებენ საზღვრის უკანონო გადაკვეთისას. „50 მეტრის იქით ხელაჲ შენს საქონელს, თუმცა ვერაფერს გააკეთებ, რომ გადახვიდე დაგიჭერს, იმიტომ, რომ „გრანიცა“ გადის“ (ინფორმ. 5: 06.04.2019). სასაზღვრო ზოლში არსებული ვითარება ყოველდღიურად იცვლება. სოფელ თავილონში ხშირია საზღვრის გადაკვეთისას დაპატიმრებები, მდინარეზე სათევზაოდ გასულებს სჭირდებათ ნებართვა. ზაფხულში მდინარე ენგურის ორივე მხარეს ხშირად თევზაობენ და ბანაობენ. გაღმა მხარეს მოსახლეობას სათევზაოდ ყოველ დღე ნებართვის აღება სჭირდებათ ჯარისკაცებისაგან. გამოღმა მხარეს კი არა. „ჩემი სახლის უკნ ტყეა, თუ ტყეში შეხვალ, შეიძლება დაგიჭირონ“ (ინფორმ. 6: 2.06.04.2019).

გამყოფ ხაზზე ხშირად იცვლება ვითარება პოლიტიკური რეჟიმის მიერ. 2015 წელს შამგონ-თავილონის და განმუხურ-ფიჩორის გადასასვლელების გაუქმებას, მოჰყვა 2017 წელს ხურჩა-ნაბაკევისა და ორსანტია-ოტობაის გადასასვლელების დახურვა. თუ მოსახლეობა გადმოდის 2017 წლამდე უპრობლემოდ დღეს მათ ზუგდიდში წასასვლელად რამოდენიმეჯერ უწევთ ტრანსპორტის გამოცვლა და დამატებითი კილომეტრების გავლა. თანამედროვე პირობებში აფხაზეთში მიმოსვლა არ არის მარტივი. არასრულწლოვნებისთვის რუსულად ნათარგმნი დაბადების მოწმობა ანუ ე.წ. „სპრავკა“ გამოიყენება რომელსაც სპეციალური მოწვევა სჭირდება. გამოღმიდან მოწვევით ვინც მიდის აფხაზეთში, მას სოხუმში უკეთებენ მოწვევას. დოკუმენტი გაიცემა, სადაც მითითებულია ვის ოჯახში იქნება სტუმარი. მოწვევა ვადიანი საბუთია. პირველ ჯერზე 10 დღიანია, მეორე ჯერზე შეიძლება გაიზარდოს დღეების რაოდენობა, ვადების მიხედვით იზრდება მოწმობის გასაკეთებელი ფასი. აფხაზური პასპორტის მისაცემად პიროვნება აფხაზეთის მოქალაქე უნდა იყოს და მშობლებიდან ერთ-ერთს უნდა ჰქონდეს აფხაზური პასპორტი. მათ დროებით შეუძლიათ ფორმა №9 აიღონ დროებითი მიმოსვლისთვის, რის შემდეგაც ლებულობენ საცხოვრებელ ნებართვას. აფხაზეთში ბოლო დრომდე მოქმედებდა აფხაზეთის მწვანე პასპორტი, დროებითი ფორმა №9 და „ბინადრობის ნებართვა“, ბოლო დროს გაუქმდა მწვანე აფხაზური პასპორტი. ინფორმანტები აღნიშნავენ, რომ ბოლო რეფორმის შედეგად მხოლოდ საცხოვრებელი ნებართვის“ მქონეებს შეეძლება გადმოსვლა გამყოფ ბარიერებზე. საცხოვრებელი ნებართვა იქნება ერთი და ამ ძველებს

1 „სპრავკა“, პერთვარი ბლანკია, რომელსაც სოფლის გამგებელი ხელით ავსებს, ესაა ნახევარგვერდიანი დოკუმენტი, ფოტოსურათით

ვადა რომ გაუვათ, აღარ გაიცემა.

გამყოფი ხაზის გაღმა და გამოღმა მიმდინარე ვითარება გავლენას ახდენს მოსახლეობის ყოველდღიურ ყოფაზე, ეკონომიკურ შესაძლებლობებზე, კომუნიკაციის ხარისხზე. მოსახლეობა ორივე მხარეს შეეჩვივა არსებულ ვითარებას, მიმოსვლასთან და პასპორტების ხშირ ცვლასთან დაკავშირებით მიმდინარე პროცესებს. მოსახლეობა ვერ გადადის ენგურს გაღმა იმიტომ, რომ ვერ ახერხებენ საბუთების დამზადებას. მხოლოდ მონვევით შეიძლება გადასვლა. ხოლო გაღმიდან უფრო ინტენსიური პროცესები მიმდინარეობს და ყოველდღიურად გადმოდიან მთავარ ხიდზე სხვადასხვა საჭიროებისათვის. უფრო მეტად გადმოდიან სავაჭროდ, დღესასწაულებზე ყიდულობენ სხვადასხვა პროდუქტებს, გადმოდიან ნათესავებთან და ასევე ყოველთვიური სოციალური დახმარების მისაღებად, რომელსაც საქართველოს მთავრობა უხდის¹.

კონფლიქტის ზონა სპეციფიკური ადგილია, იმიტომ რომ ყოველთვის არის დაძაბულობის კერა და რადგან საზღვარი ხელოვნურად შექნილი ბარიერია, ის მენტალურ საზღვრად ვერ განიხილება. ამით კი ნათელი ხდება გამყოფი ხაზის მნიშვნელობა, რომ ის დამაკავშირებელია ხალხისთვის, თუმცა აპოლიტიკურად ის რეალური ბარიერია ამავედროულად, რადგან მისი კონტროლი მიმდინარეობს და მთავარი გადასასვლელი პუნქტზე მხოლოდ მწყობრში მოყვანილი საბუთებით ხდება კომუნიკაცია. ის გამორიცხავს თავისუფალ მიმოსვლას. რადგანაც ენგურს გაღმა ორივე მხარე ქართული მოსახლეობაა ეს კიდევ უფრო მარტივს ხდის ურთიერთობებს მოსახლეობაში, რადგანაც მიმდინარე საერთო პროცესები, გაზიარებული ღირებულებები, ცხოვრების წესი და კომუნიკაცია უფრო დამაკავშირებელია, ვიდრე გამთიშავი.

სურ.1 რუხის(ოცარცეს) ხიდი

1 იხ.სურათი 6

სურ.2 ხურჩა ნაბაკევის დაკეტილი გადასასვლელი

სურ.3 განმუხური-ფიჩორის დაკეტილი გადასასვლელი

სურ.4 შამგონა-თავილონის დამაკავშირებელი დაკეტილი სარკინიგზო ხიდი

სურ.5 ორსანტია-მეორე ოტობაის დამაკავშირებელი დაკეტილი ხიდი

სურ.ნ დევნილები ავტობუსის გაჩერებასთან

გამოყენებული ლიტერატურა:

- 1) ზანთარაია თამარ, აფხაზეთ სამეგრელოს ადმინისტრაციულ საზღვარზე ორი გამსვები პუნქტი ჩაიკეტა(2017), რადიო თავისუფლება <https://www.radiotavisupleba.ge/ა/გადასასვლელები-ადმინისტრაციულ-საზღვარზე-afkhazettan/28353542.html>
- 2) Khutsishvili Ketevan, 2006, Across the Enguri Border:Lives Connected and Separated by The Borderland Between Georgia and Abkhazia, Eurasian Borderlands Spatialing Borders in The Aftermath of State Collapse.Pp 107-131, Editors:Bringe, Tone, Toje, Hege. Palgave.

ინფორმანტები:

- 1) (ინფორმ 1: 2.12.2018)
- 2) (ინფორმ. 2: 27.03.2019)
- 3) (ინფორმ. 3: 02.03.2019)
- 4) (ინფორმ. 4: 02.05.2019)
- 5) (ინფორმ. 5: 06.04.2019)
- 6) (ინფორმ. 6: 2.06.04.2019)

ილორის ტაძარი – ისტორია და თანამედროვე მდგომარეობა

სატიან ალანი

მაგისტრი

საქართველოს შოთა რუსთაველის
თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტი

აფხაზეთში არსებული ხუროთმოძღვრული ძეგლები ქართული ხელოვნების შემადგენელი ნაწილია. ეს არის ისტორიული მესხიერების ერთ-ერთი ხელშესახები საბუთი, რომლის უგულვებელსაყოფად ხშირად ხდება ხელოვნური ჩარევა და სინამდვილის სახეცვლილება. აფხაზეთი რომ საქართველოს განუყოფელი ნაწილი იყო, ამას მონუმობს საუკუნეების წინ აგებულ ტაძრებზე ქართული წარწერები და არქიტექტურულ ფორმათა ერთიანი ხაზი.

შუა საუკუნეების ერთ-ერთი გამორჩეული ძეგლი აფხაზეთის ტერიტორიაზე არის ოჩამჩირის რაიონის სოფელ ილორში არსებული წმინდა გიორგის ეკლესია, აგებული XI საუკუნის პირველ ნახევარში. ესაა დარბაზული ტიპის ერთაფსიდიანი ნაგებობა, რომელსაც სამი მხრიდან სხვადასხვა დროის მინაშანები აქვს. ტაძარი მნიშვნელოვანია როგორც არქიტექტურულ-მხატვრული მახასიათებლებით, ასევე აღმოსავლეთ ფასადზე არსებული ლაპიდარული წარწერებით, რომელსაც უდიდესი წყაროთმცოდნეობითი მნიშვნელობა აქვს.

ილორის ტაძრის მნიშვნელოვნებაზე მეტყველებს ისტორიული ცნობები. ვახუშტი ბატონიშვილი აღნიშნავს: „ზღვის კიდეზედ არს ილორის ეკლესია წმინდა ილორისა. უგუმბათო, მცირე, მდიდარი და შემკული“. [1.306] სამწუხაროდ, დღევანდელი მდგომარეობით ეკლესია არც მცირეა და არც უგუმბათო, თუმცა ამაზე ოდნავ მოგვიანებით.

არქანჯელო ლამბერტის ცნობით, ილორის ტაძარში ინახებოდა ძვირფასი ქვებით შემკული ხატები, მაგრამ გაქურდვის საშიშროება არ არსებობდა. ლამბერტის სიტყვებით „ამ წმინდანის შიში მარტო აქაურებს კი არა აქვთ, არამედ თვით აფხაზებს და თურქებსაც, რომელნიც მოკლებულნი არიან სარწმუნოების სინათლესა“. [2.4]

ტაძარი მჭიდროდაა დაკავშირებული წმ. გიორგის კულტთან, რომელიც საქართველოს მფარველ წმინდანად მიიჩნევა და უამრავი ეკლესია სწორედ მის სახელზეა აგებული. თუმცა მრავალრიცხოვან ძეგლებს შორის ილორი გამორჩეულია. გადმოცემის თანახმად, წმინდანის სხეული 365 ნაწილად დაიყო და საქართველოს წმ. გიორგის სახელზე აგებულ ტაძრებში დანაწილდა. ვახუშტის ცნობით საქართ-

ილორის ტაძარი, 1898 წელი

ველოს ყოველ გორაკსა თუ მთაზე წმ. გიორგის სახელობის ეკლესიაა აგებული და ყოველი დღე მისი ხსენებისააო. [3.50]

ილორის ტაძრის მნიშვნელობასა და სინმინდებე მეტყველებს უძველესი საკულტო რიტუალებიც. რაც საუკუნეების მანძილზე არსებობდა სამეგრელოში და სწორედ ამ ტაძარში ხდებოდა მისი აღსრულება. სერგი მაკალათიას თქმით, „ილორში მლოცველი გამოუღვეველი იყო. ყოველდღე დიდძალი მხვეწარი მოდიოდა შესაწირით და საკლავებით. მოჰქონდათ ადამიანის სიგრძის ჩამოქნილი სანთლები, ველრხცლის მავთულები და მოჰყავდათ კურატი ან ცხვარი“. [4.348]

ეკლესიის რესტავრაცია რამდენჯერმე მომხდარა. მათ შორის უადრესი ცნობა მოგვეპოვება XVII საუკუნეში ლევან II დადიანის პერიოდზე (1611-1647წწ.), ცნობილია მის მიერ ეკლესიაზე შეწირული წმ. გიორგის ხატიც. შესაძლებელია ეკლესიის მოხატვაც მაშინ მომხდარიყო. 1736 წელს ტაძარი თურქებს გადაუნვათ. ვახუშტის ცნობით „მოვიდნენ ოსმალნი ილორს, არამედ ხატნი, ჯუარნი და საკმარნი ეკლესიისანი დაეხიზნათ. შეუდვეს ცეცხლი, მოწვეს ეკლესია და აღძარცვეს კრამიტი ბრძენისა და მოსპეს დახატულობანი“. [5.99] ამის

ილორის ტაძარი, 1938 წელი

შემდგომ საფუძვლიანი აღდგენითი სამუშაოები ჩატარებულა ოდიშის მთავრების მიერ. რიგით მესამე რესტავრაცია ტაძარს ჩაუტარდა XIX საუკუნეში, მეფის რუსეთის პერიოდში. [6.215]

XX საუკუნის დასაწყისში კათოლიკოს პატრიარქის ამბროსი ხელაიას უდიდესი ძალისხმევით ტაძარი გადაურჩა დედათა მონასტრად გადაკეთებას. ის ამბობდა, რომ ტაძარი ეროვნული სინმინდეა და დაუშვებელია მისი ხელყოფა, ვინაიდან დაკარგავდა ეროვნულ და რელიგიურ მნიშვნელობას. [7.550, 562]

XX საუკუნეში ტაძარს ორჯერ ჩაუტარდა რესტავრაცია. პირველი 1938 წელს, რომლის ფოტომასალაც მოგვეპოვება. ფოტოებზე კარგად ჩანს ძირითადი დარბაზის გვიანდელი მინაშენების მოცულობა. სამხრეთ სარკმლის ორნამენტი, დანარჩენ სარკმელთა საპირეები. შემდგომი სავარაუდო რესტავრაციის შესახებ უკვე 1986 წელს გაკეთებული საპროექტო განაცხადით ვიგებთ, რომლის მიზანი იყო ნაგებობის შეკეთება და ფასადებიდან გვიანდელი ნალესობის მოხსნა, თუმცა განხორციელების შესახებ ანგარიში არ მოგვეპოვება. ოკუპაციის შემდგომ პერიოდში ეკლესიას ორჯერ ჩაუტარდა ე.წ. რეკონსტრუქცია. გასაგები მიზეზების გამო ბოლოდროინდელ ცვლილებებზე მხოლოდ ფოტომასალის და ზედაპირული დაკვირვებების

მიხედვით შეგვიძლია ვიმსჯელოთ.

2018 წლის ზაფხულში და შემოდგომაზე ჩვენ საშუალება გვქონდა ადგილზე მოგვენახულებინა ტაძარი და ფარულად ფოტოებიც გადაგვეღო. მრავალგზის გადაკეთებული ტაძრის მდგომარეობა ფუნქციურად დამაკმაყოფილებელია. დღეს ყველანაირი პირობა არსებობს ლიტურგიული ნების აღსასრულებლად. შენობის კორპუსი დაცულია ნყლის გაყოვისგან, არ არსებობს ჩამონგრევის საფრთხე. თუმცა, მიუხედავად ამისა, ძალიან ბევრს ვსაუბრობთ ტაძრის სავალალო მდგომარეობაზე, რაც გამონეწულია არა ფუნქციური, არამედ არქიტექტურულ ფორმათა გაუმართაობით.

ილორის ტაძარი პირველადი სახით ერთაფსიდიანი სწორკუთხედში ჩაწერილი ეკლესიაა, საგრძნობლად ამალეებული კორპუსით. არქიტექტურულ ფორმათა სისადავესთან ერთად, ტაძრის მნიშვნელობაზე გავლენა იქონია ლაპიდარულმა ნარჩენებმა, წმინდა გიორგის კულტთან დაკავშირებულმა ლეგენდებმა და ტაძარში დაცულმა ხატებმა. მისი მნიშვნელობა საუკუნეების მანძილზე იზრდებოდა და შესაძლოა სამი მხრიდან მინაშენების გაკეთება ფუნქციური დანიშნულებით იყო ნაკარნახევი. სივრცის გაზრდა, რათა უფრო მეტი მლოცველი დაეცია ან უბრალოდ ეკლესიის მსახურებისთვის განკუთვნილი სათავსოს აუცილებლობა, როგორცაა ჩრდილოეთ მინაშენი, რომელსაც შესასვლელი მხოლოდ საკურთხევლიდან აქვს. არქიტექტურულ-ისტორიული ფორმებით ეს წმინდა ქართული ძეგლია, თუმცა დღევანდელი მდგომარეობა განსხვავებულ სურათს გვაძლევს.

ყველაზე დიდია დასავლეთით არსებული მინაშენი, რომელიც სიმაღლით ჩამოუვარდება ტაძრის პირვანდელ კორპუსს. ამიტომაც დასავლეთით ორი ფრონტონიანი არეა. პირველი - ტაძრის უძველესი კორპუსი შედარებით მაღალია, ფრონტონის ქვეშ კი რელიეფური ჯვრის გამოსახულება და მოჩუქურთმებული სარკმელია. ესაა ერთადერთი სარკმელი, თავისი საპირეთი, რომელიც სავარაუდოდ პირვანდელი სახითაა შემორჩენილი. დასავლეთით მეორე ფრონტონიანი არე უკვე გვიანდელი მინაშენისაა, საიდანაც ეკლესიის შესასვლელია.

ჩრდილოეთ ფასადის მინაშენი უკიდურეს აღმოსავლეთ მხარესაა. მას შესასვლელი მხოლოდ ინტერიერიდან აქვს. ხოლო სამხრეთ მინაშენიდან ტაძრის მეორე შესასვლელია. ამ ორ ფასადს მსგავსებაც ბევრი აქვს. მაგალითად ოთხი სარკმელი დასავლეთ მხარეს, რომელებიც საპირეებითაა მორთული, ასევე შემოუყვება დეკორაციული თალები. ორივე ფასადზე არსებული სარკმლის ორნამენტული არშია და დეკორაციული თალები ოქროსფრადაა გადაღებილი, მთლიანად შენობის კორპუსი კი შეთეთრებულია.

აღმოსავლეთ ფასადს ერთი უსაპირო სარკმელი აქვს. ფრონტონის ქვეშ წმინდა გიორგის რელიეფური გამოსახულებაა, რომლის მარჯვენა და მარცხენა მხარეს სხვადასხვა დონეზე წარწერებიანი ქვის ფილების მოხაზულობა ჩანს. თუმცა, წარწერის ფრანგმენტების ნახვა დღეს მხოლოდ ერთზე, მარჯვენა ქვედა კუთხეში არსებულ ფილაზე შეიძლება, რომელიც სილოგავას გამოკვლევით ორ, გალატოზის და გიორგი მთავარეპისკოპოსის წარწერას შეიცავდა. [5.98, 108]

გარდა შეთეთრებისა და გაუაზრებლად დადგმული გუმბათისა, თვალში უხეშად გვხვდება თანამედროვე კონდიციონების საშუალებები, რომელიც სამ ფასადზე წყვილ-წყვილადაა დამონტაჟებული. გათბობა-კონდიციონების დანადგარები ინტერიერშიც მკვეთრად თვალშისაცემად გილზება.

ეკლესიის ერთადერთი შესასვლელი დღეს დასავლეთიდანაა, საიდანაც ერთნავიან ნაგრძელებული დარბაზში ვხვდებით, რომელიც თალითაა გამოყოფილი საკურთხევლის ძველი კორპუსისგან. დასავლეთ დარბაზი სრულიად განსხვავდება საკურთხევლის წინ არსებული სივრცისგან. დაგებულია ღია ცისფერი ფილები, ინტერიერი ნათელია, რასაც განაპირობებს შეთეთრებული კედლები, სამხრეთ და ჩრდილოეთის მხრიდან გაჭრილი ოთხ-ოთხი სარკმელი.

საკურთხევლის წინ არსებული ერთნავიანი სივრცე, რომელიც ტაძრის უძველეს კორპუსს წარმოადგენს, გეგმით დასავლეთ-აღმოსავლეთ ღერძზე აქცენტირებული სწორკუთხედიანია. მასში ვხვდებით დასავლეთის ახალი მინაშენიდან, განიერი თაღოვანი შესასვლელით და შესვლისთანავე გვეუფლება განცდა, რომ ეს ორი დარბაზი აბსოლუტურად განსხვავდება არქიტექტურული თუ ეპოქალური თვალსაზრისით. ამ ძველ სივრცეშია მოქცეული სამხრეთ შესასვლელი, რომელიც კარიბჭეში გადიოდა. დღეს ეს მინაშენი ეკლესიის სათავსოდ გამოიყენება და მთავარი სივრცისგან ხის კარითაა გამოყოფილი. ჩრდილო-დასავლეთ კუთხეში მიშენებულია ხის მეორე სართული (პატრონიკე),- ეკლესიის მსახურთათვის ხელმისაწვდომი. ამავე კედელში სარკმლის გვერდით კარია გაჭრილი, რომელიც ჩრდილოეთ მინაშენს საკურთხეველთან აკავშირებს.

ძველ დარბაზში შემორჩენილია კედლის მხატვრობის ფრაგმენტები, მათ შორის რამდენიმე სრული სახით იკითხება. თუმცა, საერთო მდგომარეობით ფრესკები გაჭვარტლულია და საჭიროებს განმენდას. მხატვრობის გადალესვა-გადაღების მცდელობა არ ჩანს.

მიუხედავად მონდომებული გადაკეთებებისა, ავთენტური სახით შემოგვჩა სამხრეთ სარკმლის ორნამენტული საპირე თავისი თავსართით. დღეს ორნამენტები მუქ სპილენძისფერშია შეღებილი. თუმცა,

ილორის ტაძარი, 2018 წელი (ავტორის ფოტო)

ძველი ფოტოების მიხედვით, შეგვიძლია ვიმსჯელოთ ორნამენტული მოტივის თავისებურებებზე.

თავსართის ფორმა ნახევარწრიულია ბოლოებში აკეცილი ჰორიზონტალური ხაზებით. ორნამენტის საფუძველს წარმოადგენს S ფორმით მოხრილი ლერო, რომელიც სამი წვრილი ღარისგან შედგება. S მოტივი ბოლოში ყლორტის ფორმას იღებს, საიდანაც სამკუთხაბოლოიანი ფოთოლია ამოზრდილი. ერთი შეხედვით ფოთლის ფორმა ვაზის მტევნის გამოსახულებასაც მოგვაგონებს. ვაზის გამოსახულებებს ვხვდებით ადრექრისტიანული პერიოდიდან მოყოლებული ქართული ჩუქურთმის განვითარების თითქმის ყველა ეტაპზე. რაც გამოწვეულია ქრისტიანულ სიმბოლიკაში ვაზის მნიშვნელობით.

ვახტანგ ბერიძის საფუძვლიანი შენიშვნით, S მოტივი, რომელიც X-XI საუკუნეებში გვხვდება თავდაპირველად მცენარეული იერით, მოგვიანებით კი ხისტ გეომეტრიულ სახეს ღებულობს. ილორის ორნამენტის მოტივი S-ის საწყის პერიოდს, X-XI საუკუნეებისას შეესაბამება. [9.371, 372]

აღსანიშნავია, რომ ერთი კონკრეტული მოტივის იდენტური კოპირება თითქმის არ ხდება. თითოეული ხუროთმოძღვარი განსხ-

ვაგებულ ვარიაციებს გვთავაზობს, რაც საერთო ჯამში ერთ ორნამენტულ მოტივს მრავალფეროვნებას ანიჭებს. სწორედ ეს შეიძლება ითქვას ილორის სარკმლის მორთულობასთან დაკავშირებითაც. მსგავსი მოტივის ჩუქურთმები გვხვდება სამთავისში, სამთავროში, იკვში, სპეთში, ყაურმაში. აქედან ჩანს, რომ განვითარებულ შუა საუკუნეებში ქართული ხუროთმოძღვრება იქმნება როგორც ერთი მთლიანი ორგანიზმი, სადაც სხვადასხვა კუთხის ოსტატები ერთმანეთს უზიარებენ თავიანთ ცოდნა-გამოცდილებას. ცხადია, ილორის ტაძრის ოსტატიც კარგად იცნობდა ამ პერიოდის ორნამენტულ რეპერტუარს და თავისი ინდივიდუალური მიდგომით შექმნა ქართული ხუროთმოძღვრებისთვის უდიდესი მნიშვნელობის ტაძარი სწორედ ეროვნული ტრადიციების მიხედვით.

დასავლეთ სარკმლის საპირის მორთულობისგან განსხვავებით, სადაოა აღმოსავლეთ ფასადზე არსებული წმ. გიორგის რელიეფური გამოსახულების ავთენტურობა. ანატოლი კაცია რელიეფს პრიმიტიულად და გვიანდელ დანამატად მიიჩნევს. [9.75, 76] თუმცა, შესრულების პრიმიტიულობის გარდა, შეიძლება რამდენიმე მნიშვნელოვანი ელემენტის გამოყოფა, რომელიც ღირებულებას მატებს ტაძრის საერთო მხატვრულ სახეს.

შარავანდის გარეშე წარმოდგენილი წმ. გიორგი დაბალი რელიეფითაა შესრულებული. მარცხენა ხელი ლაგამისთვის ჩაუჭიდა, მარჯვნივ კი ხმალი აქვს აღმართული. ცხენის ფეხებქვეშ იმპერატორ დიოკლეტიანეს გამოსახულებაა. თუმცა, მისი გვირგვინი არ ჩანს, სავარაუდოდ, დაზიანებულია. იმპერატორის ფიგურა სტატიკურია, თითქოს მიწაზე კი არ ენარცხება, უფრო ჰაერშია გაჩერებული. მინიმალისტურადაა დამუშავებული ცხენის გამოსახულებაც, რომელსაც ოთხივე ფეხი მოძრაობაში აქვს. თუმცა, მაინც ძალიან სტატიკურია. მხოლოდ რამდენიმე წერილი ხაზით არის დამუშავებული ძუა, ხოლო მთლიანი ტანი გლუვადაა დატოვებული, თავზე კი პირობითად გამოსახულია თვალები და ყურები.

ყველაზე დიდ ყურადღებას იპყრობს წმ. გიორგის გამოსახულება, რომელიც ასევე ძუნადაა შესრულებული. თუმცა, სახეზე თვალების და ცხვირის გარდა, ვხედავთ წვერის კონტურს, რაც ესოდენ იშვიათია წმ. გიორგის იკონოგრაფიაში. შედარებით დეტალურია სამოსის დამუშავება. აბჯარი მცირე ზომის კუბებადაა დანანევრებული. წაგრძელებული მოხაზულობისაა კაბის დაბოლოება თითქოს ხაზს უსვამს წმ. გიორგის მნიშვნელობას ფილაზე გამოსახულ ფიგურათა შორის. ყურადსაღებია აგრეთვე, რომ წმ. გიორგი შარავანდის გარეშეა წარმოდგენილი, რაც სრულიად უცხოა წმინდანის იკონოგრაფიისთვის.

ტლანქად დამუშავებული გამოსახულებები, პირობითი მონასმები და განელილი ექსპრესიული ფორმები, შარავანდის გარეშე წარმოდგენილი წმინდა მხედარი რელიეფს XI საუკუნის ხალხურ მოტივით შექმნილ რამდენიმე ნიმუშს უახლოვდება.

ხალხური მოტივითაა შექმნილი XI საუკუნის ჯრუჭის რელიეფები. ორივე რელიეფი დასავლეთ შესასვლელთან იყო მოთავსებული ორ მოზრდილ ფილაზე. პირველში წმ. მხედრების გვერდით ხელაპყრობილი ფიგურაა გამოსახული. უჩვეულოა მათი დამუშავება. გლუვი, აბსოლუტურად დაუმუშავებელი ზედაპირით, ყოველგვარი დეკორაციული მორთულობის გარეშე. სახეები ოვალურია, თვალები გამოკვეთილად ვიწრო. ფიგურები დაბალი რელიეფით, უხეშად ამოკანრული კონტურებითაა გამოყვანილი. გამოსახულებათა პირობითობის და დაბალი რელიეფის მიუხედავად, ილორის წმ. გიორგის რელიეფთან მსგავსებას ვიპოვით ამავე ფასადის მეორე ფილაზე. სადაც იგივე, წმინდა მხედრების მიერ გველეშაპის და დიოკლეტიანეს დათრგუნვის სცენაა განსხვავებული გამოსახველობითი ფორმებით წარმოდგენილი. აღსანიშნავია, რომ წმინდანები ილორის მსგავსად, აქაც შარავანდის გარეშე არიან გამოსახულნი. დეტალიზებულია სახის ნაგრძელებული ოვალი, სადაც დიდი ზომის თვალები გადაბმულია წარბებზე და ცხვირზე. დეკორაციული ელემენტების შემოტანა იგრძნობა სამოსის და უზანგის დამუშავებაში. თხელი, ძირითადად უხეშად ამოკანრული ხაზები პირობით ფიგურებს ექსპრესიულობას მატებს. საერთო ჯამში კი ილორის რელიეფის მსგავსად, ზოგი ადგილები გლუვია, ზოგან კი მცირედი მახვილებია დასმული.

ილორის წმ. გიორგის გამოსახულებას ძალიან ჰგავს საჩხერის მხარეთმცოდნეობით მუზეუმში დაცული ფილა, რომელიც სავარაუდოდ კაცხის მონასტრიდან უნდა იყოს. [10.224] ფიგურის მხოლოდ თავია გადარჩენილი, შესაბამისად, რთულია განსაზღვრა წმინდა მხედარია თუ არა. მაგრამ შესრულების მანერით ბევრი საერთო აქვს ილორის წმ. გიორგისთან. გამოსახულება შარავანდის გარეშეა. სახის მოხაზულობა აქაც ნაგრძელებულია, თუმცა კი ეს უფრო ნიკაპის ფორმაა ვიდრე წვერი. პირობითობას მატებს ყურების უჩვეულოდ ფართო და ნახევარწრიული მოხაზულობა. საინტერესოა, იყო თუ არა სამოსი ისევე დეკორაციულად გაფორმებული როგორც ეს ილორის წმ. გიორგის შემთხვევაშია. თუმცა, ამ ორ რელიეფს მაინც ძალიან ბევრი აქვს საერთო.

ზემოთ აღწერილ რელიეფთა დაკვირვებით იკვეთება რამდენიმე დეტალი, რომელიც ილორის წმ. გიორგის რელიეფს როგორც გამოარჩევს სხვა ძეგლებისგან, ასევე საერთო მახასიათებლებს ანი-

ჭებს. პირველი, რაც თავიდანვე გამოიკვეთა, ესაა ხალხური მოტივის გავლენა, რომელიც XI საუკუნის სხვა რელიეფებისთვისაც ნიშანდობლივი იყო. ფიგურათა პირობითი გამოსახვა და ძუნწი დეკორაციული დეტალები მას აახლოვებს ამავე საუკუნის ისეთ რელიეფებთან, როგორიცაა ჯრუჭის და კაცხის რელიეფური ფილაკები [11.43]

წმინდანის იკონოგრაფიული გამოსახვის სქემიდან გადახვევაა მისი შარავანდის გარეშე წარმოდგენა. ეს კიდევ ერთი მახასიათებელია, რაც ილორის წმ. გიორგის სხვებისგან გამოარჩევს. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, მეორე მსგავსი შემთხვევა ამავე საუკუნის ჯრუჭის რელიეფზე გვხვდება. ორივე მათგანი ხალხური ნაკადის ნიმუშია.

კიდევ ერთი იკონოგრაფიული „უზუსტობა“, რომელიც ეკატერინე გედევანიშვილს კარგად აქვს გამოკვეთილი, ესაა წმინდა გიორგის წვერით გამოსახვა. [3.29, 30] იკონოგრაფიული სქემის მიხედვით, წვერით გამოსახება წმ. თევდორე, ხოლო წმ. გიორგი უწვევრულია. მხოლოდ რამდენიმე რელიეფური გამოსახულების დასახელება შეიძლება, სადაც წმინდანი წვერით გვევლინება. ერთ-ერთია მრავალძალის ეკლესიის წმ. მხედრები, სადაც ორივე წმინდანი წარმოდგენილია გრძელი თმებით და წვერებით. შესაბამისად, მათი იდენფიცირება გველემანის და იმპერატორის გამოსახულების მიხედვითაა შესაძლებელი. ამ მხრივაც, ილორის ტაძრის რელიეფი ერთ-ერთი განსაკუთრებული მნიშვნელობის მატარებელია.

აქვე უნდა აღინიშნოს ერთი დეტალი, რომელიც ილორის რელიეფს გამოარჩევს, ესაა წმინდანის არა შუბით, არამედ ხმლით ხელში გამოსახვა. ეკატერინე გედევანიშვილის აზრით, შესაძლოა, ეს ლიტურჯურის ილუსტრირებითაა ნაკარნახევი, სადაც წმინდანის ატრიბუტად სწორედ ხმალია ნახსენები.

წმ. გიორგის გამოსახვის სხვადასხვა იკონოგრაფიული ტიპების ჩამოყალიბება წმინდანის პოპულარობით შეიძლება აიხსნას. არსებობდა მრავალი ხალხური ლეგენდა, რომელიც ხშირად აბსოლუტურად განსხვავებულ ისტორიას მოგვითხრობდა. [12.44] ილორის ტაძრის მნიშვნელობის ერთ-ერთი ასპექტი სწორედ წმინდანთან დაკავშირებული რწმენა-წარმოდგენები და რიტუალებია. აღმოსავლეთ ფასადზე არსებული წმ. გიორგის გამოსახულება სისადავით და იკონოგრაფიული სქემის თვითნებური ინტერპრეტაციით კიდევ უფრო განსაკუთრებულს ხდის ტაძრის მნიშვნელობას. საქართველოში მრავლადაა არქიტექტურულად დახვეწილი ტაძრები, რომლებიც საფასადო მორთულობითაც უფრო მდიდარია, მაგრამ ცოტა თუ იქნება ისტორიული, რელიგიური თუ სიმბოლური მნიშვნელობით იმდენად განსაკუთრებული, როგორც ილორის სახელოვანი ტაძარია.

დღევანდელ პირობებში, შეუძლებელია დადგინდეს წმ. გიორგის გამოსახულების პირვანდელი ადგილმდებარეობა. თუმცა, ვფიქრობ, ანატოლი კაციას მოსაზრება რელიეფის მოგვიანო დამატებაზე სადაოა. ვინაიდან ის ეკლესიას არა უშუალოდ წმ. გიორგის კულტთან, არამედ წინარექრისტიანულ წარმართულ ღვთაება ელირ ნიხას უკავშირებს. ამის დასტურად მოჰყავს მსგავსი დასახელების ქალაქები: ლაშკან-დარ ნიხა-ტყვარჩელი, ქიაჩ ნიხა-ჯგრედა. [9.16] ბევრად უფრო მნიშვნელოვანია ის ფაქტი, რომ რელიეფი ახლოს არის XI საუკუნის სხვა გამოსახულებებთან.

ილორის ტაძრის გადაკეთების პროცესს ხშირად ოკუპაციის შემდგომ პერიოდს მიაკუთვნებენ. რუსული მხარის უხეში ჩარევის მაგალითები კი მე-19 საუკუნიდან გვაქვს. ჯერ კიდევ მაშინ რესტავრაციის სახელით ხდებოდა ტაძრების გადაღებვა, ფრესკების ნაშლა და მრავალი სხვა ვანდალური ფაქტი, რომელიც ძეგლებს გამოუსწორებელ ზიანს აყენებდა. ამიტომაც, როდესაც ვსაუბრობთ ილორის ტაძრის შეცვლილ იერსახეზე, აუცილებლად უნდა ვიცოდეთ როგორი სახით იყო ის XX საუკუნის ფოტოებზე. ჩვენს ხელთ არსებული უძველეს ფოტომასალაზე დაყრდნობით შევეცდებით განვასხვავოთ რა იყო იქამდე და დღეს რა შეიცვალა.

ტაძრის სახეცვლილება ეტაპობრივად, საუკუნეების მანძილზე ხდებოდა, რასაც მონუმბს რამდენიმე ძალიან მნიშვნელოვანი ფოტოსურათი უადრესი ფოტო დაბეჭდილია 1898 წელს, სადაც ილორის ეკლესიის სამხრეთ-აღმოსავლეთ ნაწილი ჩანს. [13.132] ფოტო საკმაოდ შორიდანაა გადაღებული, მაგრამ აღმოსავლეთ ფასადზე წარწერებიანი ფილების კონტურები მაინც უნდა გამოჩენილიყო. თუმცა, ფილებზე გაკეთებულ წარწერებზე ნახსენები ისტორიული პირები სწორედ მე-11 საუკუნეში მოღვაწეობდნენ. არც წმ. გიორგის რელიეფური ქანდაკება ჩანს აღმოსავლეთ ფრონტონის ქვეშ. ამ ფოტოდან დანარჩენ ფასადებზეც შეიძლება მსჯელობა. ეკლესიას მხოლოდ ორი, სამხრეთ და ჩრდილოეთ მინაშენი აქვს. დასავლეთ მხარე მინაშენის გარეშეა. თუმცა, ვინაიდან ფოტო სამხრეთ-აღმოსავლეთ მხრიდანაა გადაღებული, დასავლეთ ფასადზე საუბარი რთულია.

დასავლეთით დამატებითი დარბაზი 1898 წლის ფოტოზე საერთოდ არაა, ხოლო აფხაზ ხელოვნებათმცოდნეს, ანატოლი კაციას მონოგრაფიაში ნახსენები აქვს ადგილობრივი მაცხოვრებლის მიერ მონოდებული ინფორმაცია, რომ ეს დარბაზი 1905 წელს გაკეთდა. ე.ი უძველესი ფოტოს გადაღებიდან 7 წლის შემდგომ. 1938 წელს გადაღებულ ფოტოებზე კარგად ჩანს, რომ ტაძრის დასავლეთიდან აღქმისას წინ იშლებოდა სამსაფეხუროვანი არქიტექტურული მასები. პირველი

და ყველაზე მაღალი უძველესი კორპუსი, რომლის ფრონტონის ქვეშ დასავლეთ ფასადის ერთადერთი სარკმელია მოჩუქურთმებული საპირით. მეორე ფრონტონიან საფეხურს ქმნის დამატებითი მინაშენი, რომელსაც სამხრეთ და ჩრდილოეთიდან ორ-ორი სარკმელი აქვს. დასავლეთით მესამე საფეხურია ორფერდად გადახურული თაღოვანი კარიბჭე. გამოდის, მეოცე საუკუნის დასაწყისში ტაძარს ჰქონდა სამი მხრიდან მინაშენი: ჩრდილოეთი და სამხრეთი მეტნაკლებად იგივე სახით შემორჩა. ხოლო დასავლეთი, რომელიც ადრე ორ ნაწილად, დამატებით დარბაზად და თაღოვან პორტალად იყო გააზრებული, დღეს ერთიან ნაგრძელებულ ნავს ქმნის. ორსაფეხუროვანი მინაშენი ჩანს 1986 წელს გაკეთებულ გენგეგმაზეც, რაც უდაოდ მიგვითითებს იმაზე, რომ დასავლეთ მინაშენის მოხსნა უახლოეს ათწლეულებში მოხდა. საპროექტო დოკუმენტის გეგმაზე და მე-20 საუკუნის ფოტოებიდან კარგად ჩანს, რომ ეს მინაშენი იყო ოდნავ უფრო ვიწრო, ვიდრე ძირითადი ტაძრის კორპუსი.

დასავლეთ მინაშენის სიგრძის გაზრდამ გვერდით ფასადებზე სარკმელთა რაოდენობის შეცვლა გამოიწვია. თუ ადრეულ ფოტოებზე ამ ფასადების დასავლეთ მხარეს ორ-ორი სარკმელია, დღეს თითოში ოთხი გვაქვს. 1938 წლის ფოტოებზე ჩანს, რომ სარკმლებს შემოუყვება ქვის ნახევარწრიული საპირეები ყოველგვარი ორნამენტული დამუშავების გარეშე. დღეს ეს სარკმლები ორნამენტულ საპირეებშია ჩასმული და თითოეული მათგანი დეკორაციულ თაღშია მოქცეული. ე.ი სამხრეთ-დასავლეთ და ჩრდილო-დასავლეთ მხარეს ოთხ-ოთხი სარკმელი და ამდენივე დეკორაციული თაღია. სულ რამდენიმე წლის წინ თაღები და საპირეები ვარდისფერი კანტებით იყო მორთული, დღეს კი ისინი ოქროსფერი საღებავითაა გადაღებილი.

ზემოთ ჩამოთვლილი მხატვრულ-არქიტექტურული მახასიათებლების განხილვით კიდევ ერთხელ მტკიცდება ტაძრის მჭიდრო კავშირი ქართული არქიტექტურის განვითარების მთავარ ხაზთან, რომელსაც ვერაფერი მოუხერხეს არქიტექტურულ ფორმათა დამახინჯებით და ფასადების გადაღებვით. ილორის ტაძარი ოდესღაც ჰარმონიული არქიტექტურული ფორმებით, დღემდე ინარჩუნებს ქართულ ელემენტებს.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. ჯანაშვილი მოსე, საქართველოს გეოგრაფია, თბ., 1904
2. ქობალია ნ., ყურესა მცირესა დაშთომილ ვართ, გაზ. კომუნისტი, 1990, 8 აგვისტო
3. გედევანიშვილი ეკატერინე, საქართველოს სიძველენი, თბ., 2018, N21
4. მაკალათია სერგი, სამეგრელოს ისტორია და ეთნოგრაფია, თბ., 1941
5. ახალაძე ლია, აფხაზეთის ეპიგრაფიკა, როგორც საისტორიო წყარო, წიგნი I, თბ., 2005
6. მიბჩუანი თეიმურაზ, აფხაზეთი, ნაწ. I
7. გამახარია ჯემალ, წმინდა აღმსარებელი ამბროსი ხელაია და აფხაზეთი, თბ., 2006 წ.
8. ბერიძე ვახტანგ, ქართული ხუროთმოძღვრების ისტორია, თბ., 2014, ტ. I
9. Кация А. К, Илори (памятник XI века), Сухуми, 1963
10. შუა საუკუნეების ქართული ქანდაკება, თბ., 2017
11. ხუნდაძე თამარ, დადიანი თამარ, შუა საუკუნეების რელიგიური ქანდაკება აფხაზეთში, კულტურული მემკვიდრეობა ოკუპაციის პირობებში, თბ., 2015
12. დადიანი თამარ, წმინდა გიორგის სახე რაჭის ქვის ქანდაკებაში, სამეცნ. ჟურნალი აკადემია, თბ., 2015
13. Ефимова И, Абхазия и в ней Ново-Афонский Симоно-Кананитский монастырь, 1898

**აფხაზური საცეკვაო დიალექტი და მისი
ურთიერთმიმართებითი ასპექტები
(მოკლე მიმოხილვა)**

ნათუნა დამიჩა

**ქორეოლოგი, ხელოვნებათმცოდნეობის დოქტორი
საქართველოს შოთა რუსთაველის
თეატრისა და კინოს უნივერსიტეტი**

აფხაზური ხალხური საცეკვაო ხელოვნება ქართული ქორეოგრაფიული ფოლკლორისა და მთლიანი ქართული კულტურის ერთ-ერთი შემადგენელი რგოლია. აფხაზური საცეკვაო დიალექტი მკვეთრად გამოხატული თვითმყოფადობით ხასიათდება და ამავე დროს ინარჩუნებს მჭიდრო კავშირს ზოგადქართულ სივრცესთან. საცეკვაო დიალექტში წარმოჩინდა როგორც ძირძველი არქეტიპები, ასევე მათზე დანერგილი თანამედროვე ანალოგები. აფხაზური კულტურის ფენომენის ძირითად განმსაზღვრელ ფაქტორს ისტორიული პერიპეტეიები, ცალკეული ეპოქალური შრეები, (იგულისხმება წარმართული, ქრისტიანული, მუსულმანური პლასტები), ასევე მარგინალური (სასაზღვრო) ფოლკლორისათვის დამახასიათებელ გავლენათა წრე და სხვ., წარმოადგენს.

აფხაზური ხალხური ქორეოგრაფია, ისევე, როგორც მთელი ქართული საცეკვაო ფოლკლორი წარმოადგენდა საკულტო-რელიგიურ და სანესო-საყოფაცხოვრებო რიტუალთა ერთ-ერთ ძირითად სამეტყველო ენას. რიტუალთა რაოდენობითა და მრავალფეროვნებით აფხაზეთი საქართველოს სხვა კუთხეებს არ ჩამოუვარდებოდა. აქაც, ისევე, როგორც სამეგრელოში, სვანეთსა და დანარჩენ რეგიონებში იცოდნენ ბუნების ძალებისათვის წვიმის გამოთხოვა, ბატონებთან დაკავშირებული სანესო ქმედება, მეხდაცემული და წყალში დამხრჩვალისადმი მიძღვნილი საკულტო რიტუალის შესრულება, დათვის მისწური ცეკვა – დათო-ბერიკული სანახაობების დიალექტური ნაირსახეობა, „აზარის“ დროს დოღი – თუშური დალაობის მსგავსი და სხვა. თუმცა, უნდა აღინიშნოს, რომ აფხაზური წეს-ჩვეულებები მეტ სიახლოვეს მეგრულ-სვანურ რიტუალებთან ამჟღავნებს, რაც უდაოდ მათ გეოგრაფიულ სიახლოვეს უნდა მიეწეროს.

საკულტო-რიტუალური ქმედებებიდან თავისი სიძველითა და განსაკუთრებულობით გამოირჩევა „ატლარჩობა“. ეს რიტუალი სამეგრელოშიც იცოდნენ „ოტლარჩობის“ სახელწოდებით. აქ ერთ-ერთ მთავარ

სამეტყველო ენას ცეკვა ქმნიდა.¹

„ატლარჩობის“ რიტუალი აღმოსავლეთ საქართველოში, ქართლსა და კახეთში, დაფიქსირებულ „თეთრი გიორგის მონა ქალის“ ცეკვასა და სტრაპონის მიერ აღწერილ, მსხვერპლშენიერვის რიტუალს ეხმიანება. გვიჩნდება მათი შედარების სურვილი და მსგავსებაც საცნაური ხდება. ამ აზრის განსამტკიცებლად ორი მიმართულებით მივმართავთ კვლევის განვითარების ვექტორს: 1. რიტუალთა გენეტიკურ-შინაარსობრივი ფაქტორი; 2. ვიზუალური, გამომსახველობითი საშუალებები.

სანამ ამ ორი მიმართულების განხილვაზე გადავალთ, უნდა აღინიშნოს, რომ „ატლარჩობა“ აფხაზეთში ნარმოდგენილია სამ ვარიანტად: 1. „წმინდა ვიტის ცეკვა“, ანუ ტრანსში ჩავარდნილი ქალის ფსიქონერვული „საცეკვაო“ ქმედება, 2. მეხდაცემული არსების, იქნება ეს ადამიანი თუ ცხოველი, დასაკრძალი განსანმენდავი რიტუალი; 3. ბატონებშეყრილთა საამებლად გამართული წეს-ჩვეულება.

უნდა აღინიშნოს, რომ „წმინდა ვიტის ცეკვა“ საუკუნეების განმავლობაში გასდევდა ევროპის ქვეყნების ყოფა-ცხოვრებას და როგორც ეპიდემია, მოდებული იყო საზოგადოებაში. არ იქნება საფუძველს მოკლებული, თუ ვიტყვით, რომ ამ დაავადებამ საქართველოშიც „მოიკიდა ფეხი“ და დაფიქსირდა სხვადასხვა საისტორიო მასალაში. „ითვლებოდა, რომ ამ ავადმყოფობის ღმერთს უყვარს მხიარულება და, ამიტომ კრუნჩხვებში ჩავარდნილი გოგონას გარშემო (უმრავლეს შემთხვევაში სწორედ გოგონები ავადდებოდნენ ამ ავადმყოფობით) ცეკვავდა ყველა, ვინც სახლში იყო ამ დროს. სახლი, სადაც ავადმყოფი იმყოფებოდა, სადღესასწაულოდ იყო მორთული“². ავადმყოფი ქალიშვილის ცეკვა ნელა იწყებოდა და თანდათან ტემპი მატულობდა. მთელ ღამეს მხიარულებაში ატარებდნენ, მღეროდნენ, აჩამგურსა და აჭარპანს ამღერებდნენ. მონაწილეები, როგორც ხანშიშესულები, ისე ახალგაზრდები, იცვამდნენ მხიარული ფერის ტანსაცმელს (ძირითადად თეთრს).

14 აგვისტოს, თეთრ-გიორგობას, სოფელ აწყურში გამართული სანესო რიტუალის შესახებ, ივ. ჯავახიშვილთან ვკითხულობთ: „ეკლესიას რომ შემოუვლიან, გალავანში შეკრებილი ხალხი ქუდ-მოხდილი ირგვლივ დგას და მონინებით ერთ-ერთს თეთრებში შემოსილს მოთამაშე მონა ქალს შესცქერის. მოცეკვავე შეუნყვებლივ, გატაცებით უვლის. იგი თეთრი გიორგის ხატის მონაა და ხატი აცეკვებს. დროგამოშვებით ქალს გულიდან გმინვა ამოუვარდება ხოლმე და

1 Ковач К., Песни кодорских абхазцев, Изд. Акад абхазского языка и литературы, Сухум, 1930, стр. 45.

2 იქვე.

იკრუნჩხება“.¹

ამ ორი ისტორიული ცნობის შედარებისას პირველი, რაც თვალ-შისაცემია, არის მოცეკვავე ქალის სიმბოლური, სინმინდის აღმნიშვნელი თეთრი სამოსი და „საცეკვაო ლექსიკა“, რაც სავარაუდოდ, ერთგვაროვანი თუ არა, მსგავსი მაინც უნდა ყოფილიყო, რადგან ტრანსში ჩავარდნილი ადამიანის კრუნჩხვითი მოძრაობები დიდად არ განსხვავდება ერთმანეთისგან. აქ ძირითადად, საქმე გვაქვს გამომსახველობითი საშუალებების ვიზუალურ ასპექტებთან, რომლის შინაარსობრივ ფაქტორს ქვემოთ განვიხილავთ.

„ატილარჩობა“, ასევე, იმღერებოდა მეხდაცემული ადამიანის ან ცხოველისადმი მიძღვნილი რიტუალის დროს, რომელიც ასე სრულდებოდა: „ელვით მოკლულ ცხოველს დებენ „აშვამკიათზე“, რათა ნაწილთა აზრით, მან არ შებღალოს „მინის დედოფლის“ სინმინდე, ხოლო სხვათა მტკიცებით, თავად დაღუპული ცხოველი არ ნაიბილნოს მიწაში დასაფლავებით“². ვფიქრობთ, მეორე ვერსია მეტად ახლოს უნდა იყოს აფხაზთა რწმენა-წარმოდგენასთან, რადგან გარდაცვალება სადღესასწაულო მსხვერპლშენივრვის რიტუალით გრძელდებოდა და სინმინდის ფაქტორი წარმართულ რიტუალში მნიშვნელოვანია. ასევე იდეური დატვირთვა აქვს ფერის სიმბოლიკას. მსხვერპლშენივრვის რიტუალის აუცილებელ პირობას წარმოადგენდა – „სამსხვერპლო ცხოველი უსათუოდ თეთრი უნდა ყოფილიყო“.³ სადღესასწაულო მსხვერპლშენივრვის დროს „ოჯახის (ან გვარის) ყველა წევრი თეთრებით იყვნენ შემოსილი და მორჩილების ნიშნად ყელზე მძიმე, რკინის ჯაჭვები ეხვიათ“⁴. მას შემდეგ, რაც მლოცველი წაიკითხავს მოკლე ლოცვას, „აშვამკიათის“ უკან, ნახევარწრეზე განლაგებული ხალხი, ორ გუნდად მღერის „აფ-რაშვა“-ს. „დამნაშავეები“ (მეხით დაღუპული არსების პატრონი ან ოჯახის წევრები ადამიანის შემთხვევაში – ხ. დამჩიძე) სამგზის დატრიალდებიან მარჯვნიდან მარცხნივ და პირჯვარს იწერენ, თუ, რა თქმა უნდა, ქრისტიანები არიან“.⁵ ამის შემდგომ, „აფ-რაშვა“-ს სიმღერის (ღვთაება აფის სადიდებელი – ხ. დამჩიძე) ქვეშ სრულდება საფერხულო „ღვთის ცეკვა“, რომლის დროსაც წრის

1 ჯავახიშვილი ივ., თხზულებანი თორმეტ ტომად, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ., 1979, გვ. 91.

2 Джанашия Н., Абхазский культ и быт, Христианский восток, Т. V, вып. III, 1916 г, стр. 166.

3 იქვე.

4 იქვე.

5 იქვე.

შუა ადგილას დგანან „დამნაშავეები“, ზოგიერთ ადგილას კი, მათაც აყენებენ ფერხულში და აიძულებენ იცეკვონ თავიანთი ყელზე შემოხვეული ჯაჭვებით“.¹ ხალხი მთელი დღის განმავლობაში მხიარულობს და მღერის „ღვთის სიმღერას“.

საგულისხმო და სიმპტომატურია, რომ „ატლარჩობის“ ერთ-ერთი ვარიანტის შემადგენელი ასპექტის, „ჰაერზე დამარხვის“ ტრადიცია უძველეს ანტიკურ კოლხეთშიც არსებობდა - კოლხები ხარის ტყავში გახვეულ მიცვალებულს ხეზე ჰკიდებდნენ. ძველ კოლხეთში ამ წესს მხოლოდ მამაკაცებისთვის იცავდნენ, ქალებს კი, როგორც მდებარე ბუნების მქონეს, მიწაში მარხავდნენ. „აშვამკიათზე“ მწოლარე გვამიც ხომ მიწიდან მოშორებულია – მიწა, მდებარი, ნაყოფიერება მეხდაცემულისთვის უწმინდურ ადგილად ითვლებოდა.

რიტუალი ცეკვით სულით ავადმყოფთა ერთგვარი მკურნალობის შესახებ სამეგრელოშიც „ატლერობის“ სახელით არის ცნობილი. მოცეკვავე „ავადმყოფი ამ დროს დახტის, ფეხებს გაუსვამს და თამაშობს“.² სამეგრელოში ავადმყოფი წმინდა გიორგის სახელობის ილორის ეკლესიის კარზე მიჰყავდათ. წმინდა გიორგი ცნობილი იყო როგორც ავზნიანებისა და სულით ავადმყოფების მკურნალი. ილორისა და ალერტის წმინდა გიორგის ხატობებზე – ილორობასა და ალერტობაზე – მათ განკურნებას ევედრებოდნენ. მნათე დააყენებდა ავადმყოფს ხატის წინ და დაამწყალობებდა. „შემდეგ ავადმყოფს ჯაჭვში სამჯერ გამოატარებდნენ, იგი ხოხვით შემოუვლიდა ეკლესიას და ეამბორებოდა ეკლესიის კედლებს“³.

ჯაჭვის სიმბოლიკას, სინმინდესთან დაკავშირებულ თეთრი ფერის სამოსს და განწმენდის ტრადიციას, აღმოსავლეთ საქართველოში სტრაბონის მიერ დაფიქსირებულ რიტუალშიც ვხვდებით. სტრაბონის აღწერილობის მიხედვით, ქართველი ერის მოდგმით დასახლებულ, ალბანეთისა და იბერიის საზღვარზე მდებარე მთვარის ტაძრის ქურუმები, დაჭერილ მსხვერპლს „კისერზე ჯაჭვს დაადებენ“⁴ და როდესაც ლახვარდაკრულ, მსხვერპლადშენიერულ „გვამს ერთს დანიშნულს ადგილას მიიტანენ, ყველანი თათავიანთ თავის განსაწმენდად

1 იქვე.

2 მაკალათია ს., სამეგრელოს ისტორია და ეთნოგრაფია, საქ. მხარეთმცოდნეობის საზ., თბ., ახალი გამოცემა, გვ. 351.

3 იქვე, გვ. 359.

4 ჯავახიშვილი ივ., თხზულებანი თორმეტ ტომად, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ., 1979, გვ. 90.

ფებს დაადგამენ ხოლმე“.¹

ივანე ჯავახიშვილი სტრაბონის მიერ აღწერილ სანესო ქმედებას, აღმოსავლეთ საქართველოში ტრადიციულ თეთრ-გიორგობის დღესასწაულს უკავშირებს: 14 აგვისტოს, სოფელ აწყურში, თეთრ-გიორგობას ქართლ-კახეთიდან, ქიზიყიდან, თუშ-ფშავ-ხევსურეთიდან „მოსული ხალხი ჯერ ეკლესიის გალავანს გარს შემოუვლის ხოლმე სამგზის, ან არა და შვიდგზისა; მარჯვნივ დასავლეთის კარებიდან იწყებენ სიარულს და მარცხნივ მიდიან, სანამ ისევ იმ კარებს არ მიადგებიან; ასე სამჯერ ან შვიდჯერ წინ მუდამ დედა-კაცები მიუძღვიან, მათ მამაკაცთა გუნდი მისდევს. ორივე გუნდი „დიდება“ გალობს ხოლმე რიგ-რიგად, ხან დედაკაცთა გუნდი, ხან მამაკაცთა გუნდი: „დიდება და ღმერთსა დიდიება, წმინდა გიორგი ცხოველო, შენს სალოცავად მოვალო“.² როგორც ვხედავთ, აქაც სარიტუალო სიმღერა ორ რიგად – ხან ქალთა, ხან მამაკაცთა მიერ სრულდება, ისინი მარჯვნიდან მარცხნივ მოძრაობენ, ისევე როგორც აფხაზურ „ატლარჩობაში“, როდესაც „დამნაშავეები“ ადგილზე ბრუნავენ ან ფერხულში დგებიან, თეთრ-გიორგობის რიტუალში კი ეკლესიის გალავანს უვლიან გარს; სტრაბონთან მას მსხვერპლი ეწოდება, აფხაზეთში კი ჯაჭვმებმულეები „დამნაშავეები“ არიან; სტრაბონის მონის შეწირვის რიტუალში მონას ადგამენ განსაწმენდად ფებს, „ატლარჩობაში“ მეხდაცემულს „აშვამკიათზე“ დებენ რომ მიწით არ წაიბილწოს. საგულისხმოა, რომ მთვარის სითეთრე არა მხოლოდ სანესო ქმედების სამოსის ფერია, არამედ თავად გიორგიც თეთრ-გიორგად იწოდება აღნიშნულ არტიფაქტში.

„თეთრ ტანისამოსში მონა ქალები ამ დროს საყდარს ჩოქვით გარშემოუვლიან. თითოს მათგანს კისერზე თეთრი გიორგის ეკლესიის მძიმე რკინის ჯაჭვი ადევს და ყველანი ნაზის ხმითა გალობენ და თანაც ანთებულ სანთლებს კედელზე აკრავენ“³. თეთრი გიორგის ნებაყოფლობით „შენირული“, ყელზე რკინის შანაშებმული მონათაგანი, ეკლესიის კარებთან საზოგადოების განსაწმენდად ეცემა.

აფხაზური „ატლარჩობისა“ და აღმოსავლეთ საქართველოში მთვარის ტაძრისა და თეთრი გიორგის სანესო რიტუალთა სტატიკური ანალიზის შემდგომ, მათი გენეტიკური წარმომავლობის ასპექტებსაც შევხებით. ვაპელირებთ რა არტიფაქტებით, ვასკვნიტ, რომ აფხაზური ჭექა-ქუხილის ღმერთი აფი, რომლის სადიდებად მეხდაცემულის გარშემო ორპირული „აფ-რაშვა“ იმღერებოდა და წრიული ფერხული,

1 იქვე.

2 იქვე. გვ. 91.

3 იქვე.

„ღვთის ცეკვა“, სრულდებოდა, აღმოსავლეთში – ჯაჭვებმულთა ნაზი გალობითა და ტაძრის გარშემო მსვლელობით, ასევე წარმართული ასტრალური ღვთაების- მთვარის, რომელიც შემდგომ წმინდა ან თეთრგოროგად ტრანსფორმირდა, სადიდებლის თანხლებით სრულდებოდა.

რაც შეეხება ტერმინს „ატლარჩობა“ (ათლე ჩობა) და თავად რიტუალს, საქართველოს უახლოესი ჩრდილოკავკასიელი ეთნოსებისთვისაც უცხო არ იყო. საქართველოს გეო-პოლიტიკური ადგილმდებარეობა განსაზღვრავდა ინფორმაციათა მიმოქცევის მასშტაბების სიდიდეს. კულტურათა გადინება-შემოდინების პროცესი დამახასიათებელი იყო საქართველოსთვისაც. ასეთ მცირე არეალურ სივრცეში, ესოდენ მრავალრიცხოვანი ეთნიკური ერთეულების განთავსების პირობებში, კულტურათა იდენტობა უცხო ვერ იქნება, მით უმეტეს, რომ კოლხეთი და იბერია, შემდგომში საქართველო, ყოველთვის კავკასიის ეპიცენტრს წარმოადგენდა როგორც ეკონომიკური, ასევე პოლიტიკურ-სოციალური თუ კულტურული თვალსაზრისით.

ოსეთში იცოდნენ „აღდარ ცოფაი“, ხოლო, ყარაჩაელები, ჩერქეზები, ყაბარდო-ბალყარელები მას „ჩოფას“ უწოდებდნენ. აქვე უნდა აღვნიშნოთ, რომ ტერმინი „ათლარ“ თათრულ ენაში (თათრეთი-რუსეთის ფედერაცია. თათრებს უწოდებდნენ იმ მონღოლებს, რომლებიც დღევანდელი რუსეთის ტერიტორიაზე – ძველ ოქროს ურდოში ცხოვრობენ) ცხენებს ნიშნავს. არ არის გამორიცხული, რომ ტერმინი „ატლარ“ მონღოლეთის მიერ საქართველოს დაპყრობის შემდგომ დარჩენილიყო, თუმცა, თავად რიტუალს გაცილებით ხანგრძლივი ისტორია აქვს. ოსური „აღდარი“ კი ბატონს, თავადს ნიშნავს¹, „ატლარჩობას“ ბატონებშეყრილთა საამებლათაც ხომ ასრულებდნენ. ჭეჭა-ქუხილისა და მუხის მტყორცნელი აფის გარდა ამ ფუნქციის მატარებლები იყვნენ აერგი (გიორგი) აითარი, აჟვეიპშაა (აჟვეიფშა მონადირეთა ღვთაებაც იყო). აქედან ცხადი ხდება, რომ წმინდა (თეთრი) გიორგიმ შეითავსა და გააერთიანა სხვადასხვა ღვთაების ფუნქცია. სწორედ ამიტომაც ღვთაება აფის სადიდებელი აღმოსავლეთში წმინდა გიორგისადმი – მთვარის ადგილმონაცვლე – მონადირეთა მფარველისადმი მიძღვნილმა „დიდებამ“ ჩანაცვლა. რაც შეეხება ტერმინს, „ჩოფა“, მისი ოსური ფორმა „ცოფოფაი“, ძალიან ჰგავს ქართულ ტერმინს „ცოფი“, რომელსაც სულხან-საბა ასე განმარტავს: „ცოფი არს გონება და ცნობა მოძარცვეული“². აქედან გამომდინარე, გვახსენდება საქართველოში

1 http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php/%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%A0_%E1%83%A9%E1%83%9D%E1%83%A4%E1%83%90

2 <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=list&d=8&p=2&w1=b &w2=b>

„ახალ მთვარესთან“ დაკავშირებული ზოგიერთი დაავადება (ავი ზნე) თუ საქციელი ადამიანისა, რომელიც ამ დროს აგრესიით გამოირჩევა. როგორც ვხედავთ, ისევ მთვარე შემოდის სააზროვნო სივრცეში, რაც „ატლარჩობის“, მთვარის ღვთაებისა და თეთრი გიორგის ერთიანობაზე მიგვანიშნებს.

ასე, რომ უძველესი სანესო რიტუალი, „ატლარჩობა“, რომელიც აფხაზეთში სრულდებოდა მეხდაცემული ადამიანის ან ცხოველის „დატირების“ დროს, ბატონებშეყრილი ავადმყოფის სანოლთან და ასევე, კრუნჩხვებში ჩავარდნილი ავადმყოფი ქალიშვილის მიერ, ეხმიანება „წმინდა გიორგის მონა ქალის ცეკვას“, რომელიც აღმოსავლეთ საქართველოშია დაფიქსირებული. მოცეკვავე ქალები თეთრი სამოსითა და სპეციფიკური ფსიქო-ნევრული მოძრაობებით, თეთრით შემოსილი კისერზე ჯაჭვებზე „დამნაშავე“-შენიშლები, განწმენდის რიტუალი, „დამნაშავეებისა“ და ეკლესიის მრევლის მარჯვნიდან მარცხნივ მოძრაობა, ორპირული „აფ-რაშვა“ და „დიდება“, მთვარისა და მისი ადგილმონაცვლე წმ. გიორგის სითეთრე დაპირისპირებული ჭეჭა-ქუხუილის ღვთაების, „აფის“ თეთრ გაელვებასთან, სამეგრელოში - „მოცეკვავე ავადმყოფის“ წმ. გიორგის სახელობის ილორის, სუჯუნის, ალერტის ხატობებზე ავადმყოფის ჯაჭვში სამჯერ გამოატარება და ხოხვით ეკლესიას შემოვლა, ამ უძველესი რიტუალების გენეტიკურ კავშირზე მიუთითებს.

აქედან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აფხაზურ „ატლარჩობას“, სტრაბონისეულ მთვარისა და აწყურის თეთრ-გიორგისეულ სანესო ქმედებებს მკვეთრად გამოხატული ურთიერთმიმართებითი კავშირურთიერთობა ახასიათებთ. ამ სამი საკრალური რიტუალის იდენტურობა სწორედ იმის მამტკიცებელია, რომ აფხაზური ხალხური შემოქმედება ერთიანი, მთლიანი ქართული კულტურის ძირძველი ნაწილია.

არსებობდა „ატლარჩობის“ სასცენო ვარიანტიც. ქორეოლოგი ავთანდილ თათარაძე „ატლარჩობას“ ასე განმარტავს – „მთიელთა ცეკვის ხასიათის აფხაზური ცეკვა, შესრულებული ძირითადად მამაკაცთა მიერ. ამ ცეკვაში მამაკაცები ზედმინევენით სწრაფ ტემპში ასრულებენ საცეკვაო ილეთებს. „ატლარჩობაში“ გამოიყენება მუხლებზე სიალი, სხვადასხვა სახის ჩაკვრები და ცერილეთები“.¹

სამეგრელოსა და აფხაზეთში გავრცელებული საცეკვაო-რიტუალური ქმედება „ატლარჩობა“ და სასცენო ვარიანტი ერთმანეთისაგან რადიკალურად განსხვავდებიან. „ატლარჩობას“ ინტერნეტსივრცეში მოპოვებული რამდენიმე აუდიო ვარიანტის შედარების საშუალება

1 თათარაძე ა., ქართულ ცეკვათა განმარტებანი, თბ., 1986, გვ. 28.

მოგვეცა. <https://soundcloud.com/universiteti/atlarchobamaTi> ხასიათი და ტემპო-რიტმიც განსხვავებულია. მიუხედავად ამისა, გაურკვეველია სხვადასხვა სარიტუალო ქმედების შემადგენელი „ატლარჩობა“, როგორ იქცა სცენაზე ავთანდილ თათარაძის მიერ აღწერილ, მამაკაცთა მიერ შესრულებულ, ტექნიკური ილეთებით დატვირთულ „ატლარჩობად“. შესაძლოა, აქ სარიტუალო ნაწილს სწავფი, საცეკვაო ნაწილი ებმოდება და სწორედ ეს დეტალი იქნა გაზიარებული დამდგმელი ქორეოგრაფების მიერ. „წესისამებრ, „შარათინის“ დამთავრების შემდეგ გუნდი ასრულებს ატლერჩობ(პ)ას ან რომელიმე საცეკვაოს და იწყება ცეკვის მეორე ნაწილი – ვაჟთა ცეკვა ცერებზე“.¹ დღევანდელ სასცენო ხალხურ ქორეოგრაფიაში „ატლარჩობა“ აღარ გვხვდება, თუმცა რამდენიმე ათეული წლის წინ მას აფხაზეთის სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლი ცეკვების – „აიბარკრასა“ და „შარათინის“ – შემდგომ ასრულებდა.

პირველი არ ვიქნები, თუ ვიტყვი, რომ საქართველო მრავალსახოვანი ფოლკლორული პალიტრით ყოველთვის იმსახურებდა და იმსახურებს როგორც ქართველ, ისე უცხოელ მკვლევართა ყურადღებას. უძველესი დროიდან მოყოლებული დღემდე ქართული მატერიალური თუ სულიერი შემოქმედების ნიმუშები ხვდებოდა უცხოტომელი მოგზაურების აღწერილობებში. მატიანეს შემორჩენილი, მათ მიერ დაფიქსირებული მასალა უძვირფასესი და უმნიშვნელოვანესია ჩვენი წარსულის შესაცნობად. საყოველთაოდ ცნობილია, რომ შავი ზღვიდან კასპის ზღვამდე განფენილი დედამიწის არც თუ ისე დიდი ტერიტორია ეთნოსთა და შესაბამისად, დიალექტთა მრავალფეროვნებით გამოირჩევა.

აფხაზური კულტურის შესახებ მნიშვნელოვან ინფორმაციას გვანვდიან მოგზაურთა, განსაზღვრული დავალებებით წარმოგზავნილთა, ეთნოგრაფთა, მუსიკისმცოდნეთა და ისტორიკოსთა ფასდაუდებელი ნაშრომები და ჟურნალ-გაზეთებში მიმოფანტული ისტორიულ-ეთნოგრაფიული ცნობები: დიუბუა დე მონპერე აღწერს ქალსა და მამაკაცს შორის თავდაუზოგავ საცეკვაო შეჯიბრს, კ. მაჭავარიანი – ქალ-ვაჟთა ორპირულ ფერხულს, რომელსაც დასრულებისას ორი მელექსის შეჯიბრი ახლავს და ქალ-ვაჟის საცეკვაო დუელს, ძუკუ ლოლუა მოგვითხრობს ორ მწკრივად დანყობილი ფერხისას შესახებ სოლო მოცეკვავეების თანხლებით, ნ. დუბროვინი საბრძოლო ხასიათის „ჯიგიტკას“ აღწერს. ასევე მნიშვნელოვანია იაკობ რაინეგისა და პოლინა უვაროვას ისტორიული ხასიათის დოკუმენტაცია.

საბრძოლო ხასიათის ცეკვებიდან აფხაზეთში გავრცელებული იყო

1 თათარაძე ა., ქართული ხალხური ცეკვა, საქართველოს ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრი, თბ., 2010, გვ. 183.

„აბაზტა“, იგივე „ჯიგიტკა“, რომლის ანალოგს სამეგრელოში „ხინთქ-ირია“ ერქვა და „აშაცხირტრა“.

„აბაზტა“ ეს არის ცეკვა-წარმოდგენა არა თანამოაზრეების, არამედ მეომრების, მტრების, მოწინააღმდეგეების. იგი სრულდებოდა შემადლებულ ადგილას ორი შემსრულებლის მიერ ხანჯლებით. თვალახვეულ მოწინააღმდეგეებმა ფეხის მიწაზე დაკვრის ხმის მიხედვით უნდა გამოიცნოთ მტრის ადგილმდებარეობა და მოსალოდნელი მოქმედება¹. ზოგჯერ საცეკვაო შეტაკება მსხვერპლითაც სრულდებოდა. თუ ტერმინს „აბასტა“, აფხაზური ენობრივი დიალექტისთვის დამახასიათებეს წინსართს „ა“ მოვაცვილებთ და ბოლოსართს ქართულ ენაში სახელობითი ბრუნვის წინსართით „ი“ ჩავანაცვლებთ, სიტყვის ფუძე „ბასტ“ სულხან-საბასეული ტერმინის „ბასტი“ ანალოგს მივიღებთ. სულხან-საბა ორბელიანი კი თავის ლექსიკონში გვამცნობს: „ბასტი როკავი არს ფერხის ცემითა“² აქედან გამომდინარე, თუ შევადარებთ „აბასტასა“ და „ბასტის“ შინაარსობრივ ფაქტორს, ჩანს, რომ ორივე ფეხის მიწაზე ცემის, დაკვრის გამომხატველია. კიდევ ერთი ტერმინი შეგვიძლია შემოვიყვანოთ შესადარებელთა სივრცეში – სამხრეთ-დასავლეთ საქართველოს (აჭარა, ლაზეთი, შავშეთი, კლარჯეთი) საცეკვაო დიალექტური ნიმუში „დელი ხორუმი“ შეიცავს მოძრაობას „ბასმა“, რომელიც დაბეჭდვას, დატკეპნას ნიშნავს, ცეკვაში კი ჩაქოლვას (მტრის ხ.დ.) გამოსახავს.

საბრძოლო ხასიათის ცეკვათაგან აფხაზეთში „აბაზტა“-„ჯირითის“ გარდა იცოდნენ „აშაცხირტრა“ – ცეკვა ფეხის წვერებზე. საბრძოლო ცეცხლოვანი ცეკვა ხაზს უსვამდა ბრძოლაში გამარჯვებულთა ზეიმს. მოხუცთა მონათხრობის მიხედვით ცეკვა სრულდებოდა მამაკაცთა უზარმაზარი შემადგენლობით, რომელთაც მარცხენა ხელში გაშიშვლებული ხანჯლები ეკავათ, დოლთა გრიალში წრეზე სწრაფად, ისრებივით მიჰქროდნენ და თან ყვიროდნენ: „ახა, ხაირა ამარჯაკუა!“³ ცეკვა „აშაცხირტრა“ წარმოადგენდა თეატრალიზებულ წარმოდგენას, რომელიც ასახავდა აფხაზი ეთნოსის მეომრულ, საბრძოლო წარსულს, გმირულ ხასიათს. თუმცა ვთვლი, რომ ეს ცეკვა შორეულ წარსულს არ უნდა ეკუთვნოდეს. სავარაუდოა, იგი XIX საუკუნით თარიღდებოდეს.

1 Дубровин Н., История войны и владычества русских на Кавказе, Т.1, кн. II, СПб, 1871. стр. 20.

2 ორბელიანი სულხან-საბა, სიტყვის კონა ქართული, რომელ არს ლექსიკონი, ს. იორდანიშვილის რედაქციითა და წინასიტყვაობით, საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, თბ., 1949, გვ. 46.

3 Аргун А., Неугасающий огонь, Алашара~, Сухуми, 1982, стр. 9.

აფხაზეთში იცოდნენ მარტოხელა მწყემსის ცეკვა „ახჩა ზაცე იკუაშარა“ – სახასიათო თეატრალურ-ქორეოგრაფიული სანახაობა.

აფხაზურ ფოლკლორში დაღექილია სამონადირო ეპოსის ამსახველი უძველესი სახიობა „დათვის ცეკვა“ ანუ „ამეშიკუაშარა“.

„აიხუაკუაშარა“ – ასე უწოდებენ ცეკვას, რომელსაც სანახელში ჩამდგარი ორი მამაკაცი ყურძნის ნურვისას რითმულად მოძრაობს და საცეკვაო მოძრაობებს ასრულებს.

საფერხულო ცეკვათაგან აფხაზეთში ყველაზე პოპულარულად „აურააშა“, „აიბარკრა“, და „შარათინი“ ითვლებოდა. საქორნილოდ მიჩნეული ზოგიერთი ცეკვა („აიბარკრა“, „შარათინი“) სამინათმოქმედო მაგიას უკავშირდებოდა და მოგვიანებით იქცა საქორნილოდ. აქაც შესაძლებელია პარალელის გავლება მთელ საქართველოში გავრცელებულ ფოლკლორულ ნაწარმოებთან „ავთანდილ გადინადირა“, რომელმაც ასევე მოგვიანებით შეიძინა საქორნილო ფერხულის ხასიათი.

„აურააშა“ სრულდებოდა მნიშვნელოვან დღესასწაულებსა და ქორწილებში. მკლავებჩაბმული მოცეკვავეები ნელ-ნელა შედიოდნენ მელოდიის ტაქტში, ინარჩუნებდნენ რა წრის ზუსტ ხაზს. მის ცენტრში იმყოფებოდა სოლისტი, რომელსაც განმრიგეს როლი ჰქონდა განკუთვნილი. იგი აჩვენებდა როგორ უნდა ემოძრავათ და წარმოთქვამდა შესაბამის სიტყვებს. დანარჩენები ერთხმად იმორებდნენ „აურააშა“¹.

„აიბარკრა“ ქართულად სიტყვა-სიტყვით „ხელჩაბმულს“ ნიშნავს. აფხაზურ-ქართულ ლექსიკონში კი მოცემულია „აიბარკაარა“ და განმარტებულია როგორც ნიშნობა, დანიდვა.² ა. არგუნი აღნიშნავს, რომ ეს ცეკვა ძირითადად შრომითი პროცესის დასასრულს სრულდებოდა როგორც შრომის ჰიმნი. მას მასობრივი ცეკვის, „შარათინი“, პირველსახედ თვლის. „აფხაზები „აიბარკრას“ ნაბდის ქვეშ მყოფი ნეფე-დედოფლის გარშემო ასრულებენ. „ფერხულის რომელიმე მონანილე, ნაბდის ქვეშ, შუა წრეში მდგარი ნეფე-დედოფლის ფეხებთან მათარახს ურტყამს, რათა ააცეკვოს, აახტუნოს, ცეკვა გამოაცოცხლოს“.³ როგორც ცნობილია, ხტუნვა სამონათმოქმედო რიტუალის ნაწილად მიიჩნეოდა. აგრარულ საქმიანობასთან დაკავშირებული ხალხური შემოქმედება კი დროთა განმავლობაში საქორნილოდ გარდაიქმნა, ორივე კი ნაყოფიერების სიმბოლურ დანაშრევს შეიცავს.

რაც შეეხება „შარათინს“, მ. ლაქერბაი აღნიშნავს, რომ ცეკ-

1 Кортва И., Абхазская народная песня, “Музыка,~ Москва, 1965, стр. 6.

2 გვანცელაძე თ., აფხაზურ-ქართული ლექსიკონი, „ინტელექტი“, თბ., 1012, გვ. 236.

3 გვარამაძე ლ., ქართული ხალხური ქორეოგრაფია, „ხელოვნება“, თბ., 1957, გვ. 24.

ვა „შარათინის“ მელოდია თავის დროზე სულაც არ იყო საცეკვაო. ამ მელოდიას სახალხო მთქმელი და მომღერალი, უსინათლო, ჟანა აჩბა თავისი სატირული სიმღერებისა და შაირებისათვის იყენებდა.¹ ა. თათარაძე მას წყვილურ ცეკვას უწოდებს: „აფხაზთა შორის დიდი პოპულარობით სარგებლობს ასევე აფხაზური წყვილური ცეკვა „შარათინი“, რომელსაც ასრულებენ, როგორც ცალკე ვაჟები, ასევე ქალებიც და ქალ-ვაჟთა წყვილებიც, რომელშიაც პარტნიორთა შორის ურთიერთობა წმინდა შეჯიბრის ხასიათს ატარებს. ამ ცეკვის მიზანი ანუ არსი წარმოადგენს „ცეკვას გაძლებამდე“, რის გამოც იგი თავისი შინაარსით სრულიად განსხვავდება ქართული წყვილური ცეკვებისაგან, განსაკუთრებით კი ქალ-ვაჟთა წყვილური ცეკვებისაგან, რომლებშიაც ქალ-ვაჟებს შორის ურთიერთობა ქალის კდემამოსილებას და ვაჟის რაინდულ ბუნებას ეფუძნება“.² თუმცა აქვე უნდა აღინიშნოს, რომ ცეკვაში შეჯიბრი აღმოსავლეთ საქართველოს მთის ცეკვებისთვისაც დამახასიათებელია.³ „შარათინი“ დინამიური ცეკვაა, ამ ცეკვაში მოცეკვავეები სისხარტესა და სიმარდეში ეჯიბრებიან ერთმანეთს: „სრულდება სიმღერის თანხლებით ქალ-ვაჟთა ან ცალ-ცალკე – ქალთა და ვაჟთა მიერ. ხალხურ ვარიანტში „შარათინს“ ცეკვავენ ორი ვაჟი, ქალ-ვაჟი ან კიდევ ორი ქალი. შეიძლება, იშვიათად ორ წყვილსაც ერთად ეცეკვას. ამჟამად „შარათინი“ სრულდება ქალ-ვაჟთა მიერ (რაოდენობა განუსაზღვრელია)“.⁴ ისტორიულ ცნობებში დაცული ინფორმაცია ქალისა და მამაკაცის თავდაუზოგავი საცეკვაო დუეტის შესახებ, სასცენო ვარიანტში გუნდურ, მასობრივ ცეკვად გარდაიქმნა.

ა. არღუნი „აფხაზური თეატრის ისტორიაში“ აღწერს ვაჟთა ახალგაზრდულ ცეკვას „აპსუალა“, იგივე „აფხაზურს“. როგორც მკვლევარი აღნიშნავს, ოდესღაც ის ძალიან პოპულარული იყო და სრულდებოდა, როგორც მასობრივი ცეკვის, ასევე დუეტის სახით. ხაზს უსვამს ცეკვის დინამიურობას, სისწრაფეს. ამ ცეკვისთვის ფეხის ცერებზე შესრულება იყო დამახასიათებელი.

ლირიკული ხასიათის აფხაზურ ცეკვებს განეკუთვნება ქალთა

1 ლაკერბაი მ., აფხაზური თეატრის ისტორიიდან, „ხელოვნება“, თბ., 1957, გვ. 15.

2 თათარაძე ა. ქართული ეთნოსი ქართული მუსიკალური ეთნოლოგიის შუქზე, ყოველთა ქართველთა მსოფლიო კონგრესი. ქართველოლოგიური სამეცნიერო სიმპოზიუმი თემაზე - საქართველო, ბიულეტენი №2, თბ., 1994, გვ. 77.

3 ცოცანიძე გ., ლუდის მოთხრობა, „პოლიგრაფი“, თბ., 2018, გვ. 69.

4 თათარაძე ა., ქართული ხალხური ცეკვა, საქართველოს ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრი, თბ., 2010, გვ. 183.

ცეკვა „ლალზინი“, რაც თარგმანში ნიშნავს „მისთვის“ (ქალისთვის).

საქორწილო სიმღერებიდან ასევე უნდა აღინიშნოს საქორწილო საცეკვაო („არირა“ ანუ „არკუაშარა“)¹. სამეგრელოში ქალ-ვაჟთა წყვილურ ცეკვას „აფხაზურ ლეკურს“ უწოდებდნენ. სავარაუდოდ, სახელწოდებიდან გამომდინარე ეს საცეკვაო ნიმუში აფხაზეთშიც უნდა ყოფილიყო გავრცელებული.

აფხაზი ეთნოგრაფები თავიანთ ნაშრომებში აღნიშნავდნენ აფხაზური ხალხური ქორეოგრაფიის მძლავრი მოდერნიზების შესახებ. ის, რაც დღეს აფხაზური საცეკვაო ფოლკლორში სასცენო ვარიანტითაა წარმოდგენილი, ძლიერ შორსაა ავთენტურობისგან. აქედან გამომდინარე, მეტად ფასეულია იმ ისტორიულ-ეთნოგრაფიული მასალის დაფიქსირება, რომელიც ავთენტურ დოკუმენტურ ინფორმაციას შეიცავს აფხაზური საცეკვაო დიალექტის შესახებ.

რაც შეეხება აფხაზურ საცეკვაო ლექსიკას და ხასიათს, ამ საცეკვაო დიალექტისათვისაც დამახასიათებელია სიმკვეთრე და დინამიკა, ცერილეთები, მუხლილეთები, ჩაკვრათა მრავალფეროვნება, ისევე როგორც კავკასიონის ქედის გაყოლებაზე ყოველ ქართულ საცეკვაო დიალექტს ახასიათებს მეტ-ნაკლები იდენტურობით. აფხაზური ცეკვის ძირითადი სვლა, ისევე, როგორც საქართველოს სხვა კუთხეების დიალექტებისათვის სადა სრიალა და რთულა სვლა არის დამახასიათებელი.

ავთანდილ თათარაძე წარმოადგენს აფხაზური ცეკვის ძირითად საცეკვაო ილეთებს:

- ფეხდაკვრით გასმურა;
- ფეხდაკვრით ბრუნე;
- ტყუპცერჩაკვრა;
- ფეხშლილი ჩაკვრა;
- ფეხშლითა და განბიჯით ჩაკვრა;
- წვივდაქნევით ცალცერზე ჩაკვრა;
- ცალცერზე ხტომით წინსვლა;
- ტერფდაკვრით ცერშედგომი.²

ხოლო თავში „ილეთთა განმარტებანი“ ცეკვა „შარათინის“ საცეკვაო მოძრაობებიდან (გვ. 319) მოცემულია:

- მუხლურა ორი ნაბიჯის დამატებით;
- ტერფდაკვრით ჩაკრული;

1 Аншба А, Абхазский фольклор и действительность, “мещниереба,” Тб., 1982, стр. 49.

2 თათარაძე ა., ქართული ხალხური ცეკვა, საქართველოს ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრი, თბ., 2010, გვ. 183.

ტერფდაკვრით ჩაკრული ბრუნით;
წვივდაქნევით ცალცერშედგომი (ცალცერდაკვრა);
განბიჯით ჩაკვრა;
განბიჯით ჩაკვრა ცალცერზე ბრუნით;
ტყუპმუხლზე სრიალი;

წარმოდგენილ ილეთთა ახსნისას კი (გვ. 368) ილეთების ქვეშ:
„მუხლურა ორი ნაბიჯის დამატებით“, „ტერფდაკვრით ცერშედგომი“,
„ფეხშლილი ჩაკვრა“, „ტყუპცერშედგომი“, „ფეხშლითა და განბიჯით
ჩაკვრა“, მითითებულია, რომ იხილოთ მთიულურისა და მოხეურის
(„ტერფდაკვრით ცერშედგომი“) აღწერა. გამომდინარე ფაქტიდან,
რომ საქართველოს აღმოსავლეთ მთიანეთისა და აფხაზურ საცეკვაო
დიალექტში ილეთთა, მოძრაობათა მსგავსება, ზოგჯერ იდენტურობა
ფიქსირდება, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აფხაზური საცეკვაო დიალექ-
ტი მთის დიალექტთა ჯგუფს განეკუთვნება და ურთიერთმიმართებით
კავშირშია არა მხოლოდ მთიულურ ცეკვასთან, არამედ რაჭულთანაც,
რომელმაც ასევე არასაფერხულო ნაწილში აღმოსავლეთის მთასთან
ანალოგიები გამოავლინა. დასკვნის სახით შეიძლება ითქვას, აფხაზური
საცეკვაო დიალექტი ერთიანი ქართული ხალხური ქორეოგრაფიული
სივრცის ნაწილია.

აფხაზეთში ცეკვა მიღებული იყო როგორც სიმღერის თანხლებით,
ასევე აფხიარცას (ჭიანურის ნაირსახეობა) და აჩანგურის (ჩონგური)
გამოყენებით. მთაში აჭარპანს ამღერებდნენ, რომელიც სალამურის
სახესხვაობას წარმოადგენს. გარდა ამ ინსტრუმენტებისა, არსებობდა
დასარტყმელი ინსტრუმენტებიც და ცეკვის მუსიკალური გაფორმე-
ბის სხვადასხვა მეთოდი. მიღებული იყო ტაში, რომლითაც ცეკვის
რითმი გამოიკვეთებოდა, იცოდნენ სიმებიან ინსტრუმენტზე ხელის
ცემა, მაგიდაზე, სკამზე დანის ტარით ან გაშიშვლებული ძვლით
რითმის თვლა, ასანთის კოლოფზე თითის ცემაფრჩხილების მხრი-
დან. ეს დარტყმები რითმულად იცვლებოდა შესრულებული მელო-
დიის მიხედვით. აფხაზეთში ჩხრიალა ინსტრუმენტებიც სცოდნიათ.
მაგალითად, კვადრატული ხის ჩარჩო, რომელიც თავისი მოწყობილო-
ბით გამოსცემდა ჩხრიალა ხმას. მისი ქართული ანალოგი „ჭრიალას“
სახელწოდებითაა ცნობილი. ცეკვის დროს იყენებდნენ ასევე „აგუც-
მაკიაგუას“ – დაფებს, რომლებიც შერხევისას ხვდებოდნენ რა ერთ-
მანეთს, გამოსცემდნენ ხმამაღალ ტაშის ხმას ცეკვის მოძრაობებთან
ერთად ტაქტში. მსგავსი იყო „აკინკიაგუა“, რომელიც სახელურზე დამ-
აგრებულ 12, ხის ერთმანეთთან მიერთებულ ბარის ფორმის ფირფი-
ტას წარმოადგენდა და ცეკვის აკომპანიატორად გამოდგებოდა. ამ
ინსტრუმენტებს განსაკუთრებით ქორწილში იყენებდნენ.

აფხაზური ხალხური სიმღერებისა და ცეკვების შეკრება-დამუშავება გასული საუკუნის დასაწყისში დაიწყო. ამ საქმიანობის სათავესთან ძუკუ ლოლუა იდგა. ძუკუ ლოლუას კეთილშობილი და საშვილიშვილო მნიშვნელობის საქმე მისი გარდაცვალების შემდგომ მისმა მოსწავლეებმა გააგრძელეს.¹

1931 წელს სოხუმის მუსიკალურ სასწავლებელთან ჩამოყალიბდა აფხაზეთის სიმღერისა და ცეკვის ეთნოგრაფიული სახელმწიფო ანსამბლი პლატონ ფანცულაიას ხელმძღვანელობით. ქორეოგრაფი ვლადიმერ აჩბა და მოცეკვავე მუთო კოვე შეუდგენენ საფერხულო სიმღერებისა და სხვადასხვა მასიური ცეკვების დამუშავებას. ვ. აჩბას ილეთი-მუხლებზე გასრიალება სცენის ერთი კიდიდან მეორემდე, ცეკვაში დამკვიდრდა „აჩბურის“ სახელწოდებით, რადგან მან პირველმა შემოიტანა და მას შემდეგ სრულდება. გარდა აფხაზური ცეკვებისა, ანსამბლი ასრულებდა საქართველოს სხვადასხვა კუთხეების საცეკვაო ნიმუშებს, მაგრამ ჩვენ ყურადღებას გავამახვილებთ აფხაზურ ცეკვებზე: „აფხაზური საქორწილო“, „აიბარკრაშარათინი“, „მონადირეთა ცეკვა“, „პარტიზანთა ცეკვა“, „მხედრების ცეკვა“, „ახალგაზრდების მასიური ცეკვა“, „აურააშა“, საცეკვაო ნაწყვეტი „ნართების ეპოსიდან“-ფრაგმენტი „სიმამაცე“, „ცეკვა ნაბდებით“, ლირიული ცეკვა „ბაღში“, „პაემანი“, ქალთა ცეკვა „სიყვარულის მოსასხამი“, „აჩუ-აჩუ“-ცხენოსნურ-სპორტული ცეკვა, „ცეკვა ხანჯლებით“, ქორეოგრაფიული სურათი „იარუმაა“ – ბ.შინქუბას საბავშვო პოემის მიხედვით, „ორთაბრძოლა“, ქორეოგრაფიული კომპოზიცია „სალხინო“, „მთიელნი“, „შეჯიბრი“, საკოლმეურნეო მასობრივი ცეკვა, „სამთა ცეკვა“, „ატლარჩოფა“, დაღესტნური ქალთა ცეკვა – „აჟუშინური“, „კიარაზ“, „მონადირული“, „ცხენოსნები“.

ამ ცეკვათა უმრავლესობა შექმნილ ცეკვებს განეკუთვნება. ძირძველ აფხაზურ საცეკვაო ნიმუშად მხოლოდ რამდენიმე თუ ჩაითვლება.

გასულ საუკუნეში სოხუმში „ოთხი სახელმწიფო ანსამბლი არსებობდა: სიმღერისა და ცეკვის, ცეკვის ანსამბლი „შარათინი“, სახელმწიფო კაპელა და ანსამბლი „გუნდა“, მათგან არც ერთი არ იყო ქართული“² გარდა ამისა არსებობდა არასახელმწიფო თვითმოქმედი სარაიონო ანსამბლები. ანსამბლებში სხვადასხვა დროს ცეკვებს დგამდნენ ქორეოგრაფები: როზენბეი აგრბა, ალექსეი ჩიჩბა, იოსებ

1 მასალა ამოღებულია წიგნიდან კალანდაძე ნ., კვიციანიძე მ., ტრადიციული მუსიკა ქართულ-აფხაზურ დიალოგში, „ტრიასი“, თბ., 2011.

2 კალანდაძე ნ., კვიციანიძე მ., ტრადიციული მუსიკა ქართულ-აფხაზურ დიალოგში, „ტრიასი“, თბ. 2011, გვ. 82.

ციმაკურიძე, ედუარდ ბებია, გივი ჩახავა.

აფხაზეთი ცნობილი იყო უხუცესთა ანსამბლებით. განსაკუთრებით გამოირჩეოდა გალის რაიონის სოფელ თავილონის, ოჩამჩირის რაიონის ფოფელ ათარის, გუდაუთის კულტურის სახლთან არსებული უხუცესთა ანსამბლი, სოფელ ბზიფის, ანსამბლი „აბჟიუა“, და ანსამბლი „ნართა“.

ანსამბლების რეპერტუარიდან ქართული სასიმღერო და ქორეოგრაფიული შემოქმედების ნელ-ნელა გაქრობამ 70-იან წლებში დღის წესრიგში დააყენა ქართული სიმღერისა და ცეკვის სახელმწიფო ანსამბლის შექმნის საკითხი, თუმცა ეს იდეა იმ დროს ვერ განხორციელდა და საბოლოოდ 1987 წლის 17 სექტემბერს გადაწყდა, ხელმძღვანელად ვეზდენ ოკუჯავა დაინიშნა. თუმცა განვითარებული პოლიტიკური პერიპეტეიების გამო ანსამბლს თბილისში გადმოსვლა მოუწია სადაც წარმატებით აგრძელებს შემოქმედებით საქმიანობას.

ამგვარად, ზემოაღწერილიდან გამომდინარე, შეგვიძლია ვთქვათ, რომ აფხაზეთი ხალხური ქორეოგრაფიული შემოქმედება და მისი დიალექტური ურთიერთმიმართების სპეციფიურობა, აღმოჩენილი სხვადასხვა განმსაზღვრებითი პარამეტრების დეტალებში, საერთო სტილისტიკაში ერთიანდება და მთლიანი ქართული ფენომენის მახასიათებელს ქმნის.

ბიბლიოგრაფია

1. გვანცელაძე თ., აფხაზეთ-ქართული ლექსიკონი, „ინტელექტი“, თბ., 1012
2. გვარამაძე ლ., ქართული ხალხური ქორეოგრაფია, „ხელოვნება“, თბ., 1957
3. თათარაძე ა., ქართული ხალხური ცეკვა, საქართველოს ფოლკლორის სახელმწიფო ცენტრი, თბ., 2010
4. თათარაძე ა., ქართული ეთნოსი ქართული მუსიკალური ეთნოლოგიის შუქზე, ყოველთა ქართველთა მსოფლიო კონგრესი. ქართველოლოგიური სამეცნიერო სიმპოზიუმი თემაზე-საქართველო, ბიულეტენი №2, თბ., 1994
5. თათარაძე ა., ქართულ ცეკვათა განმარტებანი, თბ., 1986
6. კალანდაძე ნ., კვიციანიძე მ., ტრადიციული მუსიკა ქართულ-აფხაზეთური დიალოგში, „ტრიასი“. თბ., 2011
7. ლაკერბაი მ., აფხაზეთი თეატრის ისტორიიდან, „ხელოვნება“, თბ., 1957
8. მაკალათია ს., სამეგრელოს ისტორია და ეთნოგრაფია, საქ.

- მხარეთმცოდნეობის საზ., თბ., ახალი გამოცემა.
9. ორბელიანი სულხან-საბა, სიტყვის კონა ქართული, რომელი არს ლექსიკონი, ს. იორდანიშვილის რედაქციითა და წინასიტყვაობით, საქართველოს სსრ სახელმწიფო გამომცემლობა, თბ., 1949
  10. ჯავახიშვილი ივ., თხზულებანი თორმეტ ტომად, საქართველოს სსრ მეცნიერებათა აკადემია, თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი, თბ., 1979
  11. Аншба А, Абхазский фольклор и действительность, «мецниереба, ~ Тб., 1982.
  12. Аргун А., Неугасающий огонь, « Алашара~, Сухуми, 1982.
  13. Джанашия Н., Абхазский култ и быт, Христианский восток, Т. V, вып. III. 1916 г.
  14. Дубровин Н., История войны и владычества русских на Кавказе, Т. I, кн. II, СПб, 1871.
  15. Ковач К., Песни кодорских абхазцев, Изд. Акад абхазского языка и литературы, Сухум, 1930.
  16. Коргуа И., Абхазская народная песня, «Музыка, ~ Москва, 1965.

აფხაზეთი XIX საუკუნეში რატროსკავიტული კარტოგრაფირება

პალარი კაკანაძე

დოქტორანტი

საქართველოს საპატრიარქოს

**წმ. ანდრია პირველწოდებულის სახელობის
ქართული უნივერსიტეტი**

აფხაზეთის ტერიტორია მუდამ იყო საქართველოს ორგანული ნაწილი და ეს თავსებადობა კითხვის ნიშნის ქვეშ არასოდეს დამდგარა. XV საუკუნიდან, როდესაც ერთიანი საქართველოს სამეფო დაიშალა, აფხაზეთი რჩება იმერეთის სამეფოს შემადგენლობაში. XVI საუკუნის შუა წლებში იმერეთის სამეფოს გამოეყო და ცალკე პოლიტიკურ ერთეულებად ჩამოყალიბდნენ: გურიის, ოდიშისა და აფხაზეთის სამთავროები. ქართული სამეფო-სამთავროების მუდმივმა ურთიერთქმედობამ და ოსმალთა განუწყვეტელმა სამხედრო ექსპანსიამ ძალზედ დაამცრო მათი უნარი აღეკვეთათ XVI საუკუნიდან აფსუა ტომთა მასიური ჩამონოლა აფხაზეთის ტერიტორიის ჩრდილო-დასავლეთ ნაწილში. აღნიშნულ მოვლენებს რეგიონში მკვეთრი ეთნიკური ცვლილება მოჰყვა. XVII-XVIII საუკუნეებში აფხაზეთის სამთავროში ჩამოსახლებულ აფსუებს, რომლებიც ოდიშის სამთავროს დაპყრობასაც ცდილობდნენ, შეურიგებელ წინააღმდეგობას უწევდნენ ოდიშის მთავრები. ისინი მუდმივ ბრძოლას აწარმოებდნენ აფხაზეთის მიმართულებით და აფსუათა ექსპანსიის შეჩერებას ცდილობდნენ (ცხადაია, ხორავა, თბ., 2001, გვ. 21).

საქართველოს ისტორიულ გეოგრაფიაში, გვიან ფეოდალური ხანის კვლევის სფეროში ერთ-ერთ პრობლემურ საკითხს წარმოადგენს კარტოგრაფიული გამოსახულებების სიმცირე, არსებული ისტორიული რუკები ძირითადად სქემატურია და ტოპონიმების ნაკლებობას განიცდის. გეოგრაფიულად გამართული, ოროგრაფიული ერთეულებით დატვირთული საისტორიო კარტოგრაფიული გამოსახულებები ხელს შეუწყობს სხვადასხვა საკითხის უკეთეს ვიზუალურ აღქმასა და თეორიულ გააზრებას.

წინამდებარე ნაშრომში ჩვენ მიზნად დავისახეთ რეტროსპექტიული კარტოგრაფირების მეთოდის გამოყენებით აღგვედგინა თანამედროვე აფხაზეთის ავტონომიური რესპუბლიკის ტოპონიმისა და ადმინისტრაციული დანაყოფების ცვლილება XIX საუკუნეში. მუშაობის პროცესში უდიდესი დახმარება გაგვინია რუსულმა ხუთვერსიანმა რუკე-

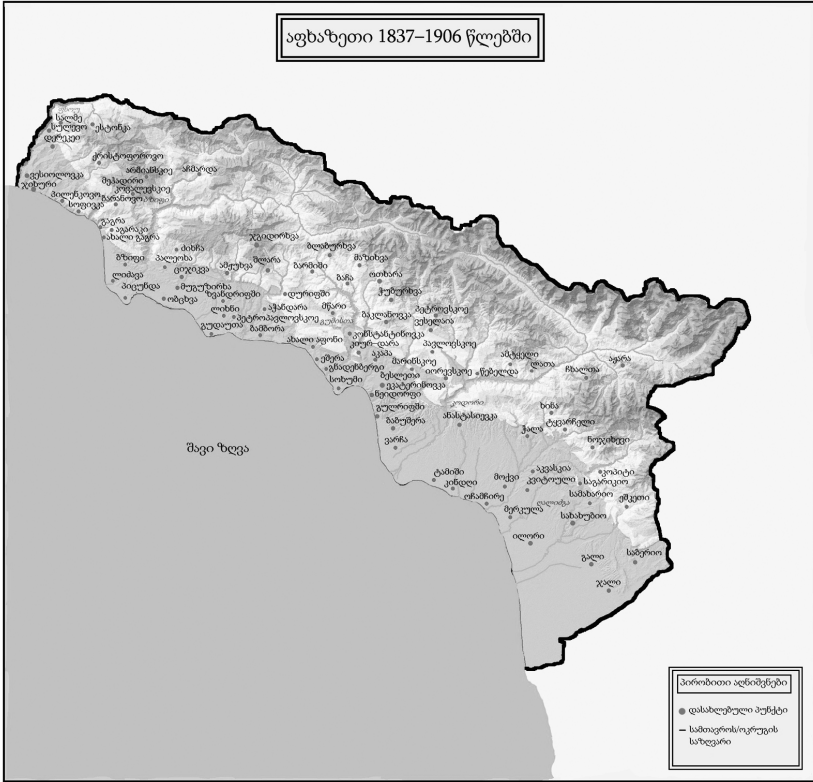

ბმა (Карта кавкаского края XIX-XX, 1905), რომელიც წარმოადგენს განუზომლად დიდ ტოპონიმის წყაროს და გვაძლევს საშუალებას მიახლოებით აღვადგინოთ აფხაზეთის ტერიტორია XIX საუკუნეში, მოვახდინოთ არსებული ტოპონიმის ლოკალიზაცია და ცვალებადობის დადგენა. აღნიშნული ატლასიდან ჩვენ 300-მდე ტოპონიმის აღდგენა მოვახერხეთ. რუსული რუკებიდან აღებული ტოპონიმის მართებულ თარგმანში უდიდესი დახმარება გაგვინა პაატა ცხადაიასა და ბეჟან ხორავას მონოგრაფიამ „აფხაზეთის გეოგრაფიული სახელწოდებანი“. აღნიშნული ნაშრომის საშუალებით ჩვენ დიდი ინფორმაცია მივიღეთ აფხაზეთის ტერიტორიაზე სოფლების წარმოშობა-გაუქმებასა და სახელწოდებათა ცვლილებების შესახებ. ტოპონიმის ქართულად გადმოთარგმნაში აგრეთვე დაგვეხმარა საქართველოს სსრ ადმინისტრაციულ-ტერიტორიული დაყოფის ცნობარი (გამოცემა IV, თბ., 1977). ადმინისტრაციულ დანაყოფებს შორის საზღვრის გატარებაში დიდი დახმარება გაგვინა ზურაბ ცინცაძისა და კობა ხარაძის ნაშრომებმა. აგრეთვე გამოყენებულ იქნა თეიმურაზ მიბჩუანის, ვახტანგ გურულისა და ბეჟან ხორავას მონოგრაფიები. ისტორიულ რუკაზე სწორი ორიენტირების საფუძველი მასალა აღებულ იქნა თსუ ვახუშტი ბაგრატიონის სახელობის გეოგრაფიის ინსტიტუტის მიერ შედგენილი „საქართველოს ეროვნული ატლასიდან“ და დავით მუსხელიშვილის რედაქტორობით გამოცემული „საქართველოს ისტორიული ატლასიდან“.

მთელი XIX საუკუნის მანძილზე აფხაზეთში მძიმე პოლიტიკური ვითარება იყო. ეს მხარე რუსეთისა და ოსმალეთის იმპერიების ფარული თუ ღია ბრძოლების ასპარეზად იქცა. ძირძველი ქართველი მოსახლეობა ზურგმოშლილი შერჩა აფსუათა აგრესიასა და იმპერიათა ურთიერთქიშპობის მძიმე შედეგებს. ეთნიკურად ქართული მოსახლეობა ნელ-ნელა, იძულებით იხევდა უკან, ნადგურდებოდა ძირძველი ქართული სოფლები და მათ ადგილს აფსუური სახელწოდების სოფლები ანაცვლებდა. ამ მხრივ განსაკუთრებული დარტყმა თანამედროვე ლესელიძიდან გაგრამდე არსებულმა ტერიტორიამ მიიღო. ქართული დასახლებები შედარებით მრავლად შენარჩუნდა სოხუმიდან გალამდე, თუმცა მკვეთრი სახეცვლილებით. ეს ყველაფერი ჩვენ მიერ შედგენილ რუკაზე ნათლად იკვეთება.

მძიმე პოლიტიკურ ფონს ქმნიდა აფხაზეთის სამთავროს დაძლვა ცალკეულ სამფლობელოებად, რომელიც XVII-XVIII საუკუნეების მიჯნაზე განხორციელდა და XIX საუკუნემდე ფაქტიურად უცვლელი დარჩა. ჩამოყალიბდა შემდეგი ერთეულები: 1. საძენი (ზღვისპირა ჯიქეთი, მდ. ბზიფსა და მდ. მზიმთას შორის); 2. ბზიფის აფხაზეთი

მარეობა თითქმის თანაბარია, ხოლო სოხუმიდან გალამდე აშკარად იკვეთება ქართული ტოპონიმების სიმრავლე. თანამედროვე ლესელიძე-ბიჭვინთის მონაკვეთზეც მიკროტოპონიმების ნაწილი ისევ ქართული რჩებოდა, რაც აშკარად მიუთითებდა, რომ აქ მკვიდრი მოსახლეობა – ქართველები აფსუებმა ჩაანაცვლეს. ტოპონიმისთან ერთად ამას ქართული ხუროთმოძღვრული ძეგლებიც ადასტურებდნენ, ქრისტიანული ტაძრები, რომლებიც წარმართ აფსუა მოსახლეობას არაფერში სჭირდებოდა, გაუკაცურდა და განადგურდა.

1806-1812 წლების ომში რუსეთმა ოსმალეთი დაამარცხა. ომის პერიოდში, 1810 წელს რუსებმა სოხუმის ალებაც შეძლეს და იგი ოსმალებისაგან განთავისუფლეს. მომწიფდა ვითარება, რომელიც აფხაზეთის მთავარს აიძულებდა ნებით თუ უნებლიეთ, ისევე როგორც

სხვა ქართული სამეფო-სამთავროები რუსეთის მფარველობაში შესულიყო. საბოლოოდ 1810 წლის ოქტომბერში აფხაზეთის სამთავრო რუსეთის იმპერიის მფარველობაში შევიდა. ოსმალთა სურვილი დაებრუნებინათ გავლენა აფხაზეთზე 1828-1829, 1853-1856 და 1877-1878 წლების რუსეთ-ოსმალეთის ომების შედეგად შეუძლებელი გახდა, რუსეთმა ყველა შემთხვევაში შეძლო ოსმალეთის დამარცხება. რუსეთის მდგომარეობას აფხაზეთში განამტკიცებდა ისიც, რომ უკვე 1864 წლისათვის მან კავკასიის მთიელები დაიმორჩილა და კავკასიის ომი სრული გამარჯვებით დაასრულა (გურული, თბ., 2018, ნ.1, გვ. 442).

17 წლის განმავლობაში რუსეთის იმპერიის მოხელეები აფხაზეთის ადმინისტრაციული დაყოფის ძველ სტრუქტურაში არ ჩარეულან, თუმცა მოსახლეობის მუდმივმა დაუმორჩილებლობამ და პარტიზანულმა ბრძოლებმა რუსეთის ხელისუფლება აიძულა 1837 წელს ნებელდის საპრისტავო შეექმნა და ჩამოეყალიბებინა მძლავრი სამხედრო ადმინისტრაცია. 1840 წელს შეიქმნა კიდევ ორი საპრისტავო სამურზაყანოსა და ჯიქეთში ამავე სახელწოდებებით. რუსული სამხედრო ადმინისტრაციის რეზიდენცია 1834 წლამდე ბამბორაში იყო, შემდგომ კი სოხუმში გადავიდა.

1847 წელს სამურზაყანოს საპრისტავო ქუთაისის სამხედრო გუბერნატორის დაქვემდებარებაში გადავიდა. იმავე წელს კიდევ ერთი ცვლილება განხორციელდა: აფხაზეთის სამთავროს ჯიქეთისა და ნებელდის საპრისტავო ჩამოართვეს და კავკასიის საპრისტავო სამმართველოს გადასცეს. 1856 წელს შეიქმნა ქუთაისის საგენერალგუბერნატორო, რომელსაც მმართველობაში გადასცეს სამურზაყანოსა და ნებელდის საპრისტავოები (ცინცაძე, თბ., 2001, გვ. 29).

როგორც უკვე აღვნიშნეთ, რუსული მმართველობის სისტემა აფხაზეთში 1837 წლიდან შემოვიდა. სწორედ ამის შემდეგ ცდილობენ რუსი მოხელეები ადგილობრივი, მტრულად განწყობილი მოსახლეობის ნაცვლად ადგილზე რუსი ან მათ მიმართ კეთილგანწყობილი ერები დაასახლონ (უმეტესად უკრაინელები, ბელორუსები, ესტონელები, გერმანელები, სომხები და ბერძნები). მიუხედავად იმისა, რომ რუსული კოლონიების ჩამოყალიბება დიდი ხნის დაწყებული იყო, გარდამტეხი მომენტი აფხაზთა მუჰაჯირობის დროს დგება. 1866 წელს რუსეთის ხელისუფლების წინააღმდეგ აჯანყებული აფხაზები იძულებით ოსმალეთში გადაასახლეს. კავკასიის სამეფისნაცვლოს ადმინისტრაცია ფორმალურად ამ მოვლენის წინააღმდეგი იყო, თუმცა სინამდვილეში ეს მისი დიდი გამარჯვება იყო.

აფხაზთა მუჰაჯირობის შემდეგ აფხაზეთში ვითარება მკვეთრად შეიცვალა. როგორც ზემოთ აღვნიშნეთ, თანამედროვე ლესელიძიდან

ბიჭვინთამდე აფხაზური ტოპონიმია ჭარბობდა, იგი ქართულთან ერთად მრავლად შეინიშნებოდა ბიჭვინთიდან სოხუმამდე არსებულ ტერიტორიაზეც. ამიერიდან კი მის ადგილს რუსული ახლად შექმნილი ტოპონიმია იკავებს. რუსული კოლონიები ყალიბდება შემდეგი აფხაზური სოფლების ადგილზე: ხისხორიფში – ქრისტოფოროვო, ცანდრიფში – პილენკოვო, გეჩრიფში – ვესილოვკა, ფსოუ – სალმე და სულევო, ხუშკარიფში – დემერჩენცი, ბალრიფში – დერეკეი, არას-აძიხი – კოვალევსკოე, ლაფსთაარხა – ბარანოვო, ააცი – ბაკლანოვკა, აჯაფხუნი – კავაქლუქი, გუმა – მიხაილოვკა, ამხიალი – ალექსანდროვკა, ნაუში – ანასტასიევკა და სხვ. მსგავსი ბედი გაიზიარეს ქართული სოფლების ნაწილმაც: ძიგუთა – გნადენბერგი, კელასური – ეკატერინოვკა, ლეკუხონა – მარინსკოე, კელასური – პოლტავსკოე და სხვ. 1864 წელს რუსეთის ხელისუფლებას გადაწყვეტილი ჰქონდა აფხაზეთი საერთოდ მიეერთებინა ყუბანის მხარისათვის მაგრამ ბოლოს ეს პროექტი აღარ განხორციელდა (მიბჩუანი, თბ., 1997, გვ. 52).

რუსეთმა წარმატებით შეძლო აფხაზეთის ტერიტორიის კოლონიური ათვისება, მაგრამ რუსეთის იმპერიიდან ჩამოსახლებული ხალხები ადგილობრივ ჭაობიან ადგილებს ვერ ეგუებოდნენ და ხელისუფლების მხრიდან შექმნილი შეღავათების მიუხედავად, ხშირად უკან, სამშობლოში ბრუნდებოდნენ. შესაბამისად, აფხაზეთში ქართველთა წილის მკვეთრი შემცირება იმპერიამ ვერ შეძლო. კოლონიური პოლიტიკის ერთ-ერთ მიზანს წარმოადგენდა მხარის რელიგიური ასიმილაციაც. ამ მიზნით ეკლესიებიდან იდევნებოდა ქართული ენა და მსახურება რუსულად აღევლინებოდა, შენდებოდა ახალი რუსული მონასტრები. ასე აშენდა ისტორიული ქართული უღალის ადგილზე ნოვი აფონი (ახალი ათონი) რუსული მონასტერი, რომელიც რუსული სასულიერო ძალის ექსპანსიის ნათელ გამოვლინებად შეიძლება ჩაითვალოს. ქართული ენა იდევნებოდა სკოლებიდანაც. ამ მიზანს ემსახურებოდა 1898 წლის 17 მარტის საქართველო-იმერეთის სინოდალური კანტორის ბრძანებულებაც, რომელიც აფხაზეთში არსებულ ტაძრებსა და სკოლებში ქართულ ენას კრძალავდა და უმკაცრეს კონტროლს ანებსებდა (გურული, თბ., 2018, წ.1. გვ. 442).

ზემოჩამოთვლილი მიზეზების გამო XIX საუკუნის ბოლოსათვის აფხაზეთში ძალზე მძიმე ვითარება შეიქმნა. მიმდინარეობდა გაცხოველებული რუსიფიკაცია, რასაც ქართველი საზოგადოება სათანადოდ ვერ ეწინააღმდეგებოდა. უნდა აღინიშნოს, რომ XVI-XVII საუკუნეებში დაწყებულ აფსუა ტომების მოძალებისა და 90 წლების რუსული აქტიური კოლონიური პოლიტიკის მიუხედავად, აფხაზეთში მცხოვრებმა ქართველობამ XIX საუკუნეში თვითმყოფადობის შენარ-

ჩუნება მაინც შეძლო და აფხაზეთის ტერიტორია გადაარჩინა ჯერ სრულ გააფსუებას, ხოლო შემდეგ გარუსებას. აფსუებისა და რუსული პოლიტიკის შედეგები ნათლად ჩანს ჩვენ მიერ შედგენილ რუკებზე.

გამოყენებული ლიტერატურა:

1. გურული ვ., საქართველოს ახალი ისტორია, ნ. 1. თბილისი, 2018
2. მიზჩუანი თ., აფხაზეთის მეფეები და მთავრები, თბილისი, 1997
3. ხარაძე კ., საქართველოს ისტორიული გეოგრაფია, თბილისი, 2005
4. ცინცაძე ზ., აფხაზეთის ტერიტორიულ-ადმინისტრაციული დაყოფა XIX საუკუნესა და XX საუკუნის დასაწყისში, აფხაზეთის მოამბე №5, თბილისი 2001
5. ცხადაია პ., ხორავა ბ., აფხაზეთის გეოგრაფიული სახელწოდებანი, თბილისი 2016
6. Карта кавкаского края (XIX-XX), 1905.

POLITICAL SITUATION IN ABKHAZIA DURING THE FIRST DEMOCRATIC REPUBLIC OF GEORGIA (1918-1920)

LEKIASHVILI TAMAR
Associated Professor
Institute of Georgia

Georgia's historical-geographic part – Abkhazia, has the status of an Autonomous Republic, though it has been occupied by the armed forces of the Russian Federation. Today, Abkhazia is being governed by the marionette de facto government. Independence of Abkhazia has been recognized by Russia, Nicaragua, Nauru, Venezuela and Syria in exchange for various deals.

Russia has always been trying to separate from Georgia since the 19th century and it exploited all the possible methods for achieving this goal. Russia was instigating separatism, hatred between Abkhazian and Georgians in Abkhazia, was pursuing anti-Georgia and aggressive policies. Misinterpretation and falsification of Georgia's historical past was actively realized and is being run on even today. A number of scientific articles (S. Lacombe, O. Bahasa, T. Achebe, D. Dbar...) have been published in various languages. The de facto Abkhazia government is opening the Abkhaz cultural centers (for example in Italy) in various countries. An Association "Europe-Abkhazia" has been formed. In July 2019, President of Russia – Vladimir Putin declared, that Abkhazia and the so-called "South Ossetia" were historically independent countries, but in 1918-1920 Georgia occupied Abkhazia and committed genocide of the Ossetia population. The falsification of history is underway and it is obvious that all this has a long-term goal and this goal is to finally split Abkhazia off from Georgia and make it an integral part of Russia.

The necessity of objectively and thoroughly styling history of Abkhazia is a must for the historians. Within this framework, the purpose of our report is to present the political situation existing in Abkhazia during the First Democratic Republic of Georgia (1918-1920). We have to reiterate that: 1. the policy of the Russian Empire in relation to Abkhazia was isolation of this region from Georgia and integration of the Abkhazian people into the Russian political and socio-economic space. 2. Pro-Islamic and Pro-Russian forces were engaged in anti-Georgia separatist activity. 3. From the years of 1928-1920 Abkhazia was included into the Democratic Republic of Georgia, as an autonomous unit. 4.

In 1918 General Giorgi Mazniashvili did not annex Abkhazia, as is alleged by Abkhazian and Russian historiography.

At the beginning of the 20-th century, the social and political situation in Abkhazia was extremely complex, as the three political forces were distinguished: pro-Ottoman (supported the Union of Mountaineers), pro-Russian and pro-Georgian. On November 7-8, 1917, a “Congress of the Abkhazian People“ was summoned in Abkhazia. The Congress formed the People’s Council of Abkhazia (later being renamed into Abkhazian People’s Council) and underwent reorganization, which resulted in filling of that latter with the representatives of various nationalities: E.g. Chairmen of the Council of Georgians, Armenians, Greeks) were Bavaria, Deputy – C. Alamo, Secretary – M. Taranga. Official documents, such as the “Declaration of the Abkhaz People“ and the “Constitution of the People’s Council of the Abkhaz“ were adopted: In this period, in Abkhazia also functioned national councils of Georgians, Armenians, Greeks and Russians, though they had less power.

The Agreement signed between the People’s Council of Abkhazia and the National Council of Georgia on February 9, 1918 is extremely important. (Chitaia., Pp. 143-144). Agreement from February 9 had a historical significance in drawing Georgian and Abkhaz people, together. The first phase of the the Georgian – Abkhazia relations started. But, it must be noted, that the Agreement being signed in Tbilisi cannot be considered an inter-state Agreement, as at that time neither Georgia, nor Abkhazia was a sovereign State. But in reality this treaty laid the foundation for the formation of an Autonomous Republic Abkhazia, even though the final decision was to be made by a democratically elected constituent assembly.

The February 9th Agreement is differently interpreted in Abkhazian historiography (B. Samaria, V. Kobakhia, S. Lakoba ..). Some believe that the February 9th Agreement recognized the existence of a united, indivisible Abkhazia within the following border: from the Enguri River to the River Bzimti. Which is naturally devoid of truth. In fact, this Agreement laid the foundation for including Abkhazia into the United Georgian State space and thus, making its territorial-administrative unit an integral organism within Georgia. However, it should be noted that this document did not have legal force.

On May 26, 1918, Georgia declared independence. This was followed by the escalation of the Abkhaz issue. The separatist group of the People’s Council of Abkhazia took over the reins of political control (including both pro-Otto-

man and pro-Bolshevik forces). On May 28, the Sokhumi District Court held a meeting, stressing that Abkhazia was legally part of the Kutaisi governorate and was thus part of the Democratic Republic of Georgia. However, the separatist forces did not give up their positions and tried to raise the issue of Abkhaz independence. On June 2, 1918, the People's Council of Abkhazia noted that after the breakup of the Transcaucasian Federal Republic and the declaration of Georgia's independence, Abkhazia had lost the legal basis for its union with Georgia and the already existing Transcaucasian Red Guards – Part of the Democratic Republic of Georgia. However, the separatist forces did not give up their positions and tried to raise the issue of Abkhaz independence.

On June 2, 1918, the People's Council of Abkhazia noted that after the collapse of the Transcaucasian Federal Republic and the declaration of Georgia's independence, Abkhazia lost the legal basis for its union with Georgia and the Transcaucasian Red Guards, already a part of the Republic of Georgia's military, turned up to be past the boundary of its State. Due to the situation, the People's Council of Abkhazia adopted a resolution for taking power into its hands. The People's Council made a friendly request to assist the National Council of Georgia in organizing State power in Abkhazia, but at the same time demanded that the Red Guards leave the territory of Abkhazia. The representative of the Abkhaz People's Council – engineer R.I. Kakuba and Tbilisi delegates: V.G. Ghurchua, G.V. Ajamov, G.R. Tumanyan. (Collection of Political-Legal Acts, pp. 16-17) were dispatched to Georgia to resolve these issues. The negotiations began. ; It should be noted that the initiator of the Negotiations in Tbilisi was the People's Council of Abkhazia. This was caused on the one hand by the difficult situation in the region and the real threat of Ottoman aggression and the establishment of Bolshevik on the other.

In response to the negotiations, an Agreement, consisting of eight paragraphs was signed on June 11, 1918, (Collection of Political-Legal Acts, pp. 19-20). The mentioned Agreement was development on the basis of the Agreement of February 9 (1918). A new treaty would confirm Abkhazia's sovereignty over Georgia, and the Georgian Government would guarantee Abkhazia's autonomy; According to the agreement the Government of Georgia had to provide military-economic assistance to the Abkhaz People's Council. The post of Abkhazian Minister of Foreign Affairs was also introduced in the central Government, which was occupied by R.K. Chkotua, being presented by the People's Council for this post.

The above mentioned Agreement is an important political-legal act that created a solid ground for the preservation of Georgia's territorial integrity. However, this did not mean a final solution of the Abkhazian problem. The issue of the State organization and structure of Abkhazia would eventually have to be decided by the congress of the Abkhazian population on democratic grounds.

Implementation of the terms of the June 11 treaty was soon started by the Democratic Republic of Georgia. On June 13 of the same year, the Government adopted a resolution; The People's Council of Abkhazia was granted a loan equal to the amount of 10 000 rubles to be used for transportation of the uniforms and equipment intended for military brigades and detachments being in the process of formation (Collection of Political-Legal Acts, p. 20). Meanwhile, the situation in Abkhazia continued to deteriorate; naturally, chauvinists and anti-Georgian forces failed to regulate the situation. Bolshevik forces were most significantly active. The Bolsheviks (after their expulsion from Sokhumi) retreated to Gogra, where they established the Kuban-Black Sea Field Headquarters under the chairmanship of A. Urushadze and the B. Kvirvelia (Gamakharia, Abkhazian-Georgian ... 55). The headquarters unleashed a new offensive against the Bolsheviks, captured Gudauta and approached New Athon.

It has to be noted, that the Bolshevik movement was not popular in the local community. The majority of members of the People's Council of Abkhazia on June 16 reached out for General Giorgi Mazniashvili for help. The People's Council of Abkhazia wrote to the General: "In Samurzakano district Bolshevik anarchy is growing steadily. Robberies and arrests often take place. In perspective giving to the Bolsheviks the freedom of operating in Samurzakano is extremely dangerous, as the peaceful population terrorized by their rule is deprived of the opportunity of working in the fields. General, take Urgent Measures to Suppress Anarchy in Samurzakano. " (SCSSA, p. 1861, al. 2, c. 37 Chitaia 189) this document was signed by the Chairman of the People's Council of Abkhazia. The General sent a deputation to the Georgian government. On June 18 of the same year, the General received a telegram from the military minister on his assignment to a position of the Governor-General of Abkhazia and immediate departure to Sokhumi. On June 19, Giorgi Mazniashvili arrived in Sokhumi. Mazniashvili's visit to Sokhumi in Abkhazian historiography is perceived as a violation of the June 11, 1918 treaty. "After concluding an Agreement on the pretext of helping the People's Council of Abkhazia,

General G. Mazniev's troops were sent to Abkhazia essentially invading that latter and occupying the coastline to Sochi and Tuapse. Abkhazia was declared Governorate, while Mazniev was appointed Governor-General and Head of the Sokhumi garrison. The Agreement was cunningly violated, followed by the annexation of Abkhazia. "(Gamakharia, Abkhazian-Georgian ... p. 56). The above said is obviously not quite true to the fact it is absolutely clear, that General Giorgi Mazniashvili was appointed Governor-General before arriving in Sokhumi. Besides, Giorgi Mazniashvili was not a person having political power. Governor-General was the highest military-administrative person temporarily appointed in the area of military action or in the frontier areas. The General entered Abkhazia at the invitation of the Abkhazian Council. Giorgi Mazniashvili was appointed Sokhumi garrison chief; He appealed to the People's Council and it was decided to announce a mobilization; within a short period of time, Abkhazian body of cavalry consisting of 300 persons was formed. This fact is an evidence and proof that the Abkhazians and Georgians fought against a common enemy, thus showing the absurdity of the separatist historiography, as if Georgians occupied Abkhazia.

On June 27, 1918, units of the Georgian troops, along with the Abkhazian troops, carried out an attack. Under the command of General Mazniashvili they occupied the village of Pilenkovo (Leselidze). The fact was reported to the Georgian military minister and the Abkhazian People's Council. The general writes in his memoirs: "I received similar orders from Tiflis and the National Council of Abkhazia, to advance and occupy Sochi" (Mazniashvili, p. 64).

The aforementioned issue was discussed by the People's Council of Abkhazia as early as June 24, 1918. In the minutes of the meeting was stated that "... the Bolshevik anarchy, occupying Abkhazia for three months, mainly feeds on the constituencies of Sochi and Tuapse and secondly, taking into account the circumstances, that the Bolshevik attitude was formed, based on the food difficulties encountered by the them in Tuapse port after capturing that latter, which ruined the relations with the North Caucasus and the Bolsheviks detained the provision being transported from the North Caucasus to Abkhazia and Georgia, for establishing stringent order and managing of the food crisis in Abkhazia and Georgia, capturing of the Tuapse region together with its harbor is considered of a paramount importance. This resolution is to be notified to the Government of the Democratic Republic of Georgia and to the Commander-in-Chief, Major-General Mazniev. " (Collection of Political-Legal Acts, pp. 20-21).

The above mentioned resolution of the People's Council of Abkhazia demonstrates the absurdity of the view spread by separatist historiography, that General Mazniashvili annexed Abkhazia. It is quite clear that Georgian troops liberated Abkhazia from anarchy, and the Bolshevik forces retreated. On June 28 Georgians liberated Gagra and on June 29 the city of Adler. Anti-Georgian forces attempted to open a "second front" in the Kodori area. On the 27th of June of the same year, at the invitation of the separatists in the Kodori District, landed muhajirun invasion troops fully manned with the Ottomans. Georgian troops and Russian-Cossack squads managed to claim the victory. The Georgians continued to move northwest. On July 26, Tuapse was in their hands. The ultimate goal was to capture the Tuapse-Maikopi Railway. The pro-Ottoman and pro-Russian forces did their best to discredit the troops of the Democratic Republic of Georgia in order to immediately withdraw them from Abkhazia, though in vain.

In the summer of 1918, the Ottomans waged a covert war against Abkhazia. The Ottomans managed to strengthen their political relations with the Mountainous Union and it was with their help that they tried to gain a foothold in Abkhazia. In addition, there were also members of the People's Council of Abkhazia (mainly Abkhazians themselves, such as Alexander Sharvashidze) who were clearly pro-Russian.

On August 9, 1918, the last Ottoman landing took place in the Kodori district. The situation became tense and the separatist wing of the Abkhazian People's Council apparently tried set the population of Abkhazia against the Democratic Republic of Georgia. Naturally, this fact provoked the indignation of the Democratic wing of the Abkhaz People's Council. Urgent action was needed. The current situation accelerated political transformations. Clashes between Georgian warriors and Ottoman troops (August 1918) continued, that resulted in the victory of the Georgians. The military operation against the Ottomans and the Bolsheviks was accompanied by the persecution of the peaceful population by the military. The Abkhazian People's Council was having the negotiations with the Georgian Government for providing the compensation to the peaceful population for the material damage resulting after the July-August battles in Abkhazia.

On September 3 of the same year, a resolution was adopted at a meeting of the Government of the Democratic Republic of Georgia, which stated the following: "A special commission should be sent immediately to Abkhazia, which

together with the tree representatives of the People's Council, will investigate the operation of the Georgian army and arrest of the Abkhazians. The extent of damage inflicted by the army on the locals was determined (Collection of Political-Legal Acts, p. 24). As it turned out, the commission was really formed and some effective steps were undertaken to change the situation for the better.

In the autumn of 1918 the situation in Abkhazia was still tense. Suppression of the Bolshevik and Ottoman raids, as well as the victory of the pro-Georgian course in the People's Council, the reorganization of the Abkhazian Council and the commission set up for preparing for the new democratic elections, angered anti-Georgian forces and separatists. This time, they decided to take advantage of the political situation in the North, where the Volunteer army in command of General M. Alekseev and A. Deinking fought against the Soviet authorities in Russia. Their main goal was to restore the borders and monarchical rule of the Russian Empire existing until 1914. As early as June 1918, the Volunteer Army Command carried out the so-called, Kuban's second offensive against the Bolsheviks which ended successfully. General Denikin erected a new Regional Government in Kuban. The Abkhaz separatists (backing the Ottomans at that time) sent a delegation to General Alekseev. A meeting took place in Sochi in September 1918; The Abkhazian delegation called for help – to liberate Abkhazia from the Georgian armed forces. Aleksandre Sharvashidze, a member of the Abkhazian Council, was actively supporting the relations with the Union of the monarchists of South Russia.

In mid-September of 1918 on the instruction of the Government of the Democratic Republic of Georgia, Minister of Foreign Affairs Evgeni Gegechkori departed for the Sochi District for conducting the negotiations with the Cuban Government on the settling the issues of the borders and exchange of goods.

He was instructed that Georgia should require at the most the Tuapse District, and on no account should surrender Sochi and Gagra districts. Arriving in Sochi, Evgeni Gegechkori, General Giorgi Mazniashvili and Gizo Anjaparidze met with the residents of the Sochi District and representatives of the political parties. It turned out that the residents of the district were sympathetic towards Georgia and Georgians. The reason for such frame of mind was the brutality of the volunteer army against both the Bolsheviks and the Mensheviks; they did not trust the civilian population either. On September 15 of the same year Gegechkori informed Noah Zhordania from Sochi, that the delegation of the

People's Council of Abkhazia met General Alekseev (Chitaia, vol. 244). The delegation begged the White Guard General with all its heart to protect the pro-Russian Abkhazians from the Georgian "abusers" (Gamakharia, Gogia, p. 84). The request of the Abkhazian delegation was used by General Alekseev as a favorable pretext for returning the lost lands to Russian patronage.

The occupation of Sochi by Georgian troops caused a growing animosity between the Democratic Republic of Georgia and the Volunteer Army Command. Generals Alekseev and Denikin demanded amendment of the boundaries between Georgia and the Kuban district; Due to the current situation the Georgian side decided to start negotiations with the White Guard; However, the initiative to start these negotiations were initially made by General M. Alexeyev. On August 16, he wrote a letter to General Mazniashvili, in which he spoke of "alliance, food aid to Georgia, extensive cooperation"; For addressing those and other issues, General invited the empowered persons of Democratic Georgia to the town of Ekaterinodar (Denikin. / Denikin pp. 398-399).

On September 25 of the same year a meeting between the representatives of the Democratic Republic of Georgia (E. Gegechkori, G. Mazniashvili), the Government of Kuban (Bich, N. Vorobiov) and the Army of the Volunteers (M. Alekseyev, A., Denikin, V. Shulgin) took place. The Russian side demanded from Georgia to oust Sochi and Gagra Districts. Volunteer army officials came out as "defenders" of the Abkhazians, claiming that the Abkhazians themselves did not want to be part of Georgia; they were probably referring to the desire of the supporters of the Separatist Group leader Alexander Shervashidze to break away Abkhazia from Georgia.

At the meeting the representative of the Government of Kuban N. Vorobiov claimed that there was no ethnographic or historical evidence of Gagra's belonging to Georgia. "After Gagra there is also Abkhazia, we will never give to anybody to swallow. We will never give up Russian land and water, such as the Sochi and Gagra districts" (Documents of the External Policy of the South Caucasus and Georgia 1990, p. 413). The positions of representatives of the Georgian government were also firm, so General Alekseev considered it impossible to continue negotiations and discuss other issues. The negotiations ended in vain. The negotiations proved to be fruitless. Disgruntled White Guardsmen categorically prohibited the Kuban Government from trading with Georgia, oil and food export, until the Sochi district was completely cleared off the Georgian troops. It was obvious, that the Army of Volunteers was determined to

use the negatively disposed part of the Abkhazian People's Council against Georgia. And then started the covert battle. As long as the German troops were stationed in Georgia the Volunteer Army Command did not dare to launch an overt military action against Georgia. They sent their Representative A.K. Demianov to Abkhazia, who later on February 13, 1919, became a member of the newly elected body – the People's Council of Abkhazia. Anti-Georgian forces started to consolidate around him, including the Minister of Abkhazian Affairs, Colonel R. Chkotua; all this significantly strained the relations between the Georgian Government and the Abkhazian People's Council.

Arising out of the political situation, the Volunteer Army Command decided to stage a coup d'etat in Sokhumi. And namely they inspired and helped a small group of Separatists and one hundred men Abkhazian cavalry under the command of District Commissioner Iv. Marghania besieged the building of the People's Council during the session on October 9 of 1918.

The Minister of Affairs of Abkhazia summoned the Abkhazian troop of hindered men from Gulati. The rebels stormed the building where the meeting was taking place and delivered an ultimatum and demanded resignation of Varlam Shervashidze – the Chairman of People's Council. The rebels (Iv. Margania, R. Chkutua, D. Alania, S. Ashkhatsava and others) wanted to designate for a post of the Chairman their candidacy – S. Ashkhatsava. Chairman of the Board V. Sharvashidze disobeyed to fulfill the request of the rebels and informed the Georgian military command of the incident and asked for help. As a result, after the operational activity of the Chief of Staff of the Armed Forces of the Democratic Republic of Georgia – Colonel Tukhareli, the building of the People's Council was liberated, and the leaders of the conspirators were arrested and placed in the Metekhi prison in Tbilisi.

On October 10, 1918, the Government of the Democratic Republic of Georgia adopted a resolution condemning the act of treason on the part of the People's Council of Abkhazia. The Government also took note of the fact that the members of the People's Council of Abkhazia were not democratically elected and could not express the interests of the majority of residents of the Sokhumi district. At the meeting a resolution was adopted, according to which the People's Council of Abkhazia was declared dissolved. Before the election of the new People's Council of Abkhazia, Benia Chkhikvishvili was appointed the commissioner of the Sokhumi constituency, with all authority in the Sokhumi district to subordinate him; (Collection of Political-Legal Acts, p. 27).

A Central Election Commission was up to conduct elections to the Abkhazian People's Council; the credentials of the Minister of Affairs of Abkhazia lost the and his functions were temporarily assigned to the Minister of the Interior Affairs of Abkhazia.

The Central Election Commission of Abkhazia under the leadership of V. Sharvashidze conducted an intensive work. By the end of November 1918 the draft of the Electoral Regulations was submitted to the Government of Georgia. The project was approved and submitted to the Parliament of Georgia for approval. The Draft Election Regulations was compiled on the basis of the Election Law of the Constituent Assembly of Georgia, but it was amended significantly. Any citizen residing in Abkhazia until July 19, 1914 (before the outbreak of World War I) was granted the right to vote along the Georgian citizens. It should be noted that such decision was made by the People's Council of Abkhazia on October 2, 1918. Citizens who were granted residence in Abkhazia after July 19, 1914, as well as non-Georgian nationals living in Abkhazia were granted the right to vote in the People's Council of Abkhazia.

On December 27, 1918, the Parliament of Georgia almost unanimously approved the Election Regulations of the People's Council of Abkhazia. (Collection of Political-Legal Acts, pp. 32-33). On this basis, on February 13, 1919, the first democratic elections in its history were held in Abkhazia. The newly elected People's Council of Abkhazia was multi-party and multinational. The People's Council of Abkhazia was composed of 40 members. There were 7 factions in the People's Council. Representatives of the Social – Democratic Party comprised 27 representatives, of the Social – Federal Party 1, the Socialist-Revolutionaries Party 3, the National -Democratic Party 1, the Independent – Socialists 4, the Extreme Right-Wing 3, and the Colonists 1.

In fact, this time either, the Abkhazian People's Council was divided into two main courses – pro-Georgian and pro-Russian (regardless of whether Russia would become Bolshevik or follow Denikin). The majority of lawmakers, led by Varlam Shervashidze and Dimitri Emukhvari, were actively pursuing further integration with the rest of Abkhazia, maintaining full autonomy in the sphere of internal affairs. Some of the MPs led by: M. Tarnava, D. Alania, S. Chanba, M. Tsaguria, R. Chkotua, I. Margania – were univocally anti-Georgian. As the MPs were elected in proportion to their nationality, the majority were Georgians, Abkhazians occupied the second place, 5 delegates were the Russian, 2 were the Greek and 1 delegate was an Armenian.

In February 1919, simultaneously with the elections of the People's Council in Abkhazia, the founding elections of Georgia were held. Representatives of the Social – Democratic Party of Georgia were elected as members of the Constituent Assembly of Georgia from Abkhazia: V. Sharvashidze, D. Emukhvari, V. Gurjua, D. Zakharov and I. Pashalidi. On March 12, 1919, the Constituent Assembly of Georgia approved the Independence Act of May 26, 1918, signed by the representatives of Abkhazia. St. Lakoba writes in his paper that the constituent assembly of Georgia did not hold elections in Abkhazia, as the Abkhaz population boycotted it. (Luggage, Lakoba pp. 34-36). The documentary material makes obvious, that the elections of the Constituent Assembly of Georgia were held in Abkhazia; The People's Council of Abkhazia voted to hold the elections; "Having considered the issue of by- elections to the Constituent Assembly of Georgia, the People's Council of Abkhazia deems it necessary to hold elections in Abkhazia as soon as possible, and with regard to the technique of implementation, we must offer the army to the Presidium of the People's Council of Abkhazia in agreement with the Presidium of the Constituent Assembly. "(Chitaia p. 196). 17 members voted in favor of the project, 7 members opposed it.

On March 20, 1919, the People's Council of Abkhazia adopted the "Act on the Autonomy of Abkhazia." The Act reads: "The First People's Council of Abkhazia, elected on the basis of universal, fair, equitable and covert electoral law, on March 20, 1919 session, on behalf of the Abkhazian Houses decreed: 1. Abkhazia shall be part of the Democratic Republic of Georgia as its autonomous unit, that shall be notified to the Government of the Republic of Georgia and its constituent assembly. 2. The Constituent Assembly of Georgia and the People's Council of Georgia shall elect a mixed commission for the constitution of the Autonomous Abkhazia and determine the relationship between the Central and Autonomous Authorities, and an equal number of members shall be elected by the Constituent Assembly and the People's Council of Abkhazia. Once adopted, the provisions should be incorporated into the Constitution of the Democratic Republic of Georgia (Collection of Political-Legal Acts, p. 36).

Voting for the first Article of the Act was held by secret ballot. Out of 34 present lawmakers 27 voted for, three abstained and four did not participate. The second paragraph of the Act was adopted unanimously. In fact, on the basis of this document, Abkhazia was declared an autonomous entity of the Democratic Republic of Georgia.

At the same session of the People's Council of Abkhazia, the majority of MPs demanded Denikin to withdraw the troops from the Gagra district;

At the end of 1918, England took the place of the German in the South Caucasus. The Army of Volunteers immediately sought to exploit this situation and actively intervene in Abkhazia's domestic affairs. It is noteworthy that Antanta, was of a great help for Denikin in the fight against Soviet Russia. Accordingly, the Volunteer Army General thought that England would support him in taking over the Sochi district. The White Guards began to draw troops between the stations Lazarevskaya and Loo near the positions of the Georgian military. The Democratic Republic of Georgia appealed to the British authorities to allow Georgia temporarily occupy the disputed territory of Sochi. In December 1918, Georgia was assured by the Englishmen that the Sochi district would be declared a neutral zone and started to withdraw the troops from Sochi. The Black Sea Front Commander, General Koniashvili, said on December 16: "The Sochi Constitution was declared neutral by virtue of the Agreement with the English. According to this Agreement, in order to prevent any other army or State armed forces from entering the territory of the district... the District maintains the Georgian control (Denikin. P. 282). Denikin also received relevant instructions from England. Then the commander of the Volunteer Army decided to plan a provocation. Meanwhile, the rebellion of the Armenians, as if oppressed by the Georgians, took place in Sochi. A written "request" of the "oppressed" Armenians was prepared, in which they appealed to the "Army of Volunteers" to "defend" the Armenian population of the Sokhumi district and in particular of the village Gudauta from the Georgian Army. (Denikin. P. 290).

Namely, on this pretext, Denikin occupied Sochi on January 24, 1919 and for the next four days occupied the territory up to the River Bzipi.

On February 9, the Government of the Democratic Republic of Georgia addressed an official note to diplomats from accredited states in Tbilisi asking them to stop the atrocious acts of White Guard Volunteers.

Meanwhile, the Denikin army occupied Adler, Vessioloe, Pilenkovo, Gagra, and stopped at the River Bzipi. The boarder, though temporarily, but still was restored the 1904. The Denikin army established a rule of terror on the conquered territory. The Georgian population was particularly persecuted. Mikheil Khoperia, the Chairman of the Georgian National Council in Sochi, even handed over the acts of the Special Commission to the English represen-

tatives in Gagra to assume measures, but nothing changed (Georgia-Russia Relations, p. 216). A. Denikin tried to drive the Georgians out of Gagra and capture the whole of Abkhazia just until his troops were completely destroyed and he fled from Russia.

The Army of Volunteers sent a memorandum to the Government of England. The memorandum said that “the population of Abkhazia is very hostile to the Georgians and is committed to Russia, permanently appeals to the Army of Volunteers for help in expelling the Georgians and annexing the Sokhumi region to Russia.” In response to a similar statement from Abkhazian officials, the Commander-in-Chief addressed Generals Milke and Forrestier Wicker in a telegram, proposing the following measures to sooth Abkhazia: 1. immediate expulsion of Georgian troops and administration; 2. declaring the district neutral, imposing order on it by the authorities being freely elected by the population. 3. The withdrawal of the Georgians beyond the Enguri River.” (Chitaia, p. 290).

On April 15, 1919, at the meeting of the People’s Council of Abkhazia, an extraordinary statement was made by I. Ramishvili. The statement referred to the above mentioned memorandum. With the exception of the Right-Wing faction, all deputies of the People’s Council of Abkhazia expressed a negative attitude towards the Denikin army. In their view, the “Army of the Volunteers” brought about enslavement and tsarism. Abkhazian People’s Council publicly stated:

“1. The only authorized, plenipotentiary representative of Abkhazia is the People’s Council of Abkhazians, elected at the most democratic level;

2. Through this Council, Abkhazia has established a pronounced and solid relationship with the Democratic Republic of Georgia, becoming its entity, as its autonomous part and thereby fully defining common state borders with Georgia;

3. All “official representatives“ of the Abkhazian people being mentioned in the Memorandum are no other than self-proclaimed enemies of democracy in Abkhazia and Georgia interested in creating favorable conditions for counter-revolution, restoring the old order, and destroying the democratic order... (Newspaper Ertoba, April 1919, 18).

As we have seen, the majority of the People’s Council of Abkhazia condemned the Memorandum of the Volunteer Army and among them even the socialist faction known for its anti-Georgian attitude. In this dire and challeng-

ing situation, on April 16, 1919 the Georgian Democratic Government ordered the Georgian Regular Army to the River Bzipi. At 2 a.m. Georgian troops managed to drive away the Volunteers from Otradnoe and Kolkhida and even occupied Gagra. On April 18 they crossed the Mekhadir River. At the constituent assembly, Evgeni Gegechkori delivered a speech, noting that two months had passed since the English promise, but the issue of Sochi remained open. The Georgian Government considered the fate of the Sochi district to be decided at the Paris conference. But before that, the Georgian troops had to take positions that the Georgian Government deemed necessary. Meanwhile, England sent a note to Georgia stating, that England was ready to draw a demarcation line at the River Bzipi, but ad hoc, the Georgian unit had to withdraw. In case of nonfulfillment of this requirement by the Georgian Government they would not be able to stem the onrush of the Denikin's Army. English General Beach tried to persuade Noah Jordania that in case of unconditional withdrawal from the Gagra District, Georgia will benefit both, economically and politically. Biased approach and benevolence of England towards Denikin was obvious. The Government of the Democratic Republic of Georgia was forced to agree to the English demand, but requested firm guarantees from England, to ensure, that Volunteers would not cross the River Mekhadir, and that the English occupy the neutral zone created from the river Bzipi to river Mekhadir. But Denikin's claims over the territory of Abkhazia continued in the following.

On May 23, 1919, the representatives of the Government of Georgia, E. Gegechkori and I. Ramishvili conducted negotiations with Denikin's representative, English General Briggs. The Georgian side demanded to fix a border at the Mekhadir River; the English general imposed the following conditions: The Georgian army had to retreat to the River Bzipi. He also believed, that the Sokhumi District should temporarily be under the control of the Georgian Government, provided Russia's property be safeguarded both in Sokhumi and in Georgia. No agreement was reached and consequently that meeting inefficient. (A. Menteshashvili pp. 28-34).

A. Denikin's actions against Georgia became dangerous; All this was worsened by the White Guard's separatist undercover personnel For Instance A.G. Sharvashidze asked Denikin to focus more on Abkhazia ((Дзидзария, Очерки истории Абхазии (1910-1921)/ Dzidzaria., Essay on History of Abkhazia p. 251).

In order to draw the world's attention to the aggressive actions of the

Volunteer Army, at the International Conference in Paris on June 14, 1919, the Delegation of the Democratic Republic of Georgia, led by N. Chkheidze approached with a letter about Denikin's plans, the delegates from the United States, Britain, Italy and Japan. Denikin planned to seize an important territory from Georgia, comprising "part of Abkhazia, whose accession to Georgia was sanctioned by the voting of its population and governed by the People's Council of Abkhazia, elected by universal suffrage (Menteshashvili, p. 46).

At the beginning of June 1919, representatives of Estonia, Lithuania, Latvia, North Caucasus, Georgia, Azerbaijan, and Poland addressed the representatives of the Big States with a note of protest against Denikin's aggressive action. In spite of the difficult circumstances having place in Abkhazia, the People's Council of Abkhazia handled a real political situation inside Abkhazia. Despite the current severe obstacles, the reins of power were held by the pro-Georgian forces.

From October 1919 the Red Guards' counterattack against the Volunteer Army begins. The attack led to the retreat of the Volunteer Army. Soon, the Soviet troops occupied the last stronghold of Denikin – Novorossiysk. The Soviet Russia was now directly neighboring with the Democratic Republic of Georgia. The change of situation in the North Caucasus was radical. The Bolsheviks were also active in Abkhazia, but with the efforts of the People's Council of Abkhazia this movement was suppressed. The Soviet Russia did its best to prove the connection of the democratic Georgia Government with the reactionary generals of Russia. Russia accused Georgia of supporting and assisting General Denikin, which was an ultimate absurd.

On January 14, 1920, a special solemn session of the Constituent Assembly was held, dedicated to the de facto recognition of the Democratic Republic of Georgia by major European states. The People's Council of Abkhazia has welcomed the founding assembly of Georgia.

On April 8, 1920, the Central Committee of the Russian Bolshevik Party created the Caucasus Bolshevik Bureau, the "Cavbureau", through which Russia renewed its policy of active interference in the Caucasus and sought to restore its old domination. On April 28, 1920, the Sovietization of Azerbaijan took place, thus posing a deadly threat to Georgia (Nozadze, p. 93). By the Georgian Democratic Government for negotiations in Moscow, was sent a member of the Constituent Assembly – Grigol Urotadze.

On May 7, 1920, a cease-fire agreement was signed between Russia and

Georgia in Moscow. Russia recognized the Sokhumi region as Georgia's undisputed territory; the border between the States passed on the River Psou. One existing circumstance is necessarily to be mentioned: that is, that contemporary Abkhazian separatists O. Bghazhba and S. Lakoba stated, that the above mentioned Agreement did not apply to "annexed" Abkhazia (Bghazhba, Lakoba pp. 213-215), which is obviously an absurdity and nonsense and implies ignorance or unconsciousness of the International Legal norms.

In fact, the May 7th treaty provided the Bolsheviks with the full opportunity to pursue legal activities and ideological battles. The movement was actually led by the Russian Embassy in Tbilisi. At the direction of Ambassador Kirov, a special commission was operating in Sokhumi – the members of which were – V. Ivanov, V. Sverdlov, B. Volkhovsky and Muzykantski.

In the document of the Ministry of Internal Affairs of the Democratic Republic of Georgia – "Communists in Sokhumi District" contains factual material on their criminal, anti-State activities in 1919-1920. They had contacts with the Soviet Russian military on the Gagra front. "The main military organizations were the following: 1. In Sokhumi, it was "Soki", which was in charge of other organizations, procured explosives, opposed Government-sponsored mobilization, and provided financial assistance to subordinate organizations; 2. In Gagra, it was The Gagra District Revolutionary Committee, which provided the Soviet troops with espionage material, propaganda and agitation; debauch and corrupted Georgian soldiers and deteriorate our front. 3. According to the rumors Abkhazia was to be split from Georgia, and the Abkhazian people were advised to join Russia; there were also attempts of mounting armed uprisings in Abkhazia. " (Chitaia, pp. 330-331).

Abkhazian historiography writes on the current events, that beginning the spring of 1920, Abkhazia was plagued by protests and uprisings against the Georgian government. The armed protests of the Bolsheviks were indeed taking place, though the rebels were suppressed by the People's Council of Abkhazia and the Georgian Guard; Local Abkhazians were less likely to participate. As a result of vigorous measures undertaken by the State, the Bolshevik organizations destroyed in Abkhazia by the end of 1920 began to revive again in January 1921. On January 25, 1921, the Soviet Russian military attaché informed Moscow that a military-revolutionary committee would be set up in the Sokhumi garrison of the three.

At the beginning of 1921, favorable foreign and domestic conditions were

established for the Russian aggression and the establishment of the Soviet power in Georgia. On February 11 of the same year, the staged uprising occurred in the Lore Region, supported by parts of the Red Army stationed in Armenia. Red Army divisions invaded the territory of the Democratic Republic of Georgia from five sides: – Armenia, Azerbaijan, Dariali Gorge, Mamisoni Mountain Pass and the Black Sea Coast – namely Sochi.

On February 14 of 1921, according to the Caucasian Bureau of the Central Committee of the Russian Communist Party (Kavbureau), a Bolshevik District Committee was formed in Abkhazia. Its members were – M. Kargarodskaya, E. Sverdlov and I. Zhvania. On February 18, the Transitional Revolutionary Committee (Revcom) was formed, which included I. Zhvania, E. Sverdlov and M. Tsaguria. The task of the committee was to establish Revcoms on the territory of Abkhazia and to form rebellious groups fighting against the Democratic Republic of Georgia (Battle for October in Abkhazia, pp. 172-173). On that days M. Tsaguria received Sajaia's letter, who was a representative of the Kavbureau. In the letter M. Sajaia informed him, that the Democratic Republic of Georgia would soon be overthrown and consequently, Abkhazia would be given the right of self-determination; The author of the letter hoped, that the faction of Independents of the People's Council would take all measures "to liberate the working masses of Abkhazia ... Abkhazia has the right of free development, similar to all the native minorities of the former Russian empire, for whom was given such right by the Soviet Russia" (Battle of October in Abkhazia, pp. 175-176). These words leave no doubt about the future fate of Abkhazia.

It is more than clear, that the "Revolutionary" movement in Abkhazia was externally inspired and led by the non-Abkhazian Bolsheviks.

Meanwhile, the troops of the Democratic Republic of Georgia in an unequal battle repelled the attack of the military units of the Russian 11th Army against Tbilisi. The military units of the 9th Army moved to Northwest of Georgia. On February 17, the 31st Division at the order of the Soviet Russia Command invaded Abkhazia. Forces stationed on Georgia's northwestern border were forced to retreat. On February 22, the Soviet troops occupied Gagra and fortified on the banks of the River Bzipi. The People's Council of Abkhazia announced a mobilization and it was decided to deliver the main thrust to the Soviet troops near New Athoni, where gathered the armed forces being at the disposal of the People's Council of Abkhazia (History of Abkhazian ASSR pp. 72, 76).

On March 1, the Soviet army launched an offensive in the direction of New Athoni. On March 3, the Soviet troops broke through the defenses of New Athoni, on March 4, seized Sokhumi and proclaimed the establishment of the Soviet rule there. On March 6, the Abkhazian Provisional Regiment ceased to exist and transferred power to the occupation body – the Revcom, formed by the “Cavbureau”. The position of the chairman of Revcom was occupied by E. Ashba, the members of Revcom became N. Lakoba and N. Akirtava.

In March 1921, the occupation of all Georgia, followed by the annexation, was finalized and the Georgian-Abkhazian relations moved into a new stage.

It can be concluded that:

1. One of the main tasks of the National Council of Georgia was to identify mutual relations with Abkhazia and maintain the national integrity of the country.

The February 9, 1918 Agreement was of historical significance, as it laid the foundation for the existence of an Autonomous Abkhazia, which was subsequently strengthened by additional treaties (in October 1920 the People’s Council of Abkhazia adopted a “Statute on the Autonomous Management of Abkhazia”) and the Constitution of Georgia;

2. In 1918-1919 the political situation in Abkhazia became complicated; It was necessary to protect Abkhazia not only from the Bolshevik Russia, but also from the Ottoman divisions and White-Guard Russia; In this situation, the National Council of Abkhazia asked for assistance the democratic government of Georgia; Consequently, Georgian troops did not annex Abkhazia, but protected the region from foreign enemies;

References:

1. Status of Autonomous Regions of Abkhazia and South Ossetia within Georgia (1917-1988) Collection of Political-Legal Acts, Tbilisi 2004;
2. Gamakharia J., From the History of Georgian-Abkhazian Relations. Tbilisi 1991;
3. Maznishvili G., Memoirs (1917-1925). Adjara 1990;
4. Nozadze V., the Struggle for the Recovery of Georgia over Meskhети. Tbilisi 1989;
5. Papaskiri Z., Essays on the Historical Past of Modern Abkhazia, II. Tbilisi 2007;
6. Georgian-Russian Relations in the XVIII-XXI Centuries. Book II., Tbilisi

- 2016;
7. Chitaia D., the Issue of Abkhazia in the First Republic of Georgia. Tbilisi 2006;
  8. Chitaia D., Socio-Economic and Political Situation of Abkhazia in the First two decades of the 20th Century. Tbilisi 2002;
  9. Bghazhba, S.Z. Lakoba., History of Abkhazia from Ancient times to the Present Say., Sukhumi, 2007
  10. Denikin A. I., Essays on Russian Troubles., Memories, memoirs., Minsk Harvest., 2002 Dzidzaria G. Essays on the History of Abkhazia (1910-1921). Tbilisi – 1963
  11. Documents and Materials on the Foreign Policy of the Transcaucasia and Georgia. 1990
  12. Menteshashvili A., Historical Background of Modern Separatism in Georgia. Tb. 1998
  13. History of the Abkhazian ASSR (1917–1937). – Sukhumi: Alashara, 1983
  14. Gamakharia D., Gogia B., Abkhazia – Historical Region of Georgia, Tb. 1997
  15. Newspaper “Ertoba”, 1919, April 18.

LANGUAGE SITUATION OF ABKHAZIA IN THE 20-IES OF THE 20TH CENTURY

SOFIKO CHAAVA
Doctor of Philology
Of the Sokhumi State University

The national and linguistic situation in Georgia often changed or evolved according to the political plans of the other States. The hidden or obvious projects undertaken by the Tsarist and Soviet authorities in the nineteenth and twentieth centuries were aimed at altering the national identity of representatives of different ethnicities and Russianization of this latter.

Both imperial systems had roughly the same action plan for assimilation of the ethnic groups. For adjusting to the demographic situation in the target countries, they often resorted to deportations and created new compact settlements in which a new linguistic environment was being emerged and developed. One of their main weapons was also creation of the centers of education and culture, which helped to form citizens with the desired national self-awareness and language competence.

Encouragement of the “self-determination” of the small nations, cultural revival of the “oppressed nations”, creation of their writing, literary language, and other educational bodies, in fact, served only the aim of Russification and opposition between nations. The Soviet-era measures were backed by relevant laws and decrees, creating a new space for the Russian-speaking, Russian mentality “Soviet people”. There were no exceptions in this regard to those parts of Georgia that radically changed ethnic and linguistic conditions in the 19th century and created an artificially polyethnic and multilingual environment (Abkhazia, Samtskhe-Javakheti, Hereti-Saingilo, Kvemo Kartli, partly Adjara).

In this given paper, we’ll present the analysis of some articles, censuses and other important documents preserved in the National Archive of Georgia being published in the magazines and newspapers illustrating the language situation having place in the Abkhazian SSR in that given period. The complicated language situation of that period Abkhazia affected the future fate of this region.

In 1918-1921, the Government of the Democratic Republic of Georgia declared full internal independence for Abkhazia. With the rights granted by

the Georgian authorities, the members of the People's Council of Abkhazia were able to define their own language of conduct and teaching in Abkhazia. Unfortunately, council members did not take into account the linguistic competence of the local Georgians and Abkhazians, as well as the Diasporas living in the area, and granted the status of an official language to the Russian language within the Georgian state.

Documentary material does not corroborate the allegations by the Abkhaz separatists that the Georgians were forcibly nationalizing schools and state institutions in Abkhazia. Historian J. Gamakharia writes: "The government is in no hurry to state institutions to nationalize (proceedings of the Russian language, with the central government in the state language should have been, but this requirement is often violated), the Georgian language teaching, for which he was severely criticized by the shareholders meeting of the submission I. The political opposition "[1. 303-304].

The same opinion is shared by prof. G. Papaskiri, who offers the part of the speech by Benia Chkhikvishvili made at a special session of the Constituent Assembly of Georgia: B. Chkhikvishvili pointed out that caution should be exercised and in no case should it be expedient to study the Georgian language until the People's Council of Abkhazia itself can use the Georgian language for the purpose of which there is a language at all. In the orator's view, any coercion in this direction would have the opposite effect, and such a policy would be detrimental. "[2. 55]. It is clear that at the time it would be difficult to shake the dominant Russian language position at the time. In addition, taking radical measures could provoke public dissatisfaction and activate the outside forces. Within this framework, it can be said that the Georgian Government's cautious and measured approach to this issue was reasonable.

In the journal "Education" published in 1920, an unknown author, under the penname of "One of the Teachers", tells about how the influence of the Russian language was increasing in exchange for declining of the Georgian language in Abkhazian schools: 1) Nationalization in Georgian (Megrelian) schools did not happen in many places. Teachers teach Georgian as a subject, but the process of teaching of the Russian language, arithmetic and other subjects is conducted in Russian; 2) The Megrelians, settled in Abkhazia, are in particularly bad conditions. E.g. there are 50 households in the village of Tamish, Megrelia. Their children study Abkhazian and Russian together with the Abkhazian population, and they do not have a Georgian teacher; 3) in addition to Sokhumi there is the

first Georgian elementary school (town school), where teaching of Russian in the third grade is compulsory; 4) St. There is a real school in Gagra, which is purely Russian, and no one cares about teaching Georgian there. “ [3. 65-67].

According to the second issue of the journal “Education “ the “nationalization“ of schools failed in Sokhumi: as a real seminary, a women’s gymnasium and a primary school teachers, were “foreign tribe“ teachers (mostly Russians). The director of the seminary was also more Russian than Georgian. Very few Georgian teachers worked in Samurzakhano, only one teacher (Kuridze) was in the seminary and the seminary school, and none in the Georgian school in Gagra.

“One of the teachers“ tried to display concern about the Abkhazian language. In his opinion:“ 1) the textbooks for the Abkhazian schools should be written in Abkhazian and not in Russian, but be printed not in Russian letters, but Georgian. And the printing of that latter must be immediately arranged in Tbilisi. 2. Besides, Abkhazian schools should introduce Georgian education from the third grade and not from the first grade ((in 1905 the Kodori District Abkhazians required compulsory Georgian language teaching in their schools; and the decision as presented into the Education Council of the Sokhumi eparchy). 3. Some of our Priests, who are well-known and longtime teachers, can assist in compiling the text-book for the Abkhazian schools, who have a good command of the Abkhazian language and have an experience of teaching. E.g. 3) Textbooks for Abkhaz schools. With that, e.g. Bartholomew Kharebava, Dean of the Gudava Temple of Samurzakhano. “[3. 65-67].

In 1927, following the Soviet occupation and an annexation of Georgia by the Soviet Russia, the Georgian Language revolutionary Committee and the Central Executive Committee were the main planners of the language policy, with the Public Education Commissariat and the Council for National Minorities (CNM), as the chief implementing bodies. The complicated situation existing in the education system of the Abkhazian SSR was further aggravated by the Soviet Regime unlawfully established in Georgia. in 1921.

The National Archives of Georgia holds a document according to which: In 1922, the Commissariat of Public Education of the Georgian SSR sent an explanatory note to the Central Committee of the Communist Party of Georgia, which discussed the situation having place in the education system of the Abkhazian SSR:

“The Commissariat of Public Education of the USSR has appointed a

special inspection for studying the state of education in Abkhazia. The lengthy work of the inspection and the thorough examination of the case revealed the abnormal situation in the sphere of education existing in Abkhazia. It is obvious, that in Abkhazian schools there is a great deal of disorder and disregard and that even the minimum requirements of the existing common program are not met. The fate of education in Abkhazia related to the discipline and general curriculum and its technical staff – teaching – is at threat. As this Inspection has found out, none of the above mentioned elements are not adequate and fail to meet the requirements and thus cannot be implemented and used for educating people.

Abkhazia. As a cultural and political phenomenon, is an integral part of Georgia and therefore for the cultural advancement of the both countries close ties and unified education plan is needed, by no means maintaining the local interest and showing respect.

One of the reasons for the delay in education in Abkhazia can be named the fact, that its Public Education Commissariat operates separately, does not have the necessary contacts with the Commissariat of Public Education of the Republic of Georgia and has a direct relations with the Republic of RSFSR.

For this reason, it has its representative in the Commissariat of Public Education of the Soviet Russia, while with the latter is the representative of the USSR comrade Gushier. Reporting all the said above the Commissariat the Public Education of the USSR also expresses its personal opinion on the issue raised here:

Establishment of the proper level of education in Abkhazia requires creation of the close connections with the Public Education Commission, as well as establishment of an integral system of education and policy, adamantly advocating the local interests. It is not expedient and necessary for the Commissariat of Public Education of Abkhazia to have a direct contact with the Commissariat of the Public Education of the RSFSR. The credentials of the Abkhazian Public Education Commissariat in the Soviet Russia are to be annihilated and contacts to be established through the Public Education Commissariat of the Georgian SSR.

Only such measures can improve the educational status in Abkhazia, as well as it will reduce the extra costs for the representative and create a harmonious cooperation between the two culturally inseparable Republics. “[4. 32].

As we can see, the document compiled by the People’s Commissariat of

Georgia repeatedly emphasized the historical unity of Georgia and Abkhazia, and repeatedly stated that the Education Commissariat considered the protection and respect of the local interests a necessary condition for the improvement of the situation. Here again, the Georgians show a particularly responsible and modest attitude towards Abkhazia.

According to the census of 1922-23, the main ethnic groups living in Abkhazia are Georgians, Abkhazians, Greeks, and Armenians. Their quantitative distribution differs between villages and Sokhumi. The majority of the population in the Abkhazian villages are Georgians and Abkhazians. Their share in Sokhumi is relatively small. Greeks and Armenians are represented in equal numbers, in villages; as for Sokhumi Greek population comprises 30%, thus representing the majority of Sokhumi population. 30% [5. 6]. We believe that the majority of Greeks and Armenians living in the city were the persons working in the commercial and service spheres and their family members, while Russians living in the town were predominantly civil servants, teachers, military personnel, and their families.

In the Georgian SSR, in 1922-1923 there were recorded 37 119 Abkhazians, mostly allocated in the Abkhazian villages. In the town of Sokhumi were recorded only 426 Abkhazians, 1 067 in the town like settlements of Abkhazia and 35 749 in the Abkhazian villages [5. 6].

According to the statistics of 1922, 1923 and 1926, the Georgians and Abkhazians living in the Abkhazian villages named as native and everyday language the Georgian and Abkhazian languages. The situation was different in the towns, where the majority of the population comprised Greeks, Armenians, Georgians and Russians, giving the preference to the Russian and Georgian languages, as in towns the language of communication, education and culture were the Russian and Georgian languages.

It can be said that in the villages of Abkhazia, where the preferred language policy of the regime was not yet fully implemented, the population spoke their native language – Georgian or Abkhazian. In the towns and cities, the main, communicative, prestigious Russian language among the various ethnic groups was gradually gaining the foothold and weakening the functioning and status of the Georgian language.

The text signed by Andrew Chochua (Abkhazian educator, People's Commissar of Education of the Abkhaz SSR, 1925-1931) is preserved in the Central Executive Committee of the National Fund of the National Archive of Georgia

under the heading: “Educational work among the ethnic minorities in the Abkhaz SSR”. The author wrote: “There is no way to set up qualification courses for all nationalities. The PEC sends annually to the summer courses to neighboring Republics Armenian and Greek teachers. In 1926 to the Armenian language courses conducted in Akhalkalaki were sent 5 Armenian language teachers and to Anapa were sent 5 Greek language teachers. It is desirable to teach language better. In some places and especially in the Greek CAI centers the teaching process is conducted in the Russian language, worsening the degree of result of the work“ [6. 12-13].

By 1927-28, most of the schools in Abkhazia were Georgian schools (86 units), followed by the Armenian ones (77), then came Abkhazian schools (56), Greek schools (54), Russian schools (17), international (12), Turkish (3) Estonian (3). 3) German (1) school [6. 12-13].

In the report being made in 1930 by the chairman of the CAC of Abkhazia-writer Samson Chanba “on the work “undertaken among the ethnic minorities residing in the Abkhaz SSR“ is said: The Abkhazian and Georgian languages are considered the State [languages] because of the ample quantity of these nationalities.

As for the Russian language, it was recognized as a State (language) despite the paucity of the Russian population, because it has for now ceased to be a tool of oppression for the privileged classes, it is the language of communication with all peoples of the Soviet Union and the means of introducing the advanced and having the world significance Russian culture to the nationalities living in Abkhazia.“

Chanba added: “The transfer of the case management to the native language in the districts inhabited by the Abkhazia population is delayed due to the shortage of well-trained people. To eliminate this shortcoming: in 1929, for secretaries of the village councils the training courses with the particular emphasis on the introduction of a new Abkhazian alphabet into life, were organized, [7. 14-15]

According to the document, in 1927-1930 Abkhazia was divided into 5 regions: Gagra, Gudauta, Sokhumi, Kodori and Gali and 3 cities (Ochemchiri, Gudauti, Sokhumi). The District was divided into 90 communities, the same rural councils. Out of 90 communities in Abkhazia, the Russian language was used in 44 communities for paperwork management, in 17 it was used, as the everyday language, in 24 communities, as the Abkhazian paperwork manage-

ment language, in 38, as the everyday language; In 22 communities for the paperwork management and in 27 communities, as the colloquial, everyday language was used the Georgian language.

S. Chana complains about the deficiency of qualified teachers: “National schools, both Abkhazian, Georgian and of the other nationalities, are not sufficiently provided with the qualified workers. The point is that there are no local Armenian teachers in Abkhazia. All the Armenian pedagogues come from Tbilisi or Armenia.

They will work in Abkhazia for one or more years or at the most two years and then go back, while the new ones come to their place, which will change again in one or two years, and so on. Even worse is the Greek school situation. All Greek teachers, with rare exception, have 2 or 3 years of instruction and training in the Greek gymnasium (foreign).

Such kind of workers not only lack special education but also lack the compulsive general education. On the whole, there are many trained Russian teachers. There is also shortage of the Abkhazian language textbooks in the Abkhazian schools.“ [7. 27-29].

In 1927 the Newspaper “Communist“ published a letter written by Nestor Lakoba, Chairman of the Council of the People’s Commissariat of the Abkhazian SSR. (The title of the article is: “Soviet Rebuilding in Abkhazia”), prepared for the congress of the Georgian Councils. N. Lakoba’s report describes the linguistic and ethnic situation in Abkhazia by 1927. In the first part of the report, the author gives the list of the major ethnicities in Abkhazia and highlights the large number of ethnic groups living there, namely: “The territory of Abkhazia lies between the Enguri River and the spring Tsivi. The area is inhabited by the Abkhazian, Georgians, Armenians, Greeks, Russians, Estonians, Germans and others. There are many nationalities in Abkhazia. According to one source, their number reaches 22, and on the other, it may reach 30. We will focus on the main ones – Abkhazians, Georgians, Armenians, Greeks and Russians. According to the preliminary (all- union) of the last census, the number of the both sexes in Abkhazia comprises 200,000. Out of these 200, 000 souls the Abkhazians barely comprise 57-60,000. Thus, it can be said, that the average Abkhazian population equals 60,000. Why do we say – barely? Because several thousand people considering themselves Abkhazians, speak Megrelian. Megrelians – the same Georgians, comprise at least 65-70,000 in Abkhazia. Armenians are up to 22,000 or 24,000. About

20,000 are Greeks. I cannot exactly name the number of the Russian population, but I know that there are few of them in the village, and more in the city. This numerical ratio of these major nationalities imposes a kind of obligation on us, to help the nationalities living in Abkhazia establish the close contacts with each other, to bind them with the common interests, according to the principles of solidarity, so that each nationality could say, that it lives not only for its personal benefit, but, for the benefit of other nationalities as well. We should consider Abkhazia, a country that belongs not only to the Abkhazians, not only to the Georgians, and not to both of these ethnicities, but to other ethnicities living in Abkhazia as well. “[8. 3].

Nestor Lakoba urged the Soviet authorities to properly conduct national relations in Abkhazia: ... “We must conduct our policy in such a way that Abkhazia does not say that it is insulted by anyone, that it has been abused before and even today it is not a darling of the fortune. If the Abkhazians had the same opinion, then it would be a sign that we our policy is one big mistake. Or if the Megrelians said, that I cannot say I am well as Abkhazia is mine and at the same time it is not mine, as if I am here neither local, nor a foreigner. If a Megrelian spoke so, in this case our policy wouldn’t be correct as well. If Armenians and Greeks also said: living in Abkhazia would not be bad, the land here is good, we could cultivate tobacco, but it is not profitable, as I cannot control and management it. If the Armenians and Greeks judged in such a way – then it wouldn’t be good. That is why we must arrange relations between these nationalities in such a way that they are linked together by the principle of common interest, brotherhood and solidarity, so that each of the separate nationalities may say that he lives not only for himself but also for the separate nationality that resides in Abkhazia.“ [8] 3].

In one of the paragraphs of the article, the Abkhazian official also focuses on the issues of the language. In his opinion: “We consider the language of the vast majority of the inhabitants of the District, the official language e.g.: In Gail District – the official language is Georgian, in the Districts of Kodori and Gudauta is the Abkhazian language, and in Gumistan and Gagra Districts, where the population is internationally composed and not a single nationality can be considered the majority of the population – the Russian language is officially recognized as the most tolerant and satisfying language of the entire population. In those districts where shift to the Abkhazian language the working language is Russian. There are very few Abkhazian teachers, and even if

they are, it needs an effort from the State and we are promoting this issue.”[8. 3]. In this text, Lakoba implicitly acknowledges that the proclamation of the Abkhazian language as a state language in the Kodori and Gudauta districts served to enhance the functioning and geography of the Russian language.

In the fund of the central Executive Committee of Georgia [9.130] another noteworthy document under the title “Party Works among the National Minorities“ is kept. This document describes the situation in Abkhazia having place in 1927-1930. The first passage of the document states: “A number of resolutions made by the Abkhazian Party organization and the Resolution of the CP (b) of the CC of Georgia emphasized the ineffectiveness of the conducted work among the national minorities living in Abkhazia, especially the most backward and lagging ones, (Greeks, Lazians, Svan etc.). and the necessity of special work to be conducted among them For this reason (a special commissioner, an instructor – who was an ethnic person (an ethnic person is the representative of the national minority – S.Ch.)“ was commissioned by the District Committee (Reg.Com).

As we can see, the text refers to the Greeks as “national minorities“ on an equal footing with the Svans and Lazs, as well as in the 1926 census Megrelians, Svans and Adjarians are mentioned as separate nations.

It can be said, that in fact the Soviet authorities did not care much for the development of education, language and culture of the ethnic minorities living in Abkhazia. Our opinion is supported by the following suggestions expressed in the same document: “In the areas densely populated by the ethnic minorities, the party nucleuses and party worker cadres are very significant, as it is of a paramount importance to carry out the national party policy that is particularly difficult in conditions of Abkhazia.“ It is worth mentioning, that here someone made a note in red pencil: “On the Contrary.“

The author of the document complains, that indoctrination of the “lagging minorities“ is not effective. According to him, it could be relatively easy to include them into the Party and Komsomol owing to their level of cultural development.“ The “backwardness and lagging “ of the ethnicities at that time meant only the political inactivity of these nations, and the primary purpose of working with minorities was obvious, from their statement: “The most important moment in the political and cultural-economic development of backward minorities should be the existence of a strong Party organization, being able to strengthen the Government and implement all the measures of the Party.“

In the second section of the archive document two issues are discussed: national relations in Abkhazia and the national issue among Abkhazian “national minorities”, though this document concerns the needs of people of all nationalities living in Abkhazia. This chapter mainly discusses the reasons for inter-ethnic disagreement. The section of the document due to its importance is presented here fully: “During the times of the Tsar and Mensheviks different nationalities were artificially confronted to each other (Abkhazians and Georgians, Russians and Georgians, Armenians and Greeks, Armenians and Turks etc.). The Soviet Power managed to solve this problem properly and put an end to the hostility and opposition between different nationalities, though the remnants of the national conflict is observed even today. The class enemy – the clerics, the clergy, the Mensheviks, the Dashnaks, all did their best to provoke national feud in the Districts of the national minorities.

Minor inconsistencies, inaccuracies and wrong steps taken by the Soviet and the Party organizations, or the negligent attitudes towards the needs of the national minorities cause an acute discontent. Reproach against the Administration and judicial organs are result of the failures of the Administration, inattentiveness towards the grievance of the ethnic minorities, suffocation and harassment by the national majority (beating of the Greek and Russian peasants in the Nikolaevsk-Anastasievsk District, arrest of the peasants at nighttime), bureaucratic attitudes towards the ethnic minorities. National antagonism between Armenians and Greeks is obvious. Greek nationality workers – members of the Communist Party, Greek origin members of the Labor Union, in the Statement written by the national minorities and forwarded to the Council complain on the Armenian aggressive chauvinism and point to the Head of the Tobacco department of the Tobacco Union of the Abkhazia – Chelonian. The Labor Union organization – say the Greeks – promotes us, while Cholokian promotes the Armenian anti-Soviet kulak elements and has no desire to care about the Greeks and treats them unkind. The Greek population is partially discontent with the Georgian nationalism as well. E.g. in the District Olginskoe a Shonia stressed the necessity of purchasing the Greek passports by the Soviet citizens and moving to Greece forever.

In the Olginskoe district, 80% of the population is Greek, but there are no Greeks in the apparatus of the Soviet government. The chairman of the village council is Georgian, the secretary is Armenian, and the nucleus of the Communist Party is entirely Georgian. Recently a settlement partnership was

elected, and a Georgian was appointed chair. Recently a settlement cooperation was formed and a Georgian man was appointed chairman. The staff of the village council was reelected. The Chair and secretary of the village council are Armenians. Here national distortion is evident and despite the instruction not a single step was taken.

The ethnic dissatisfaction between the Abkhazians and the Armenians in the Region of Esher, is the result of the influence of the Abkhazian princes, kulaks and the chauvinist propaganda. The signs of national distortion are in abundance. The leaders of stirring of the national antagonism are the clergy, the profiteers, the Mensheviks, the Dashnaks. “[9. 63b-64]. As we can see, according to the author, the classical enemies, the Kulaks, the clergy, the Mensheviks, the profiteers, and the Dashnaks provoked the national feud even before the Sovietization. It is noteworthy that Georgian Mensheviks are also named. Apparently, this accusation having no real basis, during compiling of the text was actively spread and stereotyped by the modern Abkhazian separatists.

Thus, the materials we have found indicate that in the 20-ies of the 20th century, out of the three State languages only for the Russian language was created beneficial conditions for its spreading, developing and better establishment on the territory of the Abkhazian SSR. In the field of education and paperwork management, the Russian language had unconditional opportunities for functional extension. Many artificially created different language schools and State structures were a way of spreading the Russian language. The Soviet authorities could not or did not provide with the basic conditions non-Georgian schools and namely, this was the linguistic situation which triggered the necessity of usage of the Russian language. Consequently, the Russian language gradually gained the status of a predominant language. Even the Abkhazian officials (N. Lakoba, S. Chanba, and A. Chochua) acknowledged that Russian was gradually introduced instead of the Abkhazian language, in the ethnically mixed communities Russian was dominant, even when not a single Russian person lived in the community. The situation was similar in the analogous communities in the rest of Georgia. Thus, at the first stage, the Soviet regime sought to create a bilingual (Georgian-Russian) environment in Georgia, in order to take the monolingual (Russian) situation to the next level.

According to the Soviet logic, the measures were not even planned to raise the low cultural level of different nationalities; on the contrary, the Soviet leaders seemed to be comfortable with the existing situation, inasmuch as the politi-

cal activism of “backward national minorities “ was merely a statistic to show the abundance of party bodies and “broad support from the masses”.

References:

1. Gamakharia Jemal, Essays from the History of Georgia, Abkhazia, Tb. 2007;
2. Papaskiri Zurab, Essays from the Historical Past of Modern Abkhazia, Part II, 1917-1993, Tbilisi. 2007;
3. Journal “ Education”, 1920, N 2;
4. Sea, F. 300, or. 4, N 16;
5. Chaava Sofiko, National and Linguistic Distribution of the Population of Abkhazia, according to the census of 1922-1926, Journal, “Yearbook of Ilia Chavchavadze Scientific Library in Kutaisi”, box. 2016;
6. Sea, F. 284, or. 1, 1926-1927, N 640;
7. Sea, F. 284, or. 1, 1929, N 640;
8. Newspaper “Komunisti”, 1927, No. 68;
9. Sea, F. 284, or. 1, 1927-1930, N 640.

MODERN PROPAGANDA IN THE STRUGGLE FOR ABKHAZIA

LELA JAVAKHISHVILI

Mastert

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

Modernity has taken the development of technologies to a new level, and today, when information has become a major tool, trying to manipulate it on a technical level is much easier than it was before. Individuals or States can use any situation for their own good, their personal benefit through technologies that allow information to be transmitted within the seconds. Such development minimized data filtering and verification and maximized the chances of manipulation. It was precisely how Abkhazia, got into trouble, which, among other things, was turned into the information war field. News coverage in international or local media never cease to spread information about Abkhazia and this irreversible flow complicates finding of the intellectual, time, or financial resources to confront it immediately.

As a matter of experience a vast amount of materials have been accumulated emphasizing the fact, that modern propaganda plays a leading role in the fight against Abkhazia, and this material is largely achieved by the media. Namely, for this reason, this paper deals with the logically connected cases. The presented examples do not allow us to dismiss this particular media as a propaganda tool, as they contain information desired by the particular party.

In the given paper is obviously shown how the media works in order to distort information, historical facts, current events about Abkhazia, so that only the Russian side remains “satisfied” and “triumphant.”

In September, Abkhazia and the related to that latter issues are more actively discussed than at any other time, due to its historic significance, although the misinformation associated with the events having place decades ago is constantly circulating. The issue of Abkhazia is and will always be central for Georgia, but sometimes the socio-economic situation or the existence of the country involved in the election marathon weakens people’s ability to concentrate on it. In addition, the media does not sufficiently cover major events taking place in Abkhazia or is engaged in distorting the facts.

As the issue of territorial integrity is particularly topical for Georgia, it

is natural, that the problem of Abkhazia is considered important. It should be noted that, given the power of propaganda, this latter remains relevant not only for our country, but is also the subject of constant scrutiny and analysis for Russia.

The world agrees that propaganda is clearly negative, but as the time goes on, it becomes increasingly essential. The means of its implementation and usage are changing, and there is no escaping the fact, that no significant counter-propaganda weapon has been found yet. Separate groups have been formed for checking and neutralizing the media propaganda, though in many cases their conclusions are not as successful as propaganda itself. Therefore, the issue of spreading misinformation is becoming a subject of much more frequent discussion, and industry experts regard it as one of the major modern challenges.

It should be noted, that a qualitative research approach, in particular the traditional analysis of the documents was used for exploring this issue. The process of studying of the significant historical, legal or recent journalistic material was made possible through the traditional analysis of the documents. Videlicet, in this fashion, was collected the valid information needed not only for a descriptive, but also for the explanatory assessment of the given problem.

At the initial stage of the research, was found the sort of information directly associated with the title of the topic. Several key thematic blocks were identified: theoretical literature, legal documentation, historical materials, media product and case-specific feedback. At the next stage of classification, each text was processed and the information was prepared for writing the academic article.

It has to be noted, that the analysis of the documents was the most appropriate approach for studying a topic such as modern propaganda in the struggle for Abkhazia, as the latter is only reasonable in the conditions of the qualitative research. Analysis of the target documents enables gathering of the existing documentation on the current events (official documents, regulations, articles, letters etc.) And their in-depth study for drawing the specific conclusions. The only limitation of the study was that the historical facts and documentation on this problem were so numerous that they could not be studied in a short period of time, though the main part was fully analyzed.

From the contextual aspect, for better understanding the issue, the concept “propaganda” itself needs to be operationalized at an early stage, most of which involves the form of providing with the information. Its primary purpose is

to influence the human mind, which can be achieved by various methods and means. We have various types of propaganda, e.g. helping to work out positive attitudes, through portraying a person or situation from the best angle, though at the same time there is a negative type of propaganda, e.g. “labeling” that promotes a negative narrative. For propagandistic aims the opinions of authoritative individuals, agencies or subcultures can be used, as a confirmation for the validity of the information and the support of the above mentioned organizations and individuals prove the correctness of the position. Out of seven types of propaganda one is “card stacking” which involves sorting out arguments and facts in such a way, that gives a possibility of making only one conclusion. This is the method of arranging historical facts in such a way as to give the less-conscious and aware audience the impression that events are so logical and coherent that analysis of the situation gives us only one answer [5. 6]

It is noteworthy that propaganda has an important role to play in policy-making and is considered as one of its main tools. Through mechanisms of propaganda, thoughts helping the governor or system to pursue the policy it desires are formed. For the most part this helps to form the positive image of the country in the International arena or to show the negative signs of the opposing, rival State, form and fix the negative attitudes towards it. In the process, it is especially important to disguise the facts in a way that makes the information as realistic as possible and not initially clear that it is part of the propaganda (Kodua, 2004). [4]

Because Media and propaganda are often viewed as inseparable, Richard Allen Nelson explains the association existing between these two. According to him, propaganda is the method of persuasion when with a specific intent and purpose the piece of information is spotlighted from only one aspect and this can be done realistically only by the media [11.12] Even the more, propaganda can create conflict between societies, countries and layers, and for this purpose media is the most powerful platform. [11.11]

As the Historical discourse shows the origin of propaganda is the year of 1914, the beginning of World War. In the modern world, however, the use of the latter is typical of non-democratic countries. Prominent expert in influence matters – Robert Cialdini says, that the power of propaganda lies in the fact, that we, modern humans need headlines, brief and clear information provided by the media, as we do not have enough time and resources to spare for analysis and verifying the data and consequently the obtained data are accumulated

by our minds without any further discussion and judgment. This is how the propaganda reaches the target audience and seeks to form common and universal ideas [9.9]

Over the years, researchers have studied how the propaganda mechanism worked that led them to different conclusions, though some areas of common interest are still found. It is recognized that propaganda is based on emotional manipulation (1), information sorting (2) opting for the most desirable (3), simultaneously remodeling of the facts (4) and censorship (5). In modern political systems the main attribute of the successful propaganda is its funding. This means, that in the political field the propaganda is most effectively carried out by those who have relatively more material recourses, as they have better access to information (Bergstrom, 2019).[7.10]

As it has been noted at the very outset, war propaganda plays an important role in times of conflict. As the saying goes the war is on the side of the media (Connelly, Fox, and Schmidt & Goebel 2019). [9] Therefore, in order to neutralize propaganda, the International community, in the first place, is trying to highlight the incorrect distribution of the pieces of information by the media (Zollman, Lang, 2017). [12.13]

Due to the fact that the issue of media propaganda is quite acute in the modern era, it is interesting to discuss it in relation to Georgia, and in particular the challenges facing the country due to the propaganda about Abkhazia.

In the modern media the information about Abkhazia permanently appears and often is considered in the Georgian-Russian context and it is natural, that every media outlet covering this topic has a political overtone. As it has been stated many times, this given article mainly deals with the story broadcast on the German television spotlighting and covering the incorrect facts about Abkhazia. In the paper various cases are presented, which are directly related to the topic of the article and the reactions of all the political and public sectors following this plot are analyzed.

In the Georgian media, through the social network was soon revealed the fact, that on July 21, 2019 in the story dedicated to Abkhazia and spotlighted on the First Channel of the German Public Broadcaster, the plot of the historical discourse was compiled, as if Abkhazia was annexed to Georgia by Stalin. The event was originally named Propaganda, as the narrative was clearly in favor of Russia. The story is about the extreme sportsman Pavel Kojeikin, who ropes down the old buildings. In the plot shown on the German Public Broadcaster

– “Abkhazia – roping down on the Soviet ruins” – the author says that such buildings, which are already deserted, can be found in Tkvarcheli.

It is noteworthy that he refers to Tkvarcheli as “Kvarchali”. According to the story, 40,000 people abandoned the buildings in the 1990-ies as the war between Georgia and Abkhazia began. This is where the Russian narrative first appears: “Russia is the only ally of Abkhazia. Abkhazians do not consider themselves as part of Georgia. The breathtaking scenery of Abkhazia was most loved by the Soviet dictator Stalin. He built for himself a summer residence on the lake Ritsa and he made the crucial decision of annexing Abkhazia to Georgia”.

Overall, within 6 minutes and 48 seconds (Osten, 2019), the situation was portrayed in such a way that Georgia and Abkhazia had nothing to do with each other except the war, which naturally triggered protests from the Georgian side. Soon after, a petition was filed by citizens demanding an apology from the German Public Broadcaster. The petition had 1297 supporters and 555 internet users commented on it. The claim was accompanied by the historical evidence that Abkhazia was part of Georgia and that the country had not received it from Russia. As expected, this led to some discussions, but by the proponents of the narrative, the content of the story was described as a mere specimen of Russian propaganda. An important point is, that the opinions were expressed not only by the Georgians but by the Germans, as well [20]

Naturally, comments on the above mentioned matters were made by the Georgian Embassy in the Federal Republic of Germany; It says, that “due to the distortion of the historical facts

an official letter was sent to the management of the Public Broadcaster of

Germany and the author of the story.” This was mainly dictated by the public protest. As for the Ambassador’s statement, there were similar cases of terminology distortion in the German media, but after the appeal the situation improved and in this particular case they expect peaceful resolution of the problem[14]

In response, German Ambassador to Georgia Hubert Knirsch told the media that “journalists should be cautious and act dutifully when making statements about history.” [16]

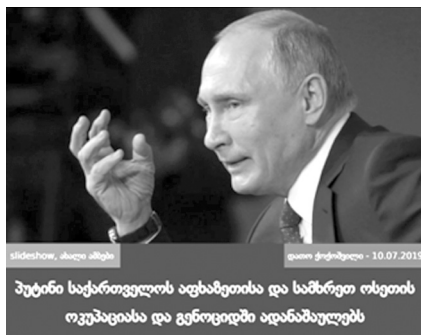
It should be noted that the narrative voiced in the story about annexation of Abkhazia to Georgia by Stalin to Georgia by Abkhazia is very similar to that of Russian President Vladimir Putin’s statement, circulated a few days earlier. [17]

“Ossetia as far as I remember joined the Russian Empire in 1774, with its South and North parts, as an Independent Republic. Abkhazia joined the Russian Empire in 1810, as an Independent Republic, the Principality. Only afterwards the South part of Ossetia was included into the Tbilisi Governorate; Georgia did not exist then, it was only the Tiflis Vicegerency.”

According to Vladimir Putin, Georgia occupied Abkhazia in 1918, which clearly resembles a story that Georgia fought with independence seeking Abkhazians. The president’s statement also distorted a number of facts, which was estimated by the historians as a deliberate attempt to propagate through altering history. It should also be noted that the Russian empire was always trying to plan Georgian historiography, which the Bolshevik authorities defined as an action plan, which was later successfully realized. The falsification of Georgian historiography reaches its peak in the Stalin era.

The power of the media in the Russian Federation is well understood and it is a part of the State policy, the reason why it spoon-fed; an example of this is Canada’s only free channel “Russia Today” and the “Sputnik” network.

The fact that Russia invests a large amount of State money in propaganda is not a new thing. In Georgia, the most obvious manifestation of this is considered “Sputnik”.

According to Mediachecker, “one of the most important soft weapons of Russia from the media means is” Sputnik”, which besides Georgia, is widespread in more than 30 countries around the world, ranging from Europe to the Caucasus, and ending with the South America and Eastern Asia.

“Sputnik” is a Russian –made Government sponsored media outlet. [18] And it is namely, through this media means, that Russia promotes the issues of friendship and popularization of Russia’s positive sides, in a way, that completely distorts media ethics by reporting fictional research or news. “Sputnik” also covers the countries, such as Brazil and permanently disseminates

საბინიკის კალენარული ექსპანსია საქართველოში

■ 06.02.2017 20:13

information about its military victories [19]. This reaffirms the fact, that for the Russian propaganda every place, time or situation is comfortable. Russia will always manage to find the sort of information for any place in the world that positively spotlights that latter.

In the context of the Russian propaganda and its usage in the struggle for Abkhazia, it is important to highlight the factor of “Russia Today.” As it is a Russian Government-sponsored media outlet, that broadcasts International news and among them frequently places emphasis on Georgia.

It is also important to note that “Russia Today” covered the 2008 war unilaterally and biased and repeats the same thing on each anniversary of the war. In the coverage of Abkhazia and these – called South Ossetia are presented as Independent States, Russia, as a peacemaker and Georgia, as an aggressor. The latest material on this issue was published three months ago on the 10th anniversary of the war. The title of the material reads as follows: “10 years after Georgia invaded South Ossetia and Russia.” The audience was once again “reminded” that Georgia started the war and that it violated the principles of the International law. In the material, the ethnic Ossetians speak of “atrocities committed by Georgians”.

E.g. 9-10 year old boy remembers how he witnessed the fact that “littlegirls wererolled over by the Georgian tank” [20]; the manifestation of the Russian propaganda is not ended only with this particular media means and cases. In June, 2018 Mediachecker published a report according to which the “Georgia and the World” published decisively Russian narratives and the modern politi-

cal situation is dramatically different from the real one.

The article says, that Britain practically recognized Abkhazia's independence, which was confirmed by the fact, that the team from Abkhazia took part in the London Football Championship. It is widely known, that the British Embassy commented on this issue and once more recognized the sovereignty of Abkhazia, but in reality the article did not say anything about it. Besides, the text also said, that Armenia also recognized Abkhazia, as it considers the Abkhazian passports officially valid.[3]

The myth detector has revealed a fact that clearly shows signs of the Russian propaganda as discussed above. Two months before the story about Abkhazia was aired on the German Public Broadcaster, the news agency first published an article entitled "According to the de facto government, European parliamentarians will observe "elections" in occupied Abkhazia.

According to the article, representatives of the European Parliament will observe the elections in Abkhazia being planned for that time, as the source "Sputnik is named. Identical information was disseminated by the "Kviris Palitra", without reference to the source, although in both cases the data was based on "Sputnik-Abkhazia".

Naturally, this was not true, as the European Union has chosen a non-recognition policy towards Georgia's occupied territories [5].

As we read in the literature review, the practical realization of propaganda is implemented not only through the specially selected or disseminated information, but also through the concealment of important facts and information. So, for example, according to Mediachecker.ge, the issue of territorial integrity is given little place in the media. For example, the fact of killing Giga Otkhozoria by the Abkhazian customs officer, despite the reactions of the population, has not been long discussed. The issue was raised in the format of the Geneva talks as well, though the media failed to turn the public's attention to the issue.

In addition the media, in the given period did not devote significant resources to the exchange of prisoners between the Georgian, Abkhazian and Ossetian sides. [7]

In the whole, these examples illustrate how modern propaganda is conducted, in the struggle for Abkhazia, and how the media of not only Russian but also of various European countries are involved. And as a result, desirable for Russia false information is being disseminated, such as:

- Abkhazia is an independent country

- The war of 2008 was a Georgian-Abkhazian war
- Ethnically Georgian Joseph Stalin gifted Abkhazia to Georgia in 1921
- Georgia annexed Abkhazia

Finally, it can be said, that the Russian propaganda in the fight for Abkhazia is so powerful, that not only the international, but the part of the local media serve its purposes. Reporting and spotlighting the initially false and distorted information anyway has some impact on readers and spectators, notwithstanding, whether they agree or do not agree with it, the information voiced by the media still influences them and stays on their minds. Propaganda, will be considered successful if people develop and form their attitudes towards the objects and things on the basis of those “wastes”.

We can positively assume that in the face of any such propaganda mechanism, resistance from the public, scientists, or media critics is timely (that is, Mediachecker.ge, Mythdetector.ge, etc.), but as the matter is directly political, the involvement of the whole State is probably the most expedient and necessary, because the narrative voiced by modern, major political figures is an ordinary historical fact, like the rest, and their opinions may be given different estimation decades away.

The amount of false information about Abkhazia allows us to make the conclusion that the problem of the occupied territories is still serious for Russia and for gaining the International recognition the exploitation of propaganda is one of the alternatives. Russia is trying to legalize and prolongate its apartheid on the “annexed territories” through media activities.

References:

- 1) Achba S., „Russia Today“ – in the Service of the kremlin (2018)
- 2) Kalandadze R., False Information, Manipulation and Russian Propaganda in the article “Georgia and the World” (2018)
- 3) Kodua E., Dictionary – manual of the Social and Political Terms (Social

- Science Series/ Editor: Chitachvili M.) (2004)
- 4) Rapava N., Desinformation, as if the elections to be held in Abkhazia will be monitored by the Eirpean Parliamentarians (2019)
  - 5) Sakhvarelidze P. Chabasvili A., Human Rights Dictionary Tb., 1999
  - 6) Djangiani G., Georgian –Russian Conflict and the recent research made by NDI – Three Questions for the Media (2016)
  - 7) Bergstrom, G. (2019). Understanding the Mechanisms of Propaganda;
  - 8) Connelly M., Fox, J., Schmidt, U., Goebel, S. (2019). Propaganda and Conflict – War, Media and Shaping the Twentieth Century;
  - 9) Manzaria, J., Bruck, J. (2016). Media’s Use of Propaganda to Persuade People’s Attitude, Beliefs and Behaviors;
  - 10) «Media’s Use of Propaganda to Persuade People’s Attitude, Beliefs and Behaviors». *web.stanford.edu*. Retrieved 2019-03-23;
  - 11) Snow, Nancy (2008). Routledge Handbook of Public Diplomacy;
  - 12) Zollman, F., Lang, P. (2017). Media, Propaganda and the Politics of Intervention;
  - 13) Osten, D, (2019). “Abchasien – Abseilen an Sowjet-Trümmern”;
  - 14) Newspaper “ Kviris Palitra” “What does the Georgian Ambassador say about the topic on Abkhazia being broadcast on the Public TYelevision of Germany?”(2019),
  - 15) Interpressnews, “ Hubert Knirsh – Journalists must be careful and act with responsibility, when then make announcments concerning History” (2019)
  - 16) Qoqoshvili D., “Putin blames Georgia in the Occupation and Genocide of Abkhazia and South Ossetia” 2019)
  - 17) Mediachecker, „Cultural Expansion of Sputnik Georgia 2017)
  - 18) Mediachecker, „The Kremlin Propaganda in Latino-American Style” (2017)
  - 19) Arabuli N., “Let us talk about the ture “fakes” – The Kremlin Mediadesant in Tbilisi” (2017)
  - 20) Openpedition, 2019. “Aufforderung zur entschuldigung:wissenslucke oder Putin’s propaganda?”.

FALSIFICATION OF THE HISTORY OF THE GEORGIAN APOSTOLIC CHURCH IN THE WORKS OF ABKHAZIAN HISTORIANS

AVTANDIL TSERETELI

Ph. Student

St. King Tamar University of Patriarchate of Georgia

According to historiography, Abkhazia historically has always been an integral part of Georgia. Throughout their existence they peacefully cohabitated. The Abkhazian people's contribution in the creation of the unified Georgian culture and statehood is immense. The Abkhazian and Georgian nations fought against the foreign invaders shoulder to shoulder and together enriched the Georgian Christian culture. The Abkhazian along with other Georgian Principalities played a crucial part in the formation of the Integral Georgian Monarchic State. [4:14]

Abkhazia has long been known for the preservation and dissemination of the Christian beliefs, as evidenced by the 8th -century Georgian hagiographic monument "Martyrdom of the Holy Martyr Habo". The fact of alphabetization of the Abkhazian writing system bears evidence of the fraternal attitude of the Abkhazian and Georgian people; The Abkhazian alphabet was met with joy by the Georgian intelligentsia. Iakob Gogebashvili's words are: "Abkhazia has been part of Georgia's political body for many centuries. The Liturgy in Abkhazia was performed in Georgian and the alphabet was Georgian at the discretion of the Abkhazians... We Georgian desperately wish to equally develop and enrich the language of worship and the language of literature and our obligation is to choose the same for the other nations as well and among them to Abkhazians." [3:134]

Today, Georgia and Abkhazia are in complicated and problematic relations, which has objective reasons. The mentioned situation was not a product of one moment and it did not happen instantly; it has a long history. Over-viewing of the historical facts, show the attempt of the Shahs of Iran and then Turkish Sultans to hot up hostility and antagonism between Georgians and Abkhazians. Later they were joined by the Edinoverni (fellow believer) Russia. Russia was trying to get Abkhazia within its empire and separate it from

Georgia, or to liberate it from the “harmful influence”. [7: 63-64] It took more than a century to implement this policy. After the political conquest of Georgia (1801), Russia also aimed at its ecclesiastical assimilation. “We must conquer the Caucasus again, and in this case, with a completely different weapon. Without this spiritual victory, its physical conquest would be impossible. This kind of victory is of a religious one, the matter of faith. It is high time to merge with the aborigine nations, give them shelter and protection and conquer their souls and hearts”, – said ecclesiastical office of Russia. [7:61]

Initially, the Abkhazians response towards the existing situation was quite healthy, but over time in the most of the hard political and economic reality things radically changed. The Russian Czarist regime and autocracy started realizing its goal first by creating the The Abkhazian language followed by the political, cultural and religious separation from Georgia. For maintaining and deepening this split finding of a slow ground for this was of a paramount importance. This solid ground was history. Unfortunately, history was used not as means of self-determination, but a political propaganda tool implying making of some adjustments to pursue the desired ideology. Thus, it became necessary to falsify history; It starts at beginning of the 80-ies of the 20th century, gather strength in the 90-ies in the wake of ethnic strife, and culminates in the 2000-ies. The current situation was facilitated by the collapse of the Soviet Empire, the complicated processes of self-determination of nations, and the desire to form Abkhazia as a separate republic. Therefore, the problem of writing one’s own history became topical in the circle of Abkhazian scientists. To achieve the latter, history was to be falsified.

At this point we will try to discuss some of the major works of those Abkhazian scholars concerning the history of the Western Georgian Church. The works of historians written in 2005-2007 clearly show the modern tendencies and novelties having place in the Abkhazian historiography, which were not left unanswered by the Georgian side.

In 2006-2007 was published a text-book “History of Abkhazia from the Ancient Times to Present Days” written by Oleg Bgazba and Stanislav Lacoba for the students of 10-11th classes. In the text-book a significant emphasis is made on History of Church from 1st to 8th centuries. The authors describe and analyze the era of Christian history in Abkhazia, when the Byzantine political influence on this Region of Georgia was great.[12: 105-111]. Unfortunately, the authors do not write anything about such an important event of the 8-9th

centuries as the formation of the Western Georgian state (“Kingdom of Abkhazia”) and establishment of the Western-Georgian Church (Catholicosate of Abkhazia) with the efforts of the rulers of this Kingdom, separation of the Georgian Black Sea Region from the Byzantine ecclesiastical influence, and transformation of it into the Georgian space, which eventually resulted in Georgia’s political and church unification.

Especially noteworthy is the part of the book concerning the Goths and Abkhazians. In the given chapter Upper and Lower Iberia is mentioned. Lower Iberia is represented as a part of the Western Georgia, which was a part of the Abkhazian Prince Leon I possession’s. The authors presented Abkhazia as a separate part, isolated from the Western Georgia and they did not imply under the term “lower Iberia” the whole Western Georgia [12:104]. The opposite is confirmed by the foreign sources, starting from antiquity till the late Medieval Ages. The 17th century Jerusalem Patriarch Dositheus writes:” There are two autocephalous archbishops in Iberia called Catholicoses by the Georgians. The Lower Iberia being called in the ancient times Kolkheti(Kolkhis) and Lazika has the eparchies in Imereti, Guria, Samegrelo, Abkhazia, Svaneti and a part of Meskheti.” [10:90]. The same is written by another Jerusalem Patriarch Chrysanthus (Chrysanthos): “In Georgia, which was earlier called Iberia there were two autocephalous archbishops, who according to the tradition were called Catholicoses. The Archbishop of Lower Iberia is called the Catholicos of Imereti, Osseti, Guria and All Lower Iberia Catholicos...” [10: 94].

The authors also refer to the architecture of Abkhazia. According to them, the architectural monuments in Abkhazia are examples of the Abkhazian – Alanian schools of Byzantine architecture. Cross-domed churches (Bichvinta, Bzipi, Likhni, Psirskha, etc.) on the territory of Abkhazia are equated with Trabzon temples on the one hand, and monuments of West Alania on the other. In this way, Abkhazia is separated from the common Georgian cultural and religious space. According to the authors, the style typical for the Abkhazian architecture is not found elsewhere in the “Abkhazian” kingdom, even in Kutaisi. Ilori Church, Bagrati Fortress, Besleti Arch Bridge, Iconostasis (altar screen) of Anukhvi Church, etc. are described as the monumental architecture samples of the epoch of the “Abkhazian and Kartli Kingdoms” era.

This can be illustrated by the so-called three church basilicas widespread in the 5-9th centuries in Abkhazia, the contemporary analogues of which are found in other parts of Georgia as well. Among them the oldest is the church of

Old Gagra (5-6th centuries), resembling in composition some of the Kakhetian monuments (E.g. Saint Eustatius Church near Gremi, “Three-Church Basilica” in Vazisubani(6th century) etc). [1:78]. The Lower Bolnisi Church (6th century) and Nekresi Church (7th century) belong to the same “Three-Church Basilica” style churches. [6:123-129]

It is unjustifiable to ascribe the cross-domed monuments of Abkhazia to the “Abkhazian-Alanian School of Architecture”, as this type of Christian architecture firmly takes roots in Abkhazia when this part of Georgia pulls out of the jurisdiction of the Patriarchate of Constantinople and becomes an organic part of the Georgian Church. Researches identify in the construction of the Abkhazian Cross-Domed churches several motifs characteristic for the common Georgian architectural style. Mainly in Abkhazia like Eastern Georgia hewn stones are used in the wall settings. In the both regions, characteristic to the epoch sails are used for advancing from the under dome square to the Dome – Circle, when in Byzantine instead of the sails pendentives are used. In the parishes of Abkhazia, as well as in the churches of East Georgia, the longitudinal axis of the West-East is gradually prolonged, while in the Byzantine monuments the longitudinal axis is shortened. For the churches of Abkhazia the crescent – shaped apsis of the altar and the modest decoration of the facades are characteristic. These characteristics are also seen in the Kakhetian monuments [6:128].

On the stylistic commonness of the Western and Eastern Georgian monuments indicate spreading of the architectural style of Jvari of Mtskheta to Kartli, Kakheti, Samegrelo and Abkhazia. This form of the church architecture is observed in the architecture of Dranda Cathedral [6:123-129].

The so-called desire of establishing the Abkhazian Church, initiated falsification of the history of the Western Georgian Church, which became the basis for September 15, 2009 Convocation of extraordinary diocesan congregation in Sokhumi-Abkhazia, where restoration of the “canonical church of Abkhazia” was declared in absolute violation of the church legislation; The same purpose was served by the calling of the so-called Abkhazian People’s Ecclesiastical Assembly on May 14, 2011., where it was decided to establish the “Holy Metropolitanate of Abkhazia”.

The Rector of the New Athoni Theological Seminary, Candidate of Theological Sciences, Archimandrite Dorotheos Dbar, made a special contribution to this campaign. He has authored numerous works on the problems of the

Christian history in Abkhazia, of which the “Brief Overview of the History of the Abkhaz Orthodox Church” is particularly popular. In this work the narration on the History of Christianity in Abkhazia strays from the I century and in chronological order reaches the modern epoch. The author puts in the Abkhazian Catholicosate the Abkhazian contents and consequently he pursues the aim of “proving” the fact of historical existence of the Abkhazian Church. In his opinion, The Episcopal Cathedral established in Bichvinta at the beginning of the 4th century was the first Church Organization laying the foundation for the future Abkhazian Church.

The author’s intention is clear – on the one hand, to lay the foundation of the “Abkhazian Church” in the pre-Christian era, which would confirm the antiquity of this church and create more valid historical basis for its “restoration”, and on the other hand, to “prove” that the church was originally Abkhazian and Georgianization of that latter took place at the later stage.

Since then Christianity spread intensively, and by the beginning of the 4th century a serious ecclesiastical organization was formed in Abkhazia in the form of the Bishopric of Bichvinta. The completion of the process of Christianization in Abkhazia is attributed to the name of Emperor Justinian the Great (6th century), who, in his opinion, took numerous measures to promote Christianity in Abazgia. [13: 4-5] After the Christianization of the Abazgs by Justinian the Great, his temporary writer Evagrius Scholasticus also reports on this fact and Joannes Zonaras Byzantine historian of the 11th-12th centuries. We find the similar information in Ephrem Mtsire’s works (Ephraim the lesser) and the addition to Kartli’s life.

D. Dbar writes nothing about the information on the Christianization of the Abazgians given by Procopius from Kessaria a contemporary Byzantine historian of Justinian the Great, about the Christianity of the Abazites, which indicates that until then they were Gentiles (worshiping “forests and groves”). [9: 103] According to Procopius from Kessaria, Justinian did a lot to convert the Abazgians to Christianity – built a Church for the Virgin Mary, sent priests to them and “made them follow the Christian rules.”

As we can see, the sources directly indicate that Justinian the Great did not complete the process of Christianization in Abazgeti but rather converted pagan Abazgians into Christianity (we do not exclude, of course, that a new religion had already found way into the Abazgian society (at least the upper layers), though if it had been a large scale process, then it would have been by all means

reflected in historical sources.

It is widely-known, that the major determinant of the national character of the Church is the language of Church paperwork and divine service. Dbar believes, that in the 8th century in the church service practice (both verbally and in writing, but through the Greek (orthography) alongside the Greek language Abkhazian language was also accepted. According to D.Dbar, Georgian language as a religious language in the parishes of Abkhazia will be adopted only after the formation of the “Abkhazian-Georgian” United Kingdom. He thinks, that this was not a short-term process, as in Abkhazia locally Greek and Abkhazian languages were in use until the 15th century. [13: 6] As a basic premise he uses the description of missionary activities of St. Cyril’s (Slavic educator, brother of Saint Methodist) in Moravia and Pannonia. St. Cyril, speaking to the Roman clergy, defends the right of conducting a divine service in national languages, naming the nationalities who practice their church service in their own languages. Among these nationalities, he also mentions the Abazgians. But this, can in no way be considered as an evidence of the using of the Abkhazian language in church services. [15: 484-486]

It is noteworthy that it is necessary to have at least liturgical literature in this language in order to conduct church service. There is no evidence in history, that any books of divine service were translated into the Abkhazian language in the Middle Ages. The fact that the Greek language was replaced by the Georgian language in the Abkhazian churches was undoubtedly recognized in the Abkhazian scientific circles as well. Famous Abkhazian historian Z. Anchabadze explains the reasons of the above mentioned fact and says:” The cultural and ecclesiastical policy, as well as its social and State policy were dictated by the common Georgian interests. The success of this policy is explained by the fact that the ruling circles of the Kingdom of Abkhazia were interested in the elimination of feudal civil strife, the strengthening of the State’s military force, which could resist the invaders. The masses were interested in spreading Georgian language and its alphabet (written language) in all fields, including the church ... “[11: 153].

In that respect an interesting observation was made by linguist T. Gvantse-ladze. On the basis of the linguistic analysis of the Abkhazian language, he expresses the following opinion: “If the ancestors of the Abkhazians really embraced Christianity directly from the Greeks and this law was widely spread among them, then the traces of the Greek Christian terminology must be pre-

served in the Abkhazian language. But as the research shown, the Christian terms are borrowed by the Abkhazian language not directly from the Greek language, but they are fully adopted either from the Georgian language or the Megrelian dialect of the Colchian Language[2:76]

For the population of different parts of Georgia, tribal separation was the policy of the empire. Thus, the Russian Empire sought to proclaim Abkhazians, Megrelians, and Svans as different from Georgians ethnic groups and create an alphabet for them. That is how it was decided to create an Abkhazian alphabet; for this purpose a group composed of Georgian, Abkhazian and Russian public figures was formed. The first Abkhazian alphabet was created by using the so-called Russian alphabet, the so-called Cyrillic Graphics. [7: 169-170]

Thus, discussion of the Abkhazian scientists on the issues of Western Georgian Church and in general the history of Christianity in Abkhazia is quite subjective and biased. Attempts to declare the so-called Abkhazian Church, as separate part, isolated from the Georgian space and load the Western-Georgian Church with the Abkhazian-Apsuan contents and proclaim Christian culture original, having nothing in common with the shared Georgian culture, is devoid of any valid historical basis. We strongly believe, that the historical documents and arguments cited and discussed in this paper for refutation of the falsified information on the Georgian Church issues clearly show, to which religious, political, State and cultural space Abkhazia belonged. The monuments of Christian architecture in Abkhazia, the national character of the Catholicosate of Abkhazia, the issues of the liturgy and the language of liturgy speak directly of Abkhazia as a qualitative and integral part of the Georgian, common, national space.

References:

1. Berdzenishvili I., The Problem of Spreading of Christianity in Abkhazia according to the Archeological Materials (IV – VIII centuries), Ph.D. Thesis in History, Tbilisi, 2006,
2. Gvantseladze T. On the Problem of the Kartvelian Substrate in the Abkhazian Languages according to the Christian Cult Lexis (vocabulary) – Collection of Works “Georgian Heritage”, v. I, Publishing House of the Kutaisi University, Kutaisi, 1996.
3. Gogebashvili I. Selected works on Abkhazia, v. III, Tbilisi, 1990.
4. Gulia D. On My Book “History of Abkhazia”, Sukhumi, 1951.

5. Diasamidze B. Christianity in Western Georgia (I-X centuries) : A Thesis for a Doctor's degree in History 07.00.01 / Institute of History and Ethnography of the Academy of Sciences of Georgia, BSU – Batumi, 1999.
6. Extracts from the History of Georgia: Abkhazia from Ancient Times till Today/ / [Group of Authors, Editorial panel.: Jemal Gamakharia] Tb. : Intellect, 2007
7. Pavliashvili, Q. History of the Georgian Apostolic Orthodox Church (1800-1945) Part One, Tbilisi, 2008
8. History of Georgian Architecture / G. Abramishvili, P. Zakaraia, I. Tsitsishvili; [editor .: P. Zakaraia] – Tb. : Publishing House of Tbilisi University 2000
9. Khaukhchishvili S. Georgia, volume two, Tb. თბ., 1934.
10. Japaridze Anania (Archbishop), History of the Apostolic Church of Georgia, v. 2 : [Georgian Church in the VII-XI centuries ...].- Tb. Merani, 1998.
11. Anchabadze Z.V. – From the History of the Medieval Abkhazia (VI-XVII centuries.). Sukhumi. State Publishing House of Abkhazia, 1959.
12. Bgajba, O. Ch, Lacoba S.Z., History of Abkhazia from Ancient Times till Today 10-11 classes. A Textbook for the General Education Institution. Sukhumi, 2006.
13. Ieromonk Dorofeus (Dbar). Brief Historiographical Overview of the History of the Orthodox Church. New Athos, 2006.
14. Papaskiri, Z. Abkhazia. History without Falsification. Second Edition, corrected and completed. Publishing House. “Meridiani”. Tbilisi, 2010.
15. Papaskiri, Z. My Abkhazia. Memories and reflection. Publishing House. “Meridiani”. Tbilisi, 2012

CHALLENGES AND PERSPECTIVES EXISTING IN THE ABKHAZIAN-GEORGIAN RELATIONS

GIORGI GABEDAVA
Master
University of Siena

After the well-known events of 1992, the cohabitation of the Abkhazians and Georgians came to an end and they stepped into the phase of alienation. This loss has created a gap between the two societies, which makes the nature of the conflict even sharper. We are well aware that the Russian occupation, with its hybrid warfare, misinformation, distortion of the historical facts and aggressive manipulation of the Abkhazians, aggravates the situation in the Region. The Kremlin is constantly trying to legitimize aggressive moves and justify its geopolitical interests. In this context, there are no tangible positive shifts in the Georgian-Abkhazian relations, so the degree of alienation is so high, that it complicates opening a conversation on the transformation of the conflict and conducting a dialogue between the two artificially divided societies.

The purpose of this work is to demonstrate the present challenges and perspectives of the Abkhazian societies, in order to take appropriate steps to improve Georgian-Abkhazian relations. At the same time, the aim of the paper is to develop specific recommendations for non-governmental and governmental organizations that will help improve the situation in the region.

More than 27 years have passed since the 1992-93 armed conflict in Abkhazia, which turned 267,365 Georgians into the internally displaced persons in their homeland. After the conflict, the Georgian authorities and the United Nations have repeatedly tried to adopt a UN resolution, the return of the Georgian refugees to Abkhazia, however, has been repeatedly blocked by the Russian Federation, further complicating the issue of returning illegally displaced Georgians to their homes.

Despite the fact, that the Georgian-Abkhazian relations are currently at a deadlock and direct links between them are not active, the International Organizations are funding peace programs through which Georgian-Abkhazian groups meet and work together on the thematic programs. Taking into consideration the many years of work of Georgians and Abkhazians in the similar projects, we can identify existence of the two aspects of the problems in the Abkhazian

society: the problems existence of which are recognized by the Georgians in the Abkhazian society and the challenges the ethnic Abkhazian youth declare of. Our work discusses the challenges existing in the Abkhazian society, the prospects for improving the relations between artificially divided societies, and the steps that can be taken for enhancing the Georgian-Abkhazian relations.

Challenges in the Abkhazian Society

1. The Russian Propaganda, Negative Agenda and Russian Military Bases

In the documents received by the European Union and the Government of the United States of America often are met a combination of the instruments being used by Russian within the information warfare such as: Cyber Attacks, State-Sponsored Media, Social Media, Internet Trolls, etc. Being often used by Russia for its own imperialistic aims against various countries. The effects of the Russian propaganda is obvious in the Caucasus region, and Russia is actively using its propaganda in Georgia, as well as in the countries of the US allies.

After the well-known events of 1992, the process of generation of the enemy image of the Georgians in the Abkhazian society has never ceased. Russia, like its Soviet predecessor, has the extensive historical experience in conducting such campaigns, within which it actively uses intelligence services and media for marginalizing the Abkhazian society. For these and other reasons, the Abkhazian society has not been able to forget the war until now and lives still in the past. Every day in Abkhazia begins with a discussion of the war, which naturally hampers improvement of the Georgian-Abkhazian relations. All it takes is to look through the media outlets in Abkhazia and we can easily comprehend the situation existing in the Region. For example the “Sputnik of Abkhazia“ funded by the government of Russia and is considered one of the leading media outlets in Abkhazia. It constantly distorts the historical facts of the Abkhazian war chronicles, permanently spreads the misinformation thereby fueling the hatred in the Abkhazian Youth against the Georgians.

After the August War of 2008 the Russian Federation fully militarized the Abkhazian and Tskhinvali Regions and turned them into the military bases, which is due to two reasons; First, the Kremlin has its geopolitical interests in the South Caucasus Region, and second, the military force of Abkhazia empowers Russia to take complete control of the situation in the Region and not allow the Georgian authorities to control the territory. At the same time, the Russian

military bases and militaristic approaches have been presented to the Abkhazian public as their “only guarantee of survival”, consequently, in conditions of such propaganda it is difficult to speak of positive attitudes of the marginalized Abkhazians towards the Georgians.

2. The Georgian “Soft Power” and the so-called Isolation

The opportunity of using the benefits of visa liberalization and neutral documents proposed by the Georgian Government within the Peace Policy – “The step Forward towards the Better Future” is perceived by the Abkhazian Youth as part of the soft power of the Georgian Authorities. When it comes to their health, Abkhazians do not refuse to take the advantage of the free health care services offered by the Georgians, though they reason it with the state of emergency. Although, according to them, health policy is also a part of the soft power of the Georgian state. Many Abkhazian young people note, that they are “isolated” and the difficulty of studying abroad creates further problems for them. In their opinion this situation is caused by the non-recognition of the Abkhazian diploma, but they anyway, like in other cases, decline the opportunity of recognition of higher education got on the occupied territory offered by the government of Georgia. They also protest against the Georgian Government’s non-recognition policy and point out that the Georgian authorities are preventing Abkhazians from participating in the international events.

3. Aspiration towards the Elimination of the Georgian Language

Another important issue is the attitude of Abkhazian youth towards the Georgian population living in the Gali District and the servile conditions of their lives (including the closure of the Georgian schools, the aspiration for the Georgian language to be abolished, etc.). Etc.) All this is aggravated by the statement of the de facto Head of the Gail Region – Temur Nadaraia made on November 24, 2019, according to which the separatists intend to completely ban teaching of the Georgian language in schools, in order to halt the flow of students from Abkhazia to other Georgian universities. According to Nadaraia’s statement, the so-called law and the constitution do not oblige them to care for the Georgian language.

Abkhazian youths have two positions concerning this issue. Some believe Georgians are enemies of the Abkhazians and that this is the right policy. And the second part, considers the similar actions the flaws of the education system

of Abkhazia (for example, the closure of the Georgian schools). This part of the Abkhaz youth knows that access to education in their mother tongue is an internationally recognized right, but no one in the Abkhazian society comments on the violation of this right.

4. Perspectives on Georgian – Abkhazian Relations

In addition to the challenges, there are also some positive aspects in the relationship with the Abkhazians. Many observations made within the framework of peacebuilding programs have made it clear that young Georgians and Abkhazians find common language very easily, a definite reflection of the past coexistence. There are young Abkhazians, who stress the importance of escaping from the past and constant negativity, and consequently some Abkhazians openly express a desire for development a positive agenda. There is an obvious interest in the benefits that the Georgian citizens enjoy. Although the Abkhazian youth perceive the Georgian government's proposed peace policy as a part of the "soft power," they often observe with a great interest achievements of the Georgians and emphasize the fact how far ahead are Georgians compared to the Abkhazians. Conversations with such kind of Abkhazians indicate to the desire of coming to Tbilisi, seeking of relations with the Georgians and interest for using all these benefits provided to the citizens of Georgia. In spite of the obstacles, there are also quite a number of cases, when they obtain Georgian passports, though for their personal safety, as well, as for the safety of their families they do it secretly.

To the best of your knowledge, most Abkhazians hold Russian passports and use them for travel purposes, though for travelling to the European countries and obtaining visas they have to get permission on the territory of Russia, making their travel complicated from the both, bureaucratic and financial positions. Accordingly, in their private conversations, Abkhazians cannot hide their admiration for visa-free travel given to the Georgian citizens and the opportunity of travelling to Europe via low-cost airlines. International educational programs that Georgian students enjoy are also very attractive to them.

5. Necessary Steps in the Existing Context

Among the key areas of security policy in the National Security Conception of Georgia, de-occupation of Georgia's occupied territories and the implementation of engagement policies are of a paramount importance. In the first

case, the document envisages de-occupation of the occupied regions of Georgia, civil reintegration of the population living there and restoration of the sovereignty throughout the country. The engagement policy is designed to create the formats and encouraging mechanisms and incentives enhancing the process of rapprochement of population of the occupied territories with the rest of the population living in the other Regions of the country and improving of the relations of the citizens being estranged from each other due to the separation caused by the occupational dividing lines . At the same time, Georgia is interested in continuing to cooperate with the International Community in applying its capabilities and approaches in implementing the engagement policy.

The above presented documents clearly show that the Georgian authorities and Georgian society face two challenges. This is occupation and reintegration / reconciliation. As a rule, de-occupation must be first in the row and then reconciliation processes to begin, though, given the current geopolitical situation, Georgia has to work in both directions simultaneously. A number of critics are skeptical about the policy of reconciliation in conditions of occupation. Contrary to their opinion, we can say, that it is critically important to maintain the dynamics of the steps aimed at reconciliation, as when the Georgian Authorities will be able to establish effective control over the territory of Abkhazia, then the level of alienation of the Georgians and Abkhazians will be far less, than in case of interrupting of the reconciliation process in conditions of occupation will be the decision of the Georgian society and State.

6. The Part of the Diasporas in the Process of the Confidence Restoration

According to the official data of the National Statistics Office of Georgia, the number of the Georgian emigrants for 2018 comprises 98 935, which is higher than in the previous years. Most of the Georgians live in Europe, America, Russia and Turkey. The Ministry of Foreign Affairs of Georgia has established a Department for Relations with Diasporas, which functions to develop sustainable relations with compatriots abroad and to promote the active involvement of the Georgian Diaspora in the sustainable development of Georgia. In many countries, however, there is no unification of Georgian Diasporas. Even in countries where diaspora organizations exist, arise the problems of coordination and communication.

The Russian Federation through stubbornly violating Georgia's sovereignty in the International arena continuous with the recognition policy of Abkhazia and South Ossetia and spends on this issue not only financial, but the State resources as well. In implementing Russia's misinformation in the international arena, Georgia's Embassies, due to their limited resources, are not able to meet all the existent challenges facing Georgia in the area of non-recognition policy. Thus, coordination of Diasporas is therefore critically important in this regard, in order to support non-recognition policy by planning appropriate events in coordination with the Georgian Embassies.

7. The Part of the Public Diplomacy in Conflict Regulation

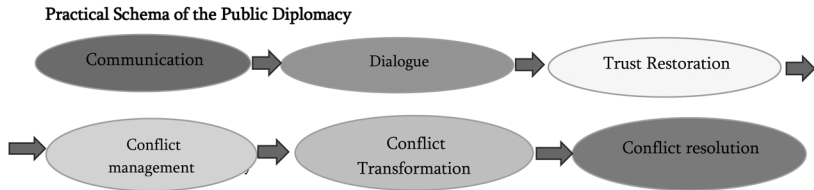
Given the current geopolitical reality, Georgia's central Government cannot use a leverage to establish effective control over the territory of Abkhazia. Consequently, the question arises – besides the International Community, what else can play a role of such a “weapon“ that will improve the Georgian-Abkhazian relations? It would be good if we overview the World practices and the role of Public Diplomacy in the transformation of conflicts. Public diplomacy is a new concept, and it can be interpreted as a public, interactive dimension of diplomacy that is not only global in nature but consists of many actors and networks. Public diplomacy is a key mechanism by means of which nations build trust and productive relations with one another for working and creating a global environment together.

In 1998, for example, in the Democratic Republic of Congo, the official ceasefire agreement between the authorities and the rebels played a minimal role in public diplomacy, though it worked to reconcile societies in the civil sector. Public diplomacy has played a critical role in peacebuilding by voicing their positions on the issue in regard with the armed forces. During the war, public diplomacy enabled civil society organizations and organizations in the occupied regions to interact with one another.

Public diplomacy as a tool for peaceful resolution of conflicts has several stages. In order for the conflict to be transformed and subsequently resolved, it is first necessary for the conflict participant parties to meet, and it is important to enable them to express their needs and desires face to face. In such type of relationships, it is significant to appeal to the common interests, rather than to different positions. As the practice shown, the positive changes can be achieved through constructive collaboration, dialogue and direct relations between peo-

ple. At the second stage after meeting and sharing each other's positions, it is necessary to work on confidence building and restoration of trust, which will allow the opposing parties to work objectively on seeking the common interests and correspondingly on the altering and then resolving the existing conflicts.

Practical Schema of the Public Diplomacy

We can also consider the Rondine Citadel of Peace Model which implies the creative transformation of conflicts among the Young people, those trying to find a human in their enemies.

This given model was created in 1998 and since then the Rondin Association from different countries and regions of the world enables the representatives of the hostile communities to meet, live, learn and collaborate on peace-building projects. The abovementioned method adds to the uniqueness of the “coexistence of enemies”, who after a while become friends. They subsequently, in the future serve as ambassadors for peace and contribute significantly to the transformation of their societies in the conflict transformation context. It has already been more than 20 years that Georgians and Abkhazians have been participating in the program and have been living together peacefully.

8. The Part of the State in the Process of Conflict Regulation

The media reports and many examples of practice show that the interests of the Abkhazian community are the benefits that Georgian citizens enjoy. As we have already mentioned, these are visa liberalization and low-cost airlines for travelling to the European countries. Besides, they are attracted to the European and American educational programs that Georgian students enjoy, as well as by the rates of urban development of the Georgian towns, such as Batumi, Signaghi etc.

Despite such interest from the Abkhazian youth, arising out of the existing economic and geopolitical situation, the Georgian Authorities today cannot

offer such model of development that will help liberation of the Abkhazians from the Russian oppression in hope for a better life. Put it differently, they prefer to play it safe and not to risk and confront Russian aggression today despite the wellness offered by the Georgians.

Based on the assumption having been made above, strengthening of the economic and technological development of Georgia is the most significant issue, as well as the reinforcement of the State institutions, European integration etc. This will help improve the level of life of the population living on the unoccupied territories, as well as rising of the interest of the Abkhazian fellow citizens and enhancing the Georgian – Abkhazian relations.

9. Anaklia – a Real Perspective for Reproachment

We can analyze the issue of the port of Anaklia in various important contexts. Among them the most central is its function, to become a bridge between Europe and Central Asia. Besides the strategic significance, on the basis of the research we can see, that the special economic zone of Anaklia will employ 16, 000 people and attract a total investment of 1, 04 billion in USD. In the context of the new Silk Road, the port of Anaklia will create additional economic opportunities and security guarantees in the Region.

The construction of the Anaklia port along with the International trade routes, will provide the basis for the further bringing together of the Georgians and Abkhazians, gaining access to jobs, and establishing of the business relations, as well as making of the positive policy, social and economic changes on an unprecedented scale.

As the information and documentation given in the work show, the main challenges and problems of the Abkhazian Society are the Russian propaganda, negative “agenda” and militarization and violation of human rights in the Region. Consequently, the improvement of the Georgian-Abkhazian relations and the peaceful policy of the Georgian authorities are hampered by the Russian misinformation, restrictions of the rights of the Georgian-speaking population and the pursuit for the elimination of the Georgian language.

From the perspectives of the Abkhazian society, we can highlight the interest of the Abkhazians towards the benefits that Georgian citizens enjoy, in particular visa liberalization and low-cost airlines, as well as the international programs available to Georgian students.

It is important to note that besides the international community, in

response to the challenges the need for the use of the Georgian diasporas are emerging, which in the long run is a real force in the implementation of non-recognition policy. The necessity for their coordination and systematization is obvious. Given that the Georgian authorities are not able to exercise control over the territory of Abkhazia and in the process of de-occupation and reconciliation, only the State policy alone will not be sufficient. Due to the Russian propaganda, the Abkhazian youth do not trust the Georgian authorities, that's why it is necessary to strengthen the public diplomacy and activate the Georgian society in order to fill this gap.

The list of steps to be undertaken highlights the important role of the Georgian State, in particular the improvement of Georgian-Abkhazian relations will support economic and technological development, European integration and the implementation of the strategic Black Sea coast projects. By means of these mechanisms, the Georgian authorities will in the future be able to offer stable and sustainable development to Georgians and Abkhazians.

References:

1. Giorgi Gabedava, Banu Chichek, Tamara Grygoryan, "Returning home becomes a question", 2018, available at <https://caucasusedition.net/returning-home-becomes-a-question/> Accessed on 17.10.2019
2. Elene Panchulidze, "Soft Force in Russian Style, Challenges and Risk, Georgian Institute of Politics, 2017, Available <http://gip.ge/wpcontent/uploads/2017/06/%E1%83%99%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%98-5.pdf> Accessed on 15.09.2019.
3. Russo- Georgian War of 2008, Institute for the Development of the Freedom of Information 2015. Available at <https://idfi.ge/ge/russia-georgia-war-infographic> Accessed on 25.11.2019
4. Administration of the State Minister for the Reconciliation and Civic Equality "A Step towards the Better Future" – Peaceful Initiative 2018. Available at http://smr.gov.ge/Uploads/Concept_GE_7dd46c38.pdf Accessed on 10.11.2019
5. Television broadcasting company "Voice of Abkhazia", Available at https://www.facebook.com/VoiceOfAbkhaziaTV/posts/243666888-9984770?hc_location=ufi Accessed on 20.11.2019
6. Web-page of the Anaklia Development Consortium Available at <http://>

anakiadevelopment.com/ka/news/%e1%83%90%e1%83%9c%e1%83%90%e1%83%99%e1%83%9a%e1%83%98%e1%83%98%e1%83%a1%e1%83%a1%e1%83%9e%e1%83%94%e1%83%aa%e1%83%98%e1%83%90%e1%83%9a%e1%83%a3%e1%83%a0%e1%83%98-%e1%83%94%e1%83%99%e1%83%9d%e1%83%9c/ Accessed on 20.11.2019

7. Supreme council of the autonomous republic of Abkhazia/Georgia, “International society to bring a verdict on the tragedy of Abkhazia/Georgia” Pg.80-81, 2015, Accessed on 10.10.2019
8. Resolution adopted by the General Assembly on 3 June 2015, “69/286. Status of internally displaced persons and refugees from Abkhazia, Georgia, and the Tskhinvali region/South Ossetia, Georgia “Available at-https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/286 Accessed on 06.10.2019
9. Chronicles of the Russo-Abkhazian War of the People of Abkhazia of 1992-1993 in the project Sputnik Abkhazia “413 days”, launched on the 14 the of August of 2017 ,Available at<https://sputnik-abkhazia.ru/trend/413-dnej/>Accessed on 20.11.2019
10. Rondine Citadella Della Pace, Available at- <https://www.rondine.org/en/projects/studentato-internazionale-world-house/> Accessed on 20.11.2019
11. Sagaren Naidoo, The Role of Track Two Diplomacy in the Democratic Republic of Congo Conflict» Pg.87-99,available at -<https://www.ajol.info/index.php/ajcr/article/view/136216/125709>Accessed on 18.11.2019

THE PROBLEM OF ABKHAZIA IN THE GEORGIAN FILM OF 2010-IES.

GIORGI RAZMADZE
Doctor of Art Criticism
Shota Rustaveli Theatre and Film
Georgian State University

Conflictology is a relatively new discipline, that studies the current political, ethnic, racial, religious or other conflicts of the modern world and tries to explore and understand the causes and find the ways to resolve them. It is not a mere coincidence, that this field has recently emerged after the collapse of empires and the places of those empires were occupied by the new states.

By the time “history was over” [9], the world’s largest empire sank into the conflict. Most of the post-Soviet wars took place in the 1990-ies, but some of them began “behind time” in 2014, how it happened in the Eastern Ukraine, and during the annexation of Crimea in a hybrid, “bloodless” war form.

Behind all the Post-Soviet conflict there is Empire, the former Empire, which is out of tune with modernity and by all means resists the emergence of a post-colonialist nation over the Soviet space, having been already experienced by the West in 1950-1060-ies. Russia did not need the Crimea, though seized the Ukrainian peninsula in order to thwart the process of Westernization, which after the “Revolution of Honor” threatened the “Russian World” by the rapid collapse.

The Ukrainian news obviously shown, that Russia despite a new kind of the post-Soviet war tactics has not progressed even one jot and uses almost the same methods of maintaining “spheres of influence” it used to exploit at the “end of history” and even before.

Many are justly pointing to Russia, which openly participates in promoting and sustaining conflicts. However, this often grows into the naivety or in the worst cases, dodging the responsibility. All the post-Soviet conflicts arose on ethnic grounds. The reason is to be looked up in the Soviet national politics, which was based entirely on the preposterous ideas, the exaltation of which is directly linked to Stalin.

In the 1990s, post-Soviet states and societies were facing the dilemma of choice – whether to reject Stalinism, not superficially, but discreetly and delib-

erately and in all directions, or beprepared forthe disaster.

Stalin was the main creator of the Soviet and consequently post-Soviet identities, the main creator of the conflicts. Let's not forget that his public career began in the newly formed Soviet Union as the People's Commissioner for National Affairs, which he held in 1917-23. Lenin did not accidentally offer this position to Stalin (more precisely specially created for him and annihilated it after Stalin's switching toanother position); it was during his visit to the Bolshevik leader in Vienna that Stalin wrote "Marxism and the National Issue."

This work was the compilation ofthe two articlesbeing published in the newspaper "Prosveshchenie"(Education), which determined the fate of many nations and people. For the first time, this work was published in 1923 by the publishing house of the National Commissariat for Nationalities in the book "Letters on National Issues." Originally it was an article in the collection of works translated as "Marxism and the National Question". However, in 1951 this article was published as a book with a familiar title.

"Marxism and the National Issue" cannot be considered a scientific article, rather it is a work written by an amateur, the general line of which is based on the symptomatic obsession of the author, that Russian Empire is the holy of holies and it must survive even after the Socialist Revolution. Stalin openly opposes national movements and misrepresents them as bourgeois phenomena [6.49], and dreams of overthrowing them [6.56].

Stalin's idea is that the proletariat living on the territory of the Russian Empire will eventually align with the Bolshevik Revolution [6.49] and everybody meeting the certain signs will join this union as autonomy. Lenin challenged this idea, as the author of the "localization" (indigenization) (the conception of the noble and minor nations) policy, but to a great extent relied on Stalin's postulates.

The "localization" in the final count resulted in the Soviet nationalism. A well-known American Slavist Yuri Slezkina introduces the notion of ethnic particularism, being the most accurate reflection of the illusiveness of the Soviet model of "People's Union".

The administrative arrangement of the Soviet Union, and the same "localization" was carried out through keeping to the natural habitat boundaries of the local people. According to Marx, proletariat has neither a mother-land, nor nationality[4.63], to which, as it turned out, neither Lenin, nor Stalin seemed

to agree and thus Nationalism became the first Soviet oxymoron (or the same metaphor).

As we have already said, Stalin started to work on national issues from 1912. In 1923 “National Issues” was published. In 1934 – “Marxism and National Colonial Issues” and finally in 1950, Stalin’s second and the most famous and even non-scientific work “Marxism and Linguistic Issues” were published. Nevertheless, much was written and said by Stalin on the problem of localization. In his opinion, his boldness increases in direct ratio with his progress above the vertical of power. It all ends with the radical anti-Marxist ideas that having place in 1930-ies. Though, this notion from the very beginning emerged with respect with the national issues and not the arts. At the 16th congress, Stalin in his speech articulated the doctrine of “social realism” for the first time, according to which should live in the future every Soviet nation or people. Excerpt from Stalin’s speech: – “The period of the construction of the dictatorship of the proletariat and socialism in the USSR is a period of implicitly socialist and according to form a period of flourishing of the national cultures. – – ibid – “It might seem strange that we, the proponents of bringing national cultures into one common (by both form and content) culture, one common language, at the same time support the process of flourishing of the national cultures at this moment.” [7,400]

Thus, Stalin, who spent many years working on the national issues, firmly rejected Lenin’s moderation in 1930-ies and began to pursue his own policy. The 16th congress is also characterized by the fact that the politics of collectivization and the fight against the inner-class “enemy”, the Kulaks and the Trotskyists, as well as the Uklonists, that is, the inner-party opposition, took an unprecedented scale. From this time onwards a completely new State was being formed.

The establishment of Stalinist absolutism in the Soviet Union is not coincidental with the proclamation of socialism as the only “correct” artistic method. The culmination of the dictator’s rhetoric was a linguistic debate quoted on the pages of the newspaper “Pravda” in 1950. Stalin dedicated that debate to the long-dead Niko Marr, and before that to Niko Marr’s follower, Russian, Marxist historian Mikhail Pokrovsky, whose historical doctrine the “school” was bitterly criticized in the decisions published by the Central Committee of the Party (that is, Stalin) in the newspapers “Pavda” and “Izvestia” (On January 27, 1936).

Thus, in 1930-ies, Stalin made away with all the competitors and the ideo-

logical platforms unacceptable to him, and began building of his own, personal country. The declaration of the political socialism was followed by the invention of national garments, arts, heroes and narratives, not only for the republics of the Union, but for almost all ethnic groups. Nationalism, as we know it on the territory of the former Soviet Union, is Stalin's immediate project.

Stalinism, like Nazism, had one foot in the past and the other in the future. His policy was to encourage tracing of the antiquity of the nations, or to invent these antiquities. The past itself is naturally connected to the territory. The localization of the ethnic groups, despite the Marxist ideology, attached them to the territory and history.

"The nation is a solid unity of human history," writes Stalin, "being formed on the basis of the unity of language, territory, economic life, and mentality expressed in the unity of culture." [7.23] this unscientific formula in some cases successfully works even today, especially in that part of the post-Soviet space that failed to integrate with Europe, either did not manage, or did not want to do it. Unfortunately, Georgia is no exception:" "Nationality" is still associated with non-authentic folk costumes and clothes and attributes, fictional narratives, where the main and central things are land, antiquity, or the (fabricated or manipulated) past.

Now a brief note on the foundation of the nation's land. One of the main antifascist thinkers, Paul Tillich, in his book "The Socialist Decision", esteems the source of power as the foundation-stone of Nazism. [3.17] Tillich also speaks about the Jews and says that God punishes "his own nation" by losing the Land of the Covenant [13.20]. In the coming centuries the "rootlessness" would become the main argument of Anti-Semitism. The same view is supported by Benedict Anderson, who talks about the imagery value of "blood unity", or how much conditional is the identity of ethnic groups. [8. 25]

Concentration on lands was Stalin's obsession. He writes:" The Jews haven't got wide, solid masses backed with the land, which naturally strengthens the nation, and is not only its backbone, but the national market as well." [106] In 1980 it was the problem of land possession that became very current for the Georgian historiography. Long before, in 1954 in his work "Giorgi Merchule" Pavle Ingorokhva advanced an opinion that the Abkhazian people appeared in Georgia in the 17th century. The Abkhazians were considered guests on the territory of Abkhazia, thus, rising the boiling temperature of the ethnic conflicts to the critical point. It must be marked, that the researches while discussing the

“Abkhazian Problem” place a special emphasis on the newspaper “Literaturuli Sakartvelo” (Literary Georgia), which unfortunately in 1980-ies became the main center for ethnical fascism and populism. The newspaper actively published anti – Abkhazian, anti – Armenian and generally chauvinist letters.

George Ovashvili’s “Corn Island” (2014) is dedicated to Inevitable Disaster Dedicated emerged on the ethnical ground. The winner of the Karlovy Vary International Film Festival Grand Prix tells us about the Georgian-Abkhazian relations. The action takes place on a seasonally-generated island on the Enguri River, where an Abkhazian farmer (Ilyas Salman) heads for corn cultivation. He is accompanied by a granddaughter (Mariam Buturishvili), who helps him to build a hut and yield the crops. This incident takes place in 2008. We see the whole story with the help of a Georgian soldier who being wounded reaches this island. Grandfather and granddaughter gave him a shelter. . At the end of the film, the river Enguri burst its banks and cut off the land, taking away the old farmer. Only the girl survives.

According to the movie line – “Water brings life, the land brings war”, for the island, or the same and this fight will necessarily end in disaster. However, in this natural disaster we can also see Russia, which is beginning to destroy everything furious and mad at the union of the Abkhazian family and Georgian soldier.

The final idea is banal, and even does not meet the plot of the film. Although the Georgian director is inspired by a humane position, however, if we look more closely at the story, we will be convinced that Ovashvili is actually punishing an Abkhazian farmer for possessing the island. The beginning of the film should also be noted. A boat with the aborigine people in it, appears from “nowhere”, like the Georgian historians treated Abkhazians as “Apsua or intruders, not one of us, those having come from the other side of the mountain etc.) here we can remember the cliché phrases heard in the streets of Tbilisi – “Abkhazia is my Jerusalem, considered a taken away land being possessed by the strangers).

It is also noteworthy, that there are almost no dialogues in the film. However, really talk much compared to the not-talkative Abkhazian grandfather and granddaughter. The director seems to use this method for revealing the characters of the heroes, but in the end we get together with the “rootlessness”, the “tongless” Abkhazians living in the hut, like the prehistoric, uncultured people. From the above mentioned Stalin’s formula on nation, at least three points cannot be applied to the Abkhazians portrayed in the film “Corn Island”. Kind,

dignified, brace etc. the Grandfather and granddaughter are the representatives of not the “noble, titular” nation, but the “backward culture” without any moral or other rights to occupy the island.

Ovashvili is unlikely to repeat Stalin’s formula knowingly, unlike director Rusudan Glurjidze. The latter, co-financed by the Russian Ministry of Culture, shot “The Other’s House” in 2016, a film that centers on the period of the Abkhazian-Russian-Georgian conflict.

The movie takes place in Abkhazia, in one of the villages devoid of the Georgians. Abkhazians own homes of people having escaped the war and ethnic cleansing. However, the film also relates about the families who cannot reconcile with the idea of breaking into other people’s homes.

It is quite difficult for the viewer to understand the circumstances and where the action is taking place; they find this out later, as the actors speak Georgian. The “House of Others” has other negative sides, such as: bad acting, overromanticized history, poor character profiles (schematic). However, neither this nor any other disadvantages of the film can come close to the language factor, as one is a cinematic flaw and the other is Weltanschauung (world view) shortsightedness.

Glurjidze is guided by Stalin’s policy rules- bringing the Russian factor into the Georgian-Abkhazian conflict. Although the latter is nowhere to be seen in the film, but the Russian coat of arms in the introductory subtitles revives of the old stereotypes in the viewer, according to which, the Empire was fraudulently presenting itself, as a peace maker, civilization spreader and culture propagator (especially in relation to the Caucasus)

The argument that Glurjidze was not able to shoot in Abkhazia or work with the Abkhazian actors – would not work for two reasons. One is that cinema is not capable of deviating from the ontological reality, and second, that the neglect of local languages is seen as a manifestation of colonialism. It is well-known that the two greatest theorists of cinema, Andre Bazin and Sigmund Krakauer, consider the cornerstone of cinema, the foundations of ontological reality. In practice, cinema recognizes the conventionality of artistic reality, though only to a certain extent. This is characteristic of all types of preferences and secondary relationships, be it language / culture / people / market situations or others. For Instance, Hollywood ignored non-Western languages for years and spoke to the exotic locals in English (the best example is Steven Spielberg’s Indiana Jones films).

There are instances in the history of cinema, such as some of Bernardo Bertolucci's and Roberto Rossellini's films that were targeted at the American market, that's why the characters spoke English despite the story and location of the action. However, this practice has long been rejected, and today it is considered to be tons of mauve and in some cases may even cause a scandal.

There is an impression that Rusudan Glurjidze deliberately takes a political step and makes the Abkhazians speak the Georgian language. Let us not forget that Russia is using every manifestation of this "small imperialism" (as Russia's human rights activist and Nobel laureate Andrey Sakharov puts it) and encourages it. In this case, Rusudan Glurjidze's directorial decision is either ignorance, or deliberate malice and cooperation.

The film seems to suggest that Georgians and Abkhazians must understand each other and the fact, that on both sides there are honest and dishonest people – the main character's family refuses to take possession of another's home, but in the end we anyway stress, the advantage of the Georgians' over the Abkhazians, and come to the conclusion, that the virtues and poor qualities of the Abkhazians is determined by the Georgian factor.

Legally and morally Georgian IDP's, who lost their property and homeland represent victims and the offended party. Though, in this case, we have to focus on other circumstances. Rusudan Glurjidze makes the film about the Abkhazians, but the main characters of the film are Georgians and Georgia. Recalling of Jean-Luc Godard's and Jean-Pierre Gorin's essay film "A Letter to Jane" (1972), won't, be inappropriate and unreasonable in which they blame Jane Fonda for the appropriation of the Vietnam tragedy. The authors discuss a photograph, on which the Hollywood stars is in the center and not the war victims.

At first glance, it is not clear, why should Russia fund the film reflecting the univocal Georgian positions. But Conflictology dictates, that the power which is interested in confronting the different subjects, will try its best to strengthen the both sides in order to prolong the conflict. The same is evident in case of Karabakh, when Russia equally supplies Azerbaijan and Armenia with the weapon.

Fortunately, other mediators are also involved in the Abkhazian-Russian-Georgian confrontation. After Georgia opted for a pro-European course, the West also became involved in the conflict and became Georgia's loyal ally. Despite insufficient strength, the prospect of restoring Georgia's territorial integrity is still real, due to the West's unwavering position.

Europe sees a way to unite the opposing sides in centering them around the common goals. The naivety of this approach is the least problematic, especially since the hypothetical assumption of unification of the Caucasus being long-distressed from the Russian Empire not completely unfounded. But Europe views the Caucasus as a region similar to the Baltic States or Benelux, where it is possible to “reconcile” its neighbors through simple mediation.

These infantile views and positions are echoed in Zaza Urushadze’s film – “Tangerines” (2013). This film is about one of the Estonian villages. Because of the war evacuation is announced and only a few residents refuses to return to their historical homeland and stay in the deserted village. The main character Ivo (Lembit Ulfsak) after the another military actions gives shelter to a wounded Georgian and Chechen warriors, heals them and turns them into devoted friends.

The humane position of the film-makers, which brought the Estonian side a nomination for an Academy Award for Foreign Language Film at the Oscars, has an anti- Abkhazian connotation. Ahmed (Giorgi Nakashidze) and Nika (Mikheil Meskhi) confront the Russian soldiers who kill Nika’s and Ivo’s Estonian neighbor. Russia, as it is known, in this war fought on the side of the Abkhazian separatists and was their patron. Thus, in the “Tangerines” the sing ofequality appears between the absolute evil and the Abkhazians.

The film portrays Georgians, Abkhazians, Chechens and Russians as savage people. Only Ahmed and Nika will be able to escape the swamp of hatred, as the European Ivo gave them a shade. The Russians are the enemies of the unification of the Caucasus and this load falls on the shoulders of the Abkhazians as well. Which can be seen as the double anti-Abkhazian narrative of the “Tangerines.”

In one of her quite extensive articles on the film “The Tangerines”, Doctor of Philology and former Minister of Education and Culture of Abkhazia – Salome Kapanadze makes emphasis on the Russian policy in the Caucasus. She considers the above mentioned episode, like the director, manifestation of Russia’s anti-Caucasian attitude. According to Kapanadze “for the Russian officer neither Chechen, nor the Georgian are “cronies” or their own people.[21.189]. in this episode, despite Ivo’s warning that Ahmed is Chechen, the Russians will not have mercy on the fighter and open fire. However, as we have said, since the equality mark is put between the Russians and Abkhazians, the Georgian scientist once again reinforces the notion that the Abkhazians betrayed the

“Caucasian Unity” because they allied Russia- the enemy of this Unity.

Speaking about Ivo’s character, Salome Kapanadze gives a thorough explanation and analysis of the director’s idea who in face of the Estonian character sees an alternative to the Russian imperialism. “The ethical character of the film, created by Lembit Ulfsack, is perfect for the general idea, as this character is to precondition the dominant of morality in the “Tangerines”. Unbroken, spiritually strong, brisk Estonian Ivo, who did not leave his native land during the war patiently strive to expel the ghosts of death and revenge existing between the Chechen and Georgian warriors. Ivo is the personal example, preventing the suppression of the moral values by the retaliation and the desire of vengeance [21.188] – writes Salome Kapandze.

Imagining Europe in the role of the unifier of the Caucasus instead of Russia is a very advanced idea. We do not know yet, to what extent are the civilization of Ivo and the values of that civilization acceptable to the other Caucasians. The world implied in Ivo’s character excludes the fact of ethnic dominance, more or less inspiring for the Caucasian Republics that even today cannot fully get rid of the colonial rudiment of thinking.

Even in Georgia, which is one of the most pro-European countries in the Region, there is still a hierarchical mode of thinking about the “high” and “low” Caucasian cultures. In the “Tangerines” Nika’s and Ahmed’s perceptibility are similar. They challenge each other for the “real” Caucasian bravery. Reconciliation of the enemies starts in the first instance with the absurd and ridiculous battle. Slightly flaunting, but still, in the role of moderator, Ivo finally reaches his goal.

What was managed to achieve in “The Tangerines” though struggle, is hard to imagine in real life. European policy is hindered with the Russian model of behavior that embraces the past and perpetuates ethnic animosity. There was a time when anti-Terrorist rhetoric openly occupied the public space, and not secretly (the examples of which were given above). The Abkhazian issue almost completely covered the political discourse in the late 1980-ies. Notwithstanding the fact, that all the processes were traditionally manipulated by the Kremlin, anyway the Georgian formal and non-formal political elite easily and without a struggle subdued to the wave of ethnic hatred.

Giorgi Maisuradze recalls these processes: “Already In 1988 in Georgia sounded the alarm of demographic disaster:” non-Georgians reproduce more rapidly than the Georgians and they have more privileges than Georgians! Do

not allow Ossetian's two have more than two children! Georgia is for Georgians! Guests must not forget, that they are guests in Georgia!"... Many may not remember today – writes Maisuradze – that that the series of April 1989 meetings and rallies grew into the April 9 raid, which was initially directed against the “Apsua separatists”. [13.15].

We have a similar feeling of hatred when watching George Ovashvili's “The Other Bank” (2009) end, in which Tedo, who went to seek his father and had to go through thick and thin was captured by the armed “Apsua separatists”. The soldiers humiliated him and treated quite roughly. This linear passage shows a model of self-representation of the Georgians, which is seen as an innocent image of a victim.

The “Other Bank” has an open end. The future of Georgia-Abkhazia is dim and unclear, at least for the peaceful coexistence prospect. The Georgian cinema, collective discourses of the Society and medium reflecting the imagery, provides us with the information on the one side of the conflict, but the prospects of Abkhazia, analysis of the conflict made by them and their general attitudes are practically unknown. It is likely, that the society on the other bank of the river Enguri faces the similar challenges, which entails returning and sinking into the rut of the past.

Conflict Resolution is mostly hampered by a focus on the past. Besides the historical or legal justice the other sort of the “truth” that is no less important and the truth is that the Georgian side is in a poor shape. Thus, the phase in the Georgian cinema, as well as in the society, when the perspective of vision shift from the past to the future has not come yet, though it will come soon, which means that instead of endless blames of others for mistakes, the desire to get to know and discover each other all over again, will take place

References:

1. Ingorokhva, P. (1954) Giorgi Merchule. Georgian Writer of the tenth Century. Tbilisi: Soviet Writer.
2. Kapanadze, S. (2019) The Unique Code of the Caucasian Unity – Self-Preservation, in the book Chkheidze, R., (Red.). Context, Letters on Georgian Literature (2nd addition). Tbilisi: Sveti
3. Maisuradze, G. (2011) – The Locked Society and its Watchers. Tbilisi: Bakur Sulakauri Publishing House.

4. Marx, K., & Engels, F. (1954) Communist Party Manifesto. Tbilisi: State Publishing House
5. Svanidze, N. (2015). Georgian- Abkhazian Postcolonial Conflict and Georgian -Russian cultural-political relations. *Cadmos*, #7, 147-162.
6. Stalin, I. (1951) Marxism and the National Problem. Tbilisi: State Publishing House.
7. Stalin I. (1950) Narratives. T.12. Tbilisi: State Publishing House
8. Anderson, B. (1991) *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*. London, New York: Verso.
9. Fukuyama, F. (1992) *The End of History and the Last Man*. New York: Free Press.
10. Godard, J.-L., and Gorin, J.-P. (Director). (1972). *Letter to Jane* [Film]. France.
11. Rywkin, M. (1988) *Russian Colonial Expansion to 1917*. London, New York: Mansell.
12. Slezkine, Y. (1994, Summer). The USSR as a Communal Apartment, or How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism. *Slavic Review*, Vol. 53, No. 2, 414-452.
13. Tillich, P. (1977) *Socialist Decision* (Franklin Sberman, Trans.). Eugene: Wipf and Stock.
14. Морозова, И. (1989, #31). Интервью с Андреем Сахаровым. *Огонек*.

Films:

1. Glurdjidze, R. (Director) (2016). *Someone else's House* (film) Georgia, Russia, Spain, Croatia.
2. Ovashvili, G. (Director) (2009) *On the Side Bank* (film) Georgian, Kazakhstan
3. Ovashvili, G. (Director) (2014) *Corn Island* (film) Georgia, France, Germany, Czech Republic, Hungary, Kazakhstan.
4. Urushadze, Z. (Director) (2013) “Tangerines” (film) Estonia

AADZARA – THE ABKHAZIAN FOSTERAGE TRADITION

DAVIT ESATIA
Undergraduate student
Caucasus University

The most widespread ancient institution in the Caucasus, including in Abkhazia, is fosterage (in Georgian Mamamdzudze – or the same foster father or fosterer) called “aadzara” in Abkhazian. The analogous tradition was common in Samegrelo and was called “morduoba.” The Institution of fosterage, was later transformed in conditions of a class society. It was preserved until the beginning of the 20th century as a remnant of feudalism.

The essence of fosterage is that parents almost immediately after the birth of their child gave the baby to another family to be reared up there and this transfer was usually made from a privileged background to the peasant family. For several years the peasant’s family nourished a foster child with great honor and reverence, afterwards the youngster could return to his family. It is noteworthy that, from the moment fostering a child very strong bonds were formed between families that in reality had no close kinship. The reference to the similar tradition can be found in the description made by Giorgio Interiano at the beginning of the 15th century about the life of the Adighe people.¹

Notwithstanding the fact, that the tradition of fosterage has ancient roots, particular stories and memories about it are alive in the Abkhazian and Megrelian societies, which is the proof of its significance as a tradition. Interestingly, a child to be fostered was not given to a relative and as a rule, the child was from a higher social layer than a foster parent. Accordingly, peasants reared up nobility’s and even kings’ (royal) children, sometimes the ancestors of the clergy, or merchants or the children of more authoritative peasants. From the high hierarchy families, one could hardly find one from hundred, who were breastfed by their own mothers. Though, there were exceptional cases, when lords rear up children of other lords solely with the purpose to establish close ties with a particular family and use it for their personal benefit. Even in such cases the Lords’ wives never breast-

---

1 Interiano Giorgio – A Genovese historian, ethnographer, traveler (1500)

fed children and used a peasant woman (“abjaadzaiu)¹ to fulfill this duty.

Establishment of this tradition had several causes. The most realistic and reasonable was the interest of economic gain, which was expected by the foster peasants. Another reason might have been the factor of security, that implied having support from the family of the foster child. The phrase “The powerful patron has a strong dog” is derived from this position. Anyway, we mustn’t forget that the greatest benefit was gained by the Princes and nobility in general, as they acquired more dependent people and devoted allies, which was a certain guarantee of economic and political power. A peasant, who became a foster father consequently changed the patron and moved to the foster child’s family under his patronage. Herein, we have to mention, that moving to the relatively powerful feudal did not necessarily imply enhancing of peasant’s material conditions, mostly on the contrary, he often had no way out, but to serve both feudal lords.

In order to understand the mentioned process and the specificity of rearing, first of all it is necessary to observe the different opinions about the birth of a person. E.g. In Abkhazia they had such a habit: keeping pregnancy in secret; Giving birth or delivering a baby in the husband’s home in the hay; It was not allowed for a mother-in-law to attend the process of delivery; Family men had to go out; Shooting of the gun (this tradition was common throughout Georgia), offering sacrifices, to protect children from diseases etc.).

From some of the stories it is obvious, that the foster-family used to visit a pregnant woman and put a piece of thread around her hand, which was the sign that they would rear up a born child. After the negotiations and agreement they fired a gun for seven times (the symbolic number being popular in that period – these were unbroken tie between the families [4]

The covenant of fosterage (aadzara) was sometimes established before the birth of a child. The negotiations were held. Some accounts show that a caring family often went to a pregnant woman with a hand on a thread, which was a sign that they were raising an unborn child. After negotiations and agreements were fired seven times (a symbolic number that was widespread at the time), it was an unbreakable bond between the families [4].

A foster-mother (a woman from the foster-family) was allowed to visit

---

1 Mediator

a pregnant woman in advance and help her. In this case, she attended the delivery and from the very moment of a child's birth accustomed the feudal lord's child to her milk. The birth of a foster-child was celebrated with the special feast. Afterwards the feudal lord's family handed the child in a cradle to the peasant's family (with other necessary gifts).

Rearing up was considered a very important thing. The fact, that breast-feeding person was not allowed to pair off with a husband out of fear not to "spoil the milk". The personal life and in general the life interests of the foster family was relegated to the background, as in the center of attention was a foster-child. Despite, that fact, that a foster-parent had his/ her own children took the second place and consequently was provided with the care and milk only after the foster-brother or sister, was fed and cherished („akhaadzara“) [2]. A peasant woman due to the situation sometimes had to give temporarily away her own child to her friend (as she did not have enough milk). This example obviously shows, that the foster-family cared about more and spared far much time on the foster-child, when on their own one.¹

According to the rule parents were not able to see their own child during a year (sometimes even more). In case they accidentally had to visit their child's foster-parent's family they tried not to see their child (it especially concerned a father). In the document dated by the year of 1865 is said: "As Feudal Lord's wife considers shameful to breastfeed her own child, similarly a father ashamed of seeing his son when he visits of that latter's foster-father" [3]. Story has it, that at an earlier date (hundreds of years ago), parents did not see their children for a long time. As a father and a son did not know each other, a sort of reconciliatory feast was held in foster-father's family for making them acquainted.

Returning of the foster-child to his family was a double – stage process: The time of first return² came after the first two years, the final one occurred later, sometimes upon reaching the full age.³

---

1 At the end of the 19th century in the village Merkheula the son of a feudal lord A. Lakrba was given to a foster-family to another village by the peasant family – Shonia. Once their house burnt down, a foster-mother saved her foster-child and was late to save her own child.

2 Some sort of viewing

3 The historical sources give the proof, that this tradition was transformed in the

After the years, with some periodicity the reared up noble foster-children used to visit their foster-father's family for several days; During their visits feast were held and the table was heaped with food. A Foster-Father was really a holy person not for a foster-child, but for the feudal family as well. A foster-father was often respectfully called "aupshvili", meaning the most precious thing, "the son of God."

Food, drink beverages, clothes, sleep, traditions, working out of human values – kindness, modesty, honesty, respect of old people and women, braveness, how to ride a horse and and handle weapon, – all this was the task of the foster –father family.

The close ties between the families never ceased, even after the end of the fosterage. On the contrary, the both sides tried to strengthen the ties. Some Abkhazian families (Adzinba-Marshan, Akhuba-Achba, Tvanba – Lakrba, Kbitsinia – Chachba etc.) After the expiration of a fosterage period used to renew it. This indicates, that when the ties weakened they did their best to strengthen them again.

Such close ties between peasants and feudal lords had a significant part. Peasants in case of marriage of their daughters paid the nobles "Akhshibara" (Akhsibar – milk cost)¹, that comprised one cow and 10 coins. The groom had to pay ransom to a person who was his foster such as – a horse, a cow, an ox, – (It was called akhshbi)

Financial relations between a foster-father and a foster-child were had the character of the regular payment by the peasant, the so-called foster-child's share (akhapkha ikhu). Every Easter Monday (it was called Atsipkhu) foster- parents used to visit their foster-children (akhtni-shi²) and donated chickens, geese, goats. As for foster-children they sometimes presented with lands their foster-parents. Thereby, e.g. Mikhail gave away to Kesaria Shevashidze (his elder son's foster-parent), quite a large area located to the South of the village Kutoli [4]

Because the tradition of fosterage was sacred, insulting of this institution was cruelly and even unmercifully punished. Therefore, the both sides being connected with this tradition took an active part regarding the marriage of the family members. Sometimes, a foster-child stayed in the family

---

course of time and latterly the period of rearing was significantly shorter.

1 „aksh” – in Abkhazian milk

2 A special place of bidding place of the nobility

of his/her foster-parents till the wedding day. In such cases foster-parents took over responsibilities for the wedding. If it was necessary to kidnap a, this quite dangerous affair was entrusted to the foster-brothers (other dangerous things were also entrusted to them). Foster-parents took an active part in organizing a wedding; they not only worked, but also helped financially. In case a foster-daughter was marrying a foster-brother accompanied her on the wedding day. As Machavariani describes: "Foster-Mothers cared about the life of their foster-children till their dying day." [5]. No matter how surprising it would be, but a foster-fathers family looked after not only their foster-children, but they took care of their foster-childrne's children. In case of mother's death rearing up of her children was the obligation of a foster-father's family. A foster-child took part in organizing the weddings of his foster-brothers and sisters. If a foster-brother kidnapped a bride, he had to hide them (and before the peaceful regulation of the issue hid them in his home), in order not to be found by the pursuers. A foster-child used to give his foster-brother's wife a horse (before the wedding) and money (after the wedding) [6].

Especially hard and dreadful for foster-fathers was the case, when his foster-child died. During the mourning women and men used to go barefoot in any season of the year. The women cried at the top pf their voices, injured their faces (usually the scratches and injuries visible throughout thewhole year). Men used to whip themselves on the back of the neck. (See fig. 1),according to the different versions some of them knocked their heads against the animal horns. Family members of the foster-child did not desolatehim "Anshan" (a mannequin, which was made of the deceased's cloths and weapon) for 40 days. Sometimes they lie down in front of the deceased. A foster-family was not allowed to mourn in the like manner (tearing of the clothes, scratching of the face, walking barefooted) in case of death of the other relatives. If their close relative died, they only had to wear black garments (see. Fig. 2). The depth for a foster-father's grief was proved by the fact, that in 1833 a foster-father's children cut off their ears and put them in the coffin of the deceased (It is the Alibei Shervashidze's case). In 1853 a peasant from Samursakhano cut off his ears and put them into the coffin, next to the corpse of the Prince of Megrelia Davit Dadiani as a mark, that he was the Prince's slave and would be in another world as well [7].

On the day of mourn a foster child had to bring on the name of his/her

foster-mother a cow, as an offering, in case of foster-father the offering had to be a bull. Those animals were considered the gift for the soul (Apsat' u). Sometimes the offering could be a saddled horse (see fig.3.) This horse stood at the place of mourn and its bridle was held by the deceased's relative (more rarely by a foster child).

If a foster father's relative die, the foster child had to mourn, clad in blacks, let his/her hair down and take charge of at least part of the costs. In case of foster – mother's or foster- father's death a foster child had to buy especially expensive coffin.

Fig. 1 A leather Belt

One worth attention moment, characteristic for the fosterage was close ties and when something happened to one of them (his/her life was menaced),

the both sides in full strength took revenge. The foster-brothers did their best to retaliate against the enemy. Thus, the “offender” knew in advance, that he had to be responsible before the both sides. The revenge was considered wreaked if the aggrieved party's foster –father's any relative would kill the offensive party's foster-father's some relative. Thus, e.g. If a lord would kill a peasant, the relatives of that of that peasant did dare to kill the noble man and used to kill his foster- father [8]. Consequently, the feudalized ancient tradition took the lives of a number of innocent people.

At the end of the 19th century peasants in increasing frequency were turning down the tradition of fosterage and after some time it really became a goner. Even in the period when this tradition was described for the first time (30-ies of the 19th century) it was already not functional, and in the 20th century it was already eradicated. Throughout this period the nobility was not interested in making from their children “good peasants”, mostly the interest was economical (rather than class-specific). Respectively, not so wealthy feudal lords had no option, but to give their children for fosterage to the “first willing” peasant.

With the tradition of fosterage is associated the practice of child adoption, which also substituted the blood relation (kindred) and was known as “opening to a home” (coming closer together) – (Ajunadara). This happened in the same social groups, as fosterage and pursued the same aim – to obtain more allies and the “back”. The method of adoption was also used, when

two clans were to be reconciled (any kind of guilt than was forgiven)¹. The ties between the “adopter” and “giver” were the same as in fosterage case.

The main element of this symbolic rule, which made absolutely strange people close of keen, was to touch the breast of mother, wife or sister of a person willing to adopt (akitskhara). In the midst of the feat, especially hold for that day, a woman came out, took a sit, besides the usual clothes she had a special silk cloth (achiqti) to cover her breasts, her adopted child used to kneel and touch her breasts triply and repeat several times: “ from that onward you are my mother”. And truly, from that very moment he was considered as a son and a close relative of that family (was called “akhupkha”).

Fosterage, as the oldest institution has a very complex history. By the Hypothesis of Professor M.O. Kosven the foster father group archaically was an uncle group and came from the maternal lineage (family name). Emerging of the tradition is ascribed to the transitional from matriarchate to patriarchate period, after which it anyway underwent a great transformation. In that transitional period a child belonged to the mother’s family and if the married couple’s settlement was patriarchic a child was reared up

by an uncle. To this period may be ascribed the tradition of giving a child for rearing up to relatives. After the establishment of the patriarchal formation this tradition was spread in the Caucasus, which today is called fosterage (in Abkhazian aadzara) [9]“In the Caucasus – writes Kosven – children were not given away for fosterage to the maternal lineage (mother’s keen); It was necessary for a child not to stay in another family, but to return to their father’s family”[10].

Fig 2. Weeds

Fig3. A Saddled horse on a day of mourning

1 The same is characteristic for the Adygeis

As we can see from the ethnographic sources, for the Abkhazian society this tradition was an organic element, the ancient institution having left its trail in the faith and mentality and social life of people. The materials reveal the fact, that the desire of giving away one's own children for fosterage was less, than a desire of accepting a foster child, as sometimes the foster parent used to kidnap a child. Notwithstanding the fact, that the significance of mother's family name was lost (after the shift to the patriarchy), we still observe cases, when pregnant women headed their parents' homes to deliver a child. The fact, that the parents of the newly born baby, did not give it a name, which was the prerogative of the relatives through fosterage, deserves attention. (According to some information sources, the child was called a name of the first person entering the place of giving birth). On the day of fostering a child a foster father was accompanied by a special person carrying a cradle, who was called a "cradle bearer" (agaragiu); Agarigiu wasn't supposed to be a relative and often he was a neighbor. In the Abkhazian language the word cradle (agara) and bare or carry (the same agara) can be distinguished only by the intonation. It can now be considered a mere coincidence and it takes its origin from this tradition

The terms concerning the fosterage tradition worth special interest. The foster children called the whole clan (family, group) of the foster father "abraa"¹, that means "fathers"; as for the foster children's term such does not exist, The question arises, how one can call them "fathers", like a woman does the same referring her own clan? We can only suppose, about the existence of a certain period, when despite the moving of a woman (wife) into the man's (husband) settlement, children were reared up in a woman's family (clan). A foster parent calls his foster child "akhupkha", that means "instead of a daughter", "for a daughter's price" (this term was used despite the gender of the foster child, in respect to both of them).

---

1 The word "abir" means the bulls' herd grazing alone in the mountains

References:

1. Lavrov L., "The Soviet Ethnography», #4, 1957
2. Chkotua D., Two Rules in Abkhazia, „Droeba“, (Times) #30, 4 August 1872. (http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/154886/1/Droeba_1872_N30.pdf)
3. The Central State Historical Archive of the Georgian SSR 416, 3, 1012, 19.
4. Verden, Materials on the Shervashidzes, Tb. 1913, p. 41.
5. Machavariani K.D. Descriptive Guide..., p. 318.
6. P. Charaia. P. "Iveria", 1888, #173. (http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/48500/1/Iveria_1888_N173.pdf)
7. Bardavididze V.V. The Ancient Religious Faiths and Ritual Graphical Art of the Georgian Tribes. Tbilisi, 1957, p. 241.
8. M. Janashvili. Abkhazia and Abkhazians. Zkoirgo. Tiflis 1894, book. XVI, p.12.
9. G. Novitski «Tbilisskie Vedomosti" (Tbilisi State News), #24, 15 June, 1829. (http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/191123/1/Tifliskie_Vedomosti_1829_N24.pdf)
10. Kosven M.O. Atalich tradition "Soviet Ethnography", #2, 1935, p. 52.
11. Viatkina K.V. Atalich Tradition. Vestiges of the Maternal Clan материнского рода. «Soviet Ethnography" 1946, #1 (<https://elib.rgo.ru/safe-view/123456789/226488/1/MDAwMDAwMjlfRXXRub2dy0LBmaW-NoZXNrb2Ugb2JvenJlbmlIIOKEljEucGRm>)
12. Smirnova J.S. Family Everyday Life and Social Standing of the Abkhazian Women (19-20 centuries.). "Caucasian Ethnographic Collection of works 1, Moscow, 1955.
13. Kosven M.O. "Atalich Tradition" «Soviet Ethnography " , 2, 1935.
14. Inal-Ipa Sh. D. Social Essence and Meaning of the Atalich Tradition in Abkhazia in the 19th century. Sukhumi 1956
15. <https://web.archive.org/web/20120128105752/http://constitutions.ru/archives/6319>
(M.O. Kosven "Atalich Tradition". "Soviet Ethnography", 1935, № 2 (<https://elib.rgo.ru/safe-view/123456789/222187/1/MDAwMDAwMDIfRXXRub2dy0LBmaWNoZXNrb2Ugb2JvenJlbmlIIOKEljEucGRm>))

16. https://studme.org/1350082628481/pedagogika/semeynye_obychai_obryady
(Family Traditions and Rituals, Atalich Tradition)
17. <https://cyberleninka.ru/article/n/institut-atalychestva-u-abhazov-v-xix-nachale-xx-vv>(Institute of Atalich Traditions among the Abkhazians in the XIX- beginning of the XX вв)

Electronic Addresses (sources) indicated in 2019 are active.

THE CONFLICT OF ABKHAZIA REFLECTED IN THE CONTEMPORARY GEORGIAN LITERATURE

TEKLA GATSERELIA
Master
Sokhumi State University

Art, in this case, literature, is one of the main means of communication with society and a universal tool for influencing the human psyche. Humanity settled this issue as far back as Ancient times. Thus, the role of literature and creative writing in the socio-cultural, political and historical aspects of humanity is crucial. During the research on the epoch and accompanying events, it is impossible to create an objective picture without dealing with the literary work, as it is one of the authoritative and unmistakable chroniclers among the methods depicting the era. Namely, literature and writers have the competency of creating an about the past, particular times and events. Thus, the mission of forming public opinion also belongs to the writer.

A literary narrative enables us to understand the past. It is art that is the way of the intercultural dialogue. Considering this, the role of writers, in the secular life, as well as in the conflict resolution issue is of a paramount importance providing even after the decades, in spite of the vain and fruitless negotiations and diplomatic meetings, ethnic conflicts stay unresolved. And when the politics is powerless, the arena is given to the art, where a writer is a mediator. The authors of the literary work being analyzed in our paper managed to reflect through the subjective position, but objectively, from the different aspect and facets, portray the temporary history – Abkhazian conflict, national confrontation, the pre-war existence, the war events and its consecutive reality. In that respect, we can say, that the writers have fulfilled their mission – to provide the contemporary reader with an insight into the past times and events and describe the chronicle. The fundamental topics of the writers are one and the same. Their problematics, territorial conflict are determined by the war.

At the cusp of the 20-21th centuries – in the period of the war, technical progress and ideological crisis, – Georgian modernist writings, escaping from the clutches of socialist realism in Georgia, are embracing new trends and adopting a style of postmodern aesthetics. Naturally, the tendency of writers is also relevant and appropriate. In this regard, literary critic Irma Ratiani marks:

“The process of keeping to the national identity and national values being so currently topical in 1990-ies has remained equally challenging for the Modern Georgian literature.

The discourse of the war – the themes of Abkhazian and August wars, occupied territories, refugees and IDP’s, thoughts about the disintegrated historical wholeness, as a reflection of the great pain of the Georgian people, comprises an important part of the Modern Georgian literature. These themes are elaborated and used not only by the writers having experienced physically experienced the bitterness of the war, but also those who are only spiritually involved in these problems. [2. 44]

Georgian authors create a well-thought-out, intertextual narrative in the context of the world and express it through the various, new fashion and style, from different angles and aspects, with different emphasis reflects on the pictures of the war and the accompanying conflicts. Their discourse, is definitely common.

If Some works retell us of the personal feeling of one particular family or person pain of which is naturally generalized, other texts are about the society, the mood of that latter and its psychological readiness. Together with the war the writers describe the Post-Soviet era and the Post-War developments and the socio-cultural processes turning people into the marginalized society. Thus, the emerging dead end, the destroyed State and economic system (being conditioned together with the war by the collapse of the Soviet Union as well), led the country to national depression. The existing reality has been reflected on the pages of the books through the appropriate and matching color palette.

Theorist of literature, Professor Lali Avaliani rightfully notes in her monograph about that time authorship:” Literature and art of the end of the 20th century reveals one of the major, general trends – the eclecticism. All this have a reasonable explanation: On the one hand it is the process of “globalization” of the fabulous relations, cultural integrity and national literature; On the other hand, given the centuries-long history of writing, there is a great shortage of novelty. The legion of the novelty seeker writers of the 20th century practically exhausted the possibilities of discovering new ways. This is the reason of giving a “broad way” to the eclecticism.

This fact is neither reproving, nor unexpected, though containing the danger for the small nations; in our country – nowadays free from the totalitarian censorship and traditionally the country of the great literature, the fight

between the old and new is so tensed and acute, that it is accompanied by the rattle of sabre. The most lamentable is the fact, that without the necessary process of value reassessment, the “original” understanding of the word freedom and never ending quarrel conclusively misled by the mass culture, already bewildered, idle, bad tasted reader and in some cases made that latter tom turn back on the relevant and valuable literature. All this was accompanied by the eternal generation battle; but sometimes, the confrontation of fathers and sons is more the problem of faith and manner, than of the age gap. [1.125] ... During this period, the epoch of value inflation and devaluation, samples of the western type were massively produced in the arts. It was the way the authors echoed the destruction results left behind by the old civilization.

Unrealized young people are directing their potential to “their veins” – drug addiction, alcoholism, street controversy, inattention and other problems, which are obviously caused by complexities and chaos are naturally echoed by the Georgian writers. Each of them in its own way reflects current events of a particular era.

While working on these texts, a sense of absurdity, absurdity of the war never left us, as well as the paradox of mutual understanding and mutual animosity, that is accompanying this conflict and which we face when I come to know the phenomenon of Georgian-Abkhazian relations. It is most evident in Guram Odisharia’s creations that both sides of the conflict are the representatives of one and the same identity and their tragedy is collective.

They share one and the same trouble and land. Namely, these and other suggestive accents are found in his works, so important for conflict resolution. In general, the reconciliation messages are met in abundance in his literary works. The author reflects and portrays the events with the documentary accuracy, as he is a participant and the eyewitness of these stories; from this point of view, his texts are maximally objective and worthy.

The war was not over, the war continued in another phase, with a reincarnated body – through migrations, drug addiction, poverty, street controversy, confusion, chaos and madness all that survived the front crumbled and perished. The war continued with the search for graves, the exchange of the dead, the refugees, the mothers of the war heroes, mourning and clad in black, the medalist disabled, the missing and the parents, having lost their sons.

Contemporary authors address these issues of the time, and the post-modernist tendency of the 90-ies writers is also relevant – the texts of Aka

Morchiladze, Guram Odisharia, Nino Sadgobelashvili, Tamri Pkhakadze, Gogita Melikidze, and Shorena Lebanidze are interesting and relevant to the aforementioned topics.

The post-war public situation is described by writer Aka Morchiladze in his book “Paliashvili Street Dogs,” about the post-war period where poverty is prevalent in the society. The author boldly describes the dualism and hopelessness in which the country found itself after the war and deals with the problems of the time, including one of the most bizarre – inter-district confrontation. He depicts the existing reality with a characteristic for him peculiarity, as if provoking the public, and the response of the critics was not late in coming: “When and what did you write? I asked. “Paliashvili Street Dogs” – The title of the book evoked a feeling of disgust, of global trans and sudden estrangement (I naively believed, that alienation with the Georgian faith was completely incompatible), according to Iliia – on the background of the separation, deeply provincial strife of the capital and the province, separation of Tbilisi in not just the districts, but even in the streets? The story was staged on – the – fly (unfortunately, the press did not say a single word about the reasons of such haste). The play, as it was said, did not add much to the narrative, but contributed to its popularity.” [1.142]

The writer portrays an epochal dead end; In the work is described the “lost generation”, an unrealized youth – a society wasting its opportunities and lives in drinking, morphin, street skirmishes is enjoying doing nothing, has a nihilistic-phlegmatic attitude towards the work and is pessimistic about life in general. The plot of the story “Paliashvili Street Dogs” unfolds in a post-war and post-Soviet dark, impoverished, depressed, area of the capital: “Most importantly, I have electricity and under my desk stands the legendary reflector” DS-M-10 “It should also be noted that the inside of the table is smoked, roasted and burnt, as the above mentioned, my favorite “DS-M-10” works non-stop. “[3.11] “How awful is to creeping out of bed and standing of the cold floor of the toilet. And how about the washing of the face... you look at in the mirror and distinguish someone very stupid, with a booby face, going bald and very scruffy. All this happens in the light of a candle. It’s a fantastic sight, trunks and a candle. In short, wash or do not wash, anyway you look like a punch-drunk. Not only me, but everyone. Our faces became elongated. The time is jaw-dropping. The classical time of going out of one’s mind.” [3.1]

At this time, society is facing a turning point and there is the State, politi-

cal chaos around it. The author, offers a different, individualized viewpoint of one history using a multiperspective form, with the help of the characters. Naturally, the author's decisions, postmodernity, generates interest and a variety of evaluations. Regarding Aka Morchiladze's works, Doctor of Philology Sophiko Dzneladze notes: "Aka Morchiladze's creations introduce us to the breathtaking world of postmodern literature, the novel is full of understatement subtexts, without which it is impossible to fully understand the work. The author shows the problems of our country. It can be said, that in the person of Aka Morchiladze the Georgian literature has one of the most distinguished writers. His literary works tell us many interesting and important stories about our country's past. Even the fictional stories of his novels "bear the real life marks", as they are close to the reality taking place around each of us. In his novels are shown changes, taking place in their inner world and leading to a breakdown of one's values, and these relations predict only negative consequences for the person being on the path to degradation.

In addition, the novels use signs characteristic for the postmodernism: historicalism, detective episodes, allusion, chaos, double-coding, decomposition of moral imperatives, irony, intertextuality, the game's principle, all the signs characteristic for the postmodernism and equally characteristic for the works of Aka Morchiladze. And as for intertextuality it is the determinative mark of his creations. The characters of his various works come to our modernity without a permission and get adjusted to the mask of modern times; irony, – the principle of the intertext game, point – all these are the postmodernism signs so equally characteristic for Aka Morchiladze's creations.

The writer's creativity is not lost to the attention of critics. Although it often leads to differences of opinion, the writer's creativity does not go beyond the attention of critics. Although it often provokes differences of opinion, but facts are stubborn and one thing is for sure, that everyone agrees that Aka Morchiladze is the outstanding writer of our time, who has taken rightful place in the Georgian literary space." [Dzneladze, 2018: 203].

Contemporary and symbolic details of the Soviet and non-Soviet space are reflected in the works of the modern writers: these signs are material, commercial, intellectual and cultural ("In one place "Marlboro" is sold, elsewhere books are written, but ideals are not forgotten: "Magna" is a direct symbol of the epoch, as it came to Tbilisi, as the announcer of the end of the Communism. We can openly call it – the era of "Magna" [3.1]

Such nuances comprise an allegorical reference to novelty, to the modern age (writers Tamri Pkhakadze and Guram Odisharia also echo the postmodernism with the modern American symbols). Naturally, the hopeless, collapse oriented situation of the young characters in Aka Morchiladze's novel is the declaration of the critical atmosphere existing in the society and it tells the story of community having "survived" in the given conditions and preferred to escape from the futureless reality and run away into the drunkenness, drug addiction or another country...

"While walking I think: „Kote is in America, Javakha is in Spain, Tskvita is in the Netherlands, Tushmala in Paris, Sheshik in London, others in Moscow or elsewhere." Not surprising you will miss them from time to time. Even if you wanted to call to them... then what, will you be able to do it?! [3.3] "Whoever survives this year, let's take a picture and name it "Georgia"... [3.66].

The damage inflicted by the war goes far beyond the colossal threshold of material, moral, and, in the first place, psychological aspects and this is obvious from all the texts being written on the conflict. The authors individually experience, perceive and express their personal senses, the tragedy and moral damage caused by the war to a nation, a society, and ethnicity, and which have been passed down to the generations through the genetic memory – the genome. Naturally, in a post-communist narrative, the mood and the environment are similar. Such nihilistic-pessimistic notes predominate in the works of Tamri Pkhakadze, in which the theme of war is constantly and the stress caused by the war whether direct or distal accompanies the plot of the story. Her texts often emphasize injustice and the frustration caused by human negligence and cruelty. It is as if the author appeals to this when she focuses on the generosity and devotion of animals, precisely dogs ((animalistic passages are also common for the works of Giorgi Odisharia). The characters accustomed to Tamri Pkhakadze's depressive environment also seem to expect nothing. Drug addiction, war, and the perpetual expectation of war as a legacy. Typical situations of the 90-ies are at first glance narrated by the author a bit apathetically, though by means of sufficiently strong emotions.

Tamri Pkhakadze's story "Crossword puzzle" – confrontation over morphine and a showdown in the neighborhood are accompanied by the American hits as a core motif. And the famous Beatles song – "Hey, Jude!" allegorically illustrates the injustice of the times. The peaceful population always fall victim of a stupid war, and many passersby were killed by flying bullets during the

street shootings. The story ends with this tragic phenomenon. And the end of the story once more reflects a friend of a human being – the lonely dog, as a symbol of loyalty and devotedness.

In another short-story laced with light tragicomical strokes – “War or Peace,” the author with the characteristic for her works metaphorization, allegory, and symbolism conveys the idea that love and struggle stem from one another. The understatement or the same underlying idea also echoes this romantic notion.

Death continues even after the war, the stress sacrificed the masses, made them ill with the “Vietnam Syndrome”, psychologically distorted the full majority ... for decades, the “radiation of war” is manifested and survivors die prematurely, according to statistics and the diagnosis is one and the same – infarction, stroke, – it concerns mostly the older generation, It is clear, that ... The younger generation still has a chance to survive in case their contusional life escaped the claws of drug addiction and alcoholism.

Nino Sadghobelashvili’s “Bombazette Paradise” echoes the pressing theme of the times. The particular history is cumulative and reflects a tragedy familiar to many. The story the novelistic skills and mastery depicts a classic picture of the post-war reality: poverty, emigration, drunkenness, mental disorder. Some of the “surviving” society fled the country, some took refuge and found shelter in morphine, but the psyche of another part simply could not stand it. And since the war was followed by the collapse of the Soviet Union, the blow had a double effect.

The writer tells us about the insane elderly mother of the deceased boy, her daughter-in-law and a grandchild who immigrated and with whom she converses through though her fantasies and unanswered letters – “... how are you ... how is your mother ... What about her kidneys, do they still bother her? Did the dress, that I had sent, suit you? It is a dress a used to wear my maid-ehood; I was like a magnolia flower in this dress – at least they said to so ... I’m, as usual, ... I have two students, they don’t leave me, who else will tutor us better than you – they say, but as for me, I cannot stand it anymore...Oh, I have aged badly, I saw you in my dream last night... Rati and I were on the shore of the river, we were throwing pebbles and meantime you also appeared in a white boat... you were so funny, You mother could hardly hit the space and the swinging of her massive hips made the boat screech ... Now I have to fly, I am really in a hurry ... It seems, someone’s knocking at the door...”[4.4]

The writer tells about his pragmatic caregiver, a drunkard friend of her son, who from time to time pays visit the elderly woman and in exchange for his visits collects money for his beer and finally – “.. An old woman in high heels and a bag under arm was taken to a gloomy hospital by taxi. She was given a cordial welcome there. They seemed to like her. They put on her a white, plain shirt and showed her to her place” [4.18] and the finale is the end of life in an Elderly House. Each character in the story has his/her own tragedy conditioned by the war. The woman is unable to live without the phantom of her deceased son and prefers to live in the illusion that her son is still alive (“Phantom of Rati visited her at night. He sat beside her and smoked a cigarette he changed for the jar of jam.” [4.2])

The colorful applications on the wall, cut from the old woman’s daughter’s childhood clothes makes the wall a paradise for her. And Nino Sadghobelashvili’s key allegory of this story is exactly that. In addition to the results and processes we received after the war, is crucial, as it conditioned the causality leading to the failure (The quotes are given from the above mentioned Author’s text “The Far off Sea”).

The conflict even provoked first of all starts inside us and only afterwards the various others use for their personal benefit. Thus, the confusion the reason of which how naïve or stupid could be first arisen in our minds and if now we still want to change anything the only means of communication we consider a dialogue. It is obvious, that “tanks are unsuccessful teachers...” Writer Guram Odisharia follows this thought line when he tells of a meeting of (real) characters and their a suggestive dialogue: “The war started when brothers were shot in Tbilisi” by fellow citizens (civil confrontation having place in the capital is meant), so “ we were defeated before the war” when we took up arms, and even earlier, when we started the war in our hearts and until we do not sort out our feelings and our own misery, and get rid of all this rubbish, nothing will help and save us...! “Courage lies in telling openly about your own mistakes

The works of the indigenous writer of Abkhazia contains the autobiographical passages together with the documentary giving a clear picture on the particular events. There are plenty of illustrations of the facts, how the “enemies” cared about each other in the course of the war, the provided with the armored vests each other not to be killed by the accidental shot. The Abkhazians buried the Georgians, they cared about the graves of the “enemies’ “parents, they crossed the front line like, like friendly neighbors. The analo-

gous facts emphasize the relations and circumstances vitalizing Abkhazia and being destroyed and ruined by the war.

Guram Odisharia's humorous passages touched with sadness are accompanied by a tragicomic accent. A reader easily infers the mutual love of Sokhumi residents, their feelings, love of the sea and devotion, minimizing the pathos of tragedy and hyperbole, drama (the war needs no exaggeration). And the positive news conveyed with the humor and lightness being already the legacy of the past evokes sentiments and regret.

The writer's style / method, is emphasizing nature and all creatures – birds, animals and their interconnectedness, unity serves the idea of integrity and points to the synergy ruined by the war. Despite the hardest situation and fierce controversy, the writer like the majority of Georgian authors views the past only from the positive prism and his full of hope messages being sent across Enguri convey only the positive meaning...

It is noteworthy that not a single detail remains unclear to the reader. Nona Kupreishvili, Ph.D. in philology, notes in her book, "Word Tasting": "In general, the writer has to conceptualize the topic of exodus (By the way, the same can be said about the topic of the war) with caution, as it contains the temptation of speculation, due to the "peculiarity of existence".

By all indications, Guram Odisharia is far from such a temptation. He even aspires to distance himself from such a possibility, though he uses the desire of separation to his advantage and turns it into an impulse of searching and mastering a new artistic form.

It is noteworthy, that in this respect, the local self-reflexive process of the writer coincided with the processes taking place in the Georgian prose, which are emphasized in Lali Avaliani's notable letter dedicated to Aka Morchiladze's "Madatovi Trilogy". From time to time – he says – part of the educated society has the illusion that one can no longer write as beofre. The same feelings are not uncommon for the readers, and especially the writer. On the whole, this is quite good for writing and in general for the literature. Though, sometimes, persistent and purposeful aspiration towards innovations can make the literature a pointless game, when in reality it is a meaningful game. "

It must be said at the outset that in his new novel, Guram Odisharia demonstrates literature, as a game with certain rules. Thus, he creates a seemingly chaotic space that is actually well organized. Moreover, writing for him as a pastime (according to Lev Losev it is "autotherapy"), a "return mechanism"

to his inner self, his native town, which also has the function of healing other people and mission of nourishing others with the hope” [11.121]

Guram Odisharia introduces us to the colorful places of Sokhumi, Abkhazian folklore, legendary Sokhumi people and tells about the harmonious ethnic coexistence there, the seaside delight, the modern everyday life, and the significant improvement of the seaport -”And we discovered our America in the port of Sokhumi through the jeans, chewing gums, records of the group “Chicago“, Elvis Presley, stars and stripes, bearded Hemingway’s boxers and hunters, whisky, coke, the “ voice of America” being bought from the sailors from the American ships anchored just moments ago ... and we were waiting for our America, just to spite the Communist propaganda” [9. 19]. His work – “The President’s Cat” is painfully positive. The writer tells about the famous Abkhazian public figure Mikhail Bgzhazhba, who is a personified symbol of Sokhumi and also represents all people of Sokhumi.

As if an allegory of the city’s protector were an Abkhazian being in love with the universe, his land, the nature, people – smart and talented “Muenchhausen” permanently thinking about doing good to others. Moreover he was able to transform any given situation into a positive one, as he placed it into a positive prism and for him existed only a benign context.

He used his own authority, position, and abilities to contribute to the appropriate task. At hand. It can be said that he devoted all his potential and life to goodness, but he was not able to stand the war. “On the seventh day of Epiphany he clearly heard how his last bird in the cage told God – that this planet belongs not only to the man. It sounded like a reprimand or to be more exact is really was a rebuke. He spoke to him only once. Afterwards it did say a single word to anyone. The bird died. The angles of his and other abandoned and burnt houses gathered in his apartment on the seventh day of Epiphany. 7 is a happy number and all the other days and all the other nights, all the gentle words and all the beloved faces, all the movements, kisses toasts, sounds, memories, hopes... were merged that day and that night. The last thing he heard was the voice of the dead bird – open your eyes. He opened his eyes and saw God. He was overwhelmed, as he could never imagine that God could have been like this ... they found him dead in the morning, lying on the floor, sidelong, next to the bed, covered with the felt cloak. He was seizing the flap of the cloak and smiling. Three pieces of seed were found in the pocket of his pants. The seeds were exotic.” [8. 274]

This real character embodies the ambivalence of war and peace and is a symbol of Georgian-Abkhazian love and relationships in the work, which is a collection of true stories and legends. During the narrative, the harmonious presence of the seaside is rapidly changing with the wartime. Friends sitting at one table seem to be confronted like programmed robots, and all this is very much akin to hypnosis, “Every city is one and the same city and every day looks like one day and every woman resembles another woman. All wars are one and the same, life is just life and death is just death. I was afraid of the death before, Sosik, now I am afraid of life. We are children of God, born before our birth and already dead before we die.” [Odisharia. 8.275]

The writer reflects the split that was caused by the war when one whole organism was divided by the barbed wire and when half of one family’s house fell among the border and ended up on the other side. In the novel, “The Sea, that is Far Away”, childhood friends meet. More than a decade has passed since the war, but the icebergs between them melt under the influence of the warm waves of the past. These two people are a collective face of a divided Abkhazia and fractured families. The double sense of anger and love rule their emotions. Friends can’t forgive each other the war and even today they find it difficult to control anger, though, as one character puts it, “Even though something in them died, something is still alive and connects them.” This something or other are the common memories, common past, common friends and land (!)

That is the reason, of their moving towards each other feeling about despite the hardships, distrust, rigidity and anger. Even frustrated at each other, at the back of their mind, they still cannot adjust to the reality – they look for a way out, and they all look like driven ashore fish stick in the sand, one who was deprived of the sea and those who abided by the sea.

The characters face reality even in the process of self-identification, in which an Abkhazian sings a Megrelian song and folk rhymes. The war has no champions – consequently the theme of the text being told by one of the heroes is the following: “We had to overcome that plague together”...

Sosik, God is far, very far off and something else is needed, something more than religion. Much more love. Otherwise God will fail to prepare us, for accepting the waves of his dimension. In Sokhumi nobody wrote verses, they only died, they died in Sokhumi and people died everywhere and always and form time to time and forever in Gagra, Tkvarcheli, Ochamchire, Gudauta, Gulrīsp̄hi and Gali...” [8.264]

Guram Odisharia's artistic texts (for example a novel "The Goggled Bomb") is verification of the war and tells about the horrible facts of the being empty and depleted of emotions.

In the novel's end, the idea of a text emerges – it is revenge that will succumb to humanism when a blood-thirsty man does not kill his enemy – and leaves his father's murderer alive – moreover, he preserves him life. The cruelty and tragedy of the war is mixed with the irony and the stupidity of the story is delivered with the refined humor.

The texts are soaked with nostalgia. Characters long for the happy past. They can't adapt to the radically different city, people, soul ... a city called "Sukhum" instead of Sokhumi.

After getting acquainted with the writer's creations, the eagerness for reconciliation will necessarily come to the minds of the both parties, and the thirst for being in a sunny, joyful, fabulous Sea –side full of love and friendship triggers us to crave for finding a solution – a common language.

Professor nana Kucia while speaking about Guram Odisharia's works remarks: " Odisharia describes the scent of the city – he tells about the the fragrance of eucalyptus, licinius, magnolias intoxicating aroma mixed with the salty odor of the Sea and roast coffee beans... The poet roams the streets of his native city, which is now an imprint in his soul, it exists in the archive of his memory to pull through the treacherous thoughts : Did I ever live in a native city, or I invented it?

Thus, a good literary text always fulfills its mission. As Salome Kapanadze, Ph.D. in philology, states: "Culture does what politicians cannot achieve. This fact fits in with the regularities that the author takes on the responsibility to help a person find the truth in himself.

This process is in constant connection with the recognition of culture as a phenomenon of the good will of mankind and for the pursuit of kindness, love and peace making. " "In a space full of hatred and dehumanization, people are beginning to look for a way out, and at this time it is clear that the greater part of the road to the Temple of Peace generally walks through culture." [12. 165]

Fight, struggle, warfare and conflict are concomitant processes for the Georgians like any other autochthonous peoples. It impacts every epoch and influences a society and consequently state and cultural processes are developed.

The writers studied within our research have created a documentary, autobiographical, artistic, historical narrative that shows how a war affects society, and in particular, literature.

It is noteworthy, that in spite of the sharp confrontation and the heavy consequences not a single author shows an egocentric attitude towards this issue, in their narrative one will never find the hateful messages and negative nuances towards the opposing party.

The writers perceive this historical failure, as a common hardships and not as a guilt of a particular side, that is absolutely correct and healthy attitude. If we go beyond our own personal viewpoints, in spite of our own tragedies, we will no longer just write about what the war has done to us in particular and start talking about what we have worked together for, that is when we will move to the reconciliation.

Only this context can be regarded, as the highest manifestation of humanism and mutual love. Especially as time has told us – the way of confrontation leads to collapse, and singing together to Sokhumi. This is exactly the main point of the contemporary Georgian literature.

References:

1. Avaliani Lali, “From Chabua Amirejibi to Aka Morchiladze”, Tbilisi, 2005;
2. Ratiani Irma, “Modern Georgian Literary Process“ – Journal “Our Literature”, №24, Tb, 2011
3. Morchiladze Aka, “Paliashvili Street Dogs”, TB, 1995, “Obole”, TB, 2011;
4. Sadghobelashvili Nino, “ Bombazette Paradise “, TB, 2005;
5. Pkhakadze Tamri – “Crossword”, TB, 2006;
6. Pkhakadze Tamri, “War or Peace”, TB, 2006;
7. Pkhakadze Tamri, “A Vegetable Garden in the Conflict Zone”, Tb, 2010;
8. Odisharia Guram, President’s Cat. Tb, 2007;
9. Odisharia Guram, “ Bomb in Glasses”, TB, 2009;
10. Odisharia Guram, “The Far off Sea”, Tb, 2013;
11. Kupreishvili Nona, “Word Tasting”, Tb, 2013;
12. Kapanadze Salome, “Context”. Tb. 2016;
13. from the History of Georgian Literature in Abkhazia, Volume II, Tb, 2017;
14. Dzeladze Sophiko – “Postmodern Trends in Modern Georgian Novel”, Tb, 2014;

THE ILORI CHURCH – HISTORY AND THE MODERN APPROACH

KHATIA ALANIA

Master

**Shota Rustaveli Theater and Film
Georgian State University**

The architectural monuments in Abkhazia are part of Georgian art. This is one of the tangible documents of historical memory, for ignoring of which often artificial interference and the change of reality is practiced. Cathedrals and churches built centuries ago, having Georgian inscriptions and a unified line of architectural forms is the valid verifier of the fact, that Abkhazia is an integral part of Georgia.

One of the most distinguished monuments of the medieval times located on the territory of Abkhazia and namely in the village Ilori of the Ochamchire Region is the Church of Saint George built in the first part of the 11th century. The church is one-aisle hall-church having from the three sides different period various annexes. The church is significant for its architectural and artful characteristics and the lapidary inscriptions on the eastern façade being of a high importance for the study of the social-cultural primary sources.

Historical notes stress the significance of the Ilori Church. Vakhushti Batonishvili marks: “On the verge of the sea there is the Church of St. Ilori. Domless, small, rich, and adorned. “[1.306] Unfortunately, today the Church is neither small nor domless, though let us talk about it, a little later.

According to Archangelo Lambert, the jewel – studded icons were kept in the Ilori Church, but there was not a danger of being robbed. In Lambert's words “ Not only the locals, but the Abkhazians and Turks being deprived of the light of the faith are afraid of this Saint.” [2.4]

The Church is closely related to the cult of Saint George, considered to be the Patron Saint of Georgia, and the numerous churches are built to his name. Among the numerous monuments, however, Ilori Church is distinguished. According to the legend, the body of the Saint was divided into 365 parts and were distributed into various churches built on the name of Saint George. According to Vakhushti, on every hill or mountain in Georgia, St. George Church is built and every day is his commemoration day. [3.50]

The most ancient cult rituals also stress the importance and sanctity of the Ilori Church. It existed in Samegrelo for centuries and the rituals were performed in this Church. According to Sergi Makalatia, “ Pilgrimage to Ilori Church was exhaustless. Every day, numerous prayers used to come with gifts and sacrifice animals. They also brought human-length candles, silver wires and a bull calf or a sheep.” [4,348]

The church was restored several times, including the earliest reference to the 17th century, in the Levan II Dadiani period (1611-1647). The icon of Saint George gifted by him to the Ilori Church is well-known. It may have been, that the church was painted at that time. In 1736 the church was committed to flames by the Turks. According to Vakhushti, “the Ottomans came to Ilori, and took away the icons, crosses and churchmen. They set fire to the Church and deprived it of the roof slates and the paintings were also damaged.” [5.99] This was followed by the thorough restoration work carried out by the Odishi Princes. The third restoration was made in the 19th century, during the Czarist Russia period. [6.215]

By the great efforts of Catholicos Patriarch Ambrosi Khelasia at the beginning of the 20th century, the church escaped the attempts of being transformed into a Nunnery. He said the temple was a national shrine and it was absolutely impermissible to encroach it, as it would lose its national and religious significance. [7,550,562]

In the 20th century the Church was restored twice. For the first time in 1938; We have got the photos of that process. The photos clearly show the size of the annexes made later to the main hall. The ornaments of the South window, the frames of the rest of the windows. About the alleged second restoration we understand from the project proposal being made in the 1986, with the aim of repairing the building and removing the upper coats of the plaster from the façade, though we failed to obtain any report on its implementation. After the occupation the so-called reconstruction was carried out twice. For obvious reasons, the recent changes can be judged only through photo material and superficial observation.

In the summer and fall of 2018, we had an opportunity of visiting the Church and secretly taking the photos. The condition of the multiply converted Church is functionally satisfactory. Today, there are all terms and conditions for holding a church service. The building is protected from water leaks and there is no danger of collapse.

However, we still talk a lot about the deplorable condition of the temple, which is caused not by the functional, but by the defects of the architectural forms.

Ilori Cathedral initially is the single-sided rectangle Church, with a significantly elevated bulk. Along with the simplicity of the architectural forms, the significance of the Church was stressed by lapidary inscriptions, legends related to the cult of St. George, and the icons preserved in the temple. Its importance had been growing for centuries and necessity of making annexes along the three sides of the building were dictated by the functional purpose role. Increase of the space to accommodate more pilgrims or just the need for a church service space, such as the North annex, having an access only from the altar. The architectural-historical forms of this monument are purely and genuinely Georgian, though present situation depicts another reality.

The largest annex is made to the West façade, which is less in height than the original bulk of the Church. This is the reason why two fronton areas exist on the West side. The oldest bulk of the first Church is relatively high and beneath the fronton there is a relief image of the cross and the carved, ornamented window. This is the only window, with its frame, which is allegedly preserved in its original form. The second frontal area annex to the West from where we enter the Church was made later.

The north façade annex is on the extreme East side. It has an entrance only from the interior. As for the South side, there is the second entrance of the Church. There are many similarities between these two facades. For example, four windows on the West side, which are decorated with frames, also feature the decorative arches. The both facades have an ornate window frame and decorative arches are gold-plated, with the entire building being whitewashed.

The east façade has one frameless window. Underneath the fronton there is a relief image of St. George, on the right and left side of which we can notice the outlines of the inscribed stone slabs at various levels. However, the inscriptions today can only be found on one tile in the lower right corner, which, according to Silogava contained two inscriptions made by the constructor and George the Archbishop. [5.98,108]

Apart from the whitewash and the inadequate dome, the modern air conditioning system being mounted in pairs on the three facades strike the eye. Heating and air conditioning units are also clearly evident and stare in the face even in the interior.

There is only one entrance located on the West, from which opens into a prolonged hall, being separated from the old bulk of the altar with the arch. The West Hall completely differs from the space of the front of the altar. The light blue tiles are laid out, the interior is bright which is conditioned by the whitewashed walls and four windows being cut from the South and Northern sides each.

The single-nave space in front of the altar, which is in reality the oldest bulk of the Church, is in fact the rectangle on the located in the West-East axis. We enter that rectangle from the new West annex, through the wide arched entrance and from the very start we understand that these two halls radically differ from one another as from the architectural, so the epoch point of view. In this old space lies the southern entrance that ran through the gate. Today, this annex is used as a facility is separated from the main area by a wooden door. In the Northwest corner there is a second wooden floor (patronike), also available for church servants. On the same wall, a door is cut next to the window, which connects the North window with the altar.

The old hall still contains fragments of wall painting, some of which can be seen and distinguished in full. Though, the general condition of the frescoes is not satisfactory, as they are grimy and dull and badly need cleaning. There are no signs of attempt to whitewash and cover the painting in plaster.

Despite the deliberate alterations, an ornate South window frame has its authentic form. Today the ornaments are painted in dark copper. However, according to the old photos, we can speak about the features of the ornamental motif.

The shape of the head is semi-circular with horizontal lines rolled outwards at the bottom. The basis of the ornament is a bent stem with the three small notches. The motif takes the form of a branch at the bottom, from which a triangular leaf grows. At first glance, the leaf shape reminds us of a vine cluster. Vine images can be found at almost every stage of the development of the Georgian ornament since the Early Christian period, being caused by the significance and importance of the vine in the Christian symbolism.

According to Vakhtang Beridze the S motif originally found in the 10-11th centuries was initially a plant and later it was transformed into the rigid geometrical form. The motif of the Ilori Church corresponds to the 10-11th centuries – the early period of the S motif [9.371,372].

The fact, that the identical copy of one particular motif is nowhere met, is

Ilori Church 1898

worth mentioning. Each architect offers different variations, in the final reckoning giving the multiformity to the one ornamental motif. Namely this, can be said about the decoration of the Ilori window. Similar motif patterns are found in Samtavisi, Samtavro, Ikvi, Speti, Kaurma... These facts allow us, to conclude, that in the medieval centuries the Georgian architecture was created as a whole, unseparable organism, when the masters of different regions share to each other their knowledge and experience. It goes without saying, that Master of the Ilori Church was well aware of this period ornamental repertoire and using his individual approach created on the basis of the national traditions, a Church having a great importance for the Georgian architecture.

Unlike the decoration on the frame of the West window, there is a controversy over the authenticity of the relief image of Saint George depicted on the Eastern facade of the church. Anatoli considers the relief as a primitive and late addition. [9.75,76] However, besides the primitiveness of its performance, there may be some important elements that add value to the overall artistic look of the Church.

Saint George depicted without the nimbus or the same aureola, is made in bas-relief. His left hand is seizing the bridles and his right hand raises the sword. Under the hoofs of the horse we can observe the depiction of the Emperor Diocletian, but his crown is not visible, as allegedly it was damaged. The figure of the Emperor is static, as if it is not falling to the ground at all and is floating in the air. The horse image is depicted minimalistically, with all its four legs in motion, but anyway the figure of the horse is extremely statical. Only a few thin lines denote the horstail and mane, but the entire body is smooth and plain with the conditionally designated eyes and ears on its head.

The greatest attention is paid to St. George's image, being also is also sparsely depicted. However, with the exception of the eyes and nose, we observe the outlines of the beard, extremely rare in Saint George's Iconography. The garment is relatively thoroughly shown. The armor is split into small cubes. The tail of his cloak is elongated, as if emphasizing the significance of Saint George among the figures depicted on the tile. It is also worth noting that St. George is depicted without a halo, which is completely uncharacteristic for the iconography of the Saint. Coarsely crafted images, conventional strokes, prolonged expressive forms and the Holy rider without a nimbus resembles the 11th century samples created on the basis of the folk motifs.

Jruchi reliefs of the 11th century are created by means of the folk motifs. Both reliefs were located on the Western entrance on the two big tiles. The first tile depicts the figure with the lifted up hands next to the Holy riders. The used technique is quite unusual, as it has smooth, absolutely crude surface, without any ornamentation. The faces are oval, the eyes are pronouncedly narrowed, and the figures are depicted in bas-relief with the crudely scratched outlines. In spite of the conventionality of the image we can find the resemblance and similarity with the Saint George of Ilori on the second tile of the same façade, where the scene of oppressing and defeating of the Dragon and Diocletian by the Holy Rider is depicted by means of different artistic method. It is noteworthy that Saints like in the Ilori Church are depicted here without any halos. The elongated facial oval is detailed, with the large eyes attached to the eyebrows and nose. The usage of the decorative elements is felt in the depiction of the garment and a bridle. Thin, mostly roughly scratched lines give to the conventional figures an expressiveness. On the whole, like the Ilori reliefs, some places here are smooth and some of them have small pointed lines.

Ilori Church 1938

Saint George of Ilori has a great resemblance with the tile preserved in the Sachkhere Region Natural History Museum, allegedly taken from the Katskhi Monastery. [10.224] Only the head of the figure survives, so it is difficult to determine whether this figure is a Holly Rider or not. But the style and manner of it has a lot similarities with Saint George of Ilori. The image is without a halo. The face outlines are elongated here too, though it is more of a chin shape than a beard. The unusually wide and semi-circular curvature of the ears, adds to the conventionality. It is interesting, if the garments were as decoratively designed, as it is in the case of Ilori's Saint George. However, these two reliefs still have much in common.

Observing the reliefs described above reveals some details that distinguishes St. George's relief from the other monuments and at the same time gives them characteristic common features. The first thing that emerged from the very outset was the influence of folk motifs, which was notable for other reliefs of the 11th century. Conditional depiction of the figures and minimalistic decorative details bring it closer to the reliefs of the same century, such as the relief tile of Jruchi and Katskhi [11.43]

Ilori Church 10s of the XXI century (author photo)

The deviation from the iconographic scheme of the Saint is depiction of his image without the halo. This is another characteristic distinguishing Saint George of Ilori Church from the others. As we have already mentioned above, the second similar case is depicted on the Djruchi relief of of the same century. Both of them belong to the folk-flow patterns.

We have to mention one more of iconographic “innecuracy” being clearly outlined by Ekaterine Gedevanishvili. This is depiction of bearded Saint George [3.29.30]. According to the iconographic scheme, Saint Theodore is usually depicted with a beard, but Saint George is beardless and smooth faced. We can name only few relief images on which Saint George is depicted with a beard. One of such images are the Horsemen of the Mravaldzali Church where the both Saints have long hair and beards. Consequently, the images of the dragon and the emperor help us identify them. In this regard, either the relief of the Ilory Churh is of a particular significance.

It should also be noted that one detail that distinguishes the Ilori Church relief is the depiction of the Saint not with a spear but with a sword. According to Ekaterine Gedevanishvili, this may be inspired by the literature illustrations,

where the Saint's attribute is named the sword.

Development of the different iconographic types of Saint George can be explained by the popularity of the Saint. There were a great many folk legends that often told a completely different story. [12.44] One of the aspects of the significance of the Ilori Church are the sacred belief, performances and rituals. The Eastern façade image of St. George depicted with simplicity and the arbitrary interpretation of the iconographic scheme makes the temple even more special. There are many architecturally sophisticated and refined churches and cathedrals in Georgia that are even richer in their facade ornamentation, but few of them are with their historic, religious or symbolic significance as famous, as the Ilori Church.

In the present situation it is impossible to determine the original location of Saint George's image. However, in my opinion Anatoli Katsia's idea of the late additions to the relief is disputable, as he associates the Church not with the Saint George cult, but the pre-Christian pagan deity Elir Nikha. For justifying his hypothesis he uses as an example the towns of the similar denomination: Lahkandar-Nikha – Tkhvarcheli, Kiach Nikha – Djgreda [9.16]. Significantly more important is the fact, that the relief is close to the images of the 11th century.

The process of rebuilding the Ilori Temple is often attributed to the post-occupation period. We have examples of rough interference on the Russian side since the 19th century. Still in the name of restoration, temples were removed, frescoes were erased and many other facts of vandalism had place, causing the irreparable damage to the monuments. Therefore, when we talk about the altered appearance of the Church of Ilori, we must know exactly what it was like in the 20th century photographs. Based on the old photographs we have, we will try to distinguish what was there before and what has changed today.

The Church was gradually changed over the centuries, as it is evident from some of the very important photos. The earliest photo was printed in 1898 showing the South-East part of the Ilori Church. [13.132] The photo was taken from a distance, but the outlines of the inscriptions on the eastern façade still had to be prominent. However, historical figures mentioned in the tile inscriptions date back to the 11th century. Not even Saint George's relief sculpture is seen beneath the Eastern fronton. On the basis of these photos we can express our opinion about the other facades. The Church has only two annexes, the South and Northern. The West side is without an annex, though,

as the photo was taken from the South-East side it is difficult to talk about the Western façade.

There is no additional room to the west on the photo of 1898 and Abkhazian art critic Anatoly Katsia mentions in a monograph the information provided by the local resident, that that hall was built in 1905. So that is to say, 7 years after the oldest photograph was taken. The photos taken in 1938 clearly show that from the Western side of the Church the three-step architectural masses are observed. The first and tallest ancient bulk has the ornamented frame single window on the Western façade beneath the fronton. The second fronton staircase is created by means of the annex, having two pairs of the windows from the South and North. To the West, the third step is located, covered with the double-sloped domed arch gates. It turns out, that at the beginning of the twentieth century, the Church had the annexes from the three sides: North and South have more or less the same shape. Whereas the West, previously being conceptualized as having two parts, – an additional hall and arch portal, today forms a single elongated nave.

There is no additional room to the west for the 1898 photo, and Abkhazian art critic Anatoly Katsia mentions in a monograph that local residents said it was built in 1905. So 7 years after the oldest photograph was taken. The photographs taken in 1938 clearly show that the architectural masses of three-sided stone were pervading the west of the temple. The first and tallest ancient building under the front of which is the only window to the west façade carved with an apron. The second frontal staircase creates additional glass that has two or two windows to the south and the third step to the west is a double-faced arched gate. It turns out, at the beginning of the twentieth century, the temple had three sides: northern and southern have more or less the previous look, whereas the western side, before thought of as a two-part, having an additional hall and arch portal, today forms a single extended boat.

The two-step annex is also observed on the General Plans made in 1986, which undoubtedly indicates that the removal of the Western annex had place during the recent decades. From the blueprint of the project and the 20th century photos become clear, that the annex was narrower, than the bulk or the building of the Main Church.

Increase in the length of the Western annex, caused the change in number of the windows on the side facades. In old photos only two pairs of windows are seen on the western side of these facades, today we have four pairs of them.

On the photos of the year of 1938 we notice the stone semi-circle frames round the windows, without a single ornament. Today, these windows are embedded in the ornamented frames, each sitting in the decorative arch. That is, there are four windows and four decorative arches on the southwest and northwest sides. Just a few years ago the arches and frames were adorned with the pink lines, but today they are painted in gold.

Consideration of the above-mentioned artistic-architectural features confirms once again the close connection of the Cathedral with the main line of the development of Georgian architecture, which have not been changed neither by the distortion of the architectural forms, nor by painting of the facades. Ilori Cathedral, once a harmonious architectural form, still retains the Georgian elements.

References:

1. Janashvili Moses, Geography of Georgia, Tb., 1904
2. Kobalia N., We are located in the small gulf, Newspaper "Communist", 1990, August 8;
3. Gedevanishvili Ekaterine, Antiquities of Georgia, Tb., N21
4. Makalaria Sergi, History and ethnography of Samegrelo, Tbilisi, 1941
5. Akhaladze Lia, Abkhazian Epigraphy, as a Historical Source, Book I, Tbilisi. 2005
6. Michbuani Teimuraz, Abkhazia part I
7. Gamakharia Jemal, The Saint Confessor Ambrosi Khelaia and Abkhazia, Tb., 2006
8. Beridze Vakhtang, The History of the Georgian Architecture, Tb., 2014, V. I
9. Katsia A.K. Ilori (Monument of the 11th century), Sukhumi, 1963
10. Medieval Century Georgian Statue, Tb. 2017
11. Khundadze Tamar, Dadiani Tamar, The medieval Century Relief Monument in Abkhazia, The Cultural Heritage in the Conditions of the Occupation, Tb., 2015
12. Dadiani Tamar, The Image of Saint George in the Stoen Sculpture of Racha, The Scientific Journal Akademia, 2015
13. Efimova I, Abkhazia and the Simon the Canaanite New Athos Monastery, 1898

EVERYDAY LIFE IN THE VILLAGES ADJACENT TO THE CONFLICT ZONE

MARIAM KHAZALIA

Master

Ivane Javakhishvili Tbilisi State University

In the essay, the everyday life of the population living after the Abkhazian conflict near the de facto border is studied from the ethnographic aspect. The research is based on the field-ethnographic methods such as: involved observation and semi-structured interviews.

One of the most important areas of anthropological research is the study of the conflicts and the everyday life of people living near the dividing lines. Conflicts affect a person's sense of identity, beliefs, perceptions, and everyday life in general. Borders are those frames that can be violated. Communication is a major social need for humans, and artificially created obstacles hinder communication and due to processes having place there can be turned into a spot people are trying to overcome at all costs. (2,128)

The needs of the local population on the both sides of the river Enguri contribute to economic and health care requirements. The Enguri Bridge is the barrier on which the current processes cannot be disrupted by various obstacles that underlie the cultural, ethnic or linguistic homogeneity of the population living on the both banks of the river (2.128).

The post-Soviet period conflicts in Georgia occurring in 1992-1993 created de facto borders in Abkhazia, causing a dividing line in the villages adjacent to Abkhazia. These processes have hindered the communication of closely related people.

At the initial stage of the conflict, some of the IDPs lived with the local population. They were also compactly resettled in central areas, clubs and school buildings in the villages adjacent to Abkhazia. "The initial phase of IDPs did not start easily. There were families where 60 people were accepted" (Inform 1: 2.12.2018).

The de facto border between Abkhazia and the rest of Georgia runs along the Enguri River. The main crossing bridge is between the villages of Rukhi and Cheburkhinji. The Rukhi or Otsartse Bridge is the main crossing point. In addition to the Rukhi Bridge there are several active crossings that were

periodically opened and closed, including: Khurcha – Nabakevi, Shamgona-Tagiloni, Ganmukhuri-Pichori-Nakarghali, and Orsantia – Otobaia and Rukhi. In spite of the existing political tension the population down to recent times managed to use the existing crossings. In 2016 the Shamgona-Tagiloni crossing was closed. It was then followed by the blocking of the Khurcha-Nabakevi and Orsantia – Otobaia in 2017 (Zantaraia T. 6.03,2017). At present, the population can only reach the other side only via the Enguri River.

The ethnic Abkhazians from the other side of the river Enguri often have contacts with the opposite bank of the river. They benefit from a variety of social, health and educational programs. The homogeneity of the everyday life style and routine of the population create a unified space and continuous, permanent ties between them. This is manifested in the preservation of the wedding bondages¹. Young IDPs from Abkhazia marry in the Zugdidi Region; this action draw people together even in the tense political situation.

The villages adjacent to the conflict line do not lose contact with the other bank of the Enguri River. The life of the surrounding villages is affected by the de facto border-crossing relationships. Population crosses the Enguri River on the basis of the special documents or does it illegally during the summer and autumn works. Along the dividing line the social and economic communications are permanently active.

As a result of closure of Orsantia – Otobaia, Khurcha-Shamgori, Ganmukhuri- Pichori and Shamgona – Ganmukhuri the residents of Gali region villages have to walk additional 25-30 kilometers to the Rukhi bridge and then to Zugdidi for shopping². The residents of Gali often travel to Zugdidi for trading purposes. Every informant says one and the same thing, that the Gali market is very expensive³. Some complain, that they could freely move across the border while the Soviet passports were operational; they collected nuts, though transportation of one sack of nuts across the border cost 50-60 rubles.

When communication between the villages of the both banks of the river continued unhindered, the inhabitants of another side villages were employed on bridges, the cargo being brought from the other side of the river was un-

---

1 It was always characteristic for the Zugdidi and Gali population from the ancient times

2 See pictures 2,3,4,5

3 On another side of the River Enguri vegetables, fruit, mineral water and cheese are needed.

loaded by the locals and it was the way how the loads were transported. *“It was not difficult to move in the village Khurcha, not a single person would be left without transportation, as at least 60-70 taxis were in operation (inform) 2: 27.03.2019).*

One of the most essential problems of the population living on both sides of the dividing line is delivery of hazelnuts. The population of Abkhazia used to deliver hazelnut to another side of the river Enguri. Since 2010, when the price of hazelnuts shot up, residents of the rural areas opened hazelnut delivery stations. Such trading points existed at the Orsantia-Otobaia Bridge, as well as at the Khurcha-Nabakevi line. *“How many points were open and who produced hazelnut nobody knows. Did the Tochkies have opened and who was preparing the skate who knows. I also had “barracks”, but I closed it, due to the poor harvest of hazelnut ” (Inform 3: 02.03.2019).*

For the population is easier to cross the dividing line from Abkhazia than from the rest of Georgia. In order to cross the river Enguri one has to have contacts and relatives in Abkhazia who, will invite the person willing to cross the dividing line. If those living on the Georgian side of the board fail to obtain the documents, then they call their relatives and find out what happens in their homestead and neighborhood. *“They have to struggle there for existence, they have houses there and the graves and crypts of their ancestors. If one does not live there, then he/she will never be able to understand fully what is happening there. We returned there by ourselves, and actually won back the Gali Region. We Georgians from Gali won back our native town”.* (Inform 4: 02. 05. 2019). Locals often ask those crossing the line to find out about the condition of the neighborhood and their residences.

The population moving to Abkhazia is often detained on the dividing line. They are mainly detained when crossing the border illegally. *“You can see your livestock some 50 meters away, but you can’t do anything to cross, as you will be detained, due to the passing by border (“granitsa”) ”(Info 5: 06.04.2019).* The situation on the border is changing daily. In the village of Tagiloni, there are frequent arrests at border crossings, and the fishing on the river needs permission. In summer, on the both sides of the River Enguri, people fish and swim. One has to get fishing permission from the soldiers every day, while on the other side this permission is not needed. *“There is Forest behind my house, but if you go into the woods you may be detained”* (Inform.6:2.06. 04. 2019).

The situation on the dividing line is often changed by the political re-

gime. Closure of the Shamgon – Tagiloni and Ganmukhuri-Pichori Crossings in 2015 was followed by the closure of the Khurcha-Nabakevi and Orsantia-Otobaia Crossings.

Whereas, the population was able to cross without any problems in 2017, today in order to get to Zugdidi they have to change transportation several times and travel additional kilometers. In modern conditions it is not easy to travel to Abkhazia. Juveniles and underage are allowed to cross the border only by the special invitation and in case they have the birth certificate translated into the Russian language, or the so-called briefing note (“Spravka”)¹.

Those who are going to Abkhazia are invited to Sokhumi. In the issued document will be denoted the family, where the visitor will stay. The invitation has limited terms. The duration of the first visit is 10 days, for the second visit the number of days may increase and the price of the certificate increases depending on the duration of a visit.

In order to obtain an Abkhazian passport, a person must be an Abkhazian citizen and one of his parents must have an Abkhazian passport. They can temporarily obtain Form N 9 for the temporary travel, after which they receive a residence permit. Until recently, the Abkhazian Green Passport, Temporary Form N 9 and the “Residence Permit” were in force in Abkhazia, but recently the Green Abkhazian Passport has been annihilated.

As the informants mark that after the most recent reforms only those having the “residence permit” will be able to cross the dividing barriers. The residence permit will be one and when the date of the old documents will expire the new ones will no longer be issued. The current situation across the dividing line affects the daily life of the population, the economic opportunities and the quality of communication.

Residents on the both sides have been accustomed to the current situation, in regard of the process of moving and the frequent passport changes. The population cannot cross the river Enguri, because they cannot obtain the necessary documents.

The current situation across the dividing line affects the daily life of the population, as well as the economic opportunities and the quality of communication. Residents on both sides were accustomed to the current situation, the process of moving and the frequent passport changes. The population cannot

---

¹ A sort of a blank form being filled by hand by the village chief. It is a half-page document with a photo.

move across Enguri because they cannot produce documents.

It is only possible to cross the river Enguri by invitation. As for the other side of the river the process of crossing is more intense and people daily cross the main bridge for various needs, mostly for shopping. They buy different goods and food products on holidays, visit relatives and also for the monthly social care provided by the Georgian government¹.

The conflict zone is a special place, because it is always a hotbed of tension and as the border is an artificial barrier it cannot be considered a mental boundary. This makes clear the importance of the dividing line that connects people with each other, though politically it is a real barrier, as it is being controlled in place and on the main crossing point communication is only possible on the basis of the valid documents. It excludes free movement, but due to the fact, that on the both sides of the river Enguri the residents are Georgians, the interaction among the population is easier, as current processes, shared values, lifestyle and communications work as more assimilative factors, than separating ones.

Picture N1 The Ruckhi (Otsartse) Bridge

---

1 See picture 6

Picture N2 Khurcha-Nabakevi closed Corssing

Picture N3 Ganmukhuri-Pichori closed Crossing

Picture N4 Shamgona- Tagiloni closed Railway Bridge

Picture N5 Orsantia- The Second Otabaia Closed Connecting Bridge

Picture N 6 Refugees and IDPs at the Bus Station

References:

1) Zantaraia Tamar, 2017. On the Administrative Border of Abkhazia – Samegrelo two crossing points were closed. Radio Tavisupleba <https://www.radiotavisupleba.ge/a/gadasasvlelebi-administratsiul-sazgvarze-afkhazettan/28353542.html>

2) Khutsishvili Ketevan, 2006, Across the Enguri Border: Lives Connected and Separated by The Borderland Between Georgia and Abkhazia, Eurasian Borderlands Spatialing Borders in The Aftermath of State Collapse. Pp 107-131, Editors: Bringe, Tone, Toje, Hege. Palgrave.

Informants:

- 1) (informant 1: 2.12.2018)
- 2) (informant 2: 27.03.2019)
- 3) (informant 3: 02.03.2019)
- 4) (informant 4: 02.05.2019)
- 5) (informant 5: 06.04.2019)
- 6) (informant 6: 2.06.04.2019)

ABKHAZIAN DANCE DIALECT AND INTERRELATIONS OF ITS ASPECTS (BRIEF SURVEY)

KHATUNA DAMCHIDZE
Choreologist
Doctor of Art History

Abkhazian folk dance art is one of the components of Georgian choreographic folklore and Georgian culture in general. The Abkhazian dance dialect is characterized by a distinctly expressive identity and at the same time maintains a close connection with the common Georgian space.

In the dance dialect, both indigenous archetypes and based on them modern analogies or metaphors were manifested. The main determinants of the phenomenon of the Abkhazian culture are historical peripeteia or same vicissitudes, separate epochal layers (pagan, Christian, Muslim layers are meant), as well as the circle of influences characteristic of the marginal (borderline) folklore, etc.

Abkhazian folk choreography, like all Georgian dance folklore, was one of the main common communication languages of cult-religious and household rituals. With the number and variety of rituals, Abkhazia was no less developed than other parts of Georgia.

Here, as well as in Samegrelo, Svaneti and other regions knew how to appeal to the forces of nature to ask them to give rainfalls, how conduct the rituals concerning the child contagious ailments (in Georgian called batonebi, or the masters), as well as the cult ritual conducted for the thunderstricken and drowned, magic bear dance – dialectic variety of dato-berikuli, horseraces at “azari” time – like Tushetian dalaoba etc. Though, it must be mentioned, that the Abkhazian customs are more closely related to the Megrelian-Svanian rituals, which definitely must be attributed to their geographical proximity.

“Atlarchoba” with its cult-ritual activities, antiquity and specific nature is especially distinguished. This ritual was also known in Samegrelo under the name of “Otlarchoba”. Here one of the main communication languages was dance¹.

---

¹ KovachK. Songs of the Kodori Abkhazians . Publishing House Academy of the Abkhazian language and literature, Sukhumi, 1930, p. 45.

The ritual of «Atlarchoba “ echoes the “White George Servant Woman” dancerecorded in Eastern Georgia – namely Kartli and Kakheti and the ritual of sacrifice, described by Strabo. The desire to compare them is natural, and the resemblance becomes apparent. To support this point of view, we turn to the research development vector in two ways: 1. The genetic-contextual factor of rituals; 2. Visual, expressive means.

Before analyzing these two areas, it should be noted that “Atlarchoba” in Abkhazia is represented in three variants: 1) “ Saint Vitus’s Dance” “, or the psycho-nervous “dance” action of amesmerized woman ; 2) A cleansing burial ritual of a human being or an animal; 3) relaxation and jollification custom performed for sick children (the so-called batonebi).

It should be noted, that St. Vitus’s dance for many centuries was a part of the life of European countries and was widely spread in society as a pandemic. We have every reason to say,that this disease reached Georgia and is reported in various historical materials.“It was believed that the god of this illness loved to have fun, and therefore, everyone, who were present at this moment at home were dancing around a girl inconvulsions (in most cases it was girls’ disease). The house where the sick person lived was festively decorated¹.»The ailing daughter’s dance began slowly, and the pace gradually increased. They spent the whole night cheering, singing, playing the Achamgura and Acharpan. Participants, both older and younger, wore brightly colored clothes (mostly white).

On August 14, on Tetri Giorgi day (White George day) about the ritual held in the village Atskhuri,Iv. Javakhishvili says: “As they walk around the church, hatless people gather in the yard inside the fence and stare in awe at the dancing servant woman all clad in white. The dancer is passionately and continuously dances. She is a Servant to White George’s icon and the icon makes her dance. From time to time, the woman utters the most deep groan from the bottom of her heart and goes into convulsions² .

When comparing these two historical information, the first thing to notice is the dancer’s symbolic, white robes designating innocence and purity and “dance rethoric (language)”, which should probably be at least similar, if not

---

1 Ibid.

2 Javakhishvili Iv., Essays in twelve volumes, Academy of sciences of Georgia, Tbilisi State University, Tb. 1979, p. 91.

fully identical, since the movements of persons in convulsions do not much differ from one another. Here we mainly deal with the visual aspects of expressive images, the content factor of which will be discussed below.

“Atlarchoba” was also sung during the ritual conducted for a thunder-stricken person or an animal, which was performed as follows:” An animal killed by a thunderstorm was put on the “ashvamkiat”, in some researches opinion, in order not to befoul the purity and sanctity of the “ Queen of soil, and not to befoul the killed animal by burying it into the ground, in the opinion of the others“¹

I think the second version should be very close to the faith-making of the Abkhazians, since death continues with the ritual of sacrifice, and the factor of sanctity is important in the pagan ritual. The symbolism of color also has an idealistic loadedness. It was a must for the sacrifice ritual - “the sacrificial animal to be necessarily white“².

At the time of the sacrifice, “all members of the family (or clan) were dressed in white garments and as a sign of humility and obedience wore heavy, iron chains round their necks³...” After the prayer would read a short praying , people standing in a semi-circle behind the “ashavkiat” sing the “Ap-Rashva” divided in two chorus.

The “guilty” (the master of the creatures killed by the thunderstorm or family members in the case of a human being - Kh. Damchidze) would turn three times from right to left and make a sign of the cross, in case they are Christians“⁴.

«After that, to the accompaniment of a song “Ap - Rashva” choric “Dance of God “is performed ““(Glorification of Deity Ap - Kh. Damchidze), during which the” guilty “are standing in the middle of the circle,though in some places are put into the circle and forced to dance with the chains around their necks“⁵. ”People rejoice throughout the whole day and sing“ God’s Song ”all day long.

It is noteworthy and symptomatic that the tradition of “burying in the

---

1 DjanashiaN. “AbkhazianCult and mode of life, Christian Orient, Edition III, 1916, p.166.

2 Ibid.

3 Ibid.

4 Ibid.

5 Ibid.

air”, one of the integral parts of “Atlachoba,s” variant, also existed in ancient-Colchis - the Colchis used to hang on the tree, a dead man wrapped in the ox leather. In ancient Colchis, this rule was kept for men only, as for women, since they had a feminine nature, they were buried in the ground. The corpse laid on the “Ashvamkiat” was also above ground - as the ground, the female, the fertility was considered a unconsecrated place for those being thunder stricken.

In the Samegrelo region, the healing process of the mental patients was conducted through the ritual dance also known as “Atlechoba”. The dancing patient “jumps, shuffles and moves his/her feet and dances”⁴¹. The sick were brought to the door of St. George’s Illori Church in Samegrelo. St. George was known, as a healer of soul sick and mentally disturbed persons. During the Icon celebration day of Saint George in Illori and Alerti – or the same Iloroba and Alertoba – people beg and pray for the recovery of those persons. An acolyte would place a sick person in front of the icon and blessed him/her. “Then the patient in chains had to walk and crawl around the church for three times and kiss the church walls”⁴².

Chain symbols, sanctity -related white garments, and the tradition of purification are also found in the ritual observed by Strabo in Eastern Georgia. According to Strabo’s description, The Moon God temple priests located at the borders of Albania and Iberia, in the areas populated by the Georgian nationality people used to “put a chain around the neck of the captured victim”⁴³» And when the stabbed by the knife victim is sacrificed, «the corpse is brought to one special place and everybody tread on it in order to be purified”⁴⁴.

Ivane Javakhishvili links the ritual action described by Strabo to the traditional Tetri-Giorgi (White George) festival in Eastern Georgia: On August 14, at Tetri-Giorgoba festival people having come to the village Atskhuri from Kartl-Kakheti, Kiziki, Tush-Pshav-Khevsureti first would walk round the church fence three or seven times. They start walking from the Western-gates and walk to the left until they come to the same gates. They did so three or seven times, women precede the men, who follow them in a group. Both

---

1 Makalatia S. History and Ethnography of Samegrelo, Груз. Краеведение, Тбилиси, Новое издание, p. 351.

2 Ibid, p. 359.

3 Javakhishvili Iv. Essays in twelve volumes, The Academy of Sciences of Georgian SSR, Tbilisi State University, Tb., 1979, p. 90.

4 Ibid.

groups chant “Glory “ by turns; at times women chorus sing and sometimes a chorus of men: “Glory to God, Holy St. George , I come to pray for you“¹.”As we can see here, the ritual song is performed in two rows - sometimes by women, sometimes by men, they move from right to left, as in the Abkhazian “atlarchoba”, when the “ guilty” turn around or stand in the circle, while in the White-George ritual they walk around the church wall; Strabo called them victims,but in Abkhazia the chained people are called the “guilty”;In the ritual god servant sacrifice described by Strabo, in order to purify people stepped on the slave. In “Atlarchoba” the thundersticken is put on the “Ashvamkiati” not to be befouled by the soil. It is noteworthy that the whiteness of the moon is not only the color of the robe of ritual action, but also George himself is referred to as White-George in the mentioned artefact.

“The women - servants of God in white robes kneel and crawl around the church. All of them wear on their necks heavy iron chains from the White George Church, they all chant in gentle voices and stick burning candles on the walls of the church“²“A volontaire being “sacrificed” to White George, one of the iron-clad servants of God (Servus Dei) in order to be purified falls to the ground at the church gates in front of the public.

After the static analysis of the Abkhazian “Atlarchoba” and the Moon Temple and White George rituals in Eastern Georgia, we’d like to analyse some aspects of their genetic origin. We conclude from the artefactswe refer to, that the Abkhazian god of thunderApi, in whose honor around the thunder stricken person the double voice “Ap-rashva” and circle “Dance of God ” was performed, in the East -it was performed by the gently chanting and marching around the templechain clad people and it also was accompanied by the paeon in honor of the pagan astral deity - the moon being later transformed into Saint or White George.

As for the term, “Atlarchoba” (Atle Choba) and the ritual itself,it was not unknown for the closest to Georgia North Caucasian ethnicities. Georgia’s geo-political location determined the magnitude of the information flow. The process of outflow and influx of cultures was typical for Georgia as well.In such a small area, with so many ethnicities, cultural identities could not be an unknown realia or culture-specific element, especially as Colchis and Iberia,

---

1 Ibid, p. 91.

2 Ibid.

later Georgia, have always been the economical, political, social or cultural epicenter of the Caucasus.

In Ossetia they called it “Aldar Tsopai”, while the Karachaian, Kabardinian and Balkan name was “Chopai.” It should be mentioned, that the term “Atlar” in, the Tatar language (Tatarstan is the Russian Federation. Tatars was the name for those Mongols, who lived on the territory of modern Russia – in the Old Golden Horde) - means horses. It is not improbable that the term “Atlar” is the remnant of the Mongol invasion of Georgia, though the ritual itself has a much longer history. Ossetian “Aldar” has the meaning of master, lord¹. “Atlarchoba” was also performed for jollification and enjoyment of the person being sick. Besides, the Thunderer and Cloud-gatherer API, the function was credited to Aerg (Giorgi) Aitar, Azveipshaa (Azveipsha was also the God of hunt). Therefrom it is evident, that, Saint (White) Giorgi absorbed and combined the functions of different deities. That is the reason of replacing the “Glory” dedicated to the Deity Api, by the “Glory” dedicated to the Patron of Hunters, in the East to Saint George, being the replacement of the Moon Deity. As for the term “Chop”, its Ossetia form “Toppan” is like the Georgian term “Stop” being interpreted by Sulk Han-Saba as follows:” tsopi is deprivation of the mind or conscious”². On this premise, some illnesses associated in Georgia with the “New Moon”, or the behavior of a person, who is extremely aggressive person during this time come to our mind. As we can see, the moon once more enters the cognitive area signifying the unity of “Atlarchoba”, of Moon deity and White George (Giorgi).

Hence, the ancient traditional ritual “Atlarchoba” being performed in Abkhazia during the “lamentation” process of the thunder stricken person or an animal, at the bedside of a sick person or a maiden in convulsions echoed the “Dance of Woman Servant of White Giorgi”, which is recorded in Eastern Georgia. Women dancers clad in white and with the specific psycho-neurotic movements, the sacrificed “Guilty”, also dressed in white, with the chains around the necks, the purification ritual, and the moves from right to left performed by the “Guilty” and Church parish, double voiced “Ap-rashva” and

---

1 http://www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php/%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%A0_%E1%83%A9%E1%83%9D%E1%83%A4%E1%83%90

2 <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=list&d=8&p=2&w1=გ&w2=ა>

“Glory”, whiteness of the Moon and its replacement Saint George opposed to the white flashing of the Thunderstorm deity - “Api”, as well as Saint George of Ilori, Sudjuna and Alerti Icon festivals, the ritual of making a sick person in chains crawl three times around the Church point to the genetic connection of these ancient rituals.

Therefore, we can say, that the Abkhazian “Atlarchoba”, the traditional rituals of the Moon and Atskhuri White-George described by Strabo, have obvious and pronounced ties and interrelation and the identity of these three sacred rituals prove, that the Abkhazian folk art is an indispensable, oldest part of the I integral Georgian culture.

A stage version of “Atlarchoba” also existed. Choreologist Avtandil Tataradze gives the following definition to the term “Atlarchoba” - Abkhazian dance of highlander type, is performed mostly by men. The dance steps are performed by men at a very fast pace; In “Otlarchoba” is used sliding on the knees, various fallings and landings on kneecaps and toe tricks¹.

The dance –ritual action ‘Atlarchoba’ widespread in Samegrelo and Abkhazia and its stage variant radically differ from one another. We had an opportunity of comparing several audio and video variants of “Atlarchoba” being available on the Internet. <https://soundcloud.com/universiteti/atlarchoba>.

Not only their nature and temper, but their tempo-rhythm is also different. Even though, it is not clear, how the “Atlarchoba” consisting of different ritual actions can be transformed on the stage into the crammed with the technical elements “Atlarchoba” being performed by men, described by Avtandil Tataradze.

It may have been, that here the ritual part was followed by the rapid dance part and namely this detail was shared by the choreographers. As a rule, after finishing “Sharatini” the chorus starts “ Atlarchoba” or any other dancing song and the second part of the dance begins – “The dance of young men on the tiptoes”.²In today’s stage folk choreography “Atlarchoba” is not met anymore, though a few decades ago The Song and Dance State Ensemble of Abkhazia used to perform it, after the dances „Aibarkra” and “Sharatini”.

I won’t be the first to say, that Georgia with the diversity of its folk-

---

1 Tataradze A., Interpretation of Georgian Dance, Tb., 1986, p.28.

2 Tataradze A. Georgian Folk Dance, Georgian State Folklore Center, Tb., 2010, p. 183

lore palette always deserved the attention of not only Georgian, by foreign researches as well. From ancient times till the modern days samples of Georgian material or spiritual culture were met in the descriptions of the foreign travelers. The material - annals being recorded by them is the most precious and valuable thing for comprehension of our past. It is widely known, that not all that vast territory of the world expanded from the Black Sea to the Caspian Sea is distinguished by its variety of ethnic groups and consequently, diversity of their dialects.

Significant information on the Abkhazian culture is provided by invaluable works by travelers, those being sent with a special mission, ethnographers, musicians, and historians, and historical and ethnographic information scattered throughout the magazines and newspapers: Dubois de Montperreux describes a selfless, passionate dance competition between a man and a woman. K. Machavariani – describes the double voice round-dance of a male and a female, accompanied by two hymnists' (poets) competition and a male-female pair dance duel. Dzuku Lolua tells the story of two rows of mass dancers accompanied by solo dancers. N. Dubrovin describes the combating nature of "jigitka". The historical character documentation by Jacob Raines and Paulina Uvarova is also very significant.

From the Marshal type dances "Abasta" the same "Jigitka" was widespread in Abkhazia, the analogue of which, were the dance "Khintqiria" and "Ashatskhirtra".

"Abazta" is a dance performance not of confederates and friends, but of warriors, enemies, adversaries. This dance is performed in a high place by two sworded performers. The eye-folded opponents have to guess the enemy's location and expected action¹ according to the sound of the foot. Sometimes the dance clash ended with the fatal casualty. If we deprive the term "Abasta" characteristic for the Abkhazian dialect prefix "a" and replace it with "i" the nominative case suffix in the Georgian language, we will get the root of the word - "bast", which is analogous to Sulkhan – Saba's term "bast". Sulkhan-Saba Orbeliani states in his dictionary: "Basti is foot beating dance".² There-

---

1 Dubrovin History of War and Dominion of the Russians in the Caucasus. I Volume, Book II SPB 1871 p.20 I.

2 Orbeliani Sulkhan-Saba, The Georgian Dictionary. Editing and Introduction by S. Iordanishvili., Publishing House of the Georgian SSR, Tb. 1949 p. 46

fore, if we compare the contextual factors of «Abasta» and «Basti», it can be seen that the beating of the both feet on the ground is a reflection of rhythm. We can introduce another term for comparison – Sample of dance dialect of the South-West Georgia (Achara, Lazeti, Shavsheti, and Klarjeti) - “Deli Khorumi” contains the move “Basma”, which means stamping, but in the dance it has the meaning of tramping an enemy with the foot.”

From the martial dances in Abkhazia besides “Abazta” - “Jiriti” they knew “Ashatsirtra” - dancing on the tiptoes. The fiery dance of the battle emphasized the celebration of the winners of the battle. According to the old men’s story, the dance was performed by a large group of men, holding naked daggers in their left hands; accompanied by the roaring sound of the drums, they rapidly moved along the circle, like flying arrows, shouting: “Akha, Khairra Amarjakua!”¹ As for the dance “Ashatsirtra” it was a theatrical performance reflecting the military, heroic past of Abkhazia, though I think, that this dance should not belong to the distant past, as it is less likely it might have been dated from the 19th century. In Abkhazia the dance of the lonely shepherd - “Akhcha Zatsv Ikuashara” was danced. It is a specific, theatrical-choreographical performance. In ancient Abkhazian folklore the oldest dance type reflecting the hunting epos - the bear dance or “Ameshiukashara” is depicted.

“Aikhuakuashara” - was called a dance, in which two men standing in the wooden tub rhythmically dance and perform dance movements while pressing grapes.

From the round dances the most popular in Abkhazia were “Auraasha”, “Aibarkra” and “Sharatini”. Some wedding dances (“Aibarkra”, “Sharatini”) were associated with the magic of agriculture and farming and only later was transformed into the wedding dances. Even here, it is possible to draw a parallel with the well-known in Georgia folk piece “Avtandil Gadinadira” which also acquired the wedding round dance character later.

“**Aurashaa**” was performed at the main festivals and weddings. Dancers with entwined arms slowly timed steps to the music keeping accurately to the circle line. The soloist was in the center and had a role of the guide. He showed how to move and uttered the relevant words. Others repeated the word “Aurashaa in unison.”²

---

1 Argun A., Апрын А., Undying Fire”Alashara” Sokhumi, 1982, p.9.

2 Kortua I. Abkhazian Folk Song, Копрыя И, ”Music,” Moscow, 1965, p. 6.

“Aibarkra” in Georgian literally means ““Handcuffed”. In the Abkhazian-Georgian dictionary is given the word “Aibarkaara” and is interpreted as engagement, marriage proposal¹. A.Arghuni puts it, that this dance was mainly danced at the end of the work process, as the labor anthem. It is considered to be the origin of the mass dance “Sharatini”. The Abkhazians performed the dance “Aibarkra” around a bride and groom covered with the felt cloak.

One of the participants of the round-dance, whips the ground at the feet of the bride and groom standing in the middle of the circle covered with the felt cloak; he does so in order to make them dance, jump, leaven up the dance². As it is known, jumping was considered the element of the agricultural ritual. The folk art dealing with the agrarian activities in the course of time have been transformed into the wedding dance, as both of them contain the symbolic elements of fertility.

As for “Sharatini. M Lakerbaia remarks, that the melody of the dance “Sharatini”, a while back was not a dance melody at all. This melody was used by folk tale narrator and singer, blind – Jana Achba for her satirical songs and couplets³.

A. Tataradze describes it as a couple dance: “The Abkhazian couple dance “ Sharatini ”is also very popular among the Abkhazians; This dance is performed by men, or women,or female and male couples and their relations in this dance is purely competitive.

The purpose of this dance, or essence, is to «dance to exhaustion,» – until one can bare, so that it is completely different in content from Georgian couple dances, especially female-to-male pair dances, in which the relationship between female and male is based on the chastity of female nature and the knightly nature of the male⁴. Though, it must be said, that competition in the dance is characteristic for the East Georgia highlander dances⁵. “Sharatini” is a dynamic dance and in this dance the dancers compete in swiftness and agility: This dance is accompanied by the song and performed by male-female pairs,

1 Gvantseladze T. “Abkhazian-Georgian Dictionary, “Intellect”, Tb., 1012,p.236.

2 Gvaramadze L. Georgian Folk Choreography, “Khelovneba”, Tb., 1957, p. 24.

3 Lakerbaia M. From the History of Abkhazian Theatre “Khelovneba” Tb., 1957, p 15.

4 Tataradze A. Georgian Ethnos in light of the Georgian Ethnology. Georgia World Congress. Kartvelological Symposium on the topic of - Georgia bulletin #2, Tb. 1994, p. 77.

5 Tsotsanidze, G. Story of Beer, “Polygraph”. Tb., 2018, p. 69

or separately by men or women; In the folk variant of “Sharatini” two men, female-male pair, or two women danced, more rarely it could be danced by two pairs. Currently, “Sharatini” is performed by women and men (the number is indefinite)¹. “Historical references to the selfless, passionate dance duo of men and women have been transformed into a choral, mass dance.

A. Arghuni in «The History of Abkhazian Theater» describes the youth dance of the boys, «Apsuala», the same «Abkhazian». As the researcher points out, it was once very popular and performed both as a mass dance and as a duet. The author emphasizes the dynamics of the dance, the agility. For this dance, the performance on the toes was typical.

To the Abkhazian dance of lyrical character belongs the women’s dance «Lalzin», which is translated as “for her.»

Wedding songs («Arira» or «Arquashara»².) should also be mentioned among the wedding songs. In Samegrelo, the boy and girl couple’s dance was called «Abkhazian Lekuri». Presumably, judging from the name, this dance pattern should have been widespread in Abkhazia as well.

Abkhazian ethnographers noted in their works the powerful modernization of the Abkhazian folk choreography, but the modern stage variants of the Abkhazian dance folklore are far from authentic. Therefore, it is very valuable to record historical-ethnographic material that contains authentic documentary information on the Abkhazian dialect.

As for the Abkhazian dance lexics and nature, sharpness and dynamics is also characteristic for that dance dialect, as well as the following elements such as toetricks, kneetricks, varieties of kneefalling is more or less common for the Georgian dance dialect met along the Caucasian mountain range. The main stride of the Abkhazian dance, the same as for the dialects of other parts of Georgia simple slide step is characteristic, rather than the elaborate slide step.

Avtandil Tataradze presents the main dance styles of the Abkhazian dance: being performed by shuffling of soles, performing amazing tricks on the knees and toes, men-dance on demi-point and on the balls of their feet, swirls, falling on the knees, using leg-split, bouncing on the big toe, jumping

---

1 Tataradze A. Georgian Folk Dance, The Folklore State Centre of Georgia Tb., 2010 p. 183.

2 Anshba A. Abkhazian Folklore and Reality,” Mecniereba,” Tb., 1982, p.49. .,

on the big toe, tiptoeing. ¹

In the Chapter “ Interpretation of the Tricks” from the “Sharatini” dance moves (p. 319) are given the following terms: two-step dance on the knees, crouch, crouching and spinning, standing on one big toe, standing on both toes, sliding on the both knees, crouching with open legs, spinning on one big toe, side stepping etc. are indicated to be seen in the description of Mtiuluri and Mokheuri.

Due to the fact that similarities of movements and sometimes even identities are evident in the Eastern Highland and Abkhazian dance dialect of Georgia, we can say that the Abkhazian dance dialect belongs to a group of mountain dialects and is interrelated not only with Mtiuluri dance but also with the Rachuli dance, which revealed analogies in the non-round dance with the Eastern Highland. In conclusion we can say that the Abkhazian dance dialect is apart of the common Georgian folk choreography.

In Abkhazia it was common to dance with the accompaniment of the song, as well as with the use of Apkhiartsa (Pandura variant) and Achanguri (Chonguri). In mountainous regions Acharpan a variety of pipe was used. In addition to these instruments, there were percussion instruments and drums and various methods of dance music settings. Hand clapping for accentuating the rhythm was a common experience, they also knew how to count the rhythm by plucking the strings, beating the table surface or chair with the knife handle or a bone piece or pitpating of the nails on the match box. These beats rhythmically change according to the melody. In Abkhazia they also used the rattling instruments, e.g. square wooden frame, producing the rattling sounds. Its Georgian analogue is known by the name of “Chriala”. During the dance “Agutsmakiagu” - wooden bars, while, vibrating and swinging touched each other and produced the loud clapping sound in time of dance moves. It was similar to “Akinkiagua”, which is an instrument consisting of 12 connected with each other bars attached to a handle and was used as a dance accompanier. These instruments were especially used at weddings.

The collection and recording of the Abkhazian folk songs and dances began at the beginning of the last century. At the origin of this activity was Dzuku Lolua. After Dzuku Lolua’s death, his noble and important job was

---

1 Tataradze A. Georgian Folk Dance, The Folklore State Centre of Georgia, Tb., 2010, p. 183.

continued by his disciples.¹

In 1931 the Ethnographic State Song and Dance Ensemble of Abkhazia was formed at the Sokhumi Music School under the direction of Platon Pantsulaia. Choreographer Vladimir Achba and dancer Muto Kove started to elaborate the round dance songs and figure dances. V. Achba's trick, knee sliding from one end of the stage to the other, has been made a necessary part of a dance called "Achburi" as he was the first to introduce this step and since then it is performed. In addition to Abkhazian dances, the ensemble performed dance samples from different parts of Georgia.

But we will focus on the Abkhazian dances such as: "Abkhazian Wedding Dance", "Aibarkra-Sharatini", "Hunters' Dance", "Partisan Dance", "Dance of the Riders", "Massive Youth Dance", "Auraasha", dance episode from the dance excerpt from "The NartEpos" - fragment "Courage", "Dancing in the Felt Cloacs", "lyrical dance "in the garden", " rendez-vous ", women's dance "mantle of love", "Achu-Achu" –Equestrian –sporting dance", "Dance with the Daggers", choreographic miniature "Yarumaa" - from B. Shinkuba's children's poem, "Fighting", choreographic composition "Salkhino", "Mtielni", "Competition", mass dance, "Samta" Dance "Atlarchoba ", Dagestan women dance - " Akushinuri ", " Kiaraz ", " Monadiruli ", "Horsemen ".

The majority of these dances are staged dances. Only a few are considered indigenous Abkhazian dance patterns. In the last century, "four State ensembles existed in Sokhumi: singing and dancing dance ensemble, "Sharatini" the State chapel, and the ensemble "Gunda," none of which were Georgian²». Besides, existed the non-State District Companies; The following choreographers used to stage their dances at various times: Rosenbey Agrba, Alexei Chichba, Ioseb Tsimakuridze, Eduard Bebia, Givi Chakhava.

Abkhazia was known for its elders ensembles. Particularly distinguished were the elders ensembles from the village Tagiloni of the Gali District, village Popel Atari of Ochamchire District, Gudauta culture house, village Bzipi, ensembles "Abjiyuaa" and "Nartaa".

The gradual disappearance of the Georgian singing and choreographic

---

1 The material is cited from the book written by Kalandadze N. and Kvijinadze M. Traditional Music in the Georgian-Abkhazian Dialogue, "Trias", Tb. 2011.

2 Kalandadze N., Kvijinadze M., Traditional Music in the Georgian-Abkhazian Dialogue, "Trias", Tb. 2011, p. 82

creations from the ensemble's repertoire in the 1970-ies raised the issue of forming of the Georgian State Song and Dance Ensemble, but the idea was not realized at that time and was finally resolved on September 17, 1987, with Vezden Okujava appointed the leader of the ensemble . However, due to the developed political peripeteia, the ensemble had to move to Tbilisi where it successfully continued its creative work.

Thus from the above said we can conclude, that the Abkhazian folk choreographic creativity and the specificity of its dialectical interrelation, found in the details of various defining parameters, unite in common stylistics and form the characteristic feature of the whole Georgian phenomenon.

References:

1. Gvantseladze T., Abkhazian-Georgian Dictionary, „Intellect“, Tb., 1012.
2. Gvaramadze L., Georgian Folk Choreography, “Khelovenba” (Arts), Tb., 1957.
3. Tataradze A., *The Georgian Folk Dance*, The State Center of the Georgian Folklore, Tb., 2010.
4. Tataradze A., *Georgian Ethnos in the light of the Georgian Music Ethnology*, The World Congress of All Georgians. Kartvelological World Symposium on the Topic - Georgia, Bulletin #2, Tb. 1994.
5. Tataradze A., Explanations and Comments on the Georgian Dance, Tb., 1986.
6. Kalandadze N., Kvijinadze M., Traditional Music in the Georgian-Abkhazian Dialogue “Trias”. Tb. 2011.
7. Lakerbaia M., From the History of the Abkhazian Theatre, “Khelovneba” (Arts), Tb., 1957.
8. Makalatia S. History and Ethnography of Megrelia, The Regional Natural History Society of Georgia, Tb., New Edition.
9. Orbeliani Sul Khan-Saba, Sitkvis Kona Kartulad (Georgian Bunch of Words), which is the vocabulary. Edited and Prefaced by S. Iordanishvili, The State Publishing House of the Georgian SSR, and Tb. 1949.
10. Javakhishvili Iv., Works in twelve volumes, Academy of Sciences of Georgia, The Tbilisi State University Tb., 1979.
11. Anshba A., *Abkhazian Folklore and Reality*, `Metsniereba” (Science)

Tb., 1982.

12. Argun A., *Eternal Fire* Аргун А., “Alashara” Sukhumi 1982.
13. Janashia N. *Abkhazian Cult and Way of Life*, Christian Orient, T. V, issue. III. 1916.
14. Dubrovin N., *History of the War and Dominion of the Russians in the Caucasus*, V.I book II, SPB, 1871.
15. Kovach K. *Songs of the Abkhazians from Kodori*, Publishing House of the Academy of the Abkhazian Language and Literature, Sukhum, 1930.
16. Kortua I., *Abkhazian Folk Song*, “Music”, Moscow Москва, 1965.

ABKHAZIA IN THE 19TH CENTURY RETROSPECTIVE CARTOGRAPHY

VALERI KEKENADZE

PhD. Student

Georgian University of the Patriarchate of Georgia

The territory of Abkhazia has always been the organic part of Georgia and this issues has never been put under question. From the 15th century after the split of the integral Georgian State, Abkhazia was within the Kingdom of Imereti. In the middle of the 16th century Guria, Odishi, and Abkhazian Principality separated from Imereti and formed independent political units. The permanent internecine wars and continuous military expansion of the Ottomans weakened Abkhazians ability to resist and conditioned mass migration of the Apsua tribes in the North-West part of Abkhazia having started from the 16th century.

These events have led to drastic ethnic changes in the Region. The Apsua settled in the Abkhazian principality in the 17-18th centuries, simultaneously also trying to conquer the Odishi principality, which faced irreconcilable opposition from the Odishi Princes. They fought continuously in the direction of Abkhazia and tried to halt the expansion of the Apsua (Tskhadaia, Khorava, Tb., 2001, p. 21).

One of the problematic issues in the historical geography of Georgia in the field of late feudal studies is the lack of cartographic images, as the existing historical maps are mainly schematic and there is lack of toponyms. Geographically literally compiled, cartographic images loaded with orographic units will provide a better visual comprehension and theoretical understanding of various issues.

By means of retrospective mapping, we aimed in the present paper to restore the toponymy and administrative divisions of the modern Autonomous Republic of Abkhazia, and show the changes being made in the 19th century. Russian maps appeared to be of a great assistance in the process of working (The Map of the Caucasian Region, 19-20th 1905); the map is a source of extremely large toponymy and allows us to restore the territory of Abkhazia in the nineteenth century, as well as localize the existing toponymy and identify the changes and alterations.

We have managed to recover up to 300 toponyms through this atlas. It has to be mentioned, that in providing of the adequate translation of the toponyms being adopted from the Russian maps, Paata Tskhadaia's and Bezhan Khorava's monograph "Geographical Names of Abkhazia" enormously helped us. Through the above mentioned work we acquired a great deal of information on the emergence and abandonment of the villages on the territory of Abkhazia and the changes made to their names.

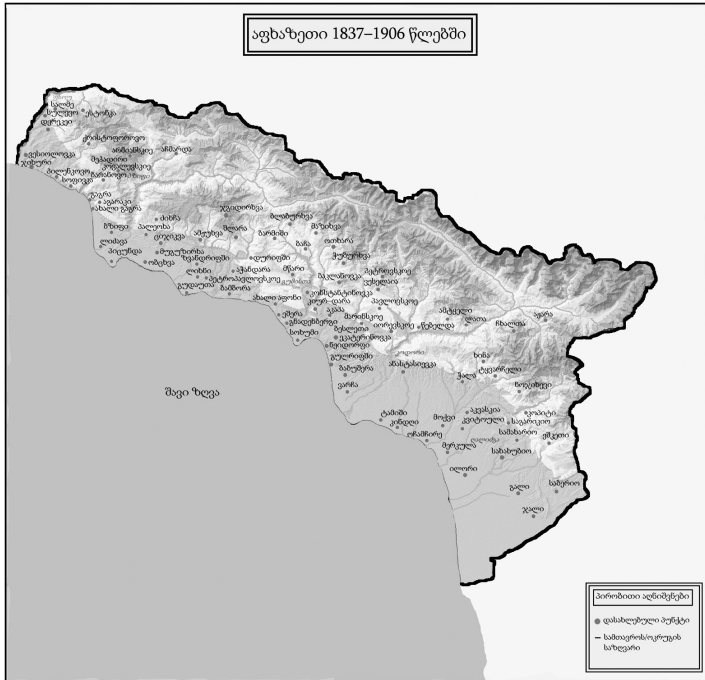
A guidebook on administrative-territorial divisions of the Georgian SSR was also of a great help in translating toponyms into the Georgian language (Issue IV, Tb., 1977). The work of Zurab Tsintsadze (2001) and Koba Kharadze (2005) greatly assisted us in crossing the administrative divisions. We also used the Monographs of Teimuraz Mibchvani (1997), Vakhtang Guruli (2018) and Bezhan Khorava (1996). For the correct orientation we based on the historical map, "National Atlas of Georgia" compiled at TSU Vakhushiti Bagrationi Institute of Geography, (2012) and on the, "Historical Atlas of Georgia" (2015) edited by David Muskhelishvili.

Throughout the 20th century the political situation remained tensed and complicated in Abkhazia, as this region was transformed into the polygon of open and covert war between the Russian and Ottoman empires. The aboriginal ethnically Georgian population left without a support in the face of the mutual aggression of the two States, had no way out, but to gradually withdraw. The ancient Georgian villages were destroyed and perished and in their stead appeared the new villages with the Apsua names.

In this regard, the territory from modern Leselidze to Gagra was particularly affected; The Georgian settlements were relatively preserved and abundant from Sokhumi to Gali, though they also experienced significant changes. All this is clearly shown on our map.

The rough political background provided a fertile ground for the breakup of the Abkhazian principality into separate domains; this process took place at the turn of the 17-18th centuries and remained virtually unchanged until the 19th century. The following units were formed:

1. Sadzeni (seaside Jiqeti located between the Rivers Bzipi and Mzimta);
2. Abkhazia of Bzipi (located between the Rivers Bzipi and Gumista);
3. Guma (between the Rivers Gumista and Kodori);
4. Abzhua (middle village, located between the Rivers Kodori and Ghalidzga);
5. Samurzakhano (located between the Rivers Ghalidzgha and Enguri). These areas for their part consisted of sev-

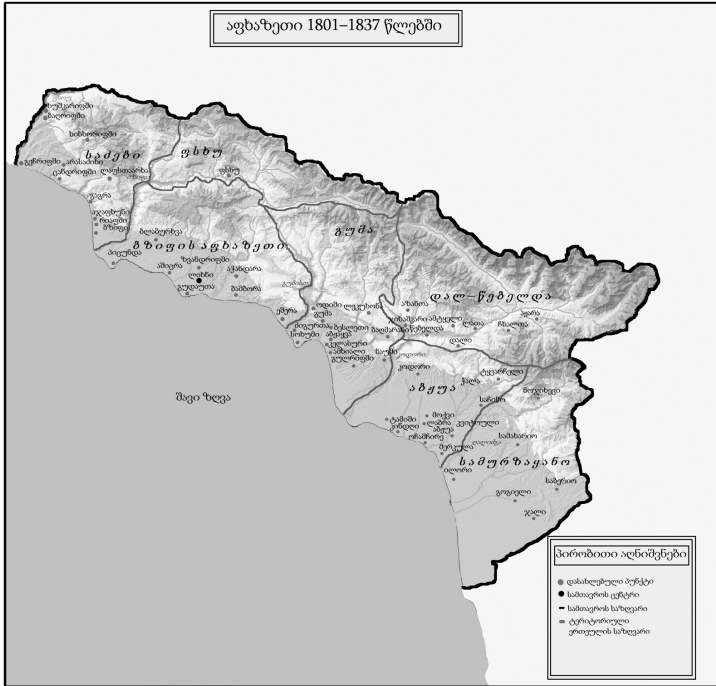

eral, separate small feudal units (Kharadze, Tb., 2005, p. 262).

In the first quarter of the 19th century, within the boundaries of the above mentioned Realms, minor changes are observed: Abkhazia of Bzipi, Guma, Abzua, Samurzakhano, Tsebelda, Sadzebi (seaside Jiqeti), Pskhu and Akhchipskhsu communities.

In the first quarter of the 19th century, the results of the Apsua expansion effects are obvious, so that from Leselidze to Bichvinta the Georgian toponyms are outnumbered by the Apsuan ones; from Bichvinta to Sokhumi the situation is almost equal; as for Sokhumi to Gali the majority of the toponyms are Georgian. On the modern part of Leselidze-Bichvinta section a part of the microtoponymy remains Georgian, serving as indicator of the fact, that the aboriginal population - the Georgians were changed by Apsuas. Simultaneously with the toponymy the Georgian architectural monuments – Christian cathedrals and churches were abandoned and destroyed, as the heathen population of the Apsuas did not need them. In the Russo-Turkish war of 1806-1812 Rus-

sia defeated the Ottomans. During the war in 1810 the Russians were able to seize Sokhumi and liberate it from the Ottomans. The existing situation left no way out for the Abkhazian Prince, like other Georgian kingdoms, but to seek the protection of Russia. Finally, in October 1810, the Principality of Abkhazia came under the protection of the Russian Empire. The Ottomans’ desire to regain influence over Abkhazia was ruined, after the Russian-Ottoman wars of 1828–1829, 1853–1856 and 1877–1878, when Russia defeated the Ottomans. The situation of Russia in Abkhazia was further strengthened by the fact that by 1864 it had subdued the Caucasian Mountaineers and ended the War in the Caucasus with the complete victory (Guruli, Tb, 2018, 1, p. 442).

During the 17 years the officials of the Abkhazian empire did not take part in the old structure of the administrative division of Abkhazia, though the permanent disobedience, and partisan rebellions made the Russian authorities to form in 1837 in Tsebelda the province with the powerful military administration. In 1840 two more provinces were formed in Samurzakhano and Jiqeti.

Till 1834 the residence of the Russian military administration was located in Bambora and then it was moved to Sokhumi.

In 1847 the Samurzakhano province was transferred to the command of the military Governor of Kutaisi. In the same year, another change was made: the Principality of Abkhazia was deprived of Jiketi and Tsebelda provinces and was transferred to the bureau of the Caucasian province. In 1856, the Governorate –Generalcy of Kutaisi was established, and Samurzakhano and Tsebelda provinces were included into that latter. (Tsintsadze, Tbilisi, 2001, p. 29).

As we have already mentioned, the system of Russian rule was introduced in Abkhazia since 1837. Namely, after this the Russian officials try to settle Russian or friendly nations (mostly Ukrainians, Belarusians, Estonians, Germans, Armenians and Greeks) instead of the hostile local population.

In spite of the fact, that the establishment of the Russian colonies had long begun, a turning point occurred to be during the Abkhazian Muhajirun. In 1866, the rebels against the Russian authorities were forcibly exiled to Ottoman Turkey, but in fact it was its great victory. The administration of the Caucasian Vicegerency was formally against this process, but in reality it was its great victory.

After the Abkhazian Muhajirun the situation in Abkhazia radically changed. As we have already mentioned above, starting from modern Leselidze to Bichvinta Abkhazian toponymy was prevalent; it was also in abundance together with the Georgian toponymy on the territory from Bichvinta to Sokhumi. From now on, the newly created Russian toponymy takes its place. Russian colonies are being established in the place of the following Abkhazian villages: Khiskhoripshi - Christoforovo, Tsandripsh - Pilenkovo, Gechripsh - Vesiolovka, Psou - Salme and Sulevo, Khushkaripsh - Demerchenez, Baghrypsh - Derekey, Arasadzikhi - Kovalevskoe, Lafstaarkha - Baranovo, Aats - Baklanovka, Ajapkhuni - Kavakluk, Guma - Mikhailovka, Amkhiali - Aleksandrovka Naushi- Anastasievka and others. The similar fate was shared by some Georgian villages: Dziguta - Gnadenberg, Kelasuri - Ekaterinovka, Lekukhona - Marinskoe, Kelasuri - Poltavskoe and others. In 1864, the Russian authorities decided to completely annex Abkhazia to the Cuban Region, but in the end this project was not implemented (Mibchuan, Tb., 1997, p. 52).

Russia successfully colonized the territory of Abkhazia, but various ethnicity people relocated from the different parts of the Russian Empire could not adjust to the local swampy areas and often returned to their homeland despite

the privileges given to them by the Government. Consequently, the empire failed to dramatically reduce the percentage of Georgians in Abkhazia. One of the goals of the colonial policy was the religious assimilation of the Region. It was the reason, why the Georgian language was banned from the Church, and the Church service was conducted in the Russian language in the Church; besides, new Russian monasteries were built.

This is how the Novi Afon (New Athoni) the Russian monastery was built at the location of the historical Georgian Ughaghi. The Russian can be considered a vivid manifestation of the expansion of the Russian clerical force.

The usage of the Georgian language was also forbidden in schools. The purpose of the Georgia-Imereti Synodal Office ordinance made on March 17, 1898, by which the Georgian language was banned in the cathedrals and schools located in Abkhazia imposing the most stringent control (Guruli, Tb, 2018, p. 442).

Due to the above mentioned reasons for the end of the 19th century the situation in Abkhazia became complicated, as the active Russianization of the Region was under way. Unfortunately, the Georgian society was not able to resist that process appropriately. It must be noted, that despite the expansion of the Apsua tribes having started in the 16-17th centuries and 90 years of the progressing Russian colonial policy the Georgians living in 19th century Abkhazia managed to maintain their nationality and prevented the territory of Abkhazia from the total Apsuanization and then Russianization. The results of the Apsua and Russian policy are obviously observed on the maps compiled by us.

References:

1. Guruli V. New History of Georgia I. Tbilisi 2018.
2. Mibchvani T. The Kings and Princes of Abkhazia. Tbilisi 1997.
3. Kharadze K. Historical Geography of Georgia. Tbilisi 2005.
4. Tsintsadze Z. Territorial-Administrative Division of Abkhazia in the 19th and Early 20th centuries. Abkhazian Moambe N5. Tbilisi 2001.
5. Tskhadaia P., Khorava B. Geographical Names of Abkhazia. Tbilisi 2016.
6. A Map of the Caucasus Region (XIX-XX), 1905.

ПОЛИТИЧЕСКАЯ СИТУАЦИЯ В АБХАЗИИ В ПЕРИОД ПЕРВОЙ ДЕМОКРАТИЧЕСКОЙ РЕСПУБЛИКИ (1918-1921 ГГ.)

ТАМРИКО ЛЕКИАШВИЛИ
Ассоциированный профессор
Университет Грузии

Абхазия – историко-географический край Грузии, – на сегодняшний день имеет статус автономной республики, но на самом деле она оккупирована вооруженными силами Российской Федерации. Абхазией управляет де-факто марионеточное правительство. Ее независимость признала Россия и, в обмен на различные сделки, Никарагуа, Венесуэла, Науру и Сирия.

Начиная с XIX века Россия всячески пыталась отделить Абхазию от Грузии. Для этого она использовала все возможные методы: разжигала сепаратизм в Абхазии, сеяла ненависть между абхазами и грузинами, проводила антигрузинскую, агрессивную политику. И ранее, и сейчас активно проводится неправильная интерпретация и фальсификация исторического прошлого Грузии. Вышло в свет множество тенденциозных научных работ на разных языках (С. Лакоба, О. Бгажба, Т. Ачугба, Д. Дбар). Де-факто абхазское правительство открывает в разных странах абхазские культурные центры (напр., в Италии). Создана ассоциация «Европа-Абхазия». В июле 2019 года президент Российской Федерации Владимир Путин сделал заявление. По его словам, Абхазия и т. н. «Южная Осетия» исторически были независимыми государствами, а Грузия в 1918-1920 гг. оккупировала Абхазию и устроила геноцид осетинского народа. Фальсификация истории продолжается. Естественно, все это имеет долгосрочные цели – окончательно отделить Абхазию от Грузии и сделать ее неделимой частью России.

Перед историками стоит необходимость объективного и основательного изучения истории Абхазии. Исходя из этого, цель нашего доклада – представить политическую ситуацию в Абхазии в период Первой Демократической Республики Грузии (1918-1821 гг.). Повторимся: 1. политика Российской империи по отношению к Абхазии подразумевала отделение региона от Грузии и интеграцию абхазского народа в политическое и социально-экономическое пространство России; 2. проосманские и про-

российские силы занимались антигрузинской сепаратистской деятельностью в Абхазии; 3. в 1918-1921 г. Абхазия входила в состав Грузинской демократической республики как автономная единица; 4. генерал Георгий Мазниашвили не аннексировал Абхазию в 1918 г., как утверждает абхазская и российская историография.

В начале XX века в Абхазии сложилась довольно непростая общественно-политическая ситуация. Были определены три политические силы: проосманская (поддерживающая вступление в Союз горцев), про-российская и прогрузинская. 7-8 ноября 1917 года в Абхазии был созван «Съезд абхазского народа». На съезде был создан «Народный совет абхазов» (Позже он был переименован в «Абхазский народный совет» и был реорганизован, в результате чего Абхазский народный совет пополнился представителями разных национальностей: например, председателями советов грузин, армян, греков). Председателем Совета был назначен С. Басария, заместителем – Г. Аджамов, секретарем – М. Тарнава. Были приняты официальные документы: «Декларация абхазского народа» и «Конституция Абхазского народного совета». В этот период в Абхазии существовали национальные советы грузин, армян, греков и русских, но они обладали меньшей властью.

Большое значение имело соглашение, заключенное между Абхазским народным советом и Национальным советом Грузии 9 февраля 1919 г. (Д. Читая, с. 143-144). Данное соглашение имело историческое значение в деле сближения грузинского и абхазского народов. Начался первый этап налаживания грузино-абхазских отношений. Стоит также отметить, что это соглашение, принятое в Тбилиси, не может считаться межгосударственным соглашением, в то время ни Абхазия, ни Грузия не были суверенными государствами. Но в действительности, этот договор заложил основу для создания автономной Абхазии несмотря на то, что окончательное решение должно было принять Учредительное собрание, избранное демократическим путем.

Абхазская историография дает иную интерпретацию соглашению от 9 февраля (Б. Сагария, В. Кобахия, С. Лакоба). Часть абхазских историков считает, что соглашением от 9 февраля было признано существование единой, неделимой Абхазии в границах от реки Гумиста до реки Мзымта, что, естественно, далеко от истины. В действительности же это соглашение создавало условие для вступления Абхазии в единое грузин-

ское государственное пространство. Закладывалась основа для создания территориально-административного единого, неделимого организма Абхазии в составе Грузии. Однако тут же следует отметить, что этот документ не имел юридической силы.

26 мая 1918 года была провозглашена независимость Грузии, за которой последовала эскалация абхазского вопроса. Сепаратистская группа Абхазского народного совета взяла в свои руки бразды политического правления (среди них были как проосмански, так и пробольшевистски настроенные силы). 28 мая в Сухуми состоялось собрание отдела районного суда, на котором было подчеркнуто, что Абхазия юридически находится в составе Кутаисской губернии и, тем самым, является частью Демократической Республики Грузии. Несмотря на это сепаратистские силы не сдавали своих позиций и пытались поднять вопрос о независимости Абхазии. 2 июня 1918 года Абхазский народный совет отметил, что, после распада Закавказской Федеративной Республики и провозглашения независимости Грузии, Абхазия утратила правовую основу для союза с Грузией, а отряд Закавказской Красной гвардии, который являлся уже частью армии Грузинской республики, оказался за пределами своего государства. В связи со сложившейся ситуацией Абхазский народный совет принял постановление взять власть в свои руки. Народный совет обратился с дружеской просьбой к Национальному совету Грузии оказать помощь в организации государственной власти в Абхазии, но в то же время потребовал вывода Красной Армии с территории Абхазии. Для решения этих вопросов в Грузию был направлен представитель Абхазского народного совета инженер Р. И. Какуба и находящиеся в Тбилиси делегаты В. Г. Гурджуа, Г. В. Аджамов, Г. Р. Туманов (Сборник политико-правовых актов, с. 16-17). Переговоры начались. Следует отметить, что инициатором проходящих в Тбилиси переговоров был Абхазский народный совет, – это было вызвано сложившейся в регионе тяжелой ситуацией, – с одной стороны, агрессией со стороны Турции и, с другой стороны, – реальной опасностью установления большевистской власти.

В результате переговоров, 11 июня 1918 г. был подписан договор, состоящий из восьми пунктов (Сборник политико-правовых актов, с. 19-20). Вышеупомянутый договор являлся своего рода продолжением соглашения от 9 февраля (1918 г.). Новый договор подтверждал, что Абхазия находится в составе Грузии и грузинское правительство дает гарантии, что Абхазия

получит автономию. Абхазия получила полную внутреннюю автономию. Договор также предусматривал предоставление Абхазскому народному совету военно-экономической помощи со стороны грузинского правительства. Также в центральном правительстве была учреждена должность министра по делам Абхазии, которую занял представленный Абхазским народным советом Р. Чקותа.

Данное соглашение является важным политико-правовым актом, создавшим прочную основу для сохранения территориальной целостности Грузии. Однако это еще не означало окончательного решения абхазской проблемы. Окончательно вопрос о государственной организации Абхазии должен был решить Съезд населения Абхазии на демократических началах.

К выполнению условий договора от 11 июня Грузинская демократическая республика приступила сразу же. 13 июня того же года правительство приняло постановление – выдать в долг Абхазскому народному совету 10 000 рублей на перевозку обмундирования и снаряжения для формирующихся воинских частей (Сборник политико-правовых актов, с. 20).

Между тем ситуация в Абхазии опять накалилась; естественно, шовинистов и антигрузински настроенные силы не устраивала стабилизация положения. Наиболее активны были большевики. Они (после изгнания из Сухуми) отступили к г. Гагра, где создали Кубано-Черноморский полевой штаб под председательством сначала А. Урушадзе, затем Б. Квирквелия (Д. Гамахария. Из истории грузино-абхазских..., с. 55). Штаб неожиданно нанес новый удар, захватив Гудаута и подступив к Новому Афону. Следует отметить, что большевистское движение не пользовалось популярностью у местного населения. 16 июня большая часть представителей Абхазского народного совета обратилась за помощью к генералу Георгию Мазниашвили. Абхазский народный совет писал генералу: «В Самурзаканском районе беспрепятственно растет большевистская анархия. Происходят грабежи и аресты. В будущем предоставление большевикам свободы действий в Самурзакано крайне опасно, поскольку мирное население, напуганное их правлением, лишено возможности работать в полях. Генерал, примите срочные меры для подавления анархии в Самурзакано» (ЦГИАГ, ф. 1861, ал. 2, ф. 37, Д. Читая, 189). Документ был подписан председателем Абхазского народного совета. Генерал направил депутацию к правительству Грузии. 18 июня того же года генерал получил телеграмму от военного ми-

нистра о назначении его генерал-губернатором Абхазии и немедленном отъезде в Сухуми. 19 июня Георгий Мазниашвили прибыл в Сухуми. Визит Мазниашвили в Сухуми в абхазской историографии воспринимается как нарушение договора от 11 июня 1918 года. «Под предлогом помощи Абхазскому народному совету после подписания договора были введены войска генерала Г. Мазниева, по существу оккупировавшие Абхазию, заняли побережье до Сочи и Туапсе. Абхазия была объявлена генерал-губернаторством, а Мазниев генерал-губернатором и главой Сухумского гарнизона. Так вероломно был нарушен подписанный договор, за которым последовала аннексия Абхазии» (Д. Гамахария. Из истории грузино-абхазских..., с. 56). Естественно, вышесказанное не соответствует действительности. Совершенно очевидно, что генерал Георгий Мазниашвили был назначен генерал-губернатором до прибытия в Сухуми. Кроме того, Георгий Мазниашвили не был наделен политическими полномочиями. Генерал-губернатор – это было высшее военно-административное лицо, временно назначенное в районе военных действий или в прифронтовых районах. Генерал вошел в Абхазию по приглашению Абхазского Совета. Георгий Мазниашвили был назначен начальником Сухумского гарнизона. Он обратился в Народный совет, и было решено объявить о мобилизации. За короткий срок была создана абхазская кавалерия из 300 человек. Ссылаясь на этот факт, очевидно, что абхазы и грузины вместе боролись против общего врага, – тем самым еще раз подтверждается абсурдность заключений сепаратистской историографии об оккупации Абхазии грузинами.

27 июня 1918 года части грузинских войск вместе с абхазскими военными частями перешли в наступление. Под командованием генерала Мазниашвили они заняли село Пиленково (Леселидзе). Об этом факте генерал сообщил военному министру Грузии и Абхазскому народному совету. Генерал пишет в своих мемуарах: «Я получил одинаковые приказы как из Тбилиси, так и из Абхазского народного совета, – продвинуться вперед и удержать Сочи» (Г. Мазниашвили, стр. 64).

Абхазский народный совет обсудил вышеупомянутый вопрос еще 24 июня 1918 г. В протоколе заседания отмечалось, что «... большевистская анархия, уже три месяца раздирающая Абхазию, питается в основном из Сочинской и Туапсинской областей, и второе, учитывая также те обстоятельства, что создалось большевистское настроение, сложившееся из-за продовольственных трудностей, которое возникло после взятия боль-

шевиками Тупсинского порта, что прервало связь с Северным Кавказом и задержало продовольственные грузы, идущие с Северного Кавказа в Абхазию и на черноморское побережье Грузии. Считается необходимым захватить Сочинскую и Туапсинскую области вместе с Туапсинским портом для установления строгого порядка в Абхазии и разрешения продовольственного кризиса как в Абхазии, так и в Грузии в целом. Ознакомиться с этим постановлением правительство Демократической республики Грузии и главу отряда генерал-майора Мазниева» (Сборник политико-правовых актов, с. 20-21).

Вышеупомянутое постановление Абхазского народного совета еще раз подтверждает абсурдность распространенного в сепаратистской историографии убеждения, что генерал Мазниашвили аннексировал Абхазию. Совершенно очевидно, что грузинские военные соединения спасли Абхазию от анархии и большевистские силы отступили. 28 июня грузины освободили г. Гагра, а 29 июня – Адлер. Антигрузински настроенные силы попытались открыть «второй фронт» на участке Кодори. 27 июня того же года по приглашению сепаратистов, в Кодорском уезде высадился османский десант, укомплектованный из мухаджиров. Грузинские военные части и русско-казачьи отряды сумели одержать победу. Грузины продолжали двигаться в северо-западном направлении. 26 июля Туапсе оказался в их руках. Конечной целью был захват железной дороги на промежутке Туапсе-Майкоп.

Проосманские и пророссийские силы всячески старались дискредитировать войска Грузинской Демократической Республики, чтобы немедленно вывести их из Абхазии, но безрезультатно. Летом 1918 года Турция вела скрытую борьбу за Абхазию. Она сумела укрепить политические отношения с Союзом горцев и именно с их помощью пыталась твердо укрепиться в Абхазии. Кроме того, в Абхазском народном совете были и такие представители (в основном абхазские князья, напр., Александр Шарвашидзе), которые явно склонялись в сторону проосманской ориентации.

9 августа 1918 года в Кодорском районе была произведена последняя высадка османского десанта. Ситуация накалилась, сепаратистское крыло Абхазского народного совета открыто пыталось настроить абхазское население против Грузинской Демократической Республики. Естественно, это вызвало возмущение со стороны демократического крыла Абхазского народного совета. Необходимо было принять срочные меры. Сложившаяся

ся ситуация ускорила политические преобразования. Вновь продолжились столкновения между грузинскими и османскими солдатами (август 1918 г.), закончившиеся в конечном итоге победой грузин. Военные операции против турков и большевиков проводились параллельно с разгоном солдатами мирных жителей. Абхазский народный совет вел переговоры с правительством Грузии о возмещении материального ущерба, нанесенного гражданским лицам во время боевых действий в Абхазии в июле-августе.

3 сентября того же года на заседании правительства Грузинской Демократической Республики Грузии было принято постановление, в котором говорилось: «Необходимо немедленно направить в Абхазию чрезвычайную комиссию, которая вместе с тремя представителями Народного совета, расследует действия грузинской армии и аресты абхазов; установит размеры того ущерба, который нанесла армия местному населению (Сборник политико-правовых актов, с. 24). Как выясняется, комиссия на самом деле была создана и были предприняты действенные шаги для улучшения ситуации.

Осенью 1918 года обстановка в Абхазии была все еще напряженной. Сдерживание большевистских и османских нападений, а также победа прогрузинского курса в Народном собрании, реорганизация Абхазского совета и комиссия, созданная для подготовки к новым демократическим выборам вызвали гнев у антигрузински настроенных сил сепаратистов. На этот раз они решили воспользоваться сложившейся политической ситуацией на Севере, где Добровольческая армия под руководством генерала М. Алексеева и А. Деникина воевала против советской власти в России. Их главной целью было восстановление существующих до 1914 года границ Российской империи и монархического управления. Еще в июне 1918 г. командование Добровольческой армии осуществило т. н. Второй Кубанский поход против большевиков, завершившийся успешно. Генерал Деникин создал на Кубани новое региональное правительство. Абхазские сепаратисты (поддерживающие в свое время Турцию) направили делегацию к генералу Алексееву. В сентябре 1918 года в Сочи состоялась встреча; Абхазская делегация просила о помощи – освободить Абхазию от грузинских вооруженных сил. Князь Александр Шарвашидзе, член Абхазского совета, активно поддерживал союз с монархистами Южной России.

В середине сентября 1918 года по поручению правительства Грузинской Демократической Республики министр иностранных дел Евгений

Гегечкори отправился в Сочинский округ для проведения переговоров с кубанским правительством об урегулировании границ и обмене товаров. В обязанности министра входило – потребовать как максимум Туапсинский округ и ни в коем случае не уступать Сочинский и Гагрский районы. Прибыв в Сочи, Евгений Гегечкори, генерал Георгий Мазниашвили и Гизо Анджапаридзе встретились с жителями Сочинского района и представителями политических партий. В беседе с ними выяснилось, что жители района симпатизируют Грузии и грузинам. Причиной такого настроения была жестокость Добровольческой армии как против большевиков, так и против меньшевиков; они не щадили и мирное население. 15 сентября того же года Гегечкори из Сочи сообщил Ноэ Жордания, что делегация Абхазского народного совета поехала к генералу Алексееву (Читая, с. 244). Делегация обратилась к белогвардейскому генералу с просьбой защитить «искренних» приверженцев России, абхазов, от «насильников» грузин (Д. Гамахария, Б. Гогия, с. 84). Просьбу абхазской делегации генерал Алексеев использовал как благоприятный повод для возвращения потерянных земель во владение России.

Грузинская армия завладела Сочинским округом, – это вызвало обострение отношений между Грузинской демократической республикой и командованием Добровольческой армии. Генералы Алексеев и Деникин требовали уточнения границы между Грузией и Кубанским районом. Исходя из сложившейся ситуации грузинская сторона решила начать переговоры с белогвардейцами, но, как видно, инициатива начать эти переговоры исходила от генерала М. Алексеева. 16 августа он написал письмо генералу Мазниашвили, в котором речь шла о союзничестве, продовольственной помощи Грузии, широкомасштабном сотрудничестве. Для решения этих и других вопросов генерал приглашал уполномоченных грузинского демократического правительства в г. Екатеринбург. (А. Деникин, с. 398-399).

25 сентября того же года состоялась встреча представителей Демократической Республики Грузии (Э. Гегечкори, Г. Мазниашвили), правительства Кубани (Быч, Н. Воробьев) и Добровольческой армии (М. Алексеев, А. Деникин, В. Шульгин). Российская сторона потребовала от Грузии покинуть Сочинский округ и г. Гагра. Представители Добровольческой армии выступили в роли «защитников» абхазов и заявили, что сами абхазы не желают находиться в составе Грузии. По-видимому, здесь они подразумевали желание сторонников группировки лидера сепаратистов князя Александра

Шарвашидзе – отделить Абхазию от Грузии.

На встрече представитель правительства Кубани Н. Воробьев заявил, что не существует ни этнографических и ни исторических документов, свидетельствующих о принадлежности г. Гагра к Грузии. «За г. Гагра есть еще Абхазия, которую никому не дадим проглотить... Мы не уступим русские земли, такие как Сочинский и Гагрский округи» (Документы по внешней политике Закавказья и Грузии. 1990, с. 413). Позиции представителей грузинского правительства также были непоколебимы, поэтому генерал Алексеев счел невозможным продолжать переговоры и обсуждать другие вопросы. Переговоры закончились безрезультатно. Недовольные белогвардейцы категорически запретили кубанскому правительству вести торговлю с Грузией, экспортировать нефть и продукты питания до тех пор, пока Сочинский район не будет полностью очищен от грузинской армии.

Было очевидно, что Добровольческая армия намеревалась использовать сепаратистски настроенную часть Абхазского народного совета против Грузии. Началась скрытая борьба. До тех пор, пока в Грузии была размещена немецкая армия, командование Добровольческой армии не могло начать открытые военные действия против Грузии. Они послали в Абхазию представителя А. Демьянова, принимавшего участие в выборах в Абхазский народный совет 13 февраля 1919 г. и ставшего депутатом новоизбранного органа. Вокруг него сплотились антигрузинские силы, в том числе министр по делам Абхазии полковник Р. Чкотуа, значительно обостривший взаимоотношения между правительством Грузии и Абхазским народным советом.

Исходя из сложившейся политической ситуации, командование Добровольческой армии решило устроить государственный переворот в Сухуми. Именно по их подстрекательству и с их помощью 9 октября 1918 года небольшая группа сепаратистов, кавалерия из сотни абхазских всадников под руководством окружного комиссара И. Маргания осадила здание Абхазского народного совета во время проведения заседания. Министр по делам Абхазии вызвал из Гудаута «роту абхазов». Повстанцы ворвались в здание, в котором проходило заседание и в форме ультиматума потребовали отставки председателя Народного совета Варлама Шервашидзе. Мятежники (Ив. Маргания, Р. Чкотуа, Д. Алания, С. Ашхацава и др.) хотели назначить на пост председателя свою кандидатуру – С. Ашхацава.

Председатель совета В. Шервашидзе не подчинился повстанцам,

проинформировал об инциденте командование грузинской государственной армии и попросил о помощи. В результате оперативных действий начальника штаба Вооруженных сил Грузинской Демократической Республики полковника Тухарели здание Народного совета было освобождено, а лидеры заговора были арестованы и помещены в Метехскую тюрьму в Тбилиси.

10 октября 1918 года правительство Грузинской Демократической Республики приняло постановление, осуждающее акт измены со стороны части Абхазского народного совета. Правительство также приняло к сведению тот факт, что члены Абхазского народного совета не были избраны демократическим путем и не могли выражать интересы большинства жителей Сухумского района. На заседании приняли постановление о временном роспуске Абхазского народного совета. Временно, до новых выборов в Народный совет, комиссаром Сухумского округа был назначен Бения Чхиквишвили, в подчинение которого переходила вся власть в Сухумском округе (Сборник политико-правовых актов, стр. 27).

Для проведения выборов в Абхазский Народный Совет была создана Центральная избирательная комиссия, было провозглашено об упразднении полномочий министра по делам Абхазии, а его функции временно возложены на министра внутренних дел.

Центральная избирательная комиссия Абхазии под руководством В. Шервашидзе приступила к интенсивной работе. К концу ноября 1918 года проект Положения о выборах был представлен правительству Грузии. Проект был одобрен и передан на утверждение в Парламент Грузии. Проект Положения о выборах был составлен на основе Закона о выборах в Учредительное собрание Грузии, но в него были внесены значительные изменения. Право на участие в выборах вместе с гражданами Грузии получал любой гражданин, поселившийся в Абхазии до 19 июля 1914 г. (до начала Первой мировой войны). Следует отметить, что такое решение было принято Абхазским народным советом еще 2 октября 1918 года. Право голоса в выборах в Абхазский народный совет присуждалось гражданам, получившим право на жительство в Абхазии после 19 июля 1914 г., а также не проживающим в Абхазии подданным Грузии.

27 декабря 1918 года парламент Грузии почти без изменений утвердил Положение о выборах в Абхазский народный совет (Сборник политико-правовых актов, с. 32-33). На основании этого положения 13

февраля 1919 года в Абхазии были проведены первые в ее истории демократические выборы. Вновь избранный Абхазский народный совет был многопартийным и многонациональным. В состав Абхазского народного совета входило 40 человек. В Народном совете было представлено 7 фракций. Были избраны от Социал-демократической партии 27 представителей, от Социал-федеративной – 1 представитель, от Эсеровской партии – 3, от Национально-демократической партии – 1, от Независимых социалистов – 4, от крайне правой группы Независимых социалистов – 3 и от Колонистов – 1.

Фактически, и в этот раз Абхазский народный совет был разделен на два основных направления – прогрузинский и пророссийский (независимо от того, станет Россия большевистской или деникинской). Большинство депутатов во главе с Варламом Шервашидзе и Дмитрием Эмухвари активно проводили курс дальнейшей интеграции Абхазии с остальной частью Грузии, сохраняя полную автономию в решении внутренних вопросов. Та часть депутатов, во главе которых были: М. Тарнава, Д. Алания С. Чанба, М. Цагурия, Р. Чкотуа, И. Маргания – открыто придерживались антигрузинской позиции. Поскольку депутаты были избраны по пропорциональному количеству, большинство составляли грузины, на втором месте абхазы, 5 делегатов были русские, 2 греков и 1 армянин.

В феврале 1919 года параллельно с выборами в Абхазский народный совет в Абхазии были проведены выборы в Учредительное собрание Грузии. В Учредительное собрание Грузии от Абхазии были избраны представители социал-демократической партии: В. Шервашидзе, Д. Эмухвари, В. Гурджуа, Д. Захаров и И. Пашалиди. 12 марта 1919 года Учредительное собрание Грузии утвердило Акт о независимости Грузии от 26 мая 1918 года, подписанный также представителями Абхазии. По этому поводу С. Лакоба утверждает в своей работе, что выборы в Учредительное собрание Грузии в Абхазии не проводились, что население Абхазии объявило бойкот выборам (О. Бгажба, С. Лакоба, с. 34-36). Из документального материала абсолютно очевидно, что выборы в Учредительное собрание Грузии в Абхазии состоялись; в связи с проведением выборов на собрании Абхазского народного совета было проведено голосование. «Рассмотрев на Учредительном собрании Грузии вопрос о дополнительных выборах, Абхазский народный совет считает необходимым как можно скорее провести выборы в Абхазии, а что касается техники осуществления, то мы, с согласия Прези-

диума Учредительного собрания, должны предложить армию Президиуму Абхазского народного совета» (Д. Читая, с. 196). 17 участников проголосовали за этот проект, 7 было против.

20 марта 1919 года Народный совет Абхазии принял «Акт об автономии Абхазии». В акте сказано: «Первый Абхазский народный совет, избранный на основе всеобщего, прямого, равного и тайного избирательного права, на заседании 20 марта 1919 года от имени народа Абхазии постановил: 1. Абхазия входит в состав Грузинской Демократической Республики как ее автономная единица, о чем уведомляем правительство Республики Грузия и Учредительное собрание. 2. Для составления Конституции автономной Абхазии и определения отношений между центральным и автономным руководством, из Учредительного собрания Грузии и Абхазского народного совета будет избрана смешанная комиссия из равного количества членов и после принятия постановлений, разработанных Учредительным собранием Грузии и Абхазским народным советом, они должны быть внесены в Конституцию Грузинской Демократической Республики (Сборник политико-правовых актов, с. 36).

По первому пункту Акта было проведено тайное голосование. Из 34-х присутствующих депутатов проголосовали 27, трое воздержались, четверо не приняли участие в голосовании. Второй пункт Акта был принят единогласным голосованием. Фактически, этим документом Абхазия была провозглашена автономной единицей Грузинской Демократической Республики.

На том же заседании Абхазского народного совета большинство депутатов потребовали, чтобы армия Деникина покинула Гагрский район.

В конце 1918 года место Германии на Южном Кавказе заняла Англия. Добровольческая армия сразу же попыталась использовать ситуацию в свою пользу и активно вмешаться во внутренние дела Абхазии. Примечательно, что Антанты оказывала Деникину большую помощь в борьбе против Советской России. Соответственно, генерал Добровольческой армии думал, что Англия поддержит его в захвате Сочинского района. Белогвардейцы начали стягивать войска между станциями Лазаревская и Лоо, недалеко от позиций грузинских вооруженных сил. Демократическая Республика Грузия обратилась к британским властям с предложением, что спорной территорией Сочинского района временно завладеет Грузия. В декабре 1918 года Грузия, обнадеженная англичанами, что Сочинский район

будет объявлен нейтральной зоной, начала вывод войск с этой территории. В связи с этим 16 декабря командующий Черноморским фронтом генерал Кониашвили заявил: «По соглашению с англичанами, Сочинский район признан нейтральным. В силу этого, на территорию округа не проникнет никакая армия и никакие государственные вооруженные силы... В округе остается грузинское правление» (А. Деникин, с. 282). Деникин также получил соответствующие указания с английской стороны. Тогда командующий Добровольческой армией решил устроить провокацию. В Сочинском районе организовали восстание армян, якобы притесняемых грузинами, подготовили письменную «просьбу» от этих армян, требуя, чтобы «Добровольческая армия» «защитила» от грузинской армии армянское население Сухумского района, в частности села Гудаута (А. Деникин, с. 290). Именно под этим предлогом 24 января 1919 года Деникин овладел Сочи и в течение следующих четырех дней занял территорию до реки Бзыбь.

9 февраля правительство Грузинской Демократической Республики обратилось с официальной нотой к аккредитованным в Тбилиси дипломатическим представителям государств с просьбой пресечь зловещие действия белогвардейцев.

Тем временем деникинская армия захватила Адлер, Веселое, Пиленково, Гагра и остановилась у реки Бзыбь. Временно, но все же граница 1904 года была восстановлена. Армия Деникина подвергла оккупированную территорию страшному террору. С особой жестокостью преследовались грузины. Председатель Национального совета Грузии Михаил Хоперия обратился к представителям Англии с просьбой о принятии мер, предоставив по этому факту акты специальной комиссии, но положение не изменилось (Грузино-российские взаимоотношения, с. 216). А. Деникин пытался изгнать грузин из г. Гагра и захватить всю Абхазию до того, как его армию полностью разгромили и он бежал из России.

Добровольческая армия направила меморандум английскому правительству. В меморандуме говорилось, что «Население Абхазии слишком враждебно относится к грузинам и тянется к России, обращается к Добровольческой армии с просьбой об изгнании грузин и присоединении Сухумского округа к России. Приняв подобное заявление от официальных представителей абхазского народа, командующий обратился к генералам Милкесу и Форестье Виккерсу. В телеграмме он предлагал принять следующие меры: 1. Немедленно изгнать грузинские войска и администрацию

из окуга. 2. Объявить район нейтральным, поручить свободно избранному народом руководству навести в нем порядок. 3. Изгнать грузин за реку Ингури» (Д. Читая, с. 290).

15 апреля 1919 года на заседании Абхазского народного совета с внеочередным заявлением выступил И. Рамишвили. Заявление касалось вышеупомянутого меморандума. За исключением правой фракции, все депутаты Абхазского народного совета выразили негативное отношение к деникинской армии. По их мнению, «Добровольческая армия» вела к порабощению и царизму. Абхазский народный совет сделал публичное заявление:

1. Единственным уполномоченным, полноправным представителем Абхазии является Абхазский народный совет, избранный на самых демократических началах;

2. Посредством этого Совета Абхазия установила определенные и прочные отношения с Грузинской Демократической Республикой, войдя в ее состав в качестве автономной части и определив тем самым общие с Грузией государственные границы;

3. Все «официальные представители» абхазского народа, упомянутые в Меморандуме, являются на самом деле самозванцами, врагами абхазской и грузинской демократии, заинтересованными в создании благоприятных условий для контрреволюции, восстановлении старого порядка и уничтожении демократического устройства...» (Газета «Эртоба», 18 апреля 1919 г.).

Как видим, большая часть представителей Абхазского народного совета осудила меморандум «Добровольческой армии»; среди них даже известная антигрузинской настроенностью социалистическая фракция.

В сложившейся обостренной ситуации 16 апреля 1919 г. грузинское правительство издало приказ о переходе грузинской регулярной армии и частей гвардии за реку Бзыбь. В 2 часа дня грузинские военные соединения сумели изгнать добровольцев из Отрадного, Колхиды и даже заняли г. Гагра. 18 апреля армия пересекла реку Мехадир. На Учредительном собрании Евгений Гегечкори выступил с речью, отметив, что после английских обещаний прошло уже два месяца, а вопрос о Сочи все еще остается открытым. Правительство Грузии считает, что судьба Сочинского района будет решена на Парижской конференции. До тех пор грузинские войска должны занять те позиции, которые грузинское правительство посчитает необходимыми. Тем временем, Англия направила Грузии ноту, где отме-

чалось, что Англия готова пройти демаркационную линию по реке Бзыбь, но для этого грузинская армия должна отступить назад; если же грузинское правительство не выполнит это условие, то в будущем они не смогут остановить деникинскую армию. Английский генерал Г. Бич убеждал Ноэ Жордания, что Грузия выиграет в экономическом и политическом плане, если безоговорочно оставит г. Гагра. Налицо были тенденциозность и благосклонное отношение Англии к Деникину. Правительство Грузинской Демократической Республики вынуждено было согласиться на условия Англии, хотя потребовало твердые гарантии, что добровольцы не пересекут реку Мехадир, а нейтральную зону от реки Бзыбь до реки Мехадир займут англичане. Но претензии Деникина на территорию Абхазии продолжились и в дальнейшем.

23 мая 1919 года представители правительства Грузии Е. Гегечкори и И. Рамишвили провели совещание с представителем Деникина, английским генералом Бриггсом. Грузинская сторона требовала установления границы по реке Мехадир, но английский генерал поставил следующие условия: грузинская армия должна отступить за реку Бзыбь. По его мнению, Сухумский район должен был временно остаться под контролем грузинского правительства при условии, что будет обеспечена безопасность российского имущества как в Сухумском округе, так и в Грузии в целом. На встрече не было достигнуто никакого соглашения, и, следовательно, встреча не принесла никаких результатов. (А. Ментешашвили, с. 28-34).

Действия А. Деникина против Грузии становились более опасными; к этому добавилась белогвардейская агентура в лице сепаратистов. Например, А. Шарвашидзе просил Деникина уделять Абхазии больше внимания (Г. Дзидзария. Очерки истории Абхазии (1910-1921), с. 251).

С целью привлечь мировое внимание к агрессивным действиям «Добровольческой армии», делегация Грузинской Демократической Республики во главе с Н. Чхеидзе 14 июня 1919 г. на Парижской международной конференции обратилась с письмом к делегациям США, Великобритании, Италии и Японии. В письме речь шла о планах Деникина – отобрать у Грузии значительную территорию, являющуюся «частью Абхазии; присоединение (к Грузии) к которой было санкционировано голосованием ее народа, а управление в пределах Грузинской Республики обеспечивал избранный всеобщим голосованием Абхазский народный совет» (А. Ментешашвили, с. 46).

В начале июня 1919 г. представители Эстонии, Литвы, Латвии, Северного Кавказа, Грузии, Азербайджана, Польши обратились к представителям великих держав с нотой протеста против агрессивных действий Деникина.

Несмотря на создавшуюся довольно сложную ситуацию в Абхазии, Абхазский народный совет владел реальной политической ситуацией внутри нее. Несмотря на существующие острые противоречия бразды правления были в руках прогрузински настроенных сил.

С октября 1919 года началась контратака красногвардейцев против Добровольческой армии. Атака привела к отступлению Добровольческой армии. Вскоре советская армия заняла последний оплот Деникина – Новороссийск. Советская Россия стала непосредственным соседом Грузинской Демократической Республики. На Северном Кавказе радикально изменилась ситуация. Большевики активно действовали и в Абхазии, но усилиями Абхазского народного совета это движение было подавлено. Советская Россия всячески старалась доказать связь правительства Грузинской Демократической Республики с русскими реакционными генералами. Россия обвинила Грузию в поддержке и помощи генералу Деникину, что было совершенным абсурдом.

14 января 1920 года состоялось специальное торжественное заседание Учредительного собрания, посвященное фактическому признанию Грузинской Демократической Республики крупными европейскими государствами. В связи с этим фактом Абхазский народный совет отправил приветственную телеграмму в Учредительное собрание Грузии.

8 апреля 1920 года Центральный Комитет Российской большевистской партии создал Кавказское большевистское бюро – «Кавбюро», тем самым Россия возобновила свою политику активного вмешательства в дела Кавказа и стремилась восстановить там свое прежнее господство. Советизация Азербайджана 28 апреля 1920 года представляла смертельную угрозу для Грузии (В. Нозадзе, с. 93). Грузинское демократическое правительство направило на переговоры в Москву члена Учредительного собрания Григория Уротадзе.

7 мая 1920 года в Москве был подписан мирный договор между Россией и Грузией. Россия бесспорно признала Сухумский округ территорией Грузии, граница между государствами проходила по реке Псоу. Обязательно следует упомянуть одно обстоятельство, – современные абхазские се-

паратисты О. Бгажба и С. Лакоба утверждают, что вышеуказанное соглашение не распространялось на «аннексированную» Абхазию (О. Бгажба, С. Лакоба, с. 213-215). Это, естественно, абсурд и подразумевает незнание или игнорирование международных правовых норм.

Фактически договор от 7 мая предоставил большевикам большую возможность вести законную деятельность и идеологическую борьбу. Этим движением в действительности руководило российское посольство в Тбилиси. По указаниям посла – С. Кирова в Сухуми действовала чрезвычайная комиссия, членами которой были – В. Иванов, В. Свердлов, Б. Вольховский, Музыкантский.

В донесении Министерства внутренних дел Грузинской Демократической Республики «Коммунисты в Сухумском районе» собраны фактические материалы об их преступной, антигосударственной деятельности в 1919–1920 годах. Они были связаны с вооруженными силами советской России на Гагрском фронте. «Главными военными организациями были: 1. В городе Сухуми – «Соки», руководившая другими организациями; организация закупала взрывчатые вещества, выступала против объявленной государством мобилизации и предоставляла финансовую помощь подчиненным организациям; 2. В Гагра – Гагрский уездный революционный комитет, снабжающий советскую армию разведывательным материалом, разлагающий грузинских солдат пропагандой и агитацией и нарушающий наш фронт. 3. В Абхазии распространяли слухи об отделении Абхазии от Грузии, советовали абхазам присоединиться к России и устраивали в Абхазии вооруженные восстания (Д. Читая, с. 330-331).

Абхазская историография пишет о происходящих событиях, что с весны 1920 года вся Абхазия была охвачена выступлениями и восстаниями против правительства Грузии. Вооруженные протесты большевиков действительно имели место, но они были подавлены Абхазским народным советом и грузинской гвардией; местные абхазы практически не принимали в этом участия.

В результате энергичных мер, принятых государством, большевистские организации, уничтоженные в Абхазии к концу 1920 года, вновь начали возрождаться в январе 1921 года. 25 января 1921 г. советский российский военный атташе сообщил Москве, что в Сухумском гарнизоне из трех человек был создан военно-революционный комитет.

В начале 1921 года были созданы благоприятные внешние и внутрен-

ние условия для российской агрессии и установления советской власти в Грузии. 11 февраля того же года в Лорийском районе было инсценировано восстание, которое поддержали части Красной Армии, расположенные в Армении. Подразделения Красной Армии вторглись на территорию Грузии с пяти сторон – из Армении, Азербайджана, Дарьяльского ущелья, Мамисонского перевала и Черноморского побережья – Сочи.

14 февраля 1921 года, по указанию Кавказского бюро Центрального Комитета Коммунистической Партии России (Кавбюро), в Абхазии был образован большевистский районный комитет. Его членами были – М. Каргародская, Е. Свердлов и И. Жвания. 18 февраля был сформирован Временный революционный комитет (Ревком), в состав которого вошли И. Жвания, Е. Свердлов и М. Цагурия. Его задачей было создание на территории Абхазии Ревкомов и формирование повстанческих отрядов против Грузинской Демократической Республики (Борьба за октябрь в Абхазии, с. 172-173). В те дни М. Цагурия получил письмо от представителя Кавбюро А. Саджая, в котором отмечалось, что вскоре будет свергнута Грузинская Демократическая Республика и что Абхазии будет предоставлено право самоопределения. Автор письма выражал надежду, что Независимая фракция Народного совета примет все меры, «для освобождения рабочих масс Абхазии ... Абхазия имеет право на такое же свободное развитие, какое дала Советская Россия всем малочисленным народам бывшей Российской империи» (Борьба за октябрь в Абхазии, с. 175-176). Из этих слов также хорошо видно, какая судьба ждала Абхазию.

Совершенно очевидно, что «революционное» движение в Абхазии получало вдохновение извне и возглавляли его не абхазские большевики.

Тем временем, войска Грузинской Демократической Республики в неравном бою отражали атаку частей 11-й российской армии, направленную на Тбилиси. С северо-запада Грузии двинулись части 9-й армии. 17 февраля по приказу советского российского командования в Абхазию вторглась 31-я дивизия. Вооруженные силы, расположенные у северо-западной границы Грузии вынуждены были отступить. 22 февраля советские войска заняли г. Гагра и укрепились на берегах реки Бзыбь. Абхазский народный совет объявил о мобилизации, было принято решение нанести главный удар по советским войскам в Новом Афоне, где собрались вооруженные силы, находящиеся в распоряжении Абхазского народного совета (История Абхазской АССР, с. 72, 76). 1 марта советская армия начала наступление в

направлении Нового Афона. 3 марта советские войска прорвали оборону Нового Афона, 4 марта захватили Сухуми и провозгласили установление там советской власти. 6 марта прекратил свое существование Временный Ревком Абхазии и власть была передана оккупационному органу, созданному Кавбюро, – Ревкому. Председателем стал Э. Эшба, его членами – Н. Лакоба и Н. Акиртава.

В марте 1921 года завершилась оккупация всей Грузии с последующей аннексией. Начался новый этап грузино-абхазских отношений.

В заключение можно подвести итоги: 1. Одной из основных задач Национального совета Грузии считалось выявление взаимозависимости с Абхазией и сохранение национальной целостности страны. Соглашение от 9 февраля 1918 года имело историческое значение, поскольку оно заложило основу для существования автономной Абхазии, утвержденное впоследствии дополнительными договорами (в октябре 1920 г. Абхазский народный совет принял «Положение об автономном управлении Абхазии») и Конституцией Грузии;

2. В 1918-1919 гг. в Абхазии сложилась трудная ситуация, необходимой стала защита Абхазии не только от большевистской России, но и от османских дивизий и белогвардейской России. В сложившейся обстановке Абхазский народный совет попросил помощи у правительства Грузинской Демократической Республики. Соответственно, части грузинской армии не аннексировали Абхазию, а, наоборот, защищали регион от внешнего врага.

Использованная литература:

1. Статус автономных регионов Абхазии и Юго-Осетии в составе Грузии (1917-1988). Сборник политико-правовых актов. Тбилиси, 2004 (на груз. яз.).
2. Д. Гамахария. Из истории грузино-абхазских отношений. Тбилиси, 1991 (на груз. яз.).
3. Г. Мазнишвили. Мемуары (1917-1925). Аджария, 1990 (на груз. яз.).
4. В. Нозадзе. Борьба за восстановление Грузии, из-за Месхетии. Тбилиси, 1989 (на груз. яз.).
5. З. Папаскири. Очерки исторического прошлого современной Абха-

- зии. Часть II. Тбилиси, 2007 (на груз. яз.).
6. Грузино-российские отношения в XVIII-XXI вв. Книга II. Тбилиси, 2016 (на груз. яз.).
  7. Д. Читая. Вопрос Абхазии в период первой Грузинской республики. Тбилиси, 2006 (на груз. яз.).
  8. Д. Читая. Социально-экономическое и политическое положение Абхазии в первые 20 лет XX века. Тбилиси, 2002 (на груз. яз.).
  9. О. Х. Бгажба, С. З. Лакоба. История Абхазии с древнейших времен до наших дней. Сухум: 2007.
  10. А. И. Деникин. Очерки русской смуты. Воспоминания, мемуары. Минск. Харвест, 2002.
  11. Г. А. Дзидзария. Очерки истории Абхазии (1910-1921). Тбилиси, 1963.
  12. Документы и материалы по внешней политике Закавказья и Грузии. 1990.
  13. А. Ментешавили. Исторические предпосылки современного сепаратизма в Грузии. Тб., 1998.
  14. История Абхазской АССР (1917–1937). Сухуми. Алашара, 1983.
  15. Д. Гамахария, Б. Гогия. Абхазия – историческая область Грузии. Тб., 1997.
  16. Газета «Эртоба» («Единство»). 18 апреля 1919 г. (на груз. яз.).

ЯЗЫКОВАЯ СИТУАЦИЯ В АБХАЗИИ В 20-Е ГОДЫ XX ВЕКА

СОФИКО ЧААВА
Доктор филологии
Сухумский государственный университет

Национальная и языковая ситуация в Грузии часто менялась и развивалась соответственно политическим планам других государств. Осуществленные царизмом или советским руководством в XIX-XX веках тайные или явные проекты преследовали цель изменить национальную самобытность представителей разных этносов и провести их русификацию. Обе имперские системы имели почти одинаковый план действий по ассимиляции этнических групп. Для изменения существующего демографического положения в целевых странах они часто прибегали к депортации населения и создавали новые компактные поселения, в которых формировалась новая языковая среда. Одним из их основных видов оружия были также центры образования и культуры, в которых легче формировались граждане с желаемым национальным самосознанием и языковой компетенцией. Поощрение «самоопределения» малых наций, культурное возрождение «угнетенных наций», создание для них письменности, литературного языка и других образовательных органов фактически служили русификации и разжиганию межнациональных конфликтов. В советский период перечисленные мероприятия были подкреплены соответствующими законами и постановлениями, и, тем самым, создавалось новое пространство для воспитания «советского человека» с русским самопознанием и владеющего русским языком. С этой стороны исключение не составляли те уголки Грузии, в которых в XIX веке радикально было изменено этническое и языковое положение и искусственно была создана полиэтническая и мультилингвистическая среда (Абхазия, Самцхе-Джавахети, Герети-Саингило, Нижняя Картли, частично Аджария).

В данной статье представлен анализ статей, опубликованных в журналах и газетах, данных переписи населения и нескольких важных документов, хранящихся в Национальном архиве Грузии, которые иллюстрируют текущую языковую ситуацию в Абхазской ССР в исследуемый период. Существующая здесь самая тяжелая и сложная языковая ситуация повлия-

ла в дальнейшем и на судьбу края.

В 1918-1921 годах правительство Демократической Республики Грузии узаконило полную внутреннюю независимость Абхазии. Грузинские власти предоставили членам Абхазского народного совета полномочия самим определить язык делопроизводства и обучения в Абхазии. К сожалению, члены Совета не приняли во внимание языковую компетенцию местных грузин и абхазов, а также диаспор, проживающих в этом районе, и в грузинском государстве присудили русскому языку статус официального языка.

Обвинения абхазских сепаратистов в якобы насильственно проведенной грузинами национализации учебных заведений и государственных учреждений в Абхазии не подтверждаются документальным материалом. Историк Д. Гамахария пишет: «Правительство Грузии определенно не спешило национализировать государственные учреждения (делопроизводство в Абхазии велось на русском языке, общение же с центральной властью должно было происходить на государственном языке, но это требование часто нарушалось), вводить обучение на грузинском языке, за что подвергалось резкой критике со стороны политической оппозиции, представленной в Учредительном собрании» [1. 303-304].

Подобное мнение разделяет также профессор З. Папаскири, приводя в пример часть речи Бени Чхиквишвили на специальной сессии Учредительного собрания Грузии: «Б. Чхиквишвили отмечал, что следует проявлять осторожность и ни в коем случае не рекомендуется заставлять изучать грузинский язык до тех пор, пока сам Абхазский народный совет не сможет использовать грузинский язык с той целью, с какой вообще существует язык. По мнению оратора, любое принуждение в этом направлении имело бы противоположный результат и проведение такой политики оказалось бы пагубным». [2. 55]. Очевидно, что в то время было бы трудно поколебать господствующие позиции русского языка. Кроме того, принятие радикальных мер могло вызвать недовольство общества и активизировать внешние силы. Исходя из этого, можно сказать, что осторожный и взвешенный подход грузинского правительства к этому вопросу был благоразумным.

В 1920 году в журнале «Образование» неизвестный автор под псевдонимом «Один из учителей» рассказал, что в учебных заведениях Абхазии с упадком грузинского языка возросло влияние русского языка:

1) национализация в грузинских (мегрельских) школах не произошла во многих местах. Если учителя преподают грузинский язык, как один предмет, то преподавание русского языка, арифметики и других предметов ведется на русском языке; 2) в очень плохом положении находятся мегрелы, поселившиеся в Абхазии. Например, в селе Тамыши 50 мегрельских дымов. Их дети вместе с абхазами изучают абхазский и русский языки, а педагога грузинского языка у них нет; 3) помимо этого в Сухуми есть первая начальная грузинская школа (городская), в которой с третьего класса изучение русского языка обязательно; 4) в г. Гагра есть реальное училище, чисто русское, и никого не беспокоит изучение грузинского языка» [3. 65-67].

Второй номер журнала «Образование» информирует, что «национализация» школ не произошла в Сухуми: в реальной семинарии, женской гимназии и высшей начальной школе, поскольку большинство учителей из «чужих племен» (в основном русские). Директор семинарии также был скорее русский, чем грузин. В Самурзакано работало очень мало грузинских учителей, в семинарии и существующей при ней школе был только один учитель грузинского языка (Куридзе), а в грузинской школе в г. Гагра ни одного.

«Один из учителей» беспокоился и об абхазском языке. По его мнению: 1. для абхазских школ необходимо создать учебник на абхазском языке, но напечатать не русскими буквами с хвостиками, а грузинскими. Печатание должно проводиться непременно в Тифлисе; 2. кроме того, в абхазских школах должны, по моему мнению, вводить обучение грузинскому языку с третьего класса, а не с первого класса высшего начального образования (в 1905 году абхазы Кодорского уезда потребовали, чтобы в их школах ввели обязательное изучение грузинского языка. Постановление об этом представили в ученический совет Сухумской епархии); 3. в составлении абхазских учебников могут помочь некоторые наши священники, которые хорошо знают абхазский язык и долгое время были учителями. Таким является, например, Варфаломей Харебава, протоиерей в Гудава в Самурзакано» [3. 65-67].

После оккупации Грузии Советской Россией в 1921 году и аннексии в условиях советского режима главными проектировщиками языковой политики были Грузинский революционный комитет и Центральный исполнительный комитет, а главными исполнительными органами – Народный

комитет по образованию и существующий при нем Совет национальных меньшинств (СНМ). Сложная ситуация в системе образования в Абхазской ССР еще более усугубилась после незаконного установления советской власти в Грузии в 1921 году.

В Национальном архиве Грузии хранится документ, согласно которому в 1922 году Народный Комиссариат просвещения Грузинской ССР направил пояснительную записку в Центральный комитет Коммунистической партии Грузии (ЦККП), в которой обсуждалась ситуация в системе образования Абхазской ССР:

«Народный комиссариат просвещения ГССР назначил чрезвычайную ревизию для изучения состояния образования в Абхазии. Длительная работа ревизии и детальное изучение дела выявили аномальную ситуацию, которая господствовала в сфере образования Абхазии. Стало явным, что в школах Абхазии царит большой хаос и что не выполняются даже минимальные требования, установленные программой. Судьба образования в Абхазии, связанная с дисциплиной и в целом с программой и техническим персоналом, распространяющим его, – с педагогами, находится под угрозой, т. к., как выяснила ревизия, ни один вышеуказанный элемент по образованию людей не поставлен на соответственный уровень.

Абхазия как культурно-политическое явление представляет собой неотъемлемую часть Грузии и поэтому интересы культурного развития обеих стран требуют тесного союза и полного учебного плана, разумеется, учитывая местные интересы, уважая и защищая их.

Одной из причин, задерживающих образование в Абхазии, можно назвать то обстоятельство, что ее Народный комиссариат просвещения действует обособленно, не имеет необходимой связи с Народным комиссариатом просвещения Республики Грузия и имеет прямые связи с Российской Федерацией. С этой целью у него есть свой уполномоченный при Народном комиссариате просвещения в Советской России, тогда как у последнего находится уполномоченный ГССР тов. Джгушия. Напомним, что Народный комиссариат просвещения вышеупомянутой республики придерживается своей позиции по поводу поднятого вопроса: для того, чтобы образование в Абхазии поставить на соответственный уровень, необходимо установить тесные связи с Народным комиссариатом просвещения, сформировать единую систему и политику в проведении образования со строгим учетом местных интересов. Народному комиссариату просвещения Абхазии

нецелесообразно и нет надобности иметь непосредственное отношение с Народным комиссариатом просвещения РСФСР. Необходимо упразднить полномочия Народного комиссариата просвещения Абхазии в Советской России и любые отношения с ним производить посредством Народного комиссариата просвещения ГССР.

Только такими мерами можно будет исправить ситуацию в сфере образования Абхазии. Сократить лишние расходы, выделенные на содержание отдельного уполномоченного, и провести четко согласованную работу в области образования между двумя культурно неделимыми республиками» [4. 32].

Как видно, в документе, составленном Народным комиссариатом Грузии, неоднократно подчеркивалось историческое единство Грузии и Абхазии, и здесь же неоднократно указано, что Комиссариат просвещения обязательным условием для улучшения ситуации считает защиту местных интересов и уважение. И в этом случае проявляется особо ответственное и скромное отношение грузин к вопросам Абхазии.

Согласно переписи населения в 1922-1923 годах, основные этнические группы, проживающие в Абхазии – это грузины, абхазы, греки и армяне. Их количественное распределение по деревням и г. Сухуми различно. Большинство населения в абхазских селах составляют грузины и абхазы, в Сухуми их доля сравнительно мала. Греки и армяне и в деревне, и в городе представлены в равном количестве, при этом греки составляют большую часть населения Сухуми, – около 30 % [5. 6]. Мы предполагаем, что большинство греков и армян, проживающих в городе, были заняты коммерцией и в сфере обслуживания, а также и члены их семей, а городские русские – преимущественно чиновники, педагоги, военнослужащие и их семьи.

В 1922-1923 гг. в Грузинской ССР по данным переписи проживало всего 37 119 абхазов, которые, в основном, распределены были по селам Абхазии. В г. Сухуми зафиксировано 426 абхазов, в поселках городского типа в Абхазии – 1 067, а в селам Абхазии – 35 749 [5. 6].

По статистическим данным 1922, 1923 и 1926 годов, проживающие в селам Абхазии грузины и абхазы родным и разговорным языками называли грузинский и абхазский языки. Другая ситуация была в этом плане в поселках городского типа, где большинство жителей составляли греки, армяне, грузины, русские, отдающие предпочтение русскому и грузинскому

языкам, т. к. в поселках языками общения, образования и культуры были русский и грузинский языки. Можно сказать, что в селах Абхазии, где режимом еще не была проведена языковая политика, население разговаривало на своем родном языке – на грузинском или на абхазском. В поселках городского типа между разными этническими группами основным языком коммуникации постепенно становился престижный русский язык и ослаблял функционирование и статус грузинского языка.

В фонде Центрального исполнительного комитета Грузинского национального архива хранится подписанный Андреем Чочуа (абхазский просветитель, комиссар народного образования Абхазской ССР, 1925-1931 г.) текст под заголовком: «Просветительская работа среди национальностей в Абхазской ССР». Автор писал: «Не найдя возможность на местах создать курсы по переподготовке для всех национальностей, Наркомпрос (Народный комиссариат просвещения) каждый год отправляет в соседние республики на летние курсы греческих и армянских учителей. Так, в 1926 году на курсы по армянскому языку было отправлено в Ахалкалаки 5 армянских учителей и в Анапу на курсы греческого языка 5 греческих учителей. Само письмо и чтение оставляло желать лучшего. В некоторых местах, особенно в греческих ликпунктах, обучение проводится на русском языке, это обстоятельство ухудшает качество и результативность труда» [б. 12-13].

К 1927-1928 учебному году в Абхазии больше всего было грузинских школ (86 единиц), затем армянских (77), абхазских (56), греческих (54), русских (17) и интернациональных (12), были также турецкие (3), эстонские (3) и немецкие (1) школы [б. 12-13].

В докладе председателя ЦИК (Центральный исполнительный комитет), писателя Самсона Чанба, «О работе, проведенной среди национальных меньшинств, проживающих в Абхазской ССР», сделанном в 1930 г., написано следующее: «Абхазский и грузинский языки считают государственными [языками], т. к. эти национальности представляют большинство в количественном отношении. Что касается русского языка, то он был признан государственным [языком], несмотря на малочисленность русского населения, т. к. теперь он перестал быть инструментом угнетения в руках привилегированных классов, он – язык общения со всеми народами [Советского] Союза, а также способ познакомить национальности, проживающие в Абхазии, с высокоразвитой, имеющей мировое значение

русской культурой». Чанба добавляет: «Перевод делопроизводства на национальный язык в регионах с абхазским населением задерживается вследствие недостатка лиц, подготовленных для этого. Для искоренения этого недостатка: в 1929 году были организованы курсы по переподготовке секретарей сельских советов, вместе с тем особое внимание было уделено внедрению в жизнь нового абхазского алфавита» [7. 14-15].

Согласно документу, в 1927-1930 гг. Абхазия была разделена на 5 уездов: Гагрский, Гудаутский, Сухумский, Кодорский и Гальский и 3 города (Очамчире, Гудаута, Сухуми). Уезды делились на 90 общин или сельских советов. Из 90 общин русский язык для делопроизводства использовали в 44 общинах, а как разговорный язык в 17; абхазский язык в делопроизводстве – в 24 общинах, как разговорный – в 38; грузинский в делопроизводстве – в 22 общинах, как разговорный – в 27.

С. Чанба жалуется на недостаток квалифицированных учителей: «Национальные школы, как абхазские и грузинские, так и других национальностей недостаточно обеспечены работниками нужной квалификации. Дело в том, что в Абхазии нет местных армянских учителей. Все армянские учителя – элементы, прибывшие из Тбилиси или из Армении. Они поработают в Абхазии один или самое многое два года и вернутся назад, на их место идут другие, которых через год-два опять заменят новые и т. д. Еще хуже положение в греческих школах. У всех греческих педагогов, кроме очень редких исключений, образование – 2-3 класса греческой гимназии (иностранной). У подобных работников нет не только специальной педагогической подготовки, но и необходимого общего образования. В целом много подготовленных русских учителей. В абхазских школах наблюдается также недостаток учебников на абхазском языке» [7. 27-29 об].

В 1927 году в газете «Коммунист» опубликовано письмо председателя Совета Народного комиссариата Абхазской ССР Нестора Лакоба (заголовок статьи «Советское строительство в Абхазии»), составленное для съезда Советов Грузии. В докладе Н. Лакоба описана языковая и этническая ситуация в Абхазии в 1927 году. В первой части отчета автор поясняет, какие основные национальности в Абхазии и указывает на множество этнических групп, проживающих там, в частности: «Территория Абхазии расположена между реками Ингури и Холодный источник (подразумевается Холодная речка). На этой территории проживают **абхазы, грузины, армяне, греки, русские, эстонцы, немцы** и др. В Абхазии много нацио-

нальностей. Согласно одному источнику, их количество достигает 22, согласно второму – может достичь 30. Мы затронем главные из них – абхазов, грузин, армян, греков и русских. Согласно предварительным данным последней (союзной) переписи, численность населения Абхазии обоих полов равна 200 000. Из 200 000 душ **абхазы еле-еле достигают 57-60 тысячч.** Можно сказать, что в среднем абхазы составляют 60 000 душ. Почему еле-еле? Потому что **несколько тысяч человек считают себя абхазами, хотя они говорят по-мегрельски.** Мегрелы те же грузины, в Абхазии их 65-70 тысяч душ, не меньше. Армян, наверное, будет не меньше 22 тысяч, может быть до 24 тысяч. Приблизительно до 20 тысяч греков. Сколько будет русских, нельзя сказать и приблизительно. Знаю, что среди сельских жителей их мало, а среди городских много. Это числовое соотношение основных национальностей накладывает на нас своего рода обязательство, заключающееся в том, что мы должны рассматривать Абхазию как страну, которая принадлежит не только абхазам, не только грузинам, и не обеим этим этническим группам вместе, но и другим национальностям, проживающим в Абхазии» [8. 3].

Нестор Лакоба призывал руководителей советской власти должным образом вести национальные отношения в Абхазии: «... мы так должны проводить свою политику, чтобы абхаз не сказал, что его кто-то оскорбляет, что он и раньше был оскорблен, и сейчас тоже не улыбается судьба. Если бы абхазы так рассуждали, это был бы знак того, что в нашей политике были большие ошибки. Или если бы мегрелы говорили: это все хорошо, но что-то не идет не так, что-то плохо чувствую себя, Абхазия вроде моя и не моя, я здесь вроде свой и вроде бы чужой. Если мегрел так заговорит, то значит, наша политика неправильная, армянин и грек если скажет: в Абхазии жить неплохо, здесь и земля хорошая, можно выращивать табак, но какая выгода из этого, если у меня ничего не спрашивают и не считаются. Так если будут говорить армянин и грек, не так уж и хорошо будут дела. Вот поэтому отношения между этими национальностями надо выстроить в два ряда, чтобы они были связаны друг с другом общими интересами, братством и принципом солидарности, чтобы каждый представитель этой национальности говорил, что он живет не только для себя, но и для каждой национальности, которая проживает в Абхазии» [8. 3].

В одном из абзацев статьи абхазский функционер акцентирует внимание на языковых вопросах. По его мнению: «Официальным языком

того или иного уезда мы считаем язык большей части населения в уезде, например, в Гальском уезде – грузинский язык, в Кодорском и Гудаутском уездах – абхазский язык, а в Гумистинском и Гагрском уездах, где население интернациональное и ни одна национальность не составляет большинство – официальным языком признан русский язык, примиряющий и удовлетворяющий все население этого уезда. Там, где трудно перейти на абхазский язык, работа проводится на русском языке. Очень мало учителей абхазского языка, а если и найдутся где-нибудь, то они **хотят на высокую государственную службу, и мы это тоже поощряем**» [8. 3]. В этом тексте Нестор Лакоба косвенно признает, что признание абхазского языка государственным языком в Кодорском и Гудаутском уездах практически будет способствовать повышению функциональности и географии русского языка.

В фонде ЦИК Грузии [9. 130] хранится еще один заслуживающий внимания документ под заголовком: «Партийная работа в нацменьшинствах». В ней описывается ситуация в Абхазии в 1927-1930 годы. Первый абзац документа гласит: «Ряд постановлений абхазских партийных организаций и резолюция ЦК (б) Грузии подчеркнули слабость работы среди нацменьшинств, особенно **наиболее отсталых нацменьшинств (греков, лазов, сванов и других)** и для проведения специальной работы в нацменьшинствах (для этой цели в областном комитете, обкоме) необходимо было назначить специального работника, инструктора нацмена [нацмен – представитель национального меньшинства – С. Ч.]».

Как видим, в тексте греки упоминаются как «национальные меньшинства» наравне со сванами и лазами, также как в переписи населения 1926 года отдельными народами выделены мегрелы, сваны и аджарцы.

Можно сказать, что на самом деле советская власть не заботилась о развитии образования, языка и культуры проживающих в Абхазии национальностей. Наше мнение подтверждается следующими предложениями из того же документа, а именно: «В районах, густо населенных нацменьшинствами, партийные ячейки и кадровые партийные работники имеют большое значение, так как **здесь нет необходимости проводить национальную политику партии**, что очень сложно в условиях Абхазии». Интересно, что здесь кем-то приписано красным карандашом: «напротив».

Автор документа выражает недовольство, что «вербовка отсталых нацменьшинств» не происходит соответственным образом. По его словам,

«по уровню своего культурного развития они сравнительно легко могли бы включиться в партию или комсомол». «Отсталость» этносов в то время означала только политическую пассивность этих народов, не скрывали и то, какова была главная цель работы с меньшинствами, когда заявляли: «В политическом и культурно-хозяйственном развитии отсталых нацменьшинств основным моментом следует считать существование сильной политической организации, которая сможет утвердить Советскую власть и реализовать все мероприятия партии».

В заглавии второго раздела архивного документа рассматриваются два вопроса: национальные отношения в Абхазии и национальный вопрос «нацменьшинств» в Абхазии, хотя в общем речь идет о нуждах людей всех национальностей, проживающих в Абхазии. В этой главе в основном обсуждаются причины межэтнических разногласий. Поскольку информация в этом разделе очень важна, мы представим ее полностью:

«Во времена правления царя и меньшевиков различные национальностями настраивали друг против друга (**абхазов [и] грузин, русских и грузин, армян и греков, армян и турков** и т. д.). Советская власть сумела правильно решить национальный вопрос и **положить конец вражде между различными народами**. Пережитки национальной вражды сохранились до наших дней. **Классовый враг, кулак, духовенство, меньшевики, дашнаки** всячески пытались разжечь национальную вражду также в районах проживания нацменьшинств.

Незначительные несоответствия и неточности, допущенные советскими и партийными организациями, или небрежное отношение к нуждам национальных меньшинств вызывают **резкое недовольство**. Некоторые промахи, допущенные со стороны административных и судебных органов, невнимательность к жалобам нацменьшинств, притеснение со стороны нацбольшинства (**избиение греческих и русских крестьян в Николаевско-Анастасиевском районе, ночные аресты крестьян в Михайловке**), бюрократическое отношение к нацменьшинствам, – все это вызывает порицание власти. Ощущается **национальный антагонизм между армянами и греками**. Греческие рабочие-коммунисты, греческие рабочие члены профсоюза в заявлении нацменьшинств [поданном в Совет] Компартии жалуются на **нападки армянского национализма**, в частности указывают на заведующего отдела Табачного союза Абхазии **Чолокяна**. Профсоюзная организация, – говорят греки, – продвигает нас, Чолокяна

же продвигает армянские антисоветские, кулацкие элементы и совершенно не имеет желания обратить внимание на греков, он грубо обращается с греками. Часть греческого населения жалуется и на грузинский национализм. Например, некто **Шония в Ольгинском районе** подчеркнул необходимость приобрести советскими гражданами греческие паспорта и окончательно переехать в Грецию.

В **Ольгинском** районе 80% населения составляют греки, но греков в советском аппарате власти нет. Председатель сельсовета – грузин, секретарь – армянин, ячейка Коммунистической партии полностью грузинская. Недавно было избрано товарищество поселения, председателем назначили грузина; был переизбран аппарат сельсовета, председателем и секретарем сельсовета назначили армян. Налицо национальное искажение, несмотря на несколько указаний, меры еще не приняты. Под влиянием шовинистской агитации абхазских князей и кулаков в Эшерском районе наблюдается национальное недовольство между абхазами и армянами. На местах немало примеров национального искажения. Лидерами разжигания национального антагонизма являются духовенство, спекулянты, меньшевики, дашнаки» [9. 63об-64]. Как видим, по мнению автора, разжиганием национальной вражды до советизации руководили классовые враги, кулаки, духовенство, меньшевики, спекулянты и дашнаки. Заметим, что здесь названы и грузинские меньшевики. По видимому во время составления текста уже стало трафаретом активно распространенное современными абхазскими сепаратистами это обвинение, не имеющее никакого реального основания.

Итак, на основании полученных нами материалов выясняется, что в 20-е годы XX века на территории Абхазской ССР из трех государственных языков только для русского языка создавалась благоприятная среда для распространения и укрепления. В сфере системы образования и официального делопроизводства у русского языка, безусловно, были возможности для функционального расширения. Многие искусственно созданные школы на разных языках и государственные структуры были средством распространения русского языка. Советская власть не могла или принципиально не обеспечивала негрузинские школы элементарными условиями. Именно в этой языковой ситуации возникла необходимость **использовать русский язык**. Таким образом, русский язык постепенно приобрел статус доминирующего языка. Сами абхазские функционеры (Н. Лакоба, С. Чан-

ба, А. Чочуа) признавали, что вместо абхазского языка внедрялся русский, и в этнически смешанных общинах русский язык доминировал даже в тех случаях, если в этих общинах не жил ни один русский. Аналогичная ситуация сложилась в других подобных общинах в остальной части Грузии. Таким образом, на первом этапе советский режим стремился создать билингвистическую (грузино-российскую) среду в Грузии, чтобы на следующем этапе сформировать монолингвистическую (русскую) ситуацию.

Согласно советской логике, мероприятия были запланированы не для повышения низкого культурного уровня разных наций, а, наоборот, очевидно было, что советские руководители пользовались их положением, т. к. политическая активность «отсталых нацменьшинств» была лишь статистикой, показывающей многочисленность политических органов и «широкую поддержку масс».

Использованная литература:

1. Д. Гамахария. Очерки из истории Грузии. Абхазия. Тб., 2007 (на груз. яз.).
2. З. Папаскири. Очерки из истории современной Абхазии. Часть II. 1917-1993. Тб., 2007 (на груз. яз.).
3. Журнал «Просвещение». 1920, N 2 (на груз. яз.).
4. НАГ (Национальный архив Грузии). Ф. 300, или 4, N 16 (на груз. яз.).
5. НАГ (Ф. 284, или 1, 1926-1927, N 640 (на груз. яз.).
6. НАГ. Ф. 284, или 1, 1929, N 640 (на груз. яз.).
7. НАГ. Ф. 284, или 1, 1927-1930, N 640 (на груз. яз.).
8. Газета «Коммунист». 1927, № 68 (на груз. яз.).
9. С. Чаава. Национальное и языковое разделение населения Абхазии согласно описаниям 1922-1926 гг. Журнал «Ежегодник Кутаисской научной библиотеки им. Ильи Чавчавадзе. Кутаиси, 2016 (на груз. яз.).

СОВРЕМЕННАЯ ПРОПАГАНДА В БОРЬБЕ ЗА АБХАЗИЮ

ЛЕЛА ДЖАВАХИШВИЛИ

Магистр

Тбилисский государственный университет

Современность подняла развитие технологий на новый этап и сегодня, когда информация стала главным оружием, манипулировать ею на техническом уровне стало намного легче, чем раньше. Частные лица или государства способны повернуть любую ситуацию в свою пользу с помощью именно таких технологий, которые могут за несколько секунд распространить информацию. Подобное развитие свело к минимуму фильтрацию данных и возможность перепроверки и максимально повысило шансы манипуляции. Как раз в такие передрыги попала Абхазия, которая наряду со всем остальным, превратилась в поле информационной войны. В международной или локальной медики не прекращается освещение новостей об Абхазии и этот поток настолько необратим, что трудно сразу же найти противоречащие этой информации интеллектуальные, временные или финансовые ресурсы.

Исходя из данной ситуации, накопился материал, подчеркивающий, что современная пропаганда в борьбе за Абхазию выполняет ведущую роль и это большей частью происходит с помощью медики. В работе рассмотрены те случаи (cases), в которых наблюдается определенная логическая связь. Представленные примеры почти не оставляют другого выбора, как посчитать орудием пропаганды этот конкретный продукт медики, т. к. в нем озвучена желаемая для конкретной стороны информация.

Из данной статьи видно, как действует медиа, чтобы исказить информацию об Абхазии, исторические факты, текущие события и чтобы российская сторона осталась «довольна» или же была в «выигрыше».

Вследствие своей исторической нагрузки, Абхазия и связанные с ней вопросы более активно рассматриваются в сентябре, чем обычно в другие периоды, однако в постоянном режиме распространяется дезинформация, которая ассоциируется с событиями, происходившими десятки лет назад.

Для Грузии тема Абхазии должна быть актуальной всегда, хотя иногда социально-экономическое положение или включенная в предвыборный марфон страна ослабляет концентрацию людей в этом направлении. К тому

же, медиа не освещает с достаточной остротой важные события, связанные с Абхазией, или же вообще занята переделыванием фактов.

В связи с тем, что вопрос территориальной целостности особо актуален для Грузии, то и тема Абхазии, естественно, считается важной. Следует отметить, что исходя из мощности пропаганды, последняя остается актуальной не только для нашей страны, но и для российской стороны является предметом постоянных наблюдений и размышлений.

Мир соглашается, что пропаганда однозначно имеет негативное значение, но со временем она становится более актуальной. Меняются способы и возможности ее исполнения, однако остаются факты, что для пропаганды не нашлось важного оружия противостояния. Для нейтрализации медиапропаганды созданы были отдельные группы, перепроверяющие предоставленную обществу информацию, хотя часто их заключения не доходят до людей так успешно, как пропаганда. Исходя из этого, вопрос распространения дезинформации все чаще становится предметом дискуссий и специалисты из этой области видят в ней одну из главных современных проблем.

Надо отметить, что для изучения данного вопроса был использован качественный подход к исследованию, конкретнее, традиционный анализ документов. Изучение в процессе важного исторического, юридического или новейшего журналистского материала произошло именно с помощью традиционного анализа документов. Таким путем была собрана валидная информация, необходимая не только для описательной оценки, но и для пояснительной.

На начальном этапе исследования найдена и упорядочена та информация, которая непосредственно отражена в названии темы. Было выделено несколько основных тематических блоков: теоретическая литература, юридическая документация, исторический материал, медиапродукт и отзывы по конкретным случаям (case). На следующем этапе классификации в смысловом отношении был обработан каждый текст и была подготовлена информация для академической статьи.

Следует отметить, что анализ документов – это самый целесообразный подход для исследования таких тем, как современная пропаганда в борьбе за Абхазию, т. к. логическое изучение последней имеет смысл только в условиях качественного исследования. Анализ документов позволяет собрать существующую документацию о событиях (официальные доку-

менты, регуляции, статьи, письма и т. д.) и изучить ее содержание, чтобы однозначно была возможность вынести конкретное заключение. Единственное ограничение исследования заключалось в том, что исторические факты и связанная с ними документация были настолько многочисленны, что не было возможности изучить каждое в отдельности, однако основная часть была полностью проанализирована.

С точки зрения содержания, чтобы лучше понять проблему, на начальном этапе необходима операционализация самого понятия «пропаганда», которое в большинстве случаев осмысливают как форму предоставления информации. Ее основная цель состоит в том, чтобы воздействовать на разум человека, чего можно достичь различными способами и средствами. Существует позитивная пропаганда, созданная с положительным настроем, пытающаяся изобразить личность или ситуацию с лучшей стороны, но в то же время есть и отрицательная, например, «приклеивание ярлыков», способствующая распространению негативного нарратива. Для пропаганды допустимо использование мнения авторитетных людей, учреждений или субкультур как доказательство истинности, и, при поддержке последних, подтверждение правильности позиции. Одним из 7 типов пропаганды является «подкладывание карты», подразумевающий такой расклад аргументов и фактов, при котором можно сделать только один вывод. При этом исторические факты можно расположить таким образом, чтобы у менее сознательной аудитории сложилось впечатление, что события логичны и последовательны и существует только один выход из ситуации [5. 6].

Примечательно, что пропаганда играет важнейшую роль в ведении политики и рассматривается как один из ее главных инструментов. С помощью пропагандистских механизмов формируются мысли, устраивающие управляющего или систему для проведения желаемой политики. Большой частью это необходимо для представления страны в международном ареале с позитивной стороны или же для того, чтобы выдвинуть на передний план негативные стороны конфликтующего государства и распространить негативное отношение к нему. С этой целью в современную эпоху успешно используется телевидение, интернет, радио, пресса и все те механизмы, которые способствуют распространению информации. В процессе особо важно так замаскировать факты, чтобы информация выглядела максимально реалистичной и чтобы не было очевидным, что это часть пропаганды (Э. Кодуа, 2004) [4].

Вследствие того, что медиа и пропаганда рассматриваются как неделимые части одного целого, Ричард Алан Нельсон объясняет ту ассоциацию, которая существует между ними. По его словам, пропаганда – это форма убеждения, в которой с определенным намерением и целью, имеет место освещение информации только с одной стороны, что наиболее реалистично может сделать только массмедиа [11.12].

В целом, пропаганда может разжечь конфликт между обществами, странами и слоями, и для этого СМИ является самой мощной платформой [11.11].

Из исторического дискурса видно, что началом пропаганды можно считать 1914 год, начало Первой мировой войны. В современном мире использование пропаганды типично для недемократических стран. Известный эксперт по вопросам влияния (Influence) Роберт Кизлдин пишет, что сила пропаганды состоит в том, что нам, современным людям, нужны заголовки, предоставленная медией краткая и четкая информация, поскольку у нас нет временного ресурса на анализ и перепроверку, и, соответственно, полученные данные оседают в нашем сознании без каких-либо обсуждений. Так пропаганда распространяется на целевую аудиторию и стремится к формированию всеобщих мнений [9.9].

На протяжении лет исследователи изучали, как работал механизм пропаганды, что привело их к разным выводам, но в них все же найдутся определенные точки пересечения. Признано, что пропаганда основана на эмоциональных манипуляциях (1), сортировке информации (2) и выборе желемого из нее (3), в то же время на переделывании фактов (4) и цензуре (5). В современных политических системах ключевым атрибутом успешной пропаганды рассматривается ее финансирование. Это означает, что в политической сфере пропаганда более эффективно осуществляется теми, кто имеет относительно больше материальных ресурсов или имеет лучший доступ к информации (Bergstrom, 2019) [7.10].

Как отмечалось в начале, пропаганда играет важную роль во время военного, конфликтного положения. Есть поговорка, что войну побеждает тот, на чьей стороне СМИ (Коннелли, Фокс, Шмидт и Гебель, 2019) [9]. Для того, чтобы нейтрализовать пропаганду, в первую очередь международное сообщество пытается разоблачить факты распространения неверной информации со стороны медиа (Zollman, Lang, 2017). [12,13].

В связи с тем, что в настоящее время вопрос медиапропаганды стоит

достаточно остро, интересно обсудить его в отношении Грузии, а конкретнее то, перед какими проблемами стоит страна из-за проведенной в связи с Абхазией пропаганды.

В современной меди перманентно появляется информация об Абхазии, часто она рассматривается в российско-грузинском контексте и, естественно, каждый продукт меди, посвященный этой теме, имеет политический оттенок. В данной статье коснемся появившегося на немецком телевидении сюжета, в котором факты, касающиеся Абхазии, были освещены неверно. Представлены различные случаи (cases), непосредственно подходящие к тематике статьи и проанализированы акции, которые последовали в политическом и общественном секторах.

В грузинской меди через социальные сети очень быстро получил огласку тот факт, что в посвященном Абхазии сюжете, прошедшем 21 июля 2019 года на Первом канале общественного вещания Германии, исторический дискурс был направлен таким образом, что якобы Абхазию

присоединил к Грузии Иосиф Сталин. Первоначально этот факт назвали пропагандой, так как нарратив говорил явно в пользу России. Сюжет был посвящен спортсмену-экстремалу Павлу Кожейкину, спускающемуся на канатах со старых зданий. В сюжете, прошедшем в эфире общественного вещания Германии «Абхазия – спуск на канатах на советские руины», автор повествует о том, что в Ткварчели можно встретить уже много таких заброшенных зданий. Следует отметить, что он называет Ткварчели «Кварчал». Согласно сюжету, в 90-е годы XX века 40 000 человек покинули дома,

вследствие начавшейся войны между Абхазией и Грузией. Именно здесь в первый раз проявляется русский нарратив: «Россия единственный союзник Абхазии. Ни один абхаз не представляет себя частью Грузии. Красивую природу Абхазии также очень любил советский диктатор Сталин. На озере Рица он построил летнюю резиденцию и принял важное решение передать Абхазию Грузии».

В целом, за 6 минут и 48 секунд (Osten, 2019) ситуация была представлена таким образом, что Грузию и Абхазию друг с другом ничего не связывало, кроме войны, что, естественно, вызвало протест с грузинской стороны. Вскоре со стороны граждан была подана петиция с требованием к Общественному вещанию Германии извиниться за искажение фактов. Петицию подписали 1297 человек и 555 интернет-пользователей оставили комментарии. К петиции были приложены исторические факты, свидетельствующие о том, что Абхазия была частью Грузии, а не получила статус страны от России. Естественно, это вызвало определенные дискуссии, хотя сторонники нарратива однозначно оценили содержание сюжета как образец российской пропаганды. Имеет значение, что этой мысли придерживаются не только грузины, но и немцы (Openpedition, 2019) [20].

23 июля

Сообщаем, что Посольство Грузии в Федеративной Республике Германии выразило протест по поводу сюжета «Абхазия – спуск на канатах на советские руины», вышедший в эфир Первого канала Общественного вещания Германии 21 июля. Вследствие искажения исторических фактов, руководству Общественного вещания Германии и автору репортажа направлено официальное письмо. В письме указано, что в сюжете искажены исторические факты и на оккупированной территории – Абхазии – существующая ситуация описана неверно.

Посольство Грузии внимательно следит за распространенной немецкой медией информацией о Грузии и, в случае необходимости, прибегнет к соответствующим мерам.

Посольство с большим удовлетворением принимает к сведению бдительность и внимание граждан Грузии, которые были вызваны вышедшим в эфир сюжетом и выражает благодарность всем, кто внес свою

ленту по вышеуказанному вопросу.

Министерство иностранных дел, а также Посольство Грузии, используя дипломатические каналы, активно работает в разрешении данной проблемы. Исходя из высокого общественного интереса, с результатами ознакомим в ближайшем будущем.

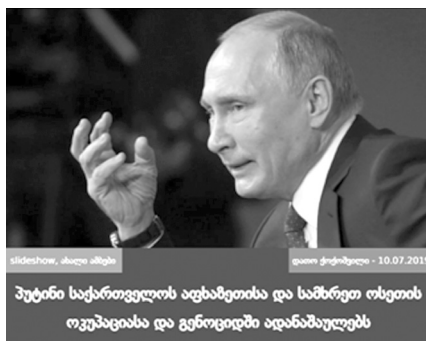
Естественно, по поводу данного события комментарий сделал посол Грузии в Федеративной Республике Германии. В нем сказано, что «Вследствие искажения исторических фактов, руководству Общественного вещания Германии и автору репортажа направлено официальное письмо», что, главным образом, было продиктовано общественным протестом. Что касается заявления посла, то, по его словам, в немецкой меди и ранее были подобные случаи, когда имело место искажение терминологии, но после обращения ситуация наладилась и в этом случае также ждут безболезненного решения проблемы [14].

В ответ посол Германии в Грузии Хуберт Книрш посредством меди заявил, что «Журналисты должны быть осторожны и действовать с ответственностью, когда делают заявления, связанные с историей» [16].

Следует отметить, что прозвучавший в сюжете нарратив о присоединении Сталиным Абхазии к Грузии, очень похож на заявление президента России Владимира Путина, которое было распространено днями раньше [17].

«Осетия вошла в состав Российской империи, дай бог памяти, по-моему, в 1774 году. Вошла целиком: и южная, и северная часть – как самостоятельное государство. Абхазия вошла в состав Российской империи в 1810 году, как независимое государство, княжество. Южная часть Осетии вошла в Тифлисскую губернию. Никакой Грузии не было, это была Тифлисская губерния».

По утверждению Владимира Путина, Грузия совершила оккупа-

Путин обвиняет Грузию в оккупации и геноциде в Абхазии и Южной Осетии

цию Абхазии в 1918 году и (очень похоже на сказанное в сюжете) воевала с жаждущей независимости Абхазией. В заявлении президента искажен не один факт. Историки оценили это как намеренную попытку провести пропаганду, изменяя историю. Здесь также следует отметить, что Российская империя постоянно пыталась спланировать грузинскую историографию, а большевистское правительство поставило это себе целью и успешно осуществило. Фальсификация грузинской историографии достигает своего пика в сталинскую эпоху.

В Российской Федерации сила медики хорошо осмысленна и является частью государственной политики, поэтому она касается государственных субсидий. Примером тому является единственный бесплатный канадский канал «Russia today» и сеть «Спутник».

Не новость, что Россия вкладывает большой государственный денежный ресурс в пропаганду. В Грузии самым ярким проявлением этого считается «Спутник». Согласно Media Checker, «Одно из самых важных оружий российской мягкой силы является медиасредство «Спутник», которое помимо Грузии работает еще в 30 странах мира и регионах, на стольких же языках – начиная с Европы-Кавказа и заканчивая Южной Америкой и Восточной Азией».

«Спутник» – медиасредство, созданное российским правительством и им же финансируемое» [18]. Именно с помощью него происходит популяризация дружеских отношений с Россией и проявление ее положительных сторон, но так, что освещая выдуманные исследования или новости, полностью нарушается медиаэтика. «Спутник» охватывает такую страну, как, например, Бразилия и постоянно распространяет информацию о своих военных достижениях в ней [19]. Это еще раз подтверждает, что для российской пропаганды не существует неблагоприятных мест, времени или ситуации. Она для каждой точки земного шара найдет информацию, которая осветит ее с положительной стороны.

В контексте использования российской пропаганды и ее борьбы за

საუბნის კულტურული მემკვიდრეობის

■ 06.02.2017 09:33

*Культурная экспансия
«Sputnik»-а в Грузии*

Абхазию важно выделить фактор «Russia Today». Это финансируемое российским правительством медиасредство, освещающее международные новости и очень часто акцентирующее внимание на Грузии. Важно отметить, что «Russia Today» односторонне и пристрастно освещало войну 2008 года, и в каждую годовщину войны повторяет свои действия. В процессе «освещения» Абхазия и т. н. Южная Осетия представлены независимыми государствами, Россия миротворцем, а Грузия агрессором. Последний материал по этой теме был опубликован 3 месяца назад, в 10-ю годовщину войны. Материал был озаглавлен так: «Спустя 10 лет после вторжения Грузии в Южную Осетию и Россию». В сюжете еще раз «напомнили» аудитории, что войну начала Грузия и что Грузия нарушила принципы международного права. В материале этнические осетины рассказывают «о жестокостях, совершаемых грузинами». Например, ребенок 9-10 лет вспоминает, «как на его глазах грузинский танк переехал маленькую девочку» [20].

Российская пропаганда проявляется не только этими медиасредствами и не заканчивается случайностями. В июне 2018 года Media Checker вновь опубликовал заключение, согласно которому, издательство «Грузия и мир» однозначно распространяло российские нарративы. В статье под заглавием «Великобритания, практически, признала независимость Абхазии» современная политическая ситуация сильно отличается от реального положения вещей. В ней сказано, что Великобритания признала независимость Абхазии и данная информация подтверждается тем, что на чемпионате по футболу в Лондоне принимала участие команда из Абхазии. Известно, что посольство Великобритании в связи с этим сделало комментарий и еще раз признало суверенитет Абхазии, но в статье об этом ничего не было сказано. Вместе с тем, в тексте сказано, что Армения также признала независимость Абхазии и официально признает абхазские паспорта [3].

Великобритания, практически, признала независимость Абхазии

«Детектор мифов» выявил факт, четко указывающий на признаки российской пропаганды. За два месяца до выхода сюжета об Абхазии на Общественном вещании Германии, информационное агентство первым опубликовало статью под заголовком

«По сведениям де-факто правительства, в оккупированной Абхазии «выборы» будут проводиться под наблюдением членов Европарламента». Согласно статье, в Абхазии к тому времени за запланированными выборами будут наблюдать представители Европарламента, – источник статьи – выше упомянутый «Sputnik».

Идентичная информация, без указания источника распространилась в «Квирис палитра» («Палитра недели»), но в обоих случаях данные опираются на «Sputnik Абхазия». Естественно, данное не является правдой, т. к. Евросоюз выбрал по отношению оккупированных территорий Грузии политику непризнания [5].

Как читаем в обзоре литературы, практическая реализация пропаганды происходит не только посредством распространения специально отобранной или сфабрикованной информации, но осуществляется также посредством скрывания данных, заслуживающих внимания. Так, например, по заключению www.mediachecker.ge, вопросу территориальной целостности в СМИ уделяется мало внимания. Например, убийство Гиги Отхозория абхазскими таможенниками, несмотря на реакцию населения, обсуждалось очень недолго. Этот вопрос ставился и в формате женеvских переговоров, но медиа не сумела обратить должное внимание ответственности на эту проблему. А также, в тот период медиа не выделила достаточных ресурсов на обмен пленными между грузинской, абхазской и осетинской сторонами. [7]

В целом, данные примеры показывают, как создается современная пропаганда в борьбе за Абхазию и как включена в это дело не только российская сторона, но и разные европейские страны. В итоге, медиа распространяет в мире желаемую для России ложную информацию, а именно:

- Абхазия – независимое государство;
- В 2008 году была война между Грузией и Абхазией;
- Этнический грузин Иосиф Сталин в 1921 году подарил Абхазию

Грузии

- Грузия произвела аннексию Абхазии.

В заключение можно сказать, что российская пропаганда настолько сильна в борьбе за Абхазию, что ее оружием стала не только международная, но и часть местной меди. Подобным образом освещенная информация, содержание которой явно искажено, все же оказывает на читателя или зрителя определенное воздействие, несмотря на то, согласны они или нет, в сознании остается то, что преподнесла медиа. Пропаганда в том случае будет считаться успешной, если люди сформируют свое отношение к предметам и явлениям этими «отходами».

Факт можно считать положительным в том случае, когда при запуске каждого подобного пропагандистского механизма, временно оказывают противостояние общество, ученые, или критики меди (имеются в виду www.mediachecker.ge, www.mythdetector.ge и др.), но т. к. дело касается непосредственно политической ситуации, здесь, наверное, целесообразно участие всего государства, т. к. нарратив, прозвучавший из уст современных крупных политических фигур, запишется в истории таким же фактом, как и остальные другие, и сказанному ими спустя десятилетия, возможно, найдется другое применение.

Ложная информация об Абхазии, распространенная в таком количестве, дает возможность сделать выводы, что вопрос оккупированных территорий опять остро воспринимается Россией и единственный выход для их международного признания – использование пропаганды. Россия пытается именно медиаактивами узаконить и продлить свой апартеид на «аннексированных территориях».

Использованная литература:

1. С. Ачба. На службе у Кремля. «Russia Today». 2018 (на груз. яз.).
2. Р. Каландадзе. Ложная информация, манипуляция и российская пропаганда. Статья. «Грузия и мир». 2018 (на груз. яз.).
3. Э. Кодуа. Лексикон-справочник социальных и политических терминов. Серия социальных наук (под ред. М. Рамишвили). 2004 (на груз. яз.).
4. Н. Рапава. Дезинформация, якобы члены Европарламента будут наблюдать за выборами в оккупированной Абхазии. 2019 (на груз. яз.).
5. Ф. Сакварелидзе. Лексикон прав человека (под ред. А. Сакварелидзе).

- зе). Тб., 1999 (на груз. яз.).
6. Г. Джангиадзе. Грузино-российский конфликт и последние исследования NDI. Три вопроса к меди. 2016 (на груз. яз.).
  7. Bergstrom, G. (2019). Understanding the Mechanisms of Propaganda.
  8. Connelly M., Fox, J., Schmidt, U., Goebel, S. Propaganda and Conflict – War, Media and Shaping the Twentieth Century. 2019.
  9. Manzaria, J., Bruck, J. Media’s Use of Propaganda to Persuade People’s Attitude, Beliefs and Behaviors. 2016.
  10. “Media’s Use of Propaganda to Persuade People’s Attitude, Beliefs and Behaviors». *web.stanford.edu*. Retrieved 2019-03-23.
  11. Snow, Nancy. Routledge Handbook of Public Diplomacy. 2008.
  12. Zollman, F., Lang, P. Media, Propaganda and the Politics of Intervention. 2017.
  13. Osten, D. «Abchasien – Abseilen an Sowjet-Trümmern». 2019.
  14. «Что заявляет посол Грузии об Абхазии в эфире Общественного вещания Германии по поводу прошедшего сюжета?» Газета «Квирис палитра» («Палитра недели»). 2019 (на груз. яз.).
  15. «Губерт Книрш: «Журналисты должны быть осторожны и действовать с ответственностью, когда делают заявления, связанные с историей». Интервью. 2019 (на груз. яз.).
  16. Д. Кокошвили. Путин обвиняет Грузию в оккупации и геноциде в Абхазии и Южной Осетии. 2019 (на груз. яз.).
  17. Mediachecker. «Культурная экспансия «Спутника» в Грузии. 2017 (на груз. яз.).
  18. Mediachecker. Латино-американская пропаганда Кремля». 2017 (на груз. яз.).
  19. Н. Арабули. «Давайте поговорим о настоящих «подделках» – кремлевский медиадесант в Тбилиси. 2017 (на груз. яз.).
  20. Openpedition, 2019. «Aufforderung zur entschuldigung:wissenslucke oder Putin’s propaganda?».

ФАЛЬСИФИКАЦИЯ ИСТОРИИ ГРУЗИНСКОЙ АПОСТОЛЬСКОЙ ЦЕРКВИ В РАБОТАХ АБХАЗСКИХ ИСТОРИКОВ

АВТАНДИЛ ЦЕРЕТЕЛИ

Докторант Грузинского

Патриаршего университета им. св. Царицы Тамар

Согласно историографии, Абхазия всегда была неделимой частью Грузии, – грузины и абхазы мирно сосуществовали на протяжении веков. Абхазский народ внес большую лепту в формирование единой грузинской культуры и государственности. Абхазский и грузинский народы плечом к плечу боролись против захватчиков и вместе обогащали грузинскую христианскую культуру. Абхазы вместе с другими грузинскими княжествами сыграли решающую роль в создании единого грузинского монархического государства [4:14].

С незапамятных времен Абхазия была известна как защитник и проповедник христианства, о чем повествует грузинский агиографический памятник VIII века «Мученичество Або». О братских взаимоотношениях абхазского и грузинского народов свидетельствует факт создания абхазского алфавита, который с радостью приняла грузинская интеллигенция. По словам Якоба Гогешавили, *«Абхазия на протяжении многих веков была составной частью политического тела Грузии. Там богослужение проводилось на грузинском языке и письменность тоже была грузинская согласно желанию самих абхазов... Мы, грузины, от всей души желаем развития и обогащения как языка богослужения, так и родной литературы, мы обязаны желать того же и другим национальностям, в том числе и абхазам»* [3:134].

Сегодня между Грузией и Абхазией создана сложная ситуация, имеющая свои объективные причины. Данные обстоятельства возникли не в один миг и у них долгая история. Если окинуть взглядом историю, то сначала иранские шахи и турецкие султаны старались повергнуть Грузию во враждебность и междоусобицы, а позже к ним присоединилась единоверная Россия. Россия пыталась включить Абхазию в границы своей империи и отторгнуть ее от Грузии, то есть освободить от «вредного влияния» [7:63-64]. Для проведения этой политики России понадобилось более века.

После политического овладения Грузией (1801 г.) Россия поставила цель овладеть ее церковью. «Мы повторно должны завоевать Кавказ, и в данном случае совершенно другим оружием. Без этой духовной победы не будет твердого физического завоевания. Такой победой является религиозное завоевание. Настало время, когда мы должны предпринять меры, чтобы примирить местные племена, слить их с собой, приютить, завоевать их души и сердца» – отмечало духовное ведомство России [7:61].

На начальном этапе у абхазов была здоровая реакция на происходящее, но со временем на фоне политической и экономической реальности положение радикально изменилось. Российское самодержавие начало осуществление поставленной цели с создания абхазского языка, за которым последовал культурно-политический и религиозный раскол с грузинами. Для сохранения и углубления раскола необходимо было найти крепкие основания, – таким основанием была история. К сожалению, история стала не средством самоопределения, а политическим пропагандистским оружием, что подразумевало внесение определенных корректив для проведения желаемой идеологии. Следовательно, необходимой стала фальсификация истории. Это началось в 80-е годы XX века, набрало силу в 90-е годы на фоне этнического противостояния и кульминации достигло в 2000 годы. Существующему положению способствовал развал Советской империи, сложные процессы самоопределения народов и желание сформировать отдельную Абхазскую республику. Исходя из этого в кругу абхазских ученых остро встала проблема написания собственной истории. Для достижения же последнего необходима была фальсификация истории.

На этом этапе мы попытаемся рассмотреть несколько основных работ тех абхазских ученых, которые касаются истории западно-грузинской церкви. В работах историков 2005-2007 гг. отчетливо видны протекающие в абхазской историографии современные тенденции и новизна, не оставшиеся незамеченными и безответными с грузинской стороны.

В 2006-2007 гг. для X-XI классов абхазских школ был издан учебник по истории – «История Абхазии с древнейших времен до наших дней», составленный Олегом Бгажба и Станиславом Лакоба. Соответствующее место в учебнике уделено истории абхазской церкви I-VIII вв. Авторы рассказывают о той эпохе истории христианства в Абхазии, когда данный регион Грузии находился под сильным политическим влиянием Византии [12:105-111]. К сожалению, авторы ничего не пишут о таком важном со-

бытии VIII–IX, как формирование западно-грузинского государства («царство абхазов»); о создании западно-грузинской церкви усилиями лидеров этого царства (Абхазский Католикосат), о процессе отмежевания от церковного влияния Византии в черноморском регионе Грузии и обращении ее в грузинское пространство, что в конце концов увенчалось политическим и церковным объединением Грузии.

Особо заслуживает внимания та часть книги, в которой говорится о готах и абхазах. В данной главе упоминается о Нижней и Верхней Иверии. Нижняя Иверия представлена как западная часть Грузии, которая входила во владения абхазского князя Лиона I. Авторы представили Абхазию отдельно от Грузии. Под термином «Нижняя Иверия» они не подразумевают в целом Западную Грузию [12:104], в противоположность иностранным источникам, начиная с античных времен до позднего средневековья. Доситеос, иерусалимский патриарх XVII века, пишет: «В Иберии два автокефальных архиепископа, которых грузины называют католикосами. Нижняя Иберия, ранее называвшаяся Колхидой и Лазикой, имеет епархии в Имерети, Гурии, Самегрело, Абхазии, Сванетии и Месхетской части» [10:90]. Подобное пишет второй иерусалимский патриарх XVII века Крисант (Крисанф): «В Грузии, раньше называвшейся Иберией, было два автокефальных архиепископа, которых по обычаю называли католикосами. Архиепископа Нижней Иберии называют блаженным католикосом Имерети, Осетии, Гурии и всея Нижней Иберии...» [10:94].

Авторы также касаются темы зодчества Абхазии. По их мнению, существующие в Абхазии архитектурные памятники представляют собой образец «абхазо-аланской» школы византийского зодчества. Крестово-купольные церкви (Бичвинта, Бзыбь, Лыхны, Псырцха и т. д.), находящиеся на территории Абхазии, сравнивают, с одной стороны, с трапзонскими храмами, а с другой стороны, с памятниками Западной Алании. Таким образом они полностью отделяют Абхазию от грузинского культурно-религиозного пространства. По утверждению авторов, стиль, характерный для архитектуры Абхазии, не встретится в других местах царства «абхазов», даже в самом Кутаиси. Илорская церковь, крепость Баграта, Беслетский арочный мост, канцель Анухвской церкви и др. представлены как образцы монументной архитектуры эпохи «Царства абхазов и картвелов».

Для иллюстрации данного утверждения подойдут распространенные в Абхазии в V–IX вв. так называемые трехцерковные базилики, одновре-

менные аналоги которых можно увидеть в разных уголках Грузии. Самая ранняя из них церковь Старой Гагры (V-VI вв.), в ней наблюдается композиционное сходство с некоторыми памятниками в Кахетии (например, храм св. Эвстата около Греми, «Трехцерковная базилика» в Вазисубани (VI в.) и др.) [1:78]. К храмам типа «трехцерковной базилики» в Восточной Грузии относится храм в Нижнем Болниси (VI в.) и Некресская церковь (VII в.) [6:123-129].

Несоответствие прослеживается также в том, что памятники крестово-купольного типа приписываются к «абхазо-аланской зодческой школе», но упомянутый тип христианской архитектуры зарождается в Абхазии тогда, когда этот регион Грузии выходит из-под юрисдикции Константинопольской патриархии и становится органической частью грузинской церкви. Исследователи выделяют в конструкции крестово-купольных храмов Абхазии несколько мотивов, характерных для общегрузинского архитектурного стиля. В основном в Абхазии, как и в Восточной Грузии, при постройке стен используют тесаный камень; в обоих регионах при переходе от подкупольного квадрата к купольному кругу используют характерные для эпохи паруса, в Византии же вместо парусов используют тромпы. В храмах Абхазии, также, как и в храмах Восточной Грузии происходит постепенное удлинение западно-восточной продольной оси, в византийских же памятниках, наоборот, ось укорачивается. Для храмов Абхазии характерно подковообразное строение алтарных аспид и скупое убранство фасада. По этим признакам проявляется их схожесть с памятниками Кахетии [6:128]

На стилистическое единство западных и восточных памятников Грузии указывает архитектурный стиль монастыря Джвари в Мцхета, распространенный на территории Картли, Кахетии, Самегрело и Абхазии. В Абхазии эта форма церковного зодчества выражена в архитектуре Драндского собора [6:123-129].

Желание создать т. н. Абхазскую церковь стало причиной фальсификации истории западно-грузинской церкви и послужило основанием для созыва т. н. внеочередного Сухумо-абхазского епархиального собрания 15 сентября 2009 г. На собрании с абсолютным нарушением церковного законодательства было объявлено о восстановлении «Абхазской канонической церкви». Той же цели служило созданное 14 мая 2011 г. т. н. Абхазское народно-церковное собрание, на котором было принято решение о создании «Священной Митрополии Абхазии».

Большую лепту в эту кампанию внес ректор новоафонского духовного училища, доктор богословия, Дорофей Дбар. Он посвятил не одну статью проблеме христианства в Абхазии, одна из них пользуется особой популярностью – «Краткий обзор истории абхазской православной церкви». В данном труде ведется рассказ об истории христианства в Абхазии начиная с I века и в хронологическом порядке доходит до наших дней. Автор в Католикосате Абхазии видит абхазский смысл и, соответственно, его цель – доказать «факт» исторического существования абхазской церкви. Он считает, что созданная в начале IV века в Бичвинте епископская кафедра была первой религиозной организацией, которая заложила основу для создания будущей абхазской церкви.

Умысел автора налицо – с одной стороны, найти истоки «абхазской церкви» еще в раннехристианской эпохе, что подтвердило бы древность этой церкви и создало историческую основу для ее «восстановления», а с другой стороны, «документально доказало», что изначально эта церковь была абхазской, а позже произошло ее «огрузинивание».

Дорофей Драб начинает повествование о распространении христианства в Абхазии со времен апостолов, после чего христианство интенсивно распространилось и уже к началу IV века в Абхазии была сформирована такая серьезная церковная организация как Бичвинтский епископат. Завершение процесса христианизации в Абхазии связано с именем императора Юстиниана Великого (VI в.), который, по его мнению, провел многочисленные мероприятия по внедрению христианства в Абазгии [13:4-5].

Д. Дбар ничего не пишет о византийском историке Прокопии Кесарийском, современнике Юстиниана Великого, и его сведениях о христианизации абазгов, в которых указан тот факт, что до того времени абазги были язычниками (преклонялись «лесам и полям») [9:103]. По словам Прокопия Кесарийского, Юстиниан приложил много усилий в деле христианизации абазгов – соорудил храм Богородицы, установил богослужение и «достиг того, что они усвоили христианские правила». О процессе христианизации абазгов, проводимом Юстинианом Великим, сообщают также его современник – писатель Эвагр Схоласт и деятель рубежа XI-XII веков Иоанн Зонара. Аналогичную информацию встречаем у Ефрема Малого и в дополнении «Жития Грузии».

Как видим, источники прямо указывают на то, что Юстиниан Великий не завершил процесс христианизации в Абазгии, но обратил в христиан-

ство язычников абазгов. Естественно, мы не исключаем, что до VI века в Абазгии (хотя бы в высших слоях) уже была внедрена новая религия, но если бы этот процесс протекал масштабно, то бесспорно, это отразилось бы в исторических источниках.

Всеобщее известно, что основным признаком национального характера церкви является то, на каком языке церковь ведет делопроизводство и богослужение. Дбар считает, что в VIII веке в церквях Абхазии в практике богослужения (как в устной, так и в письменной форме, но только с использованием греческой орфографии) наравне с греческим утверждался абхазский язык. По утверждению Дбара, в храмах Абхазии грузинский язык, как язык богослужения утвердился только после создания объединенного «абхазо-грузинского» царства. По его мнению это был краткосрочный процесс, так как в Абхазии до XV века локально использовался абхазский и греческий языки [13:6]. За аргумент он берет описание деятельности св. Кирилла (славянского просветителя, брата св. Мефодия) в Моравии и Паннонии. Св. Кирилл в беседе с римским духовенством защищает право проведения богослужения на родном языке, называет те народы, которые исполняют богослужение на своих родных языках. Среди этих народов упоминаются и абазги. Но это никоим образом нельзя считать свидетельством существования абхазского языка богослужения [15:484-486].

Характерно, что для проведения богослужения необходимо, как минимум, существование на этом языке духовной литературы. В истории нет свидетельства о том, что в средневековье на абхазский язык были переведены книги духовного содержания. В самих абхазских научных кругах бесспорным фактом было признано, что в церквях Абхазии на смену греческому языку пришел грузинский. Известный абхазский историк З. Анчабадзе раскрывая эти причины, отмечает: *«Культурная и религиозная политика Абхазского царства, также, как и ее социальная и государственная политика, были продиктованы общими грузинскими интересами. Успех этой политики объясняется тем, что правящие круги Абхазского царства были заинтересованы в устранении феодального гражданского конфликта, усилении военных сил страны, которые смогли бы оказать сопротивление захватчикам. Массы были заинтересованы в распространении грузинского языка и письменности во всех сферах, в том числе и религиозной...»* [11:153].

С этой точки зрения интересное наблюдение провел ученый-лингвист

Т. Гванцеладзе. На основе лингвистического анализа абхазского языка, он сделал следующие выводы: «Если предки абхазов на самом деле приняли христианство непосредственно от греков, и эта религия у них была широко распространена, тогда в абхазском языке должен был остаться след от греческой христианской терминологии. Исследования же показали, что христианские термины греческого происхождения непосредственно заимствованы не из греческого, а полностью переняты из грузинского или же еще из мегрельского диалекта колхского языка» [2:76].

Разделение населения разных уголков Грузии по региональному принципу и племенному характеру представляло собой политику империи. Таким образом Российская империя стремилась провозгласить абхазов, мегрелов и сванов этносом, не имеющим ничего общего с грузинами, и создать для них письменность. Так разрешился вопрос создания абхазского алфавита, группа была укомплектована грузинскими, абхазскими и русскими деятелями. Первый абхазский алфавит был создан на основе русского алфавита с использованием кириллицы [7:169-170].

Следовательно, рассуждения абхазских ученых по вопросам западно-грузинской церкви и в целом истории христианства в Абхазии слишком субъективны и тенденционны. Попытки представить т. н. церковь Абхазии отдельно от грузинского церковного пространства, а также увидеть абхазо-апсуйское содержание в западно-грузинской церкви и провозгласить христианскую культуру самобытной, отдельной от грузинской единой культуры, лишены всякой исторической основы. Полагаем, что рассмотренное в данной работе опровержение ряда вопросов фальсификации грузинской церкви, обоснованное историческими документами отчетливо проявило, частью какого религиозного, политико-государственного и культурного пространства была Абхазия. Памятники христианской архитектуры, существующие в Абхазии, национальный характер Католикосата Абхазии, вопросы церковного делопроизводства и языка богослужения прямо говорят об Абхазии как о характерной и неотъемлемой части грузинского, единого, национального пространства.

Использованная литература:

1. Бердзенишвили И. Вопрос о распространении христианства в Абхазии по данным археологии (IV-VIII вв.). Диссертация на соискание научной степени кандидата исторических наук. Тбилиси, 2006, с. 239

- (на груз. яз.).
2. Гванцеладзе Т. К вопросу картвельского субстрата в абхазских языках согласно христианской культовой лексики. Сборник «Картвельское наследие». Т. I. Издательство Кутаисского университета. Кутаиси, 1996, с. 73-81 (на груз. яз.).
  3. Гогешвили Я. Об Абхазии. Избранные труды. Т. III. Тбилиси, 1990 (на груз. яз.).
  4. Гулия Д. О моей книге «История Абхазии». Сухуми, 1951.
  5. Диасамидзе Б. Христианство в Западной Грузии (I-X вв.). Диссертация на соискание ученой степени доктора исторических наук. Академия наук Грузии. Институт истории и этнографии. БГУ. Батуми, 1999, 286 с. (на груз. яз.).
  6. Очерки из истории Грузии. Абхазия с древнейших времен до наших дней. Авторский коллектив. Под редакцией Д. Гамахария. Тб., «Интеллект», 2007, 378 с. (на груз. яз.).
  7. Павлиашвили К. История грузинской апостольской православной церкви (1800-1945 гг.). Часть первая. Тбилиси, 2008 (на груз. яз.).
  8. История грузинского зодчества / Г. Абрамишвили, П. Закарая, И. Цицишвили. [Редактор: П. Закарая]. Тбилиси. Издат. Тбилисского университета. 2000, 412 с. (на груз. яз.).
  9. Каухчишвили С. Георгика. Том третий. Тб., 1934 (на груз. яз.).
  10. Джапаридзе Анания (архиепископ). История грузинской апостольской церкви. Т. 2. [Грузинская церковь в VII-XI веках...]. Тбилиси. Мерани, 1998, 400 с. (на груз. яз.).
  11. Анчабадзе З. В. Из истории средневековой Абхазии (VI-XVII вв.). Сухуми. Абхазское государственное издательство, 1959, 306 с.
  12. Бгажба, О. Х., Лакоба, С. З., История Абхазии. С древнейших времён до наших дней. 10-11 классы. Учебник для общеобразовательных учебных учреждений. Сухуми, 2006.
  13. Иеромонах Дорофей (Дбар). Краткий очерк истории Абхазской Православной Церкви. Новый Афон, 2006.
  14. Папаскири З. Абхазия. История без фальсификации. Издание второе, исправленное и дополненное. Издат.: «Меридиани». Тбилиси, 2010, 596 с.
  15. Папаскири З. Моя Абхазия. Воспоминания и размышления. Издат.: «Меридиани». Тбилиси, 2012, 604 с.

ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ ГРУЗИНО-АБХАЗСКИХ ОТНОШЕНИЙ

ГЕОРГИЙ ГАБЕДАВА
Магистр
Сиенский университет (Италия)

Известные события 1992 года положили конец сосуществованию грузин и абхазов и между ними начался новый этап отчуждения. Это привело к разрыву в отношениях между двумя обществами и сделало характер конфликта еще более острым. Мы хорошо понимаем, что российская оккупация, гибридная война, дезинформация, искажение исторических фактов и агрессивные манипуляции с абхазами усугубили ситуацию в регионе. Кремль постоянно пытается узаконить агрессивные действия и оправдать свои геополитические интересы. Исходя из этого, в грузино-абхазских отношениях нет ощутимых позитивных сдвигов, соответственно качество отчужденности высокое и трудно говорить о трансформации конфликта и диалоге между искусственно разделенными обществами. Цель работы – показать современные проблемы и перспективы абхазского общества, чтобы предпринять соответствующие шаги для исправления грузино-абхазских отношений. В то же время, целью этой работы является разработка конкретных рекомендаций для неправительственных и правительственных организаций, которые способствуют улучшению ситуации в регионе.

Прошло более 27 лет со времени вооруженного конфликта в Абхазии (1992-1993 гг.), в результате которого 267 365 грузин стали беженцами на своей родине. После конфликта грузинские власти и Организация Объединенных Наций неоднократно пытались принять резолюцию о возвращении грузинских беженцев в Абхазию, но Российская Федерация постоянно блокирует подобные предложения, что еще больше усложняет вопрос о возвращении в свои дома незаконно изгнанных грузин.

Несмотря на то, что на данный момент отношения между грузинами и абхазами зашли в тупик и прямые связи между ними неактивны, международные организации финансируют мирные программы, посредством которых грузино-абхазские группы встречаются друг с другом и совместно работают над тематическими программами. Учитывая многолетнюю работу грузин и абхазов в подобных проектах, можно выделить два аспекта

проблем в абхазском обществе: проблемы, которые видят грузины в абхазском обществе, и проблемы, о которых говорит этническая абхазская молодежь. В данной работе обсуждаются проблемы, существующие в абхазском обществе, перспективы улучшения отношений искусственно разделенных обществ и шаги, которые будут предприняты для улучшения грузино-абхазских отношений.

Проблемы в абхазском обществе

1. Российская пропаганда, негативная повестка дня и российские военные базы

В документах, принятых Европейским Союзом и правительством США, мы часто сталкиваемся с тем, что в рамках информационной войны, Россия использует совокупность таких инструментов, как кибератаки, спонсируемые государством СМИ, социальные сети, интернет-тролли и т. д. Исходя из своих империалистических целей, Россия использует эти инструменты по отношению разным странам. Естественно, налицо действия российской пропаганды в кавказском регионе; Россия активно использует свою пропаганду в Грузии также, как по отношению к другим союзникам США.

После событий 1992 года в абхазском обществе не прекращается создание образа врага в лице грузин. Россия, как и ее советский предшественник – СССР, имеет большой исторический опыт проведения подобных кампаний, в рамках которых она активно использует спецслужбы и средства массовой информации для маргинализации абхазского общества. По этим и другим причинам абхазское общество по сей день не может забыть прошлое и постоянно оглядывается назад. Каждый день в Абхазии начинается с обсуждения войны, которое, естественно, мешает грузино-абхазским отношениям. Достаточно взглянуть на существующие в Абхазии средства массовой информации, чтобы сразу же стала понятна ситуация в регионе. Например, международное информационное агентство «Sputnik Абхазия», финансируемое российским правительством и считающееся одним из ведущих средств массовой информации в Абхазии, постоянно распространяет дезинформацию, искажая исторические факты хроники абхазской войны, и тем самым разжигая ненависть абхазской молодежи по отношению к грузинам.

После августовской войны 2008 года Российская Федерация произ-

вела полную милитаризацию Абхазии и Цхинвальского региона и превратила данные регионы в военные базы. Вызвано это двумя причинами: первая – Кремль имеет свои геополитические интересы на Южном Кавказе и вторая – военные силы в Абхазии дают возможность России полностью контролировать ситуацию в регионе и не допустить, чтобы грузинские власти контролировали территорию. К тому же российские военные базы и милитаристские подходы представлены абхазской общественности как их «единственная гарантия выживания», и, соответственно, с такой пропагандой трудно говорить о позитивном отношении маргинализированных абхазов к грузинам.

2. Грузинская «мягкая сила» и т. н. изоляция

Предложенную правительством Грузии мирную политику «шаг к лучшему будущему» путем либерализации визового режима и возможность пользоваться нейтральными документами, абхазская молодежь воспринимает как часть мягкой силы правительства Грузии. Когда же дело касается их здоровья, абхазы не отказываются от предоставленных грузинами бесплатных медицинских услуг и объясняют это крайней необходимостью. Однако по их определению, политика здравоохранения также является частью мягкой силы грузинского правительства.

Многие молодые абхазы отмечают, что они «изолированы» и обучение за границей является для них серьезной проблемой. Причина, по их словам, заключается в сложности с признанием образования, полученного в Абхазии. Но они, как и в других случаях, отказываются от предложенной правительством Грузии возможности признания высшего образования, полученного на оккупированной территории. Они также выражают протест по поводу политики непризнания, проводимой правительством Грузии, и отмечают, что грузинское правительство препятствует участию абхазов в международных мероприятиях.

3. Стремление к элиминации грузинского языка

Следующий важный вопрос – отношение абхазской молодежи к проживающему в Гальском районе грузинскому населению и к рабским условиям их жизни (заккрытие грузинских школ, стремление к элиминации грузинского языка и т. д.). К этому добавилось заявление де-факто руководителя Гальского района Абхазии Темура Надарая, сделанное 24 ноября 2019

года, в котором сказано, что сепаратисты планируют полностью запретить изучение грузинского языка в школах, с целью приостановить поток студентов из Абхазии в разные университеты Грузии. По заявлению Надарая, т. н. закон и конституция не обязывает их заботиться о грузинском языке.

По этому вопросу у абхазской молодежи две позиции. Одна часть считает, что грузины – враги абхазов, и это правильная политика, а вторая часть считает подобные действия недостатком т. н. системы образования Абхазии (например, закрытие грузинских школ). Эта часть абхазской молодежи знает, что доступ к образованию на родном языке является международным признанным правом, но о нарушении этого права по отношению к грузинам в абхазском обществе все молчат.

4. Перспективы грузино-абхазских отношений

Помимо проблем, в отношениях с абхазами выделяются и позитивные аспекты. Многочисленные наблюдения, проведенные в рамках мирных программ, четко продемонстрировали, что грузинская и абхазская молодежь очень легко находят общий язык, что является отражением сосуществования в прошлом. Есть такие представители абхазской молодежи, которые делают акцент на прошлом и на необходимости преодоления плена постоянного негатива. Следовательно, определенная часть абхазов открыто высказывается о развитии и желании иметь позитивную повестку дня. Очевиден интерес в отношении того «блага», которым пользуются граждане Грузии. Несмотря на то, что абхазская молодежь воспринимает предложенную грузинским правительством мирную политику как часть «мягкой силы», они часто с большим интересом следят за достижениями грузин и подчеркивают, насколько далеко вперед ушли в развитии грузины по сравнению с абхазами. Беседы с такими абхазами часто свидетельствуют о желании приехать в Тбилиси, о стремлении к взаимоотношениям с грузинами и интересе к тем «благам», которыми пользуются граждане Грузии. Несмотря на препятствия, зафиксировано много случаев, когда абхазы получали грузинские паспорта, но делали это тайно для обеспечения своей безопасности и безопасности своих семей.

Как известно, большинство абхазов имеют российские паспорта и пользуются ими для поездок, но чтобы сделать визу и поехать в европейские страны им сначала приходится выехать на территорию России, что сложно как в бюрократическом, так и в финансовом плане. Разумеется, в

личных беседах абхазцы не могут скрыть своего восхищения безвизовым перемещением граждан Грузии и полетами в Европу бюджетными авиакомпаниями. Для них также очень привлекательны международные образовательные программы, которыми пользуются грузинские студенты.

5. Необходимые шаги с учетом существующего контекста

В концепции национальной безопасности Грузии среди главных направлений политики безопасности **важное место занимает деокупация оккупированных территорий и осуществление политики вовлечения.** В первом случае документ подразумевает деокупацию оккупированных регионов Грузии, гражданскую реинтеграцию проживающего там населения и **восстановление** суверенитета на всей территории страны. При этом политика вовлечения призвана создать такие форматы и стимулирующие механизмы, которые будут способствовать сближению населения оккупированных территорий с населением других регионов страны и углублению отношений между гражданами Грузии, отделенными разделительными линиями после оккупации. В то же время Грузия заинтересована в продолжении сотрудничества с международным сообществом для осуществления политики вовлечения, используя его возможности и подходы.

Из вышеуказанных документов отчетливо видно, что правительство Грузии и грузинское общество стоят перед двумя проблемами, – это оккупация и реинтеграция/примирение. Как правило, сначала должна произойти деокупация, а затем начаться процесс примирения, но, исходя из геополитической ситуации, Грузии приходится работать сразу в двух направлениях. Большинство критиков скептически смотрят на политику примирения в условиях оккупации. В противовес этому можно сказать, что крайне важна динамика сохранения тех шагов, которые будут предприняты для примирения, так как, когда у грузинского правительства будет возможность установить эффективный контроль на территории Абхазии, качество отчуждения грузин и абхазов будет значительно ниже, чем в том случае, если политику примирения в условиях оккупации приостановит грузинское общество и государство.

6. Роль диаспоры в процессе восстановления доверия

По официальным данным Национальной службы статистики Грузии численность грузинских эмигрантов достигла в 2018 году 98 935 человек,

что превышает показатели прошлых лет. Большая часть грузин живет в Европе, Америке, России и Турции. При министерстве иностранных дел создан департамент по взаимоотношениям с диаспорами, в функции которого входит развитие устойчивых взаимоотношений с живущими за границей соотечественниками и в процессе устойчивого развития Грузии содействии активной включенности грузинской диаспоры. Однако во многих странах нет объединений грузинских диаспор, а в тех странах, где созданы диаспорные организации, возникают проблемы с коммуникацией и координацией.

Российская Федерация, нарушая суверенитет Грузии на международной арене, упрямо продолжает политику признания Абхазии и т. н. Южной Осетии и использует для этого как финансовые, так и государственные ресурсы. При проведении Россией политики дезинформации на международной арене, посольства Грузии из-за своей ограниченности в ресурсах не справляются со всеми проблемами, которые стоят перед страной в плане политики признания. Таким образом, координация диаспор является критически важной в этом отношении для поддержки политики непризнания путем планирования соответствующих мероприятий и координации с посольствами Грузии.

7. Роль народной дипломатии в процессе урегулирования конфликта

Учитывая существующую геополитическую реальность, центральное руководство Грузии не может использовать рычаги для установления эффективного контроля на территории Абхазии. Следовательно, возникает вопрос – помимо международного содружества, что еще может быть тем главным «оружием», способным улучшить грузино-абхазские взаимоотношения? Было бы неплохо просмотреть мировую практику и роль народной дипломатии в трансформации конфликтов. Народная дипломатия – новая концепция и ее можно интерпретировать как публичное, интерактивное дипломатическое измерение, выделяющееся не только глобальным характером, но и состоящее из множества авторов и сетей. Народная дипломатия – основной механизм, посредством которого народы повышают доверие и продуктивное отношение друг к другу, чтобы совместно способствовать созданию глобальной среды.

Например, в 1998 году в Народной республике Конго, в официальном

соглашении о прекращении огня между правительством и восставшими народная дипломатия сыграла минимальную роль, но она работала в гражданском секторе, чтобы примирить общество. Народная дипломатия в связи с конфликтом, озвучиванием своих позиций невооруженными силами, сыграла крайне важную роль в создании мира. Во время войны народная дипломатия дала возможность гражданским организациям и организациям в оккупированных регионах взаимодействовать друг с другом.

Публичная дипломатия как инструмент мирной резолюции конфликтов имеет несколько этапов. Для того, чтобы произошла трансформация конфликта и затем его резолюция, в первую очередь необходимо встретиться участникам конфликтующих сторон, важно дать им возможность озвучить собственные потребности и желания. Во время подобных отношений важно апеллировать к общим интересам, а не к разным позициям. Практика показала, что позитивные изменения действительно могут быть достигнуты посредством конструктивной коллаборации сторон, диалога и прямых взаимоотношений между людьми. На втором этапе, после встречи и, поделившись друг с другом позициями, необходимо работать над укреплением/восстановлением доверия, что даст возможность противоборствующим сторонам содержательно работать в направлении поиска общих интересов, соответственно над видоизменением конфликтов и впоследствии над их резолюцией.

Практическая схема народной дипломатии:

В контексте народной дипломатии можно также рассмотреть модель Рондине, которая подразумевает творческое преобразование конфликта среди молодежи. Молодые люди пытаются найти в своих врагах «человеческое начало». Модель была создана в 1998 году и с тех пор Ассоциация Рондине дает возможность представителям из вражески настроенных обществ в разных странах и регионах мира встретиться, жить, учиться и совместно осуществлять проекты по миростроительству. Уникальность

этому методу придает «совместная жизнь врагов», которые через какой-то период времени становятся друзьями. Впоследствии они выполняют роль послов мира и вносят значительный вклад в свои общества в плане трансформации конфликтов. Грузины и абхазы уже более 20 лет участвуют в программе и мирно сосуществуют.

8. Роль государства в процессе урегулирования конфликта

Из распространенной в медиа информации и из многочисленных примеров на практике выясняется, что сферу интереса абхазского общества представляет то «благо», которым пользуются граждане Грузии. Как уже отмечали, это либерализация визового режима и бюджетные авиакомпании для полетов в страны Европы. Кроме того, их привлекают европейские и американские образовательные программы, которыми пользуются грузинские студенты, а также темпы урбанистического развития грузинских городов, Батуми, Сигнахи и др. Несмотря на такой интерес абхазской молодежи, исходя из нынешней экономической и геополитической ситуации, грузинские власти сегодня не могут предложить ту модель развития, которая вырвала бы абхазов из российских клешней в надежде на лучшую жизнь. Если сказать другими словами, на данный момент им не стоит рисковать и противостоять российской агрессии, несмотря на предлагаемые Грузией «блага».

Исходя из вышесказанного важно, чтобы Грузия еще более развилась в экономическом и технологическом направлении, усилила государственные институты, интеграцию в Европу и т. д., что улучшит как уровень жизни населения, проживающего на незанятой территории, так и повысит интерес абхазских граждан, а также улучшит грузино-абхазские отношения.

9. Анаклия – реальная перспектива сближения

Порт Анаклия можно рассматривать во многих важных контекстах. Основным является его функция стать мостом между Европой и Центральной Азией. Проведенные исследования показывают, что, помимо особого стратегического значения, специальная экономическая зона Анаклия предоставит работу 16 000 человек и привлечет инвестиции на сумму 1,04 миллиарда долларов. В контексте нового Шелкового пути порт Анаклия создаст дополнительные экономические возможности и гарантии безопасности в регионе.

Строительство порта Анаклия, наряду с международными торговыми маршрутами, будет способствовать еще большему сближению грузин и абхазов, доступности рабочих мест для них, формированию деловых отношений между ними и осуществлению положительных политических, социальных и экономических изменений в беспрецедентных масштабах.

Как показывают представленные в работе информация и документация, основными проблемами в абхазском обществе являются: российская пропаганда, негативная «повестка дня», милитаризация и нарушения прав человека в регионе. Следовательно, улучшению грузино-абхазских отношений и мирной политике грузинских властей препятствуют российская дезинформация, ограничения прав грузиноязычного населения и элиминация грузинского языка.

Из перспектив, существующих в абхазском обществе, можно выделить интерес абхазов к «благам», которыми пользуются граждане Грузии, в частности, либерализация визового режима и бюджетные авиакомпании, а также международные программы, доступные для грузинских студентов.

Важно отметить, что, помимо международного содружества, выявляется необходимость использовать грузинские диаспоры, которые в перспективе представляют реальную силу в осуществлении политики непризнания. Выявится необходимость их координации и систематизации. Учитывая, что грузинское правительство не осуществляют контроль над территорией Абхазии в процессе деокупации и примирения, одной лишь государственной политики будет недостаточно. Из-за российской пропаганды абхазская молодежь не доверяет грузинским властям, поэтому необходимо усилить народную дипломатию и активизировать грузинское общество, чтобы восполнить этот пробел.

В перечне сделанных шагов прослеживается важная роль грузинского государства, в частности, улучшению грузино-абхазских отношений будет способствовать экономическое и технологическое развитие, европейская интеграция и реализация стратегических проектов на черноморском побережье. С помощью этих механизмов у руководства Грузии в перспективе будет возможность предложить грузинам и абхазам стабильное и устойчивое развитие.

Использованная литература:

1. Giorgi Gabedava, Banu Chichek, Tamara Grygoryan, "Returning home becomes a question", 2018. <https://caucasusedition.net/returning-home-becomes-a-question/> Accessed on 17.10.2019
2. Елена Панчулидзе. «Мягкая сила по-русски, проблемы и риски». Институт политики Грузии. 2017 (на груз. яз.).
3. <http://gip.ge/wpcontent/uploads/2017/06/%E1%83%99%E1%83%95%E1%83%9A%E1%83%94%E1%83%95%E1%83%98%E1%83%97%E1%83%98%E1%83%93%E1%83%9D%E1%83%99%E1%83%A3%E1%83%9B%E1%83%94%E1%83%9C%E1%83%A2%E1%83%98-5.pdf> Accessed on 15.09.2019.
4. Российско-грузинская война 2008 года. Институт развития свободы информации. 2015. <https://idfi.ge/ge/russia-georgia-war-infographic> Accessed on 25.11.2019 (на груз. яз).
5. Мирная инициатива аппарата государственного министра по вопросам примирения и гражданского равноправия «Шаг к лучшему будущему». 2018 (на груз. яз). http://smr.gov.ge/Uploads/Concept_GE_7dd46c38.pdf Accessed on 10.11.2019 (на груз. яз).
6. Телекомпания «Голос Абхазии» (на груз. яз). https://www.facebook.com/VoiceOfAbkhaziaTV/posts/2436668889984770?hc_location=ufi Accessed on 20.11.2019.
7. Веб-страница развития консорциума Анаклии. <http://anakliadevelopment.com/ka/news/%e1%83%90%e1%83%9c%e1%83%90%e1%83%99%e1%83%9a%e1%83%98%e1%83%98%e1%83%a1%e1%83%a1%e1%83%9e%e1%83%94%e1%83%aa%e1%83%98%e1%83%90%e1%83%9a%e1%83%a3%e1%83%a0%e1%83%98-%e1%83%94%e1%83%99%e1%83%9d%e1%83%9c/> Accessed on 20.11.2019.
8. Supreme council of the autonomous republic of Abkhazia/Georgia, «International society to bring a verdict on the tragedy of Abkhazia/Georgia» Pg. 80-81, 2015. Accessed on 10.10.2019.
9. Resolution adopted by the General Assembly on 3 June 2015, «69/286. Status of internally displaced persons and refugees from Abkhazia, Georgia, and the Tskhinvali region/South Ossetia, Georgia». https://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/69/286 Accessed on 06.10.2019.

10. Хроника Отечественной войны народа Абхазии 1992-1993 годов в проекте Sputnik Абхазия «413 дней», который стартовал 14 августа 2017 года. <https://sputnik-abkhazia.ru/trend/413-dnej/> Accessed on 20.11.2019.
11. Rondine Citadella Della Pace. <https://www.rondine.org/en/projects/studentato-internazionale-world-house/> Accessed on 20.11.2019.
12. Sagaren Naidoo, The Role of Track Two Diplomacy in the Democratic Republic of Congo Conflict». Pg. 87-99. <https://www.ajol.info/index.php/ajcr/article/view/136216/125709> Accessed on 18.11.2019.

ВОПРОС АБХАЗИИ В ГРУЗИНСКОМ КИНО В 2010-Е ГОДЫ

ГЕОРГИЙ РАЗМАДЗЕ
Доктор искусствоведения
Грузинский государственный университет
театра и кино им. Ш. Руставели

Конфликтология довольно новая дисциплина, изучающая происходящие в современном мире политические, этнические, расовые, религиозные или другого рода конфликты, исследует причины и пытается найти пути решений. Не случайно, что эта область появилась совсем недавно после того, как распались империи, а на их месте появились новые государства.

Когда настал «конец истории» [9], в территориальном отношении самая большая империя в мире погрузилась в конфликты. Большая часть постсоветских войн произошла в 1990-е годы, а некоторые начались «с опозданием» в 2014 году, например, в Восточной Украине и в виде гибридной «бескровной» войны в Крыму, завершившейся его аннексией.

За каждым постсоветским конфликтом стоит империя, бывшая империя, отставшая от современности и всеми средствами противостоящая становлению эпохи постколониализма в постсоветском пространстве. Запад пережил подобное уже в 1950-60-г годы. России не нужен был Крым, но она захватила украинский полуостров, чтобы тем самым помешать вестернизации, которая несла в себе угрозу быстрого уничтожения «русского мира» после «революции чести».

Украинские события доказывают, что Россия, несмотря на тактику нового типа войны, характерную для эпохи постправды, не продвинулась ни на шаг и для сохранения «сферы влияния» использует почти те же методы, к которым обращалась в период «конца истории» или еще раньше.

Многие справедливо указывают на Россию, которая открыто поощряет и поддерживает конфликты. Однако это часто может привести к наивности или, в худшем случае, перости в уклонение от ответственности. Все постсоветские конфликты возникли на этнической почве. Причину надо искать в национальной политике Советского Союза, который с начала и до конца основывался на абсурдных идеях и который непосредственно связан с именем Сталина.

В 1990-е годы постсоветские страны и общества встали перед выбором – оказаться от сталинизма не поверхностно, а осмысленно во всех направлениях или же подготовиться к катастрофам.

Сталин был основателем советской и, соответственно, постсоветской идентичности, а также главным «создателем» конфликтов. Не стоит забывать, что его чиновничья карьера в новообразованном Советском Союзе началась именно с должности народного комиссара по национальным вопросам, которую он занимал в 1917-1923 гг. В. Ленин не случайно предложил эту позицию Сталину (точнее, создал специально для него и после перевода Сталина на другую работу эту должность упразднили). Во время визита к вождю большевиков в Вене, Сталин написал «Марксизм и национальный вопрос». Данный труд состоял из двух статей, которые печатались в газете «Просвещение», и решил судьбу многих народов и людей. Впервые эта работа на грузинском языке была опубликована издательством Народного комиссариата по национальным вопросам в 1923 году в книге «Сборник писем по национальным вопросам». Первоначально сборник перевели как «Марксизм и национальный вопрос». Однако в 1951 году эта статья была издана в виде книги под известным всем заглавием.

«Марксизм и национальный вопрос» не научный, а написанный дилетантом труд, главная линия которого проходит через симптоматическую одержимость автора, что Российская империя святая святых и она должна сохраниться после социалистической революции. Сталин открыто противостоял национальным движениям и считал их буржуазными явлениями [6.49], мечтал об их подавлении [6.49].

Идея Сталина состояла в том, что проживающий на территории России пролетариат окончательно соединится в большевистской революции [6.49]. К этому единству в виде автономии присоединятся все те, кто удовлетворит по определенным признакам. Сталинской идее противостоял Ленин, разработавший политику «коренизации» (концепция титулованных и второстепенных наций), но много в чем соглашался со Сталиным и опирался на его постулаты. В конечном итоге «коренизация» породила советский национализм. Известный американский славист Юрий Слезкин ввел понятие – этнический партикуляризм, наиболее точно выражающий иллюзорность советской модели «народного единства».

Административное устройство в Советском Союзе, т. е. «коренизация», производилось с сохранением естественных границ среды обитания

местного населения. Маркс говорил, что у пролетариата нет родины и национальности [4,63], с чем, как оказалось, не соглашались ни Сталин, ни Ленин. Национализм стал первым советским оксюмороном.

Как уже было сказано, Сталин начал работать над национальными вопросами с 1912 года. В 1923 году был опубликован «Национальный вопрос», в 1934 году – «Марксизм и национально-колониальный вопрос», и, наконец, в 1950 году была опубликована вторая самая известная и еще более ненаучная работа Сталина – «Марксизм и вопросы языкознания».

Однако Сталин и в других работах много писал или говорил о проблеме коренизации. Его смелость в высказываниях возрастает по мере его повышения по вертикали власти. Все заканчивается проведением радикально антимарксистских идей, имевших место в 30-е годы XX века.

С социалистическим реализмом знакомы все исследователи советского искусства. Но изначально это понятие возникло не в искусстве, а применялось по отношению к национальным вопросам. На XVI съезде в выступлении Сталина впервые прозвучала доктрина «соцреализма», по которой в будущем должна была жить любая советская нация или народ.

Выдержка из речи Сталина: «Период диктатуры пролетариата и строительства социализма в СССР есть период **расцвета** национальных культур по форме и **социалистических** по содержанию». Там же: «Может показаться странным, что мы, сторонники **слияния** в будущем национальных культур в одну общую (и по форме, и по содержанию) культуру, с одним общим языком, являемся вместе с тем сторонниками **расцвета** национальных культур в данный момент» [7.400].

Таким образом, Сталин, посвятивший не один год работе над национальными вопросами, в 1930-е годы решительно отвергает ленинскую умеренность и начинает проводить собственную политику. XVI съезд выделяется также тем, что политика коллективизации и борьбы с внутренним классовым «врагом», с кулаками и троцкистами, а также уклонистами, то есть внутрипартийной оппозицией, принимает невиданные масштабы. С этого момента было положено начало совершенно новому государству.

Утверждение сталинского абсолютизма в Советском Союзе не случайно совпадает с провозглашением соцреализма единственным «правильным» художественным методом. Венцом диктаторских выходок стала развязанная в 1950 году на страницах газеты «Правда» полемика по языкознанию, которую Сталин вел с давно умершим Нико Марром, а до этого с

близким Марру по мировоззрению русским историком-марксистом Михаилом Покровским. Но вскоре «школа Покровского» была жестоко осуждена в выводах, опубликованных в газетах Центрального Комитета партии (т. е. непосредственно Сталиным) «Правда» «Известия» (27 января 1936 года).

В итоге, в 1930-е годы Сталин устранил всех конкурентов и неприемлемые для него идеологические платформы и начал строительство *лично* государства. За провозглашением политического социализма последовало изобретение национальной одежды, искусства, героев и нарративов не только для союзных республик, но и почти для всех этнических групп. Национализм в том виде, в котором мы знаем его на территории бывшего Советского Союза, является непосредственным проектом Сталина.

Сталинизм, как и нацизм, стоял одной ногой в прошлом, а другой – в будущем. Политика, которую он поощрял, заключалась в том, чтобы установить древность народов или изобрести эти древности. Прошлое же, само собой, связано с территорией. Коренизация, несмотря на марксистскую идеологию, соединила этнические группы с территорией и историей.

По словам Сталина, «Нация – это исторически сложившаяся устойчивая общность языка, территории, экономической жизни и психического склада, проявляющегося в общности культуры» [7.23]. Эта ненаучная формула в ряде случаев по сей день успешно работает в той части поссоветского пространства, которая не осуществила или не смогла осуществить интеграцию в Европу. К сожалению, Грузия не является исключением: «национальность» все еще ассоциируется с неаутентичной народной одеждой и атрибутами, выдуманными нарративами, в которых главное – земля, древность или прошлое (фальсифицированное или манипулированное).

Краткое замечание по поводу основания нации на земле. Один из главных антифашистских мыслителей Пауль Тиллих в своей книге «Социалистическое решение» считает, что краеугольным камнем нацизма на земле является становление его на источнике власти [13.17]. Тиллих говорит и о евреях, что Бог наказывает «собственный народ», лишив его земли обетованной [13.20], «бескоренность» в последующие века станет главным аргументом антисемитизма. Той же мысли придерживается Бенедикт Андерсон, говорящий о воображаемости «кровного единства» и о том, насколько условны идентичности этнических групп [8. 25].

Концентрация на земле была одержимостью Сталина. Он писал: «... у евреев нет связанного с землей широкого устойчивого слоя, естествен-

но скрепляющего нацию не только как ее осто́в, но и как «национальный» рынок» [7.106]. В грузинской историографии в 1980-е годы был поставлен вопрос о собственности земли. Значительно ранее, в 1954 году Павел Ингороква в своей работе «Георгий Мерчуле» высказал мысль о том, что абхазский народ появился в Грузии в XVII веке. Таким образом, абхазы считались гостями на территории Абхазии и это довело температуру кипения этнического конфликта до критической точки. Следует отметить, что говоря об «абхазском вопросе», исследователи особо выделяют газету «Литературная Грузия», которая, к сожалению, в 1980-е годы представляла собой главный центр этнофашизма и популизма, на ее страницах активно печатались антиабхазские, антиармянские и в целом шовинистские письма.

Возникшей на этнической почве неизбежной катастрофе посвящен фильм Георгия Овашвили «Кукурузный остров» (2014). Фильм, обладатель Гран-при международного кинофестиваля в Карловых Варах, повествует о грузино-абхазских взаимоотношениях. Действие происходит на периодически возникающем острове на реке Ингури, на который отправляется абхазский фермер (Ильяс Салман), чтобы посеять кукурузу. С собой он везет внучку (Мариам Бутуришвили), помогающую строить хижину и собирать урожай. События происходят в 2008 году. Об этом мы догадываемся по тому, как они помогают раненому грузинскому солдату, который пристал к берегу острова. Дедушка и внучка укрывают его. В конце фильма река Ингури увеличивается, остров погружается в воду, затем вода уносит старого фермера, но девочка спасается.

Согласно тэглайну фильма – «Вода приносит жизнь, земля – войну», – борьба за остров, то есть за землю обязательно должна закончиться катастрофой. В этом стихийном бедствии также можно увидеть разрушающую все вокруг Россию, пришедшую в ярость от союза абхазской семьи и грузинского солдата.

Последняя мысль банальна и не отвечает задумке фильма. Конечно, грузинский режиссер исходит из гуманных соображений, но, если более внимательно присмотреться к сюжету, можно убедиться, что Овашвили расправляется с абхазским фермером, наказывает за присвоение острова. Примечательно также начало: лодка, перевозящая аборигенов, приплыла «из ниоткуда», – точно так грузинские историки представляют возникновение абхазского «апсуиства», пришедшего из-за гор и т. д. (здесь же можно

вспомнить ходящую по улицам Тбилиси фразу: «Абхазия – мой Иерусалим». Абхазия, подобно Иерусалиму, считается отнятой землей, которой завладели другие племена).

Примечательно второе обстоятельство, что в фильме почти нет диалогов. Однако грузины действительно много говорят на фоне безмолвных дедушки и внучки. Это необходимо режиссеру для выявления характеров героев, в конечном итоге мы имеем «бескоренных», к тому же еще и «безязычных» абхазов, живущих в землянках, как некультурные, доисторические люди. Из сталинской национальной формулы в «Кукурузном острове» даже три пункта не подходят к абхазам. Добрые, достойные, смелые и т. д. дедушка и внучка представлены не как представители «титулованной нации», а как представители «отставшей культуры», у которых нет ни морального, ни какого-либо другого права на владение островом.

Вряд ли Овашвили сознательно повторяет сталинскую формулу, в отличие от режиссера Русудан Глурджидзе. В 2016 году последняя, при финансовой поддержке Министерства культуры России, сняла фильм «Чужой дом» – фильм, повествующий о периоде абхазско-российско-грузинского конфликта.

Действие фильма происходит в одной из опустевших грузинских деревень в Абхазии. Абхазы завладевают домами людей, спасающихся бегством от войны и этнической чистки. Тем не менее, фильм также касается семей, которые не могут вторгнуться в дома других людей.

Место и положение повествования зрители выясняют позже, т. к. актеры говорят по-грузински. В «Чужом доме» есть и другие минусы: плохая игра актеров, преувеличенно романтизированная история, бедный профиль героев (схематичность). Но ни этот, и ни другой минус и близко не может приблизиться к языковому фактору, потому что одно дело – кинематографический недостаток, а другое – мировоззренческая близорукость.

Глурджидзе руководствуется сталинскими правилами – вовлекает российский фактор в грузино-абхазский конфликт. Правда, в фильме Россия нигде не фигурирует, но российский герб во вступительных титрах оживляет старые стереотипы зрителя, согласно которым империя обманым путем выдает себя за миротворца и распространителя цивилизации и культуры (особенно в отношении Кавказа).

Аргумент, что у Глурджидзе не было возможности снимать в Абхазии или работать с абхазскими актерами – не подходит по двум причинам.

Во-первых, кино не любит отклоняться от онтологической реальности, а во-вторых, пренебрежение местными языками рассматривается как проявление колониализма. Известно, что два величайших теоретика кино, Андре Базен и Зигмунд Кракауэр, считают основы онтологической реальности краеугольным камнем кино. Правда, кино признает условность художественной реальности, но только в определенных рамках. Это характерно для всех типов предпочтений и второсортных отношений, касается это языка, культуры, людей, рынка или чего-то другого. Например, Голливуд в течение многих лет игнорировал незападные языки и его герои, жители экзотических мест, говорили на английском языке (лучший пример – фильмы Стивена Спилберга об Индиане Джонсе).

В истории кино есть случаи, например, некоторые фильмы Бернардо Бертолуччи и Роберто Росселлини, рассчитанные на американский рынок, в которых герои, несмотря на сюжет и место действия, герои говорили на английском языке. Но уже давно кинематограф отказался от этой практики и сегодня подобное считается плохим тоном, в ряде случаев может стать причиной скандала.

Складывается впечатление, что Русудан Глурджидзе целенаправленно делает политический шаг и ее герои-абхазы заговаривают на грузинском языке. Не стоит забывать, что каждое проявление «малого империализма» (как охарактеризовал Грузию российский правозащитник и нобелиант Андрей Сахаров) Россия использует в свою пользу и поощряет его. В этом случае режиссерское решение Русудан Глурджидзе – это или невежество, или целенаправленное вредительство и коллаборация.

Похоже, в фильме говорится о выходе из ситуации, о том, что грузины и абхазы должны понять друг друга, что с обеих сторон есть достойные и недостойные люди – семья главных героев отказывается присвоить чужой дом. В конечном итоге все же мы идем к преимуществу грузин над абхазами, где доброта и зло абхазов снова и снова определяется фактором грузин.

Юридически и морально грузинские беженцы, потерявшие свою собственность и родину, являются жертвами конфликта и пострадавшей стороной. Однако в этом случае мы должны сосредоточиться на других обстоятельствах. Русудан Глурджидзе вроде бы снимает фильм об абхазах, но Грузию и грузин по-прежнему выводит главными героями. Не будет не к месту вспомнить фильм-эссе Жана-Люка Годара и Жана-Пьера

Горена «Письмо Джейн» (1972), в котором они обвиняют отправившуюся во Вьетнам Джейн Фонда в присвоении трагедии. Авторы обсуждают одну фотографию, в центре которой не пострадавшие от войны, а голливудская звезда.

С первого взгляда неясно, почему Россия должна финансировать в кино однозначно грузинские позиции. Но конфликтология диктует, что сила, заинтересованная в противостоянии различных субъектов, будет стремиться усилить обе стороны, чтобы таким образом продлить конфликт. Более очевидно это в случае с Карабахом, – Россия практически одинаково снабжает оружием Азербайджан и Армению.

К счастью, в абхазо-российско-грузинское противостояние вовлечены и другие посредники. После того, как Грузия выбрала проевропейский курс, Запад также подключился в конфликт и стал верным союзником Грузии. Несмотря на недостаточную твердость, перспектива восстановления территориальной целостности Грузии все еще реальна из-за непоколебимой позиции Запада.

Европа видит выход в объединении противоборствующих сторон вокруг общих целей. Наивность этого подхода наименее проблематична, тем более, что не совсем необоснованно гипотетическое допущение объединения Кавказа, много раз угнетенного Российской империей. Но Европа рассматривает Кавказ как регион, похожий на Прибалтику или Бенилюкс, где соседей можно примирить простым «посредничеством».

Эти инфантильные взгляды повторяют в фильме Зазы Урушадзе «Мандарины» (2013), в котором повествуется об одной из эстонских деревень в Абхазии. Из-за войны была объявлена эвакуация. Лишь несколько жителей отказываются возвращаться на свою историческую родину и остаются в опустевшей деревне. Главный герой Иво (Лембит Ульфсак) после очередных военных действий приютит у себя раненых грузинского и чеченского бойцов, вылечит и в конечном итоге сделает их верными друзьями.

Гуманная позиция создателей фильма, выдвинувшая эстонскую сторону на премию Американской киноакадемии «Оскар» в номинации «Лучший фильм на иностранном языке», в конечном итоге приобретает антиабхазскую коннотацию. Ахмед (Георгий Накашидзе) и Ника (Михаил Месхи) противостоят русским солдатам, которые убивают Нику и эстонского соседа Иво. Россия, как известно, воевала на стороне абхазских сепаратистов

в этой войне и была их покровителем. Таким образом, в «Мандаринах» возникает равновесие между абсолютным злом и абхазами.

В фильме грузины, абхазы, чеченцы и русские изображены дикарями. Из болота ненависти смогли выбраться только Ахмед и Ника, потому что их приютил европеец Иво. В этой войне русские являются врагами «Единого Кавказа», поэтому этот «груз» распространяется и на абхазов, благодаря чему «Мандарины» можно считать двойным антиабхазским нарративом.

В одной из объемных статей о фильме «Мандарин» доктор филологических наук и бывший министр образования и культуры Абхазии Саломе Капанадзе акцентирует внимание именно на российской политике на Кавказе. Она, как и режиссер, считает вышеприведенный эпизод проявлением антикавказских настроений России. По словам Капанадзе, «для российского офицера ни чеченец «его», ни грузин» [21.189]. В этом эпизоде, несмотря на предупреждение Иво, что Ахмед – чеченец, русские солдаты не щадят его и собираются стрелять. Как мы уже говорили, поскольку между русскими и абхазами проведено равенство, грузинский ученый еще раз высказывает мнение, что абхазы «предали кавказское единство», потому что связались с Россией – врагом кавказского единства.

Говоря о характере Иво, Саломе Капанадзе полностью раскрывает замысел режиссера, – эстонский герой осмысливается как альтернатива российскому империализму. «Созданный Лембитом Ульфсаком нравственный герой идеален для данной задумки, в «Мандаринах» он должен определить моральный доминант. Непокколебимый, духовно сильный, уже в возрасте эстонец Иво, который не покинул родные окрестности во время войны, терпеливо пытается изгнать призрак смерти и мести, витающий между грузинскими и чеченскими бойцами. Иво является личным примером того, что месть не подавит моральные и нравственные ценности в их сознании» [21.188], – пишет Саломе Капанадзе.

Представить Европу «объединителем» Кавказа вместо России – это новая тема. Мы не знаем, насколько приемлемы для других кавказцев представленные в лице Иво цивилизация и ценности этой цивилизации. Мир, подразумеваемый в персонаже Иво исключает этническое доминирование, к чему более или менее стремилась каждая кавказская республика и по сей день рудименты колониального мышления не оставляют эту идею.

В Грузии, которая является самой проевропейской страной в регионе, все еще существует иерархическое мышление о кавказской «высокой»

и «низкой» культурах. В «Мандаринах» подробно представлено взаимовосприятие Ники и Ахмеда. Они приравнивают друг друга к «истинным» кавказцам. Перемирие врагов в первую очередь начинается с этой бессодержательной борьбы. Немного плакатный Иво, явившийся в роли арбитра, наконец, достигает своей цели.

То, что произошло в «Мандаринах», хоть и с большими усилиями, трудно представить в реальной жизни. Европейская политика похожа на российскую модель поведения, которая оглядывается в прошлое и включает неутраченные этнические распри. Было время, когда антиабхазская риторика не прикрыто (примеры этого приведены выше), а совершенно открыто занимала общественное пространство. «Абхазский вопрос» почти полностью охватил политический дискурс конца 1980-х годов. Правда, всеми процессами традиционно управлял Кремль, но официальные или неформальные политические элиты Грузии легко и без какого-либо сопротивления подхватили волну этнической ненависти.

Георгий Майсурадзе вспоминает эти процессы следующим образом: «Уже в 1988 году в Грузии забили тревогу по поводу демографической катастрофы: «Негрузины размножаются быстрее грузин и у них больше привилегий!», «Не давайте осетинам право заводить больше двух детей!», «Грузия для грузин!», «Пусть гости не забывают, что они гости в Грузии!» ... Сегодня может быть большинство уже не помнит, – пишет Майсурадзе, – что серия митингов в апреле 1989 года, которая закончилась разгоном демонстрантов 9 апреля, первоначально была организована в знак протеста против «апсуйских сепаратистов» [13.15].

Подобное чувство ненависти овладевает во время просмотра финала фильма Георгия Овашвили «Другой берег» (2009), когда Тедо, отправившегося на поиски отца и преодолевшего тысячу опасностей, захватят вооруженные «апсуа сепаратисты». Бойцы унижают и грубо относятся к мальчику. В этом прямолинейном пассаже видна также модель саморепрезентации грузин, которая проявляется в образе невинной жертвы.

У фильма «Другой берег» открытый финал; будущее Абхазии-Грузии также неясно, во всяком случае перспектива мирного сосуществования. Грузинское кино, средства изображения коллективных дискурсов и представлений общества знакомяют с точкой зрения одной стороны конфликта, хотя почти неизвестна перспектива абхазов, каков их анализ конфликта и общее отношение. Вполне вероятно, что общество по ту сторону Ингури

тоже стоит перед аналогичными проблемами, что подразумевает, что оно застряло в омуте прошлого.

При разрешении конфликтов больше всего мешает именно ориентация на прошлое. Несмотря на историческую или юридическую справедливость, не менее важна «правда» другого рода, где «хромает» уже грузинская сторона. Таким образом, пока не настал, но, наверное, вскоре наступит такой период как в грузинском кино, так и в обществе, когда перспектива видения переместится из прошлого в будущее и вместо бесконечных обвинений в ошибках появится желание по-новому познакомиться и познать друг друга.

Использованная литература:

1. П. Ингорква. Георгий Мерчуле. Грузинский писатель X века. Советский писатель. Тб., 1954 (на груз. яз).
2. С. Какабадзе. Уникальный код кавказского единства-спасения. В кн.: Р. Чхеидзе (ред.). Контекст, письма о грузинской литературе и культуре. Изд. 2-е. Свети. Тб., 2019 (на груз. яз).
3. Г. Майсурадзе. Закрытое общество и его стражи. Изд. Бакура Сулакаури. Тб., 2011 (на груз. яз).
4. К. Маркс, Ф. Энгельс. Манифест коммунистической партии. Сахелгами. Тб., 1954 (на груз. яз).
5. Н. Сванидзе. Грузино-абхазский постколониальный конфликт и грузино-российские культурно-политические отношения. Кадмос. № 7, 2015, с. 147-162 (на груз. яз).
6. И. Сталин. Марксизм и национальный вопрос. Сахелгами. Тб., 1951 (на груз. яз).
7. И. Сталин. Сочинения. Т. 12. Сахелгами. Тб., 1950 (на груз. яз).
8. В. Anderson. Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism. London, New York: Verso, 1991.
9. F. Fukuyama. The End of History and the Last Man. New York: Free Press, 1992.
10. Godard, J.-L., and Gorin, J.-P. (Director). Letter to Jane [Film]. France, 1972.
11. Rywkin, M. Russian Colonial Expansion to 1917. London, New York: Mansell, 1988.

12. Y. Slezkine. The USSR as a Communal Apartment, or How a Socialist State Promoted Ethnic Particularism. *Slavic Review*, Vol. 53, No. 2, Summer, 1994, 414-452.
13. P. Tillich. *Socialist Decision* (Franklin Sberman, Trans.). Eugene: Wipf and Stock, 1977.
14. И. Морозова. Интервью с Андреем Сахаровым. *Огонек*. 1989, № 31.

Фильмы:

1. Р. Глурджидзе (режиссер). *Чужой дом*. Грузия, Россия, Испания, Хорватия. 2016.
2. Г. Овашвили (режиссер). *По ту сторону*. Грузия, Казахстан. 2009.
3. Г. Овашвили (режиссер). *Кукурузный остров*. Грузия, Франция, Германия, Чешская Республика, Венгрия, Казахстан. 2014.
4. З. Урушадзе (режиссер). *Мандарины*. Эстония, Грузия. 2013.

ААДЗАРА – ТРАДИЦИЯ АБХАЗСКОГО АТАЛЫЧЕСТВА

ДАВИД ЭСАТИЯ
Студент бакалавриата
Кавказский университет

На Кавказе, в том числе в Абхазии, довольно распространенный древнейший институт называется аталычество, или по-абхазски – «аадзара»¹. Подобное явление было известно также и в Самегрело, и называлось «мордуоба»². Институт аталычества, претерпевший трансформацию в условиях классового общества, сохранился до начала XX века, как пережиток феодализма.

Значение и смысл аталычества состоит в том, что сразу после рождения родители отдавали своего ребенка в чужую семью на воспитание. Как правило, ребенка из привилегированной семьи передавали в крестьянскую семью. Естественно, крестьянская семья на протяжении нескольких лет с большим уважением и почитанием воспитывала его и, когда ребенок подрастал, его возвращали в родную семью, в родной очаг. Следует отметить, что с момента взятия ребенка на воспитание между семьями складывались крепкие отношения, которые ничем не уступали родственным связям.

Прямое упоминание подобной традиции встречается в начале XVI века у Джорджо Интериано³ в описании жизни адыгского народа [1].

Несмотря на то, что традиция аталычества существовала много лет назад, все же в абхазском и мегрельском обществах остались определенные воспоминания о ней, что подтверждает большое значение этого явления в ранние периоды. Интересно то, что воспитанника ни в коем случае не отдавали родственникам и, как правило, в социальной иерархии он был выше, чем воспитатель. Таким образом крестьяне воспитывали княжеских и царских детей, иногда даже потомков священнослужителей и детей торговцев, или детей более влиятельных крестьян. Из ста семей высшего сословия не нашлось бы и нескольких человек, кто был бы вскормлен молоком родной матери. Исключения были в том случае, когда князя вос-

---

1 «Аадзара» по-абхазски означает воспитание.

2 «Морду» по-мегрельски означает воспитание.

3 Джорджо Интериано - генуэзский историк, этнограф, путешественник (1500-е годы).

питывали детей других князей только потому, чтобы иметь крепкие связи с их семьями и получить из этого выгоду. При этом жены князей почти никогда не кормили воспитанников грудью и для выполнения этой миссии приводили крестьянку («абжаадзау»¹).

Называют несколько причин утверждения традиции аталычества. Наиболее реалистичной и логичной из них является экономическая прибыль, которую крестьяне ожидали получить. Другой причиной могла быть защита, что означало, что крестьянская семья, растившая ребенка, получала поддержку со стороны воспитанника. Отсюда распространилась поговорка: «Чей господин силен, того и собака сильна». Конечно, нельзя забывать, что, несмотря ни на что, самую большую выгоду получали князья, приобретающие в лице крестьян зависимых людей и верных союзников, - это было своего рода гарантией экономической и политической силы. Крестьянин, который становился воспитателем, соответственно менял хозяина и переходил в подчинение семьи воспитанника. Здесь же надо отметить, что переход на сторону сравнительно сильного князя не означал улучшение экономического положения крестьянина, а наоборот, он часто был вынужден одновременно служить обоим.

Чтобы данный процесс и специфика воспитания были более понятны, в первую очередь необходимо проследить, насколько отличались взгляды людей того времени относительно рождения человека. Например, в Абхазии было принято: скрывать беременность; роды в доме мужа на соломе; свекровь не должна присутствовать во время родов, а мужчины должны уйти из дома; стрелять из ружья (что распространено было на всей территории Грузии); жертвоприношения для защиты детей от болезней и т. д.

Иногда к соглашению об аталычестве (аадзара) приходили еще до рождения ребенка, проводились переговоры. Из некоторых рассказов выясняется, что часто семья-воспитатель шла к беременной женщине и перевязывала руку ниткой в знак того, что они будут воспитывать будущего ребенка. После переговоров и соглашения стреляли семь раз из ружья (символическое число, распространенное в тот период), – так заключалась неразрывная священная связь между семьями [4].

Няня (кормилица, женщина из семьи-воспитателя) могла заранее прийти к беременной женщине и ухаживать за ней. В этом случае она сама

---

¹ «Абжаадзау» - посредница.

присутствовала на родах и сразу же начинала приучать княжеского сына к своему молоку. Рождение воспитанника отмечалось особым празднованием, а после праздника семья князя (вместе с другими необходимыми подарками) передавала ребенка вместе с колыбелью крестьянской семье.

Непосредственно воспитание считалось делом особой важности. Об этом свидетельствует тот факт, что кормилице запрещалось вступать в интимную связь с мужем, под страхом того, чтобы «не испортить молоко». Личная жизнь и в целом жизнь семьи-воспитателя отодвигалась на второй план, чтобы воспитанник был в центре внимания. Несмотря на то, что у аталыка был собственный ребенок, он также отходил на задний план и материнское молоко и воспитание получал по совместимости («ахаадзара») [2]. Находясь в таком положении, крестьянки иногда отдавали своего ребенка подруге (т. к. у них не хватало молока на двоих). Отчетливо видно, что семья-воспитатель уделяла большое внимание воспитаннику, даже большее, чем собственному ребенку¹.

Правило состояло в том, что родители не навещали своего ребенка в течение одного года (иногда больше). А если случайно попадали в приемную семью, держались подалеже (особенно отец). В одном из документов 1865 года сказано: «Жене князя считалось постыдным кормить ребенка грудью, точно также отцу стыдно было видеть ребенка, когда он находился у воспитателя» [3]. Есть сообщения, что в еще более ранний период (сотни лет назад) родители долго не посещали детей. А поскольку отец и сын не знали друг друга, в приемной семье отмечался своего рода примитивный праздник, чтобы познакомить друг с другом отца и ребенка.

Возвращение воспитанника в собственную семью происходило в два этапа: первое возвращение² происходило через два года после взятия, последнее – сравнительно позже, иногда даже до совершеннолетия³.

Годы спустя, князья-воспитанники периодически приезжали в гости в приемную семью, да еще на несколько дней. В это время начиналось

---

1 В конце 19 века в с. Мерхеули сын князя А. Лакербая был взят на воспитание в соседнее село в крестьянскую семью Шония. Однажды, во время пожара в их доме няня в первую очередь вывела воспитанника, а вывести собственного ребенка не успела.

2 Так называемое показательное.

3 Исторические источники подтверждают, что эта традиция со временем трансформировалась и в последнее время период воспитания значительно сократился.

празднование и стол ломился от яств. Воспитатель действительно был «святым» человеком не только для воспитанника, но и для всей княжеской семьи, его часто ласкательно называли «аупшвил», что означало самый дорогой, «сын божий». Еда, напитки, одежда, сон, традиции, выработка человеческих ценностей: доброта, скромность, порядочность, уважение к старшим и женщинам, храбрость, владение лошадьёю и оружием – все это было задачей приемной семьи.

Тесные связи между семьями не прекращались даже после завершения процесса воспитания, напротив, обе стороны стремились укрепить их. Некоторые абхазские семьи (Адзинба-Маршан, Ахуба-Ачба, Тванба-Лакрба, Квициния-Чачба и т. д.) много лет спустя возобновляли аталыческие отношения, что указывало на то, что с ослаблением коммуникации, они делали все возможное для ее усиления.

Подобные крепкие связи между крестьянами и князьями сыграли свою роль. Крестьяне, выдавая дочь замуж, платили князьям «ахшбыр» («ахшбыр» – взнос за молоко)¹ – одну корову и 10 рублей, а жених обязан был заплатить определенную цену лицу, которое считалось аталыком невесты, – лошадь, корову, буйвола (его называли «ахшб»).

Материальные отношения между аталыком и воспитанником выражались в регулярной выплате крестьянином определенной «доли воспитанника» (ахупхаиху). Каждый понедельник после Пасхи (его называют «ацыпхэ») воспитатели приходили в гости к воспитанникам («ахтны»)² и доставляли курей, гусей и коз. Воспитанники со своей стороны иногда давали своим воспитателям земли. Так, например, Михаил передал Кесарии Шервашидзе (воспитательнице старшего сына) в пожизненное пользование большую южную территорию села Кутол [4].

В связи с тем, что традиция аталычества была святой, то любое ее оскорбление наказывалось жестоко и беспощадно. Поэтому обе стороны, связанные этой традицией, принимали активное участие в вопросах, связанных с браком членов се-

Фигура 1. Кожаный ремень

1 «Ахш» - по-абхазски молоко.

2 Специальное место, где в то время были дворяне.

мы. Были случаи, когда воспитанница оставалась в приемной семье до замужества. В этом случае приемная семья всю ответственность брала на себя. Если необходимым было похищение невесты, то это довольно опасное дело поручали молочным братьям (им также поручали любые опасные дела).

Фигура 2. Траурная одежда

В организации свадьбы воспитатели принимали активное участие не только помогая физически, но и материально. Например, если девушка-воспитанница выходила замуж, то в день свадьбы ее спутником был молочный брат. Как описывает Мачавариани, «няньки до конца жизни следили за жизнью своих воспитанниц» [5]. Как бы не было удивительно,

приемная семья заботилась не только за своим воспитанником, но и за их детьми в будущем. В случае смерти матери, воспитание ее детей брала на себя именно приемная семья. А воспитанник же в свою очередь принимал участие в свадебных делах молочных братьев и сестер. Например, если молочный брат украл невесту, он делал все, чтобы спрятать их (прятал в своем доме до мирного урегулирования) и чтобы не нашли преследователи. «Воспитанник» дарил жене своего молочного брата лошадь (до свадьбы), а затем (после свадьбы) – деньги [6].

Для приемного отца особенно тяжелым и ужасным было, когда воспитанник умирал. В траурный период мужчины и женщины ходили бо-

Фигура 3. Снаряженная лошадь в день поминок

сыми в любое время года. Женщины кричали во весь голос, царапали лицо (обычно, эти царапины были видны весь год). Мужчины же били себя по затылку длинным кожаным ремнем (См. фигура 1), по другим данным, били по голове рогами животных. Члены приемной семьи в течение 40 дней не отходили от «анша» (манекена, который состоял из одежды и оружия покойного), иногда ложились перед ним. Приемная семья не имела

право оплакивать другого родственника таким образом (рвать одежду, царапать лицо, ходить босиком). В случае смерти близкого родственника в знак траура просто одевали черную одежду (См. фигура 2). О глубине траура по аталыку свидетельствуют также следующие факты: в 1833 году сыновья аталыка отрезали у себя уши и положили в гроб умершего (речь идет об Алибее Шервашидзе); в 1853 году самурзаканский крестьянин отрезал уши и положил у тела князя Мегрелии Давида Дадиани в знак того, что он раб князя и на том свете [7].

В день поминок кормилицы воспитанник приводил жертвенную корову, в случае с приемным отцом – быка. Эти животные были своего рода подарком душе покойного (агсатату). Иногда приводили снаряженную лошадь (См. фигура 3), которую ставили на месте оплакивания. Но уздечку лошади держал родственник умершего (редко сам воспитанник).

Если умирал кто-то из родственников аталыка, то воспитанник со своей стороны обязан был оплакивать покойника, надеть черное, распустить волосы, а также взять на себя часть расходов на похороны. В случае смерти кормилицы или аталыка, воспитанник заказывал особенный и дорогой гроб.

Заслуживает внимания важный момент, характеризующий аталычество, – это очень близкая связь между воспитанником и членами приемной семьи, – когда с одним случалась беда или надо было отомстить, то в отмщении принимали участие обе стороны. В первую очередь стояли молочные братья, которые ничего не жалели друг для друга. Поэтому «обидчик» знал заранее, что к ответу призовут с обеих сторон. Интересно, что отомщенным считалось, если любой родственник пострадавшего аталыка убивал какого-нибудь родственника виновного аталыка. Так, если князь убивал крестьянина, родственники этого крестьянина часто не отваживались убить князя, а убивали его приемного отца [8]. Тем самым древнейшая феодализованная традиция лишала жизни множество ни в чем не повинных людей.

К концу XIX века крестьяне часто отказывались от традиции аталычества и спустя годы она канула в прошлое. Уже в тот период, когда эта традиция впервые была описана (30-е годы XIX века), она не имела силы, а в XX веке окончательно изжила себя. На протяжении всего этого периода у князей был не столько интерес воспитать «хороших крестьян» из своих детей, сколько интересовала экономическая страна дела. Соответственно,

у менее богатых феодалов уже не было большого выбора, как прежде, и они вынуждены были отдать ребенка на воспитание «первому желающему» крестьянину.

С аталычеством в дальнейшем связана практика усыновления, которая также заменяла кровное родство и была известна как «приближение к дому» (аиунадара). Это происходило в тех же социальных группах, что и аталычество и служило той же цели – приобрести больше союзников и иметь

защиту, «спину». К усыновлению обращались в том случае, если надо было примирить две семьи (любое преступление в этом случае прощалось)¹. Между тем, кто «принимал» ребенка и тем, кто «отдавал» складывались такие же отношения, как и при аталычестве.

Главным элементом этого символического обычая, который сближал совершенно чужих людей, было прикосновение усыновляемого ребенка к груди матери, жены или сестры (акыкацхара). В разгар праздника, которое устраивалось специально в честь этого дня, выходила женщина, садилась на скамейку, помимо обычной одежды, грудь женщины прикрывала специальная шелковая материя (ачыкты), приемный ребенок становился на колени, три раза касался груди и повторял: «С этого дня ты – моя мать». С этого момента он считался сыном и близким родственником этой семьи (его называли «ахупха»).

Древнейший институт аталычества имеет сложное происхождение. По гипотезе профессора М. О. Косвена, группа аталыка архаически была группой дяди по материнской линии. Происхождение аталычества приписывают к переходному периоду от матриархата к патриархату, который претерпел большую трансформацию. В переходный период ребенок все еще принадлежал материнскому роду и, если место жительства супругов было патриархальным, ребенка воспитывал дядя матери. Именно к этому периоду можно отнести традицию отдачи ребенка на воспитание родственникам. После утверждения патриархального строя на Кавказе распространилась традиция, которую мы называем аталычеством (по-абхазски аадзара)

---

¹ Подобное было характерно также для адыгов.

[9]. «На Кавказе, – пишет Косвен, – детей не отдавали по материнской линии (родственникам). Это было необходимо, чтобы ребенок не остался в другой семье, а вернулся в семью отца» [10].

Как видно из этнографических источников, эта традиция была органической частью абхазского общества, как древнейший институт, который оставил свой след на вере, мировоззрении, социальной жизни народа. Из материалов видно, что желание взять ребенка на воспитание было намного сильнее, чем отдать на воспитание, так что дело иногда доходило до его похищения. Несмотря на то, что материнская линия давно потеряла значение (после перехода к патриархату), все же виден факт, что беременная женщина уезжала в дом родителей на время родов. Примечательно, что новорожденному имя давали не родители, эта честь оказывалась родственной группе аталыков (есть информация, что ребенка называли в честь того незнакомого человека, кто первым приходил к месту рождения). В день, когда аталык забирал ребенка, приемного отца сопровождал специальный «люльконосец» (агарагаиу), которым, что также интересно, не мог быть человек из родственной группы и часто это был сосед. В абхазском языке слова «люлька» (агара) и «нести» (агара) различаются только ударением. Разумеется, это не случайное совпадение и берет начало именно из этой традиции.

Особый интерес заслуживают термины, связанные с аталычеством. Воспитанники весь род (группу, семью) воспитателей зовут «абраа»¹, что означает «отцы», а, для самого воспитанника термин не существует. Возникает вопрос, как мог человек называть их «отцами», подобно тому, как делает это женщина по отношению к своему роду? Можно предположить существование особого периода, когда, несмотря на переселение жены к мужу, какой-то период дети росли в материнской семье, где получали воспитание. Воспитатель называет своего воспитанника «ахупха», что приблизительно означает «взамен дочери» (этот термин употребляют в отношении к воспитанникам независимо от рода, по отношению к обоим).

Использованная литература:

1. Л. И. Лавров. Советская этнография. 1957, № 4 (на груз. яз.).
2. Д. Чкотуа. Два обычая в Абхазии. «Дроэба» («Времена»). 4

---

¹ Слово «абир» - стадо быков, пасущееся отдельно в горах.

- августа 1872, № 30 (на груз. яз.). (http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/154886/1/Droeba_1872_N30.pdf)
3. Центральный Государственный Исторический Архив Груз. ССР. Ф. 416, оп. 3, д. 1012, л. 19 об. (на груз. яз.).
  4. Материалы о Шервашидзе. Верден. Тб., 1913, с. 41 (на груз. яз.).
  5. К. Д. Мачавариани. Описательный путеводитель..., с. 318.
  6. П. Чарая. Указ. соч. «Иверия». 1888, № 173. (http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/48500/1/Iveria_1888_N173.pdf)
  7. В. В. Бардавелидзе. Древнейшие религиозные верования и обрядовое графическое искусство грузинских племён. Тбилиси, 1957, с. 241.
  8. М. Джанашвили. Абхазия и абхазы. ЗКОИРГО. Тифлис 1894, кн. XVI, с.12.
  9. Г. Новицкий. «Тбилисские ведомости». 15 июня 1829. № 24. (http://dspace.nplg.gov.ge/bitstream/1234/191123/1/Tifliskie_Vedomosti_1829_N24.pdf)
  10. М. О. Косвен. Аталычество. «Советская этнография». № 2, 1935, с. 52.
  11. К. В. Вяткина. Пережитки материнского рода. «Советская этнография». 1946, № 1. (<https://elibrigo.ru/safe-view/123456789/226488/1/MDAwMDAwMjlfRXRub2dy0LBmaWNoZXNrb2Ugb2JvenJlbmlloKElJucGRm>)
  12. Я. С. Смирнова. Семейный быт и общественное положение абхазской женщины (XIX XIX XIX-XX вв.). «Кавказский этнографический сборник». 1, Москва, 1955.
  13. Ш. Д. Инал-Ипа. Социальная сущность аталычества в Абхазии в XIX веке. Сухуми, 1956.
  14. <https://web.archive.org/web/20120128105752/http://constitutions.ru/archives/6319>
(М. О. Косвен «Аталычество». «Советская этнография», 1935, № 2 (<https://elibrigo.ru/safe-view/123456789/222187/1/MDAwMDAxMDIfRXRub2dy0LBmaWNoZXNrb2Ugb2JvenJlbmlloKElJucGRm>))
  15. https://studme.org/1350082628481/pedagogika/semeynye_obychai_obryady
(Семейные обычаи и обряды. Аталычество)
  16. <https://cyberleninka.ru/article/n/institut-atalychestva-u-abhazov-v-xix-nachale-xx-vcv> (Институт аталычества у абхазов в XIX-начале XX вв.).
- Указанные электронные адреса источников 2019 года активны.

АБХАЗСКИЙ КОНФЛИКТ В НОВЕЙШЕЙ ГРУЗИНСКОЙ ЛИТЕРАТУРЕ

ТЕКЛА ГАЦЕРЕЛИЯ

Магистр

Сухумский государственный университет

Искусство, в данном случае литература, является одним из основных способов коммуникации с обществом и универсальным инструментом воздействия на психику человека. Человечество согласилось с этим еще в античную эпоху. Таким образом, велика роль литературы в социокультурных, политических и исторических аспектах человечества. Во время исследования эпохи и явлений невозможно создать объективную картину без взаимосвязи с литературным произведением. Она является одним из авторитетных и правдивых летописцев среди тех методов, которые изображают эпоху. Это как раз компетенция литературы (писателя) создать представление о прошлом, о конкретных временах и событиях. Таким образом, миссия формирования общественного мнения также принадлежит литературе.

Литературный нарратив позволяет осознать прошлое. Искусство - это путь межкультурного диалога. Учитывая это, роль писателей очень важна как в национальном бытии, так и в разрешении конфликтов, так как спустя десятилетия, несмотря на неудачно проведенные переговоры и дипломатические встречи, этноконфликт остается неразрешенным. А когда политика бессильна, арену уступают искусству и писатель становится медиатором. Авторы произведений, рассмотренных в нашей работе смогли с субъективной точки зрения, но объективно, с разных ракурсов изобразить нашу новейшую историю – конфликт в Абхазии, национальное противостояние – жизнь до войны, военные события и послевоенную действительность. С этой точки зрения можно сказать, что писатели выполнили свою миссию – создали современному читателю представление о прошедших временах и событиях и передали хроники.

Основная тематика писателей общая; одна и та же проблематика – внутренняя, детерминированная войной, связанная с территориальным конфликтом.

На рубеже XX-XXI веков – во время войны, в период технического

прогресса и идеологического краха - грузинская модернистская литература, вырвавшись из когтей соцреализма в Грузии, следует новым тенденциям, зарождается новый стиль с признаками постмодернистской эстетики. Естественно, такова и тенденция писателей. В связи с этим литературный критик Ирма Ратиани отмечает: «Сохранение национальной идентичности и национальных ценностей приобретает в 90-е годы актуальную нагрузку и продолжается в современной грузинской литературе. Дискурс войны – тема войны в Абхазии или августовской войны, мысли об оккупированных территориях, изгнанном населении или нарушенной исторической целостности, как выражение великой боли грузинского народа, - представляет собой важную часть современной грузинской литературы. Над этими темами работают не только писатели, физически перенесшие всю горечь войны, но и те, кто только духовно вовлечен в эти проблемы [2. 44].

Грузинские авторы создают осмысленный в мировом контексте интертекстуальный нарратив и с помощью новых форм выражают свои мысли, каждый из них в разнообразной форме и под определенным углом, а также, используя разные акценты, изображают картину войны и происходящие в то время конфликты. Разумеется, их дискурс общий.

Некоторые произведения рассказывают о личных переживаниях одной конкретной семьи или личности, боль которых, естественно, носит также обобщающий характер, а некоторые тексты касаются общественно-го фона в целом, настроения общества и его психологической готовности.

Наряду с войной авторы описывают постсоветскую эпоху и послевоенное развитие событий, те протекающие социокультурные процессы, которые превратили людей в маргинальное общество. Таким образом, порожденная бесперспективность, разрушенная государственность и экономический порядок (что было вместе с войной обусловлено распадом СССР) привели страну к национальной депрессии. Существующая реальность отразилась соответственной цветовой палитрой на страницах книг.

Литературовед, профессор Лали Авалиани в своей авторской книге о литературе того времени справедливо отмечает: «Литература и искусство конца XX века представляют одну главную, общую тенденцию - эклектику».

Этому есть логическое объяснение: с одной стороны, - процесс «глобализации» недоступных коммуникаций, культурной интеграции и национальной литературы; с другой стороны, учитывая многовековую историю

литературы, - большой дефицит новизны. Легион писателей XX века, находящийся в поиске нового, почти исчерпал все возможности открытия нового, поэтому эклектике дали «широкий путь». Это не предосудительно и не неожиданно, хотя и несет опасность, особенно для такой небольшой нации, как наша.

Разумеется, у нас, в стране с большой литературной традицией и свободной от тоталитарной цензуры, идет жестокая битва «на копьях до победного конца».

Вызывает сожаление тот факт, что без обязательного процесса переоценки ценностей, «своеобразное» понимание свободы слова и бесконечные раздоры, - разленившийся под влиянием маскультуры, потерявший вкус с дремлющим сознанием читатель совершенно растерялся и, в некоторых случаях, совсем отвернулся от истинной литературы. К этому добавилась вечная борьба поколений, однако, иногда борьба «отцов» и «детей» на новый лад, - это больше проблема убеждений и противоречия художественной манеры, чем проблема возраста» [1.125].

В этот период, в эпоху смещения ценностей, инфляции, в эпоху девальвации, в искусстве массово создавались западные (вестернские) образцы. Авторы таким образом реагировали на ту деструкцию, которую оставила «старая цивилизация». Нереализовавшая себя молодежь «пускает в вену» свой потенциал – наркоманию, алкоголизм, уличные разборки, бесперспективность и другие проблемы, - что, естественно, было обусловлено комплексными причинами и нестабильностью, - о чем и отзываются грузинские писатели. Каждый из них по-своему отображает текущие события конкретной эпохи.

Во время работы над этими текстами всегда преследует чувство абсурда, чувство абсурдности войны, а также парадокс взаимопонимания и взаимовражды, который сопровождал этот конфликт и с которым мы сталкиваемся, когда рассматриваем феномен грузино-абхазских отношений. В творчестве Гурама Одишария наиболее ярко видно, что обе противоборствующие стороны представляют собой общий колорит и их трагедия общая, общая беда и земля. Эти и другие акценты, заставляющие задуматься, встречаются в его творчестве, что важно в плане урегулирования конфликта. В целом, у него часто слышен призыв к примирению. Автор с документальной точностью изображает события, так как сам является непосредственным участником этой истории и очевидцем. С этой точки

зрения, тексты максимально объективны и авторитетны.

Война не закончилась, война продолжилась в другой фазе, в виде реинкарнационного тела – миграциями, наркоманией, нищетой, уличными разборками, смещением ценностей и хаосом, безумие охватило тех, кто избежал линии фронта. Война продолжалась, и это был поиск могил, обмен покойников, вынужденное переселение (беженство), одетые в траур матери героев войны, инвалиды с орденами, без вести пропавшие, родители, потерявшие детей.

Современные авторы касаются этих вопросов времени и постмодернистическая тенденция писателей 90-х годов налицо – тексты Аки Морчиладзе, Гурама Одишария, Нино Садгобелашвили, Тамар Пхакадзе, Гогиты Меликидзе, Шорены Лебанидзе интересны и примечательны в связи с вышеупомянутыми темами.

Сложившееся послевоенное общественное положение описал писатель Ака Морчиладзе в книге «Собаки улицы Палиашвили», в которой рассказывается о том послевоенном времени, когда в обществе господствовала нищета. Автор смело описывает то раздвоение и бесперспективность, в клешни которых попала страна после войны, касается проблем времени, в том числе одной из самых странных – темы противостояния между районами. Он описывает действительность с характерной пикантностью, как-будто провоцирует общество и его не сдерживает даже реакция критиков: «Когда, когда спросил, - что написал? Я с презрением встретил название книги «Собаки улицы Палиашвили». На фоне всеобщей разобщенности, неожиданного отчуждения (я наивно верил, что отчуждение совершенно несовместимо с грузинской верой), по словам Ильи – обособленно каждого человека, столичного и действительно глубоко провинциального противостояния, разделение Тбилиси шло не на непроходимые районы, а уже на улицы? Роман «оперативно» был поставлен на сцене (критика, к сожалению, не проявила такую оперативность). Спектакль, как говорят, много изменений не принес роману, но способствовал его популярности» [1.142].

Автор изображает эпохальный тупик, в произведении описано «потерянное поколение», нереализованная молодежь - общество, которое тратит свои возможности, жизнь на выпивку, морфий, уличные разборки. У занятых ничегонеделанием людей складывается нигилистически-флегматичное отношение к работе, на жизнь они тоже смотрят песси-

мистически. Сюжет романа «Собаки улицы Палиашвили» развивается в столице, в послевоенном, постсоветском, мрачном, обнищавшем депрессивном пространстве: «Главное - есть свет и под моим столом стоит легендарный рефлектор «DC-M-10». Здесь нужно отметить, что внутренняя сторона стола вся закопченная, выжженная и обугленная, так как он, упомянутый «DC-M-10», как говорят наши, мой любимый и к тому же работает, не выключаясь» [3.11].

«Ооо, как ужасно вылезать из кровати и стоять на холодном полу туалета. А еще и умываться... Посмотришь в зеркало и видишь, как на тебя смотрит очумевший клиент, к тому же заметно лысеющий и небритый. И все это при свете свечи. Фантастическое зрелище, штаны и свечи. Короче говоря, мойся не мойся, все равно похож на тупицу. Не только я, все. У нас стали какие-то удлинённые рожи. Время такое, классическая эпоха отупения» [3.1].

В это время общество переживает переломный момент и вокруг него царит государственный, политический хаос. Автор в мультиперспективной форме с помощью персонажей предлагает другой, индивидуальный взгляд на историю. Естественно, подобные решения писателя, постмодернизм вызывают интерес и неоднородную оценку. Относительно творчества Аки Морчиладзе доктор филологических наук Софико Дзнеладзе отмечает: «Творчество Аки Морчиладзе знакомит нас с головокругительным миром постмодернистской литературы, роман состоит из подтекстов, без рассмотрения которых невозможно понять произведение до конца. Автор показывает проблемы нашей страны. Можно сказать, что Ака Морчиладзе один из выдающихся авторов грузинской литературы. Его творчество повествует о множестве интересных и важных историй о прошлом нашей страны. Даже вымышленные истории этих романов несут в себе признаки того, что их «переписали из жизни», они близки к реальности, которая происходит вокруг каждого из нас. В романах показаны изменения, происходящие во внутреннем мире человека, приводящие к разрушению ценностей, и эти отношения предсказывают человеку, находящемуся на пути деградации только негативные последствия. Кроме того, в романах используются характерные для постмодернизма методы: историзм, детективные эпизоды, аллюзии, хаос, двойное кодирование, разложение морально-нравственных императивов, ирония, интертекст, принцип игры, - все те признаки, которые характеризуют постмодернизм, а также характеризуют и творчество

Аки Морчиладзе. Но интертекстуальность является определяющим признаком его творчества. Герои разных произведений входят в нашу современность без разрешения и мастерски надевают маску людей этого века. Творчество писателя не остается без внимания критиков. Правда, это часто вызывает разногласия, но факт остается фактом, - все сходятся на том, что Ака Морчиладзе - выдающийся художник нашего времени, занявший свое место в грузинском литературном пространстве» [Дзnelадзе, 2018: 203].

В текстах современных писателей фигурирует множество деталей, символических и характерных для советского и несветского пространства, - материальные, коммерческие, интертекстуальные или культурные («Тут коробка от «Мальборо», там – пишу книги. Не забываю идеалы: «Магна» - это прямо символ эпохи, в Тбилиси вошла как вестник конца коммунизма. Можно так и назвать – эпоха «Магны») [3,1].

Подобные нюансы являются аллегорическим указанием на новизну, современную эпоху (писатели Тамри Пхакадзе и Гурам Одишария также ссылаются на постмодернизм, используя современные американские символы). Конечно, в романе Ака Морчиладзе изобразил безнадежное состояние нескольких персонажей, устремившихся в коллапс, говорит о существующей кризисной атмосфере в обществе и повествует об «оставшихся в живых» в том обществе, которые предпочли убежать от совершенно бесперспективной действительности в пьянство и кайф или вообще из страны...

«Я иду и думаю: «Котэ находится в Америке, Джаваха в Испании, Цквита в Голландии, Тушмала в Париже, Шешика в Лондоне, другие или в Москве или где-то еще». Если ничего другого, то просто так, по-человечески скучаешь по кому-нибудь... [3.3]. «Кто выживет в этом году, давайте на следующий год сделаем снимок и напишем «Грузия»... [3.66].

Ущерб, нанесенный войной, выходит далеко за рамки с материальной, моральной и, в первую очередь, психологической точки зрения, - это исходит из всех текстов, написанных о конфликте. Авторы переживают индивидуально, согласно своим собственным чувствам воспринимают и выражают трагедию и тот моральный ущерб, который причинила война нации, обществу, этносу и геному, передаваемому из поколения в поколение через генетическую память. Естественно, что в посткоммунистическом нарративе настроение и обстановка похожи друг на друга. Такие нигилистически-пессимистические ноты преобладают в произведениях

Тамри Пхакадзе, в которых постоянно освещается тема войны, иногда прямо, иногда она периферийно следует сюжету, вызванная стрессом войны. В текстах писательницы часто подчеркнуты несправедливость и разочарование, вызванные человеческой беспечностью и жестокостью. Автор как бы взывает к этому, когда переносит акцент на бескорыстность и преданность животных, собак (анималистические пассажи часто встречаются также в творчестве Гурама Одишария). Герои Тамри Пхакадзе, привыкшие к пессимистической среде, будто ничего не ожидают. Царит наркомания, война и постоянное ожидание войны, как наследие. Типичные ситуации 90-х годов автор передает, на первый взгляд, апатично, хотя с сильными эмоциями.

В рассказе Тамри Пхакадзе «Кроссворд» рассказывается об уличных разборках, лейтмотивом являются американские хиты – противостояние из-за морфия. Знаменитая песня Битлз – «Эй, Иуда!» - аллегорически иллюстрирует примечательную для времен несправедливости. В глупой войне всегда страдает мирное население, много прохожих полегло от шальной пули во время уличных разборок. Рассказ заканчивается этим трагическим феноменом. В финале символом верности человеку представлен четверногий друг, оставшийся без хозяина.

В еще одной миниатюре о войне «Война или мир», проникнутой легким трагикомизмом, с привычной для автора метафоричностью, аллегорией и символикой передана идея, что любовь и борьба исходят друг из друга. Подтекст перекликается с этим романтическим рассуждением.

Смерть продолжилась и после войны, стресс поразил массы, заразил «вьетнамским синдромом», психологически изуродовал большинство... Десятилетиями проявляется «радиация войны», выжившие же погибают раньше времени, согласно статистике, от одного и того же диагноза – от инфаркта или инсульта, и большей частью это старшее поколение... У младшего еще есть шанс выжить, если их контуженная жизнь избежит когтей наркомании и пьянства.

С актуальной тематикой времени перекликается «Бумазейный рай» Нино Садгобелашвили. Конкретная история общая и для многих описывает знакомую трагедию. С беллетристическим мастерством в рассказе передана классическая картина послевоенной реальности: нищета, эмиграция, пьянство, психическое расстройство. Часть «выжившего» общества спаслась бегством из страны, часть нашла убежище в пьянстве и морфии, у

части просто не выдержала психика. И, в связи с тем, что война сопровождалась распадом СССР, удар оказался двойным.

Писательница рассказывает о пожилой матери с нарушенной психикой, ее сына убили, а невестка с внучкой эмигрировали. Иногда мать общается с ними в своих фантазиях и неотвеченных письмах: «Как вы... Как твоя мама... еще беспокоят почки? Платье, которое я прислала, подошло?.. Оно времен моей молодости, когда я одевала его, то была похожа на цветок магнолии, во всяком случае так говорили... Я тоже по-старому... У меня двое учеников, они тоже не отстают от меня, - кто лучше тебя нас подготовит. А так я уже не могу... Эх, постарела... Да, правда, вчера вы мне приснились... Мы с Рати были на берегу реки, бросали камушки и в это время появились вы, вы плыли на белой лодке... какие вы были милые, твоя мама еле помещалась, из-за движения ее бедер лодка скрипела... Да, я сейчас спешу, очень спешу и, кажется, звонят в дверь...» [4.4].

Автор рассказывает о расчетливом попечителе матери, спившемся друге сына, который время от времени навещает старушку и взамен берет деньги на пиво... Концовка произведения – «...На такси к мрачной больнице привезли старушку на высоких каблуках и с сумкой в руке. Ее там встретили тепло. Видимо понравилась. Надели на нее белую унылую рубашку и указали на свой угол» [4.18]. Финал – конец жизни в доме для престарелых. У каждого персонажа в рассказе своя трагедия, обусловленная войной. Женщина не расстается с тенью умершего сына и предпочитает жить в иллюзии, где жив ее сын («Ночью опять пришел призрак Рати. Сел перед носом и задымил сигаретой, обменной на варенье» [4.2]).

Цветные аппликации, развешанные на стене, которые старушка вырезает из одежды сына времен его детства, олицетворяют для нее рай. Ключевой аллегорией в рассказе Нино Садгобелашвили является именно эта сцена.

Помимо тех результатов и процессов, которые мы получили в итоге войны, согласно нашему мнению, самым важным является причинно-следственный фактор, обусловивший это поражение. Конфликт, даже спровоцированный, начинается сначала в нас, а некоторые только потом получают пользу. Так что беспорядок, какой бы глупой и наивной не была причина, сначала рождается в сознании и, если сейчас мы все же что-то хотим изменить, одним из средств коммуникации остается опять-таки диалог. Неоспоримый факт, что «танк – неумелый учитель...». Этой смысло-

вой линии следует писатель Гурам Одишария, когда повествует о встрече персонажей (реальных) и передает их диалог, заставляющий задуматься: «Война началась тогда, когда первый раз в Тбилиси братья выстрелили друг в друга», братья, проживающие в одном городе (имеется в виду гражданское противостояние в столице), - так что «мы проиграли тогда еще, до войны, когда взяли в руки оружие и еще раньше, когда война началась в наших сердцах и пока мы сами не разберемся в своей беде и не смоем мусор, ничего нам не поможет!..» «Мужество же состоит в том, чтобы самим говорить о своих ошибках» («Цитаты взяты из сценария Гурама Одишария «Море, которое далеко»).

Произведения писателя, жителя Абхазии, вместе с документальными пассажами соержат и автобиографические, что создает еще более четкое представление о конкретных событиях. Проиллюстрировано множество фактов того, как «враги» заботились друг о друге на войне. Противоборствующие стороны из одного уголка страны выдавали друг другу бронжилеты, чтобы стреляя друг в друга, случайно не убить. Абхазы хоронили грузин, ухаживали за могилами родителей своих «врагов», по-соседски переходили на противоположную линию фронта. Подобные факты подчеркивают те отношения и обстоятельства, которые были характерны для Абхазии и которые уничтожила война.

Романы Гурама Одишария, полные печальных юмористических пассажей, окутаны траги-комическим колоритом. В них красиво представлена любовь сухумчан друг к другу, понятие «сухумчанин», любовь к морю и преданность, до минимума сведенный пафос трагизма и гиперболы, драма (зачем нужно преувеличивать войну). А оставшиеся в прошлом позитивные события, изображенные с юмором и легкостью, вызывают сентиментальность и жалость.

Стиль писателя, акцентирование внимания в ходе повествования на природе и всем одушевленном – птицах, животных и их взаимосвязь, целостность – служат идее единства и указывают на ту синергию, которую нарушила война. Несмотря на сложное положение и острое противостояние, писатель, как большинство грузинских авторов, рассматривает прошлое через позитивную призму и его обнадеживающие послы на ту сторону Ингури, только положительного характера...

Примечательно, что для читателя не остается скрытой еще одна деталь. Доктор филологических наук Нана Купрейшвили в своей книге «Де-

густация слова» отмечает: «В целом, тема беженства (как и тема войны) осмыслена писателем с определенной осторожностью, т. к. она содержит соблазн спекуляции «особенностью существования». Несмотря на все признаки, Гурам Одишария далек от такого соблазна. Он даже стремится отдалиться от такой возможности, хотя само желание отгородиться использует в свою пользу и превращает его в импульс поиска и освоения новой художественной формы. Следует отметить, что с этой точки зрения локальный процесс саморефлексии у писателя совпал с процессами, происходящими в целом в грузинской прозе. На это указывает Лали Авалиани, ссылаясь на многогранное, заслуживающее внимания, письмо Аки Морчиладзе, посвященное «Мадатову». «Время от времени, - пишет он, - у образованной части общества возникает иллюзия, что писать по-старому нельзя. Подобное чувство овладевает отдельным читателем, и тем более писателем и художником. В конечном итоге это полезно для сочинительства и в целом для литературы; но иногда упорство и самонаправленность к инновациям принимает такой вид, что литература становится похожа на бессмысленную игру. А литература – игра осмысленная». С самого начала следует сказать, что в своем новом романе Гурам Одишария представляет литературу как игру с определенными правилами, поэтому он создает кажущееся хаотичное пространство, на самом деле очень организованное. Более того, сочинительство для него это своего рода «механизм возвращения» в свой город, к самому себе (согласно «автотерапии» Льва Лосева), на который возложена функция излечить и обнадежить других» [11.121].

Гурам Одишария знакомит с колоритными сухумскими местами, с абхазским фольклором, с сухумчанами, ставшими легендами, рассказывает о тамошнем гармоничном этническом сосуществовании, прибрежной беззаботной жизни и характерной для портового города прогрессивности – «И мы находили свою Америку в сухумском порту в виде джинсов, жевательной резинки, записей ансамбля «Чикаго», Элвиса Пресли, звезднополосатого флага, бородатых, как Хемингуэй боксеров и охотников, виски, «Кока-колы», «Голоса Америки», купленных у моряков с причаливших всего на несколько часов иностранных кораблей... и ждали свою Америку назло коммунистической пропаганде» [9. 19].

До боли позитивно его произведение «Кот президента». Писатель рассказывает об известном абхазском деятеле Михаиле Бгажба, который был как-бы персонифицированным символом Сухуми, а также представ-

лял собой единое собирательное лицо всех сухумчан.

Как аллегория покровителя города изображен абхаз, влюбленный в целый мир, в свой край, природу, народ, с подвижным умом и одаренный талантом «Мюнхаузен», непрерывно думающий о свершении добра. Более того – любую данность он мог трансформировать положительно, каждую ситуацию превращал в позитивную призму и для него существовал только положительный контекст. Свой авторитет, должность, возможности Михаил Бгажба использовал только для подобных дел. Можно сказать, что весь потенциал и жизнь он посвятил добру, а войну не смог пережить. «На седьмой день Крещения он отчетливо услышал, как сказала Богу дрожащая в клетке его последняя птица – не только же людям принадлежит эта планета. Это было похоже на упрек, точнее был упрек. В последний раз именно в эту минуту заговорила с ним. И больше никому не сказала ни слова, умерла птица. И еще - ангелы его и других покинутых или сожженных домов собрались на седьмой день после Крещения в его квартире. Счастливое число - семь. И все другие дни, и все другие ночи. Все нежные слова и все любимые лица, все движения, поцелуи, тосты, звуки, воспоминания, надежда... Слились в тот день и в ту ночь. Последнее, что он услышал, был голос умершей птицы – открой глаза. Он открыл глаза и увидел Бога. И удивился, он никогда бы не смог представить, что Бог может быть таким... Утром его нашли мертвым, он лежал на полу, на боку, у постели, накрытый буркой. Подол бурки свернулся. Он улыбался. В кармане брюк нашли три семени. Неизвестные семена» [8. 274].

Этот реальный персонаж воплощает в произведении амбивалентность войны и мира, к тому же является символом грузино-абхазской любви и взаимоотношений. Он был сборником правдивых историй и легенд. В ходе повествования гармоничное бытие побережья быстро сменилось войной. Сидящие за одним столом друзья, как запрограммированные роботы, в миг становятся по разные стороны и это все очень похоже на гипноз, - «Все города – это один город, и все дни – это один день, и все женщины – это одна женщина. Все войны - одна война. Все жизни - это одна жизнь. Все смерти - это одна смерть. Раньше я боялся смерти, Сосик, сейчас жизни боюсь. Мы - божьи дети, до рождения родившиеся, до смерти умершие» [8.275].

Писатель описывает ту обстановку, которая была вызвана войной, когда один целый организм был разделен колючей проволокой и когда половина дома одной семьи осталась по ту стороны границы, а вторая – по

эту. В романе «Море, которое далеко» встречаются друзья детства. После войны прошло более десяти лет, возникший между ними айсберг растопили теплые волны прошлого. Эти два человека тоже представляют собой собирательное лицо разделенной на две части Абхазии, разделенных семей. Их эмоциями управляет двойное чувство злости и любви. Друзья не прощают друг другу войну и спустя время с трудом сдерживают злость, хотя, как говорит один из персонажей «несмотря на то, что в них что-то умерло, есть все же что-то живое, что их связывает». Это что-то – общие воспоминания, общее прошлое, общие люди и земля(!). В первую же очередь – любовь.

Поэтому, несмотря на трудности, недоверие и злость, друзья все же устремляются друг к другу. Разочарованные друг в друге, подсознательно все же смиряются с данностью – ищут выход и каждый из них похож на выброшенную на песок, оставшуюся без воды, рыбу, - на того, у кого больше нет моря и того, кто остался у моря.

Персонажи даже в процессе самоидентификации стоят перед действительностью, в которой абхазы поют по-мегрельски и грузины разговаривают по-абхазски. У этого единого колорита общие идиомы и стихи, понятные только для них. У войны нет победителей – соответственно логичен лейтмотив романа, озвученный одним из персонажей: «Это горе мы должны преодолеть вместе...». «Бог слишком далеко, Сосик, очень далеко. Нужно что-то другое, что-то большее, чем религия. Большее, чем любовь. Иначе Бог не сможет подготовить нас, чтобы принять в волны своего измерения. В Сухуми не писали стихов. В Сухуми умирали. Умирали в Сухуми и в то же время умирали везде и всегда и иногда навечно умирали в Гагра и Ткварчели, в Очамчире и Гудаута, в Гульрипши и Гали... [8.264].

Художественные тексты Гурама Одишария (например, роман «Очкастая бомба») – это еще и констатация войны, и писатель, как-бы лишенный эмоций и опустошенный, рассказывает об ужасных фактах войны. В финале звучит идея романа – месть, терпящая поражение перед гуманизмом. Жаждающий мести человек оставляет в живых врага – убийцу отца, более того сохраняет ему жизнь. Ирония, смешанная с горечью и трагизмом войны, и рафинированная комичность передают также глупость всей ситуации. Тексты пропитаны ностальгией. Персонажи не могут расстаться со счастливым прошлым. Не могут свыкнуться с другим городом, народом, душой... с городом, который вместо Сухуми называют «Сухум».

После ознакомления с творчеством писателя у обеих сторон обязательно появится стремление к примирению и жажда находиться у солнечного, радостного, полного любви и дружелюбия сказочного побережья, что подтолкнет найти выход – общий язык.

Профессор Нана Куция, говоря о творчестве Гурама Одишария отмечает: «Одишария рассказывает об аромате города – о восхитительном аромате эвкалиптов, глициний, магнолий, смешанных с ароматом соленого моря и жареного кофе... Поэт ходит по своему городу, оставшемуся в душе, по галерее памяти, чтобы им не одолела коварная мысль: «Был моим или показалось?» [13.293].

Таким образом, хороший литературный текст всегда выполняет свою миссию. Как отмечает доктор филологических наук Саломе Капанадзе: «Культуре удается то, чего часто не могут достичь политики. Этот факт сводится в закономерность, согласно которой художник всегда обязуется помочь человеку найти истину в себе. Этот процесс находится в постоянной связи с признанием культуры, как феномена доброй воли человечества и утверждением доброты, любви и мира...» «В напряженном пространстве ненависти и дегуманизации люди начинают искать выход и в это время становится очевидным, что большая часть пути, ведущая к «храму мира» приходится на культуру» [12. 165].

Для грузин, как и для всех автохтонных народов, борьба, войны и конфликты – сопутствующий процесс, он оставляет свой след на каждой эпохе и отражается на обществе. Подобным образом развиваются государственные и культурные процессы. Принимая во внимание значение культуры и искусства, в отношении конфликта примечательна литература. Авторы, чье творчество было исследовано в рамках данной работы, создали документальный, автобиографический, художественный, исторический нарратив, в котором видно, как отразилась война на обществе и, в частности, на литературе.

Следует отметить, что, несмотря на противостояние и плачевные результаты, ни один автор не подходит к вопросу этноконflikта эгоцентрично, в их нарративах не найти меседжей, содержащих ненависть и негативные штрихи по отношению к противостоящей стороне. Этот исторический крах художники воспринимают как общую беду, а не как преступление какой-либо одной стороны, что является абсолютно правильным акцентом и здоровым отношением. Если мы преодолеем личные горизонты, отло-

жим сентименты, несмотря на собственную трагедию, больше не будем писать, какой вред нанесла война конкретно нам и начнем беседу о том, какой вред нанесли друг другу, имеено тогда будет сделан шаг к примирению. Именно такой контекст считается высшим проявлением гуманизма и взаимолюбви и прагматичным шагом. Более того, время показало, что противостояние ведет только к коллапсу, а пение вместе – к Сухуми. Именно в этом заключается главная суть грузинской новейшей литературы.

Использованная литература:

1. Л. Авалиани. От Чабуа Эмиреджиби до Аки Морчиладзе. Тб., 2005 (на груз. яз.).
2. И. Ратиани. Современный грузинский литературный процесс. Журнал «Наша литература», № 24, 2011 (на груз. яз.).
3. А. Морчиладзе. Собаки улицы Палиашвили. Тб., 1995 (на груз. яз.).
4. А. Морчиладзе. Оболе. Тб., 2011 (на груз. яз.).
5. Н. Садгобелашвили. Бумазейный рай. Тб., 2005 (на груз. яз.).
6. Т. Пхакадзе. Кроссворд. Тб., 2006 (на груз. яз.).
7. Т. Пхакадзе. Война или мир. Тб., 2006 (на груз. яз.).
8. Т. Пхакадзе. Огород в зоне конфликта. Тб., 2010 (на груз. яз.).
9. Г. Одишария. Кот президента. Тб., 2007 (на груз. яз.).
10. Г. Одишария. Очкастая бомба. Тб., 2009 (на груз. яз.).
11. Г. Одишария. Море, которое далеко. Тб., 2013 (на груз. яз.).
12. Н. Купрейшвили. Дегустация слова. Тб., 2013 (на груз. яз.).
13. С. Капанадзе. Контекст. Тб., 2016 (на груз. яз.).
14. Из истории грузинской литературы в Абхазии. Том II. Тб., 2017 (на груз. яз.).
15. С. Дзнеладзе. Постмодернистические тенденции в современном грузинском романе. Тб., 2014 (на груз. яз.).

БЫТ ДЕРЕВЕНЬ, ПРИЛЕГАЮЩИХ К ЗОНЕ КОНФЛИКТА

МАРИАМ ХАЗАЛИЯ

Магистр

Тбилисский государственный университет

В работе с этнографической точки зрения рассмотрен быт людей, проживающих у де-факто границы после конфликта в Абхазии. Исследование опирается на полевые этнографические методы: активное наблюдение и полуструктурное интервью.

Одной из наиболее важных сфер антропологических исследований является изучение конфликтов и быта людей, проживающих у разделительных линий. Конфликты влияют на чувство идентичности человека, его убеждения, восприятие и повседневную жизнь в целом. Границы - это те рамки, которые могут быть нарушены. Коммуникация является основной социальной потребностью человека, а искусственно созданные препятствия мешают общению, и вследствие происходящих процессов, человек, оказавшись в таком месте, старается преодолеть их любой ценой (2.128).

Потребности местного населения по ту и по эту сторону реки Ингури способствуют потребностям экономики и здравоохранения. Мост Ингури является тем барьером, на котором текущие процессы не могут быть нарушены различными препятствиями, т. к. в их основе лежит культурная, этническая или языковая гомогенность населения, проживающего по обе стороны Ингури (2.128).

Конфликты, возникшие в Грузии в постсоветский период, в 1992-1993 гг., способствовали созданию де-факто границы в Абхазии, что вызвало появление разделительной линии в деревнях, прилежащих к Абхазии. Эти процессы нарушили общение тесно связанных друг с другом людей. Население, проживающее за рекой Ингури, вынуждено было покинуть места своего проживания и поселилось в деревнях Гальского района. У вынужденно переселенных из зоны конфликта не было никакой экономической опоры. Вскоре были созданы специальные центры для оказания социальной и медицинской помощи беженцам. На начальном этапе конфликта часть вынужденно переселенных лиц проживала вместе с местным населением; также их поселили компактно в центральных местах в деревнях, прилегающих к Абхазии, в зданиях клубов и школ. «Начальный этап вы-

нужденного переселения людей начался непросто. Были семьи, которые приняли 60 человек» (Информ. 1: 2.12.2018).

Де-факто граница между Абхазией и остальной частью Грузии проходит вдоль реки Ингури. Главный переходный мост находится между деревнями Рухи и Чубурхинджи. Рухский, или Оцарцский мост – главный пропускной пункт¹. Помимо Рухского моста существует еще несколько действующих переходов, которые периодически открываются и закрываются, - это Хурча-Набакеви, Шамгона-Тагилони, Ганмухури-Пичори-Накаргали, Орсантия-Отобая и Рухи. Несмотря на политическую напряженность, до последнего периода населению удавалось пользоваться существующими переходами. В 2016 году закрыли переход Шамгона-Тагилони, за ним последовало перекрытие дороги Хурча-Набакеви и Орсантия-Отобая (Т. Зантара. 6.03.2017). На сегодняшний день населению удастся перейти на эту сторону только по Ингурскому мосту. Часты случаи контактов этнических абхазов с жителями на этой стороне Ингури. Они пользуются различными социальными, медицинскими и образовательными программами. Однородность быта населения создает единое пространство и неразрывный союз между собой, что выражается в сохранении свадебных связей². Молодые беженцы и беженки из Абхазии женятся и выходят замуж в Зугдидский район или же, наоборот, местные берут их в жены или женятся, - что еще более сближает людей на фоне политической напряженности.

Деревни, прилегающие к линии конфликта с этой стороны, не теряют контакт с другим берегом Ингури. На жизнь прилежащих деревень влияют отношения по ту и эту сторону де-факто границы. Во время летних и осенних работ жители пересекают реку Ингури по специальным документам или незаконным путем. Вдоль разделительной линии постоянно идет коммуникация, как в социальном, так и в экономическом плане.

В результате закрытия дороги Орсантия-Отобая, Хурча-Шамгони, Ганмухури-Пичори и Шамгона-Ганмухури населению из деревень Гальского района приходится ездить дополнительно 25-30 километров до Рухского моста, а затем в Зугдиди для торговли³. В Зугдиди, как в торговый город, часто переходит население из Гали. Все информанты отмечают, что

---

1 См. фото 1.

2 Что было характерно для Зугдидского и Гальского районов с древних времен.

3 См. фото 2, 3, 4, 5.

Гальский рынок очень дорогой¹. Некоторые сообщают, что пока действовали советские паспорта, можно было свободно перемещаться и собирать орехи, хотя перенос одного мешка на таможене обходился 50-60 рублей.

Когда беспрепятственно существовала коммуникация между селами по ту и по эту сторону, население деревень с этой стороны работало на мостах, местные же грузили товар перенесенный отсюда, а также транспортировали его. *«В селе Хурча передвижение не было проблемой, человек не остался бы на дороге, ездило 60-70 такси»* (Информ. 2: 27.03.2019).

Одной из самых актуальных проблем является сдача орехов населением, живущим по ту и по эту сторону разделительной линии. Население Абхазии сдавало орехи, переходя на эту сторону Ингури. С 2010 года, когда стоимость орехов возросла, проживающее с этой стороны сельское население открыло пункты сдачи-приема орехов. Такие торговые пункты существовали на мосту Орсантия-Отобая, а также на прилегающей линии Хурча-Набакеви. *«Кто знает, в скольких местах были открыты «точки» и кто готовил орехи. У меня тоже был «барак», который я закрыл, т. к. по ту сторону уже не было урожая орехов»* (Информ 3: 02.03.2019).

Населению легче пересечь разделительную линию со стороны Абхазии, чем из остальной Грузии. Для того, чтобы перейти на ту сторону Ингури нужны контакты и близкие люди в Абхазии, которые оформят приглашение желающим пересечь разделительную линию. Если оставшиеся по эту сторону де-факто границы не смогут сделать документы, то звонят родственникам и так узнают, что происходит в их доме и по соседству. *«Их жизнь там – это борьба за выживание, но там все же твой дом и могилы предков. Если не жить там, то и не поймешь, что там происходит. Мы сами вернулись туда и, фактически, вернули Гальский район. Наш Гальский район вернули мы, гальские грузины»* (Информ. 4: 02.05.2019). Оставшиеся здесь часто просят тех, кто едет туда узнать, какая ситуация у соседей и что с их домами.

На разделительной линии часто задерживают направляющихся в Абхазию людей. В основном задерживают за незаконное пересечение границы. *«В 50 метрах видишь свою скотину, но ничего не можешь сделать, если перейдешь, то задержат, потому что проходит «граница»* (Информ. 5: 06.04.2019). На пограничной линии положение меняется

¹ По ту сторону Ингури наблюдается потребность в обочах, фруктах, минеральной воде и сыре.

каждый день. В селе Тагилони часто проводят аресты за пересечение границы, даже для рыбалки на реке нужно разрешение. Летом по обе стороны реки Ингури часто рыбачат икупаются. На той стороне населению нужно каждый день брать у солдат разрешение. На этой стороне нет такой необходимости. *«За моим домом – лес, если зайдешь в лес, могут задержать»* (Информ. 6: 2.06.04.2019).

Политический режим часто меняет положение на разделительной линии. За упразднением переходов Шамгони-Тагилони и Ганмухури-Пичори в 2015 году, последовало закрытие переходов в Хурча-Набакеви и Орсантия-Отобая. Если до 2017 года население переходило без проблем, то сегодня, чтобы поехать в Зугдиди, приходится несколько раз менять транспорт и проходить лишние километры. В настоящее время передвигаться в Абхазии непросто. Для несовершеннолетних используют переведенное на русский язык свидетельство о рождении или т. н. «справку»¹, и требуется специальное приглашение. Для тех, кто по приглашению едет в Абхазию, приглашение оформляют в Сухуми. В выданном документе указывается семья, в которой будет находиться гость. Приглашение имеет срок. В первом случае приглашение 10-дневное, во втором случае количество дней может быть увеличено; согласно срокам, меняется и цена для оформления приглашения. Для получения абхазского паспорта необходимо иметь гражданство Абхазии и у одного из родителей должен быть абхазский паспорт. Для временных передвижений можно взять временную справку по форме № 9, после чего получить вид на жительство. До последнего времени в Абхазии действовал зеленый абхазский паспорт, временная справка по форме № 9 и «вид на жительство», в данный момент зеленый абхазский паспорт упразднили. Информанты отмечают, что в результате последней реформы, переходить за барьер имеют право только те лица, у которых есть «вид на жительство». Вид на жительство будет один и когда у старого выйдет срок, новый уже не выдадут.

Нынешняя ситуация по ту и по эту сторону разделительной линии влияет на быт населения, экономические возможности, качество коммуникации. Население обеих сторон привыкло к существующему положению, к переездам и процессам, связанным с частым изменением паспортов. Насе-

---

1 «Справка» - своего рода бланк, который от руки заполняет управляющий села, документ на пол-листа с фотографией.

ление не может перемещаться за Ингури, потому что не может подготовить документы. Перейти можно только по приглашению. С другой же стороны происходят более интенсивные процессы и ежедневно по главному мосту по разным причинам переходит большое количество людей. Большой частью переходят для торговли, закупают разные продукты на праздники, переходят к родственникам, а также для получения ежемесячной социальной помощи, которую выплачивает грузинское правительство¹.

Зона конфликта специфическое место, потому что всегда есть очаг напряженности, а поскольку граница является искусственно созданным барьером, она не может рассматриваться как ментальная граница. Тем самым проясняется важность разделительной линии, что она связывает людей, хотя аполитично она, в то же время, является реальным барьером, т. к. производится ее контроль и на главном пропускном пункте коммуникация возможна в том случае, если документы приведены в порядок. Свободное передвижение исключено. В связи с тем, что по обе стороны Ингури население грузинское, это еще более упрощает взаимоотношения населения, т. к. текущие общие процессы, общие ценности, правила жизни и коммуникация более связующие, чем разделяющие.

Фото 1. Рухский (Оцарцкий) мост.

---

¹ См. фото 6.

Фото 2. Закрытый переход Хурча-Набакеви.

Фото 3. Закрытый переход Ганмухмри-Пичори.

Фото 4. Закрытый железнодорожный соединяющий мост Шамгона-Тагилони.

Фото 5. Закрытый соединяющий мост Орсанья-Меоре Отобая.

Фото 6. Беженцы на остановке автобуса.

Использованная литература:

1. Т. Зантарая. На административной границе Абхазии и Самегрело закрылось два пропускных пункта. Радио «Тависуплеба» («Свобода»). 2017 (на груз. яз.). <https://www.radiotavisupleba.ge/a/gadasasvlebi-administratsiul-sazgvarze-afkhazettan/28353542.html>
2. Khutsishvili Ketevan, 2006, Across the Enguri Border:Lives Connected and Separated by The Borderland Between Georgia and Abkhazia, Eurasian Borderlands Spatialing Borders in The Aftermath of State Collapse.Pp 107-131, Editors:Bringe,Tone, Toje, Hege. Palgave.

Информанты:

1. (ინფორმ. 1: 2.12.2018)
2. (ინფორმ. 2: 27.03.2019)
3. (ინფორმ. 3: 02.03.2019)
4. (ინფორმ. 4: 02.05.2019)
5. (ინფორმ. 5: 06.04.2019)
6. (ინფორმ. 6: 2.06.04.2019)

ИЛОРСКИЙ ХРАМ – ИСТОРИЯ И СОВРЕМЕННОЕ СОСТОЯНИЕ

ХАТИЯ АЛАНИЯ

Магистр

**Грузинский университет
театра и кино им. Ш. Руставели**

Архитектурные памятники, находящиеся на территории Абхазии, являются составной частью грузинского искусства, – это один из примечательных документов исторической памяти, пренебрежение которого часто приводит к искусственному вмешательству и изменению реальности. О том, что Абхазия была неотъемлемой частью Грузии, свидетельствуют грузинские надписи на храмах, построенных много веков назад, и единая линия архитектурных форм.

Одним из выдающихся памятников средневековья на территории Абхазии является церковь Св. Георгия в селе Илори в Очамчирском районе, построенная в первой половине XI века. Это одноапсидное зальное строение, с трех сторон к нему примыкают построенные в разное время приделы. Большое значение имеют как архитектурные и художественные особенности храма, так и лапидарные надписи на восточном фасаде, важные с источниковедческой точки зрения.

Исторические данные свидетельствуют о значении Илорского храма. Вахушти Батонишвили отмечает: «На краю моря есть Илорская церковь святого Георгия... без купола, маленькая, богатая и украшенная» [1.306]. К сожалению, на сегодняшний день церковь ни маленькая, ни бескупольная, но об этом позже.

По сведениям Арканджело Ламберти, в Илорском храме хранились иконы, украшенные драгоценными камнями, но опасности ограбления не существовало. По словам Ламберти, «этого святого боятся не только местные, но и сами абхазы и турки, которые лишены света веры» [2.4].

Храм тесно связан с культом св. Георгия, который считается святым-покровителем Грузии; в его честь построено множество церквей, но среди многочисленных памятников выделяется Илорский храм. Согласно легенде, тело святого было разделено на 365 частей и распределено по церквям, возведенным в честь него. По словам Вахушти, на каждом холме или горе в

Грузии возведена церковь во имя св. Георгия и каждый день – день памяти святого [3.50].

О важности и святости Илорского храма свидетельствуют древние культовые ритуалы, существующие на протяжении веков в Самегрело и совершающиеся именно в этом храме. По словам Сергия Макалатия, «в Илори был неиссякаемый поток верующих. Каждый день приходило много просящих с жертвоприношениями. Приносили вылитые в человеческий рост свечи, серебряные прутья и приводили бычков или овец [4.348].

Реставрация церкви проводилась несколько раз, самые ранние сведения приходятся на XVII век, период царствования Левана II Дадияни (1611-1647). Известно также об иконе св. Георгия, пожертвованной им для церкви. Возможно, в этот период церковь и была расписана. В 1736 году храм был сожжен турками. По словам Вахушти, «Вошли османы в Илори. Однако, иконы, кресты и другую церковную утварь заблаговременно спрятали. Развели они огонь и подожгли церковь, содрали крышу из свинцовой черепицы и уничтожили стенную роспись» [5.99]. После этого основательные восстановительные работы были проведены одишскими князьями. Третья по счету реставрация была проведена в XIX веке, в период российского господства [6.215].

Благодаря огромным усилиям Католикоса Патриарха Амвросия Хелая в начале XX века храм избежал преобразования его в женский монастырь. Католикос говорил, что храм является национальной святыней и неприкосновенен, иначе он утратит национальное и религиозное значение [7.550, 562].

В XX веке дважды проводилась реставрация храма. Первая реставрация была проведена в 1938 году; имеется фотоматериал. На фотографиях хорошо видна площадь поздних пристроек главного зала, орнамент южного окна, наличники остальных окон. О следующей предполагаемой реставрации известно из заявки на проект, сделанной уже в 1986 году. Целью был ремонт строения и очистка фасадов от нанесенной ранее штукатурки. Однако отчета об осуществлении проекта нет. В послеоккупационный период были проведены две так называемые реконструкции церкви. По очевидным причинам, об изменениях в последний период можно судить только по фотоматериалам и ссылаясь на прверхностное наблюдение.

Летом и осенью 2018 года у нас была возможность посетить храм и тайком сделать несколько фотографий. Состояние перестроенного много

раз храма функционально удовлетворительное. Сегодня существуют все условия для совершения литургии. Корпус здания защищен от протекания воды, нет опасности обрушения. Но, тем не менее, состояние храма плачевное, что вызвано не столько функциональным нарушением, сколько нарушением архитектурных форм.

В первоначальном виде Илорский храм представлял собой одноапсидную, вписанную в прямоугольник церковь со значительно возвышенным корпусом. Наряду с простотой архитектурных форм на значение храма повлияли лапидарные надписи, легенды, связанные с культом Святого Георгия, и иконы, хранящиеся в церкви. Его значение возрастало на протяжении веков и, возможно, возведение приделов с трех сторон было продиктовано функциональным назначением. Увеличение пространства необходимо было для размещения большего количества верующих или же просто для увеличения места, отведенного для священнослужителей, как например, северный придел, вход в который только со стороны алтаря. По архитектурно-историческим формам это истинно грузинский памятник, но сегодняшняя ситуация представляет другую картину.

Самым большим является западный придел, его высота совпадает с первоначальным корпусом храма, поэтому в западной части два фронтальных пространства. Первое – сравнительно высокий древнейший корпус храма, под фронтоном рельефное изображение креста и орнаментированное окошко. Предположительно, это единственное окно с наличником, сохранившее свой первоначальный вид. Второе фронтальное пространство на западной стороне – придел, построенный позже, через него вход в церковь.

Придел северного фасада находится на крайней восточной стороне. Вход в него только изнутри. Со стороны южного придела второй вход в храм. У этих двух фасадов много общего. Например, на западной стороне четыре окна, украшенные наличниками, а также декоративными арками. Оба окна на фасаде орнаментированы, декоративные арки перекрашены в золотой цвет, а весь корпус здания побелен.

На восточном фасаде есть одно окно без наличника. Под фронтоном рельефное изображение Св. Георгия, справа и слева от которого на разных уровнях видны очертания каменных плит с надписями. Однако, сегодня увидеть фрагменты надписей можно только на одной плите в правом нижнем углу. Они, согласно исследованиям Силогава, содержали две надписи

Церковь Илори, 1898 г.

– основателя и архиепископа Георгия [5.98,108].

Помимо побеленного и нелепо поставленного купола, в глаза бросаются современные средства кондиционирования, установленные парами на трех фасадах. Системы отопления и кондиционирования в интерьере также на видном месте.

В настоящее время единственный вход в церковь расположен с западной стороны, откуда можно попасть в однефный удлиненный зал, отделенный аркой от старого корпуса алтаря. Западный зал полностью отличается от пространства перед алтарем. На полу выложены светло-голубые плиты, интерьер светлый, что обусловлено побеленными стенами и вырезанными окнами, – четыре с южной стороны и четыре с северной.

Однефное пространство перед алтарем, которое является самым старым корпусом храма, представляет собой прямоугольник, по плану акцентированный на западно-восточную ось. Вход в него из западного нового придела с широким арочным входом и сразу же у входа возникает ощущение, что эти два зала абсолютно отличаются друг от друга в архи-

текстурном и эпохальном отношении. Находящийся в старом пространстве южный вход выходит к воротам. Сегодня этот придел используют для хозяйственных целей в церкви и он отделен от основного пространства деревянной дверью. В северо-западном углу пристроен второй этаж (хоры), также доступный только для служителей церкви. На этой же стене рядом с окном прорезана дверь, соединяющая северный придел с алтарем.

В старом зале сохранились фрагменты настенной росписи, некоторые из них можно прочесть полностью. Но в общем фрески закопчены и требуют очистки. Попыток очистить и перекрасить не наблюдается.

Несмотря на старательную реконструкцию, в аутентичном виде остался орнаментированный наличник южного окна со своей рамой. В данный момент орнаменты выкрашены в темно-медный цвет, однако, по старым фотографиям можно судить об особенностях орнаментального мотива.

Форма рамы полукруглая с подвернутыми горизонтальными линиями на концах. Основу орнамента представляет изогнутый стебель в форме S, состоящий из трех тонких желобков. Мотив S в конце принимает форму побега, из которого возникает треугольный лист. На первый взгляд форма листа напоминает также изображение грозди винограда. Изображения виноградной лозы встречаются почти на каждом этапе развития грузинского орнамента, начиная с раннехристианского периода, что обусловлено значением виноградной лозы в христианской символике.

Согласно обоснованному замечанию Вахтанга Беридзе, мотив S, встречающийся в первое время в X-XI веках в виде растения, позже принимает строгий геометрический вид. Начальный период илорского орнаментного мотива S приходится на X-XI века [9.371,372].

Примечательно, что почти не встречается идентичных копий одного и того же конкретного мотива. Каждый зодчий предлагал разные вариации, что в итоге придало многокрасочность одному орнаментальному мотиву, – как раз это можно сказать в связи с украшением окна Илорского храма. Орнаменты подобного мотива встречаются в Самтависи, Самтавро, Икви, Спети, Каурма... Из этого можно заключить, что в эпоху развитого средневековья грузинская архитектура создавалась как единый организм, в котором мастера из разных уголков делились друг с другом своими знаниями и опытом. Очевидно, что мастер, построивший Илорский храм, также был хорошо знаком с орнаментальным репертуаром этого периода и со своим индивидуальным подходом создал храм, имеющий огромное значение для

Илорская церковь, 1938 г.

грузинской архитектуры в соответствии с национальными традициями.

В отличие от украшения наличника западного окна, спорна аутентичность рельефного изображения св. Георгия на восточном фасаде. Анатолий Кация считает рельеф примитивным и выполненным в более поздний период [9.75,76]. Однако, помимо примитивности исполнения, можно выделить несколько важных элементов, повышающих ценность общего художественного облика храма.

Представленный без нимба образ св. Георгия выполнен в низком рельефе.левой рукой он сжимает удила, а правая вознесена с мечом. Под ногами лошади изображение императора Диоклетиана, но его корону не видно, возможно, она повреждена. Фигура императора статична, будто он не падает на землю, а остается в воздухе. Минимально обработано изображение лошади, все четыре ноги которой показаны в движении, но все же оно очень статичное. Всего лишь несколькими маленькими линиями изображен конский волос, туловище гладкое, на голове условно изображены глаза и уши.

Наибольшее внимание привлекает изображение св. Георгия, которое

Илорская церковь, 2018 г. (фото автора)

также выполнено скудно. Однако на лице, за исключением глаз и носа, видны очертания бороды, что редко встречается в иконографии св. Георгия. Сравнительно детально изображена одежда. Доспехи разчленены на маленькие кубики. Подол платья удлиненной формы как бы подчеркивает значение св. Георгия среди других фигур, изображенных на плите. Также стоит отметить, что св. Георгий представлен без нимба, что совершенно чуждо для иконографии святого. Грубо созданные изображения, условные наброски и вытянутые экспрессивные формы, представленный без нимба святой воин, – все это приближает рельеф к нескольким образцам XI века, созданным по народным мотивам.

Джручские рельефы XI век, созданы по народным мотивам. Оба рельефа расположены у западного входа на двух больших плитах. На первом, рядом со святыми воинами изображена фигура с поднятыми руками. Их изображения необычны: гладкая, абсолютно необработанная поверхность, без какого-либо декоративного оформления, лица овальные, глаза выделены узко. Фигуры изображены в низком рельефе, выведены грубыми контурами. Несмотря на условность и низкий рельеф изображений, сходство

с рельефом илорского св. Георгия наблюдается на второй плите этого же фасада, где сцена убийства святыми воинами дракона и Диоклетиана представлена в другой изобразительной форме. Примечательно, что святые, подобно илорским, и здесь изображены без нимба. Детализирован удлиненный овал лица, большие глаза соединены с бровями и носом. Декоративные элементы присутствуют в изображении одежды и стремян. Тонкие, в основном грубо нацарапанные линии добавляют экспрессивность условным фигурам. В целом же, подобно илорскому рельефу, некоторые места гладкие, а в некоторых сделаны маленькие линии-надрезы.

На образ св. Георгия в Илорском храме очень похоже изображение на плите, хранящейся в Сачхерском краеведческом музее, – предположительно она должна быть из Кацхского монастыря [10.224]. Сохранилась только голова фигуры, соответственно, трудно определить, это святой воин или нет. Но в манере исполнения прослеживается много общего со св. Георгием в Илорском храме. Изображение без нимба. Очертания лица и здесь удлиненные, но это больше похоже на подбородок, чем на бороду. Обусловленность добавляет необычная ширина и полукруглые очертания ушей. Интересно, была ли также декоративно оформлена одежда, как в случае св. Георгия в Илори. Но при всем этом, у рельефов все же очень много общего.

Исследуя вышеописанный рельеф выясняется несколько деталей, которые не только выделяют отличия рельефа св. Георгия в Илори от других памятников, но также выявляют общие черты. Первое, что выясняется, это влияние народных мотивов, которые были свойственны другим рельефам XI века. Условное изображение фигур и скудные декоративные детали приближают его к рельефам того же века, как Джручские и Кацхские рельефные плиты [11.43].

Отступление от схемы иконографического изображения святого состоит в том, что он представлен без нимба. Это еще одна характерная черта, отличающая илорского св. Георгия от других. Как отметили выше, второй аналогичный случай встречается на Джручском рельефе того же века. Оба являются образцами народного потока.

Екатерина Гедеванишвили выделила одну иконографическую «неточность», – это изображение святого Георгия с бородой [3.29,30]. Согласно иконографической схеме, с бородой изображен св. Феодор, а св. Георгий безбородый. Можно назвать лишь несколько рельефных изображений, где

святой представлен с бородой. Одно из них – изображение святых воинов в Мравалдзальской церкви, где оба святых представлены с длинными волосами и бородами. Соответственно, их можно идентифицировать по изображению дракона и императора. В этом плане рельеф Илорской церкви имеет особое значение.

Здесь же следует отметить одну деталь, которая отличает илорский рельеф, – это изображение святого не с копьём в руке, а с мечом. По мнению Екатерины Гедеванишвили, возможно, это продиктовано иллюстрацией литературы, в которой атрибутом святого указан именно меч.

Создание различных иконографических типов изображения св. Георгия можно объяснить популярностью святого. Существовало множество народных легенд, в которых часто рассказывались совершенно разные истории [12.44]. Одним из аспектов значения Илорского храма являются верования и ритуалы, связанные именно с именем святого. Наиболее ценным Илорский храм является благодаря изображению св. Георгия на восточном фасаде, выполненному просто и с произвольной интерпретацией иконографической схемы. В Грузии много красивых в архитектурном отношении храмов, фасады которых украшены намного богаче, но лишь немногие из них по своему историческому, религиозному или символическому характеру настолько значительны, как знаменитый Илорский храм.

При сегодняшних обстоятельствах невозможно определить первоначальное месторасположение изображения св. Георгия. Спорным считаем также и мнение Анатолия Качия о позднем добавлении рельефа, т. к. он связывает церковь не непосредственно с культом Георгия, а с дохристианским языческим божеством Илыр-ныха. В подтверждение этому, Качия приводит в пример похожие названия городов: Лашкандар Ныха-Ткварчели, Киач Ныза-Джгерда [9.16]. Немаловажен тот факт, что у рельефа много общего с другими изображениями XI века.

Процесс перестройки Илорского храма часто приписывают к послеоккупационному периоду, а примеры грубого вмешательства российской стороны наблюдаются уже с XIX века. Еще в то время, под видом реставрации были перекрашены храмы, стерты фрески, и совершены многие другие вандалистские факты, нанесшие непоправимый урон памятникам. Поэтому, когда мы говорим об изменении внешнего вида Илорского храма, обязательно должны знать, каким он был на фотографиях XX века. Основываясь на имеющемся у нас старом фотоматериале, мы попытаемся про-

вести различия между тем, что было раньше и что изменилось сегодня.

Изменение внешнего вида храма происходило поэтапно, на протяжении веков, о чем свидетельствуют несколько очень важных фотографий. Самая ранняя фотография была напечатана в 1898 году, на ней видна юго-восточная часть Илорской церкви [13.132]. Фотография была сделана с довольно дальнего расстояния, но контуры надписей на плитах на восточном фасаде все же должны были быть видны. Исторические личности, упомянутые в надписях на плитах, жили именно в XI веке. Под восточным фронтоном не видно рельефное изображение св. Георгия. По этой фотографии можно судить и о других фасадах. В церкви только два придела – южный и северный, без западного придела. Однако, поскольку фотография сделана с юго-восточной стороны, трудно говорить о западном фасаде.

На фотографии 1898 года вообще нет добавленного с западной стороны зала. В своей монографии абхазский искусствовед Анатолий Кация упоминает о сведениях, предоставленных местным жителем о том, что этот зал был построен в 1905 году, т. е. спустя 7 лет после того, как была сделана старая фотография. На фотографиях, сделанных в 1938 году, хорошо видно, что с западной стороны храма вперед раскрываются треступенчатые архитектурные массы, – первый и самый высокий древний корпус, под фронтоном которого на западном фасаде находится единственное окно с орнаментированным наличником. Вторую фронтонную ступень создает дополнительный придел с окнами с двух сторон – два окна с южной стороны и два с северной. Третьей ступенью на западе являются ворота с двухсторонним арочным перекрытием. Выходит, что в начале двадцатого века в храме были приделы с трех сторон: на северной и южной сторонах они сохранились без значительных изменений, а западная сторона, задуманная как дополнительный зал и арочный портал, сегодня образует единый удлиненный неф. Двухступенчатый придел изображен на генеральном плане, сделанном в 1986 году, что бесспорно указывает на то, что западный придел был снесен в ближайшие десятилетия. На планах проектного документа и из фотографий XX века отчетливо видно, что этот придел был немного уже основного корпуса храма.

Увеличение длины западного придела привело к изменению количества окон на боковых фасадах. Если на ранних фотографиях на западной стороне этих фасадов было по два окна, то сейчас на каждом – четыре. На фотографиях 1938 года видно, что окна облицованы каменными по-

лукруглыми наличниками, без каких-либо орнаментов. Сегодня эти окна вставлены в орнаментированные наличники и каждый из них обнесен декоративной аркой, т. е. с юго-западной и северо-западной стороны по четыре окна и столько же декоративных арок. Всего несколько лет назад арки и окна были украшены розовыми кантами, а затем их перекрасили в золотой цвет.

При рассмотрении вышеперечисленных художественно-архитектурных особенностей, еще раз подтверждается тесная связь храма с основной линией развития грузинской архитектуры, «стереть» которую не удастся даже искажая архитектурную форму и перекрашивая фасад. Илорский собор, наделенный когда-то гармоничными архитектурными формами, до сих пор сохраняет элементы грузинской культуры.

Использованная литература:

1. М. Джаниашвили. География Грузии. Тб., 1904 (на груз. яз.).
2. Н. Кобалия. В маленьком заливе на призыв божий. Газета «Коммунист», 8 августа 1990 (на груз. яз.).
3. Е. Гедеванишвили. Древности Грузии. Тб., № 21, 2018 (на груз. яз.).
4. С. Макалатия. История и этнография Мегрелии. Тб., 1941 (на груз. яз.).
5. Л. Ахаладзе. Эпиграфика Абхазии, как исторический источник. Книга I, Тб., 2005 (на груз. яз.).
6. Т. Мибчуани. Абхазия. Часть I (на груз. яз.).
7. Д. Гамахария. Святой исповедник Амвросий (Хелая) и Абхазия. Тб., 2006 (на груз. яз.).
8. В. Беридзе. История грузинской архитектуры. Т. I. Тб., 2014 (на груз. яз.).
9. Грузинская средневековая скульптура. Тб., 2017 (на груз. яз.).
10. Т. Хундадзе, Т. Дадиани. Средневековая рельефная скульптура в Абхазии. Культурное наследие в период оккупации. Тб., 2015 (на груз. яз.).
11. Т. Дадиани. Образ св. Георгия в каменной скульптуре в Раче. Научный журнал «Академия». Тб, 2016 (на груз. яз.).
12. А. К. Кацья. Илори (памятник XI века). Сухуми, 1963.
13. И. Ефимова. Абхазия и в ней Ново-Афонский Симоно-Кананитский монастырь. М., 1898.

АБХАЗСКИЙ ТАНЦЕВАЛЬНЫЙ ДИАЛЕКТ И ЕГО ВЗАИМОДЕЙСТВУЮЩИЕ АСПЕКТЫ (КРАТКИЙ ОБЗОР)

ХАТУНА ДАМЧИДЗЕ

Хореолог

доктор искусствоведения

Грузинский университет

театра и кино им. Ш. Руставели

Абхазское народное танцевальное искусство одно из составляющих звеньев грузинского хореографического фольклора и в целом грузинской культуры. Абхазский танцевальный диалект характеризует ярко выраженная самобытность и в то же время он сохраняет тесную связь с общегрузинским пространством. В танцевальном диалекте отразились как древнейшие архетипы, так и основанные на них современные аналоги. Основными определяющими факторами феномена абхазской культуры являются исторические перипетии, отдельные исторические слои (имеются в виду языческие, христианские, мусульманские пласты), а также, характерный для маргинального (пограничного) фольклора, круг влияния и др.

Абхазская народная хореография, как и весь грузинский танцевальный фольклор, являлась одним из основных языков выражения культово-религиозных и обрядово-бытовых ритуалов. Количественно и многогранностью ритуалов Абхазия не отставала от других уголков Грузии. Здесь также, как в Самегрело, Сванетии и других регионах умели вызывать дождь, проводили обрядовые действия, связанные с Батонеби (злыми духами, насылающими инфекционные болезни), исполняли ритуальные действия для пораженных молнией и для утопленников, идолопоклоннический танец медведя (тотемный) – диалектическую разновидность пантомимных зрелищ берикаоба, проводили скачки во время «азара» (похоронная песня) – похожие на тушинскую далаоба и др. Хотя, надо отметить, что абхазские обычаи тесно связаны с мегрело-сванскими ритуалами, что, бесспорно, объясняется их географической близостью.

Среди культово-ритуальных действий своей древностью и особенностью выделяется «Атларчоба». Этот ритуал известен был также в Самегрело под названием «Отлачоба». Здесь одним из главных языков выражения

был танец¹.

Ритуал «Атларчоба» перекликается с танцем «рабыни Белого Георгия», зафиксированным в Восточной Грузии, Картли и Кахети, и с ритуалом жертвоприношения, описанным Страбоном. Появляется желание сравнить их и схожесть становится очевидной. Для подтверждения этой мысли в двух направлениях обратимся к вектору развития исследований: 1. ритуальный генетико-содержательный фактор; 2. визуальный, изобразительные средства.

Прежде чем перейдем к обсуждению этих двух направлений, следует отметить, что «Атларчоба» в Абхазии представлена в трех вариантах: 1. «Танец святого вита», или психо-нервные «танцевальные» действия погружившейся в транс женщины; 2. похоронный очистительный ритуал существа, которое поразила молния, будь то человек или животное; 3. обычаи, направленные в угоду Батонеби для защиты от инфекционных болезней.

Следует отметить, что «Танец святого вита» на протяжении многих веков сопутствовал быту и жизни европейских стран и распространился в обществе как эпидемия. Не будет лишено основания, если скажем, что эта болезнь распространилась также и в Грузии и была зафиксирована в различных исторических материалах. «Считалось, что бог этой болезни любит веселье и поэтому вокруг девушки (в большинстве случаев этой болезнью заболели именно девушки), упавшей в судорогах, танцевали все, кто был в тот момент дома. Дом, в котором находилась больная, был празднично убран»². Танец больной девушки начинался медленно и постепенно темп прибавлялся. Всю ночь проводили в веселье, пели, играли на ачамгуре и ачампане. Участники, как пожилые, так и молодые, были одеты в одежду веселых тонов (в основном в белый).

Об обрядовом ритуале, проводимом в честь праздника Белого Гиоргоба в селе Ацкури 14 августа, читаем у Ив. Джавахишвили: «Обойдя церковь, сняв шапки, люди, собираются у стены, становятся в круг и с почтением взирают на одну из женщин, облаченную в белое и изображающую рабыню Белого Георгия. Она – рабыня иконы Белого Георгия и танцует с иконой. Время от времени из груди женщины исходит стон и начинаются

---

1 К. Ковач. Песни кодорских абхазцев. Изд. Акад. абхазского языка и литературы. Сухуми, 1930, с. 45.

2 Там же.

судороги»¹.

Сравнивая эти два исторических сведения, первое, что бросается в глаза, это символические, олицетворяющие святость белые одежды танцовщицы и «танцевальная лексика», которая, вероятно, должна была быть если не однородной, то во всяком случае схожей, так как судорожные движения погрузившегося в транс человека сильно не отличаются друг от друга. Здесь, в основном, имеем дело с визуальными аспектами выразительных средств, рассмотрение содержательного фактора которых последует ниже.

«Атларчоба» исполняли также во время ритуала, посвященного людям или животным, пораженным молнией. Ритуал проводился следующим образом: «Убитое молнией животное устраивают на «ашвамкиат» (ритуальный стол), чтобы, по мнению одной части, он не бросил тень на святость «королевы земли», а по утверждению других, чтобы само животное не было осквернено погребением в земле»². Полагаю, что вторая версия наиболее близка к абхазским верованиям и представлениям, т. к. смерть продолжалась с ритуалом праздничного жертвоприношения, а в языческом ритуале очень важен фактор святости. Также идейную нагрузку несет символика цвета. Обязательное условие ритуала жертвоприношения – «жертвенное животное должно было быть непременно белым»³. Во время праздничного жертвоприношения «все члены семьи (или рода) должны были облачиться в белое и в знак повиновения повесить на шею тяжелые железные цепи»⁴. После того как заклинатель прочтет короткие молитвы, люди, стоящие за «ашвамкитом» полукругом, начинают петь «Ап-рашва» в два голоса. «Грешники» (хозяин пораженного молнией мертвого существа или члены семьи, в случае с человеком – Х. Дамчидзе) поворачиваются три раза справа налево и крестятся, если, конечно, они христиане»⁵. Затем под песню «Ап-рашва» (восхваление божества Апи – Х. Дамчидзе) исполняется хороводный «Танец Бога», во время которого «грешники» стоят в цен-

---

1 Ив. Джавахишвили. Сочинения в 12 томах. АН ГССР. ТГУ. Тб., 1979, с. 91 (на груз. яз.).

2 Н. Джанашия. Абхазский культ и быт. Христианский восток. Т. 5. Вып. 3, 1916 г., с. 166 (на груз. яз.).

3 Там же.

4 Там же.

5 Там же.

тре круга. В некоторых местах их ставят в хоровод и заставляют танцевать с цепями, обмотанными вокруг шеи»¹. Люди в течение всего дня веселятся и поют «Песнь Бога».

Примечательно и симптоматично, что составной аспект одного из вариантов «Атларчоба» – древнейшая традиция «погребения в воздухе», существовавшая еще в античной Колхиде – колхи подвешивали на дерево покойника, завернутого в шкуру быка. Этот обычай применяли только для мужчин, а женщин, как обладательниц женской природы, погребали в земле. Также и труп, лежащий на «ашвамкате», – он отдален от земли, – земля, женское начало, плодородие – не считались святым местом для пораженных молнией.

Ритуал с танцем душевно больных людей, как своего рода излечение, в Самегрело был известен тоже под названием «Атларчоби». Танцор, «больной в это время прыгает, потирает ногами и играет»². В Самегрело больного приводили к дверям церкви св. Георгия в Илори. Святой Георгий известен был как целитель сумасшедших и душевнобольных. На праздник почитания св. Георгия в Илори и Алерти – на Илороба и Алертоба – молили святого об исцелении. Иподиакон ставил больного перед иконой и миловал его. «Затем больного проводили три раза через цепь, он ползком обходил церковь и целовал стены храма»³.

Символика цепи, связанные со святостью белые одежды и традиция очищения, – все это, встречается в зафиксированных Страбоном ритуалах в Восточной Грузии. Согласно описанию Страбона, на границе Албании и Иберии, на территории, населенной народом грузинского толка, жрецы храма Луны, проводили человеческое жертвоприношение, схватив жертву, «связав священной цепью»⁴, и пронзив копьем, «приносят тело в известное место, где все топчут его ногами, совершая обряд очищения»⁵.

Иване Джавахишвили связывает описанные Страбоном обрядовые действия с традиционным праздником Белого Георгия в Восточной Гру-

---

1 Там же.

2 С. Макалатия. История и этнография Самегрело. Грузинское краеведческое общество. Тб., Новое издание. С. 351 (на груз. яз).

3 Там же, с. 359.

4 Ив. Джавахишвили. Сочинения в 12 томах. АН СССР. ТГУ. Тб., 1979, с. 90 (на груз. яз).

5 Там же.

зии: 14 августа в селе Ацкури на праздник Белой Гиогргоба из Картли, Кахети, Кизики, Тушети, Пшави и Хевсурети «пришедшие люди сначала обойдут стену церкви три раза, или нет, семь раз; начинают идти справа от восточных дверей и идут налево, пока опять не окажутся у этих дверей; и так три раза или семь раз. Впереди всегда идут женщины, за ними следует группа мужчин. Обе группы иногда по очереди поют «хвалу», иногда хор женщин, иногда хор мужчин: «Слава и величие Господу, святой Георгий, животворящий, я прихожу помолиться за тебя»¹. Как видим, ритуальная песня здесь исполняется тоже в два ряда – иногда женщинами, иногда мужчинами, они двигаются справа налево, также как в абхазском «Атларчоба». В то время, как «грешники» крутятся на месте или становятся в хоровод, в ритуале св. Георгия они обходят стену церкви; у Страбона они названы жертвами, а в Абхазии это обмотанные цепями «грешники»; в ритуале жертвоприношения раба у Страбона, для очищения раба топчут ногами, в «Атларчоба» пораженного молнией укладывают на «ашвамкиат», чтобы не осквернить землей. Следует отметить, что белый цвет луны – не только цвет белого одеяния, надеваемого для проведения обрядового действия, но и сам Георгий в указанном артефакте называн Белым Георгием.

«В это время рабыни в белых одеяниях ползком на коленях обходят церковь. У каждой из них на шее тяжелая железная цепь храма Белого Георгия и все они поют нежным голосом и прикрепляют горящие свечи на стену»². Добровольно «принесенная в жертву» Белому Георгию одна из рабынь с железным амулетом на шее, падает у дверей храма для очищения общества.

После статического анализа абхазской «Атларчобы», обрядовых ритуалов храма Луны в Восточной Грузии и церкви Белого Георгия, рассмотрим также аспекты их генетического происхождения. Апеллируя артефактами, заключаем, что, восхваляя абхазского бога грома Апи, вокруг пораженного молнией пели в два голоса «Ап-рашва» и исполняли хороводный «Танец Бога»; на востоке исполнялось нежное пение обвязанных цепью и ход вокруг церкви, сопровождающиеся восхвалением языческого астрального божества Луны, которое позже трансформировалось в святого или Белого Георгия.

Что касается термина «Атларчоба» (атле чоба) и самого ритуала, то он

---

1 Там же, с. 91.

2 Там же.

не чужд был ближайшим к Грузии северокавказским этносам. Геополитическое расположение Грузии определило величину масштабов распространения информации. Процесс оттока и притока культур был характерен и для Грузии. В таком небольшом пространстве, в условиях размещения многочисленных этнических единиц, культурная идентичность не была бы чуждой, тем более, что Колхида и Иберия, в дальнейшем Грузия, всегда была эпицентром Кавказа как с экономической точки зрения, так и с социально-политической и культурной.

В Осетии знали «Алдар Цоппай», а карачаевцы, черкесы, кабардино-балкары называли его «Чоппа». Здесь следует также отметить, что термин «атлар» в татарском языке означает лошадь (Татария – Российская федерация. Татарами назывались те монголы, которые жили на территории современной России – в Старой Золотой Орде). Не исключено, что термин «атлар» остался после покорения Грузии монголами, но сам ритуал имеет гораздо более долгую историю. Осетинский «алдар» означает – господин, дворянин¹. «Атларчоба» исполнялась в угоду злых духов Батонеби. Помимо Апи, мечущего гром и молнии, еще были Аэрг (Георгий) Айтар (бог животноводства), Ажвейпшаа (божество охоты). Из этого очевидно, что святой (Белый) Георгий совместил и объединил функции различных божеств. Именно по этой причине восхваление божества Апи на Востоке сменилось «хвалой», посвященной св. Георгию, вместо Луны и покровителя охотников. Что касается термина «Чоппа», то его осетинская форма «Цоппай» очень похожа на грузинский термин «цопи» (бешенство), который Сулхан-Саба объясняет так: «Безумство – это похищенный разум и познание»². Исходя из этого, вспоминаются некоторые известные в Грузии заболевания, связанные с «новой луной» (эпилепсия) и поведение людей, отличающееся в этот период агрессивностью. Как видим, луна опять входит в мыслительное пространство, указывающее на единство «Атларчоба», божества Луны и Белого Георгия.

Таким образом, древний обрядовый ритуал «Атларчоба», проводимый в Абхазии во время оплакивания пораженного молнией человека или животного, у постели больного с инфекционными болезнями, а также охваченной приступами судороги больной девушки, перекликается с «танцем

1 www.nplg.gov.ge/wikidict/index.php/%E1%83%90%E1%83%97%E1%83%9A%E1%83%90%E1%83%A0_%E1%83%A9%E1%83%9D%E1%83%A4%E1%83%90

2 <http://www.nplg.gov.ge/gwdict/index.php?a=list&d=8&p=2&w1=b &w2>

рабыни святого Георгия», зафиксированным в Восточной Грузии. Танцовщицы в белых одеяниях и принесенные в жертву «грешники», облаченные в белое, со специфичными психо-нервными движениями и железными цепями на шее, ритуал очищения, движение «грешников» и прихожан церкви справа налево, пение в два голоса «Ап-рашва» и «Хвалы Господу», белый цвет луны и заменивший ее св. Георгий противопоставлены белой молнии божества «Апи», в Самегрело «танцующие больные», которых пропускают через цепь три раза, ползком обходящие храм в день почитания св. Георгия в Илори, Суджуну, Алерти – все это указывает на генетическую связь древнейших ритуалов.

Исходя из этого можно сказать, что абхазскую «Атларчоба», абхазскую луну и обрядовые действия в честь ацкурского Белого Георгия характеризуют ярко выраженные взаимонаправленные связывающие отношения. Идентичность этих трех сакральных ритуалов доказана тем, что абхазское народное творчество является частью единой грузинской древнейшей культуры.

Существовал также сценический вариант «Атларчоба». Хореолог Автандил Татарадзе так объясняет «Отларчоба» – «Абхазский танец с чертами горского танца, исполняемый преимущественно мужчинами. В этом танце мужчины тщательно исполняют танцевальные приемы в очень быстром темпе. В «Отларчоба» использовано скольжение на коленях, различные виды чаквры и ход на пальцах»¹.

Танцевально-ритуальные действия «Атларчоба», распространенные в Самегрело и Абхазии, и сценический вариант радикально отличаются друг от друга. У нас есть возможность сравнить несколько аудиовариантов «Атларчоба» по имеющимся в интернет-пространстве материалам: <https://soundcloud.com/universiteti/atlarchoba>. Их характер, темп, ритм различны. Несмотря на это неясно, как состоящая из разных ритуальных действий «Атларчоба» стала на сцене «Атларчобой», описанной Автандилом Татарадзе, исполняемой мужчинами и насыщенной техническими приемами. Возможно, здесь к ритуальной части была присоединена быстрая, танцевальная часть и именно эту деталь перенял хореограф-постановщик. «Как правило, после окончания «Шаратына» группа исполняет атларчобу или что-нибудь танцевальное и затем начинается вторая часть танца – танец

---

1 А. Татарадзе. Определения грузинских танцев. Тб., 1986, с. 28 (на груз. яз).

юношей на пальцах ног¹. В современной сценической народной хореографии «Атлерчоба» уже не встречается, хотя несколько десятков лет назад его исполнял Государственный ансамбль песни и пляски Абхазии, ансамбли танцев «Айбаркраса» и затем «Шаратын».

Не буду первой, если скажу, что Грузия разнообразной фольклорной палитрой всегда заслуживала и заслуживает внимания как грузинских, так и зарубежных ученых исследователей. С древних времен до наших дней образцы грузинских материальных и духовных произведений встречались в описаниях иностранных путешественников. Сохраненный летописцами, зафиксированный ими материал наиболее ценен и важен для познания нашего прошлого. Всеобщее известно, что от Черного до Каспийского морей простирается не такая уж большая территория, но она отличается разнообразием этноса и, соответственно, диалектов.

Важную информацию об абхазской культуре предоставляют бесценные работы путешественников, посланников с определенными поручениями, этнографов, музыковедов и историков, а также, разбросанные по журналам и газетам исторические и этнографические сведения: Дюбуа де Монпере описывает самоотверженное танцевальное состязание между мужчиной и женщиной, К. Мачавариани описывает хоровод, состоящий из двоих – мужчины и женщины, по окончании которого следует еще два соревнования в стихосложении и затем танцевальная дуэль мужчины и женщины. Дзуку Лолуа рассказывает о двух рядах Перхиса в сопровождении сольных танцоров, Н. Дубровин описывает «Джигитку» воинственного характера. Также важна документация исторического характера Якоба Райнегсиса и Полины Уваровой.

Из абхазских танцев воинственного характера в Абхазии были распространены «Абазта», то же, что и «Джигитка», аналог которой в Самегрело назывался «Хинткирия», и «Ашацхьртра».

«Абазта» – это танец-представление не единомышленников, а воинов, врагов, противников. Два исполнителя исполняли танец с кинжалами на возвышенном месте. Противники с завязанными глазами должны были по звуку шагов определить месторасположение врага и его действия².

---

1 А. Татаидзе. Грузинский народный танец. Государственный центр фольклора Грузии. Тб., 2010, с. 183 (на груз. яз).

2 Н. Дубровин. История войны и владычества русских на Кавказе. Т. 1, кн. 2, СПб, 1871, с. 20.

Иногда танцевальное столкновение заканчивалось жертвой. Если в термине «абаста» удалить характерную для абхазского языкового диалекта приставку «а» и заменить окончание «а» на окончание именительного падежа грузинского языка «и», то получим от основы слова «баст» термин аналогичный термину Сулхан-Саба «басти». Сулхан-Саба Орбелиани в своем словаре сообщает: «Басти значит отбивать ногами»¹. Исходя из этого, если сравнить смысловой фактор «абаста» и «басти», то видно, что оба означают – ударять (бить) ногами о землю. Можно привести еще один термин для сравнения – танцевальный диалектный образец юго-западной Грузии (Аджария, Лазика, Шавшети, Кларджети) «Дели хоруми», содержащий движения «басма», что означает отпечатывать, отбивать, а в танце значит бить (врага – Х. Д.).

Из танцев воинственного характера в Абхазии помимо «Абазты» – «Джирти» знали «Ашацхьртра» – танец на носках. Воинственный огненный танец подчеркивал торжество победителей в битве. Согласно рассказам стариков, танец исполняла огромная группа мужчин, в левой руке которых были обнаженные кинжалы, под удары в барабан они быстро, как стрелы, вылетали в круг и кричали: «Аха, хайра амарджакуа!»². Танец «Ашацхьртра» представлял театрализованное представление, отражающее воинственное прошлое абхазского этноса, геройский характер. Но полагаю, что этот танец не должен принадлежать к далекому прошлому, он датируется XIX веком.

В Абхазии известен был танец одинокого пастуха «Ахьча дац икуашара» – типичное театральное-хореографическое зрелище.

В абхазском фольклоре видны следы древнего охотничьего эпоса – «Танец медведя», или «Амешкуашара».

«Айхуакуашара» – это название танца, который исполняют двое мужчин, находящиеся в давяльне; они ритмично двигаются и совершают танцевальные движения, и при этом давят виноград.

Самыми популярными из хороводных танцев в Абхазии считаются «Ауарашья», «Айбаркра» и «Шаратын». Некоторые танцы, считающиеся свадебными («Айбаркра», «Шаратын») были связаны с земледельческой магией, а позже стали свадебными. Здесь также можно провести параллели

---

1 Сулхан-Саба Орбелиани. Грузинский лексикон. Тб., 1949, с. 46 (на груз. яз).

2 А. Аргун. Неугасающий огонь. «Алашара». Сухуми, 1982, с. 9.

ли со всеми распространенными фольклорными произведениями в Грузии «Автандил поохотился», который впоследствии приобрел свадебный хороводный характер.

Танец «**Ауарашья**» исполнялся во время больших праздников и на свадьбах. Взявшись за руки, танцоры медленно выходят в такт мелодии, сохраняя строгую линию круга. В центре находился солист, на которого возлагалась регулирующая роль. Он показывал, как надо двигаться и произносил соответствующие слова. Остальные в один голос повторяли «ауарашья»¹.

«**Айбаркра**» по-грузински буквально означает «держась за руки». В абхазско-грузинском словаре дано слово «айбаркаара», что обозначает помолвку, обручение². А. Аргун отмечает, что этот танец в основном исполнялся в конце трудового процесса как трудовой гимн. Он считает, что это первоначальный вид танца «Шаратын». Абхазы исполняют «Айбаркра» вокруг жениха и невесты, находящихся под буркой. «Кто-нибудь из участников хоровода ударяет кнутом у ног жениха и невесты, стоящих в центре круга под буркой, чтобы они начали танцевать, прыгать, оживить танец»³. Как известно, прыгание было частью ритуала земледелия. Народное творчество, связанное с аграрной деятельностью превратилась в свадебное, оба содержат символическое значение плодородия.

Что касается танца «**Шаратын**», то М. Лакербая отмечает, что мелодия танца «Шаратын» в свое время была совсем не танцевальной. Эту мелодию использовал народный сказитель и певец, слепой, Жана Ачба в своих ритуальных песнях и шутках»⁴. А. Татарадзе называет его танцем парами: «Среди абхазов пользуется популярностью также абхазский парный танец «Шаратын», который исполняют отдельно мужчины, а также женщины, и парами мужчины и женщины вместе; отношения между партнерами носят чисто сопернический характер. Целью или смыслом танца

---

1 И. Кортуга. Абхазская народная песня. «Музыка». Москва, 1965, с. 6.

2 Т. Гванцеладзе. Абхазо-грузинский словарь. «Интеллект». Тб., 2012, с. 236 (на груз. яз.).

3 Л. Гварамадзе. Грузинская народная хореография. «Хеловнеба». Тб., 1957, с. 24 (на груз. яз.).

4 М. Лакербай. Из истории абхазского театра. «Хеловнеба». Тб., 1957, с. 15 (на груз. яз.).

является «танец на выдержку», из-за чего он по своему смыслу совершенно отличается от грузинских парных танцев, особенно от танцев юношей и девушек, опирающихся на взаимоотношения юноши и девушки, на целомудрии девушки и рыцарской природе юноши»¹.

Но здесь же следует отметить, что состязание в танце характерно и для танцев горных районов Восточной Грузии². «Шаратын» динамичный танец, в этом танце соревнуются друг с другом в ловкости и проворности: «Танец сопровождает песня, исполняемая женщинами и мужчинами вместе или же отдельно мужчинами и отдельно женщинами. Народный вариант «Шаратына» исполняли двое юношей, юноша с девушкой или же две женщины. Возможно, иногда две пары танцевали вместе. В настоящее время «Шаратын» исполняют вместе юноша и девушка (количество неограничено)»³. В исторических сведениях сохранилась информация о самоотверженном танцевальном дуэте мужчины и женщины, который в сценическом варианте стал групповым, массовым танцем.

А. Аргун в «Истории абхазского театра» описывает молодежный танец юношей «Апсуала», то же что и «Абхазури» («Абхазский»). Как отмечает исследователь, когда-то танец был очень популярным, исполнялся как массовый танец, и как дуэт. Автор акцентирует внимание на динамичности, скорости танца. Для этого танца характерно было исполнение на носках.

К танцам лирического характера относится танец «Лалзын», что в переводе означает «Для нее» («Для женщины»).

Из свадебных песен также следует отметить свадебную танцевальную («Арира» или «Аркуашара») ⁴. В Самегрело парный танец юноши и девушки называют «Абхазури лекури» («Абхазская лезгинка»). Предположительно, исходя из названия, этот танцевальный образец должен был быть распространен также в Абхазии.

Абхазские этнографы в своих работах отмечают, что абхазская на-

---

1 А. Татарадзе. Грузинский этнос в свете грузинской музыкальной этнологии. Всемирный конгресс грузин. Картвельский научный симпозиум на тему - Грузия. Бюллетень № 2. Тб., 1994, с. 77 (на груз. яз.).

2 Г. Цоцанидзе. Пивной рассказ. «Полиграф». Тб., 2018, с. 69 (на груз. яз.).

3 А. Татарадзе. Грузинский народный танец. Государственный центр фольклора Грузии. Тб., 2010, с. 183 (на груз. яз.).

4 А. Аншба. Абхазский фольклор и действительность. «Мецниереба». Тб., 1982, с. 49.

родная хореография претерпела значительную модернизацию. Тот танцевальный фольклор, который представлен сегодня в сценическом варианте, очень отличается от аутентичного, оригинального. Исходя из этого, необходимо и важно зафиксировать тот историко-этнографический материал, который содержит аутентичную документальную информацию об абхазском танцевальном диалекте.

Что касается абхазской танцевальной лексики и характера, то для этого танцевального диалекта характерны резкость и динамика, движения на пальцах ног, движения на коленях, разнообразие чаквры, что характерно для каждого грузинского танцевального диалекта вдоль Кавказского хребта с большей или меньшей идентичностью. Для основного хода абхазского танца, также, как и для диалектов других уголков Грузии характерны легкий скользящий и сложный ход.

Автандил Татарадзе представляет основные танцевальные приемы абхазских танцев:

«пехдаквритгасмура» – гасмура с ударным движением ног (скользящее движение на пальцах ног с поочередной сменой ног в быстром темпе)

«пехдаквритбруни» – поворот с ударным движением ног

«ткупцерчаквбра» – чаквбра (ударные движения ног) с одновременным ударением пальцев ног после подпрыгивающего движения

«пехшлили чаквбра» – чаквбра (ударные движения) с полуприседаниями

«пехшлилта да ганбиджит чаквбра» – чаквбра (ударные движения) с приседаниями и шагом на внешней стороне

«цвивдакневит цалцерзе чаквбра» – движение на пальцах одной ноги с размахиванием голени

«цалцерзе хтомит цинсвла» – ход прыжками на пальцах одной ноги

«терп-дакврит цершедгоми» – удар ступней и становление на пальцы¹.

В главе «Объяснение приемов» из движений танца «Шаратын» дано (с. 319):

«мухлура ори набиджис даматэбит» – мухлура (сгибание ног в коленях) с двумя добавочными шагами

«терп-дакврит чакрули» – ударные движения ног с ударением ступней

---

1 А. Татаридзе. Грузинский народный танец. Государственный центр фольклора Грузии. Тб., 2010, с. 183 (на груз. яз.).

«терп-дакврит чакрули бруни» – поворотное движение с ударным движением ног с ударением ступней

«цввивдакневит цалцершедгоми» (цалцердаквра) – положение на пальцах одной ноги с размахиванием голени другой ноги

«ганбиджит чаквra» – ударные движения ног с шагом в сторону

«ганбиджит чаквra цалцерзе брунит» – ударные движения ног в стороны с поворотом на пальцах одной ноги

«ткупмухлзе сриали» – скольжение на обоих коленях

При объяснении представленных приемов (с. 368) – «мухлурa ори набиджис даматебит» (мухлурa (сгибание ног в коленях) с двумя добавочными шагами), «терп-дакврит цершедгоми» (удар ступней и становление на пальцы), «пехшлили чаквra» (чаквra (ударные движения) с полуприседаниями), «положение на пальцах ног», «пехшлилта да ганбиджит чаквra» (чаквra (ударные движения) с приседаниями и шагом на внешней стороне), под описанием указано, что следует смотреть описание мтиулури и мохеури («терп-дакврит цершедгоми» – удар ступней и становление на пальцы).

Исходя из фактов, что в танцевальных диалектах восточных горных районов Грузии и Абхазии фиксируется схожесть приемов, движений, иногда идентичность, можно сказать, что абхазский танцевальный диалект относится к группе горных диалектов и находится во взаимосвязи не только с горскими танцами, но и с рачинскими, с которыми в нехороводной части также проявляются аналогии с восточными горскими. В заключение можно сказать, что абхазский танцевальный диалект – это часть единого грузинского народного хореографического пространства.

В Абхазии танец было принято исполнять в сопровождении песни, а также в сопровождении апхъарца (разновидность чианури) и ачангури (чонгури). В горах играли на ачарпане – это разновидность саламури (сви-рели). Помимо этих инструментов существовали ударные инструменты и другой метод музыкального оформления танца. Принято было хлопать в ритм танца, ударять руками по стунному инструменту, стучать рукояткой ножа или оголенной костью в ритм по столу или стулу, стучать ногтями по спичечному коробку. Эти удары изменялись в ритм исполняемой мелодии. В Абхазии известны были также щипковые инструменты. Например, квадратная деревянная рамка, издающая скрип. Ее грузинский аналог известен под названием «чриала». Во время танца использовали также «агуц-

макиагуа» – досочки, которые, прикасаясь друг к другу издавали громкие хлопки в такт движениям танца. Похожими были «акинкиагуа», – 12 деревянных соединенных друг с другом пластинок в форме лопаты прикрепляли к рукам, которые аккомпанировали во время танца. Этот инструмент использовали в основном на свадьбах.

Сбор и обработка абхазских народных песен и танцев начались в начале прошлого века. Во главе этого дела стоял Дзуку Лолуа. Благородное и славное дело Дзуку Лолуа после его смерти продолжили ученики¹.

В 1931 году при Сухумском музыкальном училище был образован Государственный этнографический ансамбль песни и пляски Абхазии под руководством Платона Панцулая. Хореограф Владимир Ачба и танцор Муто Кове приступили к обработке хороводных песен и разных массовых танцев. Прием В. Ачба, скольжение на коленях от одного края сцены к другому, утвердился в танце под названием «ачбовский», т. к. он первым ввел его в танец и затем уже начали исполнять другие. Помимо абхазских танцев, ансамбль исполнял танцевальные образцы разных уголков Грузии, но мы сосредоточим внимание на абхазских танцах: «Абхазский свадебный», «Айбарка-Шаратын», «Танец охотников», «Танец партизанов», «Танец всадников», «Массовый танец молодых», «Ауарашья», танцевальные отрывки из «Эпоса о Нартах» – фрагменты «Смелость», «Танец с бурками», лирический танец «В саду», «Свидание», женский танец «Любовная накидка», конно-спортивный танец «Ачу-ачу», «Танец с кинжалами», хореографическая картина «Иарумаа» по мотивам детской поэзии Б. Шинкуба, «Двоеборие», хореографическая композиция «Салхино» («Радостный»), «Горцы», «Состязание», колхозный массовый танец, «Танец троих», «Атларчоба», дагестанский женский танец «Акушинури», «Киараз», «Охотничий», «Всадники».

Большинство этих танцев относятся к созданным танцам. Всего несколько танцев можно считать образцами древних абхазских танцев.

В прошлом веке в Сухуми было «четыре государственных ансамбля: Ансамбль песни и пляски, ансамбль танцев «Шаратын», государственная капелла и ансамбль «Гунда», ни один из них не был грузинским»², по-

---

1 Материал взят из книги: Н. Каландадзе, М. Квижинадзе. Традиционная музыка в грузино-абхазском диалоге. «Триас». Тб., 2011, с. 4 (на груз. яз.).

2 Н. Каландадзе, М. Квижинадзе. Традиционная музыка в грузино-абхазском диалоге. «Триас». Тб., 2011, с. 82 (на груз. яз.).

мимо этого существовало множество негосударственных самодействующих районных ансамблей. В ансамблях в разное время танцы ставили хореографы Розенбей Агрба, Алексей Чичба, Иосиф Цимакуридзе, Эдуард Бебия, Гиви Чахава.

Абхазия была известна ансамблями старцев. Особо выделялись ансамбли старцев села Тагилони Гальского района, села Атара Очамчирского района, села Бзыбь, Гудаутского Дома культуры, ансамбли «Абжьыуаа» и «Нартаа».

Постепенное исчезновение грузинского танцевального и хореографического творчества из репертуара ансамблей в 70-е года XX века поставило на повестку дня вопрос создания Грузинского государственного ансамбля песни и пляски, но эта идея в то время не была осуществлена и окончательно вопрос решился 17 сентября 1987 года, руководителем был назначен Везден Окуджава. Но из-за развития политических перипетий ансамблю пришлось переехать в Тбилиси, где он успешно продолжает свою деятельность.

Таким образом, исходя из всего выше сказанного, можно сказать, что абхазское народное хореографическое творчество и специфичность его диалектой взаимонаправленности, выявленная в различных определяющих деталях параметров, объединяется в общей стилистике и создает особенность единого грузинского феномена.

Использованная литература:

1. Т. Гванцеладзе. Абхазо-грузинский словарь. «Интеллект». Тб., 2012 (на груз. яз.).
2. Л. Гварамадзе. Грузинская народная хореография. «Искусство». Тб., 1957 (на груз. яз.).
3. Ив. Джавахишвили. Сочинения в 12 тт. АН ГССР. ТГУ. Тб., 1979 (на груз. яз.).
4. Н. Каландадзе, М. Квижинадзе. Традиционная музыка в грузино-абхазском диалоге. «Триас». Тб., 2011 (на груз. яз.).
5. М. Лакербай. Из истории абхазского театра. «Хеловнеба». Тб., 1957.
6. С. Макалатия. История и этнография Самегрело. Грузинское краеведческое общество. Тб. Новое издание (на груз. яз.).
7. Сулхан-Саба Орбелиани. Грузинский лексикон. Редакция и вступи-

- тельная статья С. Иорданишвили. Тб., 1949 (на груз. яз.).
8. А. Татарадзе. Грузинский народный танец. Государственный центр фольклора Грузии. Тб., 2012 (на груз. яз.).
  9. А. Татарадзе. Грузинский этнос в свете грузинской музыкальной этнологии. Всемирный конгресс грузин. Картвельский научный симпозиум на тему – Грузия. Бюллетень № 2. Тб., 1994 (на груз. яз.).
  10. А. Татарадзе. Определения грузинских танцев. Тб., 1986 (на груз. яз.).
  11. Г. Цоцанидзе. Пивной рассказ. «Полиграф». Тб., 2018, с. 69 (на груз. яз.).
  12. А. Аншба. Абхазский фольклор и действительность. «Мецниереба». Тб., 1982.
  13. А. Аргун. Неугасающий огонь. «Алашара». Сухуми, 1982.
  14. Н. Джанашия. Абхазский культ и быт. Христианский восток, Т. V. Вып. III. 1916 г.
  15. Н. Дубровин. История войны и владычества русских на Кавказе. Т. I, кн. II, СПб, 1871.
  16. К. Ковач. Песни кодорских абхазцев. Изд. Акад абхазского языка и литературы. Сухуми, 1930.
  17. И. Кортуа. Абхазская народная песня. «Музыка». Москва, 1965.

АБХАЗИЯ В XIX ВЕКЕ РЕТРОСПЕКТИВНОЕ КАРТОГРАФИРОВАНИЕ

ВАЛЕРИЙ КЕКЕНАДЗЕ

Докторант

Грузинский Патриарший университет

им. св. Андрея

Территория Абхазии всегда была органической частью Грузии и эта совместимость никогда не вызывала вопросов. С XV века, когда распалось единое Грузинское царство, Абхазия осталась в составе Имеретинского царства. В середине XVI века отделилось Имеретинское царство и были образованы отдельные политические единицы: Гурия, Одишское и Абхазское княжества. Постоянное соперничество Грузинского царства и княжеств и непрекращающаяся военная экспансия Османской империи значительно снизили их способность прекратить массовое засилье апсуйских племен в северо-западную часть территории Абхазии в XVI веке. Упомянутые события привели к резким этническим изменениям в регионе. Одишские князья оказывали непримиримое сопротивление апсуйцам, поселившимся в XVII-XVIII веках в Абхазском княжестве, и пытающимся к тому же завоевать Одишское княжество. Они вели постоянную борьбу в направлении Абхазии, старались приостановить апсуйскую экспансию (П. Цхадая, Б. Хорава, Тб. 2001, с. 21).

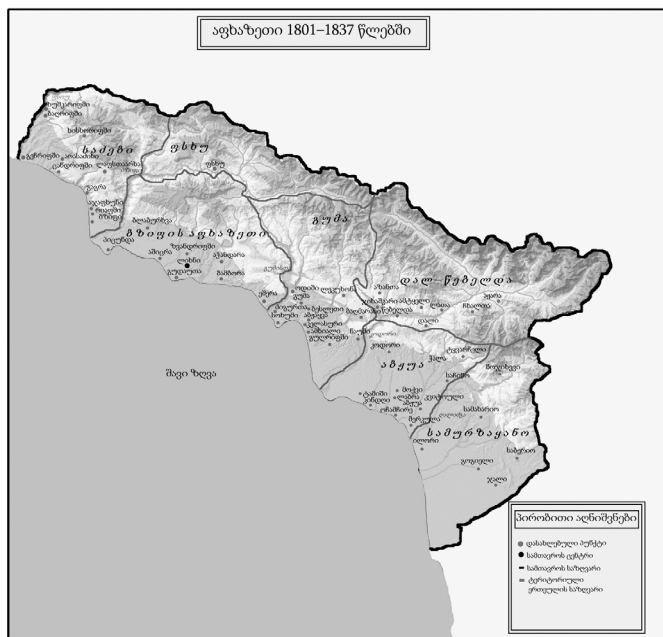
В исторической географии Грузии, в сфере исследования позднефеодальной эпохи, одной из проблем является недостаточное количество картографических изображений; в основном, существующие исторические карты схематичны и претерпевают недостаток топонимов. Географически упорядоченные, загруженные орографическими единицами, исторические картографические изображения способствуют лучшему визуальному восприятию и теоретическому осмыслению различных вопросов.

В данной статье мы поставили цель – методом ретроспективной картографии восстановить изменения топонимии и административных разделов современной автономной республики Абхазия в XIX веке. В процессе работы большую роль сыграли пятиверстные карты (Карта кавказского края XIX-XX вв., 1905), представляющие собой важный источник топонимии. С их помощью удалось приблизительно восстановить территорию

Абхазии в XIX веке, локализовать существующую топонимию и определить изменчивость. Из вышеупомянутого атласа мы сумели восстановить до 300 топонимов. Большую помощь в правильном переводе топонимии из русских карт оказала монография Пааты Цхадая и Бежана Хорава «Географические названия Абхазии». Из данной работы мы извлекли объемную информацию о происхождении и упразднении сел и изменениях в названиях на территории Абхазии. В переводе топонимии на грузинский язык также помогло «Руководство по административно-территориальному делению Грузинской ССР» (Выпуск IV, Тб., 1977). В проведении границ между административными разделами большую помощь оказали работы Зураба Цинцадзе (2001 г.) и Кобы Харадзе (2005 г.). Также были использованы монографии Теймураза Мибчуани (1997), Вахтанга Гурули (2018) и Бежана Хорава (1996). Для правильной ориентации на исторической карте за основу был взят материал из «Национального атласа Грузии» (2012), составленного Институтом географии им. Вахушти Багратиони при ТГУ и «Исторического атласа Грузии» (2015), изданного под редакцией Давида Мухелишвили.

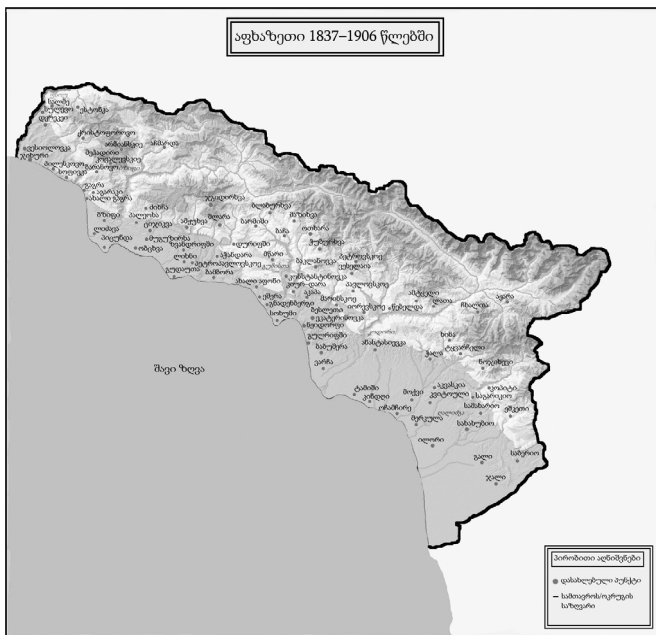
На протяжении всего XIX века политическая ситуация в Абхазии была сложной, этот регион стал скрытой и открытой ареной борьбы Российской и Османской империй. Коренное грузинское население сильно пострадало в результате апсуйской агрессии и соперничества империй. Этническое грузинское население медленно насильственно отступало, уничтожались коренные грузинские села и их сменяли села с апсуйскими названиями, в этом плане особый удар был нанесен на территорию от современного Леселидзе до Гагра, сравнительно большая часть грузинских названий сохранилась от Сухуми до Гали, хотя и со значительными изменениями. Все это отчетливо видно на составленных нами картах.

Распад Абхазского княжества на отдельные владения, произошедший на рубеже XVII-XVIII веков, создавал тяжелый политический фон и до XIX века ситуация фактически не менялась. Были созданы следующие единицы: 1. Садзени (Приморская Джикети между реками Бзыбь и Мзимта); 2. Бызбская Абхазия (между реками Бзыбь и Гумиста); 3. Гума (между реками Гумиста и Кодори); 4. Абжуа (деревня между реками Кодори и Галидзга); 5. Самурзакано (между реками Галидзга и Ингури). На вышеупомянутых территориях фиксировались отдельные мелкие феодальные единицы (Харадзе, Тб., 2005, с. 262).

В первой четверти XIX века произошли незначительные изменения в границах названных владений: были созданы общества – Бзыбская Абхазия, Гума, Абжуа, Самурзакано, Цебельда, Садзеби (Приморская Джикети), Псху и Апчисху. В существующей топонимии первой четверти XIX века отчетливо прослеживаются результаты апсуйской экспансии, – от Леселидзе до Бичвинты преобладают апсуйские топонимы, от Бичвинты до Сухуми положение почти одинаковое, а от Сухуми до Гали явно преобладают грузинские топонимы. На промежутке современных Леселидзе-Бичвинта часть микротопонимов все также оставалась грузинской, что указывало на то, что здесь коренное население – грузин, сменили апсуйцы. Наряду с топонимией это подтверждают и грузинские архитектурные памятники, христианские храмы, которые совершенно не нужны были язычникам-апсуйцам, их уничтожили и разрушили.

В Русско-турецкой войне 1806-1812 годов Россия вышла победителем. Во время войны, в 1810 году, русские смогли даже захватить Сухуми и освободить его от османов. Созрела ситуация, которая заставила абхаз-

ского князя, добровольно или принудительно, также, как и другие грузинские царства и княжества, перейти под покровительство России. Наконец, в октябре 1810 года Абхазское княжество перешло под покровительство Российской империи. Желание Османской империи вернуть себе влияние в Абхазии в результате русско-османских войн 1828–1829, 1853–1856 и 1877–1878 годов оказалось неосуществимым, во всех случаях Россия одерживала победы. Положение России в Абхазии утверждалось еще и тем, что уже к 1864 году она покорила кавказских горцев и завершила Кавказскую войну абсолютной победой (Гурули, Тб., 2018. Кн. 1, с. 442).

На протяжении 17 лет чиновники Российской империи не вмешивались в старую структуру административных разделов Абхазии, но постоянное неповиновение и партизанская борьба местных жителей вынудили российские власти создать в 1837 году Цебельдинское приставство и сформировать мощную военную администрацию. В 1840 году были созданы еще два приставства – Самурзаканское приставство в Самурзакано и Джикетское приставство в Джикети. Резиденция российской военной админи-

страции до 1834 года находилась в Бамбора, затем перешла в Сухуми.

В 1847 году Самурзаканское приставство перешло в подчинение Кутаисского военного губернатора. В том же году было внесено еще одно изменение: Абхазское княжество лишили Джикетского и Цебельдинского приставств и передали их Кавказскому приставскому управлению. В 1856 году было создано Кутаисское генерал-губернаторство, в управление которого передали Самурзаканское и Цебельдинское приставства (П. Цинцадзе, Тб., 2001, с. 29).

Как мы уже отметили, система российского правления была введена в Абхазии с 1837 года. Именно после этого российские чиновники пытались заселить эту территорию русскими или доброжелательно настроенными по отношению к ним народами (в основном украинцами, белорусами, эстонцами, немцами, армянами и греками) вместо враждебно настроенного местного населения. Несмотря на то, что русская колонизация началась уже давно, переходный момент настал во время мухаджирства абхазов. Абхазов, восставших против российского правления в 1866 году, насильственно выслали в Турцию. Администрация наместника царя на Кавказе формально была против, но на самом деле это было ее великой победой.

Ситуация в Абхазии резко изменилась после мухаджирства абхазов. Как отметили выше, от современного Леселидзе до Бичвинты преобладала абхазская топонимия, наряду с грузинской она прослеживалась на территории от Бичвинты до Сухуми. С того времени их место заняла русская, по-новому созданная топонимия. Русские колонии были созданы на местах следующих абхазских сел: Хисхориш – Христофорово, Цандриш – Пиленково, Гечриш – Веселовка, Псоу – Салме и Сулево, Хьшхарыш – Демерченц, Багриш – Дерекей, Арасадзики – Ковалевское, Лапстаарха – Бараново, Ааци – Баклановка, Аджапхун – Каваклюк, Гума – Михайловка, Амхиал – Александровка, Науши – Анастасиевка и др. Та же участь постигла и грузинские села: Дзигута – Гнаденберг, Келасури – Екатериновка, Лекухона – Мариинское, Ачандара – Полтавское и др. В 1864 году российское руководство приняло решение присоединить Абхазию к Кубанскому краю, но в итоге этот проект не был осуществлен (Т. Мибчуани, Тб., 1997, с. 52).

Россия смогла успешно колонизировать территорию Абхазию, но заселенные из разных районов Российской империи народы не могли привыкнуть к местным заболоченным местам и, несмотря на созданные

со стороны правительства льготы, возвращались назад, на родину. Соответственно, империя не смогла значительно сократить долю грузинского населения в Абхазии. Одной из задач колониальной политики была также религиозная ассимиляция края, с этой целью в церкви преследовался грузинский язык и богослужение велось на русском языке, строились новые русские монастыри. Так, на историческом грузинском непроходимом месте был построен русский монастырь Новый Афон, который можно считать ярким проявлением экспансии русского духовенства. Грузинский язык преследовался и в школах. Этой цели служил приказ Грузино-имеретинской синодальной конторы от 17 марта 1898 года, согласно которому запрещалось использовать грузинский язык в существующих на территории Абхазии храмах и школах и был установлен строгий контроль (Гурули, Тб., 2018, кн. 1, с. 442).

По вышеперечисленным причинам в Абхазии к концу XIX века сложилась довольно непростая ситуация, – проводилась активная русификация края, которой грузинское общество не могло оказать соответственное противостояние. Следует отметить, что, несмотря на начатое в XVI-XVII веках уничтожение апсуйских племен и русской активной колониальной 90-летней политики, проживающие в Абхазии грузины все же смогли сохранить в XIX веке свою самобытность и спасли территорию Абхазии сначала от полного обабхазывания, а затем от обрусения. Результаты апсуйской и российской политики отчетливо видны на составленных нами картах.

Использованная литература:

1. **Гурули В.** Новая история Грузии. Книга 1. Тб., 2018 (на груз яз.).
2. **Мибчуани Т.** Абхазские цари и князья. Тб., 1997 (на груз яз.).
3. **Харадзе К.** Историческая география Грузии. Тб., 2005 (на груз яз.).
4. **Цинцадзе З.** Территориально-административное разделение Абхазии в XIX и начале XX веков. Вестник Абхазии. Тб., 2001, № 5 (на груз яз.).
5. **Цхадая П., Хорава Б.** Географические названия Абхазии. Тб., 2016 (на груз яз.).
6. **Карта Кавказского края (XIX-XX вв.).** 1905.

სარჩევი

პოლიტიკური ვითარება აფხაზეთში საქართველოს პირველი დემოკრატიული რესპუბლიკის დროს (1918-1921 წლები)..... 3 თამარიკო ლეკიაშვილი	3
აფხაზეთის ენობრივი სიტუაცია XX საუკუნის 20-იან წლებში..... 24 სოფიკო ჭაავა	24
თანამედროვე პროპაგანდა აფხაზეთისათვის ბრძოლაში..... 37 ლელა ჯავახიშვილი	37
საქართველოს სამოციქულო ეკლესიის ისტორიის ფალსიფიკაცია აფხაზი ისტორიკოსების შრომებში..... 49 ავთანდილ წერეთელი	49
გამოწვევები და პერსპექტივები ქართულ-აფხაზურ ურთიერთობებში..... 58 გიორგი გაბედავა	58
აფხაზეთის საკითხი 2010-ინი წლების ქართულ კინოში ..... 71 გიორგი რაზმაძე	71
ააძარა — აფხაზური მამამძეძეობის ტრადიცია ..... 83 დავით ესათია	83
აფხაზეთის კონფლიქტი უახლეს ქართულ მწერლობაში ..... 93 თეკლა განერულია	93
ყოველდღიური ყოფა კონფლიქტის ზონის მიმდებარე სოფლებში ..... 108 მარიამ ხაზალია	108
ილორის ტაძარი — ისტორია და თანამედროვე მდგომარეობა ..... 116 ნატია ალანია	116
აფხაზური საცეკვაო დიალექტი და მისი ურთიერთმიმართებითი ასპექტები (მოკლე მიმოხილვა)..... 128 ხათუნა დამჩიძე	128
აფხაზეთი XIX საუკუნეში რეტროსპექტული კარტოგრაფირება..... 144 ვალერი კეკელიძე	144

CONTENTS

Political Situation in Abkhazia during the First Democratic Republic of Georgia (1918-1920) ..... 151 Lekiaishvili Tamar	151
Language Situation of Abkhazia in the 20-ies of the 20th century..... 170 Sofiko Chaava	170
Modern Propaganda in the Struggle for Abkhazia ..... 182 Lela Javakhishvili	182
Falsification of the history of the Georgian Apostolic Church in the works of Abkhazian historians..... 192 Avtandil Tsereteli	192
Challenges and Perspectives existing in the Abkhazian-Georgian Relations ..... 200 Giorgi Gabedava	200

The Problem of Abkhazia in the Georgian Film of 2010-ies.	210
Giorgi Razmadze	
Aadzara – The Abkhazian Fosterage Tradition	221
Davit EsaTia	
The Conflict of Abkhazia reflected in the Contemporary Georgian Literature	231
Tekla GatsereIia	
The Ilori Church – History and the Modern Approach.....	244
Khatia Alania	
Everyday Life in the Villages Adjacent to the Conflict Zone	255
Mariam Khazalia	
Abkhazian Dance Dialect and Interrelations of its Aspects (Brief Survey)	263
Khatuna Damchidze	
Abkhazia in the 19th century Retrospective Cartography	278
Valeri Kekenadze	

ОГЛАВЛЕНИЕ

Политическая ситуация в Абхазии в период Первой Демократической Республики (1918-1921 гг.).....	284
Тамиико Лекиашвили	
Языковая ситуация в Абхазии в 20-е годы XX века.....	304
Софико Чаава	
Современная пропаганда в борьбе за Абхазию	316
Лела Джавахишвили	
Фальсификация истории грузинской апостольской церкви в работах абхазских историков.....	328
Автандил Церетели	
Проблемы и перспективы грузино-абхазских отношений	336
Георгий Габедава	
Вопрос Абхазии в грузинском кино в 2010-е годы	347
Георгий Размадзе	
Аадзара – традиция абхазского аталычества	359
Давид Эсатия	
Абхазский конфликт в новейшей грузинской литературе.....	368
Текла ГацереIия	
Быт деревень, прилегающих к зоне конфликта	382
Мариам Хазалия	
Илорский храм – история и современное состояние.....	390
Хатия Алания	
Абхазский танцевальный диалект и его взаимодействующие аспекты (краткий обзор).....	401
Хатуна Дамчидзе	
Абхазия в XIX веке Ретроспективное картографирование	417
Валерий Кекенадзе	